Hayat Kaynağı

Kur'an Tefsiri

Prof. Dr.
M. Sait Şimşek

5

BEYAN

Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri, Beyan Yayınları'nın 530. kitabı olarak yayına hazırlandı; editör Prof. Dr. Fethi Ahmet Polat, kapak düzeni Yûsuf Kot, dizgi ve sayfa düzeni Osman Arpaçukuru, baskı ve cilt İstanbul Matbaacılık Ltd. Şti. (Gümüşsuyu Cad. No: 21/B Zeytinburnu-İstanbul, 0212 482 51 66) tarafından gerçekleştirildi ve Ocak 2012'de İstanbul'da yayımlandı.

ISBN 978-975-473-521-5 (V. cilt)
ISBN 978-975-473-516-1 (I-V takım)

Sertifika No: 14723

BEYAN YAYINLARI Ankara Cad. 49 • 34112 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: +90.212. 512 76 97 - Tel-Faks: 526 50 10
www.beyanyayinlari.com
bilgi@beyanyayinlari.com

Prof. Dr. M. Sait Şimşek

Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri

5. Cilt

BEYAN

İçindekiler

48.
Fetih Sûresi

*Hicretin altıncı yılında **Hudeybiye** antlaşmasından dönülürken **Mekke** ile **Medine** arasında bir yerde indirilmiştir. Ancak **Hicret**ten sonra indirildiğinden **Medenî** kabul edilmektedir. 29 âyettir. Sûrenin birkaç yerinde fetihten söz edildiği için bu ismi almıştır.*

*Hicretin altıncı yılında Peygamber bir gece rüyasında ashabıyla birlikte Mekke'ye girdiklerini ve güven içerisinde **Ka'be**'yi ziyaret edip tıraş olduktan sonra ihramdan çıktıklarını görür. Gördüğü rüyayı ilâhî bir işaret kabul ederek sahabesine umre yapmak için hazırlık yapmalarını söyler ve 1400 kişiyle yola çıkar. Kureyş'e sadece umre amacıyla geleceklerine dair elçi gönderir. Ancak olumlu cevap alamaz. Ashabıyla birlikte Mekke'ye yakın mesafedeki Hudeybiye'ye gelir. Burada konakladıktan sonra **Hz. Osman**'ı elçi olarak gönderir. Nihayet daha sonra umre yapmak üzere burada Kureyşlilerle bir anlaşma yapılır. Sûrenin konusu bu antlaşma münasebetiyle ortaya çıkan problemlerdir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hiç kuşkusuz biz sana apaçık bir fetih verdik.**
2. **Böylece Allah, geçmiş ve gelecekteki günahlarını bağışlayacak, sana olan nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir yola iletecektir.**
3. **Ve Allah sana şanlı bir zafer verecektir.**

Burada sözü edilen *fetih* ile Mekke'nin fethi mi yoksa Hudeybiye antlaşmasının kendisinin mi kastedildiği konusunda iki görüş vardır. Fethin sözlük anlamı olan bir toprak parçasını ele geçirmeyi göz önünde bulunduranlar, bununla Mekke fethinin kastedildiğini söylerler. Fethi mecazi anlamda alanlar ise Hudeybiye antlaşmasının kastedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Hudeybiye antlaşması sürecinde Müslümanlarla müşrikler bir araya gelip sohbet etme fırsatını bulmuş, müşriklerin birçoğu Müslümanlardan etkilenmiş ve gruplar halinde İslâm'a girme olayı başlamıştır. Ayrıca Hudeybiye antlaşması, Mekke'nin fethine giden yolun başlangıcı olmuştur.

Söz konusu antlaşmanın imzalanması, Müslümanlar arasında büyük bir üzüntü ve moral çöküşüne neden olmuştu. Çünkü yapılan antlaşma görünürde Müslümanların aleyhineydi. Ayrıca Peygamberin 28. âyette de sözü edilen rüyası kendi kanaatlerine göre gerçekleşmemişti. Çünkü Peygamber rüyasında sahabileriyle birlikte umre yaptıklarını görmüştü. Zaten bu sebeple umre yapmaya çıkmışlardı. Yapılan antlaşmaya göre Mekke'den kaçarak Müslümanlara gelenler Mekke'ye iade edilecek, buna karşılık Medine'den Mekke'ye kaçanlar geri verilmeyecekti. Müslümanlar bunu aşağılayıcı bir durum olarak görüyorlardı. Antlaşmanın dördüncü maddesinde ise Müslümanların o sene umre yapmaları engellenmiş ve bir sene sonraya bırakılmıştı. Bu da Müslü-

manların ağırına gitmişti. Bunu, Arap kabileleri nezdinde itibarlarını düşüren bir madde olarak görüyorlardı.

Peygamber, antlaşma gereği beraberindekilerle birlikte geri dönecekti. Ancak bundan önce umrede kesilmek üzere getirilen kurbanların kesilmesini istedi. İsteğini üç kez tekrarlamasına rağmen kendi kurbanını kesmeye kalkıncaya kadar Müslümanlarda bir kıpırdanma olmadı. Peygamber bir şeyin yapılmasını isteyecek, bunu üç kez tekrarlayacak ama Müslümanlar işi ağırdan alacak; daha önce böyle bir şey hiç görülmemişti.

İşte sûre böyle bir ortamda indi. Bir bakıma Peygamber yalnız bırakılmıştı. Belki de bu nedenle hitap yalnızca Peygambere yapılıyor ve kendisine bir fetih verildiği müjdesi veriliyordu: O, İslâm'ı tebliğ için yorulmak bilmeyen bir çaba göstermiş, bu uğurda birçok sıkıntıya katlanmış, yurdundan hicret etmiş, gerektiğinde yumuşak sözle davasını anlatmış, gerektiğinde silaha sarılıp savaşmış, kısacası görevini en mükemmel şekilde yürütmüştür. İşte şimdi bunun semeresini alacaktır. Antlaşma Müslümanları üzmüştü ama yapıldıktan sonra İslâm dalga dalga yayılmaya başladı. Müslümanların aleyhine sanılan maddeler, Müslümanların lehine işliyordu. Müslümanların anayurdu Mekke yakında fethedilecekti.

Sözü edilen fethin yanında Peygambere büyük bir mutluluk veren diğer bir husus, geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanmış olduğunun indirilen bu sûrede belirtilmiş olmasıdır. Elbet peygamberler sıradan insanlar gibi günahlara dalan kimseler değildir. En azından davranışlarıyla diğer insanlara örnek ve rehberlik edecek kimselerdir. Onlar, Allah'ın kendilerine verdiği görevi özenle yerine getirir, acaba bir kusurum oldu mu diye titizlik gösterip endişelenirler. Peygamberler için büyük günahlar söz konusu olmamakla birlikte onlar da sonuçta insandır, küçük günahları olabilir, ancak onlar küçük günahlar üzerinde de ısrar etmez, tövbe ederler. Zaman zaman ufak tefek kusurlarının olması, insanların onları ilâh edinmemeleri açısından gereklidir de. İşte Peygambere kendisinden sadır olmuş veya gelecekte sadır olabilecek ufak tefek kusurlarının bağışlanmış olduğunun bildirilmesi elbette büyük bir mutluluk vesilesi olmuştur; onun yalnız bırakıldığı bir ortamda buna ihtiyacı vardı. Böylece hem dünya hem de ahiret mutluluğu kendisi için garanti edilmiştir. Çünkü hem günahları bağışlanacak, hem de şanlı bir zafere erişecek, Mekke fethedilecek, ayrıca üzerindeki nimet tamamlanacak ve tebliğ ettiği din dünyaya yayılacak, şanı her tarafı kaplayacaktır.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ ۖ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

4. İmanları artsın diye müminlerin kalbine huzuru indiren O'dur.

5. Böylece erkeğiyle kadınıyla iman edenleri ebedi kalmak üzere zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetlere koyacak ve günahlarını bağışlayacaktır. Bu, Allah katında büyük bir kurtuluş olmaktadır.

6. Ve Allah, hakkında kötü zan besleyen münafık erkek ve kadınlara, müşrik erkek ve kadınlara azap verecektir. Kötülük girdabına yakalansınlar onlar! Allah onlara gazap etmiş, lanetlemiş ve cehennemi onlar için hazırlamıştır. Ne kötü bir varış yeridir o!

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.

Düşmanla karşılaşırken Allah iman edenlere moral verdi. Elde ettikleri zaferlerle imanlarına iman kattı.

İmanlarına iman katılması, mevcut imanlarının artması mı yoksa imanın üzerlerindeki etkisinin artması mı, başka bir ifade ile iman artıp eksilme ka-

bul eder mi yoksa kuvvetlenme ve zayıflama mı söz konusudur? Kelam ilmiyle uğraşanların bu konudaki tartışmaları ehlince bilinen bir husustur. Biz bu çalışmamızda ortalama bir okuyucu kitlesini hedeflediğimiz için bu tür tartışmalara girmek istemiyoruz.

İman donuk bir şey değildir. Bilakis, artma ve eksilme yahut kuvvetlenip zayıflama yoluyla etkinliği yükselir veya alçalır. Müminler Allah'ın kendilerine verdiği moral ile muvaffakiyetler elde ettikçe imanlarının etkinliği de artar.

Kur'ân-ı Kerim'de hitaplar genellikle eril kipiyle yapılır. Bunun kapsamına kadınlar da girer. Bu, Arap dilinin yapısından kaynaklanan bir durumdur. Kadın erkek karışık bir topluluğa hitap edildiğinde eril kipiyle hitap edilir ve kadınlar da bunun içine girer. Bu nedenle eril kipiyle yapılan emirler, yasaklar ve verilecek mükâfatlar veya cezaların kapsamına kadınlar da girmektedir. Ancak burada savaştan söz edildiğinden müminler için sözü edilen mükâfatın sadece savaşa fiilen katılan erkekler için, inkâr edenlerin cezasından söz edilirken de bunun inkâr edenlerin sadece erkeklerini kapsadığı sanılabilir. Oysa savaş, sadece cephede çarpışanları ilgilendirmiyor, iman edenler ordusunun gerisinde imanlı kadınlar, inkâr edenlerin gerisinde de inkâr eden kadınları vardır. Her iki tarafın kadınları, erkeklerinin savaşa katılması konusunda destek ve yardımcıdır. Onlara destek vermiş, savaşa gittikleri sırada onlar da birtakım sorumluluk ve görevleri yüklenmişlerdir. O halde yapılan savaşlarda Allah katındaki mükâfat ve cezada ortak olduklarının bilinmesi için 5. âyette erkeklerin yanında kadınların da mükâfat alacakları zikredilmektedir.

Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah dilerse iman edenlerin O'nun yolunda cihat etmelerine ihtiyaç bırakmaksızın inkâr edenleri yok etme gücüne sahiptir. Fakat dünya hayatını imtihan yurdu olarak seçtiğinden bu işi müminlere bırakmıştır. Müminler yeri geldiğinde fikri çabalarıyla, yeri geldiğinde savaşmak suretiyle gayret edip çabalayacaklar ve altlarından ırmakların aktığı cennetlere nail olacaklar. Allah hakkında kötü zan besleyen münafık ve kâfirler de cehennemi boylayıp azap göreceklerdir.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ

فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِه۪ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْت۪يهِ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿١٠﴾

8. **Şüphesiz biz seni şahit** (hakkı açıklayan)**, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.**
9. **Böylece Allah ve Resulüne iman edesiniz, O'nu destekleyesiniz, O'na içten saygı gösteresiniz ve sabah-akşam O'nu yüceltesiniz.**
10. **Sana biat edenler, ancak Allah'a biat ediyorlar. Allah'ın eli, onların elleri üstündedir. Her kim cayarsa kendi aleyhine caymış olur her kim de Allah'a verdiği sözünde durursa bilsin ki Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.**

Bazı müfessirler *şahit* kelimesine *mubeyyin/açıklayıcı* anlamını vermişlerdir ki burada bu anlam daha uygun düşmektedir. Buna göre anlam şöyledir: Peygamber, insanlara Allah'ın üzerindeki haklarını, kısacası emir ve yasaklarını, bir de insanların birbirleri üzerindeki haklarını açıklar. (Maturidi, IV, 521).

Müfessirlerin bir kısmı 9. âyette üç kez tekrarlanan *o* zamirinin ilk ikisinin Peygambere ait, üçüncüsünün ise Allah'a ait olduğunu söylemektedir. Bazıları da zamirlerin tamamının Allah'a ait olduğunu söylemektedir. Azınlıkta da olsalar bir kısmı ise tamamının Peygambere ait olduğunu belirtmektedir. Dil açısından zamirler arasında ayırım yaparak ilk ikisinin Peygambere, sonuncusunun da Allah'a ait olduğunu söylemeyi gerektirecek bir durum bulunmamaktadır. Biz tamamının Allah'a ait olduğunu söyleyen görüşü tercih ettik. Allah'ı desteklemek, birçok yerde de dikkat çekildiği gibi O'nun dinini desteklemek anlamındadır. Değilse Allah'ın kendisinin desteğe elbette ki ihtiyacı yoktur. Aslında O'nun dinini desteklememize de Allah'ın ihtiyacı bulunmamaktadır. Allah dileseydi bütün insanları dinine inanmaya zorlar ve insanların tamamı inanırdı. Ne var ki insanı imtihan etmek için yaratmıştır. İmtihanın gereği ise insanların serbestçe iradelerini kullanmalarıdır.

Umre maksadıyla yola çıkan Müslümanlar Hudeybiye'ye geldiklerinde orada konakladılar. Peygamber, maksatlarını bildirmek üzere Hz. Osman'ı Mekke'ye gönderdi. Hz. Osman'ın dönüşü gecikince Mekke'de şehit edildiği haberi geldi. Elçi gerçekten öldürülmüşse bunun bedeli, Mekkelilerle savaş olacaktı. Savaş ihtimalinin ortaya çıkması üzerine Peygamber, kendisiy-

le birlikte olan 1400 kişi dolayındaki ashabını toplayıp savaş çıktığı takdirde kaçmayacaklarına dair onlardan biat aldı. Müfessirler âyette sözü edilen biat ile bu biatin kastedildiğini söylerler. Bu konuda aralarında bir ihtilaf yoktur.

Bu olay üzerine inen âyet, Allah'ın elçisi olması hasebiyle Peygambere yapılan biatin Allah'a biat anlamı taşıdığını belirtmektedir. Allah onlarla beraberdir; onların ne yaptıklarını, ne söylediklerini ve içlerinde ne sakladıklarını bilmektedir. O halde biat Allah'a yapılmıştır. Allah'a verdiği bu söze kim bağlılığını devam ettirirse Allah da ona büyük mükâfat verecektir. Sözünden cayan olursa bu mükâfattan mahrum olacak, dolayısıyla yaptığı kendi aleyhine olacaktır.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ
شَغَلَتْنَٓا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ
بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فٖي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبٖيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ
اِلٰٓى اَهْلٖيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فٖي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ
ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهٖ فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرٖينَ سَعٖيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَكَانَ
اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿١٤﴾

11. Savaştan geri bırakılanlar; "Bizi mallarımız ve ailelerimiz meşgul etti. Bizim için mağfiret dile" diyecekler. Aslında onlar, kalplerinde olmayanı dilleriyle söylüyorlar. De ki: "Allah size bir zarar yahut fayda dilerse kim buna engel olabilir? Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

12. Aslında siz, Peygamber ve müminlerin asla ailelerine dönmeyeceklerini sandınız. Böylesi gönüllerinize güzel göründü ve kötü zanna kapıldınız da helaki hak etmiş bir güruh oluverdiniz.

13. Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki biz, inkâr edenler için alevli bir ateş hazırlamışız.

14. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır; dilediğini bağışlar dilediğine azap verir. Şüphesiz ki Allah, bağışlaması çok olandır, merhameti boldur.

Önceki âyetlerde münafıklardan söz edilmişti. Burada ise imanı zayıf Müslümanlardan söz edilmektedir.

Medine çevresinde bulunan bedevi bazı kabileler, daha önce savaş çıktığı takdirde Peygambere kendisiyle birlikte savaşa gideceklerine dair söz vermişlerdi. Peygamber umre için gideceklerini söylediği halde, savaş da çıkabilir ihtimaline karşın Peygamberle birlikte umreye gitmekten kaçınmış, çıkacak savaşta Peygamberin ve kendisiyle birlikte giden müminlerin tekrar geri dönmeyeceklerini düşünmüşlerdi. Ama şayet dönecek olurlarsa ileri sürecekleri bahaneleri de tasarlamışlardı. Mallarımız ve ailelerimiz bizi gelmekten alıkoydu diyecek, suret-i haktan görünerek bir de Peygamberden kendilerinin bağışlanmaları için dua etmesini isteyeceklerdi. Dilleriyle bunu söyleyeceklerdi ama kalplerinde inanmış değillerdi. Onlar gelip uydurdukları bahanelerini belirtmeden vahiy onların durumunu ifşa etti. Bununla birlikte yine de gelip uydurdukları mazeretlerini sıraladılar. Bunlar, ne pişman olmuşlardı ne de Peygambere tâbi olmanın anlamını biliyorlardı. Şeytan onlara böyle davranmayı güzel gösterdi.

Kuşkusuz, o bedevilerin kendi kendilerine uydurdukları bu tür bahaneler, sadece onlara özgü değildir. Benzeri şekilde kendi kendisini kandıran her dönemde nice insan vardır. Bu tür bahaneler uydurduklarında kendileri bile bunun üzerinde fazla düşünmez, yaptıklarını kendi kendilerinden bile kaçırır bir hava içerisindedirler. Ama Allah bu kötü zanlarından dolayı onları helak edecektir. Çünkü yarım yamalak ve şuursuzca bir iman hiç bir işe yaramaz. Hiçbir riske katlanmayı göze almadan, candan yahut maldan fedakârlık gerek-

tiren durumlarda hemen bahaneler uydurarak şahsi çıkarlar peşinde koşmakla Allah'a ve Resulüne iman bir arada olmaz. Allah bunlar için alevli bir ateş hazırlamıştır ve Allah bunu yapmaya kadirdir. Çünkü göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ
إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا
كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ
بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا
وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ
عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ
وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

15. Ganimetler almak için gittiğinizde savaştan geri bırakılanlar; "Bırakın biz de sizinle gelelim" diyecekler. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. Onlara de ki: "Bizimle birlikte gelmeyeceksiniz. Allah öncesinden böyle buyurdu." Onlar: "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Asla! Onlar anlayışı kıt kimselerdir.

16. Bedevilerin savaştan geri bırakılanlarına de ki: "Yakında güçlü

kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Ya onlarla sonuna kadar savaşacaksınız ya da onlar teslim olacaklar. Bu çağrıya uyarsanız Allah size güzel bir mükâfat verecektir. Şâyet bundan önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirecek olursanız, O sizi acıklı bir azaba çarptıracaktır."

17. Köre de herhangi bir sorumluluk yoktur, aksağa da herhangi bir sorumluluk yoktur, hastaya da herhangi bir sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetlere koyacaktır. Yüz çevireni ise acıklı bir azapla cezalandıracaktır.

Hudeybiye antlaşması, sanılanın aksine Müslümanların itibarını arttırmıştı. Çünkü Arapların en güçlülerinden kabul edilen Mekkeliler, umreye gelen Müslümanları silah zoruyla Mekke'ye sokmama yerine onlarla antlaşma imzalama ve Mekke'ye girişlerini ancak bir yıl erteleme yolunu izlemişlerdi. Artık diğer kabilelerle olabilecek savaşta Müslümanların galip geleceği biliniyordu. Hem Mekkelilerle yapılan antlaşma sonucunda o taraftan gelebilecek saldırılara karşı artık Müslümanlar emniyet içerisindeydi, hem de daha rahat hareket etme imkânına kavuşmuşlardı.

Nitekim Hudeybiye antlaşmasından kısa bir müddet sonra kuzey bölgesinin güvenliğini bozan Hayber Yahudilerine bir sefer düzenlenmiştir. Hem Hayber hem de yine kuzeyde bulunan Teyma, Fedek ve diğer Yahudi kabileleri rahatlıkla İslâm egemenliğinin altına alınacak yerlerdi.

İşte Müslümanlarla birlikte umreye gitmekten korkan o bedevi kabileler, ganimet kokusunu aldıklarından Peygambere gelip kendisiyle birlikte savaşa katılmak istediklerini bildirmişlerdir. Böylece ileri sürdükleri mazeretin de yalan olduğu ortaya çıkmıştı.

Yüce Allah, sadece Hudeybiye'ye katılmış olanlara gösterdikleri fedakârlık karşılığında Hayber ganimetlerini vaat etmişti. O bedeviler, savaşa katılmakla Allah'ın onlara verdiği bu vaadi de bozmayı hedefliyorlardı. Bu sebeple Peygambere, savaşa katılamayacaklarını bildirmesi emredildi. Onların, Müslümanların kendilerini kıskandıklarına dair iddiaları üzerine de, yakında çetin bir savaşın olacağı ve bu savaşa katılmalarının isteneceği kendilerine haber verilerek samimiyetlerinin orada deneneceği belirtildi.

Ardından yüce Allah, 17. âyette gerçek mazeretleri nedeniyle savaşa katılmayanların bu davranışlarından sorumlu olmayacaklarını haber vermektedir.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ

اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ
عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً
تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ
وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾
وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا
الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ
الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ
مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ
مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ

بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا
أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

18. **Ağacın altında sana biat eden müminlerden Allah kesinlikle hoşnut olmuştur. Allah, kalplerindekini bildiği için onların üzerine huzur ve sükûn indirmiş ve onları yakın bir fetihle ödüllendirmiştir.**

19. **Elde edecekleri birçok ganimetlerle de** (Allah onları ödüllendirmiştir). **Allah mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.**

20. **Allah size elde edeceğiniz pek çok ganimet vaat etmiştir. Şimdilik bunu size hemen verdi ve insanların ellerini sizden çekti. Böyle yaptı ki müminlere bir delil olasınız ve O sizi dosdoğru yola iletsin.**

21. **Henüz elinizin ermediği; ama Allah'ın onu da ihata ettiği bir diğeri de vardır. Allah'ın her şeye gücü yeter.**

22. **Şayet o inkâr edenler sizinle savaşacak olsalar dönüp kaçacaklardır. Sonra da ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulurlar.**

23. **Allah'ın öteden beri süregelen bir kanunudur bu. Allah'ın kanununda herhangi bir değişiklik bulamazsın.**

24. **Sizi onlara galip getirdikten sonra Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çektiren O'dur. Allah, yaptıklarınızı görendir.**

25. **Onlardır inkâr eden, sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyan ve bekletilen kurbanların yerine ulaşmasını engelleyenler. Eğer orada henüz bilmediğiniz mümin erkekler ve mümin kadınları farkında ol-**

madan tepelemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı (Allah savaşa engel olmazdı)**. Dilediğini rahmetine sokmak için böyle davranmıştır. Eğer onlar bir tarafa çekilebilseydi onlardan inkâr edenleri acıklı bir azapla cezalandırırdık.**

26. O zaman inkâr edenler kalplerine taassubu; cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Bunun üzerine Allah, Peygamberine ve müminlere huzur ve sükûn indirmişti. Onları takva sözüne bağlı kılmıştı. Onlar bu söze daha layık ve daha ehil kimselerdir. Allah her şeyi bilmektedir.

Müşriklerle savaş çıkma ihtimaline karşın Peygamberle umre'ye gitmeyenlerin durumu anlatıldıktan sonra tekrar konuya dönülerek Peygamberle birlikte giden ve ağaç altında kendisine biat edenlerin durumu anlatılmaktadır. Yaptıkları bu biatten dolayı Allah kendilerinden hoşnut olmuştur. Allah'ın hoşnutluğu *rıdvan* kelimesiyle dile getirildiği için söz konusu biate, *"bey'atu'r-rıdvân/rıdvan biati"* ismi verilmiş, biatin altında yapıldığı ağaca da *"şeceretü'r-rıdvân/rıdvan ağacı"* denmiştir. Altında biatin yapıldığı bu ağaç bazı kimseler tarafından ziyaret edilince ziyaretgâh olur endişesiyle Hz. Ömer tarafından kestirilmiştir.

Yüce Allah, bu biate katılanların kalplerindeki samimiyet ve itaat sebebiyle endişe ve korkulardan onları korumuş, kalplerine huzur ve sükûn vermiş, Hudeybiye'den ayrıldıktan sonra da Hayber'in fethini müyesser kılmıştır ve böylece fetihte birçok ganimet elde etmişlerdir.

"Allah size elde edeceğiniz pek çok ganimet vaat etmiştir. Şimdilik hemen verdi ve insanların ellerini sizden çekti. Böyle yaptı ki müminlere bir delil olasınız ve O sizi dosdoğru yola iletsin."

Burada söz, Müslümanların tamamına yöneltilerek ileride kendilerine pek çok ganimet vaat edilmektedir. Ancak Hayber ganimetlerini beklemeden elde edecekler ve bunlar sadece Biate katılmış olanlara verilecektir.

Müslümanlar umreye gitmek üzere yola çıkıp ardından Hayber'e sefer düzenlendiğinden Medine korumasız kalmıştı. Bu sırada civar müşrik kabileler, Yahudiler ve geride kalan münafıklar Medine'ye saldırabilirlerdi. Ancak Allah, Müslümanlardan ellerini çekti, böyle bir saldırı olmadı.

Âyetle Mekke müşriklerinin ellerinin çekilmiş olması da kastediliyor olabilir. Çünkü o sırada Mekke müşrikleri güçlü idiler. Fakat buna rağmen savaşmayı değil, antlaşma imzalamayı tercih etmişlerdir.

İşte Hayber'in fethi ve Medine'ye saldırılmaması yahut Mekke müşriklerinin savaşmayıp antlaşma yapmayı tercih etmeleri, Müslümanlara bir delil olarak sunuluyor. O halde ileride Müslümanların ganimetler elde edeceklerine dair Allah'ın vaadi haktır ve mutlaka gerçekleşecektir.

"Henüz elinizin ermediği; ama Allah'ın onu da ihata ettiği bir diğeri de vardır. Allah'ın her şeye gücü yeter."

Bununla Mekke'nin fethi mi yoksa İran ve Bizans'la yapılacak savaşlar mı kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Vakıa Müslümanlar bundan sonra Mekke'yi de fethetmiş, İran ve Bizans'la yaptıkları savaşlarda da galip gelmişlerdir. Oysa bu âyet indirildiğinde Müslümanların ne Mekke'yi fethedecek ne de İran ve Bizans'la savaşacak güçleri bulunuyordu.

"Şayet o inkâr edenler sizinle savaşacak olsalar dönüp kaçacaklardır. Sonra da ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulurlar."

Şayet Mekke müşrikleri antlaşma yapmayıp savaşı tercih etmiş olsalardı, savaşta geri dönüp kaçacak ve bir yardımcı da bulamayacaklardı.

Bazı müfessirler bununla, Hayber'in yardımına gitmek isteyen Esed ve Ğatafan kabilelerinin kastedildiğini söylerler.

Haddizatında âyetle Mekke müşriklerinin mi yoksa Hayber Yahudilerinin yardımına gitmek isteyen Esed ve Ğatafan kabilelerinin mi kastedildiği çok önemli değildir. Çünkü hemen ardından genel geçer şu kural dile getirilmektedir: **"Allah'ın öteden beri süregelen bir kanunudur bu. Allah'ın kanununda herhangi bir değişiklik bulamazsın."** İman edenler kiminle savaşırlarsa savaşsınlar sonunda mutlaka onlar galip geleceklerdir. Yeter ki onlar gerçekten iman etmiş olsunlar ve savaşın kurallarına riayet etmiş bulunsunlar.

"Sizi onlara galip getirdikten sonra Mekke'nin göbeğinde onların ellerini sizden sizin ellerinizi de onlardan çektiren O'dur. Allah, yaptıklarınızı görendir."

Müslümanlar henüz Hudeybiye'de beklerken müşriklerin birtakım birlikleri, Müslümanlara saldırmak üzere civar tepelere gelmişlerdi. Ancak fırsatını bulup saldıramamış ve Müslümanlar tarafından yakalanmışlardır. Peygamber antlaşma bozulmasın diye onları serbest bırakmıştır. İşte âyet bu durumu anlatmaktadır. Şayet onlar fırsatını bulup saldırmış olsalardı yahut civar tepelere gelenleri yakaladıklarında Müslümanlar onları cezalandırsaydı antlaşma bozulur ve aralarında savaş çıkardı. Allah'ın savaşın çıkmasını istememesinin sebebi ise şu âyette belirtilmektedir:

"Onlardır inkâr eden, sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyan ve bekletilen kurbanların yerine ulaşmasını engelleyenler..."

Mekke müşriklerinin büyük bir suç işledikleri ortadadır. Ama aralarında mümin erkek ve kadınlar vardı, korkularından Müslüman olduklarını gizliyorlardı. Ayrıca Mekke'nin fethinden önce ve fetihten sonra Müslüman olacaklar vardı. Müslümanlar bunların kimler olduklarını bilmiyorlardı. Eğer bir savaş çıkmış olsaydı, bunlar da öldürülecekti ve Müslümanlar bundan dolayı üzüleceklerdi. Kuşkusuz Allah, bunların kim olduklarını biliyordu ve onları bir tarafa çekebilirdi. Ama imtihan dünyasında bu tür olayların sık tekerrür etmesi, imtihana aykırıdır.

"O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu; cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi..."

Mekke müşrikleri, herkesin hac ve umre yapmak için Ka'be'yi ziyaret etmeye hakkı olduğunu biliyorlardı. İnançları da bunu gerektiriyordu. Öteden beri müşriklerin riayet ettikleri kural buydu. Ama Müslümanların ellerini kollarını sallaya sallaya Mekke'ye girmelerini kendilerine yediremiyorlardı. Kendilerinin güç ve kudretiyle baş edemeyen bu Müslümanlar, Medine'ye hicret etmek mecburiyetinde kalmışlar, sonra yapılan savaşlarda bu Müslümanlar onlardan adam öldürmüştü. İşte bu Müslümanların Mekke'ye, kendi yurtlarına bu şekilde girmeleri, onları çevre kabilelerin gözünde küçük düşürecekti. Bu sebeple antlaşma yapmayı ve Müslümanların Mekke'ye girişlerini engellemeyi tasarladılar.

Umrenin bir yıl ertelenmesi Müslümanların da ağırına gitmişti. Onlar, sadece Allah'ın evini ziyaret etmeye gelmişlerdi ve başlarında Allah'ın Peygamberi bulunuyordu. Müslümanların, Peygamberin isteğine rağmen kurbanlarını kesmeyi yavaştan almaları bu işin ne kadar ağırlarına gittiğini göstermektedir.

Müşriklerin takındığı bu tavır aslında savaş sebebi olacak önemli bir olaydır. Ama Allah, Peygamberinin ve müminlerin kalplerine huzur ve sükûn verdi, kalplerini yatıştırdı. Allah'ın Peygamberi kendilerinden bunu istiyorsa bir bildiği vardır. Çünkü Peygamber, Allah'tan gelen vahye göre hareket ediyordu ve Allah her şeyi en iyi bilendir. Allah'ın emrine karşı gelmenin doğru olmadığını biliyorlardı.

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

إِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ

لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ
فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ
الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ
بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا
سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ
فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى
عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

27. **Yemin olsun ki Allah, peygamberinin rüyasının gerçekliğini doğrulamaktadır. Allah'ın izniyle Ka'be'ye emniyet içerisinde ve korkusuzca, başlarınızı tıraş etmiş ve saçınızı kısaltmış olarak mutlaka gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. Nitekim bundan önce size yakın bir fetih vermişti.**

28. **O, peygamberini doğru yol ve gerçek din ile göndermiştir ki onu dinin tamamına muttali kılsın. Şahit olarak Allah yeter.**

29. **Muhammed, Allah'ın elçisidir. Yanında bulunanlar da kâfirlere karşı katı, birbirlerine merhametlidirler. Sen onların rükû ve secde ederek Allah'ın lütuf ve hoşnutluğunu istediklerini görürsün. Belirtileri, secdenin etkisiyle yüzlerindedir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları ise şöyledir: Onlar, filizini yarıp çıkarmış ve onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine**

dikilmiş bir ekine benzerler ki o, ekimi yapanların hoşuna gider. Böylece onlarla kâfirleri öfkelendirir. Allah, onlardan iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaat etmektedir.

Peygamberin rüyasını Medine'de yola koyulmadan önce mi, yolda mı, yoksa Hudeybiye'de beklerken mi gördüğü konusunda farklı rivayetler vardır. Rivayetlerin ortak noktası, rüyanın antlaşma imzalanmadan görüldüğüdür. Peygamber, rüyasında Mekke'ye girdiklerini, umre yapmaları sebebiyle de başlarını tıraş edip saçlarını kısalttıklarını görmüş ve bu rüyasını ashabına anlatmıştır. Ashabı, rüyayı o yıl içerisinde umre yapacaklarına yormuşlardır. Oysa Peygamber, ne rüyasında o yıl umre yapacaklarını görmüş, ne de ashabına bunun o yıl gerçekleşeceğine dair bir şey söylemiştir. Hudeybiye'de antlaşma yapılıp umre yapmaları ertelenince münafıklar rüyayı dillerine dolamış, onların propagandalarından bazı Müslümanlar da etkilenmişlerdir. İşte bunun üzerine 27. âyet indirilmiştir.

Âyette anlatılanlar olduğu gibi gerçekleşmiştir. Müslümanlar bir yıl sonra güvenlik içerisinde Ka'be'yi ziyaret etmişlerdir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Müslümanlar yapılan antlaşmanın kendi aleyhlerine olduğunu düşünüyorlardı. Âyetin, **"Allah sizin bilmediğinizi bilir"** kısmıyla bu konudaki endişelerine cevap verilmektedir. Nitekim antlaşmanın Müslümanların lehine olduğu sonradan ortaya çıkmıştır.

Âyet Müslümanlara umre yapmadan önce bir fetih gerçekleştireceklerini müjdelemektedir ki o da, Hayber'in fethidir.

Kısacası âyet, ileride vuku bulacak üç olaydan söz etmektedir ve bunların üçü de gerçekleşmiştir.

"O, Peygamberini doğru yol ve gerçek din ile göndermiştir ki onu dinin tamamına muttali kılsın. Şahit olarak Allah yeter."

Madem Allah Peygamberini hak din ile göndermiştir o halde bu dini tebliğ misyonunu bütünüyle yerine getirmesine yardımcı olacaktır. Müşriklerin engelleme çabaları, Peygamberin, dinin tamamına muttali olup yani vahyedilmesi tamamlanıp onu insanlara tebliğ etmesine engel olmayacaktır. Allah bunu tekeffül etmektedir.

Âyete verdiğimiz meal ve yaptığımız yorum müfessirlerin pek çoğunun söylediklerine uymamaktadır. Bunun sebebine dair daha geniş açıklama için Tevbe sûresinin 33. âyetinin tefsirine bakılabilir.

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Yanında bulunanlar da kâfirlere karşı katı, birbirlerine merhametlidirler..."

İslâm'ın vahyinin tamamlanacağı, Peygamberin onu insanlara tebliğ edeceği ve bunun Allah tarafından tekeffül edildiği belirtildikten sonra burada bu dine mensup Müslümanların nitelikleri anlatılmaktadır. Buna göre onlar:

a. Kendilerine düşmanlık besleyenlere karşı dik durur, taviz vermezler. Kendilerine saldıranlara sert cevap verirler. Bu anlamda düşmanlarına karşı katıdırlar. Kimsenin onları davalarından döndürmeye gücü yetmez.

b. Kendi aralarında ise merhametlidirler. Birbirlerine şefkat gösterir, birbirlerinin yardımına koşarlar. Kendi aralarında bağışlayıcıdırlar.

c. İbadetlerini yerine getirirler ve bunları yerine getirirken sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözetirler. Allah'a ibadetleri, kılmış oldukları namazlar, davranışlarına yansımıştır. Tavır ve davranışlarındaki erdemlilik, ahlâklı oluşları ve kibarlıkları yüzlerinden okunur.

d. Onların bu vasıfları Tevrat'ta anlatılmaktadır. İncil'de de onlar, ekin filizine benzetilmektedir. Önce zayıf ve cılız olan filiz gittikçe kalınlaşarak gövdesi üzerine durabilecek hale gelir.

Müfessirlerin bir kısmı, durağın İncil lafzı üzerinde olmasının mümkün olduğunu söylemişlerdir. Buna göre söz konusu benzetme hem Tevrat'ta ve hem de İncil'de geçmektedir. (Zikri geçen benzetme için bk. Matta, XIII/31-32; Markos, IV/26-27). Benzetmede Müslümanlar ekine benzetilmektedir. Peygambere önce az sayıda kişi inanmışken, gittikçe Müslümanların sayısı çoğalmış ve kendi kendilerine ayakta durabilecek hale gelmişlerdir.

49.
Hucurât Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 18 âyettir. Adını dördüncü âyette geçen ve ***"odalar"*** *anlamına gelen* ***"hucurât"*** *kelimesinden almıştır.*

Sûre Hicretin dokuzuncu yılında indirilmiştir. Sûrede müminlerin Peygambere karşı ve kendi aralarında uyacakları bazı görgü kurallarından söz edilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاتَّقُوا
اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا
اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ
قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰىۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٣﴾

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَاللَّهُ

غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki O, işitendir, bilendir.**
2. **Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. Birbirinize bağırarak konuştuğunuz gibi ona da bağırarak konuşmayın. Sonra farkına varmazsınız da amelleriniz boşa gider.**
3. **Allah'ın Peygamberinin yanında seslerini kısan o kimseler, Allah'ın kendilerini takva imtihanından geçirdiği kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.**
4. **Odaların arkasından sana seslenenlerin çoğu düşüncesizlik eden kimselerdir.**
5. **Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi onlar için daha hayırlı olurdu. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.**

Allah ve Peygamberi hangi konuda olursa olsun bir hüküm vermişse inanmış kimsenin başka bir hükmü tercih etmesinden söz edilemez. Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmek, henüz onların bir konuda verecekleri karar belli olmadan ve onları beklemeden karar vermektir. Bir konuda henüz karar verilmemişse hükmün ne olacağını beklememek bile yasaklanmışsa verilmiş bir kararları varsa ona aykırı hareket etmek elbette bir mümin için düşünülecek bir şey değildir.

Din Allah'ın olduğuna göre sadece *"Allah'ın önüne geçmeyin"* denilmesi yetmez miydi, Allah'ın yanında Peygamberin zikredilmesinin sebebi nedir?

Peygamber hem Kur'ân'ı tebliğ etmek ve hem de açıklayıp icraata sokmakla görevlidir. Onun açıklama ve icraatları da müminleri bağlar.

Kur'ân'ın indiği dönemde öne geçmek, henüz o konuda belirleyici hükmün inmemiş olmasıyla mümkündür. Günümüzde ise ancak kişinin, o konuda Allah'ın hükmünü bilmemesiyle mümkün olur ki bunun anlamı şudur:

Mümin kişi bir konuda karar vermezden önce karar vereceği konuda Allah'ın hükmünün bulunup bulunmadığını ve Peygamberinin o konuda bir açıklamasının olup olmadığını araştırması imanının bir gereğidir.

Peygamberin yaşadığı dönemde ashabı hem kararlarında hem de davranışlarında Peygamberin önüne geçmemeye özen gösteriyor, onu bekleyip peşinden gidiyorlardı.

Sonuç olarak mümin kişi, Allah'ın ve Peygamberinin hükümlerinin bulunduğu bir konuda başkasının hükmüne müracaat edemez. O konuda verdikleri hükmü bilmiyorsa araştırıp öğrenmek durumundadır. Kendisi buna uymak durumunda olduğu gibi bu şekilde davranmayanlara destek olamaz ve imkânı varsa münasip yollarla buna engel olmaya çalışır.

Mümin kişi, Peygamberin verdiği kararlara saygılı olduğu gibi onun şahsına karşı da saygılıdır. Bu sebeple yaşadığı dönemde yanında bulunanlara seslerini Peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmemeleri, birbirlerine bağırdıkları gibi bağırmamaları istenmekte ve seslerini onun yanında kısanların bu davranışlarının takvadan kaynaklandığı anlatılmaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ
فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾
وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

6. **Ey iman edenler! Şayet fasık biri size bir haber getirecek olursa onu iyice araştırın. Yoksa cahilce davranarak bir topluluğa kötülük yapmış olursunuz da sonradan yaptığınıza pişman olursunuz.**
7. **Ve bilin ki aranızda Allah'ın Resulü vardır. Şayet o birçok işte size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz; fakat Allah size imanı sevdirdi, onu kalbinizde süsledi. Küfrü, fasıklığı ve isyanı da çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.**
8. **Bu, Allah'ın bir lütfu ve nimetidir. Allah bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır.**

Dinin koyduğu sınırları aşmış olan kimseye *"fasık"* denir. Sınırın dışına çıkan kişi, davranışına göre dinden bütünüyle çıkmış ve küfre girmiş biri de olabilir, dinle irtibatını kesmemiş biri de olabilir. Kur'ân-ı Kerim genelde kelimeyi kâfir anlamında kullanmaktadır. Burada kelimeyi iki anlamıyla almak gerekiyor. O halde gelen haberin kaynağına bakmak gerekir. Kâfir bir haber getirdi diye hemen onu reddetmek, Müslüman biri getirdiğinde de hemen kabul etmek gerekmez. Özellikle gelen haber başka bir topluluğu ilgilendiriyorsa dikkatli olmak ve haberi doğrulatmak gerekir. Değilse o topluluğa haksızlık etmiş olabilir ve yaptığımıza pişman olabiliriz.

Nüzul sebeplerini anlatan tefsirlerde şöyle bir olay nakledilir: Peygamber Velîd b. Ukbe'yi Benî Mustalık kabilesinin zekât vergisini toplamak üzere gönderir. Velîd yolda iken birisi, bu kabileden silahlı bir grubun yola çıktığını söyler. Velîd, onların savaşmak için çıktıklarını düşünerek geri dönüp Peygamberimize durumu anlatır. O da haberin doğru olup olmadığını araştırmak ve gereğini yapmak üzere Hâlid b. Velîd'i gönderir. Hâlid kabileye yakın bir yerde konaklayarak durumu araştırır, söz konusu grubun ezan okuyup namaz kıldıklarını, İslâm'a bağlılıklarının devam ettiğini tespit eder ve Medine'ye döner. Sonunda, onların zekât tahsildarı geciktiği için durumu öğrenmek veya zekâtı kendi elleriyle Hz. Peygamber'e teslim etmek üzere yola çıktıkları anlaşılır.

Eğer Peygamber haberi tahkik ettirmeseydi âyette sözü edilen olumsuz durumla karşılaşılabilirdi.

Peygamberin aralarında olduğunun hatırlatılması, onun hem vahiy alan biri olması hem de vahiy alan biri olarak tedbirin en güzelini seçme imkânının bulunmasından dolayıdır. Çünkü gelen haberle ilgili vahiy ona bir açıklama getirebilir. Vahiy gelmese bile onun değerlendirmesi daha tutarlıdır. Belirtmek gerekir ki o sırada Peygamber aynı zamanda yönetimin başındadır. Yönetimin başında olması hasebiyle de daha çok bilgiye sahip olabilir.

Âyetten esinlenerek diyebiliriz ki Peygamberin vefatından sonra Müslümanların, başka bir topluluğa zarar verebilecek haberlerde aralarında o işlerden anlayan kimselere danışmadan fevri hareketlere girmemeleri gerekmektedir.

Müslümanların bu gibi durumlarda Peygambere danışmaları Allah'ın kalplerine imanı sevdirmesinden kaynaklanmaktadır ki bu Allah'ın onlara bir lütfudur.

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ج فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ ج فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ط إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ (٩) إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ع (١٠)

9. **Müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşacak olurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri diğerine saldırırsa Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın; şayet Allah'ın buyruğuna uyarsa adaletle aralarını bulun ve adil davranın; çünkü Allah adil davrananları sever.**
10. **Müminler kardeştir. Öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki size merhamet etsin.**

9. âyette gruplar arasındaki anlaşmazlıkların düzeltilmesinden, 10. âyette de bireyler arasındaki anlaşmazlıkların düzeltilmesinden söz edilmektedir.

Her iki âyet toplumlar ve bireyler bazında olsun Müslümanların birbirlerine lakayt kalamayacaklarını anlatmakta ve bunu, onların birbirlerinin kardeşleri olmalarına bağlamaktadır.

9. âyette iki grup denilirken grupların farklı ırklardan mı, farklı mezheplerden mi, farklı bölgelerden mi, aşiret ve kabilelerden mi, ayrı devletlerden mi olduklarını kaydetmeden mutlak olarak iki grup denilmektedir. O halde bu saydıklarımızın tamamı âyetin kapsamına girmektedir. Şayet bu gruplardan ikisi arasında bir çatışma çıkacak olursa bu çatışmanın durdurulması ve aralarının bulunması bütün Müslümanların omuzlarına yüklenmiş bir görevdir. Müslümanlar aralarına girecek ve problemlerini çözerek onları barıştıracaklardır. Şayet taraflardan biri haksız yere diğerine saldırıya devam edecekse bütün Müslümanlar, saldıran taraf vazgeçip barışa yanaşıncaya kadar onunla savaşacaklardır. Sonunda saldırganlıktan vazgeçip barışa yanaşacak olursa adaletle aralarında hüküm vereceklerdir. Bu, Allah'ın Müslümanlara yüklediği bir görevdir.

Yakın zamanda İran ve Irak arasında, yine Afganistan'daki gruplar arasında uzun yıllar devam eden çatışma ve savaşlar oldu. Irak, Kuveyt'e saldırıp işgal etti. Değişik Müslüman bölgelerde çatışmalar devam etmektedir. Bu çatışmalar bahanesiyle Amerika Afganistan ve Irak'ı işgal etti. Yüz binlerce Müslüman öldürüldü. İşgaller devam ederken yakında Yemen'in işgal edilmesi söz konusu. Onu başka bölge ve devletler takip edecektir. Eğer Müslümanlar kendi aralarında birlikler kursaydı, mesela İslam konferansını güçlendirilerek etkin hale getirmiş olsalardı; bu tür çatışmalarda etkin arabuluculuk yapacaktı. Adalete ve hukuka riayet etmeyecek tarafa müdahale edecek askeri bir güç oluştururdu. O zaman ne Müslüman ülkeleri gayr-i Müslimler tarafından işgal edilirdi, ne çatışmalar bu kadar uzun sürerdi ve ne de Müslüman ülkelerin tabii kaynakları başkaları tarafından sömürülürdü.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا
خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ
بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

11. Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki onlar kendilerinden iyidirler. Kadınlar da diğer kadınlarla alay etmesinler. Belki onlar kendilerinden iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İman ettikten sonra fasıklık ne kötü isimdir! Kim tövbe etmezse bilsin ki onlar zalimlerdir.

10. âyette müminlerin birbirlerine kardeş oldukları belirtilmiş ve bu sebeple aralarından bozuşanların aralarının düzeltilmesi istenmişti. Bozuşmaların önemli nedenlerinden biri toplulukların veya bireylerin birbirlerini küçültücü sözler söylemeleri ve kötü lakap takmalarıdır. Bu tür davranışlar müminler arasındaki kardeşlik bağını çözer ve işi çatışmaya kadar götürür. O halde yukarıdaki âyetler ortaya çıkmış bir bozuşma ve çatışmanın giderilmesini isterken bu âyet, bozuşma ve çatışma ortamının oluşmasını engellemeyi hedeflemektedir.

Bu yüzden başka bir müminle alay etmek, ona kötü lakaplar takmak yahut ahlâka ve inanca mugayir isim ve sıfatlarla onu anmak veya çağırmak yasaklanmıştır. Sırf gülüp eğlenmek için bir kimse ile alay edilmiş olsa bile alay konusu olan şahsın buna layık görülmesi ve aşağılanması söz konusudur. Mümin kişinin kesinlikle bu gibi davranışlardan uzak durması gerekir. Hem Allah nezdinde kimin nasıl değerlendirildiğini yanılgısız bilmek mümkün değildir. İnsanları küçümseyenler, alay edenler, aşağılayıcı ve küçümseyici lakaplar takanlar işin bir de bu yönünü düşünmelidir. Belki o aşağıladıkları kimse Allah katında kendilerinden çok daha değerlidir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ
اَخ۪يهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾

12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının; çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini de araştırmayın. Kiminiz kimini arkasından çekiştirmesin. Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi? Bundan tiksinirsiniz değil mi? Allah'tan korkun, şüphesiz ki Allah tövbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir.

Âyette üç kötü huy ve hasletten uzak durulması istenmektedir:

a. *Delil olmaksızın zanna dayanarak karar vermek:* Özellikle başkasının hak ve hukuku söz konusu olduğunda zanna dayanarak karar verilmez. Ama başkasının hak ve hukukuna zarar vermek gibi bir durumun söz konusu olmadığı ve kesin bilgiye ulaşmanın da bir yolunun bulunmadığı hallerde kuvvetli zanna dayanarak hüküm verilir ve o hükümle amel de edilir. Nitekim âyette de zannın bir kısmının günah olduğu belirtilmektedir. Zanna dayalı olarak verilen hükmün aksine kesin delillerin ortaya çıkması durumunda bu hükümden vazgeçilir, kesin delili bulunan hükme uyulur.

b. *İnsanların gizli hallerini araştırmak:* İnsanların kendilerine sakladıkları gizli hallerini araştırmak uzak durulması gereken bir huydur. İnsan tecessüs ederek ulaşabileceği bilgiyi kendisine saklasa bile tecessüs fiilinin kendisi yasaklanan bir davranış olduğundan günah kapsamına girer. Ancak düşmanların Müslümanlar aleyhindeki plan ve programlarını tespit edip tedbir almak için casusluk yapmak yasak kapsamında değildir. Yine başkasının hak ve hukukunun söz konusu olduğu ve şüpheli kişi hakkında kuvvetli zannın bulunduğu durumlarda tecessüs etmekte bir sakınca olmamakla birlikte hakkında tecessüs yapılıp gizli hallerine muttali olunan kişinin şüphelenilen konuyla bir ilgisi bulunmadığı takdirde o gizli halleri ifşa edilemez.

c. *Dedikodu yapmak:* Bir kimsenin arkasından, hakkında söylenmesini istemediği şeyi söylemektir. Söylenenin doğru olması yapılanı dedikodu olmaktan çıkarmaz. Zaten söylenen doğru değilse iftira kapsamında değerlendirilir.

Bundan önceki âyette yüzüne karşı mümine kötü davranılması yasaklanmıştı. Bu âyette de arkasından kötülük yapılması yasaklanmaktadır.

Yüce Allah mümin biri aleyhindeki dedikodunun ne denli çirkin olduğunu ifade etmek için onun ölü halindeki etini yemeye benzetmiştir.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُوا اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿١٣﴾

13. Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizle tanışasınız diye sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Şüphe-

siz ki Allah katında en değerli olanınız Allah'ın azabına karşı kendini en çok koruyanınızdır. Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır.

Önceki âyetlerde hitap *"ey iman edenler"* şeklinde başlarken burada *"ey insanlar"* hitabıyla başlamaktadır. Hitabın ardından gelen **"Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık"** cümlesi bize neden bu hitapla başlandığına dair ipucu vermektedir. Çünkü mesele bütün insanlığı ilgilendirmektedir. Bütün insanların soyu gidip Âdem ve Havva'da birleşmektedir. Büyük dinler ve insan topluluklarının kahir ekseriyeti bu konuda müttefiktir. O halde bütün insanlar âyette bu gerçek üzere bina edilen husus üzere düşünmelidir. Bütün insanlara, hepinizin soyu bir erkek ve bir kadına dayandığına göre farklı millet ve kabilelere mensup olmayı çatışma aracı kılmamanız, bilakis tanışma aracı kılmanız gerekir diye hitap edilmektedir.

Müfessirlerin nüzul sebebine dair naklettikleri rivayetler bir kabileye mensup olanın diğer bir kabileye mensup olanı yahut bir beyazın siyahî birini aşağılayıp horlaması üzerine indirildiğini belirtmektedir. Nüzul sebeplerine dair anlatımlar, Kur'ân'ın indiği dönemde Araplar arasında kabile taassubu vardı; her kabile övünüyor ve diğerlerini küçümsüyordu ve bu yüzden aralarında kabile savaşları oluyordu şeklindedir. Arapların müptela oldukları bu hastalık âyetin gelişiyle meseleye çözüm getirildi ve hastalık tarihe gömülüp gitti şeklinde bir anlatım hâkimdir. Oysa tarihte bu hastalığın kökü kazınamadığı gibi günümüzde cahiliye dönemini aratmayacak şekilde hortlamıştır. Ülkemiz dâhil İslam âleminin birçok bölgesindeki çatışmaların sebebi bu hastalığın hortlamasından başka bir şey değildir. Her bir taraf diğeri hakkında ahkâm keserken hak ve hukuk gözetilmemekte; taraflardan her biri kendisini haklı ve diğerini zalim olarak göstermekte, taraflardan hiçbiri benim de şu kusurum var dememekte, çatışmalar sürüp gitmektedir. Özellikle ülkemizde kendini dindar sayanların önemli bir kesiminin bu duygulara kendilerini kaptırması ayrı bir garabettir. *Milli bilinç, tarih bilinci, Türk İslam'ı, Arap İslam'ı, Emevi İslam*'ı ve *şanlı ecdat* söylemleri bu hastalığın ürünleridir.

Müslüman olmayan milletlerde ırkçılık çok daha ileri düzeydedir. İsrailoğulları Allah'ın gönderdiği dini diğer milletlere kapatmış ve onu ırkçılıklarının aracı haline getirmişlerdir.

İnsanlara demokrasi ve eşitlik götürdükleri iddiasında olan Batılılar, ırk taassubunu körükleyen felsefi akımlar geliştirmiş, oradaki imparatorlukların ve devletlerin temellerini bu felsefeler oluşturmuştur. Irkçılıklarını uluslar ara-

sı alana kaydırmış Amerika'da Kızılderilileri ve Afrika'da zencileri katliamlara tabi tutmuşlardır. Yakın zamanlara kadar siyah beyaz ayırımı anayasalarında bile mevcuttu. Amerika'da Kızılderililerle zencilere ve yine Güney Afrika'da oranın yerlileri olan zencilere yaptıkları zulüm ve işkenceler insanlığın bir ayıbıdır. Yine Batılıları aynı dine mensup oldukları halde kendi aralarında asırlarca süren savaşları vardır. Birinci ve ikinci dünya savaşlarının temelinde de bu hastalık yatmaktadır.

Dünyada ırkçılık adına işlenen bu cinayetler göz önünde bulundurulduğunda âyete neden *"Ey insanlar"* hitabıyla başlandığı gayet iyi anlaşılmaktadır.

Âyet gayet açıktır. İnsanların kabilelere ve milletlere bölünmüş olmaları övünme ve başkalarını tahkir aracı olarak değil, tanışma aracı olsun diyedir. İnsanlar bireyler, gruplar, kavimler, ümmetler, milletler olarak siyasî, kültürel ve yaşadıkları coğrafi bölgeler bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Bu farklılıklarla farklı kimlik sahibi olurlar. Bu kimlikle tanınır ve tanışırlar. Farklı kimliklere sahip olmaları övünç yahut utanç sebebi olamaz. İşte bu nedenle İslamiyet ırk, millet, bölge, kültür ve hatta din milliyetçiliklerini reddeder. Allah katında üstünlüğün tek bir nedeni vardır, o da takvadır.

Âyette geçen *etka* kelimesi üstünlük bildiren bir kip olup korunma ve sakınma anlamına gelen *vikaye* kelimesinden gelir. Kişinin kendisini korkulacak şeylerden koruyup muhafaza etmesi anlamında kullanılır. Lügat anlamı budur. Sonra bazen korku takva ile takva da korku ile ifade edilir. Dinde anlamı, ahirette zararlı olandan sakınıp korunmak demektir. Bunun yolu ise Allah'ın emrettiklerini yapmak ve yasaklarından sakınmaktır.

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّاۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُٓوا
اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْا۪يمَانُ ف۪ي قُلُوبِكُمْۜ وَاِنْ تُط۪يعُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪

ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ
أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾
يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ ۖ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ
عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

14. Bedeviler; "İnandık" dediler. De ki: "İnanmadınız; aksine, 'İslam olduk' deyiniz; çünkü iman henüz kalplerinize girmemiştir." Şayet Allah'a ve Peygamberine itaat ederseniz O, amellerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

15. Müminler ancak Allah'a ve Peygamberine iman eden ve sonradan şüpheye düşmeyen, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerdir. İşte onlar geçek müminlerdir.

16. De ki: "Dine bağlılığınızı siz mi öğreteceksiniz? Allah göklerde ve yerde olanları bilir. Allah her şeyi bilendir."

17. İslam'a girdiler diye sana minnet ediyorlar. De ki: "Müslüman oldunuz diye bana minnet etmeyin. Bilakis sizi imana hidayet ettirmesinden dolayı Allah'ın üzerinizde minneti vardır; eğer samimi iseniz?"

18. Şüphesiz ki Allah, göklerin ve yerin gizlisini bilir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.

Medine çevresinde oturan ve sebeplenmek için Medine'ye gelerek iman ettiklerini söyleyip gözetilmelerini isteyen bedeviler üzerinden evrensel bir mesaj verilmektedir. Esed ibnu Huzeyme oğulları isimli bedevi bir kabile, bir

kıtlık yılında Medine'ye gelmişler ve Peygambere: *"Biz falan ve filan oğulları gibi sana savaş açmadık işte çoluk çocuk hepimiz çıkıp sana geldik"* demişler. Oysa onlar kalben iman etmiş değillerdi. İman etmiş gibi görünmelerinin sebebi, ganimetten ve sadakalardan yararlanmaktı.

Sözle iman ettim demekle iman olmaz. İmanın kalbe yerleşmesiyle olur. Gerçekten iman etmiş kişi, malını ve canını Allah yolunda harcamaktan kaçınmaz. İman ettim deyip Müslüman gibi yaşayan fakat iş malından yahut canından fedakârlık etmeye geldiğinde buna yanaşmayan kişi sözde Müslüman'dır. Çünkü sözlükte Müslüman, teslim olan anlamındadır. İman kalbe kök salmamışsa ve kişi Müslüman gibi davranıyorsa sözlük anlamıyla Müslüman'dır ama terim anlamıyla Müslüman değildir.

O bedeviler Müslüman olduk deyip bundan dolayı Allah'a ve Peygamberine minnet ediyorlardı. Oysa gerçekten iman etmiş olsalardı, Allah kendilerine hidayeti nasip etti diye üzerlerinde minneti olduğunu düşünür ve bunu kalplerinde hissederlerdi.

Kim ki samimi bir şekilde iman eder, Allah'a ve Resulüne itaat ederse Allah da onun mükâfatını eksiksiz verir.

50.
Kâf Sûresi

Mekke'de indirilmiştir. 38. âyetinin Medine'de indirildiği rivayet edilir. 45 âyettir. ***"Kâf"*** *harfiyle başladığı için bu adı almıştır.*

Sûrenin ana konusu kıyamettir. Konuya evrenin yaratılışından başlanır, evrenin yaratılışı kıyametin imkân dâhilinde olduğuna delil olarak getirilir. Ardından ölümden sonra diriliş, hesap verme, cennet ve cehennemden söz edilir. Bu arada inkâr eden bazı kavimlerden bahsedilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَج۪يدِۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ
هٰذَا شَيْءٌ عَج۪يبٌۚ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباًۚ ذٰلِكَ رَجْعٌ بَع۪يدٌ ﴿٣﴾
قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْۚ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَف۪يظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُمْ فَهُمْ ف۪ٓي اَمْرٍ مَر۪يجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا
وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا ف۪يهَا رَوَاسِيَ

وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ
﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِه۪ جَنَّاتٍ وَحَبَّ
الْحَص۪يدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَض۪يدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ
وَاَحْيَيْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Kâf. Şanlı Kur'ân'a ant olsun ki!**
2. **Hayır, onlar kendilerine aralarından bir uyarıcının gelmesine hayret ettiler. İnkâr edenler: "Bu, hayret edilecek bir şey" dediler.**
3. **"Ölüp de toprak olduktan sonra öyle mi? Doğrusu bu, pek uzak pek olmayacak bir dönüş!"**
4. **Biz, yerin onlardan ne eksilttiğini kesinlikle biliyoruz. Üstelik yanımızda herşeyi kaydedip saklayan bir kitap var.**
5. **Hayır, onlar kendilerine henüz gelmiş olan hakkı yalanladılar. Şimdi onlar şaşkın bir haldeler.**
6. **Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı, onu nasıl bina ettik ve süsledik! Onda hiçbir çatlak da yok üstelik!**
7. **Yeryüzünü de nasıl yaydık; orada kök salan dağlar yerleştirdik ve onda her çeşitten göz alıcı bitkiler yetiştirdik.**
8. **Allah'a yönelen her kula bir öğüt ve bir ibret olarak.**
9. **Gökten, bereketli bir su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilecek tahıllar bitirdik.**
10. **Ve birbirinin üstüne dizilmiş tomurcuk yüklü yüksek hurma ağaçları.**
11. **Kullara bir rızık olmak üzere... Onunla ölü bir beldeye can verdik. Ölümden sonra diriliş de aynen böyledir.**

İlk âyetin başında bulunan *"kaf"* harfi mukattaa harflerinden olup bunlarla ilgili bilgi, Bakara sûresinin başında verilmiştir. Buradaki harfin *"kaf dağı"*nı

kastettiğine dair rivayetler, İbnu Kesir'in dikkat çektiği gibi İsrailiyat kaynaklıdır. (İbnu Kesir, VII, 394). Belirtelim ki bu rivayetler içerisinde Peygamberin kendisinden nakledileni yoktur.

Genel olarak bu harflerden sonra Kur'ân'dan söz edilir ki burada da böyle olmuştur.

Müşrikler, bazen bir beşerin peygamber olarak gönderilmesini yadırgayıp bir peygamber gönderilecekse onun bir melek olması gerektiğini ve bazen de bir peygamber gelecekse Mekke veya Taif'in ileri gelenlerinden biri olması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Bu sebeple hayret ve şaşkınlık içerisindeydiler.

Hayret, şaşkınlık ve inkârla karşıladıkları diğer bir husus ise Peygamberin, insanların tekrar diriltileceklerini söylemesidir: "**Ölüp toprak olduktan sonra mı? Bu, gerçekleşmesi çok uzak bir dönüştür**" diyorlardı.

Allah onların iddialarına cevap olarak: *"Biz toprağın bedenlerinden neyi çürütüp toprak haline getirdiğini; vücutlarının neye dönüşüp nerelere dağıldığını gayet iyi biliyoruz. Bütün bu olup bitenler bilgimiz dâhilindedir ve bir kitapta kayıtlıdır"* buyuruyor.

Yüce Allah, onların bu konudaki sözlerinin çelişkili olduğuna ve bu yüzden şaşkın bir halde olduklarına dikkat çektikten sonra kudretinin delillerini sıralıyor. Şöyle ki:

a. Göğü yaratan, onu yıldızlarla süsleyen ve hiçbir aksaklığa meydan vermeyecek şekilde ona mükemmel bir nizam veren,

b. İnsanların üzerinde yaşamaları için yeryüzünü yayan, sarsılmaması için ona dağlar yerleştiren, göz alıcı güzellikte çeşit çeşit bitkilerle onu süsleyen,

c. Yerdeki cansız toprağı, gökten indirdiği cansız su ile buluşturduğunda cansız bir halde duran yeryüzünü canlandırıp bahçelerin ve bitkilerin yeşermesini, canlılara geçimlik olsun diye tahılları yetiştiren ve o yüksek ağaçların meyve vermesini sağlayan Allah, bedenleri toprağa karışıp savrulmuş; şuraya buraya dağılmış bedenleri toplayıp tekrar diriltmeye de elbette kâdirdir.

O kurumuş ve cansız hale gelmiş toprağı nasıl canlandırıp yeşertiyorsa ölmüş olan insanları da öylece diriltir.

Kur'ân'ın sık sık ahiretin ispatına dair delil getirmesi, ahirete inanmayanların çokluğu nedeniyledir. Hem onun ilk muhatapları olan Araplar da ahirete inanmıyorlardı. Ahiretten söz edildiğinde inandıklarını söyleyenlerin pek çoğunda ise günlük hayat ve davranışlarında ahirete imanlarının etkisi pek görülmemektedir. O halde bunlar için de ahiretin tekrar tekrar delillerle ispatlanıp hatırlatılmasında yarar vardır.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ

وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾

وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

12. Onlardan önce Nûh kavmi, Res halkı ve Semûd kavmi de yalanlamıştı.

13. Âd, Firavun ve Lut'un kardeşleri/kavmi de.

14. Eyke halkı, Tubba' kavmi de. Bunların hepsi peygamberleri yalanladılar. Bu yüzden azap tehdidim kaçınılmaz oldu.

15. İlk yaratışta güçsüz kaldık mı ki onlar, yeni bir yaratılıştan şüphe ediyorlar?

Burada adı geçen toplulukların tamamı, Mekke müşrikleri gibi Peygamberlerini yalanlamışlardı. Yalanladıkları için de helaki hak etmişlerdi.

Daha önce de birkaç kez dikkat çektiğimiz gibi peygamberlerini yalanlayan toplumda inanma potansiyeli bulunduğu müddetçe o toplum helak edilmez. Aralarında ileride inanacak durumda kimse kalmamışsa ancak o zaman o toplum helak edilir. Mekke müşriklerinin önceki toplumlar gibi topluca helak edilmemeleri, aralarında ileride iman edeceklerin bulunmasından dolayıdır. Nitekim Mekke müşrikleri arasında her dönemde İslâm'ı kabul etme sürekli devam etmiş, nihayet Mekke'nin fethinden sonra topluca iman etmişlerdir.

Topluluklar adlarıyla zikredilirken Firavun kavmi yerine Firavun'un kendisinin adı zikredilmiştir. Bunun sebebiyle ilgili olarak çağımız müfessirlerinden Mevdûdi, yerinde bir değerlendirme yapmaktadır. Şöyle ki:

"Firavun kavmi yerine sadece Firavun'un adı anılmıştır. Çünkü o milletine öyle musallat olmuştu ki; onun karşısında milletinin hiçbir şahsî görüş ve kanaati, hür düşüncesi ve inancı kalmamıştı. Onun gittiği yanlış yolda millet de peşine düşmüş gidiyordu. Bundan dolayı tüm kavminin sapkınlığının sorumlusu sadece o kişi kabul edilmiştir. Milletin görüş, kanaat ve hareket hür-

riyetinin olduğu yerde, o millet yaptığı işlerden sorumlu tutulur, vebaline katlanır. Bir adamın diktatörlüğü milleti güçsüz bırakıp zavallı hale getirmişse bu durumda tek başına o adam bütün milletin günahının yükünü kendi omuzlarına almış olur. Bir tek kişinin bu sorumluluğu yüklenmesi, milletin sorumluluktan kurtulması demek değildir. Çünkü, böyle bir durumda öyle bir diktatörün tepelerine musallat olmasına tahammül etme acizliğini göstermelerinin sorumluluğu da kendilerine aittir. Zuhruf Sûresi'nin 54. âyetinde bu konuya işaret vardır. *'Firavun, kavmini basite aldı, onlar da ona itaat ettiler. Şüphesiz ki onlar fasık bir kavimdi."* (Mevdûdi, V, 439).

Söz konusu kavimler hatırlatılarak bir yandan müşrikler uyarılmakta bir yandan da Peygamberimize moral verilmektedir.

Ahiretin ispatına dair deliller sıralanırken bu kavimlerden söz edilmesi, bu kavimlerin helak edilmelerinin de aslında Allah'ın insanları öldükten ve toprak olduktan sonra yaratmaya kadir oluşunun delillerinden biri olmasıdır. Bu kavimleri topluca helak edebilecek kudrete sahip bulunan Allah, insanlığı yeniden toptan yaratmaya da kadirdir.

Son olarak da ahiretin en önemli delili olan ilk yaratılma gündeme getirilerek: **"İlk yaratışta güçsüz kaldık mı ki onlar, tekrar yaratılmaktan şüphe ediyorlar?"** denilmektedir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِه۪ نَفْسُهُۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ
اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَر۪يدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَم۪ينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَع۪يدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَق۪يبٌ عَت۪يدٌ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّۜ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَح۪يدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِۜ ذٰلِكَ يَوْمُ
الْوَع۪يدِ ﴿٢٠﴾ وَجَٓاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَٓائِقٌ وَشَه۪يدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ
ف۪ي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَٓاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَد۪يدٌ ﴿٢٢﴾

16. **İnsanı biz yarattık; nefsinin ona ne fısıldadığını da biliyoruz. Ve Biz ona şahdamarından yakınız.**
17. **Sağında ve solunda oturan ve yaptıklarını yazan iki yazıcı varken...**
18. **O, her ne söylerse mutlaka yanında hazır bir gözcü vardır.**
19. **Ölüm sarhoşluğu bir gerçek olarak gelir ve: "İşte bu, hep kaçadurduğun şeydir"** (denir).
20. **Ve artık Sûr'a üfürülmüştür. İşte bu, geleceği vaat edilen gündür!**
21. **Herkes, yanında biri onu sürüp götüren, biri de tanıklık yapacak** (bir melekle) **gelir.**
22. **Kuşkusuz sen, bundan gaflet içinde idin. Ama şimdi perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir.**

İnsanı Allah yaratmıştır. Bu sebeple insanın kalbinden geçeni O'ndan başka kimse bilmez. O, insana şahdamarından da yakındır. Bu sebeple o, Allah'a kulluk ederken ve O'ndan yardım dilerken başkasını araya sokmamalıdır. Doğrudan Allah'tan istemelidir. Çünkü Allah onun yanı başındadır.

Melekler de kalpten geçeni bilmezler. Onlar, ancak söze döküleni bilirler. İnsanın sağında ve solunda oturan iki melek vardır ve insan her ne söylerse onu zapt ederler.

Kulun kalbinden geçirdiklerini Allah'ın bilmesi de söze döktüklerinin melekler tarafından zapt edilmesi de, kıyamet koptuktan sonra hesap vermesi içindir.

Ölüm sekeratı başlar başlamaz, ahirete giden kapı aralanmıştır. İnsan bundan kaçsa da ve onu bilmezlikten gelse de o mutlaka gelecektir.

Allah'ın dilediği ve sadece kendisinin bildiği vakitte Sûr'a üflenecek ve kulun yanında iki melek bulunacaktır. Biri, hesap vermesi için onu toplanma ve hesap verme yerine sürecek, diğeri ise tanıklık yapmak için yanında hazır bulunacaktır. Artık kulun hiçbir şeyi görmezlikten gelmesi yahut gizlemesi söz konusu olmayacaktır.

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ
﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ

فِى الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَٰكِن كَانَ
فِى ضَلَٰلٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَىَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم
بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

23. Beraberindeki diyecek ki: "İşte yanımdaki hazır!"

24. "Atın atın her inatçı nankörü cehenneme!"

25. "Hayra engel olan saldırgan şüpheciyi."

26. "O ki Allah'la birlikte başka bir ilâh tanıdı. Atın onu en şiddetli azabın içine!"

27. Onunla hep birlikte olan arkadaşı der ki: "Rabbimiz, ben onu azdırmadım, kendisi derin bir sapıklık içindeydi."

28. (Allah) **buyurur ki: "Huzurumda çekişmeyin. Ben sizi çok önceden uyarmıştım."**

29. "Benim katımda söz değiştirilmez ve ben asla zulmeden değilim."

Kişiyle görevli olan melek, görevli olduğu insanı getirdiğini söyleyecektir. 21. âyette de belirtildiği gibi her insanla birlikte iki melek bulunacaktır. Biri onu huzura getirmekle görevlidir. Diğeri ise tanıktır. Tanıklık edecek meleğin yanında o kişinin amel defteri olacaktır. Onu huzura getirmekle görevli olan melek bunu söyledikten sonra Allah her iki meleğe: **"Atın atın her inatçı nankörü cehenneme! Hayra engel olan saldırgan şüpheciyi. O ki Allah'la birlikte başka bir ilâh tanıdı. Atın onu en şiddetli azabın içine!"** buyuracaktır.

İşte o zaman kişi ile şeytanı arasında çekişme ve tartışma başlayacaktır. Kişi, şeytanının kendisini aldattığını, kendisini sapıklığa sürükleyenin şeytanı olduğunu ve bu sebeple onun cezalandırılmasının gerektiğini söyleyecektir. Şeytan, **"Rabbimiz, ben onu azdırmadım, kendisi derin bir sapıklık içindeydi"** diyecektir. Şeytan, bu sözleriyle o kişiyi isyan etmeye kendisinin zorlamadığını, sadece onu bu işe davet ettiğini ve kendisinin de isteyerek bunu kabul ettiğini kastetmektedir. Bunun üzerine yüce Allah, **"Huzurumda çekişmeyin. Ben sizi çok önceden uyarmıştım. Benim katımda söz değiştirilmez ve ben asla zulmeden değilim"** buyuracaktır.

يَوْمَ
نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ
لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا
بِسَلَامٍ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

30. O gün cehenneme: "Doldun mu?" diyeceğiz, o da: "Daha var mı?" diyecektir.

31. Cennet de takva sahiplerine yaklaştırılmıştır artık; onlardan uzak değildir.

32. İşte bu, size vaat olunandır; her Allah'a yönelene ve emirlerini koruyana.

33. Görmediği Rahmân'dan korkan ve tövbekâr bir kalp ile gelene.

34. Oraya esenlik içinde girin. İşte o, ebedilik günüdür.

35. Orada onların her istediği vardır. Hatta katımızda daha fazlası da vardır.

Cehennemin cevap vermesi ve *"daha var mı?"* demesi mecazi anlamda olabileceği gibi bunu söylemesi için Allah onu konuşturmuş da olabilir. Tıpkı kulak, göz ve derilerin kıyamette konuşturulmaları gibi. Bununla ilgili olarak Fussilet sûresinde şöyle denilmektedir: *"Nihayet oraya geldiklerinde kulakları, gözleri ve derileri yaptıklarına dair aleyhlerine tanıklık edecektir. Derilerine: 'Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz' diyecekler, onlar da: Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu karşılığını verecekler. Sizi ilk kez yaratan O'dur ve O'na döndürüleceksiniz."* (Fussilet 41/20-21).

Cehennemin verdiği cevabın da bu iki şekilde anlaşılması mümkündür. Müfessirlerin çoğu, cehennemin **"Daha var mı?"** ifadesini, *"artık doldum, bende yer kalmadı"* şeklinde anlarken, bir kısmı da: *"yerim çok, gelecek var mı?"* şeklinde anlamışlardır. (Sıdık Hasan Han, VI, 403).

Mahşer gününde cennetliklere ise cennet yaklaştırılır. Gözle görülecek mesafede yakın olur. Kendilerine, dünya hayatında işledikleri güzel ameller nedeniyle cenneti hak ettikleri söylenir. Orada her ne isterlerse onlar için hazırlanmıştır. Yüce Allah, istekleri haricinde birtakım ikram ve nimetlere nail olacaklarını da haber vermektedir.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا
فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ
اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ
فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ
قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ
نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا
ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ
عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

36. Onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Onlar, bunlardan daha güçlü idiler. Onlar ülkelerde dolaşıyorlardı da; ama bir kurtuluş yolu buldular mı?

37. Şüphesiz ki bunda kalbi olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.

38. Biz gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yarattık ve bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.

39. Bu sebeple sen onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rabbine hamd ederek O'nu tenzih et.

40. Gecenin bir kısmında ve secdelerden sonra da O'nu tenzih et.

41. Ve çağırıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver.

42. Çığlığı gerçek olarak işittikleri gün; işte o, çıkış günüdür.

43. Şüphe yok ki dirilten ve öldüren biziz biz. Dönüş de bizedir.

44. O gün üstlerinden yer yarılır ve hızlıca koşarlar. O, bizim için kolay bir haşirdir.

45. Onların ne dediklerini en iyi bilen biziz. Hem sen onlara karşı zor kullanan değilsin. O halde tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver.

Yukarıdaki âyetlerde inkâr edenlerin ahirette karşılaşacakları azaptan söz edilmişti. Şimdi de ilk âyette dünyada karşılaşabilecekleri cezalandırmadan söz edilmekte, kendilerinden önce nice nesillerin helak edildikleri hatırlatılmaktadır. Hem Mekke müşrikleri kendi güçlerine aldanmasınlar, onlardan önce helak edilenler içerisinde onlardan çok daha güçlü niceleri vardı.

O helak edilenlerin başka ülkelerde dolaşmaları ile azaptan kurtulmak için başka ülkelere kaçmaları şeklinde anlaşılabileceği gibi rızık ve ticaret peşinde başka ülkelere gidip gelen kimseler oldukları da kastediliyor olabilir. Ama daha güçlü olduklarının gündeme getirildiği bir ortamda başka ülkelerde fetihler gerçekleştirdiklerinin kastedilmiş olması da mümkündür. Buna rağmen onlar, helak olmaktan kurtulacak bir yol bulamamışlardır.

Kur'ân-ı Kerim'de kalp, anlama ve muhakeme yeri olduğundan ikinci âyette "**kalbi olan**" sözüyle aklı olan kastedilmiştir. Aklı olan ve bu anlatılanlara kulak verenlerin bunlardan çıkaracakları öğütler vardır.

"Biz gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yarattık ve bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı."

Âyet yukarıda anlatılanlara delil olma niteliği taşımaktadır. Gökleri ve yeri altı günde yaratan ve kendisine hiçbir yorgunluk dokunmayan Allah, elbette Mekke müşriklerini helak etmeye de kadirdir.

Kendisine bir yorgunluk dokunmadığının belirtilmesi Yahudi ve Hıristiyanlara bir göndermedir. Çünkü eldeki Tevrat'ın Tekvin kitabında Allah'ın

göklerle yeri altı günde yarattığı ve yaratma işinden yorulduğundan dolayı da yedinci günde istirahata çekildiği anlatılmaktadır.

"Söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan önce ile batışından önce Rabbine hamd ederek O'nu tenzih et. Gecenin bir kısmında ve secdelerden sonra da O'nu tenzih et. Ve çağırıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver."

Ahireti ve benzeri hususları inkâr etmelerine sabret. Onlar istediklerini inkâr etsinler, istediklerini söylesinler sen sabret: onlarla savaşma ve helak olsunlar diye dua etme. (Maturidi, IV, 570).

Yüce Allah, Peygambere sabretmesini söyledikten sonra tenzih etmesini yani namaz kılmasını emretmesi, namazın sabretmeye kaynaklık etmesinden ve sabretmeyi kolaylaştırmasından dolayı olmalıdır.

Müfessirler, güneşin doğuşundan önce tenzih etmeyi sabah namazıyla, batışından önceyi ise ikindi namazıyla -ki bazıları öğle namazını da buna ilave etmişlerdir-, gecenin bir kısmını da kimi akşam ve yatsı namazlarıyla, kimi de sadece gece namazıyla tefsir etmiştir. Secdelerden sonra tenzihi ise akşam namazından sonra kılınan iki rekâtlık nafile namazla izah etmişlerdir. (Maturidi, IV, 570).

Onlar ahireti inkâr etsinler ve istediklerini söylesinler, senin kulağın mahşerde üfürülecek surda olsun. O gün İsrafil veya Cebrail mahşerde insanları toplanmaya çağıracaklar ve herkes, çağrı yanı başında yapılmış gibi onu duyacaktır: **"Çığlığı gerçek olarak işittikleri gün; işte o, çıkış günüdür."**

"Şüphe yok ki dirilten ve öldüren biziz, biz. Dönüş de bizedir. O gün üstlerinden yer yarılır ve hızlıca koşarlar. O, bizim için kolay bir haşirdir."

Müşrikler, cesetler toprak haline geldikten sonra diriltilmelerinin mümkün olmadığını iddia etmişlerdi. Burada onların bu iddialarına cevap verilmektedir. İddialarının aksine, yaratıcının bir işaretiyle onlar Rablerine koşmaya başlarlar.

"Onların ne dediklerini en iyi bilen biziz. Sen onlara karşı zor kullanan değilsin. O halde tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver."

Yüce Allah onların ne yaptıklarını bildiğini haber vermekle bir yandan Peygamber teselli edilmekte, diğer yandan da o inkâr edenler uyarılmaktadır. Peygambere nasıl karşı çıkıp inat ettiğinizi ve yaptıklarınızın tamamını Allah biliyor haberiniz olsun denmektedir.

Peygamberin, burada da ifade edildiği gibi görevi Kur'ân'ı tebliğ etmektir. İnanmaları için insanlara baskı yapması diye bir durum söz konusu değildir. Ayrıca Peygamber uyarı ve öğütlerini Kur'ân ile yapar. O halde ona iman edenler de Kur'ân'la uyarmalı ve onunla öğüt vermeliler.

51.
Zâriyât Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 60 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve savuranlar anlamına gelen ***"zâriyât"*** *kelimesinden almaktadır.*

Sûre tabiat varlıklarına yeminle başlamakta, ardından iman edenlerle inkâr edenlerin birtakım nitelikleri ve uğrayacakları akibet anlatılmaktadır. Diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi tevhit ve ahiret inancı, ahiretin ispatına dair deliller sûrenin temel konularıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًاۙ ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًاۙ ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًاۙ ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ

اَمْرًاۙ ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌۙ ﴿٥﴾ وَاِنَّ الدّ۪ينَ لَوَاقِعٌۜ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Tozu dumana katıp savuranlara.**
2. **Bir ağırlık taşıyanlara.**
3. **Kolayca akıp gidenlere.**
4. **İşi bölüştürenlere.**
5. **Şüphesiz size va'dedilen kesinlikle doğrudur.**
6. **Hesap ve ceza şüphesiz gerçekleşecektir.**

İlk dört âyette yüce Allah, dört şeye yemin etmektedir: Zâriyât/savuranlar, hâmilât/taşıyanlar, câriyât/akıp gidenler, bir de mukassimât/bölüştürenler.

Hz. Ali'den nakledilen rivayetlere göre o, sırasıyla bu kelimelerle rüzgâr, bulut, gemiler ve meleklerin kastedildiğini söylemektedir. Rüzgâr, toz ve taşıyabildiği her şeyi önüne katıp savurmaktadır. Bulut, denizlerden ve göllerden tonlarca su buharını yüklenmektedir. Gemiler su yüzünde kolayca yüzmekte ve yol almaktadır. Melekler ise yaratılmışlara kısmetlerini taksim etmektedir.

Söz konusu kelimelere pek çok farklı anlamlar verilmiştir. Hepsine rüzgâr anlamı verip rüzgârın yaptığı faklı işlevlerin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Hatta nitelenenlerin kapalı geçilmesi, İbnu Âşur'un da dikkat çektiği gibi her savuranlardan, ağırlıklar taşıyanlardan, akıp gidenlerden ve bölüştürenlerden olup insanlık için önem arz eden her şeyin kapsam içine girmesi için olabilir. Bu sebeple savuranın, ağırlık taşıyanın, akıp gidenin ve bölüştürenlerin kim veya ne olduğu/oldukları açıkça belirtilmemiş de olabilir.

Bunlara yemin edilmesi, hem muhatabın dikkatini onlara çekmekte hem de ahiretin kesinlikle gerçekleşeceği bildirilmektedir. Evrende bunları gerçekleştirebilen Allah, ölümünden sonra insanları diriltmeye de elbette kadirdir.

وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَف۪ي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ ﴿٩﴾
قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ
الدّ۪ينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذ۪ي
كُنْتُمْ بِه۪ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اٰخِذ۪ينَ
مَٓا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِن۪ينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَل۪يلًا
مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَف۪ٓي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْاَرْضِ اٰيَاتٌ لِلْمُوقِن۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَف۪ٓي اَنْفُسِكُمْ

أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

7. Yollara sahip göğe yemin olsun ki

8. Siz farklı farklı sözler içerisindesiniz.

9. Ondan saptırılan saptırılmıştır.

10. Kahrolsun o yalancılar!

11. Ki onlar bir sersemlik içerisinde ne yaptıklarından habersizdirler.

12. Sana hesap ve ceza günü ne zaman diye sorarlar.

13. O gün onlar ateşte yakılacaklar.

14. Tadın azabınızı! Acele gelmesini istediğiniz işte budur.

15. Şüphe yok ki takva sahipleri cennetlerde ve pınarlardadırlar.

16. Rablerinin kendilerine verdiğini alıyorlar. Çünkü onlar bundan önce güzel davranıyorlardı.

17. Gecenin az bir kısmında uyuyorlardı.

18. Seher vakitlerinde onlar bağışlanma diliyorlardı.

19. Onların mallarında dilenci ve yoksul için bir hak vardır.

20. Kesin inanmışlar için yeryüzünde âyetler vardır.

21. Bir de kendi nefislerinizde... Hala görmüyor musunuz?

22. Gökte de rızkınız ve size va'dedilen şeyler vardır.

23. Göklerin ve yerin Rabbine yemin olsun ki bu, sizin konuşmanız gibi gerçektir.

Gökteki yollarla gök cisimlerinin yörüngeleri kastediliyor olmalıdır. Aralarında bir uyum bulunsa da birbirinden çok farklı yörüngeler vardır. İnanmayanların sözleri de farklı farklıdır. Ahiret konusunda, Hz. Muhammed konusunda ve Kur'ân konusunda farklı farklı şeyler söylerler. Kimi ahireti bütünüyle inkâr etmektedir. Hayat, bu dünya hayatından ibarettir. Dünya ezeli ve ebedidir. Kimine göre hayat, dünya hayatından ibarettir ama bir gün gelip o da son bulacaktır. Kimine göre ölmüşlerin işi bitmiştir. Kimi reenkarnasyona inanır; ölen kişilerin ruhlarının başka bedenlere geçtiğine ve yeniden hayat

bulduğuna inanır. Bunlara göre cennet ve cehennem yine bu dünya hayatında yaşanmaktadır. Kimi, Allah oğlunu çarmıha gererek insanları kötü amellerinin cezasından kurtarmıştır vs. der.

İnsanlığın geleceği hakkında bu denli farklı görüşlerin ileri sürülmesi, insanların peygamber gibi bir rehbere ne denli muhtaç olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Kur'ân hakkındaki sözleri de farklı farklıdır. Kimine göre o, Muhammed'in uydurduğu basit bir kitaptır; öncekilerin masallarını anlatır. Kimine göre çok etkileyici bir kitaptır ve bu sebeple sihirdir. Kimine göre o, bir şiirdir; hayal âleminde yüzmektedir. Kimine göre önceki kitaplardan yapılan aşırmalardan ibarettir.

Aynı şekilde Hz. Muhammed hakkında da farklı farklı şeyler söylerler. Kimine göre o bir filozoftur, peygamberlikle bir ilgisi yoktur. Kimine göre deli, kimine göre büyücü ve kimine göre de şairdir.

Ahiret, Kur'ân ve peygamber hakkında bu kadar farklı görüş ileri sürülmesi, inkâr edenlerin cahil, düşünmeyen, hakikati görmeyen, zan ve tahminlerle hareket eden, ağzına gelen yalanı söylemekten çekinmeyen kimseler olduklarını göstermektedir. İşte bu sebeple **"Kahrolsun o yalancılar! Onlar bir sersemlik içerisinde ne yaptıklarından habersizdirler."**

"Sana hesap ve ceza günü ne zaman diye sorarlar."

İnkâr edenler bu soruları, cevabını öğrenmek maksadıyla değil, alay etmek ve ahireti hafife almak için sormuşlardır. İşte bu sebeple onlara kestirme bir cevap verilmektedir: **"O gün onlar ateşte yakılacaklar. Tadın azabınızı! Acele gelmesini istediğiniz işte budur."**

İnkâr edenlerin bocalamaları ve akibetleri dile getirildikten sonra sıra inananların akıbet ve davranışlarına gelmiştir: **"Şüphe yok ki takva sahipleri cennetlerde ve pınarlardadırlar. Rablerinin kendilerine verdiğini alıyorlar. Çünkü onlar bundan önce güzel davranıyorlardı. Gecenin az bir kısmında uyuyorlardı. Seher vakitlerinde bağışlanma diliyorlardı. Onların mallarında dilenci ve yoksul için bir hak vardı."**

"Takva sahibi" yani muttaki; Allah'ın azabına karşı kendini koruma altına almış kimsedir. Bu da sağlıklı bir inanç, Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından uzak durmakla olur. Onlar sadece kendilerini düşünmezler; mallarında diğer insanların hakları bulunduğunu bilirler. Bedeni ibadetlerini yerine getirdikleri gibi mali sorumluluklarını da yerine getirirler. Onlar, inkâr edenler gibi cahil ve muhakemesiz değillerdir. **"Kesin inanmışlar için yeryüzünde âyetler vardır."** Onlar, çevrelerinde olup biten üzerinde düşünür

bundan dersler çıkarırlar. Çevrede olup bitenler üzerinde düşünmekle de kalmaz, kendi kendileri üzerinde de düşünürler. Bir damla su iken ana rahminde karanlık perdeler içerisinde beslenip geliştiler. Doğdular, bebek idiler, büyüdüler. Hiçbir şey bilmezken bilir hale geldiler. Başkasına muhtaç iken başkalarına yardım edecek güce kavuştular. Bunları kendi güç ve planlamalarıyla başarmadılar. Onların bu süreçte büyümeleri önceden planlamıştı. Onları bu şekilde yaratan, elbette öldükten sonra diriltmeye de kadirdir. Onlara akıl ve irade veren, iyiyi kötüden ayırma yeteneği bahşeden elbette akıl ve iradelerini ne şekilde kullandıklarını sorgulayacaktır.

"Gökte de rızkınız ve size va'dedilen şeyler vardır."

İnsan gıdasının sebebi olan yağmur gökten/yukarıdan gelmektedir. Ayrıca insanların rızıklarının takdiri de yukarıdan, Allah katındandır. İnsanlara cennet ve mükâfat vaadi de Allah katından gelmektedir. O halde insanın yönü yukarıya, Allah'a doğru olmalıdır.

"Göklerin ve yerin Rabbine yemin olsun ki bu, sizin konuşmanız gibi gerçektir."

Sizin konuşmanız nasıl gerçek ise ahiret ve ahirette hesaba çekilmeniz de o kadar gerçektir.

هَلْ اَتٰيكَ

حَد۪يثُ ضَيْفِ اِبْرٰه۪يمَ الْمُكْرَم۪ينَۢ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًاۜ

قَالَ سَلَامٌۚ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِه۪ فَجَٓاءَ بِعِجْلٍ سَم۪ينٍۙ ﴿٢٦﴾

فَقَرَّبَهُٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ

خ۪يفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْۜ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَل۪يمٍ ﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ

امْرَاَتُهُ ف۪ي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَق۪يمٌ ﴿٢٩﴾

قَالُوا كَذٰلِكِۙ قَالَ رَبُّكِۜ اِنَّهُ هُوَ الْحَك۪يمُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٠﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾
فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾

24. İbrahim'in değerli misafirlerinin haberi sana geldi mi?

25. Hani onlar onun yanına girmişlerdi ve "selam" demişlerdi. O da "selam ey yabancılar" demişti.

26. İbrahim onlara sezdirmeden ailesinin yanına gitmiş ve semiz bir dana getirmişti.

27. Onlara yaklaştırmış ve "yemez misiniz?" demişti.

28. Derken onlar konusunda içine bir korku düştü. "Korkma" dediler ve onu bilgin bir oğul ile müjdelediler.

29. Eşi çığlık atarak kendi yüzüne vurdu ve: "Ben, kısır yaşlı bir kadınım!" dedi.

30. Dediler ki: "İşte öyle, Rabbin buyurdu. O, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyi bilendir."

31. (İbrahim): **"O halde ey elçiler, durum nedir? Neler oluyor?" dedi.**

32. Dediler ki: "Biz suçlu bir kavme gönderildik."

33. "Üzerlerine çamurdan taşlar salalım diye."

34. "Aşırı gidenler için Rabbin katında işaretlenmiş taşlar."

35. Bundan sonra biz orada bulunan müminleri çıkardık.

36. Ne var ki orada Müslümanlardan sadece bir ev bulmuştuk.

37. Acı azaptan korkanlar için orada bir ibret bırakmıştık.

Kıssa daha önce A'raf, Hûd ve Hicr sûrelerinde geçmişti. Ancak her sûredeki anlatımda farklı birtakım detaylara değinilmektedir. Burada olayın misafir ağırlama ayrıntılarına daha çok yer verilmiştir. Kıssaya **"İbrahim'in değerli misafirlerinin haberi sana geldi mi?"** şeklinde bir soruyla başlan-

ması, kıssanın önemine dikkat çekmek içindir. Gelenlerin selam vermelerine karşılık selamla mukabelede bulunurken Hz. İbrahim'in onlara "**ey yabancılar**" diye hitap etmesi, gelen misafirlerin kendilerini tanıtma isteğini dile getirmektedir.

Hz. İbrahim'in farkına varmalarını istemediği husus, kendilerine yemek hazırlığıdır. Misafire yemek hazırlanıncaya kadar yemek hazırlandığını sezdirmemek kuşkusuz güzel bir davranıştır.

Hûd sûresinde dananın kızartılmış olarak getirildiği anlatılmaktadır. Burada kızartıldığının belirtilmemesi, anlatımdan bunun anlaşılması nedeniyle olmalıdır.

Misafirlerin kendilerine ikram edilen yemeği yememeleri Hz. İbrahim'i endişelendirmişti. Çünkü onların melek olduklarını sezmişti ve meleklerin insan şeklinde gelmeleri önemli bir olayın olacağını gösteriyordu.

Hz İbrahim'in endişe ve korkusunu gidermek için önce bir oğlunun olacağını müjdelemişlerdir. Bu sırada Hz. İbrahim çok yaşlıdır ve hanımı da çocuk getirecek yaşı çoktan aşmıştır. Üstelik çocuk doğurma yaşında olduğunda çocuğu olmamış kısır bir kadındı.

Kadın, belki utancından, belki sevincinden, belki de bu yaşa kadar çocuk getirmemiş olmasından dolayı şaşkınlığından çığlık atmış ve: **"Ben kısır yaşlı bir kadınım!"** nasıl çocuğum olabilir ki demişti. Bunun üzerine melekler: **"İşte öyle, Rabbin buyurdu. O, her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyi bilendir"** demişlerdi.

Hz. İbrahim sadece oğlunun olacağını müjdelemek için gelmediklerini anlamış, gelişlerindeki asıl maksadı öğrenmek için: **"O halde neye geldiniz ey elçiler?"** diye sormuştu. Onlar da Hz. Lût kavmini kastederek: **"Biz suçlu bir kavme gönderildik. Üzerlerine çamurdan taşlar salalım diye. Aşırı gidenler için Rabbin katında işaretlenmiş taşlar"** dediler. Hz Lût'un kavminin kötülükleri o denli biliniyordu ki *"suçlu bir kavim"* demeleri bile Lût kavmi için geldiklerini anlatmaya yeterli idi.

Hz. İbrahim ile melekler arasındaki konuşma burada son bulmaktadır.

"Orada bulunan müminleri çıkardık. Ne var ki orada Müslümanlardan sadece bir ev bulduk. Acı azaptan korkanlar için orada bir ibret bıraktık."

Allah bu dünya hayatında bir toplumu toplu cezaya tabi tutacaksa sayıları az da olsa iyiliği emredip kötülükten sakındıran müminleri aralarından çıkardıktan sonra cezalandırır. Hz. Lût kavminde bu vasfı taşıyan sadece Hz.

Lût'un kendisi ve iki kızı vardı. Bu sebeple sadece bu üç kişi helak edilmekten kurtulmuştur.

Ayrıca bir toplumun topluca helak edilmeleri için o toplumda iyiliği seçme potansiyeli taşıyan fertlerin kalmamış olması da gerekmektedir. Kısacası o toplumda iman etme konusunda bütün umutların tükenmiş olması lazımdır. Aralarında iman etme potansiyeline sahip olanlar bulunduğu müddetçe yüce Allah o topluma yaşama fırsatı verir.

Bir toplum topluca helak edilmişse diğer insanların helak edildiklerini anlayıp bundan ibret almaları için mutlaka yıkılmış evleri, kendisiyle helak edildikleri taş vs. gibi kalıntılardan bir alamet bırakılır. En azından helak edildiklerine şahit olan başka topluluklara ait kişiler olmalı ki helaklerini başkalarına anlatsınlar ve ibret alacak durumda olanlar bundan ibret alsınlar.

وَفِي مُوسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِه۪
وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
وَهُوَ مُل۪يمٌ ﴿٤٠﴾ وَف۪ي عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرّ۪يحَ الْعَق۪يمَ ﴿٤١﴾
مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّم۪يمِ ﴿٤٢﴾ وَف۪ي ثَمُودَ اِذْ ق۪يلَ
لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ
وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِر۪ينَ
﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٤٦﴾

38. **Musa** (kıssasın)**da da** (alınacak ibretler) **vardır. Hani onu Firavun'a apaçık bir delil ile göndermiştik ya.**

39. **Fakat o, ordusuyla birlikte yüz çevirdi ve: "Ya bir sihirbaz ya da bir mecnun" dedi.**

40. **Nihayet onu ve ordusunu o, kendisini kınayıp durmaktayken helak ettik, onları denize döktük.**

41. **Âd kavminde de** (alınacak ibretler) **vardır. Hani üzerlerine kasıp kavurucu rüzgârı gönderdik.**

42. **Uğradığı her şeyi kül halinde savuruyordu.**

43. **Semûd kavminde de** (alınacak ibretler) **vardır. Hani onlara bir vakte kadar eğlenip durun denilmişti.**

44. **Rablerinin emrine isyan ettiler. Bunun üzerine yıldırım onları, öylece bakıp dururken yakalayıvermişti.**

45. **Ne kalkabildiler ne de onlar yardım edilenlerden oldular.**

46. **Daha önce de Nûh kavmini helak ettik. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdi.**

Mekke'de indirilmiş ve zulmeden kavimlerin helakinden söz eden bu âyetler burada Müslümanlara zulmeden müşriklere uyarı ve Müslümanlara da müjde içermektedir. Çünkü müşriklere inkârda inat edip Müslümanlara da zulmetmeye devam ettikleri takdirde helak edilecekleri konusunda uyarmakta, Müslümanlara da kendilerine yapılan zulmün bir gün gelip son bulacağı, hatta neticede kendilerinin galip gelecekleri müjdesi verilmektedir.

Hz. Musa, Allah'ın elçisi olduğunu ispatlayan apaçık mucizelerle Firavun'a gitmiş fakat o ve ordusu tıpkı Mekke müşriklerinin yaptıkları gibi Allah'ın peygamberini büyücü yahut deli olmakla suçlamıştı. Bu sebeple de ordusuyla birlikte denize döküldü. Kimse de üzerlerine ağlamadı. Ordusuyla birlikte denizde boğuldu diye Firavun ve ordusuna yazık oldu diyen olmadı.

Âd, Semûd ve onlardan önce Hz. Nûh'un kavmi de Allah'a isyan ettiler, peygamberlerine karşı çıktılar ve onlar da helak oldular. Onlara da yardım eden, üzerlerine ağlayan olmadı.

وَالسَّمَاءِ

ففروا الى الله اني لكم منه نذير مبين ﴿٥٠﴾ ولا تجعلوا
مع الله الها اخر اني لكم منه نذير مبين ﴿٥١﴾
كذلك ما اتى الذين من قبلهم من رسول الا قالوا ساحر او مجنون
﴿٥٢﴾ اتواصوا به بل هم قوم طاغون ﴿٥٣﴾ فتول عنهم فما انت
بملوم ﴿٥٤﴾ وذكر فان الذكرى تنفع المؤمنين ﴿٥٥﴾ وما خلقت
الجن والانس الا ليعبدون ﴿٥٦﴾ ما اريد منهم من رزق وما اريد
ان يطعمون ﴿٥٧﴾ ان الله هو الرزاق ذو القوة المتين ﴿٥٨﴾
فان للذين ظلموا ذنوبا مثل ذنوب اصحابهم فلا يستعجلون
﴿٥٩﴾ فويل للذين كفروا من يومهم الذي يوعدون ﴿٦٠﴾

47. **Biz Göğü ellerimizle kurduk. Biz elbette güçlüyüz.**

48. **Yeryüzünü de döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz.**

49. **Her şeyden çift çift yarattık ki öğüt alasınız.**

50. **O halde Allah'a koşun; şüphesiz ben, O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.**

51. **Allah'la birlikte başka bir ilâh edinmeyin; şüphesiz ben, O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.**

52. **İşte böyle, onlardan önce ne zaman bir elçi geldiyse muhakkak "ya bir sihirbaz ya da bir mecnun" dediler.**

53. **Bunu birbirlerine tembihlemiş miydiler? Bilakis onlar azmış bir topluluktur.**

54. **Sen onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin.**

55. Hatırlat; çünkü hatırlatma müminlere fayda verir.

56. Ben cinlerle insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.

57. Ben, onlardan bir rızık istemiyorum. Beni yedirmelerini de istemiyorum.

58. Şüphesiz ki rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan Allah'tır.

59. Muhakkak ki zulmedenlerin, (geçmişteki) **arkadaşlarının işledikleri suçlar gibi suçları vardır. O halde acele etmesinler.**

60. Başlarına geleceği bildirilen günden dolayı vay o inkârcıların haline!

47. âyette geçen *ellerimizle* kelimesi, gücümüzle anlamındadır. Müfessirlerin tamamı kelimeye bu anlamı vermişlerdir. (Taberi, XXII, 438; İbnu Kesir, VII, 424; Kurtubi, XVII, 28; Sa'dî, I, 811).

Âyetin, **"Biz elbette güçlüyüz"** şeklinde tercüme ettiğimiz وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ifadesine de müfessirler ilk sırada verdiğimiz bu manayı vermektedir. (Aynı kaynaklar). Böylece Allah, gökleri yaratma gücüne sahip olduğunu ve dilerse başka şeyleri de yaratabileceğini anlatmaktadır. Söz konusu ifade için ikincil anlam olarak da bazı müfessirler şunları zikrederler: Göklerin köşe bucağını genişlettik ve onu direksiz yükselttik ve nihayet başlı başına müstakil bir gök oldu. (İbnu Kesir, VII, 424). Rızkı kullarımıza bol kıldık. (Kurtubi, XVII, 48; Sa'dî, I, 811).

Sözün akışından da söz konusu ifade ile Allah, gökleri yarattığını söyledikten sonra gücünün buna yettiğini anlattığı anlaşılmaktadır. Ama günümüzde bazı kimseler, söz konusu ifadeyle Allah'ın *"göğü hala genişletmeye devam ettiğini"* söylediğini ve bunun evrenin patlamalarla genişlemeye devam ettiğini söyleyen teoriye işaret ettiğini ileri sürmektedirler. Evrenle ilgili söz konusu teori doğru olabilir ama âyetin buna işaret ettiğini söylemek sözün akışına uymamaktadır. Ayrıca sözü edilen teori ortaya çıkıncaya kadar da hiçbir müfessir böyle bir ihtimalden söz etmemiştir.

Ardından yüce Allah gücünün kanıtları olarak yeryüzünü insanların yaşamalarına elverişli hale getirerek döşediğini ve her şeyi çift yarattığını belirtmektedir. Her şeyi çift yaratması gece-gündüz, erkek-dişi, yer-gök, insan-cin, iman-küfür, ay-güneş gibi çiftler zikredilerek yorumlanmıştır.

Yüce Allah yaratıcı olmasını ve kudretinin büyüklüğünü, kulluğun sadece kendisine yapılmasına gerekçe olarak zikreder. Burada da Peygamberinin dili üzere bunu ifade etmektedir: "**O halde Allah'a koşun; şüphesiz ben,**

O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım. Allah'la birlikte başka bir ilâh edinmeyin; şüphesiz ben, O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."

Peygamberin görevi sadece insanları uyarmak ve kendisine Allah katından gelen vahiyleri tebliğ etmektir. İnsanlar genelde peygamberlerde insanüstü güçler vehmederler. Kur'ân'da sıkça sadece vahyi tebliğ ile görevli olduğunun zikredilmesi, bu vehmin önüne geçmek için olmalıdır.

"İşte böyle, onlardan önce ne zaman bir elçi geldiyse muhakkak "ya bir sihirbaz ya da bir mecnun" dediler."

İnkâr edenlerin peygamberleri hep **sihirbaz** yahut deli olmakla nitelemelerinin hatırlatılması özellikle Peygamberi teselli amacı taşımaktadır. Çünkü kendisi hakkında münkirler tarafından aynı nitelemeler yapılıyordu. O halde Peygamber, onların bu davranışlarını büyütüp üzülmemelidir. Çünkü kendisinden önceki peygamberler de aynı ithamla karşılaşmışlardır.

"Sen onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin."

Onların büyücü yahut deli demelerine aldırma. Onlar bu konuda kesin sonuca vardıklarına göre artık onlardan yüz çevir ve onları kendi halleriyle baş başa terk et. Senin görevin tebliğ etmektir. Sen tebliğini yaptın ve bu görevini yerine getirdikten sonra niçin inanmadılar diye sorguya çekilecek değilsin. Ama tebliğinin hiçbir şeye yaramadığını da sanmayasın. Çünkü inananlar bundan yararlanıyorlar: "**Hatırlat; çünkü hatırlatma müminlere fayda verir.**"

"Ben cinlerle insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."

İnsanların ve cinlerin yaratılış amacı Allah'a ibadet olduğuna ve müminler de Peygamberin hatırlatmalarından yararlandıklarına göre hem Peygamber ve hem de onun peşinden gidenler hatırlatma ve tebliğ işine devam etmeliler.

"**Ben, onlardan bir rızık istemiyorum. Beni yedirmelerini de istemiyorum. Şüphesiz ki rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan Allah'tır.**"

İnsanların Allah'a ibadet etmelerinde Allah'ın bir çıkarı yoktur. O, hiçbir şeye veya kimseye muhtaç olmayandır. İnsanlar ibadet etmekle kendi ihtiyaçlarını karşılamış oluyorlar.

"Muhakkak ki zulmedenlerin, (geçmişteki) **arkadaşlarının işledikleri suçlar gibi suçları vardır. O halde acele etmesinler."**

Peygambere ve Müslümanlara zulmedenlerin, kendilerinden önceki milletlere zulmedenlerin işledikleri zulümlere benzer suçları vardır ve onlar da kendilerinden öncekilerin cezalandırılmaları gibi cezalandırılacaklardır. Allah'ın cezalandırma için belirlediği yasaları ve belirlediği bir süre vardır. Bu süre dolunca mutlaka cezalandırılacaklardır. "**Başlarına geleceği bildirilen günden dolayı vay o inkârcıların haline!**"

52.
Tûr Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 49 âyettir. Adını ilk âyetten almaktadır. **"Tûr"**, *Hz. Musa'ya Tevrat'ın indirildiği dağın adıdır. (Kimi müfessirler, Tûr kelimesiyle Sina Dağı'nın kastedildiğini belirtmişlerdir.)*

Konu itibariyle kendisinden önceki **"Zâriyât"** *sûresiyle paralellik arz etmektedir. Her iki sûre tabiat varlıklarından birine yeminle başlıyor ve takva sahiplerinin niteliklerini sıralıyor. Sûrenin sonunda da inkâr edenler tehdit ediliyor. Yine her iki sûre tevhit, ölümden sonra diriliş ve benzeri Mekkî sûrelere özgü inanç esasları üzerinde duruyor.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ ف۪ي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ
مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَٓاءُ مَوْراً ﴿٩﴾ وَتَس۪يرُ الْجِبَالُ سَيْراً ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١١﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلٰى
نَارِ جَهَنَّمَ دَعّاً ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّت۪ي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا

سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Tûr'a yemin olsun.**
2. **Satır satır yazılmış bir kitaba.**
3. **Yayılmış bir ince deri üzerine.**
4. **Bakımlı/mamur eve.**
5. **Yükseltilmiş tavana.**
6. **Kaynatılmış denize.**
7. **Rabbinin azabı kesinlikle gelecektir.**
8. **Onu engelleyecek yoktur.**
9. **O gün gök, sarsıldıkça sarsılacak.**
10. **Dağlar, yürüdükçe yürüyecek.**
11. **Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!**
12. **Ki onlar bir batağa saplanmış oynuyorlar.**
13. **O gün cehenneme kakılarak itilirler.**
14. **Yalanladığınız ateş işte budur!**
15. **Bu bir büyü müdür; yoksa siz mi görmüyorsunuz?**
16. **Girin oraya; hem artık ister sabredin ister sabretmeyin nasıl olsa sizin için fark etmeyecek. Yaptığınız şeyler için ancak cezalandırılmaktasınız.**

Yüce Allah burada birtakım varlıklara yemin etmektedir. Bazı âlimler, eşyaya değil aslında o eşyanın yaratıcısına yemin edildiğini çünkü Allah'tan başkasına yemin etmenin caiz olmadığını söylerler. Âlimlerin tamamı insanlar için Allah'tan başkasına yemin etmenin caiz olmadığını söylemekle birlikte büyük bir kısmı, Allah'ın eşyaya yemin etmesinin caiz olduğu görüşündedir. İnsanların yemin etmesi, sözlerinin doğruluğuna şahit getirmek ve sözlerinin doğruluğunun desteklemek anlamı taşır. Allah'ın eşyaya yemin etmesini caiz görenlere göre Allah'ın yemin etmesi, yemin edilen şeyin insanlar için önemli olduğuna dikkat çekmek, bir de ardından söylenecek ve hakkında insanların

tereddüdü bulunan hususun kesin olarak vuku bulacağı, bundan şüphe edilmemesi gerektiği anlamı taşır. Burada bazı şeylere yemin ederek peygamberleri vasıtasıyla haber verdiği azabın mutlaka geleceğini, onu engelleyecek hiçbir gücün bulunmadığını bildirmektedir.

İlk âyette geçen ve kendisiyle yemin edilen *tûr* kelimesi Süryanice dağ anlamına gelmektedir. Bununla Hz. Musa'nın levhaları aldığı Sina dağının kastedildiğini müfessirlerin büyük çoğunluğu söylemektedir. Yeryüzüne kazık gibi çakılmış ve yeryüzünün sarsılmasını engellemeleri nedeniyle dağ cinsinin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.

Satır satır yazılmış ve yine kendisine yemin edilmiş olan kitap ile Tevrat'ın veya Kur'ân'ın yahut bütün semavi kitapların kastedildiği söylenmektedir. Söz konusu kitapların insanlık için önemlerini izaha gerek yoktur.

Bununla insanların amellerinin yazılı olduğu ve mahşerde ellerine verilecek olan amel defterinin kastedildiğini söyleyenler de vardır.

Kendisiyle yemin edilen *Mamur ev* ile Ka'be'nin kastedildiğini söyleyen müfessirler pek çoktur. Çünkü Ka'be müşrik-mümin bütün insanların değer verdikleri bir evdir. Yeryüzünün ilk mabedidir.

İnsanların soğuk ve sıcaktan korundukları, içinde huzur ve güven içerisinde oturdukları evlerinin kastedildiğini söyleyenler de vardır.

Kendisine yemin edilen *yükseltilmiş tavan* ile gökyüzü kastedilmektedir.

Kıyamet günü denizlerin kaynatılacağı Kur'ân'da haber verilmektedir. (Tekvîr 81/6). *"Kaynatılmış deniz"*le bunun kastedildiğini müfessirlerin çoğu söylemektedir.

Mescûr kelimesinin *kaynatılmış* değil de *dolu* anlamında olduğunu söyleyenler ise bununla uçsuz bucaksız okyanusların kastedildiğini söylemişlerdir.

Bütün bu yeminlerden maksat, insanların cezalandırılacağı günün mutlaka geleceğini, bu konuda insanların tereddüt etmemeleri gerektiğini anlatmaktır: **"Rabbinin azabı kesinlikle gelecektir. Onu engelleyecek yoktur."**

Söz konusu azabın kesinlikle geleceği ifade edildikten sonra geleceği günde evrenin düzeninin bozulacağı şu ifadelerle dile getirilmektedir: **"O gün gök, sarsıldıkça sarsılacak. Dağlar, yürüdükçe yürüyecek."** Gök mükemmel bir düzene sahip iken, düzeni bozulacaktır. Yeryüzünün sarsılmasını engellemek için kazıklar mesabesinde olan dağlar da yerinden sökülecek ve bulutların hareketleri gibi sağa sola uçuşacak toz bulutu haline gelecektir. Göklerin düzeni bozulduğu gibi çivileri çıkmış yerin düzeni de bozulacaktır.

"**Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara! Ki onlar bir batağa saplanmış oynuyorlar.**"

Peygamber kendilerine ahiretten, cennet ve cehennemden söz ettiğinde inkâr edenler, bunları alay konusu yapıyorlardı. Bu gibi konular üzerinde düşüneceklerine gülüp eğleniyorlardı. Bir gün gelip o günle karşılaşacaklarını hiç düşünmüyorlardı. Ama **"O gün cehenneme kakılarak itilirler."** Çünkü onlar bunu hak ettiler. Kendilerine: **"Yalanladığınız ateş işte budur! Bu bir büyü müdür, yoksa siz mi görmüyorsunuz?"** denilecektir. Dünya hayatında Peygamber onları uyarırken onu büyücülükle itham etmiş, *"büyüleyici sözlerle bizi aldatıyorsun"*, demiştiniz. Artık imtihan dönemi bitmiştir. Dünya hayatında yapılanların karşılığını görme günüdür bu gün. "**Girin oraya; ister sabredin ister sabretmeyin, nasıl olsa sizin için fark etmeyecek.**" Ne yaparsanız yapın, artık bu azaptan kurtuluş yoktur. İsteseniz de, istemeseniz de onu çekeceksiniz. Yaptığınızın cezasını çekiyorsunuz. Allah hiç kimseye zulmetmez, size de zulmetmemiştir. Yaptıklarınızın karşılığında cezalandırılıyorsunuz.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ

فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ

رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ

تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ

بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

17. Şüphesiz ki takva sahipleri cennetlerde ve nimetler içerisindedir.

18. Rablerinin kendilerine verdiklerinden dolayı sefa sürüyorlar. Rableri onları alev saçan cehennem azabından korumuştur.

19. Yaptıklarınız sebebiyle afiyetle yiyiniz, içiniz.

20. Sıra sıra dizilmiş tahtlar üzerine yaslanmışlardır. Biz de onları, ceylan gözlü hurilerle eşleştirmişizdir.

Peygamberi ve ahireti yalanlayanların uğrayacakları akıbetin anlatılmasının ardından Kur'ân'ın anlatımda takip ettiği metot üzere takva sahibi müminlere verilecek olan mükâfat anlatılmaktadır. Onlar o alev saçan cehennem azabından korundukları gibi büyük mükâfatlara nail olacaklardır.

İnsanın canının en çok istediği şeyler: Güzel yiyecek ve içecekler, cinsellik ve güzel bir ortamdır. Bu hususların üçü de âyetlerde özet bir şekilde dile getirilmiştir. Afiyetle yenilen ve içilenler, hem yenilip içildiklerinde lezzet veren ve yenilip içildikten sonra da kişiye hiçbir eziyet ve sıkıntı vermeyen yiyecek ve içeceklerdir. Cennette gözün görmediği ve kulakların duymadığı başka nimetler de vardır. Ancak oradaki nimetlerin asıl temelini yukarıda saydığımız hususlar teşkil etmektedir. Çünkü orada da insanın beden ve duyguları şu dünya hayatındaki beden ve duygulardır. Değişiklik sadece olumsuz şeylerin olmamasıdır. Bu da insanın temel yapısını değiştirmez. Bedenlerimizle haşrolmamız bunu gerektirir. Bu sebeple bedenle haşir kabul edildiği halde cennet nimetlerinin dünyadakilerden bütünüyle farklı olduğunu söylemek bir tutarsızlıktır. Hatta cennetle yeryüzü de birbirine benzerdir. Bütünüyle farklı yerler değildir.

Kelime anlamıyla *hûr*, gözünün akı çok beyaz ve siyahı da çok siyah iri gözlüler demektir. Kelime, erkek için kullanılan *ahver* ve dişi için kullanılan *havrâ'* kelimelerinin çoğuludur. Bununla birlikte müfessirlerin tamamı bu kelime ile erkekler için cennetteki kadınların kastedildiğini söylerler. Belirtelim ki Rahmân sûresinin 72. âyetinde çadırlara kapanmış hurilerden söz edilirken bunlar için "*maksurât*" dişil kipi kullanılmaktadır.

Peki kadınlar için cennette yaratılmış erkekler söz konusu mudur? Kur'ân'da bu konuda bir sarahat bulunmamaktadır. Ancak Fussilet sûresinin 31. âyetinde cennettekilerin canları ne isterse onlara verileceği belirtildiğine göre cennetteki kadınların bunu istemeleri durumunda onlar için de böyle bir şeyin olacağı anlaşılmaktadır.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ

أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ
مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ
﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ
﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ
فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾
إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

21. İman edip zürriyetleri de iman etmede kendilerinin peşinde gitmiş olanların zürriyetlerini de kendilerine kattık. Amellerinden hiçbir şeyi eksiltmedik. Her kişi, kendi kazandığına bağlıdır/rehindir.

22. Onlara canlarının istediği meyveler ve etler verdik.

23. Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar ki onda ne saçmalama vardır ne de günah.

24. İnciler gibi korunmuş kendilerine mahsus uşaklar/ğılman etraflarında dönüp hizmetlerine âmâde olurlar.

25. Birbirlerine dönüp soruyorlar.

26. Diyecekler ki: "Daha önce biz ailemiz içinde endişeyle ürperiyorduk."

27. "Allah bize lütfetti de, o hücrelere varıncaya kadar işleyen kavurucu azaptan korudu."

28. "Biz bundan önce de O'na yalvarırdık. Gerçekten O, iyilik edendir çok merhametlidir."

Mümin kişinin, cennette akrabalarıyla beraber olup olmayacağı merak konusu olan bir husustur. 21. âyet bu merakı gidermekte, mümin olan akrabaların beraber olacaklarını belirtmektedir.

Müfessirler genelde *"zürriyetleri"* kelimesiyle iman etmiş fakat amelleri

babalarının düzeyinde olmayan çocuklarının kastedildiğini söylerler. (Taberi, XXII, 467; İbnu Atiyye, V, 189; İbnu Kesir, VII, 432). Buna göre babalarının sevinmesi için kendi amelinden hiçbir eksilme olmaksızın zürriyeti de kendi seviyesine yükseltilir. Zürriyetinin amelleri daha üst düzeyde ise babanın sevabı o düzeye yükseltilir. Çünkü zürriyet kelimesi çocuklar için kullanıldığı gibi babalar için de kullanılır. Böylece cennette birlikte olurlar.

Bazı müfessirlere göre, zürriyetleri ile buluğ çağına ermemiş çocukları kastedilmektedir. Onlar da babalarının amelinin düzeyine çıkartılırlar. (İbnu Kayyim, s.449-451).

Diğer müfessirlere göre ise hem buluğ çağına ermiş ve hem de ermemiş olanlar kastedilmektedir. Çünkü kelimenin kapsamına küçük çocuklar girdiği gibi diğerleri de girmektedir.

İbnu Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre ise babalarla sahabiler, zürriyetleriyle de tabiin kastedilmektedir. (Kurtubi, XVII, 67). Belirtelim ki önceki görüşler de İbnu Abbas'a izafe edilmiştir. Böylece ona dört görüş izafe edilmektedir.

Yukarıda serdedilen yorumlar muvacehesinde âyetin, **"Her kişi, kendi kazandığına bağlıdır"** kısmı, bunun adaletle ilişkisine açıklık getirmektedir. Şöyle ki: Çocukların amellerinin, babanın amelinin düzeyine yükseltilmesi adalete aykırı bir durum değildir. Çünkü bu, Allah'ın hem babaya ve hem de zürriyetine bir lütfudur. Şayet babanın amel düzeyi, kendisinden eksik olan çocuklarının amel düzeyine indirilmiş olsaydı adaletsizlikten söz edilebilirdi. Hiç kimsenin amelinde bir eksiltmeye gidilmez; başkasının işlediği suçtan dolayı sorgulanamaz. (İbnu Kesir, VII, 434). Buna göre âyetin bu kısmı, **"Amellerinden hiçbir şeyi eksiltmedik**" ifadesinin bir açıklamasıdır.

Âyetin bu kısmı ayrıca buluğ çağına ermiş ama inanmayan zürriyetin ameline bağımlı olduğunu ve cennete girmeyeceğini de anlatmaktadır. Çünkü amelinin rehini/tutsağı/bağlısı olmak, inanmayanlar içindir. Kitabını sağından almış olan müminler bunun dışındadır. (Müddessir 74/38-39). Allah'ın lütfunun bir sonucu olarak iman edenlerin amelleri katlanarak mükâfatlandırılır.

Yukarıda anlatılan nimetlere ilave olarak canlarının istediği her türlü meyve ve etlerden onlara verilir. Canlarının ne istediğini dile getirmelerine de gerek yoktur. Canlarının çekmiş olması yeterlidir.

İnsanın en hoşlandığı şeylerden biri de kuşkusuz akraba ve dostlarıyla karşılıklı oturup yemesi-içmesi ve eğlenmesidir. 23. âyette bu husus dile getirilmektedir. Akraba ve dostlarıyla karşılıklı oturup kadeh tokuşturacaklar. Tokuşturdukları kadehlerdeki cennet içkisi sadece mutluluk ve keyif verir. Ora-

da sarhoş olmak, aklını yitirmek ve çevresindekileri rahatsızlık edecek davranış ve sözler söz konusu olmayacaktır.

Cennete giren kişinin canı her ne isterse onu karşısında hazır bulduğuna göre uşaklara/gılmana ihtiyaç olmadığı düşünülebilir. Ancak insanoğlu, kendisine hizmet edilmesinden hoşlanır. Aynı şekilde hizmet edenin eli yüzü düzgün, genç ve dinamik biri olması da hoşlandığı hususlardandır. Hizmet edenlerin, inciler gibi korunmuş genç ve dinamik kimseler olması, kendilerine hizmet edilenlere ne denli değer verildiğini anlatır.

Bu dünya hayatında şükredici olan cennet ehli, ahirette de kendilerine verilen nimetlerden dolayı şükredici olacaklar. Birbirlerine diyecekler ki**: "Daha önce biz ailemiz içinde endişeyle ürperiyorduk."** Dünya hayatında iken ahiretteki akıbetleri nasıl olacak diye endişe ediyorlardı. Ama nimetlere gark olduklarını görünce, **"Allah bize lütfetti de, o hücrelere varıncaya kadar işleyen kavurucu azaptan korudu. Biz bundan önce de O'na yalvarırdık. Gerçekten O, iyilik edendir, çok merhametlidir,"** diyerek şükredeceklerdir.

فَذَكِّرْ فَمَا
أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ
نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾
أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهٰذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾
أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا
صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾

29. O halde sen hatırlatmaya devam et; çünkü sen Rabbinin nimeti sayesinde ne bir kâhinsin ne de bir mecnun.

30. Yoksa onlar: "Ne de olsa o bir şairdir, zamanın başına ne getireceğini bekleyip görelim" mi diyorlar?

31. De ki: "Bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."

32. Yoksa kuruntuları mı onlara bunu emrediyor? Yoksa onlar azgın bir topluluk mudur?

33. Yoksa "Kendisi onu uydurup söylüyor" mu diyorlar? Hayır, onlar inanmayan bir topluluktur.

34. Doğru söylüyorlarsa ona benzer bir söz getirsinler.

Önceki âyetlerde inkâr edenlerin mutlaka cezalandırılacakları ve peygamberi yalanlayanların da, doğrulayanların da yaptıklarının karşılığıyla mutlaka karşılaşacakları, Peygamberin ise hak yolda olduğu anlatılmıştı. O halde Peygamberden, yalanlayanların yalanlamasına ve inkâr edenlerin inkârlarına aldırmaksızın devam etmesi istenmektedir. Peygambere *"onlar, ellerinde hiçbir delil olmaksızın sana kâhindir veya delidir desinler, sen görevini yap"* denmektedir.

Kısacası Peygamber için akla gelebilecek her türlü karalamayı yapabilecekleri hatırlatılarak Peygamberin bu sözlere aldırış etmemesi gerektiği bildirilmekte ve teselli edilmektedir.

Kâhindir dediler, delidir dediler ve daha da ileri giderek yalan söyleyen bir müfteridir dediler.

Bu karalamalar tutmayınca o şairdir, insanları etkiliyor ama diğer şairler gibi bir gün yıldızı sönecek ve nihayet ölüp gidecek böylece ondan kurtulacağız, dediler. Gerçi peygamber de eceli geldiğinde ölür ama şair olduğunu söyleyince, insanlar üzerindeki etkisinin ölümüyle son bulacağını yahut kendilerine zarar vermeyecek düzeye ineceğini kastediyorlardı.

Onların ölümünü bekleme beklentisine girmeleri üzerine yüce Allah Peygamberinden şöyle demesini istiyor: **"Bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim."**

Aslında onların birbiriyle çelişen bu kadar iddia ileri sürmeleri kuruntularının bir sonucudur. Çünkü şair kişi ne delidir ne de kâhindir. Akıl ve muhakemesi olmayan şair olabilir mi? Onlar sadece inanmak istemeyen azgın ve yalancı bir topluluktur. İftiraları bundandır.

"Doğru söylüyorlarsa ona benzer bir söz getirsinler."

Bu Kur'ân'ı Peygamber uyduruyorsa ve Peygamber de bir şair ise sizin de şairleriniz var. Hem Peygamberin geçmişte şiirle uğraşması da yoktu. Kâhin ise sizin de kâhinleriniz var. Hem kâhinlikle uğraşmış biri de değildir. Buna rağmen şairlerinizi ve kâhinlerinizi toplayın da bu Kur'ân'a benzer bir söz getirsinler.

Peygambere yapılan bu suçlamalar, onun yolundan gidenlere de yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Onların da yapacakları delilsiz ileri sürülen bu iddialara aldırmaksızın hatırlatma ve uyarma görevlerine devam etmeleridir.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ
الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ
مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ أَمْ يُرِيدُونَ
كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

35. Yoksa onlar bir şey olmaksızın mı yaratıldılar veya kendileri mi yaratıcıdır?

36. Yoksa onlar gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, onlar kesin olarak inanmıyorlar.

37. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı veya onlar mı mutlak hâkimdir?

38. Yoksa onların merdivenleri var da (çıkıp) **ondan mı dinliyorlar? Eğer öyle ise dinleyenler açık bir delil getirsinler.**

39. Yoksa kızlar O'nun da erkek evlatlar sizin mi?

40. Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da ağır bir borç altına mı girdiler?

41. Yoksa gayb bilgisi onlardadır da bundan dolayı mı yazıyorlar?

42. Yoksa onlar tuzak mı kuruyorlar? Fakat tuzağa düşecek olanlar onlardır.

43. Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhları mı var? Allah ortak koştuklarından münezzehtir.

35. âyetin *bir şey olmaksızın* kısmı değişik şekillerde anlaşılmıştır. Yaygın kanaate göre bu ifade ile *"yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar"* kastedilmektedir.

İkinci görüşe göre bununla şu kastedilmektedir: *"Onlar cansız varlıklar gibi anasız-babasız mı yaratıldılar ki akıllarını kullanacak durumda değiller ve Allah'a karşı sorumlu olmayacaklar?"* Durumun böyle olmadığı ortadadır.

Üçüncü görüşe göre ise bu ifade ile kastedilen şudur: *"Onlar boşuna ve gayesiz mi yaratıldılar?"* Bu görüşte olanlara göre مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ ifadesindeki مِنْ sebep bildiren *"lam"* yerine kullanılmıştır. Yine bu görüş mensuplarına göre âyetin devamı olan *kendileri mi yaratıcıdır?* ifadesiyle de kastedilen şudur: *"Kendi kendilerini kendileri mi yarattılar ki Allah'ın emirlerine uymuyorlar?"* (Kurtubi, IX, 74).

Sözün akışına göre üçüncü görüş muhtemel olmakla birlikte müfessirlerin çoğu tarafından dile getirilen ilk görüş daha tutarlı görünmektedir. Buna göre anlatılmak istenen şudur: Bir yaratıcıları olduğuna ve kendileri kendilerini yaratmadıklarına göre yaratıcılarına karşı bir sorumlulukları vardır. Onları yaratan ise Allah'tır. Aslında kendileri de bunu kabul ediyorlar. O halde O'nun emirlerine uymaları gerekir. O'nun emirlerini ise hiçbir delile dayanmaksızın deli olmak, kâhin olmak ve şair olmakla itham ettikleri Muhammed'in tebliğ ettikleridir. Çünkü o Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Peygamberliğinin delili, Kur'ân'dır. O, Kur'ân ile meydan okumuştur ve onlar Kur'ân'ın bir benzerini getirememişlerdir.

Onlar kendilerini ne sanıyorlar ki başlarına buyruk bir hayat sürüyorlar. **"Onlar gökleri ve yeri mi yarattılar?"**

Peygamberin gerçek bir peygamber olduğuna dair delil bulunmadığından değil, kendileri inanmak istemiyorlar.

"**Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı veya onlar mı mutlak hâkimdir?"**

Allah'ın hazineleri onların olsaydı ve onlar evrenin hâkimi olsaydılar peygamberliği diledikllerine verir, onu seçer ve evreni diledikleri şekilde yönetirlerdi. Evrenin yöneticisi Allah olduğuna göre kimin peygamber olacağını O belirler. "**Yoksa onların merdivenleri var da** (çıkıp) **ondan mı dinliyor-**

lar?" da kimin peygamber seçildiğini ve Allah'ın vahiylerini oradan mı öğrendiler. **"Eğer öyle ise dinleyenler açık bir delil getirsinler."**

Peygamberlik konusunda kesin deliller bulunmasına rağmen onlar, "*eğer peygamberlik verilecekse Allah'ın hazineleri kendilerininmiş ve evrenin yöneticisi onlarmış gibi Muhammed'e değil de şuna veya buna verilmesi gerekirdi*" şeklinde ahkâm kesiyorlar.

"Yoksa kızlar O'nun da erkek evlatlar sizin mi?"

Daha da ileri giderek meleklerin Allah'ın kızları olduklarını ileri sürüyorlar. Oysa kendilerinin kızları olduğunda yüzlerini ekşiterek somurtup erkek evlat istiyorlar. Kendilerine layık görmediklerini Allah'a layık görüyorlar. Bu derece akıl ve mantık dışı şeyler ileri sürenler mi peygamberliğin kime layık olduğuna karar verecek?

"Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da ağır bir borç altına mı girdiler?"

Hem bu Peygamber, Allah'ın vahyini onlara tebliğ etmenin karşılığında onlardan bir ücret istiyor ve mali imkânları bu yükü kaldırmaya mı yetmiyor da bunun için onun peygamber seçilmesine karşı çıkıyorlar? Bu Peygamberin onlardan istediği dünyalık bir şey yok ki. O halde ne diye onun peygamber seçilmesine karşı çıkıyorlar? **"Yoksa gayb bilgisi onlardadır da bundan dolayı mı yazıyorlar?"** Birtakım haberler yayıyor ve şu değil de bu peygamber olmalıdır, diyorlar.

"**Yoksa onlar tuzak mı kuruyorlar? Fakat tuzağa düşecek olanlar onlardır.**"

Onların tek hedefi, peygamberlik konusunda insanların zihinlerini bulandırmaktır. Aslında onların peygamberlik diye bir dertleri de yoktur. Onların söyledikleri kimseler peygamber seçilseydi yine karşı çıkacaklardı. Bu tür iddialarıyla tuzak kurduklarını sanıyorlar ama o tuzağa düşecek olanlar yine kendileri olacaktır.

"**Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhları mı var? Allah ortak koştuklarından münezzehtir.**"

Allah'tan başka onları Allah'ın azabından koruyacak bir ilâhları mı var ki bu vurdumduymazlık içerisindeler. Şüphesiz ki Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir.

وَاِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَٓاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ
مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي ف۪يهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ
لَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾
وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ ح۪ينَ
تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

44. Onlar, gökten parçaların düştüğünü görseler "Üst üste yığılmış bulutlardır" derler.

45. Korkudan bayılacakları günle karşılaşıncaya kadar artık onları kendi halleriyle baş başa bırak.

46. O gün onların hileleri kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir; onlar, bir yardım da görmeyeceklerdir.

47. Şüphesiz zalimler için bunun yanı sıra bir azap daha vardır; fakat onların çoğu bunu bilmezler.

48. Rabbinin hükmüne sabret. Muhakkak ki sen, gözetimimizdesin. Her kalktığında Rabbini tesbih et.

49. Gecenin bir bölümünde ve yıldızlar batınca O'nu tesbih et.

Önceki âyetlerde peygamberlik ve ulûhiyet konularına değinilmiş, müşriklerin bu konularda inatla sürdürdükleri olumsuz tavırları, deliller karşısında takındıkları vurdumduymaz ve akılsızca davranışları anlatılmıştı.

Onlar öyle kimselerdir ki inatçılığı karakterleri haline getirmişlerdir. Her ne delil getirilse inatla başka deliller istiyorlardı. Peygamberden istediklerinden biri de, eğer gerçekten haklı ise üzerlerine gök parçalarının düşmesi idi. (İsrâ 17/92). Gerçekten üzerlerine gökten birtakım parçaları düşerken görseler, *bulut yığınlarıdır,* derler. Çünkü kalpleri mühürlenmiş ve gözleri körelmiştir. Kendi gözleriyle gördüklerini bile inkâr ederler.

Madem o hale gelmişlerdir yapılacak şey, kıyamete kadar onları kendi hal-

leriyle baş başa bırakmaktır. O gün hiçbir manevralarının, kurdukları tuzak ve hilelerin onlara hiçbir faydası olmayacak ve onlara yardım eden de bulunmayacaktır. Onların azapları sadece ahirette olmayacak bu dünyada da yaptıklarından dolayı cezalandırılacaklardır. Nitekim bu âyetler Mekke'de indirilmişti ve bu sıralarda müminlere zulmediyor; türlü türlü işkenceler uyguluyor, zenginlik ve güçleriyle övünüyorlardı. Ama birkaç yıl içerisinde o müminlerin elleriyle cezalandırılmış; Müslümanlar Medine'ye hicret etmek mecburiyetinde kaldıktan sonra durum Müslümanların lehine dönmüş, inkâr edenler savaşlarda yenilgiye uğramış ve nihayet Mekke bile Müslümanlar tarafından fethedilmiştir.

Varsın onlar inkârlarını inatla devam ettirsinler ey Muhammed, sen onların eziyetlerine sabret. Ama bilesin ki onlar seni öldürüp hayatına son veremeyecekler. Çünkü sen Allah'ın gözetimindesin. Sen namazlarını kılmaya ve namazlarından güç almaya devam et.

53.
Necm Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 62 âyettir. Adını ilk âyetten almaktadır.

Sûre peygamberlik ve ölümden sonraki hayattan söz eder. Kıyamette insanların adil bir şekilde yargılanacakları ve herkesin yaptığının karşılığını göreceği anlatılır. Yine Peygamberin Allah'tan aldığı vahyi bir değişiklik yapmaksızın olduğu gibi insanlara tebliğ ettiği ve önceki peygamberlerin vahiyleriyle örtüşen vahiyler getirdiği belirtilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ
الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَد۪يدُ الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍۜ
فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾ فَكَانَ
قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ
الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ
﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰىۜ ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى

السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **İndiği zaman yıldıza** (Kur'ân pasajlarına) **yemin olsun ki**
2. **Arkadaşınız sapmadı da azmadı da.**
3. **O, arzu ve hevesine göre konuşmaz.**
4. **O, ancak vahyedilen bir vahiydir.**
5. **Onu, müthiş kuvvetlere sahip olan ona öğretti.**
6. **O akıl ve güç sahibi birden doğruldu,**
7. **O sırada en yüksek ufukta idi.**
8. **Sonra yaklaştı, daha fazla yaklaştı.**
9. **İki yay mesafesi kadar ya da daha yakın oldu.**
10. **Kuluna vahyettiğini vahyetti.**
11. **Gördüğünü kalp yalanlamadı.**
12. **Böyleyken gördükleri hakkında onunla tartışıyor musunuz?**
13. **Yemin olsun, bir başka inişinde de onu görmüştü.**
14. **En son sidrenin yanında.**
15. **Sığınılan bahçe de onun yanındadır.**
16. **O sırada sidreyi kaplayan onu kaplamakta iken,**
17. **Göz, ne kaydı ne başka tarafa yöneldi.**
18. **Kuşkusuz o, Rabbinin büyük delillerinden bir kısmını gördü.**

Necm/yıldız kelimesine birkaç anlam verilmiştir. Şöyle ki:

a. Kelime, yıldız anlamında kullanılmıştır. Bu takdirde kelimenin başında bulunan *el* takısı cins anlamındadır ki kelime ile yıldız cinsi yani yıldızların tamamı kastedilmektedir. Ancak söz konusu *el* takısı ahd için kullanılmışsa *Süreyya/Ülker* veya Arapların bir kısmının taptığı ve bu sûrenin 49. âyetinde sözü edilen *Şi'ra* yıldızı kastedilmektedir. Çünkü *en-necm* denildiğinde Arapların zihnine hemen özelliği olan bu yıldızlar gelmektedir.

b. Bütünün cüzlerinin aralıklarla verilmesi yani taksit. Kur'ân'ın indirilişi

de bu şekilde olmuştur. Böylece vahyin Kur'ân'dan getirdiği her parçaya *necm* denilmektedir.

c. Sapı olmayan ot, çemen.

İnmek anlamını verdiğimiz *heva* kelimesi ise yukarıdan aşağıya hızlı bir şekilde inmek anlamına gelmektedir. Doğmak, yukarı yükselmek anlamında da kullanılmaktadır.

Bu anlamların üçüncüsünü tercih eden hemen hemen yok gibidir. Ama diğer iki anlam farklı müfessirlerce tercih edilmiştir.

Âyet yemin ile başlamaktadır. Onu takip eden ve Peygamberin sapmadığını ve azıtmadığını bildiren **"Arkadaşınız sapmadı da azmadı da"** âyeti de yeminin cevabıdır. Yemin ile cevabı arasında ne gibi bir ilişki vardır? Müfessirlerden bazıları, yıldızların aşağıya sarkarak batışlarının da doğup yükselmelerinin de önemli olaylar olduğunu, gece karanlığında zamanı belirleme ve yönü tayin etme gibi konularda insanlara büyük yararlar sağladıklarını söylerler.

Necm kelimesine üçüncü maddede sözü edilen sapsız otlar anlamı verildiğinde ise yemin ile cevabı arasındaki ilişki zayıf kalmaktadır. Bu nedenle müfessirler tekrar *necm* kelimesinin Arap dilinde bu anlamda da kullanıldığını söylemekle yetinirler.

Yemin ile cevabı arasındaki ilişki bakımından en uygun olanı, ikinci maddede zikredilen ve bunun aralıklarla indirilen Kur'ân pasajlarının kastedildiğini söyleyen görüştür. Bu görüşe göre ilk âyetlerde şöyle denmektedir: *"İndirilen Kur'ân pasajlarına yemin olsun ki Peygamber bu pasajları tebliğ etmekle ne yolunu kaybetmiş ve ne de azıtmıştır. O arzu ve heveslerine göre konuşmamaktadır. Size tebliğ ettiği vahyedilen vahiyden başkası değildir. Onu müthiş güçlere sahip Cebrail, Peygambere öğretmiştir."*

Bazı âlimler 3. ve 4. âyete dayanarak Peygamberin konuştuğu bütün sözlerinin vahiy olduğunu iddia etmişlerdir.

Her şeyden önce Peygamberin her konuştuğunun vahiy olduğunun ileri sürülmesi onu beşer olmaktan çıkarır. Oysa onun bir beşer olduğu Kur'ân'da açıkça beyan edilmiştir. Ayrıca sözün bağlamından, Peygamberi yolunu kaybetmiş ve azıtmış olmakla suçladıkları sözleri kastedildiği anlaşılmaktadır ki kendisine indirilen vahiyden dolayı onu böyle şeylerle yaftalamışlardır.

Peygamberin günlük hayatla ilgili konuşmaları bir tarafa, din alanına giren kimi davranış ve konuşmalarından dolayı uyarılıp azarlandığı Kur'ân'da beyan edilmektedir. Mesela Peygamberin müminlerle birlikte yakınlarından küfür üzere ölmüş müşriklere mağfiret dilemesi üzerine bu davranışın kendi-

sine yakışmadığı belirtilmektedir. (Tevbe 9/113). Eğer her konuştuğu vahiy olsaydı bu davranışından dolayı ne diye kınansın? (Peygamberin uyarıldığı konularla ilgili bk. Enfâl 8/67-68; Tahrîm 66/1; Abese 80/1-10). Şunu da belirtelim ki kimi âyetlerde Peygamberin uyarılması, bazılarında azarlayıcı bir üslup kullanılmış olması, Kur'ân'ın Peygamber tarafından değil, Allah tarafından olduğunu kesin olarak ortaya koyan bir husustur. Ayrıca bu durum, din alanına giren ve düzeltilmeyen diğer söz ve davranışlarının kendisinin bir içtihadı sonucu olsa bile biz Müslümanları bağladığını da anlatır. Çünkü Allah'ın muradına uymayan söz ve davranışları tashih edilip düzeltilmiştir.

"O akıl ve güç sahibi doğruldu, O sırada en yüksek ufukta idi. Sonra yaklaştı, daha fazla yaklaştı. İki yay mesafesi kadar ya da daha yakın oldu. Kuluna vahyettiğini vahyetti. Gördüğünü kalp yalanlamadı. Böyleyken gördükleri hakkında onunla tartışıyor musunuz?"

İleriki âyetlerden de anlaşılacağı gibi Peygamberin Cebrail'i asli heyeti/yaratılışı üzere görmesi iki kez gerçekleşmiştir. Burada anlatılan ikinci kez görmesidir. Her iki kez de, Mekke'nin ilk dönemlerinde gerçekleşmiştir. Peygamber Cebrail'i asli heyeti üzere gördüğünde gözünün ulaşabildiği gökyüzünün en yükseğinde idi. Ama gittikçe Peygambere yaklaştı. İki yay mesafesi yahut daha yakına kadar sarkıp yakınlaştı. Nihayet Allah'ın vahyini Peygambere tebliğ etti. Peygamber Cebrail'i görmüş, kalbiyle de buna inanmıştı. Ne var ki müşrikler, Peygamberin Cebrail'i gördüğünü ve ondan Allah'ın vahyini aldığını inkâr ettiler.

Bazı âlimler burada anlatılanların Peygamber ile Allah arasında cereyan eden olay olduğunu ve Peygamberin bu sırada Allah'ı gördüğünü ileri sürerler.

Her şeyden önce âyetlerin bağlamından sözü edilen kişinin Cebrail olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca 13. âyette **"Rabbinin büyük delillerinden bir kısmını gördü"** denilmektedir. İleri sürdükleri gibi eğer Allah'ı görmüş olsaydı, Allah'ın büyük delillerini görmesine ihtiyaç kalmazdı. Çünkü ancak akıl yürüterek sonuca varmak için delillere ihtiyaç olur. (Maturidi, IV, 605).

En'âm sûresinde şöyle denmektedir: *"Gözler O'nu göremez, ama O, gözleri görür. O bol lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır."* (En'âm 6/103). Yine Şûrâ sûresinin 51. âyetinde Allah'ın bir insanla konuşmasının ya vahiy yoluyla ya perde arkasından yahut elçi göndermek suretiyle olacağı ifade edilmektedir. A'raf 143. âyetinde de Musa'nın Allah'ı görme isteği, *"asla beni göremeyeceksin"* buyruğuyla reddedilmiştir.

"Kuluna vahyettiğini vahyetti."

Cebrail vasıtasıyla o sırada Allah, kulu Muhammed'e vahyettiğini vahyetti.

Bazı müfessirler ise *kulu* kelimesiyle Cebrail'in kastedildiğini söylemişlerdir. Buna göre o sırada Allah, kulu Cebrail'e vahyettiğini vahyetmiş ve Cebrail de kendisine gelen vahyi Hz. Muhammed'e iletmiştir.

Abdihi/kulu denilip *Allah'ın kulu* denilmemesi ve Allah kelimesinin hazfedilmesi, bunun bilinmesi sebebiyledir. (Beydavi, I, 253).

Müşriklerin, Peygamberin Cebrail'i gördüğünü inkâr etmeleri üzerine Peygamberin onu bir kez daha asli hüviyeti üzere gördüğü aşağıdaki âyetlerde ifade edilmektedir:

"**Yemin olsun, bir başka inişinde de onu görmüştü. En son sidrenin yanında. Sığınılan bahçe de onun yanındadır. Göz, ne kaydı ne başka tarafa yöneldi. Rabbinin büyük delillerinden bir kısmını gördü.**"

Müfessirlerin çoğu, burada miracın kastedildiğini ve Peygamberin burada Cebrail'i asli hüviyeti üzere gördüğünü söylerler. Yine *sidre* ile sidr ağacının kastedildiği ve bunun nebk (Arabistan kirazı) ağacı olduğu müfessirlerin çoğu tarafından ileri sürülmektedir. *Sidr* kelimesinin, göz kamaşmak ve hayran kalmak anlamına gelen *seder* ve *sedaret* kelimeleriyle aynı kökten geldiğine ve burada bu anlamın da kastedildiğine değinen müfessirler de vardır.

En son ağaç anlamına gelen *sidretu'l-munteha*'nın işlevi hakkında ise farklı görüşler ileri sürülmüştür. Söz konusu ağacın yedinci yahut altıncı gökte Arş'ın sağında cennet nehirlerinin altından fışkırdığı bir ağaç olduğunu söyleyenler olduğu gibi meleklerin altında toplandıkları ve bazı müfessirlere göre ise ötesine gidemedikleri bir ağaç olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da, ölen müminlerin ruhlarının burada toplandıklarını söylerler. Yine bazılarına göre bu ağaç, cennetin son sınırındaki ağaçtır. Bu konuda daha başka görüşler de ileri sürülmüştür. Eğer gerçekten söyledikleri gibi ise mesele gaybi konulara girmektedir ve gaybi bir konuda bu denli farklı görüşlerin ileri sürülmüş olması hayret vericidir.

Keza Miraç hakkında da ne yazık ki pek çok görüş ileri sürülmüştür. Miraç ile İsra aynı zamanda mı, farklı zamanlarda mı olmuş? Miraç bir kez mi, birkaç kez mi vuku bulmuş? Rüyada mı, sadece ruh ile mi, yoksa ruh ve bedenle mi olmuş? Miraçta görülen Cebrail mi, Allah mı? Gözle mi görüldü, kalple mi? Ve daha pek çok görüş...

Sûrenin Mekke'nin ilk döneminde indirildiği muhtevasından da anlaşılmaktadır. Ancak bazı âlimler, sûrenin Mekke'nin ilk döneminde indirildiğini kabul etmekle birlikte Miraçla ilgili olduğunu ileri sürdükleri bu âyetlerin sonradan indirildiğini söylemişlerdir. Bazıları da bu âyetlerin de ilk dönemde indirildiklerini fakat miracın birkaç kez vuku bulduğunu ileri sürmüşlerdir.

Miraç, kelimesinin lügat anlamından da anlaşıldığı gibi Peygamberin yukarı çıkışını ifade ederken onun ikinci kez gördüğünü anlatan 13. âyette *nezle/ iniş* kelimesinin kullanılması bazı âlimlerin dikkatini çekmiş ve bunu da, namaz vakitlerinin azaltılmasıyla ilgili Peygamberin isteklerini Allah katına götürüp getiren Cebrail'in gidip gelirken inişlerinden biriyle izah etmişlerdir.

Belirtelim ki âyetlerin tefsirinde ileri sürülen görüşlerden gönlümüze su serpecek ve *"işte âyetlerde anlatılmak istenen budur"* diyeceğimiz bir görüşe rastlamadık.

Ama şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki Peygamberin Cebrail'i görmesi yeryüzünde olmuştur. Çünkü yukarıda da dikkat çektiğimiz gibi 13. âyette *'diğer bir inişten'* söz edildiğine göre her iki görmesi de Cebrail'in yeryüzüne inmesi suretiyle gerçekleşmiştir.

Sûrenin, Mekke'nin ilk döneminde indirildiğini de göz önünde bulundurursak burada anlatılanların Miraçla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Anlatımdan anlaşılan, Cebrail'i ilk görmesi, Arabistan kirazı olarak bilinen bir ağacın altında gölgelenirken Cebrail'i yukarılarda gördüğü ve Cebrail'in gittikçe kendisine yaklaştığıdır. Kuşkusuz bir beşer için meleği asli sureti üzere görmek kolay bir hadise değildir. Buna rağmen Peygamber ne bayılmış ne de şaşkına dönüp akıl ve muhakemesini yitirmiştir. Bizim kanaatimize göre burada anlatılan bundan ibarettir. Yine kanaatimize göre 15. ayette geçen *cennetu'l-me'va* ifadesiyle mükâfat cenneti değil *sığınılan bahçe* kastedilmektedir. Arap dilinde *cennet* bahçe, ağaçlık yer demektir. Mükâfat cennetine bu ismin verilmesi oranın ağaçlarla dolu olmasından dolayıdır.

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى ﴿١٩﴾ وَمَنَوٰةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى
﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنْثَى ﴿٢١﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَى ﴿٢٢﴾
إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ

جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰىؕ ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنّٰىۘ ﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ
الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ
شَيْـًٔا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَأْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

19. O Lât ve Uzza'yı gördünüz mü?

20. Ve sonuncuyu, üçüncüsü olan Menat'ı?

21. Erkek evlatlar sizin kızlar O'nun öyle mi?

22. Böyleyse eğer, bu ne haksız bir bölüştürmedir!

23. Bunlar, sizin ve atalarınızın taktıkları isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmiş değildir. Onlar, sadece kuruntularına ve nefislerinin arzuladıklarına uyuyorlar. Oysa Rablerinden kendilerine doğru yol rehberi gelmiştir.

24. Yoksa insan için her kuruntusuna kavuşma mı var?

25. Oysa ahiret de dünya da Allah'ındır.

26. Göklerde nice melek vardır ki Allah'ın dileyip razı olduğuna izin vermedikçe şefaatleri bir fayda sağlamaz.

Lât, Uzza ve Menat cahiliye döneminde Arapların meşhur ve önemli putlarıdır. Söz konusu putlar, meleklerin sembolleri idi. Araplar, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını kabul ettiklerinden putlarına dişil isimler vermişlerdi. Onlara göre Allah'ın kızları olan melekler, evrende Allah'la birlikte pay sahibi idiler ve onlar meleklerin kendilerine Allah nezdinde şefaat edeceklerine inanıyorlardı. Aslında onlar, varlıkları yaratan, onlara rızık ve düzen verenin Allah olduğuna inanıyorlardı ama melekler, O'nun kızları ve O'na yakın varlıklar olduklarından Allah nezdinde kendilerine yardımcı olacaklarını düşünüyorlardı.

Onlar ahirete inanmıyorlardı. Bu nedenle meleklerin şefaati sayesinde, geri kalan dünya hayatlarında daha müreffeh bir hayat yaşayacaklarına ve kendilerine dokunabilecek zararların defedileceğine inanıyorlardı. İşte bu sebeple meleklerin sembolleri olan bu putlara tapıyorlardı.

Müşrik Araplar, kız çocuklarından pek hoşlanmazlardı. Öyle ki savaşlarda karşı tarafın eline geçer ve onurları zedelenir gibi endişelerle kız çocuklarını diri diri gömenler bile vardı. Kendilerine layık görmedikleri kızları Allah'a

izafe ederek meleklerin Allah'ın kızları olduklarını söylüyorlardı. 21. ve 22. âyetlerde bu tutarsızlıklarına dikkat çekilmektedir.

Ama onlar bu tutarsızlıkla yetinmediler, ilâhi güçlere sahip olduklarını ileri sürdükleri ilâhlar edindiler. Oysa dünya da, ahiret de Allah'ındır ve Allah kimseye böyle bir yetki vermemiştir. O ilâh edindiklerinin Allah katında şefaat yetkileri de yoktur. Allah'a istisnasız itaat halinde olan ve Allah katında değerli kullar olarak kabul edilen nice melek bile ancak Allah'ın izin vermesinden sonra şefaat edebilirler. Çünkü mülkün tamamı Allah'ındır ve bir şey olacaksa mutlaka O'nun izni gerekir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi müşrik Araplar ahirete inanmıyorlardı. Allah'a ortak koştukları putlarının bu dünya hayatında kendilerine şefaat edeceklerine, böylece geri kalan hayatlarında musibetlerden korunup daha müreffeh bir hayat geçirmelerine sebep olacaklarına inanıyorlardı. O halde burada Allah'ın izni ile olacak olan meleklerin şefaati de dünya hayatıyla ilgilidir. Çünkü ahirette herhangi bir şefaatin olamayacağı Kur'ân'da açık ve kesin bir dille belirtilmektedir. (Bakara 2/48,123,254).

Bu âyetlerin tefsirinde müfessirler, *garanik* diye meşhur olmuş bir olaydan söz ederler. Anlatılan olayın vahyin korunmuşluğu ve Peygamberin masumiyetini yakından ilgilendirdiği için daha önce yayınlanmış olan konuyla ilgili makalemizi sûrenin sonuna ek olarak vermekte yarar görüyoruz.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَىٰ
﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا
الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ
ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَٰٓـُٔوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا

بِالْحُسْنٰىۚ ﴿٣١﴾ اَلَّذٖينَ يَجْتَنِبُونَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَۜ
اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِۜ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ
وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فٖي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْۚ فَلَا تُزَكُّٓوا اَنْفُسَكُمْۜ هُوَ اَعْلَمُ
بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

27. **Ahirete inanmayanlar meleklere dişi adlar verirler.**

28. **Aslında onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna uyuyorlar. Şüphesiz ki zannın gerçekten yana hiçbir yararı yoktur.**

29. **Bizi anmaktan yüz çeviren ve sadece dünya hayatının peşinde koşandan sen de yüz çevir.**

30. **Onların ilimde erişebilecekleri seviye işte budur. Şüphesiz Senin Rabbin, yolundan kimin saptığını en iyi bilendir. Hidayette olanı en iyi bilen de O'dur.**

31. **Göklerde ve yerde olanlar da Allah'ındır; nihayet kötülük yapanları işlediklerinden dolayı cezalandıracak ve iyilik yapanları da daha güzeliyle mükâfatlandıracaktır.**

32. **Onlar ki ufak tefek şeyler hariç günahın büyüklerinden ve edepsizliklerden kaçınırlar. Şüphesiz Rabbinin bağışlaması boldur. O sizi topraktan yarattığında ve annelerinizin karınlarında cenin iken sizi en iyi bilendir. Şimdi siz kendiniz, kendinizi temize çıkarmayın. O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.**

ihtiyacı bile duymayan, ahiret derdi olmayıp bütün hayatı dünya hayatından ibaret sayan ve çabasının tamamını dünya hayatına yönlendirmiş olan bu kimselerden yüz çevir. Bunlar için çabalamana değmez. Onların ilim konusunda ulaşabilecekleri nihai sınır budur. Ama şunu iyi bilesin ki Rabbin bu olup bitenleri en iyi bilendir.

Yüce Allah, olup biteni bilmesinin yanında göklerle yer O'nundur. Bu sebeple kendisinin sahip olduğu bu evrende kötülük yapanları cezalandırır ve iyilik yapanları ise mükâfatlandırır. İman eden o iyi kimseler, insan olmaları hasebiyle ufak tefek günahlar işleyebilirler fakat büyük günahlardan ve edepsizce hareket ve tavırlardan kaçınırlar. Büyük günahlar; ardından cehennem azabı, Allah'ın gazabı ve laneti gibi tehditlerin bulunduğu günahlardır. Hiçbir pişmanlık ve korku duyulmadan işlenen günahlarla bozgunculuğa neden olan ve önemli sonuçlar doğuran günahların da büyük günahlar kapsamına girdiğini söyleyenler olmuştur. Edepsizlik/fevahiş ise; had cezasını gerektiren ve ahlâk dışı olarak kabul edilen suçlardır.

Ama ne günah işlenirse işlensin derin pişmanlık duyularak bir daha o günahı işlememeye azmederek tövbe edildiği takdirde Allah'ın bağışlaması boldur. Kuşkusuz, Allah insanın geçmişini ve geleceğini, açığa vurduğunu ve gizlediğini, içinde saklayıp hiçbir şekilde dışa vurmadığını bilir.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾
أَعِندَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾

33. O yüz çevireni gördün mü?

34. Az verip de arkasını getirmeyeni?

35. Gaybın bilgisi onun yanında da görüyor mu?

Âyetlerin, Kureyş'in ileri gelenlerinden Velid b. Muğire hakkında indirildiği nakledilir. Söz konusu kişi, Peygamberin kendisine anlattıklarından etkilenir ve Müslüman olmaya meyleder. Bundan haberdar olan müşrik bir arkadaşı kendisine: *"Duydum ki atalarının dinini terk edip Muhammed'in dinini seçecekmişsin. Ahirette azap edilmekten korkuyorsan bana bir miktar para ver, senin yerine ahirette ben azap çekerim"* der. Bunun üzerine Velid b. Muğire İslâm'a girmekten vazgeçer ve vaat ettiği paranın bir kısmını arkadaşına verir. Geri kalanını da ödemez.

Âyetler bu vesileyle indirilmiş olsa da başkalarının kendisi yerine azap çekebileceğine inanan herkesi kastetmektedir. İleride gelecek olan 38.-40 âyetlerde bu tür iddialara cevap verilmekte ve *"Kimse kimsenin yükünü yüklenmez. İnsan için yaptığından başkası yoktur. Yaptığının karşılığını da mutlaka görür."* denilerek kimsenin başka biri yerine azap çekmesi diye bir durumun söz konusu olamayacağı ve herkesin yaptıklarının karşılığını mutlaka göreceği anlatılmaktadır.

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسٰى
﴿٣٦﴾ وَإِبْرٰهِيمَ الَّذِي وَفّٰىٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى ﴿٣٨﴾ وَأَنْ
لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعٰى ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ
يُجْزٰيهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفٰى ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُ
هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾
وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُطْفَةٍ إِذَا
تُمْنٰى ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنٰى وَأَقْنٰى
﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولٰى ﴿٥٠﴾
وَثَمُودَا فَمَا أَبْقٰى ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ
وَأَطْغٰى ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوٰى ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْأُولٰى
﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ الْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

36. **Yoksa Musa'nın sahifelerinde olan ona haber verilmedi mi?**

37. **Bir de çok vefalı olan İbrahim'in sahifelerindeki?**

38. **Kimse kimsenin yükünü yüklenmez.**

39. **Yapıp ettikleri müstesna, insan için hiç bir şey yoktur.**

40. **Yaptıklarının karşılığı da muhakkak kendisine gösterilir.**

41. **Sonra da ona mükâfatı eksiksiz verilir.**

42. **En son varış mutlak surette Rabbinedir.**

43. **Muhakkak ki güldüren de O'dur ağlatan da O'dur.**

44. **Öldüren de O'dur dirilten de O'dur.**

45. **İki çifti; erkeği de dişiyi de yaratan O'dur.**

46. **Atıldığında erkeklik suyundan.**

47. **Şüphesiz ikinci diriliş de O'na aittir.**

48. **Ve şüphesiz, zengin eden de O'dur fakir düşüren de O'dur.**

49. **Şi'ra yıldızının Rabbi de şüphesiz O'dur.**

50. **Daha önce gelmiş olan Âd kavmini de O helak etti.**

51. **Semûd kavmini de. Onlardan hiç kimseyi bırakmadı.**

52. **Daha öncesinde Nûh kavmini de. Kuşkusuz onlar daha zalim ve daha azgındılar.**

53. **Altı üstüne getirilmiş kentleri de silip süpürdü.**

54. **Derken onları, sarıp örttü sardığı şey ile...**

55. **O halde rabbinin hangi nimetlerinden şüphe duyabilirsin?**

56. **Bu, önceki uyarılar nevinden bir uyarıdır.**

57. **Yakın olan** (şu kıyamet) **daha da yaklaştı.**

58. (Ama) **onu Allah'tan başka ortaya çıkaracak yoktur.**

59. **Yoksa siz bu haberi tuhaf mı buluyorsunuz?**

60. **Ağlayacağınıza gülüyorsunuz!**

61. **Ve eğlenip duruyorsunuz!**

62. **Haydi artık Allah'a secde edin ve O'na kulluk ediniz.**

Yukarıda sözü edilen Velid b. Muğire olayından hareketle evrensel birtakım gerçeklere işaret edilmektedir. Velid b. Muğire, Peygamberin tebliği sayesinde neredeyse İslâm'ı kabul edecekti. Ama ins şeytanlarından biri araya girerek ahirette eğer bir günah ve ceza söz konusu olacaksa kendisine vereceği bir miktar para karşılığında bu cezayı çekeceğini söylemişti. Velid, buna kanmış ve İslâm'a girmekten vazgeçmişti. O adama vermeyi taahhüt ettiğinin ancak azını vermişti. Hepsini verseydi yine bir şey olmayacaktı ya. İşte müşrikler hiçbir temele dayanmayan saçma sapan inançların peşine düşmüşlerdi ve bu evrensel gerçeklerden habersizdiler. Aslında bunlar, müşrik Arapların da kabul ettikleri Hz. İbrahim'in sahifelerinde ve Hz. Musa'nın sahifelerinde de yazılıdır. Şöyle ki:

a. Hiç kimse kimsenin suçunu yüklenmez. Hem dünya hayatı için ve hem de ahiret hayatı için bu böyledir. Ancak bir kimse bir başkasının suç işlemesine sebep olmuşsa sebep olduğu nispette sorumlu tutulur. Dikkat edilirse sorumluluğu yine kendi yaptıklarından kaynaklanmaktadır.

b. Herkes yaptıklarından kendisi sorumludur. İyilik yapan, yaptığı iyiliğin mükâfatını kendisi alır, kötülük işleyen de yaptığı kötülüğün cezasını kendisi çeker.

c. Ahiret hayatında herkes yaptığının karşılığını mutlaka görecektir.

d. İyilik yapan, yaptığı iyiliğin karşılığını tam olarak alacak hatta mükâfatı katlanacaktır. Kötülük yapan ise yaptığı kötülüğün karşılığını misliyle görecektir.

e. Allah'ın izni ve yaratması olmadıkça evrende hiçbir şey meydana gelmez. Bu bağlamda gülmeyi ve ağlamayı, zenginliği ve fakirliği, ölümü ve hayatı, erkek ve dişiyi yaratan O'dur.

f. İnsanların tamamı, yaptıklarının karşılığını görmek üzere ölümden sonra diriltilecek, Allah'ın huzuruna çıkacak ve hesap vereceklerdir.

g. İnsanların Allah'tan başka taptıklarının yaratıcısı da Allah'tır. Bu bağlamda Himyer ve Huzaa kabilelerinin taptıkları ve Araplardan bir kısmının büyük değer verdiği ve evrende olup bitenler üzerinde etkisinin olduğuna inandıkları Şi'ra yıldızının yaratıcısı da O'dur.

h. Geçmiş toplumlardan işledikleri sebebiyle helak edilenleri helak eden de O'dur.

"Şeytan Ayetleri"ne Dayanak Teşkil Eden Garanik Rivayeti'nin Tarihi Değeri[1]

Din açısından iki temel unsur hayatî önemi haizdir. Bu unsurların ilki, Peygamberin kendisidir. Çünkü her dinin, onu tebliğ eden bir peygamberi vardır. Peygamberin peygamberlik yönüyle ilgili herhangi bir şüphe dinin özünü ilgilendirir.

İkinci unsur ise Peygamberin insanlara tebliğ edilmek üzere Allah'tan kendisine gönderildiğini söylediği kitaptır. Bu kitapta gerçeklere uymayan bir noktanın bulunması dini temelinden sarsar.

Allah'tan gelen mesajların çok emin bir kanaldan gelmiş olması, peygamberin onları net olarak algılayıp aynı nitelikte insanlara aktarmış olması da dile getirdiğimiz iki unsurun kaçınılmaz gerçekleridir.

Bu nedenle bir dini hedef alıp ona muhalefet edenler, saldırılarını bu iki unsur üzerinde yoğunlaştırırlar.

İslâm'a karşı olanlar da İslâm'ın bu iki unsurunu hedef almış ve saldırılarını bazen kendi uydurdukları şeylere, bazen de Müslümanların oluşturdukları kültür içerisinden malzeme bularak onlara dayanmışlardır. Ne yazık ki Müslümanların oluşturdukları kültür bu neviden birçok malzemeyi bünyesinde barındırmaktadır. Belki de öyle olması, dünya hayatının bir imtihan yeri olmasının gereğidir.

Bu tür malzemenin büyük çoğunluğunu zayıf ya da uydurma rivayetler teşkil etmektedir. İlk dönemde bazı Müslüman âlimler, nakledilen rivayetin değerine bakmaksızın rivayetin senedini vermekle rivayet karşısındaki sorumluluklarının tamamen kalktığı kanaatini taşımışlardır. Bu tür rivayetlerin İslâm düşünce tarihinde yaygınlık kazanmasının sebeplerinden biri de bu yöndeki kanaattir.

Kur'ân tefsirine dair rivayetler, Peygamberin (s.a.v.) tefsirinin yanı sıra ilk dönem Müslümanlarının tefsirlerini içermektedir. Peygamberin (s.a.v.) bir ayeti nasıl anladığının bilinmesinin önemi araştırma kabul etmez bir husustur.

Peygamberin (s.a.v.) döneminde ya da o döneme yakın dönemlerde ya-

şamış kimselerin tefsirleri de elbette bizler için çok önemlidir. Dini algılamada bütünlük ve süreklilik ile Kur'ân'ı anlama sürecinin geçirdiği merhaleleri tespit bakımından bu tefsirleri bilmemiz gerekir. Ancak bu hedefin gerçekleşmesi, sahih rivayetlere ihtiyaç gösterir. Ne yazık ki rivayetlere dayalı tefsirlerimizin büyük çoğunluğu, sahih rivayetlerin yanında zayıf ve uydurma rivayetlerden oluşmaktadır. Böylece tefsire dair rivayetler kabardıkça kabarmıştır. Rivayetlerin çokluğu ise itiraf etmek gerekir ki Kur'ân ayetleri üzerinde düşünmeyi olumsuz yönde etkilemiş ve düşünce ufkunu daraltmıştır.

On dokuzuncu asırda Batılılar sömürü hareketleriyle birlikte oryantalist çalışmalarını da yoğunlaştırdılar. Yaptıkları araştırmalar, doğu milletleriyle karşılaşmaları sonucu salt bu milletlerin kültür ve dinlerini yakından tanımayı amaçlamıyordu. Bilakis asıl hedef, sömürüye zemin hazırlamak ve onu kolaylaştırmaktı. Bu nedenle çalışmalarında İslâm'a saldırmak için bahane aradılar. Zayıf ya da uydurma rivayetler bu bahanenin en uygun araçlarıydı.

Bu tür rivayetler arasında en can alıcı olanları, kuşku yok ki Garanik kıssasıyla ilgili rivayetlerdir. Bu rivayetler hem Peygamberin şahsiyetine hem tebliğ ettiği Kur'ân'a ve hem de Peygamberin vahyi algılamasına gölge düşürüyordu. Oryantalistler bu rivayetlerde anlatılan olaya uygun bir de isim bulmuşlardı: "Şeytan Ayetleri". İtiraf etmek gerekir ki bu rivayetlerde anlatılanlar, böyle bir isimlendirmeye uygun olur. Belki müsteşrikler, olayı rivayetlerde anlatılanların ötesine götürüyorlardı[1] ama bu rivayetleri reddeden Müslüman âlimlerin yanında onlara eserlerinde yer veren hatta doğruluklarını savunan âlimler de az değildir.

Bu sebeple çalışmamızda müsteşriklerin söylediklerini hedef edinmedik. Olayı kendi kaynaklarımız çerçevesinde ele aldık. Eleştirilerimizde kendi kriterlerimizi esas kabul ettik. Bu rivayetlerde anlatılanların gerçek olup olmadığını bu esaslar çerçevesinde tespit etmeye çalıştık. Haddi zatında konuyla ilgili müsteşriklerin çalışmaları, hocamız Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu'nun kaleme aldığı bir makalesi[2] ile Selman Rüşdi'nin bu olayın tekrar gündeme gelmesine neden olan kitabına cevap vermeyi hedef alan Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'nin "Şeytan Rivayetleri" isimli eserinde[3] ele alınmış ve yeterince işlenmiştir.

1 Bkz. Karen Armstrong, Muhammed (A Western Attempt To Understand Islam), London 1991, s. 111.

2 Garanik Meselesinin İstismarcıları, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXIV, Ankara 1981, s. 69-91.

3 Bkz. Prof. Dr. Hüseyin Hatemî, Şeytan Rivayetleri, İstanbul, 1989.

Anahatlarıyla Garanik Kıssası

Konuyla ilgili rivayetler arasındaki çelişkileri ve ayrıntıları ileride ele alacağız. Burada rivayetler arasındaki ortak noktalardan hareketle olayı ana hatlarıyla görelim:

Gelen vahiylerin tamamında müşriklerin puta tapmaları kınanıyor ve taptıkları putların hiçbir güce sahip olmadıkları anlatılıyordu. Bu durum, Müslümanlarla müşriklerin arasını açmış ve müşriklerin Müslümanlara eziyet etmelerine neden olmuştu.

Bir gün Peygamber (s.a.v.), müşriklerle birlikte oturmuş sohbet ediyorlardı. O sırada kendisine vahiy gelmesini istemiyordu. Çünkü gelecek vahiy, müşrikleri ve putlarını kınayacak, Müslümanlarla aralarındaki gerginliği daha da arttıracaktı. Ya da vahiy gelecek olursa, müşriklerin putlarını övsün ki müşriklerle aradaki buzlar çözülsün. Peygamber (s.a.v.) bu tür düşüncelere daldığı bir sırada vahiy geldi ve Necm sûresini getirdi. Peygamber, kendine gelen vahyi okumaya/tebliğ etmeye koyuldu.

افرأيتم اللات والعزى ومنات الثالثة الاخرى

ayetine[1] geldiğinde şeytanın telkinleriyle ağzından şu sözler çıkıverdi[2]:

تلك الغرانيق العلى و إن شفاعتهن لترجى

Peygamber, sûreyi okumaya devam etti ve bitirdiğinde secde etti. Orada bulunan Müslümanlarla birlikte müşrikler de secde ettiler. Müşrikler, Peygamberin putlarını övmesine sevinmişlerdi. *"Artık bizimle Muhammed arasında bir ihtilaf kalmamıştır. Zaten biz de aynı şeyi; Allah'ın yaratıcı ve rızık veren olduğunu, fakat putlarımızın Allah katında bize şefaatçi olacaklarını söylüyoruz."* dediler.

Akşam olduğunda Cebrail geldi ve Peygambere, o gün kendisine getirdiği vahyi okumasını söyledi. Peygamber Necm sûresini okudu ve şeytanın telkiniyle söylediği sözleri de okudu. Bunun üzerine Cebrail: *"Ne yaptın, ben sana bu sözleri getirmedim."* dedi. Peygamber (s.a.v.) son derece üzülmüş perişan olmuştu. Allah'ın kendisine vahyetmediği sözleri, Allah'tan gelmiş gibi tebliğ etmişti.

Kimi rivayetlere göre Resûlullah'ı teselli etmek için şu ayetler indi: *"Az daha onlar, seni sana vahyettiğimizden ayırarak ondan başkasını Bize iftira etmen için fitneye düşüreceklerdi. İşte o zaman seni dost edinirlerdi. Eğer Biz sana sebat*

1 Necm sûresi 53/19, 20, *"Lât ile Uzza'yı ve diğer üçüncüsü olan Menat'ı gördünüz mü?"*
2 *"Bunlar yüce turnalardır ve şefaatleri mutlaka umulur."*

vermeseydik, onlara bir parça meylederdin. O takdirde sana hayatın da ölümün de kat kat (azab)ını tattırırdık. Sonra Bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.[1]

Kimi rivayetlere göre ise Resulûllah'ın üzüntüsü devam etmiş ve onu teselli etmek üzere şu ayet inmiştir: *"Biz senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki o, bir temennide bulunduğunda şeytan onun temennisine (bir şey) katmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir."*[2]

Garanik olayının yankılarına dair rivayetlerde anlatılan ise müşriklerin bu duruma çok sevindikleri ve daha önce Habeşistan'a hicret etmiş Müslümanların, müşriklerin İslâm'ı kabul ettikleri haberini alarak bir kısmının Mekke'ye döndüğü ve fakat Mekke'ye geldikten sonra kendilerine ulaşan haberin yanlış olduğunu görmeleridir.[3]

Rivayetler Karşısında Takınılan Tavır

Konuyla ilgili rivayetlerde birçok çelişkinin bulunduğuna dikkat çekmiştik. Bu çelişkiler içerisinde en önemlisi, kimi rivayetlerde putları öven sözleri söyleyenin Peygamberin kendisi olduğunun, kimilerinde ise bu sözleri söyleyenin şeytan olduğunun belirtilmesidir. Kimi rivayetlere göre ise bu sözleri Peygamber söylemiştir ama o, *"Siz müşrikler diyorsunuz ki..."* diye söze başlamış ve ardından bu sözleri söylemiştir. Rivayetleri kabul eden âlimler de, rivayetler arasındaki bu farklı anlatımlar doğrultusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Bir de rivayetlerin tamamını reddeden âlimler var ki bunlar, Garanik olayı diye bir olayın vuku bulmadığını, meselenin sonradan uydurulduğunu söylerler. Rivayetlerin ne derece sahih ve güvenilir oldukları konusuna geçmeden önce bu farklı eğilimlere sahip âlimlerden bazılarının görüşlerini özet olarak nakletmekte yarar görüyoruz:

Taberî (öl. 310/923):

Garanik kıssasına dair rivayetlere yer veren en eski kaynaklardan biridir. Taberî, tefsirinde yer yer dirayet tefsirine girmekle birlikte tefsiri, rivayet tefsiridir. Naklettiği rivayetlerin sened zincirini verir ve zaman zaman rivayetlerin

kritiğine girer, sıhhat dereceleri üzerinde durur. Garanik kıssasına dair naklettiği rivayetler arasında birtakım çelişkiler bulunmasına rağmen rivayetlere herhangi bir eleştiri yöneltmez. Bilakis, kabul eder bir üslûpla onları nakleder.[1]

Beğavî (öl. 516/1122):

Garanik kıssasını naklettikten sonra, Kur'ân'dan olmayan sözlerin şeytan tarafından söylendiğini ileri sürenlerin bulunduğuna dikkat çeker ve bu görüşe karşı çıkar. Ona göre müfessirlerin çoğunluğuna göre bu sözleri söyleyen Peygamberdir. Ayrıca Katade, Peygamberin, uyukladığı bir sırada bu sözleri sarfettiğini nakleder.[2]

İbni Teymiyye (öl. 652/1254):

Peygamberin (s.a.v.) ismeti ile kıssa arasında bir ilişki kurar ve olayın peygamberlerin ismetiyle çelişmediğini anlatır. Sonraki bazı âlimlerin buna karşı çıktıklarını ama bir dayanaklarının bulunmadığını; olayla ilgili rivayetlerin hem tefsir ve hem de hadis kitaplarında yer aldığını, buna karşı çıkmanın mümkün olmayacağını ve bunun, peygamberlerin ismet sıfatına ters düşmediğini savunur. Çünkü Allah, şeytanın ilka ettiği sözleri neshedip iptal etmiştir.

O da Zemahşerî'nin[3] vardığı sonuca varır ve olayın, imtihan için vuku bulduğunu anlatır.[4]

İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449):

Buhârî şerhinde kıssanın kaynak ve senedlerini zikrettikten sonra şöyle demektedir: "Said b. Cübeyr'in rivayeti hariç bu konudaki rivayetlerin tamamı ya zayıf ya da munkatı'dır. Ne var ki kıssanın birçok tarikten rivayet edilmiş olması olayın bir aslının bulunduğuna delâlet etmektedir.

Ayrıca kıssanın rivayet edildiği iki mürsel tarîk vardır ki bu iki rivayetin senedlerindeki râviler, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur. Bu iki tarîkten biri, Taberî'nin Yûnus b. Yezid ve onun da İbn Şibab'tan rivayet ettiği tariktir. İkincisi ise Mu'temir b. Süleyman ve Hammâd b. Seleme'den yine Taberî'nin naklettiği rivayettir.[5]

1 Bkz. Câmiu'l-Beyân an Tevili Âyi'l-Kur'ân, Beyrut-1988, XVII, 186-187.
2 Bkz. Maâlimu't-Tenzil, Beyrut-1987, III, 293-294.
3 Bkz. el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl, Beyrut-tarihsiz, III, 164-165.
4 Mecmuu Fetâvâ Şeyhi'l-İslâm -Cem ve tertîb: Abdurrahman b. Muhammed, baskı yeri ve tarihi yok. X, 291, 292.
5 İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî. el-Matbaatu's-Selefiyye, VIII, 439.

Netice olarak İbn Hacer rivayetlerin ya zayıf ya da munkatı' senedlerle geldiğini söylemekte, sadece Said b. Cübeyr'den gelen rivayetleri mürsel bulmakta, diğer iki tarikten gelen iki rivayeti ciddiye almakta ve böylece üç rivayeti, bir konuyla ilgili varid olmuş çok rivayet kabul ederek olayın vuku bulunduğunu savunmaktadır.

Suyûtî (öl. 911/1505):

ed-Durru'l-Mensur isimli rivayet tefsirinde kıssayla ilgili rivayetlerin hemen hemen tamamına yakını derlenip nakledilmektedir.[1]

Kıssayla ilgili rivayetlerin genel değerlendirmesi ileride yapılacaktır.

Kıssa ayrıca Vahidî'nin (öl. 468/1075) Esbâbu'n-Nüzûl[2] isimli eseriyle tali bazı hadis kitaplarında yer almaktadır.

Bazı âlimler ise Peygamberin (s.a.v.) Kur'ân'ın tilavetine ister kasden ve ister sehven Kuran'dan olmayan bazı şeyleri katmasının mümkün olmadığını, konuyla ilgili rivayetlerin sahih olması halinde, o sözleri söyleyenin şeytanın kendisi olduğunu söylerler. Şimdi de bu görüşte olan âlimlerden bazılarını görelim:

Cassas (öl. 370/980):

Kur'ân'dan olmayan sözlerin Peygamber (s.a.v.) tarafından değil, şeytan tarafından söylendiğini anlatıyor. Buna göre Peygamber, müşrik topluluğundan uzakta bir yerde Necm sûresini okuyordu.

... افرأيتم اللات والعزى

ayetini okuduğunda ins şeytanlarından biri:

تلك الغرانيق العلى و إن شفاعتهن لترتجى

dedi. Müşrikler, bu sözlerin Peygamber tarafından söylendiğini zannettiler. Bu sözlerin, Peygamber tarafından söylendiğini ileri süren âlimlerin bulunduğuna dikkat çeken Cassas, Peygamberin bunları söylemiş olamayacağını, Peygamberin Kur'ân'ı okurken ne şeytan sözünü ve ne de başka herhangi bir sözü sehven de olsa Kur'ân'a katmayacağını ve bunun mümkün olamayacağını belirttikten sonra Hasan Basrî'den şöyle bir rivayet nakleder:

Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'dan müşriklerin putlarını söz konusu eden bir bölüm okudu ve müşriklere yönelerek şöyle dedi: "*Size göre bu putlar yüce tur-*

nalar gibidir ve şefaatleri umulur." Yani Peygamber (s.a.v.) red makamında bu sözleri söylemiştir.[1]

Kuşeyrî (öl. 465/1072):

Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'ı okurken ağır ağır okur ve bazen bir miktar sessiz dururdu. Şeytan bu sırada birtakım sözler söylemiştir.[2] Yani Kuşeyrî de, Cassas'ın görüşündedir.

Kadı İbn Arabî (öl. 546/1151):

Kıssayla ilgili rivayetleri özetledikten sonra on madde ile kıssayı reddetmektedir. Özet olarak bu maddeler şöyledir:

Birincisi: Yüce Allah Peygambere meleği gönderirken, Peygamberde gelenin melek olduğuna dair bilgi yaratır. Böylece Peygamber melek ile başkasını birbirinden ayırt eder. Peygamber eğer kendisine gelenin melek mi değil mi bilmiyorsa, kendisine gelenin Allah tarafından olduğunu kesin olarak söyleyemez ve biz de onun Allah tarafından olduğunu kesin olarak bilemeyiz.

Eğer şeytan vahyin arasına girebiliyorsa hiçbir ayete güven kalmaz.

İkincisi: Yüce Allah Peygamberini küfür ve şirkten korumuştur. Bu konuda Müslümanlar arasında icma vardır. Hem fiil ve hem de inanç bakımından Peygamber bu tür şeylerden münezzehtir.

Peygamber hakkında fiillerde ma'siyet caiz olmazken itikat açısından küfür olan bir şey ona nasıl nispet edilebilir?

Üçüncüsü: Yüce Allah Peygamberine kendisini tanıtmış, onu deliller konusunda haberdar kılmış ve kendisine göklerin ve yerin melekûtunu göstermiş, geçmiş peygamberlerin durumlarını ona öğretmiştir: Böyle biri, şeytanın oyununa gelerek onun söylediklerini Allah'ın sözleriymiş gibi tebliğ eder mi?

Dördüncüsü: Peygamberin (s.a.v.), bu rivayetlerde belirtildiği gibi kavmiyle sohbet etmeyi, vahyin kendisine gelmesine tercih etmesi mümkün değildir. Çünkü yüce Allah'tan gelen vahiy, Peygamberin beden ve kalbine hayat verirdi. Yalnızlığında vahiyde teselli buluyordu. En büyük arzusu oydu. Şu veya bu şekilde başka bir şeyi vahye tercih etmesi düşünülemez.

Beşincisi: Peygamberin, şeytanın telkinlerini kabul etmesi, şeytanla meleği birbirine karıştırması, tevhidle küfrü birbirinden ayırt edememesi mümkün değildir. Gece-gündüz gelen vahiy, bu putların cansız şeyler olduklarını, duy-

ma ve görmelerinin söz konusu olmadığını, insanlara herhangi bir zarar veya yararlarının dokunmayacağını anlatıyordu. Böyle olduğu halde Peygamberin *"Onlar yüce turnalardır ve şefaatleri umulur"* demesi mümkün müdür?

Rivayetler bununla da yetinmiyor, akşam Cebrail gelinceye kadar Peygamberin ne söylediğinin anlamını bilmediğini ve Cebrail'e de bu sözleri cahil cahil tekrar ettiğini anlatıyor. Hiçbir akıl sahibi böyle bir şeyi kabul edemez.

Altıncısı: Rivayetlerin anlattığına göre Peygamber (s.a.v.), şeytanın telkinlerini Kur'ân'a katmasından dolayı üzülmüş, bunun üzerine şu ayet inmiştir:[1]

و إن كادوا ليفتنونك عن الذى أوحينا إليك لتفترى علينا غيره

Bu da rivayetleri uyduranların cahilliğini gösterir. Çünkü bu ayet bir şeyin olmasını değil, *"neredeyse olacağını fakat olmadığını"* anlatır. Ayet, neredeyse, Peygamberi kendisine vahyedilenden uzaklaştıracaklardı fakat bunu gerçekleştiremediler, diyor. Eğer bunu becerebilmiş olsaydılar Peygamberi, Kur'ân'dan başkasını Allah'a nispet etmekle müfteri durumuna düşürmüş olacaklardı.

Yedincisi: Ama Peygamber (s.a.v.), iftira etmedi. Eğer fitnelerine kapılmış ve iftira etmiş olsaydı, onu dost edineceklerdi.

Sekizincisi: Allah *"Eğer sana sebat vermemiş olsaydık, onlara bir parça meylederdin"* buyuruyor. Böylece Peygamber'e sebat verdiğini, tevhid ve ma'rifeti kalbine yerleştirdiğini ve onu koruduğunu haber veriyor. Onu korumayıp kendi kendisine terk etmiş olsaydı, belki arzularına boyun eğerdi. Ayet, Peygamberin ismetini, yani korunmuş olduğunu ve kendisine nisbet edilen olumsuzluklardan berî olduğunu bildiriyor.

Dokuzuncusu:

...و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبي

ayeti ininceye dek Peygamberin kederlenip hüzünlendiği meselesine gelince, az da olsa şeytanın her başarısı Peygamberi üzer. Bu meseleyi onuncu maddede etraflıca anlatacağız.

Onuncusu: Yüce Allah'ın:

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبي إلا إذا تمنى ألقى الشيطان في أمنيته

ayeti, görüşümüzün doğruluğuna bir delildir. Yüce Allah bu ayetiyle peygamberleri konusundaki bir sünnetini haber vermektedir. Şöyle ki:

1 İsrâ sûresi 17/73 *"Az daha onlar, seni, sana vahyettiğimizden ayırarak, ondan başkasını Bize iftira etmen için fitneye düşüreceklerdi."*

Peygamberler, Allah'tan bir söz naklettiklerinde şeytan kendi yanından o söze ilavelerde bulunur.

Peygamber (s.a.v.) Kur'ân okuduğunda kelimeleri tane tane okur ve ayetlerin durak yerlerinde uzunca dururdu. İşte:

و منات الثالثة الأخرى ifadesi ile ألكم الذكر وله الأنثى ifadesi arasında o uzunca durmalardan birini yapmış ve şeytan, sesini Peygamberin sesine benzeterek demiş, müşriklerle kalplerinde hastalık bulunan basireti az bazı kimseler bu sözü söyleyenin Peygamberin kendisi olduğunu sanmış ve Peygamberle birlikte secdeye kapanmışlardır.

Kendilerine ilim ve iman verilmiş olanlar ise Kur'ân ile Kur'ân olmayanı birbirlerine karıştırmamışlardır.

Ebû Bekr İbn Arabî sözlerinin sonunda Kur'ân'ın rehber edilmesi gerektiğini söyler ve başka şeylerin Kur'ân'a karıştırılmaması gerektiği tavsiyesinde bulunur.[1]

Kadî İyâd (öl. 544/1149) :

Kıssayla ilgili rivayetlerin hiçbiri, sahih hadisleri derleyenler tarafından rivayet edilmemiştir. Sağlıklı ve muttasıl bir senedle gelen bir rivayet yoktur.

Ayrıca rivayetler arasında birçok çelişki vardır. Bu sebeple kıssa nakil yönünden sahih değildir.

Metin yönünden de sahih olamaz. Ümmet, Peygamberin ismeti konusunda ittifak etmiş ve onu bu tür aşağılıklardan tenzih etmiştir.

Allah'tan başka ilâhların övülmesi küfürdür. Peygamber, bu tür şeylerden de münezzehtir. Şeytanın telkinatına uyarak ve kendi yanından Kur'ân'a ilavelerde bulunmaktan da münezzehtir.

Böyle bir olay gerçekleşmiş olsaydı, müşrikler de Yahudiler de her fırsatta bunu gündeme getirir, hatta imanı zayıf bazı Müslümanlar dinden dönerlerdi.

Kıssanın sahih olmadığını belirten Kadı İyâd, olmuş olması ihtimali üzerinde de durmakta ve bu takdirde Kur'ân'a ilâve sözler Peygamber (s.a.v.) tarafından değil, duraklar arasında şeytan tarafından söylenmiştir, demektedir.[2]

1 Ahkâmu'l-Kur'ân, Mısır-1958, III, 1287-1291.

2 Ali el'Karî, Şerhu'ş-Şifâ. Beyrut-tarihsiz. IV, 366-368.

Fahreddin Râzi (öl. 606/1210) :

Tahkik ehli bu rivayetin bâtıl ve uydurma olduğunu Kur'ân, sünnet ve akla dayanarak söylerler.

Kuran'dan delilleri: Rivayet, Kur'ân'ın şu ayetlerine aykırıdır:

"Eğer o (Muhammed), bazı laflar uydurup Bize iftira etseydi, elbette ondan sağ elini (gücünü kuvvetini) alırdık, sonra onun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse buna engel olamazdı."[1]

"De ki onu (Kur'ân'ı): kendi tarafımdan değiştirmek benim için imkânsızdır. Ben sadece bana vahyolunana uyarım.[2]

"O havadan konuşmaz. O (Kur'ân), kendisine inen vahiyden başka bir şey değildir."[3]

"Az daha onlar, seni sana vahyettiğimizden ayırarak, ondan başkasını bize iftira etmen için fitneye düşüreceklerdi. İşte o zaman seni dost edinirlerdi "[4]

"Eğer Biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık, onlara bir parça meylederdin."[5]

'Biz onunla senin kalbini sağlamlaştırmak (kolayca ezberlemeni sağlamlaştırmak ve çeşitli olaylara karşı yeni gelen ayetlerle kalbini takviye etmek) için onu böyle (parça parça indirdik) ve onu ağır ağır okuduk."[6]

"(Ey Muhammed) sana (Kur'ân'ı, Cebrail vasıtasıyla) okutacağız ve sen (onu) unutmayacaksın."[7]

Sünnetten delilleri:

Muhammed b. İshak b. Huzeyme'ye kıssa sorulmuş ve o: *"Bu kıssa zındıkların uydurmasıdır"* demiş, ayrıca bu konuda bir kitap telif etmiştir.

Beyhakî de bu kıssanın râvîlerinin güvenilir olmadıklarını anlatmıştır.

Ayrıca Buhârî, Sahihi'nde Peygamberin (s.a.v.) Necm sûresini okuduğunu, Müslümanlarla müşriklerin; insanlarla cinlerin secde ettiklerini rivayet etmiştir. Naklettiği rivayette ise Garanik kıssasından hiç söz edilmemektedir.

Aklî delillerini de şu maddelerde toplamak mümkündür:

a- Peygamberin (s.a.v.) putları yücelttiğini caiz gören küfre girmiş olur.

1 Hakka sûresi 69/44-47.
2 Yûnus sûresı 10/15.
3 Necm sûresi 53/3.
4 İsrâ sûresi 17/73.
5 İsrâ sûresi 17/74.
6 Furkan sûresi 25/32.
7 A'lâ sûresi 87/6.

Çünkü kesin olarak biliniyor ki gayret ve çabalarının en büyük bölümü, putları reddetme yönündeydi.

b- Peygamber (s.a.v.)'in ilk dönemlerde müşriklerin eziyetlerinden emin olarak Ka'be'nin yanında namaz kılması yahut Kur'ân okuması mümkün değildi. Mutlaka ona eziyet ederlerdi.

Ancak gece vakti yahut müşriklerin bulunmadığı bir zamanda Ka'be'de namaz kılabilirdi. Bu da kıssanın uydurma mahsûlü olduğunu gösterir.[1]

c- Müşriklerin Peygambere düşmanlıkları o kadar büyüktü ki, işin gerçeğine vakıf olmadan bu kadarlık kıraatle yetinmeleri ve Peygamberin kendileriyle uzlaştığı kesin olarak ortaya çıkmadan ilâhlarını yücelttiğine dair fikir birliğine vararak secde etmeleri düşünülemez.

d- Kıssa ile ilgili anlatılanları caiz görecek olursak şeriat hakkındaki güven ortadan kalkar. Şeriatın her hükmü için aynı durumun söz konusu olmuş olabileceğini kabul etmiş oluruz.

Kıssayı kabul edecek olursak yüce Allah'ın şu ayetini de iptal etmiş oluruz: *"Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni duyur; eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur."*[2] Çünkü gelen vahyi eksiltmekle arttırmak arasında bir fark yoktur.

Özet olarak anlattığımız şu hususlardan da anlaşıldığı gibi Garanik kıssası uydurma mahsûlü bir kıssadır.

Râzî daha sonra Peygamberin sehven de olsa Kur'ân'da eksiltme ve arttırma yapmasının mümkün olmadığını, kıraati esnasında söz konusu sözleri şeytanın yahut başka birinin söylemiş olmasının da mümkün olamayacağını belirtir.[3]

Muhammed Abduh (öl. 1323/1905):

Peygamberler, yüce Allah'ın koruması altındadır. İslâm'ın temel prensiplerinden biri budur. Kur'ân bunu anlatmakta, sünnet bunu te'yid etmektedir. İslâm ümmeti de bu konuda icma etmiştir.

1 Rivayetlerin bir kısmına göre Peygamber (s.a.v.) namaz kılarken Necm Sûresini okumuş ve namazda müşriklerin putlarını övmüştür. Bir kısmına göre ise, müşriklerin meclisinde sohbet ederken Necm Sûresini okumuş ve bu sırada müşriklerin putlarını övmüştür. Râzî bu maddeyle bu iki durumun da mümkün olmadığını anlatmaktadır.

2 Mâide sûresi 5/67.

3 et-Tefsîru'l-Kebir, İkinci Baskı, Tahran-tarihsiz, XXIII, 50-52.

Garanik kıssasına dair rivayetlere eserlerinde yer verenler, rivayet düşkünü ve nakil köleleridir.

Konuyla ilgili rivayetler arasındaki çelişkilere dikkat çeken Abduh, insanların bu tür rivayetlere iltifat etmelerini garip şeylere düşkünlüklerine bağlamaktadır.

Bu rivayetleri aktaranlar, Hac sûresinin elli ikinci ayetinde geçen "ümniyye" kelimesini tilavetle tefsir eder ve İbn Abbas'ın da bu görüşte olduğunu söylerler.

Bu da onların ne kadar kıt bir anlayışa sahip olduklarını gösterir. Bunlar, ifade inceliklerini ayırt edecek bir zekâ ve kabiliyete sahip değillerdir. Buhârî'nin İbn Abbas'tan yaptığı nakil şöyledir:

Ayetinin tefsirinde İbn Abbas şöyle demektedir: *"Peygamber konuştuğu zaman şeytan konuşmasına (birtakım şeyler) katar. Allah, şeytanın kattığı şeyleri iptal eder ve ayetlerini sabitleştirir "امنية" kelimesinin "kıraati" anlamında olduğu da söylenmiştir.*[1]

İbn Abbas, "ümniyye"yi konuşma ile tefsir ettikten sonra "kıraati" anlamına kullanıldığının söylendiğini ifade etmekle *konuşması* ile *kıraati* şeklindeki tefsirler arasında fark görmekte ve tercihini, "konuşması" şeklindeki tefsirinden yana ortaya koymaktadır.[2]

Kıssa müstakil eserlere de konu olmuştur. Fahreddin Râzî'den de öğrendiğimiz gibi kıssa, Muhammed b. İshâk b. Huzeyme'ye sorulmuş ve o da kıssanın uydurma olduğuna dair bir eser te'lif etmiştir.[3]

Aksekili Ahmed Hamdi, kıssayla ilgili bir dizi makale yazmış, bilahare bu makaleleri "Hâtemu'l-Enbiyâ Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi" başlığı altında kitaplaştırmıştır. Aksekili de bu kitabında kıssanın uydurma olduğunu anlatmaktadır.[4]

Çağımızın muhaddislerinden Nâsiru'd-Din el-Elbânî de kıssaya dair müstakil bir eser yazmıştır. "Nasbu Mecânik li Nesfi Kıssati'l-Ğaranik" ismini verdiği bu eserde kıssanın asılsız olduğunu anlatmaktadır. Eser, 1949 yılında Şam'da basılmış olup kırk sayfadır.

Müsteşriklerin Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Kur'ân'ın Allah

1 Buhari, Kitâbu't-Tefsir, Hac sûresi.
2 Âsârât fi Müşkilât'ten naklen, Ali b. Hasen el-Halebî, Delhatlu't-Tahkik li İbtâli Kıssati'-Ğarânik, Cidde-1992, s. 195-202.
3 Râzî, XXIII, 50.
4 Aksekili'nin bu eserini M. Hayri Kırbaşoğlu sadeleştırerek "İslâmi Araştırmalar" dergisinde (cilt: 6, sayı: 2, 1992) seri halinde yayınlamıştır.

kelamı olduğuna gölge düşürmek için Garanik kıssasını atlama tahtası olarak kullanmaları İslâm âleminde kıssayla ilgili birçok makalenin yazılmasına neden olmuştur. Çağımızda Peygamberin hayatını kaleme alanlar da meseleye uzunca yer verme ihtiyacı duymuşlardır. Bu bağlamda hocamız İsmail Cerrahoğlu'nun "Garanik Meselesinin İstismarcıları" isimli makalesini zikredebiliriz.[1] Bu konuda çalışma yapacaklara geniş bir bibliyografya sunan Cerrahoğlu makalesinde daha çok müsteşriklerin bu uydurma kıssayı nasıl istismar ettiklerini inceleyerek cevap vermekte, bu arada insaflı müsteşriklerden nakiller yaparak verdiği cevapları desteklemekte ve kıssanın uydurma olduğu sonucuna varmaktadır.

Yine Ebû'l-Alâ' el-Mevdûdî, "Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı" isimli eserinde[2] Muhammed Sadık el- Arcûn "Muhammedun Resûlüllah" isimli eserinde,[3] Mehdî Rizkullah Ahmed "es-Sîretu'n-Nebeviyye fî Dav'i'l-Masâdiri'l-Asliyye" isimli eserinde[4] olaya geniş yer vermişlerdir. Her üç yazar da kıssanın uydurma olduğuna dair naklî ve aklî delillere yer verirler.

Selman Rüşdi'nin Peygamberi karalamayı hedef alan; onu -hâşâ" seks manyağı, sahtekâr ve çevresindeki Müslümanları da seviyesiz ve bayağı kimseler olarak göstermeye çalışan[5] "The Satanic Verses"[6] la ilgili yayınlar daha bir hız kazanmıştır. Bunlardan ikisini anmak istiyoruz:

Bunlardan birincisi Ali b. Hasen b. Ali b. Abdilhamid el-Halebî el-Eserî'nin "Delâilu't-Tahkîk lı Üstabi Kıssati'l Ğarânik Rivayeten ve Dirayeten" isimli eseridir.[7] 250 sayfadan oluşan eserinde yazar, kıssayla ilgili bütün rivayetleri derlemiş ve her rivayeti tek tek ele alarak sened ve metin açısından eleştiriye tâbi tutmuştur. Kitabının son bölümünde de belli başlı âlimlerden nakiller yapmıştır.

Yazar şu sonuçlara varmaktadır:

a- Kıssa bâtıl olup bir temele dayanmamaktadır. İslâm'ın inançlarına, dinin kurallarına; ayetlere ve sahih rivayetlere aykırı olduğundan merduddur.

1 A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXIV, Ankara-1981, s. 69-91.

2 Bkz. Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı, Çev. Ahmed Asrar, İstanbul-1992, III, 248-256.

3 Bkz. Muhammedun Resûlüllah, Dımaşk-1985, II, 30-153.

4 Bkz. es- Siretü'n-Nebeviyye, Riyad-1992, s. 199-205.

5 Karen Armstrong, a. g. e. s. 111.

6 Şeytan Ayetleri.

7 Eser Cidde'de 1992 yılında basılmıştır.

b- Sahih bir senedi yoktur.

c- Metinleri muzdarip ve çelişkilidir.

d- Rivayetlerin bir kısmında anlatılanlar, diğerlerinde anlatılanları yalanlamaktadır.

e- Böyle bir kıssanın kabul görecek bir tarafı yoktur.

İkincisi: Hüseyin Hatemî'nin "Şeytanın Rivayetleri" isimli eseridir. Müellif eserinde Selman Rüşdi'nin eserini, eserin yankılarını, müsteşriklerin olay karşısında takındıkları tavrı ve Garanik kıssasını derinlemesine incelemekte, kıssanın tamamen uydurma mahsûlü olduğunu anlatmaktadır.

Kıssa hakkında farklı görüşlere sahip âlimlerden nakiller yaptık. Özet olarak da olsa görüşlerini aktarmakta yarar gördük.

Tarafsız bir yaklaşımla, bu nakillerden rahatlıkla şu sonucu çıkarabiliriz: Meseleyi derinlemesine inceleyen ve din konusunda bütüncül bakışa sahip olanlar, kıssanın uydurma mahsûlü olduğu sonucuna varıyorlar. Kıssa üzerinde derinlemesine araştırma yapmayan ve yeterince düşünmeyen ya da dine bütüncül bakmayanlar, kıssayı kabul ediyor.

Bütüncül derken kastımız, dinî bir mesele incelenirken, dinî bir bütün olarak ve özellikle o meseleyi ilgilendiren diğer dinî hususları göz önünde bulundurarak meselenin çözümüne gitmektir. Bütüncül bakış, geniş bir kültüre ve güçlü bir muhakemeye ihtiyaç gösterir. Geçmişte âlimlerimiz, böyle bir alt yapıya sahip olmalarına rağmen her nedense böyle bir bakışı çoğu zaman ihmal etmişlerdir. Günümüzde dağınık ve değişik meselelerde birbirleriyle uyumsuz bir din anlayışının ortaya çıkması geçmişteki bu ihmalin sonucudur. Özellikle tefsirde böyle bir bakış açısına şiddetle ihtiyaç vardır. Ama maalesef bütüncül bakışın en çok ihmal edildiği alanlardan biri, tefsir olmuştur.

Oysa Kur'ân, harf harf, kelime kelime, ayet ayet böyle bir uyum ve bütünlüğün şaheseridir. Her harf yakınındaki harflerle, her kelime, çevresindeki kelimelerle ve her ayet, önceki ve sonraki ayetlerle tam bir uyum ve anlam bütünlüğüne sahiptir. Kur'ân'ın tamamına mükemmel bir uyum ve örgü hakimdir. Bununla birlikte müfessirlerimiz çoğu zaman her ayeti, diğer ayetlerle ve sûreye hakim fikir ve konu örgüsü dışında müstakil bir cümleymiş gibi tefsir etmişlerdir. Hatta bazen tek ayetin bile ifade terkiplerini birbirinden bağımsız tefsir edebilenleri olmuştur.

Geçmişte âlimlerimizin bütüncül bakış için gerekli alt yapıya sahip olmalarına rağmen, onu yeterince işletmemelerinin temelinde her neslin, bir önceki nesle aşırı bağımlı oluşunun yattığı kanaatindeyiz.

Her âlim, kendinden önceki âlimlerin görüşlerine yerli yersiz eserlerinde yer vermek istiyor. Belki güçlü bir muhakemeye sahip toplum ya da okuyucu kitlesi için bu tavır yararlıdır. Çünkü okuyucunun önüne birçok alternatif sunulmuştur. Okuyucu farklı görüşlerden uygun olanı seçer ve Kur'ân'ı anlamaya çalışırken bütüncül bir görüşe varır.

Toplumun bir kesimi bu kargaşa karşısında dinden soğumuş, din konusunda duyarsız hale gelmiştir. Bir kesimi de farklı hatta birbirine zıt görüşlerin hepsini peşinen doğru kabul etme gibi bir çıkmaza saplanmıştır.

Bu durum, toplumun dine bakışını da etkilemiş, farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sened ve Metin Açısından Garanik Kıssası

a- Sened Yönünden:

Kıssa, birçok tarikten rivayet edilmesine rağmen muttasıl ve sahih bir senedle gelen tek bir rivayeti mevcut değildir. Râvilerin büyük çoğunluğu ya yalancılık ya da güvenilir olmamakla itham edilmiştir.

Kıssayla ilgili rivayetlerin senedinde geçen râvilerin her birini ayrı ayrı ele alıp inceleme ihtiyacı duymadık. Çünkü kıssayı kabul edenler de rivayetlerde geçen râvilerin pek çoğunun yalancı ya da güvenilir olmadığını kabul ediyorlar. O halde kıssayı kabul edenlerin itibar ettikleri senedlerle rivayet konularında sözlerine itibar edilir âlimlerin bazılarının görüşlerine yer vermek yeterli olacaktır.

Rivayetlerin senedleri üzerinde duran ve kıssayı vuku bulmuş kabul eden, Buhârî şârihi İbn Hacer el-Askalânî'dir (öl. 852/1449). Kıssanın senedlerini gündeme getirerek kıssayı kabul eden başka bir âlime çalışmamızda rastlamadık. İbn Hacer'in senedleri değerlendirmesi şöyledir: "Said b. Cübeyr'in rivayeti hariç bu konudaki rivayetlerin tamamı ya zayıf ya da munkatı'dır. Ne var ki kıssanın birçok tarikten rivayet edilmiş olması, olayın bir aslının bulunduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca kıssanın iki mürsel tariki vardır ki bu iki rivayetin senedlerindeki râviler, Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygundur.

Bu iki tarikten biri, Taberî'nin Yûnus b. Yezid ve onun da İbn Şihab'tan rivayet ettiği tariktir, ikincisi ise Mu'temir b. Süleyman ve Hammâd b. Seleme'den yine Taberî'nin naklettiği rivayettir."[1]

1 İbn Hacer el-Askalâni, Fethul-Bâri, el-Matbaatu's-Selefiyye, VIII, 439.

Askalânî'nin söz konusu ettiği, rivayetlerin çokluğu meselesi, âlimlerin kabul ettiği mutlak bir hüküm değildir. Bir konuyla ilgili diyelim ki on rivayetin veya yirmi, otuz rivayetin bulunması, o rivayetlerin hepsini ya da birini sahih rivayet mertebesine yükseltmez. Rivayetlerin çokluğu sadece sahih senedlerle rivayet edilmiş mürsel rivayetler için söz konusu edilmiştir ki bu konuda da âlimler arasında ittifak yoktur. Nitekim Askalânî de, rivayetlerin çokluğunu ifade ederken mutlak bir hükmü dile getiriyor gibi görünse de kıssayla ilgili sahih senedlerle rivayet edilmiş üç rivayetin bulunduğuna dikkat çekmektedir.

Askalânî'nin değer verdiği üç rivayeti ileride ele alacağız. Rivayet tefsirlerinde mürsel rivayetlerin çokluğunu da göz önünde bulundurarak mürsel rivayetlerin değeri üzerinde durmak istiyoruz.

Mürsel Rivayetlerin Değeri

Mürsel rivayet senedinde sahabinin zikredilmediği hadistir.[1] Tabiînin, Resülüllah (s.a.v.) döneminde vuku bulmuş bir olayı kendisi görmüş gibi anlatması yahut Peygamberin hadisini duymuş gibi nakletmesidir.

Sahabilerin tamamı âdil kabul edilmişlerdir. Ama onları atlayarak hadisi Resûlüllah'tan nakleden tabiînin bunu direkt bir sahabiden mi naklettiği bilinmediğinden, rivayeti nakleden tabiînin güvenilir olması yeterli görülmemiştir. Rivayet eden tabiî, muhtemeldir ki o hadisi başka bir tabiiden ve o da başka birinden nakletmiştir. Kendisinden nakil yapılan kişi bilinmediğinden âdil olduğuna hükmedemeyiz.[2] İşte bu nedenle mürsel, zayıf hadis kısmına girer ve hüccet olarak kabul edilmez. İbn Salah, muhaddislerin bu konuda ittifak ettiklerini bildirmektedir.[3]

Said b. el-Müseyyib, Şa'bi, Hasan Basri ve Said b. Cübeyr gibi tabiînin ileri gelenlerinin mürsellerini kabul edenler bu sonuca varırken daha çok bu zatların mürsellerinin başka tarikten sahih müsned senedlerle rivayet edilmiş olduklarını göstermişlerdir. Yani bir tabiînin mürselleri, başka tariklerden muttasıl ve sahih senedlerle rivayetleri varsa o tabiînin mürselleri, diğer mürsellerden farklı bir konumdadır ve diğer mürsellerden üstündür. Hemen belirtelim

1 Talat, Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara-1980, s. 291; Selahattin Polat, Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri, Ankara-1985, s. 51.

2 Hatip el Bağdadi, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivaye, Medine-tarihsiz, s. 387.

3 İbnu's-Salah, Mukaddime, Haleb, 1966, s. 100.

ki, Garanik kıssasıyla ilgili mürsellerin sahih ve müsned bir senedle gelen tek bir rivayeti mevcut değildir.

Mürsel rivayetin kabul görmesi için önemli şartlardan biri de mürsel rivayetin, güvenilir ve müsned bir senedle rivayet edilen bir hadise ters düşmemesidir. İleride göreceğimiz gibi Garanik kıssası, değil sahih ve müsned bir hadisle, Kur'ân-ı Kerim'in ayetleriyle bile çelişmektedir.

Mürselin farklı tariklerden gelmesi meselesine gelince, bu tür mürselleri kabul eden âlimler olmuştur. Ancak bu tür mürseller, müsned senedle takviye edilen mürsellerden aşağı bir mertebededir.[1] Yani bu tür mürseller, sahih hadis mertebesinde değildir.

Kaldı ki mürsel hadisin, zayıf hadisler kısmında mütâlâa edilmesi gerektiğine dair gerekçe bu tür mürseller için de geçerlidir. Çünkü gerekçe olarak; onu irsal eden tabiînin bu hadisi bir sahabiden değil de bir tabiînden duymuş olabileceği ve o tabiî de bizce meçhul olduğu ifade edilmektedir. Halbuki farklı kanallardan gelen mürseller için de aynı durum söz konusu olabilir. Meselâ biri, tabiîn döneminde bir hadis uydurur ve buna pekâlâ birkaç tabiî aldanabilir. Uydurulan rivayet yaygınlaşmıştır ve onu bir değil de iki veya üç tabiî nakletmektedir. O halde tariklerin çokluğu belki rivayet hakkındaki şüphe ihtimalini azaltır ama tümden ortadan kaldırmaz.

Simdi Askalânî'nin senedlerini sahih bulduğu biri İbn Abbas'tan ve ikisi mürsel rivayetleri görelim:

Birincisi: Said b. Cübeyr'in İbn Abbas'tan naklettiği rivayettir.

Askalânî'nin kendisi de senedinden söz ederken sonundaki ifadesini nakletmeyi ihmal etmiyor.[2]

Bezzâr'ın Müsned'inde sened şöyledir:

حدثنا يونس بن حماد، حدثنا أميه ابن خالد، حدثنا شعبة عن أبى بشر عن سعيد ابن جبير، عن ابن عباس ـ فيما أحسب ـ

Senedinin sonunda geçen فيما أحسب ifadesi, râvinin, rivayet zincirinde ibn Abbas'ın bulunup bulunmadığından ya şüphe ettiğini ya da râvinin, rivayette anlatılanlardan şüphe ettiğini dile getiren bir ifadedir. Râvinin kendisinin şüphesi varsa o rivayet konusunda bizim nasıl şüphemiz olmasın ki?

Nitekim Askalânî'nin kendisi de, el-Bezzâr'dan, rivayetin sadece bu tari-

1 Şafii, Risale, Beyrut- tarihsiz, s. 462.
2 Fethu'l-Bâri, VIII, 439.

kinin muttasıl olduğunu nakletmektedir. Aslında Bezzâr'ın buna dikkat çekmesi, rivayetin zayıflığına işaret etmesi anlamına gelir.[1] Eğer sadece bu tarik muttasıl ise ve râvinin kendisinin şüphesi varsa, rivayetin hiçbir değeri yoktur, demektir.

İbn Kesir ve benzeri muhakkik âlimlerin Garanik kıssasıyla ilgili rivayetlerin hepsinin mürsel olduğunu söylemeleri[2] bundan dolayıdır. Hafız el-Munzirî de sened yönüyle rivayetlerin hüccet olamayacaklarını belirtmektedir.[3]

Geriye iki mürsel rivayet kalıyor. En nihayet rivayetlerin ikisi de mürseldir ve mürsel, zayıf hadis kısmına girer.

Ayrıca hüccet olarak kabul edilecek hadisin sadece sened yönünden değerlendirilmesi yeterli değildir. Rivayetler sened yönünden eleştiriye tâbi tuldukları gibi metin yönünden de eleştiriye tâbi tutulurlar. Şimdi de kıssayla ilgili rivayetlerin metinlerini görelim.

b-Metin Yönünden:

İslâm düşünce tarihinde rivayetlerin metin tenkitlerinin yeterince yapıldığını söylemeliyiz. Belki de sünneti tümden reddetme eğiliminin yaygınlaşma istidadı göstermesi, metin tenkidinin yeterince yapılmamış olmasındandır. Çünkü sosyal olaylarda ifrat tefriti doğurur. Bir alandaki bir ihmal, başka alanda bir patlamaya sebep olabilir.

Sahih-zayıf demeden, hattâ uydurma hadisler delil olarak ileri sürülürse, elbette ki hadislere karşı bir tepkinin ortaya çıkması sonucunu doğuracaktı.

Hadis metinleri ulu orta tenkit edilsin demek istemiyoruz. Böyle bir akım daha çok rivayetlerle gelen sünnetin değeri konusunda birtakım olumsuzluklara sebep olacaktır. Ama gerçekten işin ehli olanlar, bu meselelerde emek ve birikime sahip kimseler bu işe eğilmeli, rehberlik etmeliler. Biz biliyoruz ki, tamamını "udûl" diye tanımladığımız sahabe, birbirlerine naklettikleri rivayetleri bazen tartışma konusu yapmışlardır. Tartışmaları, nakledilen metinle ilgiliydi. Kişi âdil olur ama unutabilir, vehmedebilir. Hz. Âişe'nin bu konudaki istidrakleri meşhurdur.[4]

1 Aliyyu'l-Kâri, Şerhu'ş-Şifâ, II, 228.
2 İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kahire-tarihsiz, IV, 438-439; Şevkânî, Fethu'l-Kadir, III, 462.
3 Bkz. İbn Seyyidi'n-Nâs, Uyûnu'l-Eser, -Daru'l-Ma'rife-, Beyrut-tarihsiz, I, 121.
4 Hz. Âişe'nin istidraklerine dair müstakil eserler de yazılmıştır, (bk. M. Sait Hatiboğlu, "Haz-

Kendi çağımız açısından meseleye baktığımızda, metin tenkidine daha çok önem vermenin gerektiği açıktır. Çünkü onların döneminde sened bir veya iki kişiden oluşuyordu. Güvenilirlik açısından ise nesil olarak sonraki nesillerden daha güvenilir idiler. Oysa bize gelen hadisler, yazıya geçinceye kadar sened zinciri dört-beş kişi, hatta onlarca kişiden oluşabilmektedir. Daha âdil olan ve o günün ortamında yaşayan bir-iki kişinin, unutma, hata etme veya vehmetme payı, sahih sened zinciriyle gelen fakat sened zincirindeki ravi sayısı daha fazla olan hadisler için elbetteki daha fazladır.

O halde senedin sahih olması, hadisin sahih olması için yeterli değildir. Hadisin sahihliği, metninin de bir eleştiri süzgecinden geçirilmesiyle tahakkuk eder.

Metinler eleştiriye tâbi tutulurken en önemli ölçü hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'dir.

Bir hadisin hem sahih olması hem de Kur'ân'a ters düşmesi düşünülemez. Daha açık bir ifade ile Peygamberin Kur'ân'a ters bir söz söylemesi ya da bir davranışta bulunması mümkün değildir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Eğer o (Muhammed), bazı laflar uydurup Bize iftira etseydi, elbette ondan sağ elini (gücünü kuvvetini) alırdık, sonra onun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse de buna engel olamazdı."*[1]

Sahih ve müsned bir senedle rivayet edilen bir hadis Kur'ân'la çeliştiğinde hüccet olmaktan çıktığına göre mürsel rivayetler nasıl hüccet olabilir ki?

reti Âişe'nin Hadis Tenkidçiliği" A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XIX, Ankara-1973, s. 61-62). Bu istidraklerinin bir kısmı bazı sahabilerin içtihatlarına yöneliktir. Ama bir kısmı da naklettikleri hadislerle ilgilidir. Rivayetlerini hatalı bulduğu sahâbiler arasında çok hadis rivayet eden Ebû Hureyre ve sahabenin fakihlerinden olan Abdullah b. Ömer gibi önemli sahabiler de vardır. Hz. Âişe'nin nakli hatalı bulurken kullandığı üslup ve Kur'ân'dan nasıl deliller getirdiğini görmek bakımından bir misal zikretmek istiyoruz-

"Buhari ve Müslim'in de naklettiklerine göre Abdullah b. Ömer, Peygamberin (s.a.v.) "Ölü yakınlarının kendisine ağlamalarından dolayı azaba uğratılır." buyurduğunu zikretmiştir. Hz. Âişe bunu duyduğunda: Abdullah b. Ömer için: "O yalan söylemez ama unutmuştur veya hata etmektedir." dedikten sonra hatasını şu şekilde düzeltmektedir "Peygamber (s.a.v.) bir Yahudi kadının mezarının yakınından geçiyordu. Kabirde yatanın yakınları orada toplanmış ağlaşıyorlardı. Bunun üzerine: "Bunlar ağlaşıp duruyor; halbuki o kabirde azab görmektedir' buyurmuştur." (Zerkeşî, Bedruddin, el-İcabe li İradi mâ Istedrekethu Âişetu ala's-Sahâbe, Beyrut, 1970. s. 102.)

Başka bir rivayette ise Hz. Âişe ölünün, akrabalarının ağlamalarından dolayı azab görmeyeceğine: "Kimse kimsenin günahını çekmez" ayetini de delil olarak getirmiş ve "Size bu hususta Kur'ân'ın rehberliği yeter" demiştir. {ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 76-77)

1 Hakka sûresi 69/44-47.

Göreceğimiz gibi Garanik kıssasıyla ilgili rivayetler en nihayet mürsel rivayetlerdir ve Kur'ân-ı Kerim'in nasslarıyla çelişki halindeler.

Kıssa Kur'ân'la Çelişiyor

Kıssa, Peygamberin (s.a.v.) şeytanın telkinlerini Allah'ın kelamı olarak insanlara tebliğ ettiğini ve bu telkinlerle putları övdüğünü anlatıyor. Akşam olup Cebrail geldiğinde Peygamber hâlâ yaptığının farkında değildir. Ve o gün kendisine indirilen Necm sûresini Cebrail'e arz ettiğinde şeytanın putları öven telkinlerini de Necm sûresindenmiş gibi Cebrail'e arz etmiştir. Rivayetlerin büyük çoğunluğu olayı ana hatlarıyla bu şekilde anlatmaktadır.

Bir Peygamberin, şeytanın telkinlerini Allah kelamı olarak insanlara tebliğ etmesi mümkün değildir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ، لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ، ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ، فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ

"Eğer O (Muhammed), bazı laflar uydurup Bize iftira etseydi, elbette ondan sağ elini (gücünü, kuvvetini) alırdık, sonra onun can damarını keserdik. Sizden hiç kimse de buna engel olamazdı."[1]

Yüce Allah, bu şiddetli tehdidin yanı sıra Peygamberini bu tür durumlara düşürmekten koruduğunu da belirtmektedir:

وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا، إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا

"Eğer Biz sana sebat vermemiş olsaydık, onlara bir parça meyledecektin. O takdirde de sana hayatın da, ölümün de kat kat (azab)ını taddırırdık. Sonra bize karşı yardımcı da bulamazdın."[2]

Ayet, Peygamberin (s.a.v.) müşriklere meyletmediğini açık bir ifade ile anlatmaktadır. Yani Garanik ve benzeri uydurmaları açıkça reddetmektedir. Yüce Allah yine şöyle buyurmaktadır:

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلا

1 Hakka sûresi 69/ 44-47.

2 İsrâ sûresi 17/74, ٧٥.

"Az daha onlar, seni, sana vahyettiğimizden ayırarak, ondan başkasını Bize iftira etmen için fitneye düşüreceklerdi. İşte o zaman seni dost edinirlerdi."[1]

Bu ayet de Garanik ve benzeri olayların vuku bulmadığını anlatmaktadır. Ama bununla birlikte kimi rivayetler bu ayetin, Garanik kıssasının vuku bulması üzerine indirildiğini anlatmaktadır. Bu rivayetlere göre Peygamber (s.a.v.) kalabalık bir Kureyş topluluğunda oturuyordu. Bu sırada kendisine bir vahyin gelmesini arzu etmiyordu. Çünkü vahiy geldiği takdirde müşrikler meclisi terk edip dağılacaklardı. Tam bu sırada yüce Allah Necm sûresini indirdi. Peygamber (s.a.v.):

اَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزّٰى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى

Ayetini okuduğunda şeytan ona:

تَلْكَ الْغَرَانِيقُ الْعُلَى وَ إِنَّ شَفَاعَتَهُنَّ لَتُرْجَى

sözlerini fısıldadı ve Peygamber de bu sözleri Kur'ân'danmış gibi tebliğ etti. Sûreyi bitirdiğinde de secde etti ve oradakilerin hepsi onunla birlikte secde ettiler. Müşrikler, bu sözlerden dolayı gayet memnun oldular.

Akşam olduğunda Cebrail, Peygamber'e geldi; Peygamber, o gün Cebrail'in kendisine indirdiğini okudu. Şeytanın ona fısıldadığı sözleri de okuyunca Cebrail: *"Ben sana bu sözleri vahyetmedim."* dedi.

Peygamber (s.a.v.) son derece üzülmüştü. Allah'a iftira etmiş, kendisine indirilmeyen sözleri Allah kelamı diye insanlara tebliğ etmişti. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: *"Az daha onlar, seni sâna vahyettiğimizden ayırarak, ondan başkasını Bize iftira etmen için fitneye düşüreceklerdi, işte o zaman seni dost edinirlerdi."*[2] Ancak Peygamberin (s.a.v.) üzüntüsü devam etti. Nihayet Hacc sûresinin elli ikinci ayeti olan,

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ...

ayeti indi ve Peygamberin üzüntüsü son buldu.[3]

Rivayetteki diğer tutarsızlıklar bir tarafa rivayette Garanik olayının vukuu üzere bu ayetin indiğinin söylenmesi rivayeti uyduranın cehaletini de ortaya koymaktadır. Çünkü gerek bu ayette ve gerek söz konusu ettiğimiz ön-

ceki ayette geçen *kâde* sözcüğü, olayın vuku bulduğunu değil, Allah'ın desteği sayesinde Peygamberin, müşriklere meyletmediğini, fitneye düşmediğini anlatıyor.

Nitekim dil konusunda mütehassıs müfessirler de buna dikkat çekiyorlar. Bir önceki ayetin tefsirinde Zamahşerî (öl 538/1144) şöyle demektedir: *"Eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık, onlara bir parça meylederdin."*[1]

Ebû Hayyân da (öl. 754/1344) ayeti tefsir ederken İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletmektedir: *"Peygamber (s.a.v.) masum (korunmuş) idi. Ancak bu, Allah'ın hüküm ve kuralları konusunda ümmetten herhangi birinin müşriklere meyletmemesi için bir anlatım (bir dikkat çekme)dir."*[2]

Ebu's-Suûd (öl. 982/1574) ise ayetin tefsirinde şöyle demektedir: "Yani sana sebat vermiş olmasaydık, aldatmalarının kuvvetinden ve hilelerinin şiddetinden dolayı onlara hafif bir meylin olurdu. Lakin Bizim korumamız sana ulaştı ve değil onlara meyletmek, meyletmenin en alt düzeyine meyletmekten bile seni korudu. Ayet, kuvvetli bir etken olmakla birlikte Peygamberin, müşriklerin isteklerini yerine getirmeğe kalkışmadığına ve yerine getirmekten korunmasının, yüce Allah'ın muvaffakiyet ve inâyetiyle gerçekleştiğine açık bir delildir."[3]

Yüce Allah, sadece Peygamberleri değil muhlis kullarını da şeytanın bu tür tasallutlarından koruduğunu belirtmektedir:

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ

"Benim (hâlis) kullarıma karşı senin bir gücün yoktur. Ancak sana uyan azgınlar(ı azdırabilirsin sen)"[4]

Yine şöyle buyurmaktadır:

إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ

"Çünkü iman edenler ve Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın)

bir gücü yoktur, onun gücü sadece, kendisini dost tutanlar ve ortak koşanlar üzerindedir (o, sadece onları kandırabilir)."[1]

Şeytanın hakimiyeti ancak taraftarlarınadır. Peygamberler bu hakimiyet ve tasallutun etki alanına girmekten uzaktırlar.

Şeytanın, Allah ile Peygamber arasındaki irtibata müdahale etmesi haddi değildir. Yüce Allah bu gerçeğe işaret ederek şöyle buyurmaktadır:

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ

"Onu (Kur'ân'ı) şeytanlar indirmedi. Bu onlara düşmez; zaten buna güçleri de yetmez. Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır."[2]

Şeytanlar vahyi işitmekten bile uzak tutuluyorlar, vahye söz karıştırmaları nasıl mümkün olsun? Şeytanlar ancak yalancı günahkârlara ve müfterilere telkinatta bulunurlar.[3]

Yüce Allah, Peygamberini Garanik kıssasında anlatılan bir duruma düşürmekten koruduğu gibi Kitabını da böyle bir duruma düşmekten korumuştur:

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ

"Ona önünden de, ardından da bâtıl gelemez."[4]

Eğer Garanik kıssasında anlatıldığı gibi Kur'ân'ın ilk mübelliği Peygamberin (s.a.v.) dili üzere şeytan Kur'ân'a bir şeyler karıştırabiliyorsa, Kur'ân'a bâtıl ilişebilir demektir. Peygamber böyle bir şey yapmaktan, Kur'ân da mübelliğinin dili üzere böyle bir duruma düşmekten münezzehtir.

Kıssa ve Necm Sûresi

Şimdi de şeytanın telkinleriyle Peygamberin (s.a.v.), ayetleri arasında müşriklerin putlarını övdüğü söylenilen Necm sûresini görelim:

Sûre, Miraç hadisesini anlatmakla konuya giriyor. Peygamberin bu mucize sırasında gördükleri anlatılarak bunlara iman edilmesi gerektiği vurgulanıyor.

1 Nahl sûresi 16/99-100.
2 Şuarâ sûresi 26/210-212.
3 Bkz. Şuarâ sûresi 26/221-222.
4 Fussilet sûresi 41/42.

Sonra putperestlerin taptıkları putlardan söz ediliyor ve Allah' tan başkasına ibadet edilmeyeceği anlatılıyor.

Sûre, insanların hesap gününde âdil bir yargılamaya tâbi tutulacaklarını ve herkesin ameline göre ceza veya mükâfat göreceğini anlatmakla söze devam ediyor.

Bilahare diriltme, öldürme, ölümden sonra diriliş ve Allah'ın yaratılış konusundaki kudreti gündeme getiriliyor ve Ad ile Semûd kavimleriyle Hz. Nûh ve Lut'un kavimlerinin helakleri anlatılarak Peygamberi (s.a.v.) yalanlayanları da aynı akıbetin beklediği hatırlatılıyor.

Ana hatlarıyla sûrenin işlediği konular bunlar. Sûre sadece Allah'a ibadet edilmesi gerektiğini, putlara tapmanın bâtıl olduğunu ve Peygamber'e muhalefet edenlerin sonlarının hüsran olacağını anlatıyor. Böyle bir anlatım ortamında putların övülmeleri mümkün mü? Bunu daha iyi anlamak için Garanik kıssası açısından ve konumuzu ilgilendiren ayetleri öne çıkararak sûreyi görelim:

"Battığı zaman andolsun yıldıza ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı, azmadı. O havadan konuşmaz. Onun (söylediği), vahiyden başka bir şey değildir."[1]

Sûrenin girişi olan bu ayetler, Garanik kıssasıyla ilgili rivayetlerin bâtıl ve uydurma mahsulü olduklarına delildir.

Müteakip ayetlerde de müşriklerin taptıkları Lat, Uzza ve Menat gibi putların, müşriklerin uydurdukları boş şeyler oldukları; Allah tarafından bunlara hiçbir yetki verilmediği ve şefaat edemeyecekleri vurgulanıyor.[2] Bunlara tapanlar boş bir kuruntu peşindeler ve onların hakla bir ilişkileri yoktur.[3]

Burada anlatılanlarla Garanik kıssasında anlatılanlar birbirleriyle hiç bağdaşır mı? Böyle bir anlatım atmosferinde putlar övüldüğünde bir çelişkinin olduğu hemen göze çarpmaz mı? Farzı muhal Peygamber putları övmüş olsaydı, müşrikler sadece putları öven sözleri duyup puta tapmanın boş bir kuruntu olduğunu anlatan ve bu yolda gidenlerin hüsrana uğrayacaklarını ifade eden sûrenin diğer bölümlerini duymadılar mı? Kuşkusuz böyle bir şey vuku bulmuş olsaydı bir sûrede putlarının hem övülüp hem de kınandıklarına itiraz edeceklerdi.

Haddi zatında müşrikler, sûrenin fesahat ve belagatine kendilerini kaptı-

1 Necm sûresi 53/1-4.
2 Necm sûresi 53/25, 26.
3 Necm sûresi 53/28.

rıp secde etmiş olabilirler. Ancak bu, bir anlık bir şeydir ve o atmosferin etkisinden kurtulduktan sonra kendileri de yaptıklarına pişman olmuşlardır.

Doğrusu o günün müşrikleri, Garanik kıssasını uyduranlar kadar geri zekâlı değillerdi.

Kıssayla ilgili rivayetlerde Müslümanların nasıl bir tavır takındıklarına dair hiçbir bilgi verilmemektedir. Eğer gerçekten böyle bir olay vuku bulmuş olsaydı, Müslümanlar, o güne kadar Tevhid uğruna niçin sıkıntı çektiklerini Peygamber'e sormazlar mıydı? Putlara tapmayı reddettikleri, putların şefaat edeceğine inanmadıkları için nice işkencelere maruz kalmışlardı. O işkencelere boşuna mı katlanmışlardı? Müslümanlar da bu olay karşısında tepki gösterirlerdi. O ana kadar puta tapanları ve putları kınayan Peygamber'e ne oldu da tam aksi şeyleri Allah kelamı diye tebliğ ediyor? Böyle bir olay vuku bulmuş olsaydı, Müslümanların birçoğu Peygamberin etrafından dağılır ve müslümanlar, ilk dinden dönme olaylarıyla karşılaşırlardı. Hatta bundan sonra her beklenmedik veya garipsedikleri bir Peygamberî tebliğle karşılaştıklarında: "Bekleyelim bakalım, belki şeytanın vahyidir, sonra düzeltilecektir." derlerdi. Peygamberin vefatına kadar da bu tür tavırlara sıkça rastlanırdı. Halbuki Müslümanların, Peygamberin tebliğ ettiği herhangi bir vahiy karşısında bu türden bir tavır takındıklarına dair bir rivayet mevcut değildir.

Netice olarak kıssa, sûrenin hiçbir bölümüyle bağdaşmamaktadır ve Kur'ân'ın diğer sûreleriyle bağdaşmasına da imkân yoktur. Kıssayla ilgili rivayetler Kur'ân'la çeliştikleri gibi kendi aralarında da birçok çelişkiyi barındırıyorlar.

Rivayetlerdeki Çelişkiler

Kıssayla ilgili rivayetler mürsel olmakla birlikte rivayetler arasında birçok çelişki de mevcuttur. Kur'ân'a ilave olarak söylendiği ifade edilen sözler bile birbirine uymamaktadır. Rivayetlerde tesbit edebildiğimiz farklılıklar şöyledir:

تلك إذن فى الغرانيق العلى تلك إذن شفاعتهن لترجى

تلك الغرانيقة العلى، و إن شفاعتهن لترجى

تلك الغرانيق العلى، و إن شفاعتهن لترجى

تلك الغرانيق العلى، منها الشفاعة لترجى

تلك الغرانيق العلى، و شفاعتهن ترتضى، و مثلهن لا ينسى

تلك الغرانيق العلى، و شفاعتهن ترتجى، مثلهن لا ينس

انهن الغرانيق العلى

و انهن لهم الغرانيق العلى، وإن شفاعتهن ترتجى
إن شفاعتهن ترتجى
و هى الغرانيق العلى، و إنها لمعى الغرانيق العلى
و إنهن لمن الغرانيق العلى، وإن شفاعتهن ترتجى
إنما هى عندكم كالغرانيق العلى وإن شفاعتهن ترتجى

Kıssayla ilgili rivayetler, Kur'ân'a ilave sözlerle ilgili bu çelişkilerin yanında diğer konularda da pek çok çelişkiyi barındırmaktadır.

Kimi rivayetlere göre Kur'ân'a ilave sözleri söyleyen Peygamberin (s.a.v.) kendisidir. Rivayetlerin çoğu bu doğrultudadır. Ancak rivayetlerin bir kısmı Peygamberin (s.a.v.) uyurken bunları söylediğini ileri sürerken, bir kısmı, kendi kendine düşünürken içinden geçirdiklerinin farkında olmadan dilinden döküldüğünü, bir rivayete göre ise Peygamber (s.a.v.) müşriklere hitap ederek onların böyle dediklerini naklettiğini belirtmektedir. Kimi rivayetlere göre ise Peygamber (s.a.v.) Necm sûresini okuduğunda okuma esnasında şeytan bu sözleri söylemiş ve fakat dinleyiciler bu sözlerin Peygamber (s.a.v.) tarafından söylendiğini sanmışlardır.[1]

Rivayetlerin kimisine göre Peygamber (s.a.v.) namazda Necm sûresini

1 Kıssayla ilgili rivayetlerin çoğu Kur'ân'a ilave sözlerin Peygamber tarafından söylendiğini ileri sürmektedir. Sened açısından da en kuvvetli rivayetler bu yöndedir. Ancak kıssayı kabul eden âlimlerin çoğu, bu sözlerin şeytan tarafından söylendiğini ileri sürmektedir. Bazı âlimler, rivayetlerin sahih olması farz edildiğinde bu sözlerin şeytan tarafından söylenmiş olabileceğini ifade ederken (bkz. Kadı İbn Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, III, 1291; Kadı Iyad, Şerhü'ş-Şifâ li Aliyyi'l-Kârî, II, 235) bazıları da direkt olarak bu görüşü ileri sürmektedir. Bu âlimlere göre Peygamber (s.a.v.) Kur'ân okuduğunda ayet sonlarında uzunca durdu. İşte bu ara vermeler arasında şeytan Peygamberin ses tonunu taklit ederek bu sözleri söylemiş ve muhataplar, ilave sözlerin Peygamber tarafından söylendiğini zannetmişlerdir. (Kuşeyrî, Letâifu'l-Işârât, Mısır-1981, II, 554; Cassas, Ahkâmu'l-Kur'ân, Beyrut-tarihsiz, III, 346; Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi- çev. M. Said Mutlu-İstanbul 1972, I, 87-88).
Alimler bu görüşü ileri sürerken, Peygamberin (s.a.v.) bu sözleri söylemesini Peygamberin masumiyetiyle bağdaştıramamışlardır. Bu görüşlerinde haklılar. Ancak dinleyicilerin tamamının bu sözlerin Peygamber tarafından söylendiğini zannetmeleri aynı sonucu doğurmaz mı? Müfessir Râzî'nin de belirttiği gibi böyle bir durum da Peygamberin vahiy diye tebliğ ettikleri hakkındaki güveni sarsar. (et-Tefsîru'l-Kebir, XXIII, 52.) Hem oradakilerin hepsi şeytanın bu sözlerini duyuyor da Peygamberin kendisi niçin duymuyor? Duyduysa niçin durumu hemen oracıkta tavzih etmiyor?
Her şeyden önce konuyla ilgili rivayetler sahih ve muttasıl bir senedle rivayet edilmiş değillerdir. Sahih olmaları varsayımından hareketle birtakım çıkış yolları aramaya gerek yoktur.

okudu ve Kur'ân'a ilave sözleri bu sırada söyledi. Kimisine göre ise olay müşriklerle sohbet ettiği bir sırada vuku buldu. Kimisine göre müşriklerden uzak bir yerde bulunuyordu ve kendi kendine müşriklerin putlarının isimlerini fısıldıyordu. Putların isimlerini duyunca etrafında toplandılar ve Peygamber bu sırada Kur'ân'a ilave sözleri söyledi.

Rivayetler, mürsel senedlerle rivayet edilmekle birlikte bunca çelişkiyi de beraberlerinde taşıyorlarsa bu rivayetleri din adına kabul edenleri, rivayet köleleri olarak tavsif edenlere hak vermemek mümkün değildir.

Ayrıca Buhâri ve başka muhaddislerin İbn Abbas'tan sahih ve müsned bir senedle naklettikleri bir rivayette Peygamberin (s.a.v.) Necm sûresini okuduktan sonra secde ettiği ve orada bulunan Müslümanlarla müşriklerin secde ettikleri anlatılmakta[1] fakat sûreye Kur'ân dışı ilavelerin yapıldığı belirtilmemektedir. Eğer müşriklerin secde etmeleri putlarının övülmesinden dolayı olsaydı bu husus bu rivayette de söz konusu edilirdi.

Müşrikler iki sebepten dolayı secde etmiş olabilirler: Ya putların ismi sûrede zikredildiği için, Müslümanlar Allah'a secde ederken onlar da kendi putları için secde etmişlerdi. Ya da Necm sûresinin fesahat ve belağatine kendilerini kaptırmış ve bu eşsiz sanat karşısında secdeye gitmişlerdir. Nitekim Kur'ân'ı dinleyen müşriklerin etkisinde kaldıklarını ve Kur'ân'ı okuyup etkisinde kalmamak için Kur'ân okunduğunda gürültü çıkardıklarını biliyoruz.[2] Çünkü şark milletlerinde, harika bir şeyle karşılaştıklarında takdir duygularını ifade etmek bakımından secdeye kapanmak, yaygın bir davranıştır.

Mevdûdî, müşriklerin secde etmelerini şöyle değerlendirmektedir: "Bütün hikâye, Hz. Peygamberin (s.a.v.) Necm sûresini tilavet etmesi ve bunun sonunda secde edince toplantıda hazır bulunan bütün Müslümanlar ve müşriklerin secde etmesinden ibarettir. Bunda, aslında hayret edilecek bir şey yoktu ve pek garipsenmemeliydi. Zira evvela Kur'ân-ı Kerim'in bizatihi son derece tesirli ve büyüleyici bir üslubu vardır. Üstelik Hz. Peygamberin (s.a.v.) mübarek ağzıyla okunmasının bu etkiyi daha da arttıracağı unutulmamalıdır. Bu iki faktörün birleşerek toplantıdakileri büyülediği ve secdeye gitmelerine sebep olduğu pek uzak bir ihtimal değildir.[3]

Zaten, bundan dolayıdır ki Kureyşliler Hz. Peygamber'e (a.s) sihirbaz ve

büyücü gibi lakaplar takıyorlardı. Bundan sonra, öyle sanılıyor ki, Kureyşliler bu bir anlık dalgınlıkları üzerine pişmanlık duydular ve onlardan bazısı buna bir gerekçe bulmaya çalıştılar ve dediler ki: *"Vallahi biz bunu yapmak istemiyorduk ama biz Hz. Muhammed'in (a.s) ağzından mabudlarımızı öven bazı sözler duyduktan sonra secdeye gittik."* Diğer tarafta bu olay Habeşistan'daki Müslüman muhacirlere *"İslâm ile Küfr arasında sulh temin edildi"* diye ulaştı; zira görgü tanıkları müşrik ve Müslüman herkesin aynı anda secde ettiklerini görmüşlerdi. Bu söylenti öylesine yoğunlaştı ki Habeşistan'daki muhacirlerin hepsi değilse de çoğu Mekke'ye dönmüş oldu. Bu olaydan sonra aradan geçen 10 yılda, Kureyşlilerin secde etmesi olayı şu secde ile ilgili Kureyşlilerin ileri sürdüğü gerekçe ve Habeşistan'daki Müslümanların yurda dönüşü, hepsi bir araya gelip gerçek bir olay şeklini aldı ve bazı çok mümtaz âlim, muhaddis, müfessir ve tarihçi bunu kabullenmek zorunda kaldılar. İnsan, insandır. En bilgili ve imanı kuvvetli kişi bile hataya düşebilir. Din büyüklerine büyük bir hayranlık besleyenler ise dinî coşku ve velvele yüzünden bazen hakikatlerle beraber mübalağalı hikâye ve olayları da gerçekmiş gibi kabul ediverirler. Kötü niyetli insanlar ise bu iyi, dürüst insanların sadece hata ve kötülüklerini bir yerde toplayıp bu zevat vasıtasıyla bize intikal eden hadîs-i şeriflerin ve hattâ Kuran-ı Kerim'in tümünün güvenilir olmayıp, hâşâ çöpe atılmaya lâyık olduğunu ispatlamaya çalışırlar."[1]

Peygamberi teselli etmek üzere indiği söylenen ayet ise Medenî bir sûre olan Hac sûresinde geçmektedir. Buna göre Garanik olayı ile Peygamberi teselli eden ayetin inişi arasında en azından sekiz yıl gibi uzun bir müddet vardır.

Kıssayla ilgili rivayetleri kabul ettiğimiz takdirde şöyle bir durumla karşı karşıya kalıyoruz: Şeytan, İslâm'ın inançlarıyla bağdaşmayan birtakım sözleri Peygamber'e hem de Allah kelamı olarak söyletiyor. Aynı akşam Cebrail'in uyarısıyla Peygamber yaptığının farkına varıyor ve son derece üzülüyor; Allah'a iftira etmiş olmaktan dolayı dehşetli bir korkuya kapılıyor. Hattâ bazı rivayetlere göre o kadar üzülüyor ki onu teselli eden ayet ininceye kadar yarı baygın olarak kalıyor. Sekiz yıl sonra teselli eden ayet geliyor ve diyor ki:

"Ey Peygamber! Sekiz yıl önce şeytanın oyununa gelerek Kur'ân'dan olmayan bazı sözleri Kur'ân'a katmıştın. Sekiz yıl önce işlemiş olduğun bu hatadan dolayı artık üzülme. Çünkü senden önceki Peygamberlerin her birinin

1 Tarih Boyunca Tevhıd Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı- çev. Ahmet Asrar-İstanbul-1992, III, 255-256.

başına bu tür olaylar gelmiştir. Sen merak etme, Biz şeytanın Kur'ân'a kattıklarını nesheder ve ayetlerimizi sağlamlaştırırız."

İslâm İnancı Açısından Kıssanın Bir Değerlendirilmesi

Peygamberler, İlâhi mesajları alır ve onları insanlara iletirler. Allah tarafından bu göreve seçilmiş ve bu görevi yürütebilecek şekilde yine Allah tarafından eğitilip yetiştirilmişlerdir. Onlar, ilâhi vahyi insanlara iletmekle de yetinmez, kendi hayatlarında da uygularlar. Böylece pratik hayatta da insanlara örnek olurlar.

Son Peygamber Muhammed (s.a.v.)'e indirilen kitabın, diğer peygamberlere indirilen kitaplar gibi topluca değil de parça parça indirilmesinin en önemli sebeplerinden biri, Peygamberin Kur'ân'ı hayatında yaşayarak tebliğ etmesidir. Bu yönüyle Peygamber, Allah ile insanlar arasında aracılık/elçilik görevini yapmaktadır. Bu elçilik görevinde Peygamberin güvenilirliği kaçınılmaz bir zorunluluktur. Peygamberler, elçilik görevlerinde hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde güvenlidirler. Güvenilirlik, Peygamberin temel niteliklerindendir.

Ayrıca Peygamberler, görevlerini yerine getirirken Allah tarafından gözetilip korunurlar. Bir Peygamber için zorunlu niteliklerden biri de budur.

Garanik kıssası, Peygamberin bu nitelikleriyle bağdaşmayan bir olaydır. Kur'ân'ın mübelliği durumunda olan Peygamberin (s.a.v.) Kur'ân'ı tebliğ ederken araya şeytanın birtakım sözleri karışması Peygamberin tebliğ ettikleri hakkındaki güvenilirliği sarsar. Bir peygamber, ilâhî vahiy ile şeytanın telkinlerini birbirinden ayırt edemiyorsa güvenilirliğini yitirir.

Bir Peygamber ki şeytanın telkinlerini Allah kelamı diye tebliğ ediyor, tebliğ ettiği bu sözler, o ana kadar inen vahiyle taban tabana zıt olduğu halde farkına varmıyor ve ancak akşam olup Cebrail'in uyarısıyla yaptığının farkına varıyor. Bu mümkün müdür?

Böyle bir iddiada bulunabilmek, Peygamberlik müessesesinin anlamını idrak etmemektir. Bu iddiayı kabul edecek olursak, Allah'ın indirmediğini Allah'tanmış gibi tebliğ ettiğinden ve bu sözlerle putları överek onlara tapmayı teşvik ettiğinden dolayı Peygamberi küfre girmekle itham etmiş oluruz. Bir Peygamberin küfre girmeyi gerektirecek bir davranışta bulunmayacağı, küfür sözü söylemeyeceği hem Kur'ân nassıyla ve hem de icma ile sabittir.

Yüce Allah, Kur'ân'ı elçisi Muhammed'e (s.a.v.) indirmiş, onu koruma-

yı da bizzat üstlenmiştir. Bu nedenle Kur'ân'a bâtılın karışması mümkün değildir.

O halde Garanik kıssası, Peygamberlik kurumuyla, Kur'ân'ın korunmuşluğuyla bağdaşmayan bir kıssadır ve gerçekle hiçbir ilişkisi yoktur.

Kıssaya dair bu eleştirilerden sonra Peygamberi teselli etmek için indiği söylenen ayeti görelim. Çünkü bu kıssaya meyledenlerin meyletmelerinin sebeplerinden en önemlisi, belki de söz konusu ayetin ne anlama geldiği konusudur. Bu nedenle ayetin tefsiri üzerinde durmakta yarar vardır.

Sözkonusu Ayetin Tefsiri

Garanik olayından dolayı son derece üzülen Peygamberi (s.a.v.) teselli etmek için indiği söylenen ayet şöyle:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ آيَاتِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Biz senden önce hiçbir resul, hiçbir nebî göndermedik ki o resul veya nebi bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun ümniyyesine bir şey atmış olmasın. Allah, şeytanın attığını iptal eder, sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır Allah alim ve hakimdir."[1]

Ayette geçen *ümniyye* kelimesine farklı anlamlar verilmiştir. Ayet tefsir edilirken tefsirine yön veren de bu kelimeye verilen anlam olmuştur.

Ümniyye kelimesine üç anlam verilmiştir:

Tilavet, konuşma ve temenni.

Onu tilavet (okumak) manasına alanlar, şu ayeti delil olarak zikrederler.[2]

وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ

Ayette geçen أمانى kelimesinin ezbere okuma anlamında olduğunu söylerler. Çünkü ümmî, okuma-yazma bilmeyendir. Kitaptan okumayı bilmediğine göre onu ezbere okur.[3] Ya da anlamını bilmeden okur.[4]

Konuşma anlamına geldiğini söyleyenler, Buhârî'nin İbn Abbas'tan naklettiği rivayeti gösterirler. Söz konusu rivayette İbn Abbas *ümniyye* nin konuş-

1 Hac sûresi 22/52.

2 Bakara sûresi 2/78.

3 Bkz. Râzî, XIII, 51.

4 Râğıp el-İsfâhânî, Beyrut-tarihsiz, s. 476.

ma anlamına geldiğini belirttikten sonra ona *kıraet* anlamı verildiğini de ifade eder.[1]

Bazı müfessirler bu iki anlam arasında ayırım yapmaz.[2] *Ümniyye* sözcüğünü bu anlama alanlar, Garanik kıssasını kabul ederler.

Ancak bir kısmı, Kur'ân dışı sözleri söyleyenin Peygamber olduğunu söylerken bir kısmı da Kuran dışı sözleri söyleyenin şeytan olduğunu fakat muhatapların, Peygamberin söylediğini zannettiklerini belirtirler.

Kelimeye verilen üçüncü anlam ise dilimize de geçmiş olan "temenni"dir. Kelimenin sözlük anlamı da budur.[3]

Kanaatimiz o ki kelime sözlük anlamı olan temenni anlamında kullanılmıştır. Zaten kelimenin sözlük anlamında kullanılmadığını söyleyebilmek için, buna dair kesin bir karinenin bulunması gerekir.

Nitekim "okuma" anlamında kullanıldığına dair delil olarak ileri sürdükleri:

وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ

Ayetinde geçen kelimesinin de okuma anlamında olduğu şüphelidir. Nitekim Zemahşerî kelimeye *temenni* anlamını verdikten sonra, kelimenin "uydurma yalanlar" ve *okuma* anlamında kullanıldığının da söylendiğini belirtir.[4] İfade üslûbundan da anlaşıldığı gibi o, birinci anlamı yani *temenni* anlamını tercih etmektedir. Kaldı ki bu ayette *okuma* anlamında kullanılmış olduğunu kabul etsek bile bu kökten türetilmiş kelimelerin kullanıldığı ayetlerin büyük çoğunluğunda bu kelimeler temenni anlamında kullanılmışlardır.[5]

Nitekim İbn Abbas da tefsirini yapmaya çalıştığımız ayette geçen "ümniyye" kelimesini tefsir ederken: "Her peygamberin arzusu, ümmetin Müslüman olmasıdır"[6] demek suretiyle kelimenin temenni manasında kullanıldığını belirtmektedir.

Ayette geçen *ümniyye* kelimesinin anlamını belirledikten sonra ayetin tefsirine geçebiliriz:

1 Buhari, Kitabu't-Tefsir, Hac sûresi.
2 Bkz. Taberî, XVII, 190.
3 İbn Fâris, Mu'cemu Makayîsi'l-Luğa, Mısır-1972, V, 276.
4 Zemahşerî, I, 157.
5 Misal olarak bkz. Kasas sûresi 28/82; Âl-i İmrân sûresi 3/143; Nisa sûresi 4/32, 123: Cuma sûresi 62/7; Bakara sûresi 2/95.
6 Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, IV, 366.

İbn Abbas'ın da belirttiği gibi her Peygamberin arzusu, ümmetinin iman etmesidir. Bir Peygamber için ilk planda gelen bir arzudur bu. Peygamber, ümmeti için hayır diler; dünya ve âhirette mutlu olmalarını; Allah'ın emirlerine riayet etmelerini temenni eder. Çünkü bilir ki dünya ve âhiret mutluluğu, Allah'ın emirlerine riâyet etmekten geçer. Zaten Peygamberin görevi de ümmetini Allah'ın yoluna davet etmektir.

Peygamberimizin bu konudaki temenni ve çabaları müteaddit ayetlerde dile getirilmiştir. Bu ayetlerden birkaçı şöyledir:

"Ama sen, ne kadar istesen de yine insanların çoğu inanacak değildir."[1]

"Demek onlar bu söze inanmazlarsa, onların peşinde (üzüle üzüle) kendini helak edeceksin (ha)!"[2]

"Allah dilediğini sapıklık içinde bırakır, dilediğini yola iletir. Bundan dolayı nefsin onlar için hasretle (üzüntülerle) gitmesin, (yok yere kendini harab etme), Allah onların ne yaptıklarını biliyor."[3]

Şeytanın arzusu ise insanları hak yoldan; Allah'ın yolundan uzaklaştırmaktır. Peygamberin çabalarına karşın şeytan da karşı çaba içerisindedir. Peygamber, arzusunu gerçekleştirmek için her hamle yaptığında şeytan da karşı hamleyi başlatır.

Peygamberin gelişiyle hak ve bâtıl çatışması alevlenir. Peygamberler ve onlara ilk dönemlerde iman edenler başta sıkıntı çekerler. Kurulu düzen içerisinde etkin güçler Peygamber'e ve ona tâbi olanlara karşı çıkarlar. Toplumun daha çok fakir ve haksızlığa uğramışları Peygamberin etrafında toplanırlar. İlk dönemlerde hak-bâtıl çatışmasında imkânlar, karşı güçlerin elindedir. Hattâ bu güçler çoğu zaman Peygamberi ve etrafında toplananları yurtlarını terk etmeye zorlarlar. Ancak Peygamberin etrafında toplanan ve ona inananlar yavaş yavaş çoğalırlar, halka genişler ve nihayet Hak bâtıla galip gelir. Allah, şeytanın ve taraftarlarının çabalarını boşa çıkarır, onları iptal eder.

Peygamber ve taraftarları, bilhassa mücadelelerinin ilk dönemlerinde büyük sıkıntılara maruz kalırlar. Peygamberimiz ve ona inananlar da başlangıçta büyük sıkıntılarla karşılaşmışlardır. Yüce Allah, ona ve beraberindekilere kendilerinden önce de her peygamber ve etbaının sıkıntı çektiklerini, fakat sonuçta onların galip geldiklerini haber vererek sıkıntılarını hafifletir ve azimlerini takviye eder. Ayetin siyakı da bu anlattıklarımızı doğrulamaktadır. Sûrenin ön-

ceki ayetlerinde aynı durumun geçmiş Peygamberlerin başından da geçtiğinden bahisle şöyle buyrulmaktadır:

"Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa (şunu bil ki) onlardan önce Nûh'un kavmi, Ad, Semûd, İbrahim'in kavmi, Lût'un kavmi ve Medyenliler de (Peygamberlerini) yalanladılar. Musa da yalanlanmıştı, işte Ben o kâfirlere süre tanıdım, sonra yakaladım; azabım nasılmış görsünler!"[1]

Ayetin peygamberler hakkında genel bir yasayı dile getirdiği, ayetin kendisinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle ayeti Garanik olayıyla izah ettiğimiz takdirde ona şu anlamı yükmememiz gerekir: Bütün peygamberlere şeytan musallat olmuş, kendilerine indirilmiş vahyi karıştırmış ve sonra da yüce Allah şeytanın karıştırdığını neshetmiştir. Böyle bir şeyin mümkün olmadığı ise açıktır.

Ayet siyakı içerisinde anlaşılmalıdır. Siyaktan anlaşılan ise her peygamberin kavmi tarafından yalanlandığı ve sonuçta peygamberlerin muzaffer olduklarıdır.

Garanik hadisesiyle ilgili olarak indiği söylenen ayetten önceki ayetlerde söz konusu yasanın geçmiş peygamberlerin hayatlarında da uygulandığından bahisle şöyle buyrulmaktadır:

"(Ey Muhammed), eğer, (bunlar) seni yalanlıyorlarsa, (bil ki) bunlardan önce Nûh kavmi, Ad ve Semûd (kavimleri) de yalanlamıştı, İbrahim kavmi de Lût kavmi de (yalanlamıştı). Medyen halkı da (yalanlamıştı), Musa da yalanlanmıştı. Ben de kâfirlere (yola gelirler diye) mühlet verdim, sonra onları yakaladım. (Bak), Benim (onları) inkârım nasıl oldu, (Halkı) zulmederken helak ettiğimiz nice memleketler vardır ki duvarları tavanlarının üstüne çökmüştür."[2]

Hatta "ümniyye"yi okuma anlamına alsak bile bu uydurma rivayetlerde anlatılan durum söz konusu değildir. Bu anlama aldığımız takdirde ayette anlatılan şudur:

Peygamber kendisine gelen vahyi okuduğunda şeytan vahyi karıştırmak ya da zıddını telkin için Peygambere birtakım vesveseler verir. Böylece Peygamberi meşgul etmeye, kendisine gelen vahyi tam olarak ezberlemesine ve onu olduğu gibi insanlara tebliğ etmesine engel olmaya çalışır. Ancak Allah, şeytanın bu vesvesesini iptal eder etkisiz kılar ve Peygamberin hem vahyi olduğu gibi ezberlemesini ve hem de olduğu gibi insanlara tebliğ etmesini sağlar.

1 Hac sûresi 22/42-44.
2 Hac sûresi 22/42-45.

Habeşistan'a hicret etmiş Müslümanların niçin geri döndükleri meselesi zihnimize takılabilir. Bu konuda iki sebep zikredilir:[1]

Birincisi: Hz. Ömer, Habeşistan'a yapılan hicretten kısa bir müddet sonra Müslüman olmuştur. Onun Müslüman oluşuyla Müslümanlar bir müddet için kendilerini daha bir güven içerisinde hissetmişlerdir. Hattâ ibadetlerini açıkça yapmaya, Ka'be'de namaz kılmaya başlamışlardır. Kureyşliler de bir iç savaşın çıkmasından endişe ederek Müslümanlara yaptıkları baskıya ara vermişlerdir. Hattâ bu arada Müslüman olanların sayısı da çoğalmıştır. Bu haber Habeşistan'a hicret etmiş Müslümanlarda Mekke'ye geri dönme arzularını kamçılamıştır.

İkincisi: O sıralarda Habeşistan'da Necaşi'ye karşı ayaklanma başlamıştır. Ayaklanmanın temel sebebi de onun Müslümanlara müsamahakâr davranmasıdır. Bu iki sebep bir araya gelince de Müslümanlar Habeşistan'dan geri dönmüşlerdir.

Sonuç

Peygamberi (s.a.v.) ilgilendiren rivayetler din açısından hassas bir konuma sahiptir. Çünkü bir din için Peygamber en temel unsurlardandır. Din düşmanlarının seçtikleri hedeflerin başında Peygamber gelir. Çünkü Peygamber hakkında ortaya konacak bir olumsuzluk dinîn özünü ilgilendirir. Müsteşriklerin her fırsat buldukça Garanik kıssasını gündeme getirmelerinin nedeni de budur.

Kıssa ne yazık ki bazı Müslüman âlimler tarafından da kabul görmüştür. Hâlbuki sened bakımından da metin bakımından da kıssanın kabul görecek bir değeri yoktur.

Her şeyden önce kıssa mürsel rivayetlerle rivayet edilmiştir ve mürsel rivayetler zayıf hadis kapsamına girerler. Din açısından hüccet kabul edilmeyecekleri de muhaddislerin temel görüşüdür.

Said b. Cübeyr gibi tabiînin bazı büyüklerinin mürsellerinin hüccet olduğunu söyleyenler olmakla birlikte, bunların hüccet olduklarını söyleyenlerin ileri sürdükleri gerekçe Garanik kıssasına uymamaktadır. Çünkü gerekçe olarak derler ki: Bu zatların mürsellerinin başka tarikten sahih ve müsned senedlerle rivayetleri mevcuttur. Hâlbuki Garanik kıssasının sahih ve müsned senedle rivayet edilmiş tek bir rivayeti mevcut değildir. Kaldı ki sahih ve

1 Muhammed Hüseyin Heykel, Hayatu Muhammed, Kahire-1354 h. s. 126; Muhammed b. Muhammed Ebû Bühbe, es-Sîretü'rrNebebiyye, I, 351.

müsned senedle rivayet edilmiş olsaydı bile kıssa Kuran'la çeliştiğinden yine bir değeri olmayacaktı. Çünkü kıssa, Peygamberin, (s.a.v.) Kuran'dan olmayan ve müşriklerin putlarını öven sözleri, şeytanın telkini ile Allah kelamı olarak insanlara tebliğini anlatmaktadır. Hâlbuki Peygamberin vahye bir şey karıştırmadan gelen vahiyleri olduğu gibi insanlara tebliğ ettiğine dair müteaddit ayetler vardır.

Ayrıca bir peygamber için emanet, yani Allah'tan gelen vahyi olduğu gibi insanlara tebliğ etmesi, zorunlu niteliklerindendir. Kıssa bu yönüyle de İslâm'ın inanç prensipleriyle bağdaşmaz.

Kıssayla ilgili rivayetlerde olaydan sonra Peygamberin (s.a.v.) çok üzüldüğü hatta bazı rivayetlere göre teselli ayeti gelinceye kadar üzüntüsünden yarı baygın bir vaziyette kaldığı anlatılmaktadır. Rivayetlerin anlattığına göre olay, Habeşistan'a ilk hicretten sonra gerçekleşmiş ve olayın vukuundan sonra Habeşistan'a hicret edenlerin bir kısmı geri dönmüştür.

Buna göre olay Peygamberliğin beşinci yılında vuku bulmuştur. Peygamberi teselli etmek için indiği söylenen ayet ise Hac sûresinde geçmektedir ve bu sûre Medenî'dir. Yani Hicretten sonra indirilmiştir. O halde olay ile teselli olarak indiği söylenen ayetin inişi arasında en az sekiz yıllık bir müddet vardır. Bu da rivayetlerin çelişkilerinden biridir.

Tarih açısından bu tutarsızlığın yanı sıra rivayetlerde başka birçok çelişki vardır.

Ayet, siyak ve sibakından da anlaşıldığı gibi Peygamberler hakkında genel bir yasayı dile getirmektedir. Her Peygamberin arzusu, kavminin hak yolu bulmasıdır. Peygamberler mesailerini buna harcarlar. Ancak şeytan daima karşı taarruz içerisindedir. Peygamberlerin, arzularını gerçekleştirmeleri zorlu bir yoldur. Şeytanın kışkırtma ve engellemeleriyle davetin başlangıcında peygamberler kavimleri tarafından yalanlanırlar. Mücadele devam eder ve nihayet bu mücadelede peygamberler galip gelirler. Şeytanın çabaları boşa gider.

Hem mürsel ve çelişkili rivayetlerle nakledilen ve hem de Kur'ân'la çelişen, bir kıssanın kimi Müslüman âlim tarafından kabul görmüş olması üzücü olmakla birlikte ilmî ölçüler çerçevesinde kıssanın tutarlı hiçbir tarafı yoktur.

54.
Kamer Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 55 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen "**kamer**" kelimesinden almaktadır. Kelime **ay** anlamına gelmektedir.*

Sûrede kıyametin yaklaştığından bahisle inkârda inat edenler uyarılmaktadır. Bu konuda geçmişte inkâr eden kavimlerden misaller verilerek bunların başına gelen felaketler anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا

سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَٓاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ

﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَٓاءِ مَا ف۪يهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ

فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾

خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾

مُهْطِع۪ينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı** (gerçek apaçık ortaya çıktı).
2. **Onlar ne zaman bir mucize görecek olsalar yüz çevirirler ve "Bu, devam eden bir sihirdir" derler.**
3. **Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Her iş varacağı yere varır.**
4. **Onlara içinde bir sakındırma bulunan nice haber gelmişti.**
5. **Bu, üstün bir hikmettir; fakat uyarılar fayda vermiyor.**
6. **O halde sen de onlardan uzak dur. Çağırıcının hoş karşılanmayan bir şeye çağıracağı bir güne kadar...**
7. **Gözleri korkuyla yere mıhlanmış şekilde kabirlerden çıkarlar; tıpkı etrafa saçılmış çekirgeler gibi.**
8. **Çağırıcıya doğru koşarlarken kâfirler; "Bu, çetin bir gündür" diyecekler!**

Âlimlerin çoğunluğuna göre Peygamber döneminde ay ikiye yarılmıştır ve bu, peygamberin bir mucizesidir. Mekke müşrikleri Peygamberden, gerçekten peygamber olduğuna dair bir mucize getirmesini istemişler ve o da aya parmağıyla işaret ederek ayı ikiye bölmüş, parçalardan biri dağın bir tarafında, diğeri de diğer tarafında kalmıştır.

Bu konuda pek çok rivayet nakledilmektedir. Ancak rivayetler arasındaki çelişkiler aynı enlem ve boylamda yaşayan milletlerde böyle bir bilginin mevcut olmaması ve ileride değineceğimiz sebeplerle ay yarılmasının kıyamete yakın vuku bulacağını söyleyenler olmuştur. Bunun dışında daha başka görüşler de ileri sürülmüştür.

Bazı rivayetlerde ay yarılmasının hilalin ikinci veya üçüncü gününde olduğu söylenirken bazılarında dolunay günlerinde; bazılarında bir kez olduğundan söz edilirken bazılarında iki kez vuku bulduğu söylenmektedir. Muhaddislerce sahih kabul edilen rivayetlerden biri, Medineli olan ve olayın vuku bulduğu iddia edilen sırada beş yaşında bulunan Enes'e, biri de henüz doğmamış olan İbnu Abbas'a izafe edilmektedir. Diğer biri olan ve Buhari ile Müslim tarafından da rivayet edilen Abdullah b. Mesud'a dayandırdıkları rivayet de birtakım problemler taşımaktadır. İbnu Mesud'dan gelen rivayetlerin birinde, bu sırada Peygamberle birlikte Mina'da, bir diğerinde Mekke'de olduklarını söylenmektedir. İbnu Mesud'dan nakledilen rivayetlere gölge düşüren başka hususlar da bulunmaktadır. Ancak bu rivayetlerin değerlendirmesini işin uzmanlarına bırakıyoruz.

Biz meseleyi Kur'ân ve akli deliller çerçevesinde değerlendirerek bir sonuca varmaya çalışacağız.

Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki olağanüstü bir olayın Allah'ın kudretinin dışında olduğunu iddia etmek, Allah'a iman eden bir kimsenin söyleyebileceği bir şey değildir. O halde mesele böyle bir olayın gerçekten vuku bulup bulmadığıdır.

Rivayetlerde Mekke müşriklerinin isteği üzerine olayın vuku bulduğu anlatılmaktadır. Oysa istek üzerine mucize gösterildiği halde bir peygamberin peygamberliğine inanmayanların helak edileceği Kur'ân'da ifade edilmektedir: *"Ayetler/mucizeler göndermekten bizi alıkoyan, öncekilerin onları yalanlamış olmalarıdır."* (İsra 17/59). Aslında İsra sûresinin bu ayetinde Peygamberimizin duyulara hitap eden kevni mucizelerinin olmadığını da açıkça ifade etmektedir. Ne var ki insanların olağanüstülüklere olan tutkuları Peygamber için birçok mucize uydurulmasına sebep olmuştur.

Tefsirini yapmakta olduğumuz âyette: "**Onlar bir mucize görecek olsalar yüz çevirir ve 'bu devam eden bir sihirdir' derler"** buyrulmaktadır. O halde müşrikler devam eden ve tekerrür eden bir şeyden söz etmektedir. Ay yarılması ve benzeri güneş veya yıldızların yarılması devam eden ve tekerrür eden vakalar değildir. Devam eden ve tekerrür eden şey, Kur'ân'ın âyet ve sûrelerinin peş peşe gelmeleridir. Âyette *mucize* ile kastedilen, Kur'ân'ın sûreleridir. Kur'ân'ın her bir sûresiyle de meydan okunduğuna göre, her bir sûre ayrı bir mucizedir.

Akli delillere gelince:

Böyle önemli bir mucize ya henüz doğmamış yahut yaşı küçük kimselerden nakledileceğine Ebu Bekir, Ömer ve benzeri ilk dönemde İslâm'a girmiş ve sürekli Peygamberin yanında bulunan büyük sahabilerden nakledilmeliydi.

Biz biliyoruz ki bu tür tabiat olayları halkların kültürlerinde, yeryüzünde meydana gelecek büyük olaylara bir işaret olarak kabul edilir, farklı yönlere çekilir ve olduğundan çok daha büyültülerek anlatılır. Eğer gerçekten böyle bir olay olmuş olsaydı, aynı enlem ve boylamda yaşayan bazı milletlerde takvim başlangıcı bile olurdu.

Olayın, insanların uykuda oldukları bir sırada vuku bulduğu ve bu sebeple olayı görmemiş olabilecekleri söylenemez. O gün ne apartman vardı, ne elektrik vardı. İnsanların çoğu hayvancılıkla uğraşırlardı. En azından çobanlar gece de sürülerinin başındadır. Gökte olabilecek değişikliği mutlaka fark ederlerdi.

Ayrıca hem böyle büyük bir mucizenin gerçekleştiğini söyleyeceksiniz ve

hem de insanlığın tamamına gönderilmiş olan bir Peygamberin insanların gözünden kaçırıldığını iddia edeceksiniz. Bunun tutarlı bir tarafı yoktur.

O halde âyet neyi anlatıyor? Isfahani *"el-Mufredat fi Ğaribi'l-Kur'ân"* isimli eserinde "ş-k-k" maddesinde ayın yarılmasına dair üç görüş nakletmektedir:

a. Peygamber döneminde ayın iki parçaya ayrılıp yarılması,

b. Kıyamete yakın yarılacağı.

c. Bu, bir deyim olup iş/gerçek ortaya çıktı anlamındadır.

Zikrettiğimiz sebeplerle ve Peygamberi büyücü, Kur'ân'ı da sihir diye nitelemelerinden dolayı, *"iş ortaya çıktı"* görüşünün daha tutarlı olduğu kanaatindeyiz. Kısaca şöyle denilmektedir: *"Kıyamet yaklaştı ve her şey ayan beyan ortaya çıktı."* Bunun üzerine müşrikler: **"Bu devam eden bir sihirdir"** dediler. Yani *yine sihrine devam ediyor; kendisine vahiy geldiğini söylüyor,* dediler.

Takip eden âyetlerin Kur'ân'la ilgili olması da bu yorumumuzu pekiştirmektedir.

Her sûresi bir mucize olan Kur'ân'ı yalanladılar. Kur'ân'ın getirdiği bütün delillere rağmen heveslerine uydular. Ama onlar yalanlayadursunlar her şey varacağı yere varacaktır. İyilik yolunu tutan iyiliğe; kötülük yolunu tutan da kötülüğe varacaktır.

Bu yaptıklarının yanlış olduğuna dair nice uyarılar geldi. Fakat uyarılar onlara fayda vermedi. O halde ey Peygamber onları halleriyle baş başa bırak. Kıyamet günü çağırıcı melek onları Allah'ın huzuruna hesap vermeye çağırdığında çağırıcıya doğru koşarlarken**: "Bu, ne çetin bir günmüş, diyecekler!"** Ancak o zaman gerçekleri anlayacaklar.

كَذَّبَتْ
قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا
رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ
﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى

ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ ﴿١٣﴾ تَجْر۪ي بِاَعْيُنِنَاۚ جَزَٓاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ
تَرَكْنَاهَٓا اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَاب۪ي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ
يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

9. Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanlamıştı. Kulumuzu yalanladılar ve delidir deyip engellemiştiler.

10. Bunun üzerine o da Rabbine şöyle dua etti: "Yenik düştüm, yardım et!"

11. Biz de boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık.

12. Yeri de coşmuş kaynaklar halinde fışkırttık; ve belirlenmiş bir görevi yerine getirmek üzere sular birleşti.

13. Nûh'u da çivilerle tutturulmuş tahta levhalar üzerinde taşıdık.

14. İnkâr ile karşılanan kulumuza bir mükâfat olarak o da gözetimimizde yüzüyordu.

15. Onu bir ibret olarak bıraktık. Düşünüp ibret alacak var mıdır?

16. Azabım ve uyarılarım nasılmış!

17. Öğüt alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Var mıdır öğüt alan!

Peygamberimiz teselli edilerek yalanlanan peygamberin yalnız kendisi olmadığı, daha önce Nûh'un kavminin de Nûh'u yalanladıkları hatırlatılıyor. Hz. Nûh'a delidir dediler ve onu engellediler. Hz. Nûh onların yalanlamalarına ve eziyetlerine katlandı. İzin çıkıncaya kadar da aleyhlerine beddua etmedi. Nihayet izin çıkıp iman etmeleri konusunda umudu bütünüyle tükenince Rabbine şöyle yalvardı: **"Yenik düştüm, yardım et!"**

Hz. Nûh'un yenilmişliği kendisine karşı ileri sürdükleri delillerin güçlü oluşundan değildi. Onların delil dinlemezliğinden, inatlarından ve kendisinin getirdiği delillere karşı işkence ve zorbalık uygulamalarından kaynaklanıyordu.

Onların bu inat ve zorbalıkları karşısında Hz. Nûh'un onlara beddua etmesi üzerine Allah, gökten boşalan yağmur ve yerden fışkırttığı sularla oluşan sel ve tufan ile onları helak etti.

sı emredilmişti. O da iman edenlerle birlikte o gemiye binmişti. Gemi Rabbin gözetiminde o coşan selin üzerinde yüzüyordu.

"Onu bir ibret olarak bıraktık. Düşünüp ibret alacak var mıdır?"

Geminin sonrakilere ibret olarak bırakılması iki şekilde anlaşılabilir:

Birincisi, geminin telef olmadan sonraki nesillerin onu görüp ibret almalarının sağlanmasıdır.

İkincisi ise gemiye dair haberlerin sonraki nesillere aktarılmasıdır. Böylece helak olanların niçin helak edildiklerini ve kurtulanların niçin kurtulduklarını öğrenip ibret almalarına konu olmasıdır. (Maturidî, IV, 623).

"Azabım ve uyarılarım nasılmış!"

Geçmişte olup bitenler, geleceğe örnektir. Bu anlatılanlarla Peygamber ve iman edenler teselli edilirken inanmamakta diretenler de uyarılmaktadır.

"Öğüt alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Var mıdır öğüt alan!"

Âyetin bağlamı göz önünde bulundurulduğunda burada Kur'ân'ın anlaşılmasının kolaylaştırılması, geçmişlerin başlarından geçenleri anlatmasıdır. İşte burada Nûh'un kavmine dair kıssa anlatılmaktadır. Takip eden âyetlerde de Âd kavminin kıssası yer almaktadır.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ
عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ
مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا
نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَؤُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ
مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾
وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ
فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ
شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾
وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ
﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي
وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾
وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ
أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

18. Âd kavmi de yalanladı. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!

19. Sürüp giden uğursuz bir günde üzerlerine şiddetli bir fırtına yolladık.

20. İnsanları çekip alarak öldürüyordu; tıpkı sökülmüş hurma kütükleri gibi.

21. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!

22. Biz, öğüt alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Var mıdır öğüt alan!

23. Semûd kavmi uyarıları yalanladı.

24. Dediler ki: "İçimizden bir beşerin peşinden mi gideceğiz? Bu takdirde biz kesinlikle şaşkınlık içinde kalmış, çıldırmış oluruz."

25. Vahiy aramızda kala kala ona mı kaldı? Hayır, o, yalancı ve küstahın tekidir.

26. Yalancı ve küstahın kim olduğunu yarın öğrenecekler!

27. Biz bir imtihan aracı olarak onlara deveyi gönderdik. Şimdi sen onların ne yapacaklarını gözetle ve sabret.

28. Hem suyun aralarında taksim edildiğini onlara haber ver. Sıra kimin ise o gelir içer.

29. Arkadaşlarını çağırdılar. O da kılıcını çekip deveyi öldürdü.

30. Azabım ve uyarılarım nasılmış!

31. Onların üzerine tek bir ses gönderdik. Onlar da bunun üzerine ağıldaki kuru ot artığına döndüler.

32. Öğüt alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?

33. Lût kavmi de uyarıları yalanladı.

34. Biz de Lût'un ailesi müstesna, üzerlerine taş-çakıl yağdıran bir rüzgâr yolladık; onları bir seher vakti kurtardık.

35. Tarafımızdan bir nimet olarak, şükredenleri işte böyle mükâfatlandırırız.

36. Ant olsun ki Lût onları, yakalayışımız konusunda uyarmıştı; fakat uyarıları kuşkuyla karşılamışlardı.

37. Onlar misafirlerine kötülük etmeyi planlamışlardı. Biz de onların gözlerini kör ettik: Azabımı ve uyarılarımı tadın bakalım!

38. Sabah erkenden onları köklü bir azap yakaladı.

39. İşte şimdi azabımı ve uyarılarımı tadın!

40. Öğüt alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Var mıdır öğüt alan!

41. Firavun Hanedanına da uyarılar gelmişti.

42. Ayetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları, gücüne karşı konulmaz güçlünün yakalayışıyla yakaladık.

Müşriklerin Peygamberimizi ve getirdiği Kur'ân'ı yalanlamaları ve kendilerine her bir mucize geldiğinde bunu büyücünün büyüsü olarak nitelemele-

rinden sonra Peygamberi teselli etmek için yalanlananın sadece kendisi olmadığı, daha önce Nûh'un kavminin de onu yalanladıkları belirtilmişti. Ardından yalanlamalarından dolayı o kavmin başına gelen felaket anlatılarak bunun üzerinden müşriklere mesaj verilmiş, inkârda inat ettikleri takdirde onların da bir felakete uğrayacakları konusunda uyarılmışlardı. Anlatımın sonunda da **"Öğüt alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Var mı öğüt alan!"** denilmekteydi. Biz orada ayetin bağlamı göz önünde bulundurulduğunda Kur'ân'ın kolaylaştırılmasının, öncekilerin kıssalarına dair verdiği bilgiler sayesinde olduğuna dikkat çekmiştik. Bu bölümdeki ayetlerde geçmiş kavimlerden peygamberlerini yalanlayanlara dair örnekler sıralanmakta ve her örnekten sonra söz konusu ifade tekrar edilmektedir. Meselenin bir örnek üzerinden anlatımı elbette konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Yine verilen örnekler arasında "**Azabım ve uyarılarım nasılmış!"** cümlesinin tekrar edilmesi ve bazı âyetlerin sonunda "**Var mı öğüt alan!"** ifadesinin geçmesi dikkat çekicidir. Bu ifadelerden, anlatılan kıssaların yalanlayanlara bir uyarı ve öğüt oldukları; onlara, vakit varken yalanlamaktan vazgeçin ve Allah'a kul olun, mesajı verildiği anlaşılmaktadır.

Âd kavminin iriyarı kimseler oldukları bilinmektedir. 20. ayette şiddetli rüzgâr sonucunda sökülmüş hurma kütüklerine benzetilmeleri gayet yerinde bir benzetmedir.

24. âyette Semûd kavmi: **"İçimizden bir beşerin peşinden mi gideceğiz? Bu takdirde biz kesinlikle şaşkınlık içinde kalmış, çıldırmış oluruz"** derken kendileri de sair zamanların müşrikleri de bir çelişki içerisindeler. Hem peygamberin bir beşer olmasını ileri sürerek ona uymayız diyorlar hem de, atalarımızın dinini bırakmayız, biz onlara uyarız diyorlar. Oysa atalarının delilleri de yoktu. Esasında bir müşrikten tutarlılık beklenmez ya!

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُو۬لٰٓئِكُمْ
أَمْ لَكُمْ بَرَٓاءَةٌ فِي الزُّبُرِۚ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾
سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ

وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ
فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾
وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا
أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾
وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ
وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

43. **Şimdi sizin aranızdaki kâfirler diğerlerinin kâfirlerinden hayırlı mı? Yoksa sizler için kitaplarda bir berat mı var?**

44. **Yoksa biz birliğiz yardımlaşır galip geliriz mi diyorsunuz?**

45. **Yakında o topluluk yenilgiye uğrayacak ve arkalarına dönüp gidecekler.**

46. **Hayır, onlar için belirlenen vakit, kıyamettir ve kıyamet daha korkunç ve daha acıdır.**

47. **Şüphesiz ki suçlular sapıklık ve çıldırmışlık içindeler.**

48. **Yüzüstü cehenneme sürüklendikleri gün; "Cehennemin elemini tadın" denilecektir.**

49. **Her şeyi bir ölçüye göre yarattık.**

50. **Emrimiz bir anlık bakış gibi tek sözden ibarettir.**

51. **Sizin benzerlerinizi helak ettik, düşünüp ibret alacak var mıdır?**

52. **Yaptıkları her şey defterlere yazılmıştır.**

53. **Küçük-büyük tamamı yazılmıştır.**

54. **Takva sahipleri cennetlerde ve nehir kıyılarındadır.**

55. **Gücü elinde tutan hükümdarın yanında gerçek bir makamda olacaklardır.**

Peygamberlerine karşı çıktıkları için helak edilmiş önceki kavimlerden misaller verildikten sonra hem Kur'ân'ın indiği dönemdeki kâfirlere hem de sonraki dönemlerdeki kâfirlere soruyor: Siz, sizden önce yaşamış kâfirlerden daha iyi misiniz ki öncekiler gibi helak edilmeyeceğinizi sanıyorsunuz? Yoksa kitaplarda size berat yazıldı da size dokunulmayacağını mı sanıyorsunuz? Yahut siz birlik halinde bir güçsünüz de size kimsenin dokunamayacağını mı düşünüyorsunuz?

Âyetlerden anlaşılıyor ki onların ilk muhatabı olan Mekke müşrikleri, bu âyetlerin indirildiği dönemde güçleriyle gurur duyuyor ve asla yenilmeyeceklerini ileri sürüyorlardı.

Kur'ân onlara bu soruları yönelttikten sonra indirildiği dönemde yaşayan müşrikleri kastederek: **"Yakında o topluluk yenilgiye uğrayacak ve arkalarına dönüp gidecekler"** demektedir.

Hatırlatalım ki bu âyet, Hicretten beş yıl önce indirilmiştir ve o dönemde müşrikler Müslümanlara işkence ediyor, baskı uyguluyorlardı. Müslümanların karşı koyacak mecalleri yoktu. İşkence altında ölenler bile vardı. Müşriklerin Müslümanlara ambargoları vardı ve Müslümanlar kuşatma altında yaşıyorlardı.

Âyet işte böyle bir ortamda indirilmiştir ve bu kâfirlerin yenilgiye uğrayacaklarını haber vermektedir. İkrime'nin naklettiğine göre Hz. Ömer, *"bu âyet indirildiğinde, ben arkasını dönüp gidecek topluluğun kim olduğunu merak etmiştim. Ama Bedir'de Peygamberin zırh giymiş olarak ileri atıldığını ve bu ayeti okuduğunu görünce, arkasını dönüp gidecek olan topluluğun Kureyş müşrikleri olduğunu anladım"* demiştir. (Taberi, XXII, 602).

Bedir'le başlayan süreç Mekke'nin fethiyle noktalanmış, Müslümanları Mekke'den hicret etmeye zorlayan müşrikler büyük bir yenilgiye uğramışlardır. Ancak dünya hayatındaki bu yenilgileri ve tarih sahnesinden bütünüyle yok olmaları ahirette uğrayacakları azap yanında bir hiç kalır: "**Hayır, onlar için belirlenen vakit, kıyamettir ve kıyamet daha korkunç ve daha acıdır.**" Onlar yüzüstü cehenneme sürüklendiklerinde onlara: **"Cehennemin elemini tadın"** denilecektir.

"Her şeyi bir ölçüye göre yarattık. Emrimiz bir anlık bakış gibi tek sözden ibarettir."

Evrende olup bitenler rastgele olmuş şeyler değildir. Gerek tabiattaki olaylar ve gerek toplumların başına gelenler belli kurallara bağlanmıştır. Mekke müşrikleri de toplumsal kurallara bağlıdır. Vakti geldiğinde ve şartlar oluştuğunda yenilgiye uğrayacaklardır. Kimse Allah'ın koyduğu kurallara karşı koyamaz. Allah bir şeyin olmasını diledi mi yani O'nun koyduğu kurallar çerçe-

vesinde bir kavmin yenilgiye uğraması, helak edilmesi veya tarih sahnesinden silinmesinin vakti geldi mi hemen bunu uygular. O, bir şeyin olmasını diledi mi ona "ol" der, o da hemen oluverir. Kıyametin vakti geldiğinde de yine "ol" der ve kıyamet kopar.

"Sizin benzerlerinizi helak ettik, düşünüp ibret alacak var mıdır?"

Yukarıda da ifade edildiği üzere Mekke müşrikleri güçlü olduklarını ve kendilerine kimsenin zarar veremeyeceğini sanıyorlardı. Bu ayetle tıpkı kendilerinden önce yaşamış benzeri toplulukların uyarıldıkları gibi tekrar uyarılıyorlar. Size benzer olan kavimler vardı ve onlar da sizin gibi güçlerine güvenip zarar görmeyeceklerini sanıyorlardı. Ama helak edildiler. Vakit dolmadan bunlar üzerinde düşünün ve ibret alın.

"**Yaptıkları her şey defterlere yazılmıştır. Küçük-büyük tamamı yazılmıştır.**"

Bu dünya hayatında Allah'ın koyduğu kurallar çerçevesinde şartlar tam olarak oluşmayıp helakten kurtuldukları takdirde cezalandırılmaları konusunda kendilerine ahiret hatırlatılıyor. Yaptıkları her şey küçük-büyük demeden kaydedilip yazılıyor. Yaptıklarınızın karşılığını dünya hayatında görmezseniz, ahirette mutlaka göreceksiniz.

İnkâr edenlerin amelleri yazıldığı gibi iman eden takva sahiplerinin de amelleri yazılmaktadır ve onlar yaptıklarının mükâfatını alacaklardır: **"Takva sahipleri cennetlerde ve nehir kıyılarındadır. Gücü elinde tutan hükümdarın yanında gerçek bir makamda olacaklardır."**

55.
Rahmân Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 78 âyettir. Adını sûrenin ilk âyeti ve ilk kelimesi olan ve merhameti bol anlamına gelen **"er-Rahmân"** *kelimesinden almaktadır.*

Sûrede Allah'ın nimetleri sıralanmakta, nimetler sıralanırken de, **"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini yalanlıyorsunuz?"** *âyeti tekrar edilmekte böylece Allah'ın nimetlerini inkâr etmenin imkân dışı ve akıl dışı olduğu ifade edilmektedir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾

وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْم۪يزَانَۙ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْم۪يزَانِ ﴿٨﴾

وَاَق۪يمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْم۪يزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ

وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ﴿١٠﴾ ف۪يهَا فَاكِهَةٌۙ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِۚ ﴿١١﴾

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **O Rahmân,**
2. **Kur'ân'ı öğretti.**
3. **İnsanı yarattı.**
4. **Ona konuşmayı öğretti.**
5. **Güneş ve ay bir hesaba göre** (hareket etmekte)**dir.**
6. **Bitkiler ve ağaçlar da secde ederler.**
7. **O, göğü de yükseltti ve tartıyı koydu.**
8. **Tartıda taşkınlık yapmayasınız diye siz.**
9. **Ve tartıyı doğru tutun; tartıda eksik yapmayın.**
10. **Yeri de canlılar için yarattı.**
11. **Orada meyveler ve salkımlı hurmalıklar vardır.**
12. **Saplı ve yapraklı taneler ve güzel kokulu bitkiler vardır.**
13. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**

İnsanlara verilen nimetlerin sıralandığı bu sûrede nimetlerin başında Kur'ân'ın insana öğretilmesi zikredilmektedir. Çünkü insanların dünya ve ahiret mutlulukları buna bağlıdır. Bu sebeple o, nimetlerin en büyüğü ve en mükemmelidir.

Rahmân'ın Kur'ân'ı öğrettiğinin belirtilmesi, hem Kur'ân'ın bir beşerin eseri olmadığını anlatmakta ve hem de içerdiği talimatın Allah'ın rahmetinin bir eseri olduğunu ifade etmektedir. Rahmetinin bir sonucu olarak Allah, kullarını karanlıklarda bırakmamış, onlara yol gösterecek Kur'ân'ı göndermiştir.

Kur'ân insan içindir. Bu sebeple ardından insanın yaratılışı zikredilmektedir. Düşüncelerini, istek ve ihtiyaçlarını açıklaması için Allah insana konuşmayı öğretmiştir. İnsanın konuşması olmasaydı aklının meyveleri de devşirilemezdi. İnsanın yaratılmasının, Kur'ân'ın öğretilmesi ve insana konuşmanın öğretilmesi arasında zikredilmesi, onun ancak bu iki öğretme ile yani terbiye ve eğitimle doğru dürüst insan olacağını anlatmak için olmalıdır.

Rahmeti sonucu Kur'ân'ı öğreten ve insanı yaratıp ona beyanı öğreten Allah, öyle bir güç sahibidir ki güneş ve ay gibi muazzam gök cisimlerini, insanların hayatlarını en uygun şekilde devam ettirmeleri için bir sistem ve ölçüye bağlamıştır. Güneş yeryüzüne biraz daha yakın olsaydı yeryüzü sıcaktan kavrulur, biraz daha uzak olsaydı soğuktan her şey donardı. Güneşin ve ayın hareketlerinde bir ölçüsüzlük ve düzen bozulması olsaydı mevsimler birbirine karışır, ekin yetişmez, meyveler olgunlaşmaz, hesaplar birbirine karışır ve canlıların hayatlarını devam ettirmeleri mümkün olmazdı.

Hareketleri bir hesaba bağlanmış olan gök cisimleri, yeryüzündeki bitki ve ağaçlar, itirazsız Allah'ın kendilerine belirlediği kanunlara riayet ederler. Kısacası insanı çevreleyen evrenin tamamı Allah'a itaatin dışına çıkmaz, kendilerine verilen görevleri olduğu gibi yerine getirir. Böylece evrende bir denge ve uyum söz konusu olur. Sadece insan bu zorunlu itaatin dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla ona dengeyi bozma imkânı verilmiştir. İşte evrene hâkim olan bu dengeyi, diğer bir ifade ile adaleti bozmaması için ona mizan/tartı verilmiştir. Söz konusu mizan, Allah'ın vahyi yani şeriatıdır. Bu şeriat sayesinde insan inançta, ibadetlerde ve davranışlarında dengeyi yakalar. Kişi bununla dünya ile ahiret, beden ile ruh arasında dengeyi sağlar. Ekolojik denge de bununla sağlanır.

Evreni ve insanla birlikte diğer canlıları yaratan Allah, yeryüzünü canlılar için yaratmış, gıdalarını alıp hayatlarını devam ettirebilmeleri için de yeryüzünü, insanların yiyeceklerinin ve hayvanların yemlerinin yetişmesine elverişli kılmıştır.

"Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!"

Âyet sûrede 31 kez tekrar edilmektedir. Cümlenin yüklemi olan تُكَذِّبَانِ fiili, tesniye (ikil) kalıbında kullanılmaktadır. Dolayısıyla âyet, "*Şimdi siz ikiniz Allah'ın hangi nimetlerini inkâr edersiniz,*" anlamındadır. Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

Lafız ikil kullanıldığı halde bununla tekilin kastedildiğini ileri sürenler olmuştur.

Lafız ikil olduğu gibi kastedilenin de ikil olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Hitap edilen iki ile kimlerin kastedildiği konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre:

Sûrede insanların ve cinlerin yaratılışından söz edildiği ve 32. âyette açıkça cin ve insan topluluklarına hitap edildiği için insanlarla cinlerin muhatap alındığı yaygın bir kanaattir.

Bununla inanan kimselerle inanmayan kimselerin veya erkek ve kadının kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.

Gerçek o ki cinler, Kur'ân'ın muhatabı değildir. Onun muhatabı insanlardır. Çünkü Kur'ân insanlara yol göstermek için gönderilmiştir.

Nimetler şeklinde tercüme ettiğimiz *âlâ'* kelimesi *ilyun* kelimesinin çoğuludur. Sözlükte nimet ve kudret anlamında kullanılmaktadır. Müfessirlerin geneli kelime ile nimetlerin kastedildiğini söylemektedir. Bununla birlikte kudret anlamında kullanıldığını söyleyenler de vardır. Bir kısmı da kullanıldığı yere göre bu anlamlardan birini vermiştir. Sûre dikkatlice okunduğu takdirde Allah'ın insana verdiği nimetler sıralanırken arada Allah'ın kudretine delalet eden yaratmasından da söz edildiği görülecektir. Kuşkusuz her nimetin arkasında bir kudret vardır. Kudreti olmayanın nimet vermesinden söz edilemez. Sûrede 31 kez tekrar edilen **"Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini inkâr edersiniz?!"** âyetinde bazen nimet anlamı, bazen de kudret anlamı öne çıkmaktadır.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ

﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍۚ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِۚ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِۙ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِۚ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ

رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُۚ ﴿٢٢﴾

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ

كَالْاَعْلَامِۚ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

14. İnsanı pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı.
15. Cinleri de ateşin alevinden yarattı.
16. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
17. O, iki doğunun ve iki batının Rabbidir.
18. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
19. İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıverdi.
20. Aralarında bir engel vardır; kavuşamazlar.
21. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
22. O ikisinden inciler ve mercanlar çıkar.
23. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
24. Denizde koca dağlar gibi yüzen gemiler de O'nundur.
25. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

Kur'ân'ın değişik sûrelerinde ilk insanın yaratılışından söz edilmektedir. Toplanan toprak, çamur haline getirilmiş, bekletilip yapışkan balçık halini alması sağlanmış, ardından kendisine şekil verilip kurutulmaya bırakılmış, derken fırına atılmış, en sonunda da kendisine ruh üfürülüp canlandırılmıştır. Bu değişik aşamalar, değişik âyetlerde dile getirilmiştir. Burada anlatılanlar da bu safhalardan biridir. İlk insan topraktan yaratılmış ama bundan sonra yaratılıp üremesi cıvık ve basit bir sudandır. İnsanın aslının toprak olması, toprağın sulandırılarak çamur haline getirilmesi ve nihayet ateşte fırınlanması insanın oluşacak yapı ve karakteriyle de ilişkili olmalıdır. Aynı şekilde cinlerin dumansız alevden yaratılmaları da onların yapı ve karakterlerini ilgilendirmektedir. İşte aslı toprak olan insanlarla aslı ateş alevi olan cinlerin nihayet canlı ve sorumlu varlıklar haline getirilmeleri hem Allah'ın kudretini, hem de bu varlıklar üzerindeki nimetlerini gösterir.

İnsanlara ve cinlere nimetleri veren Allah, kış ve yaz aylarında güneşin doğuş yerlerinin değişmesiyle ortaya çıkan iki doğunun ve batış yerleri ile ortaya çıkan iki batının Rabbidir. Güneşin ve onun doğuş ve batışlarının değişimi sayesinde dört mevsim oluşmakta, hava değişimi gerçekleşmekte, yağmurların yağması, nehirlerin suyla beslenmesi, bitki ve meyve ağaçlarının meyve tutmaları, ekinlerin yeşerip olgunlaşarak dane vermeleri gerçekleşmektedir. Bütün bu nimetlerin Allah tarafından gerçekleştiğini inkâr etmek mümkün mü?

tıdır, akışkan değildir. Denizleri oluşturan su ise sıvı ve akışkandır. Kara parçaları suyun akışkanlığına engel olmasaydı tatlı ve tuzlu birbirine karışır, denizler toprağı aşar ve yeryüzü yaşanmaz hale gelirdi. Denizlerin, insanlar için yeryüzünü yaşanmaz hale getirmeleri mümkün iken Allah kara parçalarını denizlere engel kılmakla yetinmemiş, onları da insanların geçinmelerine vesile kılmıştır. Denizlerden inci mercan çıkarılmakta, dağ gibi kocaman gemiler bu denizlerde yüzdürülerek insanların yararına taşımada kullanılabilmektedir. Bütün bu nimetleri inkâr etmek mümkün mü?

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۚ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ۚ ﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۜ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ ۚ ﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

26. Yer üzerindekilerin tümü fanidir.
27. Ancak ululuk ve kerem sahibi Rabbinin yüzü bakidir.
28. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
29. Göklerde ve yerde olan herkes O'ndan ister. O her gün bir iştedir.
30. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

Yeryüzünde yaşayan bütün canlıların ölecekleri ve ölmeyecek olanın sadece ve sadece Allah olduğu belirtildikten sonra **"Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!"** denilmesi bağlam yönüyle uygun bir kullanılış mıdır? Başka bir ifade ile canlıların tamamının ölümlü olduklarının söylenmesinin nimetle ne gibi bir alakası vardır?

Buna şu şekilde cevap verilmiştir: Canlıların tamamının ölümlü oldukları, aralarında bir ayırım ve ayrıcalığın olmadığını gösterir. Bu yönüyle düşünüldüğünde bunu bir nimet olarak görmek mümkündür.

İkincisi, ölüm olmadan ahirette inanan kimselere verilecek mükâfata ulaşmak mümkün değildir. O halde inanan kimseler için ölüm bir nimettir.

Burada şu hususa da dikkat çekmek gerekir ki, sûrenin başlarında *âlâ'* kelimesinin sözlük anlamında hem *nimet*, hem de *kudret* anlamının bulunduğuna dikkat çekmiştik. Burada *kudret* anlamının öne çıktığını söyleyebiliriz.

Allah'ın nimet ve kudretine hem yeryüzünde yaşayanlar hem de gökte bulunan melekler muhataptır. Bu sebeple hem yeryüzündekiler hem de göktekiler ihtiyaçlarının giderilmesi için Allah'tan isterler. Esasen ihtiyaçlarını giderecek başka biri de yoktur.

"Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!"

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ
اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُواۜ لَا تَنْفُذُونَ
اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ
عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

31. Ey insanlar ve cinler, yakında sizin hesabınızı da göreceğiz.

32. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

33. Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa aşıp da geçin bakalım!. Ama üstün bir güç olmadıkça aşıp geçemezsiniz.

34. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

35. Üzerinize ateşten bir alev ve bir duman gönderilir. Birbirinizi kurtaramazsınız.

36. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

Allah'ın karada ve denizde, yerde ve gökte kullarına verdiği nimetler sıralandıktan sonra yukarıda bütün canlıların ölümlü olduklarına dikkat çekil-

miști. O halde söz konusu nimetler ölümle son bulacak ve sorumlu varlıklar olan insanlarla cinler, kendilerine verilmiş olan bu nimetlerin hesabını vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerdir. İşte **"yakında sizin hesabınızı da göreceğiz."** ifadesiyle bu husus kastedilmektedir.

İnsanlar ve cinler için bu hesaptan kaçış yoktur. Peygamberi inkâr edenler ve Allah'a ortak koşanlar kaçınılmaz olarak ateşi boylayacaklardır. O halde ey bu kesime girenler, pişmanlığın fayda vermediği güne kalmadan tövbe edin.

"Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa aşıp da geçin bakalım!. Ama üstün bir güç olmadıkça aşıp geçemezsiniz."

Bazı kimseler âyetin aya, diğer gezegenlere yahut gök cisimlerine gidilebileceğini önceden haber verdiğini, bunun ancak *sultan* yani ilim gücüyle olabileceğini söylediğini ileri sürerler.

Sözün bağlamı, ahiretin kastedildiğini göstermektedir. Âyette hesap vermekten ve azap çekmekten kurtulmak isterseniz kaçın gidin, Allah'ın mülkünden çıkın bakalım denmektedir. Ama kaçamazısınız. "**Üzerinize ateşten bir alev ve bir duman gönderilir. Birbirinizi kurtaramazsınız.**" Hesap vermemek ve azaba uğramak için çıkma eylemine girişirseniz alev sizi yakar.

Şayet âyet, onların ileri sürdükleri gibi dünya hayatına hitap ediyorsa -ki bazı müfessirler de âyetle dünya hayatının kastedildiğini söylemektedir- bu takdirde âyetin anlattığı şudur: Ölümden kurtulmak için evrenin dışına kaçmaya kalkışsanız da bunun bir yararı olmayacaktır. **"Üzerinize ateşten bir alev ve bir duman gönderilir. Birbirinizi kurtaramazsınız."** Bu takdirde uzayda ölürsünüz.

Sonuç olarak âyet, Allah'ın mülkünün dışına çıkma şeklinde de anlaşılsa göğün köşe bucağına çıkma şeklinde de anlaşılsa, dünya hayatına veya ahiret hayatına hitap ediliyor da olsa imkânsızı anlatmakta; ölümden veya cezadan kaçmanın mümkün olmadığını belirtmektedir.

فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰيهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾
يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

37. **Gökyüzü yarıldığı zaman yağ gibi eriyip kızaran bir güle dönüverir.**
38. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**
39. **İşte o gün hiçbir insana ya da cine günahından sorulmaz.**
40. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**
41. **Yüzlerinden tanınır suçlular; hemen tutulur perçemlerinden ve ayaklarından...**
42. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**
43. **"İşte budur suçluların yalanladıkları cehennem"** (denilir).
44. **Onunla kaynar su arasında gider gelirler.**
45. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**

Hesap ve azaptan kaçış olmadığı belirtildikten sonra kıyamet gününün dehşetinden söz edilmektedir. Evrene hâkim olan düzen bozulup gök yarıldığında o, kırmızı gül renginde ve kızarmış yağ gibi akıcı hale dönüşüp dökülecektir. Gök ve yerin düzeni bozulacak her şey darmadağın olacaktır. Ardından kâinat yeni bir düzene kavuşacak; yer başka yere, gök de başka göğe dönüşecektir.

Aslında uzun sürecek olan hesap günündeki sahneler bir çırpıda anlatılmaktadır: Suçlular, yüzlerinden anlaşılacak, perçemlerinden ve ayaklarından tutularak cehenneme atılacak ve kendilerine: **"İşte budur suçluların yalanladıkları cehennem"** denilecektir. Cehennem sıcağından ve yanıklarından içleri yanacak su içmek isteyecekler ama ulaşabildikleri kaynar su olacak, bu susuzluklarını gidermek bir yana içlerini yakacaktır.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾
ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ
زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ
بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ
وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ
وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾
هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

46. **Rabbinin huzuruna çıkıp hesap vermekten korkanlar için iki cennet verdır.**

47. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**

48. **İkisinin de çeşit çeşit ağaçları vardır.**

49. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**

50. **İkisinde de akan iki pınar vardır.**

51. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**

52. **İkisinde de her meyveden iki çift vardır.**

53. **Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!**

54. **Astarları atlastan minderlerin üzerine yaslanmışlar ve iki cennetin meyveleri de yanlarına kadar sarkmıştır.**

55. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
56. Orada gözlerini yalnızca eşlerine çevirmiş ve daha önce hiçbir insan veya cin eli değmemiş güzeller vardır.
57. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
58. Onlar yakutlar ve mercanlar gibidir.
59. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!
60. İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?
61. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

Önceki âyetlerde Allah'a ortak koşanların uğrayacakları azaptan söz edilmişti. Şimdi de Rablerinin huzuruna çıkmak endişesi taşıyan, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten korkan, Allah'ın yasakladığı bir şeyle karşılaştığında Allah'ı anıp uzaklaşan ve O'nun emirlerini yerine getiren iman ehlinin nail olacakları mükâfat anlatılmaktadır:

46. âyette sözü edilen iki cennetle ne kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bilindiği gibi Arap dilinde cennet bahçe anlamına gelmektedir. Müfessirlerin çoğu, Allah'ın huzurunda hesap verme endişesi taşıyan kimselerin iki bahçesinin olacağını, bunlardan birinin oturduğu köşkün bahçesi, diğerinin ise gezindiği yahut arkadaşlarını ağırladığı bahçe olduğunu söylemişlerdir. Bir kısım müfessir ise insanın maddi ve manevi yönünün bulunduğunu, maddi hazları olduğu gibi manevi hazlarının da bulunduğunu ve iki cennetten birinin maddi, diğerinin de manevi olduğunu söylemişlerdir. Ne var ki takip eden âyetlerden her iki bahçenin de maddi oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü müteakip âyetlerde bu iki bahçenin maddi unsurlarından: Çeşit çeşit ağaçlarının olduğundan, iki pınarının bulunduğundan, meyvelerinden ve bunların çeşitliliğinden söz edilmektedir. Kuşkusuz her iki bahçenin de maddi olması, insanın manevi hazlarının tatmin edilmeyeceği anlamına gelmez.

"Orada gözlerini yalnızca eşlerine çevirmiş ve daha önce hiçbir insan veya cin eli değmemiş güzeller vardır."

Müfessirlerin çoğu bu kadınlarla hurilerin kastedildiğini söylerler. Daha önce insan veya cin eli değmemiş olduklarının belirtilmiş olması bu görüşü desteklemektedir. Onların gözleri eşlerinden başkasına yönelmez.

Yakut ve mercana benzetilmeleri ise güzelliklerini anlatmaktadır. Yakut arı duru oluşuyla, mercan ise beyazlığının parlaklığıyla bilinir.

Âyet, *"eşlerinin gözleri sadece kendilerine çevrilmiş eşler"* şeklinde de anlaşılmaya müsaittir. Buna göre hurilerin güzelliklerinden dolayı eşleri onlardan başkasını görmeyecek ve gözleri dışarıda olmayacaktır.

"İyiliğin karşılığı iyilikten başkası mı olur?"

Cennet ehline verilen bu nimetler, onların dünya hayatında yapmış oldukları iyiliklerin bir karşılığıdır.

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾
فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾
فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ
مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ
إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

62. Bu ikisinin yanı sıra başka iki cennet daha vardır.

63. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

64. Yemyeşildirler.

65. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

66. İkisinde fışkırıp duran iki pınar vardır.

67. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

68. O ikisinde de bir başka meyve bir başka hurma ve bir başka nar vardır.

69. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

70. İçlerinde güzel huylu güzel hanımlar vardır.

71. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

72. Çadırlara kapanmış huriler vardır.

73. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

74. Eşlerinden önce ne bir insan eli dokunmuştur onlara, ne de bir cin eli.

75. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

76. Yeşil yastıklara ve mükemmel güzellikteki döşeklere yaslanmıştırlar.

77. Şimdi siz Rabbinizin hangi nimetlerini/kudretini inkâr edersiniz?!

78. Yücelik ve kerem sahibi Rabbinin adı ne uludur!

İlk âyette *"yanı sıra"* şeklinde tercüme ettiğimiz *dûn* kelimesi, daha aşağı anlamına da gelmektedir. Bu sebeple yukarıda anlatılan iki cennetten daha aşağı mertebede iki cennetin kastedildiğini ve bu iki cennetin, yukarıda sözü edilen iki cennet sahiplerinden aşağı derecede olan kimselere verileceğini söyleyenler olmuştur. Bazıları da, yukarıdaki iki cennete ilave olarak iki cennet daha verileceğinin kastedildiğini söylemişlerdir.

Ardından bu iki cennetin yani bahçenin bir kısım özellikleri sıralanmaktadır: yemyeşildirler, her birinde sürekli akan bir pınar vardır, meyveleri, hurma ve narları vardır. Her ne kadar hurma ve nar da meyve kapsamına giriyor olsalar da insanlar için önemlerine dikkat çekmek için ayrıca zikredilmişlerdir.

İnsanlar için önemlerinin ne olduğu konusunda müfessirler tarafından birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Biz sadece, özellikle zikredilmelerinin önemlerine işaret olduğunu söylemekle yetiniyoruz.

Zikredilen bu iki cennette de güzel huylu, güzel yüzlü, güzel endamlı hanımlar vardır.

Sözü edilen hurilerin mi daha güzel, yoksa cennete giren hanımların mı daha güzel olacakları konusunda iki görüş ileri sürülmüştür. Ancak bu konuda kesin bir görüş bulunmamaktadır.

İnsan yapısı itibariyle yemekten, cinsellikten, güzel meskenlerden, güzel sohbetlerden ve güzel manzaralardan hoşlanır. Sûrede bu beş hususta detaylar verildi. Kuşkusuz bütün bunlar Allah'ın rahmetinin sonuçlarıdır ve benzerlerini dünya hayatında müşahede ettiğimiz bu nimetleri inkâr etmek mümkün değildir.

Allah gerçekten yücedir, sonsuz gücü vardır ve kerem sahibidir.

Mekke'de indirilmiş olup 96 âyettir. Sûre adını ilk âyetinde geçen ve **olay** *anlamına gelip onunla kıyamet kastedilen* **"el-vakıa"** *kelimesinden almıştır. Sûrenin ana konusu kıyametin kopması ve insanın hesap vermesidir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُۙ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌۢ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌۙ ﴿٣﴾
اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّاۙ ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّاۙ ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَٓاءً مُنْبَثًّاۙ
﴿٦﴾ وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةًۜ ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَٓا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِۜ ﴿٨﴾
وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَٓا اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِۜ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَۚ ﴿١٠﴾
اُو۬لٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَۚ ﴿١١﴾ ف۪ي جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿١٣﴾ وَقَل۪يلٌ
مِنَ الْاٰخِر۪ينَۜ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍۙ ﴿١٥﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِل۪ينَ ﴿١٦﴾
يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَۙ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَار۪يقَۙ وَكَأْسٍ مِنْ

مَعِينٍ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ
﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ
الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا
تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Kıyamet koptuğunda,**
2. **Kopması asla yalan çıkmayacak.**
3. **O, alçaltıcı ve yükselticidir.**
4. **Yer şiddetle sarsıldığında,**
5. **Ve dağlar paramparça olduğunda,**
6. **Böylece dağılıp toz duman olduğunda,**
7. **Sizler üç sınıf olacaksınız.**
8. **Sağ ehli; ne mutludur o sağ ehli!**
9. **Ve sol ehli; ne mutsuzdur o sol ehli!**
10. **Bir de öne geçenler var: Sâbikûn!**
11. **İşte bunlar Allah'a yakın olanlardır:** (Mukarrabûn).
12. **Bol nimetli cennetlerdedirler.**
13. **Onların büyük bölümü öncekilerden,**
14. **Az bir bölümü de sonrakilerdendir.**
15. **Altın işlemeli sedirler üzerindedirler.**
16. **Karşılıklı kurulup oturmuşlardır.**
17. **Kocamayan uşaklar onlara hizmet ediyor.**
18. **Ellerinde sürahiler, ibrikler ve** (şarap akan) **kaynaktan doldurulmuş kâselerle.**
19. **Bundan ne başları ağrır ne de akılları gider.**
20. **Seçip istedikleri meyveler de vardır.**

21. Ve kuş eti; canlarının çektiğinden.

22. Bir de güzel gözlü huriler,

23. Tıpkı saklı inciler misali.

24. İşledikleri güzel amellerin bir karşılığı olarak.

25. Orada ne boş söz işitirler ne de günaha sokan bir laf.

26. İşittikleri sadece "selam", "selam"dır.

Müşrikler, kıyametin kopacağına ve binlerce yıldır ölmüş, kemikleri toprağa karışmış kimselerin tekrar diriltilebileceklerine inanmıyorlardı. İlk iki âyette kıyametin vukuu kesin bir dille ifade edilerek onların bu düşüncelerinin doğru olmadığı anlatılıyor. Ardından onun alçaltıcı ve yüceltici olduğu anlatılıyor; kendilerini bu dünya hayatında şerefli ve üstün gören kâfirleri cehennemin derecelerine alçaltır ve alçak gönüllü olup kâfirler tarafından aşağı seviyede görülen müminleri cennetin derecelerine yüceltir. Kısacası kıyametin kopacağına ve insanların yeniden diriltileceğine inanmayan şu müşrikler cehennem derecelerine alçaltılanlardan olacaklardır.

Kıyametin koptuğu gün yerin belli bir bölgesi değil tamamı sarsılacaktır, öyle bir deprem olacak ki dağlar paramparça olacak, havada toz zerreleri gibi savrulacaklardır. İşte o gün insanlar üç sınıfa ayrılacaklardır. Bunlardan birisi sağ ehli olan *ashabu'l-meymene*, ikincisi de sol ehli olan *ashabu'l-meş'eme*dir. *Meymene* uğur, bereket anlamına gelmektedir. *Meş'eme* ise uğursuzluk anlamına gelmektedir. Ancak Araplar hayrın sağdan ve şerrin de soldan geldiğine inandıklarından kelimeleri sağ ve sol anlamında da kullanırlar. Zaten ileriki âyetlerde bu gruplar *ashabu'l-yemin* ve *ashabu'ş-şimal* olarak adlandırılırlar ki *sağ ehli*"ve *sol ehli* anlamındadır.

Sağ ehlinden maksat, amel defterlerini sağ taraftan alacak olanlardır, bunlar cennete gidecekler. Sol ehlinden maksat ise amel defterlerini sol taraftan alacak olanlardır ki bunlar da cehenneme gidecekler.

Sağ ehlinin günümüzde kullanılan sağcılarla, sol ehlinin de solcularla hiçbir ilişkisi yoktur. Bazı meallerde sağcılar ve solcular kavramları kullanılmaktadır ki bu, Kur'ân'ı tahrif etmekle eşdeğerdedir. Günümüz solculuğunun İslâm'la ne kadar ilişkisi yoksa sağcılığının da o kadar ilişkisi bulunmamaktadır.

Üçüncü sınıf ise 10. âyette anlatılan *sâbikûn* yani önde gidenlerdir. Onu takip eden âyette bunlar *mukarrabûn* ile yani Allah'a en yakın olmakla nitelenmektedir. İşte bunlar nimetlerle dolu cennettedirler. Bu dünya hayatında iş-

lemiş oldukları güzel amellerin karşılığı olarak altın işlemeli sedirler üzerinde karşılıklı otururlar ve genç delikanlılar pervane gibi etraflarında dönüp onlara hizmet ederler. Canlarının çektiği her meyveyi onlara servis eden bu gençler ellerindeki sürahi ve ibriklerle onlara billur kadehlerle cennet şarabı ikram ederler. Bu şarap zevk verir ama dünya şarabında olduğu gibi sarhoş edip baş ağrıtmaz. Bu şaraptan içenler akıllarını yitirip saçma sapan şeyler söylemezler. Yemekleri de canlarının çektiği kuş etidir.

Cennetin nimetlerinden yiyip içerken yanlarında sedeflerinde saklı inciler gibi iri gözlü huriler bulunacaktır.

Orada keyfe keder veren çirkin, aşağılayıcı, dışlayıcı ve saçma sapan sözler de duymazlar. Sadece *selam selam* sözü duyar, birbirlerine selam verip birbirleri için esenlikler dilerler.

وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَٓا اَصْحَابُ الْيَمِينِۜ

﴿٢٧﴾ ف۪ي سِدْرٍ مَخْضُودٍۙ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍۙ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍۙ ﴿٣٠﴾ وَمَٓاءٍ

مَسْكُوبٍۙ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَث۪يرَةٍۙ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍۙ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ

مَرْفُوعَةٍۜ ﴿٣٤﴾ اِنَّٓا اَنْشَأْنَاهُنَّ اِنْشَٓاءًۙ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَاراًۙ ﴿٣٦﴾ عُرُباً اَتْرَاباًۙ

﴿٣٧﴾ لِاَصْحَابِ الْيَمِينِۜ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِر۪ينَۜ ﴿٤٠﴾

27. **Sağ ehli; ne mutlu o sağ ehline!**
28. **Dikensiz kirazlar,**
29. **Salkım salkım muzlar,**
30. **Yayılmış gölgeler,**
31. **Çağlayan sular,**
32. **Bol bol meyveler** (arasındadırlar).
33. **Ki bunlar ne eksilirler ne de yasaklanmıştırlar.**
34. **Ve yükseklere kurulmuş döşekler** (üzerindedirler).
35. **Özel bir yaratışla yarattığımız hatunlar da vardır.**

36. Onları bakire yapmışız.

37. Yaşıt sevgililerde...

38. Sağ ehli içindir (bütün bunlar).

39. Onların bir kısmı öncekilerden,

40. Bir kısmı ise sonrakilerdendir.

Yukarıda 11-26. âyetlerde cennetliklerin en faziletlileri olan *sâbikûn* ve bunların cennetteki makamları tasvir edilmişti. Bu âyetlerde ise kitaplarını sol taraftan alan sol ehlinin karşıtı olan sağ ehli anlatılmaktadır. Bunlara da amel defterleri sağ taraflarından verilecek ve cennete gireceklerdir. Orada onlara çeşit çeşit meyveler verilecektir. Meyveler tükenmeyecek ve onlara bir sınır getirilmeyecektir. Böylece tükenir endişesi hissetmeyeceklerdir.

Cennet kelimesi, gür bahçe anlamında olup şırıl şırıl akan sular ve güneş ışınlarına engel olan her tarafa yayılıp uzanmış gölgeler olacaktır. Cennettekiler ne sıcaktan rahatsız olacaklar, ne de soğuktan.

35-37. âyetlerde sözü edilen özel bir yaratılışla yaratılan bakire sevgililerle cennete giden dünya kadınları kastedilmektedir. Bunlardan pek çoğu birçok çocuk getirmiş olmalarına rağmen bakire ve hep genç yaşta olacaklar. Yaşlanma ve derilerinin kırışması diye bir endişeleri olmayacaktır. Yüksekçe kurulmuş döşekler üzerinde eşleriyle birlikte olacaklardır. Şayet bu dünya hayatında eşlerin ikisi de cennete gitmişlerse orada da birlikte olacak, eşlerden biri cennete gitmemiş veya bekâr idilerse orada diğerleriyle eşleştirileceklerdir.

وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ
﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ
ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ
﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ
﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾

لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾
ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ
مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ
عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾

41. Sol ehli; ne mutsuzdur o sol ehli!

42. Derinliklere nüfuz eden bir ateşte ve kaynar sudadırlar.

43. Ve zifiri bir dumandadırlar.

44. Hem serinletmeyen hem de ferahlık vermeyen.

45. Hâlbuki onlar bundan önce nimetler içindeydiler.

46. Büyük günah işlemekte ısrar ediyorlardı.

47. Diyorlardı ki: "Ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra öyle mi; diriltilecekmişiz öyle mi?"

48. Önceki atalarımız da mı?

49. De ki: "Şüphesiz ki evet; öncekiler de sonrakiler de."

50. Belli bir günün belli bir vaktinde mutlaka toplanacaklardır.

51. Sonra siz ey yolunu şaşırmış inkârcılar!

52. Siz bir ağaçtan; zakkumdan kesin olarak yiyeceksiniz.

53. Karınlarınızı hep onunla dolduracaksınız.

54. Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz.

55. Susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz.

56. Ceza günü onlara sunulacak ziyafet işte budur.

Önceki âyetlerde cennetlik kimseler anlatılmıştı. Bu âyetlerde de cehenneme gidecek olan ve amel defterlerini sol taraftan alacak olanlar anlatılmaktadır. Âyetlerde onların uğrayacakları akıbet tefsire ihtiyaç bırakmayacak kadar açık bir şekilde anlatılmıştır.

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

57. Biz sizi yarattık, (ölümden sonra dirilmeyi) **doğrulamanız gerekmez mi?**

58. Baksanıza şu döktüğünüz meniye.

59. Onu siz mi yaratıyorsunuz yoksa yaratan biz miyiz?

60. Aranızda ölümü takdir eden biziz. Ve bizim önümüze geçilmez.

61. (Ölümü takdir ettik) **ki yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir şekilde yeniden inşa edelim.**

62. İlk yaratılışı kesin biliyorsunuz. O halde düşünmeniz gerekmez mi?
63. Şu ektiğiniz tohuma bakmaz mısınız?
64. Onu siz mi bitiriyorsunuz yoksa biz mi bitiriyoruz?
65. Dilesek onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız.
66. Muhakkak biz borç altına girmişiz.
67. Daha doğrusu yoksul kalmışız.
68. Şu içtiğiniz suya ne dersiniz?
69. Bulutlardan siz mi onu indirdiniz yoksa indiren biz miyiz?
70. Dileseydik onu tuzlu yapardık. Neden şükretmiyorsunuz?
71. Yaktığınız ateşe bakmaz mısınız?
72. Onun ağacını siz mi yarattınız yoksa yaratan biz miyiz?
73. Biz onu bir ibret ve istifade vesilesi kıldık.
74. O halde yüce Rabbinin adını her türlü eksiklikten tenzih et.

Âyetler okuyucuyu çevresinde olup biten şeyler üzerinde düşünmeye çağırıyor ve Allah'ın birliğine, sonsuz gücüne, sadece O'na kulluk yapılması gerektiğine ve ahirete imana dair deliller sıralanıyor.

Ölümden sonra diriliş ve ahirete iman konusunda Kur'ân'ın sık sık getirdiği delil, ilk yaratılış ve Allah'ın kudretine dair tabiattaki delillerdir. 57. âyette **"Biz sizi yarattık, doğrulamanız gerekmez mi"** denirken, doğrulanması istenen ölümden sonra dirilmedir. Ortada bir benzeri olmadığı halde insanı yaratabilen Allah elbette ölümünden sonra onu diriltmeye de kadirdir. Ardından getirilen ve üzerinde düşünülmesi istenen şeylerle de aynı mesele kastedilmektedir. Yine insanın yaratıcısının Allah olduğunun ve onu akıtılan bir meniden vücuda getirmesinin ifade edilmesi, insanın sadece O'na kulluk yapması gerektiğini anlatmak içindir.

Takip eden âyetler de bu çerçevede değerlendirilir. Çevrede olup biten şeyleri Allah yarattığına ve bunlar insanın yararına sunulduğuna göre insan Rabbini her türlü eksiklikten tenzih etmeli, O'na ortak koşmamalı ve O'na kulluk görevini yerine getirmelidir.

فَلَا أُقْسِمُ

بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨٠﴾ ﴿٨١﴾

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

75. Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim,

76. Bilseniz, bu büyük bir yemindir.

77. O, şerefli bir Kur'ân'dır.

78. Korunmuş bir kitaptadır.

79. Ona ancak tertemiz olanlar dokunur.

80. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

81. Şimdi siz böyle bir sözü mü küçümsüyorsunuz?

82. Payınızı (bu sözü) **yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?**

Genelde yıldızların yerleri ile onların doğuş ve batış yerlerinin yahut yörüngelerinin kastedildiği söylenmiştir. Ancak yıldızların yerlerine yemin edildikten sonra Kur'ân'dan söz edilmesi arasında bir ilişki bulunduğunu söylemek zordur. Bu sebeple ilk dönem müfessirlerinden bazılarının *nucûm* kelimesiyle Kur'ân'ın taksit taksit indirildiğine işaret olduğunu söylemeleri daha tutarlı gibi gelmektedir. Çünkü *nucûm* kelimesi taksitler anlamına da gelmektedir. Yıldızlar arasındaki mükemmel uyum ve düzen ima edilerek Kur'ân âyetleri arasında da böyle bir düzen ve uyuma dikkat çekiliyor da olabilir.

76. âyette bu yeminin önemli oluşu da âyetlerin yerlerine yemin olduğunu destekler mahiyettedir.

77. âyette Kur'ân'ın *kerîm* çok değerli ve çok şerefli bir kitap olduğu belirtilmektedir. Kur'ân, kaynağı itibariyle diğer ilâhi kitaplardan farklı değildir. Bu sebeple onlar da şereflidir. İndirilen kitaplardan her biri kendi dönemine

en uygun olanıdır. Ancak Kur'ân'ın diğerlerinden farkı, son indirilen vahiy olması ve kıyamete kadar lafzi tahriften korunmuş olmasıdır.

78. âyette *korunmuş kitap*la Levh-i Mahfûz'un kastedildiği müfessirlerin çoğu tarafından söylenmektedir. Kötü kimselerin girişimlerine karşı korunmuştur. Ona ancak görevlendirilmiş olan melek dokunur ve Allah'ın emri doğrultusunda oradan alacağını alıp Peygambere getirir.

79. âyette de sözü edilen *tertemiz* olanlarla melekler kastedilmektedir. Ancak onlar o korunmuş olan kitaba dokunurlar. Bu yüzden âyetin elimizdeki Kur'ân'a abdestli dokunma ile bir ilgisi yoktur. Zaten *dokunma* anlamına gelen *yemessu* kelimesinin başında bulunan *lâ* nehi harfi değil, nefi harfidir. Bu sebeple anlam *dokunmasın* şeklinde olmayıp *dokunmaz* şeklindedir. Esasen Kur'ân'a abdestsiz dokunmayı yasaklayan bir delil de bulunmamaktadır. Müslüman âlimlerin genel kanaatlerinin, Kur'ân'a abdestsiz dokunulmayacağı şeklinde olduğu doğrudur. Lakin bu söylediklerinin bir delilinin bulunmadığı da aynı derecede doğrudur. Hele abdestsiz *Kur'ân okunur fakat abdestsiz dokunulamaz* demeleri bütünüyle tutarsızdır. Şekli bir kutsallık anlayışından başka bir şey değildir. Kur'ân okumak bir ibadettir oysa ona dokunmanın ibadet yönü de bulunmamaktadır. İbadet olan okumak için abdest şartının koşulmayıp dokunmak için şart koşulması anlamsızdır.

İşte o tertemiz olanların dışında kimsenin dokunmadığı kitap lafız ve mana olarak Allah tarafından indirilmiştir. Böyle bir söz, aklı başında kimse tarafından yalanlanamaz fakat o münkirler onu yalanlıyorlar. O Kur'ân'dan yana payları onu yalanlamaktan başkası değildir.

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾
وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ
لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ
وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ

مِنْ اَصْحَابِ الْيَم۪ينِۙ ﴿٩١﴾ وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّب۪ينَ الضَّٓالّ۪ينَۙ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَم۪يمٍۙ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَح۪يمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَق۪ينِۚ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظ۪يمِ ﴿٩٦﴾

83. Ya can boğaza dayandığında,
84. O vakit bakar durursunuz.
85. Biz ona sizden yakınız, fakat görmüyorsunuz.
86. Madem ceza görmeyeceksiniz,
87. Eğer doğru söylüyorsanız o canı geri alsanıza!
88. Ölen mukarrabûn'dan ise,
89. Bir rahatlık, güzel bir rızık ve nimetlerle dolu bir cennet vardır.
90. Eğer o, sağ ehlinden ise
91. Ey sağ ehli esenlik senindir.
92. Yolunu sapıtmış yalanlayanlardan ise
93. Ona kaynar sudan bir ziyafet vardır.
94. Ve cehenneme atılacaktır.
95. İşte budur kesin gerçek.
96. O halde yüce Rabbinin adını tenzih et.

O inkâr edenler Kur'ân'ı dinlemiyor ve onu küçümsüyor ama can boğaza dayandığında ne yapacaklar? O gün şaşkın şaşkın bakacaklar. Siz görmezsiniz ama biz o can çekişen kişiye daha yakınız. Ve siz de bir gün öleceksiniz. Eğer ölümden sonra dirileceğinize ve hesap vereceğinize inanmıyorsanız o çekişip çıkan canı geri alın da görelim.

Ölen kişi Allah'a yakın kimselerden ise ona cennet ve bol nimetler vardır. Eğer amel defterini sağından almışsa ona da esenlikler vardır. Fakat amel defterini sol taraftan alanlardan ise -ki bunlar Kur'ân'ı, Peygamberi ve ahireti yalanlayanlardır- onun payı da cehennemdir. Oraya atılacaktır. Bu kesindir. O halde ey inananlar ve henüz dönme imkânı varken ey inanmayanlar Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederek O'na kulluk edin.

Medine'de indirilmiş olup 29 âyettir. Bir kısmının Mekke'de, bir kısmının Medine'de indirildiğini söyleyenler de vardır. Biz de bu görüşü tercih ediyoruz. 25. âyetinde demirin yararlarından söz edildiği için demir anlamına gelen ***"hadid"*** *ismini almıştır.*

Medine'de indirilen sûrelerde inançla ilgili meselelere yer verilmekle birlikte daha çok toplumsal meselelerden söz edilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ
وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾
هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ
وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾

لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَهُوَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder/yüceltir. O, mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.**
2. **Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Diriltir ve öldürür. O, her şeye gücü yetendir.**
3. **İlk O'dur. Son O'dur. Zahir O'dur. Batın O'dur. O her şeyi bilendir.**
4. **O ki gökleri ve yeri altı günde yarattı ve sonra da Arş'a kuruldu. Yere gireni, yerden çıkanı, gökten ineni ve ona çıkanı bilir. Nerede olursanız olunuz O sizinle beraberdir. Allah, her ne yaparsanız onu görmektedir.**
5. **Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur ve bütün işler O'na döndürülecektir.**
6. **Geceyi gündüze gündüzü de geceye girdirir. O, kalplerde olanı da bilir.**

Tesbih, Allah'ı eksiklerden tenzih ve O'nu yüce sıfatlarla tavsif anlamını taşır. Göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'ı tesbih ettikleri belirtildiğine göre akıl sahibi ve akıl sahibi olmayan, canlı ve cansız ayrımı olmaksızın bütün varlıklar Allah'ı eksik vasıflardan tenzih etmekte ve O'nun yüce vasıflarla muttasıf olduğunu ifade etmektedir.

Akıl sahibi canlıların Allah'ı tesbih etmeleri, dilleriyle Allah'ın eksiklerden münezzeh olduğunu söylemeleri ve bu söyledikleri gereğince davranmalarıdır. Davranışlarıyla Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri ve yasaklarından kaçınmaları da tesbihin kapsamına girer. Allah'ın emirlerinin üstünde emir ve yasaklarının üstünde bir yasak tanıyanlar dilleriyle *subhanellah* deseler bile Allah'ı tesbih etmiş olmazlar. Bu sebeple en önemli tesbih davranışlarla yapılmış olanıdır. Zaten dil ile söylendiğinde de amaç, bunun davranışlara yansımasıdır.

Canlı fakat akıl sahibi olmayan hayvanların, cansız varlıkların yahut inkâr

eden kâfirlerin Allah'ı tesbih etmeleri ise hal lisanıyladır. Onlar, varlıklarıyla Allah'ın eksikliklerden uzak ve yüce sıfatlarla muttasıf olduğuna birer delildir.

Özellikle tasavvuf ehlinin bir kısmı, diğer varlıkların da dilleriyle tesbih ettiklerini söylemektedir. (Âlûsî, XX, 298). Gerçek o ki Kur'ân-ı Kerim'de söz konusu varlıklardan söz eden âyetler büyük bir yekûn tutmaktadır ve bu âyetlerde söz konusu varlıklar Allah'ın yaratmasına, sonsuz kudretine ve ilmine delil olarak zikredilmektedir. İddia edildiği gibi bu varlıkların kendilerine göre bir idrakleri ve konuşan dilleri olsa bile bunun bize haber verilmesinin bir yararı bulunmamaktadır. Kur'ân'da onlardan söz edilmesi, üzerlerinde düşünüp Allah'ın azamet ve kudretini, ilminin sınırsızlığını ve gayesiz hiçbir şeyi yaratmadığını anlamaktır. Kanaatimizce söz konusu varlıkların Allah'ı tesbih etmelerinin anlamı budur.

Allah, mutlak güç sahibidir. O'nun gücüne karşı koyacak yoktur. Ancak O'nun gücü kaba bir güç değil, her şeyi yerli yerine koyan, bir hikmete mebni ve adaletten şaşmayan bir güçtür.

Tüm evrenin hükümranlığı Allah'ındır. Dirilten ve öldüren O'dur. İrade sahibi olan insan ve cinlerin bu dünya hayatında emir ve yasaklarına karşı gelme hürriyetini O vermiştir. Bu sebeple emir ve yasaklarına muhalefet ettiklerinde de hükümran olan O'dur.

O ilktir; varlığının başlangıcı yoktur. Varlıktaki her şeyi O başlatmıştır ve O her şeyin yaratıcısıdır. Varlığına son yoktur. Sonsuzluğu kendi zatından kaynaklanmaktadır. O'nun dışında her şey yok olmaya mahkûmdur. Varlıklarını devam ettirmeleri O'nun varlığına bağlıdır, kendi varlıklarından kaynaklanmaz.

Varlığının delilleri açısından O, apaçıktır, ama zatı itibariyle gizlidir yahut O, açığı da bilir gizli olanı da. Bu sebeple hiçbir şey O'nun bilgisinin dışında değildir.

O, gökleri ve yeri altı dönemde/aşamada yarattı. Şanına yaraşır ve keyfiyetini bilmediğimiz şekilde Arş'a kuruldu. Yere giren suları, tohumu ve mezarlarına gömülen insanları, yerden çıkan bitki, ağaç ve madenleri, gökten inen melek, yağmur, azap ve rahmeti, göğe çıkan melek, dua ve ameli bilir. Bu sebeple siz nerede olursanız olun sizinle beraberdir; ne yaptığınızı bilmekte ve sizi görmektedir. Varlıktaki her şeyin hükümranı O'dur. O'nun bilgisi ve izni dışında hiçbir şey olmaz. Her şey O'na dönecek; bütün insanlar yaptıklarından dolayı O'nun huzurunda hesap verecektir. Hem mekânın hâkimi hem de zamanın hâkimidir. Geceyi kısaltır, kısalan payı gündüze katar ve aksini yapar. Bütün bunlar O'nun planlaması ve bilgisi dâhilindedir.

آمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ
آمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ
اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ اُولٰئِكَ اَعْظَمُ
دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ
الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ
قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

7. Allah'a ve Resulüne iman edin ve O'nun size emanet olarak verdiğinden infak edin. Sizden iman eden ve infak edenlere büyük bir mükâfat vardır.

8. Size ne oluyor da Allah'a iman etmiyorsunuz? Oysa Peygamber sizi Rabbinize iman etmeye çağırıyor. Üstelik O, sizden kesin söz de almıştı; tabi eğer müminlerseniz.

9. Sizi karanlıklardan çıkarıp aydınlığa kavuşturmak için apaçık âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah size karşı çok şefkatlidir, çok merhametlidir.

10. Size ne oluyor da Allah yolunda infak etmiyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Elbette fetihten önce infak eden-

ler ve savaşanlar diğerleriyle eşit değildir. Tabii ki bunların derecesi, daha sonra infak eden ve savaşanlardan üstündür. Bununla birlikte Allah her birine en güzel sonucu vaat etmiştir. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

11. Kimdir Allah'a güzel bir borç verecek olan? Allah da onun verdiğini kat kat arttırır. Üstelik Ona değerli bir mükafat da vardır.

Hitap, zayıf imanlı kimselere mi yoksa müşriklere midir? Müfessirlerin geneli hitabın müşriklere olduğunu söylerken çağımız müfessirlerinden Mevdûdi hitabın, imanının gerektirdiği mükellefiyetten kaçınan Müslümanlara olduğunu şu sözlerle savunmaktadır:

"Burada kâfirlere seslenilmemektedir. Çünkü daha sonra yapılan hitaptan, burada, şahadet kelimesini söyleyerek Müslüman olan, fakat İslâm'ın öngördüğü mükellefiyetlerden kaçınan kimselerin muhatap alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim İslâm'ı kabul etmeleri için kendilerine çağrı yapılan kâfirlerden, İslâm'ı kabul eder etmez Allah yolunda cihad için mallarını cömertçe sarf etmelerini istemek mantıksız olurdu. Ayrıca onlara, 'Sizlerden zafer öncesi cihad için mallarını sarf edenlerle zaferden sonra sarf edenler bir değildir. Zaferden önce Allah yolunda cihad için mallarını infak edenler, zaferden sonra infak edenlerden derece itibariyle üstündürler' demek de anlamsızdır. Henüz Müslüman olmamış kimselerden Allah yolunda canlarını ve mallarını vermelerini talep etmek ise daha sonraki bir iştir. Dolayısıyla 'Allah'a ve Rasulü'ne iman edin' şeklindeki seslenişin anlamı 'Ey kelime-i şehadet getirerek İslâm'ı kabul edenler! Allah'a ve Rasulü'ne gerçekten (ihlasla) iman edin ve imanınızda sebatlı olun" demektir."

Bizce hitabın her iki kesime de olması muhtemeldir. İman etmemiş olanlara iman etmeleri, iman etmiş fakat imanları kendilerini infak edecek kadar kuvvetli olmayanlara, Allah'a ve peygamberine doğru dürüst, delillere dayalı olarak kesin iman edin, denmektedir. İman, kişinin davranışlarını etkiler. Davranışlarını etkilemiyorsa bu gerçek bir iman değildir. İman eden kişi, ahirete hazırlık yapar, Allah yolunda infak ederek ahireti için azık hazırlar. Çünkü Allah, iman edip infak edenlere ahirette büyük bir mükâfat verecektir.

İnsan, sahip olduğu mal ve mülkün gerçek ve kalıcı sahibi değildir. Bugün o malları harcama konusunda kendisi yetkilidir fakat yarın bir başkası yetkili olacaktır. Nitekim kendisinden önce de bir başkası yetkili idi. O halde kişinin sahip olduğu şeyler bir emanet mesabesindedir. Âyette buna dikkat çekilmiş olması önemlidir. Böylece İslâm'da mülkiyetin mutlak bir mülkiyet olmadığı ve mülk sahibinin Allah'ın emir ve yasaklarını ve toplumu hesaba kat-

madan mülkü üzerinde tasarruf sahibi olamayacağı anlaşılmaktadır. *"Asıl mülkiyet Allah'ındır. Kulun mülkiyeti, Allah'ın rızasına uygun tasarruf yetkisinden ibarettir."* (Kurtubi, XVIII, 238). İslâm'da en güçlü mülkiyet Allah'ın mülkiyetidir. Ardından kamu mülkiyeti gelir. Sonuncusu da ferdin mülkiyetidir. Bu sebeple İslâmi bir yönetimde kişi, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyerek mal-mülk sahibi olamayacağı gibi topluma zarar vererek de mülk sahibi olamaz.

"Size ne oluyor da Allah'a iman etmiyorsunuz? Oysa Peygamber sizi Rabbinize iman etmeye çağırıyor. Üstelik O, sizden kesin söz de almıştı; tabi eğer müminlerseniz"

Peygamber kesin deliller getirdiği ve bu delillere dayanarak sizi Allah'a iman etmeye çağırdığı halde iman etmeye engel olan nedir veya ne diye gerçekten iman edip imanın size yüklediği sorumlulukları yerine getirmiyorsunuz?

Hitabın imanın yüklediği sorumlulukları yerine getirmekten kaçınanlar için olduğunu söyleyenlere göre âyetin *"eğer mümin iseniz sizden kesin söz almıştı"* kısmı, imanın gereklerini yerine getirmeye çağırmakta ve gerçekten iman etmişseniz bunun gereğini yerine getirin demektedir. Çünkü İslâm'a girdiğinizde Allah'a ve Peygambere itaat edeceğinize dair Allah'a söz vermiştiniz. Şimdi bu sözünüzün gereğini yerine getirin.

Hitabın müşriklere olduğunu söyleyenlere göre ise âyetin bu kısmı ile *bezm-i elest*'te bu sözü Allah'a vermiştiniz veya kesin deliller ortada duruyorken ne diye iman etmiyorsunuz, denmektedir.

"Sizi karanlıklardan çıkarıp aydınlığa kavuşturmak için apaçık âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah size karşı çok şefkatlidir, çok merhametlidir."

Önceki âyette inanmamalarının sebebi sorulmuştu. Şimdi de inanmaları durumunda elde edecekleri yararlar dile getirilmektedir. Peygamberin sizi imana davet etmesinin sebebi, sizi karanlıklardan tevhit aydınlığına kavuşturmaktır. Ayrıca Allah'ın size merhametinin bir sonucudur bu.

İman etmemeleri nedeniyle onları azarladıktan sonra şu âyetle de infak etmemeleri nedeniyle onları azarlamaktadır:

"Size ne oluyor da Allah yolunda infak etmiyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır..."

Bir gün gelecek bu malları bırakarak bu dünya hayatından çekip gideceksiniz. Oysa ölmeden önce bu malınızdan Allah'a ödünç verme imkânını Al lah size bahşetmiştir. Hem Allah yolunda infak etmekten ne diye çekiniyor ve

fakir kalacağım diye endişe ediyorsunuz? Bilin ki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. İnfak ettiklerinizin yerine size kat kat verecektir.

Kuşkusuz infak etmenin değeri, infak edilen miktarla ölçülmez. Zaman ve imkânlar da önemlidir. Bu sebeple: "**Tabii ki fetihten önce infak edenler ve savaşanlar diğerleriyle eşit değildir. Elbette bunların derecesi, daha sonra infak eden ve savaşanlardan üstündür**" buyrulmaktadır. Mekke fethinden önce infak etmek de savaşmak da Müslümanlar için hem daha çok bir ihtiyaç idi hem de daha büyük riskler taşıyordu. Mekke fethinden sonra İslâm'a girenler çoğalmış ve ihtiyaç azalmıştı. Bu sebeple Mekke fethi Müslümanlar için önemli bir dönüm noktasıdır. **"Bununla birlikte Allah her birine en güzel sonucu vaat etmiştir. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."** Hem Mekke fethinden önce infak eden ve Allah yolunda savaşa katılanlarla sonrasında infak eden ve savaşa katılanlar, -aralarında derece farkı olsa bile- mükâfatların en güzeli olan cennete kavuşacaklardır.

"Kimdir Allah'a güzel bir borç verecek olan? Allah da onun verdiğini kat kat arttırır. Üstelik Ona değerli bir mükafat da vardır. "

Mekke fethinden önce infak edip savaşanlarla fetihten sonra infak edip savaşanlar denilerek Kur'ân'ın indiği ilk dönemdeki Müslümanlar kastedilmişti. İşte bu âyetle özel olan anlatım genelleştirilmiş ve her ne zaman Allah yolunda malını infak eden yahut Allah yolunda canını ödünç veren olursa mükâfatı kat kat hak edeceği anlatılmaktadır.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ
هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ

وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ
وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ
مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

12. **Mümin erkeklerle mümin kadınların ışıklarının önlerinde ve sağlarında ilerlediğini göreceğin gün, onlara: "Bugün müjde size! Zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetler sizindir! Orada ebedi kalacaksınız"** (denecektir). **İşte büyük kurtuluş budur.**

13. **O gün münafık erkekler ve münafık kadınlar, iman edenlere: "Bize de bakın ki, nurunuzdan biz de yararlanalım" diyeceklerdir. Onlara: "Arkanıza dönünüz, orada bir ışık arayınız " denecektir. İşte o sırada aralarına bir kapısı bulunan ve bir tarafı rahmet, öteki tarafı azap olan bir sur çekilecektir.**

14. **Münafıklar: "Biz de sizinle beraber değil miydik?" diye feryat edecekler, müminler: "Evet ama kendi kuyunuzu kendiniz kazdınız, beklemeye koyuldunuz, şüpheye düştünüz ve kuruntularınız sizi aldattı. Nihayet Allah'ın buyruğu gelip çattı. O yaman aldatıcı sizi hem de Allah ile aldattı.**

15. **Artık bugün ne sizden, fidye alınacaktır ne de inkâr edenlerden. Varacağınız yer ateştir, o sizin dostunuzdur. Ne kötü bir sonuçtur o!**

İman edenlerin cennete hareket ettikleri sahne canlandırılmaktadır. Her mümin ameline göre önünü aydınlatan bir ışığın altında cennete doğru yol alacaktır. Söz konusu *"ışık"* mecazi anlamda mı, yani yollarını bulmaları anlamında mı yoksa gerçekten önlerini aydınlatan bir ışığın mı olacağı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte müfessirlerin çoğu, gerçek bir ışık olduğunu söylerler. Mamafih önemli olan, cennete doğru yol aldıklarının farkında ol-

malarıdır. İşte bu sırada melekler: *"Müjdeler size! Yapmış olduğunuz amellerin bir karşılığı olarak şu cennetler sizin olacak ve orada ebedi kalacaksınız"* nidalarıyla karşılayacaklardır. Ne büyük mutluluk!

Müminler, önlerini aydınlatan bir ışıkla cennete doğru yol alırlarken dünya hayatında da karanlıklar içerisinde olan münafık erkek ve kadınlar, bağıracaklar: **"Bizi de bekleyin, nurunuzdan biz de yararlanalım"** diyecek ve müminlerden, önlerini aydınlatan ışıktan yararlanmak için kendilerine doğru dönmelerini isteyecekler. Evet, iman edenlerle birlikte idiler; onlar gibi namaz kılıyor, hacca gidiyor, Allah'ın birçok emir ve yasaklarına uyuyorlardı. Ne var ki sıkıntılı anlarda müminlerden yüz çeviriyor ve dünyevi menfaatleri neredeyse oraya koşuyorlardı. Çünkü kalplerinde iman yoktu. İmanı olmayanın ise ameli boşa gidecektir. İman edenler onlara şöyle sesleneceklerdir: **"Arkanıza dönünüz, orada bir ışık arayınız."** Bu ışıktan yararlanmanın yolu, imtihan yurdu olan dünya hayatında imanla birlikte amel etmektir. Ellerinizden geliyorsa dünya hayatına dönün ve orada ışığı arayın. Ama heyhat, artık dönüş yoktur.

Müminler cennete girecek ve ardından bir sur çekilecektir. Kapıdan içeri giren cennetlikler mutluluk içinde olacak, dışarıda kalanlar ise azap içerisinde olacaklardır. Çünkü onlar, kendi kuyularını kendileri kazmışlar, dünya lezzetlerine dalıp ahireti unutmuşlardı. Şeytan onları aldatmıştı.

Dünya hayatında kimi zaman yaptıkları gibi rüşvet vererek işlerini yürütmenin de artık devri geçmiştir. Ne onlardan ne de o inkâr eden kâfirlerden fidye kabul edilecektir. Kendileri, kendilerine cehennemi dost edinmişlerdi ve artık o dostlarıyla birlikte olacaklardır.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا
نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ
عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾
اِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

16. İman edenlerin Allah'ı anma ve indirilmiş olan gerçekle kalplerinin ürperme zamanı gelmedi mi? Onlar, daha önce kendilerine kitap verilmiş fakat zamanın geçmesiyle kalpleri katılaşmış olanlar gibi olmasınlar. Nitekim bunlardan pek çoğu yoldan çıkmıştır.

17. Bilesiniz ki Allah ölümünden sonra toprağı diriltir. Biz, düşünesiniz diye âyetleri size açıklamışız.

Önceki âyetlerde müminlerle münafıklar arasındaki fark ve münafıkların, ahirette kaybeden kesim arasında yer alacağını belirtip onları kınadıktan sonra imanın gereğini yerine getirmeyen, onlara yüklediği konusunda gevşeklik gösteren müminler kınanmaktadır. Bunlar Allah'ı anıyorlar, Kur'ân âyetlerini okuyorlar ve dini öğütler dinliyorlar, fakat kalpleri ürpermiyor.

İnsanlar dini yeni kabul ettiklerinde dinin emir ve yasaklarına karşı daha duyarlı olurlar. Ama aradan zaman geçince gevşeklik başlıyor. İşte âyet buna dikkat çekiyor ve önemli olanın, aradan zaman geçtiği halde o duyarlılığı devam ettirmek olduğu anlatılıyor. Kendilerine örnek olarak da Kitap Ehli veriliyor. Dine girmelerinin üzerinden uzun zaman geçince dini emirler karşısında duyarsızlaştılar hatta pek çoğu dinlerinden çıkmışlar.

Sahabe döneminde onlar arasında bu tür bir gevşeklik söz konusu olmuş ve âyet bu konuda onları uyarıyorsa zamanımız Müslümanları aradan geçen bunca zaman sonucunda dini emirlere karşı daha da duyarsız hale gelmişlerdir. Kur'ân okuyorlar fakat Kur'ân onları etkilemiyor. Allah'ı zikrediyorlar ama kalpleri ürpermiyor. Hatta öyle kimseler türedi ki Müslüman olduklarını ileri sürdükleri halde İslâm'ın kurallarına karşı geliyorlar. Bazı emir ve yasakların zamanının geçtiğini ileri sürüyor ve dini emir ve yasaklarla alay ediyorlar.

Bir de dini emirlere bağlı olduğunu söyleyen ve dini cemaatler olarak bilinenler arasında yer alan kimseler var ki kendi cemaat liderlerinden söz edildiğinde kalbi ürperir ama Allah'tan söz edildiğinde o ürperti ve saygıyı göremezsiniz. Allah ve Resulünün sözleri, kendi cemaat liderinin sözü kadar onları ilgilendirmiyor ve bu sözlerden etkilenmiyorlar.

Ancak kalpler katılaşmışsa her şey bitmiştir anlamına gelmez. Çünkü kalplerin tekrar yumuşaması ve önceki duyarlılığa kavuşması da mümkündür. Nitekim Allah, ölmüş toprağı bile diriltmekte; kupkuru hale gelmiş olan bitkiler, ağaçlar yeniden yemyeşil hale gelebilmektedir. Katılaşmış kalpler de böyledir. Allah'ın âyetleri üzerinde düşünme ve tefekkür başladığında o katılaşmış kalpler de yumuşar ve canlanır.

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ
وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

18. Şüphesiz sadaka veren erkeklere, sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir borç verenlere kat kat arttırılır; üstelik onlara değerli bir mükâfat da vardır.

19. Allah'a ve resulüne iman edenler; işte onlar Rableri katında özü sözü doğru olanlar ve şehitlerdir. Onlar için mükâfatları ve nurları hazırdır. İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennem ehlidir.

Önceki âyetlerde münafıklardan ve ardından imanları zayıf olanlardan söz edildi. Burada ise imanları kendilerini mal ve canları konusunda fedakârlık edecek kadar güçlü olanlardan söz edilmektedir. İmanlarındaki samimiyet ve güçten dolayı bir karşılık beklemeksizin Allah yolunda mallarını harcamaktan ve sadaka vermekten çekinmezler. İşte Allah bunlara yaptıkları iyiliklerin karşılığını kat kat; on hatta yedi yüz katını ve daha fazlasını verir.

İşte bu samimiyete sahip olanlar özü sözü doğru olan sıddîkler ve Allah yolunda canlarını veren şehitler mertebesindedirler. Şehitleri öncesinden ayırıp âyete: *"Şehitlere gelince onların mükâfatları da vardır aydınlıkları da vardır"* şeklinde anlam veren müfessirler de vardır. Yine sıddîklerle, şehitlere daha farklı anlamlar verenler de olmuştur.

اِعْلَمُٓوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ

الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ

وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ

مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ

وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ

الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُٓوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ

السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ ذٰلِكَ

فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

مَٓا اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فٖي كِتَابٍ

مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا

تَأْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَٓا اٰتٰيكُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ

كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ

بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ
بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ
بِالْغَيْبِۜ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

20. Bilesiniz ki dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat edinme yolunda bir istekten ibarettir. Bu, yağmurun yağmasıyla yeşererek çiftçinin yüzünü güldüren ve sonra birden sararıp kuruyan ekine benzer. Âhirette ise şiddetli bir azap ve Allah'tan gelen bir bağış ve bir hoşnutluk vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir.

21. O halde Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni, yerle göğün eni kadar olan bir cennete koşun. Bu cennet, Allah'a ve Resulüne iman edenlere hazırlanmıştır. Bu, Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine/dileyene verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

22. Yeryüzünde yahut kendi nefsinizde meydana gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan evvel bir kitapta yazılı olmasın. Şüphesiz ki bu, Allah için kolaydır.

23. Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz, Allah'ın size verdiklerinden dolayı da şımarmamanızdır. Çünkü Allah, kendini beğenen hiçbir şımarığı sevmez.

24. Onlar öyle kimselerdir ki cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse bilsin ki Allah zengindir, övgüye layıktır.

25. Andolsun, elçilerimizi açık delillerle göndermiştik. Onlarla birlikte kitap ve mizanı da indirmiştik ki insanlar adaleti ayakta tutsun. Büyük bir güç ve insanlar için birçok faydalar bulunan demiri de indirmiştik/bahşetmiştik. Böylece Allah, kimin kendi dinine ve gıyabında elçilerine yardım ettiğini belirlesin. Şüphesiz ki Allah kuvvetlidir, gücüne karşı konamayandır.

Âhiret hayatından kopuk bir dünya hayatı tasvir edilmektedir. Âhiret hayatı amaç edinilmemiş bir dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden, kalıcılığı olmayan bir süsten, mal yığmak ve çoluk çocuk sahibi olma tutkusundan başka bir şey değildir. Geçici olduğundan yağmurun yeşerttiği, fakat yeşilliği devam etmeyen, sararıp kuruyan ve çerçöp halini alan ekine benzer. Ömrü bir mevsimliktir, gelir geçer.

Yer yer Kur'ân'da dünya hayatının bu şekilde tasvir edilmesi, kuşkusuz bütünüyle bu hayatın mahkûm edildiği ve dünyadan elinizi eteğinizi çekin denmek istendiği anlamına gelmez. Nitekim dünya payının unutulmaması gerektiği de Kur'ân'da belirtilmektedir. (Kasas 28/77). Önemli olan ahiretle dünya arasında denge kurmak ve ikisini birlikte yürütmektir. Çünkü ahirette hem azap vardır hem de bağışlanma ile Allah'ın hoşnutluğunu kazanma vardır. Bu dengeyi kuramayan ve büsbütün dünyaya meyledene azap vardır. Söz konusu dengeyi kurabilenler ise Allah'ın hoşnutluğunu kazanır ve büyük mükâfatlara nail olurlar. İşte o büyük mükâfatlara nail olmak için hazırlanma yeri, dünya hayatıdır.

O mükâfatı hak etmek için çalışma yeri dünya hayatı olunca iyiliklerde yarışmak gerekir. Hem mükâfat o kadar büyük ki Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın yanında eni göklerle yer genişliğinde bir cennet söz konusudur. Dünya hayatının lezzetleriyle kıyas kabul etmez. Bunun lezzetleri geçici, oysa ahiret hayatındaki mükâfatlar hem daha üstün hem de ebedidir. İşte bu mükâfat Allah ve Resulüne iman edenler için hazırlanmıştır. Kim Allah ve Resulüne gerçekten iman etmişse o iman onu harekete geçirir ve imanının gereğini yapmaya sevk eder. Çünkü gerçek iman, donuk bir inanmaktan ibaret değildir. Sahibini inandıklarının gereğini yapmaya sürükler. Kişi, bu iman ve imanın gereklerini yerine getirmekle o büyük mükâfatı dilemiş olur ve Allah da ona bu mükâfatı verir. **"Allah büyük lütuf sahibidir."**

Yeryüzünde meydana gelen deprem, kuraklık ve sel gibi felaketler, fertlerin hastalanmaları, fakir düşmeleri ve kaza gibi musibetlerle karşılaşmaları Allah tarafından bunlar meydana gelmezden önce bilinmektedir. Çünkü bunların tamamı bir kitapta yazılıdır, yani Allah'ın bilgisinde mevcuttur. Bunları öncesinden bilmek ve planlamak Allah'ın kudret ve ilmi için zor bir şey değildir.

Bu âyetler indirildiği sırada her ne kadar Müslümanlar Medine'ye hicret etmiş ve Mekke müşriklerinin baskı ve işkencelerinden kurtulmuşlarsa da sonuçta yurtlarından çıkarılmışlardı. Ekonomik ve siyasi bakımdan sıkıntılar içerisindeydiler. Mekke müşrikleri burada da onlara baskı yapıyor ve saldırılarda bulunuyorlardı. Çevre bölgelere giderek ticaret yapma imkânları yoktu.

Diğer taraftan Medine'de bulunan Yahudilerin el altından Mekke müşrikleriyle işbirliği içinde olmaları ve Müslüman topluma ihanetleri Müslümanları zor durumda bırakıyordu.

İnanmış kimsenin, olup biten bütün bu hususların Allah'ın bilgi ve planlaması çerçevesinde olduğunu bilmesi, gönlüne rahatlık verir. Çünkü o biliyor ki Allah hem adalet sahibidir hem de merhametlidir. Yapıp ettikleri dışında başına bir musibet gelmiş ve yurdundan edilmişse bunun mükâfatını er geç görecektir.

Âyetler indirildiği sırada Müslümanlar birtakım sıkıntılar içerisinde idiler. Ama yakın bir zamanda fetihler gerçekleşecek, zengin ve güçlü olacaklardır. Bu açıdan da uyarılmaları gerekiyordu. Bu sebeple Allah'ın her şeyi öncesinden bildiğine iman etmiş kimselerin bunu bilmelerindeki amaç şöyle açıklanıyor: "**Amaç, kaybettiklerinize üzülmemeniz, Allah'ın size verdiklerinden dolayı şımarmamanızdır. Çünkü Allah, kendini beğenen hiçbir şımarığı sevmez. Onlar öyle kimselerdir ki, cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse bilsin ki Allah zengindir, övgüye layıktır.**"

Kendini beğenen ve cimrilik edip insanlara cimriliği emredenler, İslâm toplumu içerisindeki münafıklardır. Ne var ki toplumdaki ani değişimler insanları etkiler ve gerçekten inanmış olanların bu konuda uyarılmaya ihtiyaçları vardır.

Kuşkusuz âyetler belli bir dönemde ve belli bir bağlamda indirilmiş olsalar da içerikleri evrensel hakikatleri barındırmaktadır.

"Andolsun, elçilerimizi açık delillerle göndermiştik. Onlarla birlikte kitap ve mizanı da indirmiştik ki insanlar adaleti ayakta tutsun. Büyük bir güç ve insanlar için birçok faydalar bulunan demiri de indirmiştik/bahşetmiştik. Böylece Allah, kimin kendi dinine ve gıyabında elçilerine yardım ettiğini belirlesin. Şüphesiz ki Allah kuvvetlidir, gücüne karşı konamayandır."

Bütün peygamberlere şu üç şeyin verildiği belirtilmektedir:

a. Açık deliller/beyyinat: Her peygamber, peygamber olduğunu ispat eden mucizeyle gelir. Ayrıca onlar gerek tebliğ ettikleri hususların başında gelen tevhit inancını, gerek sosyal hayatı düzenleyen kurallar ve ahlâki ilkeleri hâsılı getirdikleri bütün emir, yasak ve kuralları delilleriyle destekler, insanları kendilerine körü körüne inanmaya ve getirdikleri kurallara, anlamadan ve değerlendirmeden uymaya çağırmazlar. Her getirdiklerinin delil ve gerekçelerini su-

narlar. Bu sebeple getirdikleri, aydınlık bir yoldur. Hakkın delillerini de zikrederler, batılın batıl olduğunun delillerini de.

Her yolun bağnazları vardır. Peygamberlerin peşinden gittiklerini ileri süren ve onların getirdiği dini savundukları iddiasında olan bağnazlar da vardır. Bunlar peygamberlerin peşinden gittiklerini söylerler ama onlar gibi delil ve ikna yolunu izlemezler. Din adına ne söylüyorlarsa buna karşı çıkanları dinsizlikle yahut inanç zafiyetiyle itham ederler. Herkesin körü körüne ve onları yargılamadan peşlerinden gidilmesini isterler. Peygamberlerin yolunu izlediklerini söyleyip ileri sürdüklerinin ispatını isteyenleri inançsızlıkla itham eden bu kimselerin kendileri peygamberlerin yolundan ayrılmışlardır.

b. Kitap: Her bir peygambere ya inananlara hayat yolunu belirleyen bir kitap verilmiştir yahut o, kendisinden önce gönderilmiş ve bir peygambere indirilmiş olan kitapla sorumlu tutulmuştur.

c. Mizan: Tartı aleti. Ancak burada kastedilen adalettir. Adalet ise denge demektir.

İşte kitap ve mizan ile hedeflenen, hak ile batılı birbirinden ayırt etmek ve insanlar arasında adaleti sağlamaktır. Sözü edilen adalet, sadece insanlar arasında sosyal hadiseler ve adli suçlarda adalet değil, bunların yanında inanç ve ahlâki kurallarda da adaleti sağlamak, bu gibi meselelerde de ifrat ve tefritten uzak durmaktır. Kısacası ferdin inanç ve ahlâkında, fertler ve toplumlar arası ilişkilerde, ekonomik ve hukuki alanda adalete uygun bir hayat nizamı ortaya koymaktır.

Günümüzde bazı çevreler tarafından ileri sürüldüğü gibi peygamberlere gönderilen din, sadece Allah ile kul arasındaki ilişkileri düzenleyen inanç ve ibadet konularıyla sınırlı değildir. Tüm yönleriyle hayatı düzenleyen kurallar mecmuasıdır. O halde burada sözü edilen mizanın hukukî, sosyal ve siyasi dengeyi tayin eden adalet ölçüsü, bireysel ve toplumsal adaleti tesis anlamına alınması uygundur.

"Demirin indirilmesi", onun yaratılması anlamındadır. Demirde çetin bir gücün bulunduğuna, bunun yanında insanlar için birçok yararın var olduğuna işaret edilmektedir. Yaratma yukarıdan gelen bir emirle gerçekleştiğinden, Kur'ân'ı Kerim'de yer yer indirme ile ifade edilmiştir.

Demirin insanlara yararları herkes tarafından bilinmektedir. Razi'nin de dikkat çektiği gibi altın olmasaydı insan hayatında bir eksiklikten söz edilmezdi ama demir olmasaydı hayatın her alanı zarar görürdü. (Razi, XIX, 343). İğneden ipliğe her sanat ve zanaatta demirin bir yeri vardır. Ekinin ekilmesinde,

biçilmesinde, evlerin yapımında, evde kullanılan araç gereçlerde mutlaka demir vardır. Demiri çekerseniz sanayi ve teknolojiden söz edilemez.

Allah, insanların çokça ihtiyaç duyduğu şeyleri tabiatta çokça yaratmıştır ve yeryüzünde en çok bulunan elementlerden biri demirdir.

Bütün bunlar bilinen şeylerdir. Aslında burada önemli olan peygamberlere kitap ve mizanın verilmesinin ardından demirin yaratılmasından söz edilmesidir. Onun zikredilmesi, kitap ve mizan sayesinde ıslah olmayıp olumsuz tavırlar içerisine girenlerin büyük bir güç bulunduran demirle yani silahla düzeltilmeleridir. Demirde büyük bir güç bulunduğunun zikredilmesindeki öncelikli amaç bu olmalıdır.

Kısacası Peygamberler, sadece yapılacak şeyleri söylememiş bir de yapılmaması gereken şeyleri belirtmişlerdir. Yapılmaması gereken hususlar şayet topluma zarar verecek şeyler ise bunları yapanların cezalandırılacağına işaret edilmektedir.

İnsanlar kitaba inanmış yahut inanmamış, mizanın gereklerini yerine getirmiş yahut getirmemiş, toplumların selameti ve düzeni için güce başvurulmuş veya vurulmamış kuşkusuz Allah'ın bunlara ihtiyacı yoktur. Bütün bunlar, insanların kendilerinin yararınadır. İnsanın imtihanı için araçlardır. Kim Allah'ı görmediği halde O'na iman ediyor, kim iman etmiyor? Kim gönderdiği peygamberi tasdik ediyor, kim etmiyor? Kim hak ve adaleti destekliyor ve bu uğurda çaba gösteriyor, kim göstermiyor ve zulme destek oluyor? İşte kitap ve mizanın gönderilme nedeni budur.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا
وَإِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا
بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا

عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا
فَاٰتَيْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ وَكَث۪يرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِه۪ يُؤْتِكُمْ
كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِه۪ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِه۪ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا
يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ
يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢٩﴾

26. **Andolsun ki Nûh ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. Soylarına da peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan kimi hidayet üzeredir; lâkin onların pek çoğu yoldan çıkmıştır.**

27. **Sonraları onların izinden elçilerimizi gönderdik. Elçilerin de ardından Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona uyanların kalplerine bir şefkat ve bir merhamet koyduk. Kendilerinin uydurdukları ruhbanlığı biz onlara yazmamıştık doğrusu; aksine Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kendileri uydurdular. Ne var ki bunu da hakkıyla ifa etmediler. Onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik; lâkin onların çoğu yoldan çıkmıştır.**

28. **Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve peygamberine iman edin ki rahmetinden size iki kat versin; bir de size yolunuzu aydınlatacak bir ışık versin ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.**

29. **Nihayet Kitap Ehli bilsin ki kendileri asla Allah'ın lütfuna karışamaz. Lütuf bütünüyle Allah'ın elinde olup onu dilediğine verir. Allah, büyük ihsan sahibidir.**

Yukarıda genel olarak peygamberler gönderildiğinden söz edilmişti. Burada da özel yeri olan ve zürriyetlerinden peygamberlerin geldiği iki peygamberden söz edilmektedir: İnsanlığın ikinci babası olan Hz. Nûh ve kendisinden sonra bütün peygamberlerin zürriyetinden geldiği Hz. İbrahim. Kısacası kendilerinden sonra gelen bütün peygamberler Hz. Nûh ve Hz. İbrahim'in soyundan gelmektedir. Ancak onların soyundan gelenler peygamberlerden ibaret değildir. Soylarından gelen başkaları da vardır ve bunlar iki gruba ayrılırlar. Bunlardan biri, hidayet üzeredir. Diğeri ise yoldan sapmış, Allah'a itaatten çıkıp şeytana itaat etmiştir. O halde bir peygamberin soyundan gelmiş olmak, mutlaka doğru yolda olmayı gerektirmiyor.

Hz. Nûh ve İbrahim'i başka peygamberler izlemiştir. Nihayet Hz. İsa gönderilmiş ve kendisine İncil indirilmiştir. Hz. İsa, Peygamberimizden önce kendisine kitap verilen en son peygamberdir. Hz. İsa'nın şeriat ve tavsiyelerini içeren İncil, genelde Tevrat'la uyuşmakla birlikte bazı hükümlerini hafifletmiştir.

"**Ona uyanların kalplerine bir şefkat ve bir merhamet koyduk,**" cümlesinde anlatılan şefkat ve merhamet, hem Hz. İsa'nın şefkat ve merhametinin fazla oluşundan hem de öğretisinde şefkat ve merhamete fazlaca yer verilmesinden kaynaklanan bir durumdur.

İsrailoğulları Hz. Musa dönemine kadar uzun süren bir esaret hayatı yaşamışlardı. Esaret hayatı bu denli uzun sürmüş bir milletin ayakta durabilmesi için ayrıntılı ve kesin kurallara ihtiyaç vardı. Çünkü onlar diğer milletlere nazaran kendi kendilerine karar verme ve duruma göre yeni vaziyet belirleme konusunda zayıftılar. Bu sebeple Hz. Musa şeriatında kurallar kesin ve ayrıntılıdır. Bu durum zamanla İsrailoğulları'nı katı kuralcı olmaya itmişti. Bu sebeple Hz. İsa'nın şeriatında katı kuralcılık azaltılmaya çalışıldı. İslâmiyet'le de kurallar orta yola çekildi ve kalıcı kılındı.

Yerel ve dönemsel vahiylerde Hz. Musa ve Hz. İsa'nın şeriatı konusunda söylediklerimiz doğaldır. Bu tür şeraitlerde ortama uygun emir ve yasaklar olabilir. Ama bunlar geçicidir. Söylediklerimizin muallâkta kalmaması için bir iki misal vermekte yarar vardır.

Hz. Musa şeriatında cumartesi çalışma yasağı vardır. Çünkü uzun süren esaret hayatı sebebiyle İsrailoğulları'nda dinlenmeden çalışma ve mala aşırı düşkünlük ortaya çıkmıştı. Bu sebeple onlar için zorunlu tatil günü belirlenmiştir. Hıristiyanlık ve İslâmiyet'te bu zorunluluk ortadan kalkmıştır.

Kur'ân'da da yer alan *"inek olayı"*nda, Allah kendilerinden bir inek kesmelerini istemiştir. Başlangıçta herhangi bir inek kesmiş olsalardı mesele bitmiş-

ti. Karar veremedikleri için durmadan ineğin niteliklerine dair soru sordular. Gittikçe de belirlenen nitelikler sebebiyle inek kesmeleri zorlaştı.

Yahudi şeriatında pisliğe bulaşan elbisenin temizlenmesi, pisliğe bulaşan yerin kesilmesiyle mümkündür. Uzun süren esaret hayatı onlarda temizliğe riayet hassasiyetini ortadan kaldırmış olmalıdır. Bu sebeple kestirmeden bir çözüme ihtiyaç vardı ve pisliğe bulaşan yeri kesmeleri kuralı getirildi. Ama bu hüküm ne Hıristiyanlıkta vardır ne de İslâmiyet'te.

"Kendilerinin uydurdukları ruhbanlığı biz onlara yazmamıştık doğrusu; aksine Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için kendileri uydurdular. Ne var ki bunu da hakkıyla ifa etmediler."

Ruhbanlık, korku anlamına gelmektedir. Rahip ise, Allah'ın haram kıldıklarına bulaşabilirim endişesiyle mubah olan pek çok şeyi kendisine yasaklayan kimsedir. Hıristiyanlar, Allah'ın rızasına kavuşmak kaygısıyla ruhbanlığı uydurdular. Oysa Allah kendilerine bunu yazmamıştı. Ne var ki onu uydurduktan sonra da gereğini hakkıyla yerine getirmediler. Pek çoğu yoldan çıktı. Gereğine inandıkları ruhbanlığı uydurup ona gereği şekilde uymamaları, dini emir ve yasaklar konusundaki umursamaz tavırlarına bir göstergedir.

Ruhbanlığı uydurup ona hakkıyla riayet etmediklerinin zikredilmesi, Müslümanlar için bir uyarıdır: Siz de onlar gibi, dine hizmet ve dindarlık adına bir şeyler uydurmayın ve kılı kırk yarmaktan uzak durun. Altından kalkamayacağınız yüklerin altına girmeyin. İnsan fıtratına ve onun temel ihtiyaçlarına aykırı yükümlülükler altına kendinizi sokmayın.

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve peygamberine iman edin ki rahmetinden size iki kat versin; bir de size yolunuzu aydınlatacak bir ışık versin ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir."

Müfessirler genelde âyetin başındaki **"Ey iman edenler!"** hitabının Kitap Ehli'ne ait olduğunu söylemişlerdir. Çünkü önceki âyette **"Onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik"** cümlesiyle Hz İsa ümmetinden iman edenler kastedilmektedir. Buna göre âyet, daha önce kendi peygamberlerine iman etmiş iken Peygamberimize de iman edenlere iki kat mükâfat veya -âyet iki mükâfat şeklinde anlaşılabildiğinden dolayı- iki mükâfat verilecektir.

"Nihayet Kitap Ehli bilsin ki kendileri asla Allah'ın lütfuna karışamaz. Lütuf bütünüyle Allah'ın elinde olup, onu dilediğine verir. Allah, büyük ihsan sahibidir."

Kitap Ehli olan İsrailoğulları, peygamberliğin kendilerine ait olduğunu

söyleyerek Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı çıkıyorlardı. *"Peygamberlik, kitap ve şeriat gibi üstün meziyetleri Allah bize tahsis etmiştir, onu başkasına vermez"* diyorlardı. Onların bu inatlarını kırmak ve onları Hz. Muhammed'e iman etmeye teşvik etmek için önceki âyette iman ettikleri takdirde iki kat ecir alacakları kendilerine haber verilmiştir. Ardından bu âyetle de Allah'ın lütfuna hükmedemeyecekleri ve onun, Allah'ın elinde olduğu ve bu sebeple de kime peygamberlik vereceğinin kendisi tarafından belirlendiği hatırlatılmaktadır.

58.
Mücâdele Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 22 âyettir. Sûre bu adı ilk âyetinde geçen ve aynı kökten türetilmiş olan fiilden almıştır. ***"Tartışan kadın"*** *anlamında* ***"Mücadile"*** *şeklinde de isimlendirilmektedir.*

Sûre zıhar'ın hükmü ve konuşma adabıyla ilgili konuları anlatmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّت۪ي تُجَادِلُكَ ف۪ي زَوْجِهَا وَتَشْتَك۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَٓائِهِمْ
مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْۜ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓـ۪ٔي وَلَدْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا
مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ
مِنْ نِسَٓائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۜ ذٰلِكُمْ
تُوعَظُونَ بِه۪ۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ

مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّاۚ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتّ۪ينَ
مِسْك۪يناًۜ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ
وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının söylediklerini Allah elbette işitmiştir. Allah karşılıklı konuşmanızı duymaktadır. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir.**
2. **Aranızdan hanımlarına zıhar yapanlara gelince; o hanımlar onların anaları değildir. Onların anaları, onları doğuran kadınlardan başkası değildir. Şüphesiz onlar hem çirkin ve hem de yalan olan bir söz söylüyorlar. Kuşkusuz, Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.**
3. **Hanımlarına zıhar yapıp sonra sözlerinden dönenlerin, hanımlarına temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**
4. **Buna imkân bulamayanlar, hanımlarıyla temastan önce iki ay ara vermeden oruç tutsun. Buna da gücü yetmeyenler altmış fakiri doyursun. Allah'a ve peygamberine inanmanız için bunlara uymanız gerekir. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kâfirler için ise acıklı bir azap vardır.**

İlk âyetteki **"kadının söylediklerini Allah işitmiştir"** şeklindeki ifade hâşâ Allah'ın bazı sesleri duymadığı anlamında kullanılmamaktadır. Anlatılmak istenen, Allah'ın o kadının şikâyetini kabul ettiği ve ona olumlu cevap verdiğidir.

Zıhar, sırt anlamına gelen *"zahr"* kökünden gelir. Terim manası ise bir kimsenin karısına, *"Sen bana anamın sırtı gibisin"* diyerek onu kendisine haram kılmasıdır.

Zıhar, cahiliye döneminde ve muhtemelen sadece Medine'de uygulanan bir boşama idi. Karısına zıhar yapan kişiye karısı ebediyen haram kılınmış kabul edilirdi.

Âyetlerin indiriliş nedenine dair rivayetlerin ayrıntılarına girildiğinde

bunların farklı pek çok unsuru ihtiva ettikleri görülür. Ama ayrıntıları göz ardı edecek olursak ana hatlarıyla rivayetlerin anlattıkları şudur:

Kocası kendisine zıhar yapmış olan bir kadın Peygambere defalarca gider ve Kur'ân'da zıharın hükmünü; bunun bir boşama olup olmadığını sorar. Genç ve güzelken kocasının kendisiyle evlendiğini, kocasına çoluk çocuk verdiğini; işe yaramaz şu yaşlı haline geldiğinde kocasının kendisine zıhar yaptığını ve küçük çocuklarının bulunduğunu söyler. Çocuklarını kocasına bıraksa onlara bakamaz ve perişan olacaklar. Kendisi alsa, onları besleyecek maddi imkânları yoktur ve yine perişan olacaklardır. O ana kadar zıharla ilgili bir vahiy gelmediğinden Peygamber kendisine olumlu yahut olumsuz bir cevap vermez. Bazı rivayetlerde Peygamber, o ana kadar kendisine konuyla ilgili vahiy gelmediğini fakat göründüğü kadarıyla artık kocasına haram olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine kadın durumunu Allah'a arz edip şikâyette bulunur ve bu konuda vahiy gelmesini ister. Nihayet bu âyetler indirilir ve zıharın boşama olmadığı ama cezasının bulunduğu belirtilmiş olur.

Buna göre zıhar yapmak hem çirkin hem de yanlış bir sözdür. Zıhar yapan kişi, hanımını kendisi için anasının sırtına benzetmektedir. Oysa anası, onu doğuran kadındır. Söylediği söz yakışıksız ve yalan olmasına rağmen bunu söyleyen kişi hanımına yanaşmadan önce bir köle azat edecektir. Buna gücü yetmiyorsa iki ay oruç tutacaktır. Buna da gücü yetmiyorsa altmış fakiri doyuracaktır.

Müfessirler, kadının şikâyetinde içine düştüğü perişan durumu özenle zikrederler ama bunun, zıharın boşama sayılıp sayılmayacağı konusunda bir etkisinin olup olmadığı konusu üzerinde durmazlar.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ
بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

5. Allah ve Resulüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Hâlbuki biz açık açık âyetler de indirmiştik. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır.

6. Hepsini yeniden dirilteceği günde Allah onlara ne yaptıklarını haber verecektir. Allah onu tek tek tespit etmiştir; ama onlar unutmuşlardır. Oysa Allah, her şeye tanıktır.

Yukarıda Allah'ın belirlediği boşama şekli değil de cahiliye dönemi boşama şekline uyanlardan söz edilmişti. Bu yüzden burada Allah ve Resulüne karşı gelenler ile Allah'ın koyduğu ve Peygamberinin tebliğ ettiği hükümlerin dışında hüküm koyan ve bunlara uyanlar yahut Allah'ın koyduğu hükümleri beğenmeyip başka hükümleri tercih edenler kastedilmektedir. Müfessirler de 5. âyeti dediğimiz şekilde tefsir etmişlerdir. Mesela Taberi, Allah'ın koyduğu sınır ve hükümlere, farzlara karşı çıkıp başka hüküm ve farzları benimseyenlerin kastedildiğini söylemektedir. (XXIII, 230).

Elmalılı, Müfessirlerin genel görüşüne katılmakta ve şöyle demektedir:

"Bu âyet, Mücâdele Sûresi'nin indirilişindeki hedefi demektir. Onun için bu âyet sûrenin başında ve sonunda tekrar etmektedir. Yani muhakkak ki Allah ve Resulü'ne karşı hudud yarışına kalkışanlar. Kadî Beydâvî'nin kısaca beyanına göre Allah ve Resulü'nün koyduğu sınırları tanımayıp onlara düşmanlık eden veya onların tayin ettiği sınırlardan başka hükümler koyan yahut tercihte bulunmaya kalkışan kimseler. Alûsî tefsirinde bu münasebetle meseleleri çözüme kavuşturan ve akid yapan kimselerin kanun koyma ve selâhiyetlerinin sınırları hakkında bazı detaylı bilgiler vermiştir. Bu kaynağa bakılabilir." (Elmalılı, VIII, 126).

Elmalılı'nın eserine bakılmasını istediği Âlûsi, söz konusu eserinde Şeyhulİslâm Sadullah Çelebi'nin, âyette Allah ve Resulünün çizdikleri sınır ve ahkâma muhalif yasa ve kanunlar çıkaran yöneticilere büyük bir uyarı bulunduğu şeklindeki sözünü naklettikten sonra Allah ve Resulünün açıkça zikretmedikleri konularda yasa ve kanunlar çıkarabileceklerine dikkat çekmektedir. (Bu konudaki ayrıntılı bilgiler için bk. XX, 28).

O halde önceki âyetlerde anlatılan cahiliye döneminde uygulanan zıhar yaparak boşama üzerinden genel bir hüküm verilmektedir. 5. âyetin devamındaki **"onlardan öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır"** ifadesi ile, zıhar yapmak ve Allah'ın koyduğu hükümlere aykırı hükümler koyanların yahut benimseyenlerin kendilerinden öncekilerin alçaltıldıkları gibi alçaltılacakları beyan edilmektedir.

“**Hâlbuki biz açık açık âyetler de indirmiştik. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır**” ifadesi ise Allah'ın âyetlerinde hükmünü açıkça belirlediği konularda onlara aykırı hükümleri benimseyenlerin din ile bir ilişkilerinin kalmadığı açıkça belirtmektedir.

“Hepsini yeniden dirilteceği gün de Allah onlara ne yaptıklarını haber verecektir. Allah onu tek tek tespit etmiştir ama onlar unutmuşlardır. Oysa Allah, her şeye tanıktır.”

Allah, önceki âyette anlatılanları yapanların bu yaptıklarının hesabını ahirette soracaktır. O, yaptıklarını tek tek tespit etmiştir. Onlar bunları unutmuş olsalar bile bunların hepsini onlara hatırlatacaktır. Çünkü O, her şeye tanıklık etmektedir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ
إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ
وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ
فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا
فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا
بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ

لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا
قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ
صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿١٢﴾ أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا
وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

7. **Allah'ın göklerde ve yerde olanları bildiğini görmedin mi? Üç kişinin kendi aralarında konuştuğu bir yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişi olsalar altıncısı mutlaka O'dur. Nerede olurlarsa olsunlar yahut daha az daha çok olsunlar Allah mutlaka onlarla beraberdir. Ve kıyamet gününde de onlara neler yaptıklarını haber verecektir. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.**

8. **Gizli konuşmaktan menedildikten sonra menedildikleri şeye geri dönüp günah, haksızlık ve Peygamber'e muhalefet üzere gizli gizli konuşanları görmedin mi? Onlar yanına geldiklerinde Allah'ın selamlamadığı bir selamla sana selam veriyorlar. Kendi içlerindense; "Şu söylediklerimizden dolayı Allah bize azap verse ya!" diyor-**

lar. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne de kötü dönüştür o!

9. **Ey iman edenler! Kendi aranızda gizli konuştuğunuz zaman günah, haksızlık ve Peygamber'e muhalefet üzere konuşmayın, iyilik ve takva üzere gizli konuşun. Huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun.**
10. **İman edenleri kaygılandırıp üzmek için yapılan gizli konuşmalar ancak şeytandandır; ama Allah'ın izni olmadıkça onlara hiçbir zarar veremezler. Öyleyse müminler Allah'a tevekkül etsinler.**
11. **Ey iman edenler! Meclislerde iken size; "Yer açın" dendiğinde, yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size; "Kalkın" denildiğinde de kalkın ki Allah sizden iman edenleri ve ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**
12. **Ey iman edenler! Peygamberle özel görüşme yapmak istediğinizde, görüşme öncesi bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temiz olandır. Şayet bir şey bulamazsanız şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır çok merhametlidir.**
13. **Özel görüşmenizden önce sadakalar vermekten korktunuz mu? Siz bunu yapmadıysanız ki Allah artık sizi affetmiştir o halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah ve Resulüne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**

Kur'ân'ın indiği dönemde meydana gelmiş olan olaylar üzerinden, her zaman ve her dönemde Müslümanların dikkat etmeleri gereken muaşeret adabının kural ve ilkelerine dair malumat verilmektedir. Bunların ilki o dönemdeki münafıkların davranışları üzerinden verilmektedir ki birkaç kişinin bir araya gelip gizli görüşmeler yapmaları yahut başkalarının bulunduğu bir ortamda kendi aralarında fısıltı ile konuşmalar yapmalarıdır. Böyle bir davranış haliyle çevrede tedirginlik yaratacak ve *"acaba kimin aleyhinde konuşuyorlar?"*, *"ne işler çeviriyorlar?"* vs. gibi soruların zihinlere takılmasına neden olacaktır.

İlk âyette Allah'ın, kendisine zıhar yapılan kadının Peygamberle aralarındaki konuşmaları duyduğundan söz edilmişti. Sûrenin içeriğine uygun olarak Allah'ın Semî/işeten, Basîr/gören, Habîr/haberdar olan, Şehîd/tanıklık eden, Alîm/bilen olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Dolayısıyla üç kişi bir araya gelip gizli görüşecek olsalar dördüncüleri Allah'tır. Dört kişi olsalar beşincileri Allah'tır. Daha az veya daha çok sayıda olsalar Allah mutlaka onlarla beraber-

dir ve ne yaptıklarını duyup bilmektedir. Evrende yapılan her şeye tanıktır ve olup biten her şeyden haberdardır. Ayrıca bu yapılanların hepsinin hesabını ahirette soracaktır. O, buna kadirdir.

8. âyette Peygamber dönemindeki münafıklardan söz edilmektedir. Âyetten anlaşılan, Peygamberin, daha önce kendi aralarında gizli toplantılar yapan yahut meclislerde kendi aralarında fısıltı ile konuşanları uyarmış olduğu fakat onların bu tutumlarına devam ettikleridir. Uyarılara rağmen bu tutumlarını devam ettiriyorlarsa kötü bir niyet peşinde oldukları bellidir.

Onların gizli gizli konuşmaları Peygambere muhalefet, günah ve haksızlık konularıydı. Onlar bununla yetinmiyor Peygamberin yanına geldiklerinde *"Allah'ın selamı üzerine olsun"* yerine, cahiliye döneminin başka selam şekilleriyle selam veriyorlardı. Bu başka şekilde selamlamaları kötü niyetlerinin bir sonucuydu ve kasıtlı idi. Bu yüzden kendileri de bunu yaptıklarından dolayı cezalandırılmaları gerekmez miydi diye içlerinden geçiriyorlardı. Çünkü onlara göre Muhammed gerçek bir peygamber ise hemen oracıkta cezalandırılmaları gerekiyordu. Ne var ki Allah onlara mühlet veriyor: **"Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü yerdir orası!"**

Âyetten selamlama şeklinin önemi anlaşılmaktadır. İlk karşılaşmada selam verenin selamlama şekli aslında onun hayat felsefesini de ortaya koymaktadır.

Gizli konuşmanın istisnaları da elbette vardır. Mesela bir kimseye yardım yapılacaksa o kişinin rencide olmaması için yahut önemli bir karar alınacaksa kötü niyetli kimselerin bundan haberdar olmaması vs. gibi nedenlerle gizli konuşma yapılabilir. 9. âyette iman edenlere: **"Ey iman edenler! Kendi aranızda gizli konuştuğunuz zaman günah, haksızlık ve Peygamber'e muhalefet üzere konuşmayın, iyilik ve takva üzere gizli konuşun. Huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun"** denilerek sözünü ettiğimiz hususlara değinilmektedir.

Özel ve gerekli durumlar dışında gizli toplantı yapmak ve meclislerde fısıltı ile yahut mecliste olanların anlamayacağı bir dil ile konuşmak daima şeytan işi şeylerdendir. Ama Allah izin vermedikçe o münafıkların kendi aralarındaki gizli konuşmaları ve başkalarının bu tür tavırları müminlere herhangi bir zarar vermez. "**Öyleyse müminler Allah'a tevekkül etsinler.**"

"Ey iman edenler! Meclislerde iken size; "yer açın" dendiğinde yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size; "Kalkın" dendiğinde de kalkın ki Allah sizden iman edenleri ve ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

Meclise önce gelenlerin, sonra gelenlere yer açma imkânları varsa yer açıp onların da oturmalarını sağlamaları gerekir. Müslüman kardeşine yardımcı

olana Allah da yardım eder. Sonradan gelenlerin, şayet açılacak yer imkânı yoksa meclise katılıp oturanları rahatsız etmemesi gerekmektedir. Eğer kalkılması gerekiyorsa mesela ev sahibi meclisi ağırlamaktan sıkılmış yahut artık kalkma vakti gelmişse veya oturması gereken biri gelmiş ve oturanın devam etmesine ihtiyaç kalmamışsa kalkıp o kişiye yer vermesi gerekir. Bu gibi hususlara uymak iman ve ilmin bir gereğidir. Oturan kişi, kalkıp başkasına yer vermeyi yahut yer açmayı küçük düşürücü bir davranış olarak görmemelidir. Yüce Allah basit gibi görünen bu davranışları dahi kişinin lehine veya aleyhine davranışlar olarak değerlendirir. Yani bu gibi davranışlardan dolayı da insan sevap veya günah kazanır. Allah, kişinin en basit gibi görünen davranışlarından da haberdardır.

"Ey iman edenler! Peygamberle özel görüşme yapmak istediğinizde, görüşme öncesi bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şâyet bir şey bulamazsanız şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir."

Peygamberle özel görüşme talebinin arttığı bir sırada ve bazı kimselerin gereğinden fazla görüşmeyi uzatmaları üzerine âyet indirilmiştir.

Peygamber sadece peygamberlik meseleleriyle de ilgilenmiyordu. O, aynı zamanda yönetici idi. Savaş ve toplumsal kimi problemler sebebiyle Peygamberin işleri de yoğunlaşıyordu. Özel görüşme talepleri ister istemez bu işleri aksatma tehlikesi doğuruyordu. Özellikle, özel görüşmeye aslında ihtiyaç duyulmayan konularda ve sırf Peygamberle özel görüşebiliyor denilsin diye görüşme talepleri ve görüşmeyi gereğinden fazla uzatanların tutumları Peygamberi üzüyordu. Gerçekten samimi olanlarla olmayanların birbirlerinden ayırt edilmesi ve Peygamberlik makamına gereken saygının gösterilmesi için özel görüşme adabına ilişkin bir düzenleme getirildi. Bu vesileyle hali vakti yerinde olanların fakirleri gözetmeleri de sağlanmış oluyordu. Ama sadaka verecek imkânı olmayan ve Peygamberle özel görüşme yapması gereken fakirler Allah'ın bağışlama merhameti sayesinde bundan muaf tutuldu.

"Özel görüşmenizden önce sadakalar vermekten korktunuz mu? Siz bunu yapmadıysanız ki Allah artık sizi affetmiştir o halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah ve Resulüne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

Peygamberin iş yoğunluğu azalmış ve bazı fakirler, gerçekten özel görüşme yapmaları gerekirken sadaka veremediklerinden görüşmekten uzak durmuşlardı. Artık söz konusu düzenlemeye ihtiyaç kalmamıştı. Bu yüzden sadaka vermeden de görüşme yapabilecekleri bu âyette belirtilmektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا

غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ

يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

﴿١٥﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ

مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا

فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ

هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ

اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ

﴿١٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾

كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

14. **Allah'ın kendilerine gazaba geldiği bir kavmi dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler ne de onlardan. Bilerek yalan yere yemin ediyorlar.**

15. **Allah o kimseler için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Onlar ne kötü şeyler yapıyorlar!**

16. **Yeminlerini bir kalkan edindiler de bu şekilde Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlar için alçaltıcı bir azap vardır.**

17. **Onları malları da evlatları da Allah'a karşı bir şekilde koruyamayacaktır. Onlar ateş ehlidirler; onlar orada ebedi kalacaklardır.**

18. **Allah'ın hepsini birden diriltiği gün onlar, size yemin ettikleri gibi Allah'a yemin edecekler ve kendilerinin bir tutamakları olduğunu düşünecekler. Bilesiniz ki onlar yalancıların ta kendileridir.**

19. **Şeytan onları etkisi altına almış ve onlara Allah'ı hatırda tutmayı unutturmuştur. Onlar şeytanın taraftarlarıdır. Bilesiniz ki şeytanın taraftarları, hüsrana uğrayacakların ta kendisidir.**

20. **Allah ve Resulüne karşı çıkanlar; işte onlar en aşağılıklar içindedir.**

21. **Allah "Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz" diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah güçlüdür, gücüne karşı konulamayandır.**

22. **Allah'a ve Peygamber'e iman eden bir topluluğun, Allah'a ve Peygamberine karşı gelen babaları, oğulları, kardeşleri ve yakınları bile olsa onlara sevgi beslediklerini asla göremezsin. Onlar, Allah'ın kalplerine imanı yazdığı ve katından bir ruh ile kendilerini desteklediği kimselerdir. Onları zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı, ebedi kalacakları cennetlere koyacaktır. Allah onlardan hoşnuttur onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte onlar Allah'ın**

taraftarlarıdır! Bilesiniz ki Allah'ın taraftarları kurtuluşa erecek-lerin ta kendisidir.

Âyet münafıklardan söz etmektedir. Onlar, Allah'ın kendilerine gazaba geldiği Medine'deki Yahudileri dost edinmişlerdi. Esasında münafıklar ne Müslümanlardan idiler ne de Yahudilerden. Fakat Yahudilerin zengin oluşlarından dolayı onları dost ediniyorlardı.

Bu tür karakter sahipleri her zaman ve her yerde mevcuttur. Belki yararlanırız umuduyla daima güçlüden yana olurlar. Yararlanma umutları çok zayıf da olsa karaktersizliklerinden onlarla dost olmaya gayret ederler. Onlara bu tutumları hatırlatıldığında da yemin ederek böyle olmadıklarını söylerler.

Allah böyle kimseler için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Şiddetli azabın hazırlanması onların yaptıkları sebebiyledir. Yahudilerle dost olmadıklarına dair yemin etmekle başkalarına kötü örnek oluyorlardı. Bu sûretle başkalarını Allah'ın yolundan alıkoyuyorlardı. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

O Yahudilerin ve hakka karşı çıkanların zenginlikleri ve evlatlarının çokluğu, onları Allah'a karşı korumayacaktır ve onlar ateşte ebedi kalacaklardır.

Yemin ederek kendilerini gizlemeye çalışan münafıklar zaman zaman dünya hayatında işlerini yürütme imkânı bulsalar bile aynı alışkanlıkla ahirette de Allah'a karşı yalan yere yemin edecek ve bunun kendilerine bir fayda sağlayacağını umacaklar ama bunun onlara hiçbir faydası olmayacaktır. Her şeyi bilen Allah onların yalan yere yemin ettiklerini kesinlikle bilmektedir.

Şeytan onları kuşatma altına almıştır. Bu yüzden onlara yaratıcıya itaat etmenin, O'nun emir ve yasaklarına uymanın gerekliliğini unutturmuştur. Artık o denli şeytanın güdümüne girmişler ki şeytanın taraftarları arasında yer almışlardır. Şeytanın taraftarları ise elbette hüsrana uğrayacaklardır.

Allah'ın hükümlerine karşı çıkıp başka hükümler benimseyenler, aşağılık kimselerdir. Bunlar kesinlikle yenilgiye uğrayacak ve aşağılanacaklardır. Allah galibiyeti kendisine, elçilerine ve elçilerinin izinden gidenlere yazmıştır. Sonuçta mutlaka galip geleceklerdir. Hak davanın taraftarları zaman zaman yenilgiye uğrasalar da sonuçta galip geleceklerdir. Çünkü Allah onların yardımcısıdır ve O mutlak güç sahibidir.

"Allah'a ve Peygamber'e iman eden bir topluluğun, Allah'a ve Peygamberine karşı gelen babaları, oğulları, kardeşleri ve yakınları bile olsalar onlara sevgi beslediklerini asla göremezsin. Onlar Allah'ın kalplerine imanı yazdığı ve katından bir ruh ile kendilerini desteklediği

kimselerdir. Onları zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı ebedi kalacakları cennetlere koyacaktır. Allah onlardan hoşnuttur. Onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'ın taraftarlarıdır! Bilesiniz ki Allah'ın taraftarları kurtuluşa ereceklerin ta kendisidir."

İman bağı, akrabalık bağından daha çok gözetilmesi gereken bir bağdır. Gerçekten iman etmiş olanların davranışları ve bakış açıları budur. Bu sebeple iman etmiş olan kişi, kendisine itaat etme konumunda olan babası, en çok sevmesi gereken çocukları ve yardımcıları konumunda olan yakınları bile olsa eğer bunlar, Allah'a ve Peygamberine karşı geliyor, oların emir ve yasaklarından kısacası koydukları hükümlerden başka hükümleri benimsemişlerse onlara sevgi besleyemez ve yandaşlık yapamaz. Kişi gerçek mümin ise imanı buna müsaade etmez. Çünkü kişinin tavır ve davranışlarını yönlendiren inançlarıdır. Allah'a ve Peygamberine karşı gelenler, onlara iman edenlere de karşıdır. Eğer kişi mümin ise ona da karşıdırlar. Kişi hem kendisini hem de kendisine düşman olanları sevemez. İman edenleri bırakarak başkalarına veya onlara karşı olanlara dost olamaz. Bunun aksini düşünen yahut bunun aksine tavır takınanlar kendi inançlarını gözden geçirmek durumundadır; gerçekten iman ediyorlar mı yoksa münafık mıdırlar?

Bu söylediklerimiz hem kişi hem de toplumlar için geçerlidir. Eğer kişi ve toplumlar iman bağını her türlü bağın üstünde tutuyorlarsa Allah onların kalplerine imanı yazmıştır ve kendi katından onları desteklemektedir. Ahirette de onları zeminlerinde nehirlerin aktığı cennetlere sokacaktır. Orada ebedi kalacaklardır. Allah da onlardan hoşnuttur ve kendilerine verilen mükâfat ve nimetlerden dolayı onlar da Allah'tan hoşnut olacaklardır.

Allah'ın taraftarları bunlardır ve sonuç mutlaka onlarındır.

59.
Haşr Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 24 âyettir. İlk âyetlerinde Yahudi kabilelerinden Nadr oğullarının sürülmeleri hakkında bilgi verildiği için bu adı almıştır.

Yahudilerin Arabistan'a ne zaman ve ne sebeple geldiklerine dair tarihi bir vesika bulunmamaktadır. Bununla birlikte asırlardır bu topraklarda yaşadıkları bilinmektedir. Medine'ye (Yesrib'e) yerleşmiş Yahudi kabilelerin en meşhurları Benu Nadr ve Benu Kurayza kabileleridir. Benu Kaynuka Yahudileri de Medine'de yaşıyordu.

Yahudiler kendilerini Araplardan üstün görüyor, bu yüzden de Araplara cahil ve vahşi anlamına gelen ümmi (centile) diyorlardı. Ümmilerin kendileri gibi insani haklara sahip olduklarını kabul etmiyor; meşru ya da gayr-i meşru yoldan olsun Arapların mallarını almanın kendileri için caiz olduğuna inanıyorlardı. Ekonomik güç de onların elindeydi. Tefecilik, ekonomik faaliyetlerinin başında geliyordu. Arap kabilelerinin zaman zaman birbirleriyle savaşmaları onların işine geliyordu. Hatta bunu kışkırtıyorlardı. Arap kabilelerinin bir araya gelmeleri haliyle onların işine gelmiyordu. Araplara karşı gelme güçleri olmadığı için de Yahudi kabilelerinden her biri, güçlü bir Arap kabilesinin himayesine girmişti. Benu Kurayza ve Benu Nadr kabileleri Medine'de bulunan güçlü Arap kabilelerinden Evs kabilesinin, Benu Kaynuka da Hazreç kabilesinin himayesine girmişti.

Hicretten bir süre önce Evs ve Hazreç kabileleri arasında Buas mevkiinde şiddetli bir savaş vuku bulmuş Yahudi kabileleri, korumasına girdikleri kabilelerin yanında savaşa katılmak mecburiyetinde kalmışlardı.

İşte böyle bir ortamda Müslümanlar Medine'ye gelmişlerdi. Peygamber Evs, Hazreç ve hicret eden Müslümanları bir araya getirdi. Ardından Medine'de bulunan Yahudi kabileleri, Evs, Hazreç kabileleri ve hicret edenlerden oluşan Müslüman toplum arasında bir antlaşma yaptı. Bu antlaşma gereği kimse kimsenin hakkını yemeyecek, ona haksızlık etmeyecek ve dış düşmana birlikte karşı koyacaklardı. Ancak Yahudiler, Arap kabilelerin Müslümanlaşarak bir araya gelmelerinden son derece rahatsız olmuşlardı. Çünkü bir araya gelmeleri, ekonomik açıdan onları sömürme imkânını ortadan kaldırmıştı. Ayrıca Arap kabileleri birbirine düşürme ve bundan yararlanma fırsatları da ellerinden alınmış oluyordu. Kısacası yeni din, Arapları yenilmez bir güç haline getirmişti. Ayrıca yeni dinin tefeciliği kabul etmemesi ekonomik açıdan kendileri için önemli bir darbe idi.

İşte bu nedenlerle İslâm'a ve Peygambere karşı gelmek onlar için milli bir dava halini almıştı. Peygamber hakkında yalan ve iftiraya başvurmaktan kaçınmıyor ve davasını engellemek için her yola başvurmayı mubah görüyorlardı. Müslümanları dinlerinden vazgeçirmek için türlü desise ve hileye başvurmaktan çekinmiyorlardı. Peygamberle yaptıkları anlaşmaya aykırı olarak Müslümanlara düşman olan kabilelerle el altından ittifaklar kuruyorlardı.

Bedir savaşı sıralarında düşmanca tavırlarını açığa vurdular. Savaşta Müslümanların galip gelmesi onları daha çok kızdırmıştı. Bu yüzden antlaşmaya uymayan davranışları birbirini izledi. İşi o kadar ileri götürdüler ki çarşıda pazarda Müslümanlara sataşmaya başladılar. Müslüman kadınları taciz ettiler.

Kureyş, Bedir savaşındaki yenilginin intikamını almak için Medine'nin üzerine yürüdü. Yahudilerle yapılmış olan antlaşma gereği onların da Müslümanların yanında savaşa katılmaları gerekiyordu. Savaşa katılmayarak antlaşmayı bozduklarını açıkça ortaya koymuş oldular. Müslümanların Uhud savaşında yenilmeleri ise onları daha da azdırmıştı. Reisleri Ka'b b. Eşref, bazı adamlarını yanına alarak gizlice Mekke'ye gitmiş, onlarla ittifak antlaşması yapmıştı. Olaylar birbirini takip etti. Nihayet Peygambere suikast bile düzenlediler. Bunun üzerine Peygamber, Medine'yi terk etmelerini istedi. Kendilerine verilen tarihte terk etmeyince de kalelerini kuşatma altına aldı. Nihayet Medine'den sürüldüler.

İşte Haşr sûresi böyle bir ortamda indirilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ هُوَ
الَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ
الْحَشْرِۜ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ ف۪ي قُلُوبِهِمُ
الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْد۪يهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِن۪ينَ فَاعْتَبِرُوا
يَٓا اُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَٓاءَ
لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَاۜ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَٓاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ ل۪ينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَٓائِمَةً
عَلٰٓى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾ وَمَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى
رَسُولِه۪ مِنْهُمْ فَمَٓا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٦﴾
مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ كَيْ لَا يَكُونَ

دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا
نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾
لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰئِكَ
هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْاِيمَانَ
مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ
حَاجَةً مِمَّا اُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾
وَالَّذِينَ جَاؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Göklerde ve yerde bulunanlar Allah'ı tesbih etmektedir. O mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.**
2. **Kitap Ehli'nden inkâr edenleri haşrın başlangıcında yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmıyordunuz. Onlar da kalelerinin Allah'a karşı kendilerini koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah onlara hiç ummadıkları yerden geldi. Kalplerine de öyle bir korku verdi ki kendi elleriyle ve müminlerin eliyle evlerini yıkmaya koyuldular. İbret alın ey basiret sahipleri.**

3. **Şayet Allah onlara, sürgünü yazmamış olsaydı onları dünya hayatında kesinlikle cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için ateş azabı vardır.**
4. **Çünkü onlar Allah'a ve Peygamber'e karşı cephe aldılar. Her kim de Allah'ı karşısına alırsa şunu bilsin ki Allah'ın cezası pek çetindir.**
5. **Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz veya onu dikili bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve bu, Onun, yoldan çıkmışları cezalandırması içindir.**
6. **Allah'ın onlardan alıp Peygamberine verdiğine** (fey'e) **gelince, bilesiniz ki siz onların üzerine at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, dilediklerinin üzerine peygamberlerini üstün kılar. Allah, her şeye gücü yetendir.**
7. **Allah'ın kent ehlinden peygamberine verdiği ganimetler Allah'a, Peygambere, onun akrabalarına, yetimlere ve yolda kalmış kimselere aittir. Bu, o malların sizden zengin olanlar arasında dolaşan bir servet olmaması içindir. Peygamber size ne verdiyse onu alın ve neden de sakındırdıysa onu tamamen terk edin. Allah'tan hakkıyla sakının; şüphesiz ki Allah'ın azabı çetindir.**
8. (Bu mallar), **Allah'ın lütuf ve hoşnutluğu arzusu sebebiyle yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan ve Allah'a ve peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar onlardır.**
9. **Bu muhacirlerden önce Medine'yi yurt edinmiş ve kalplerine imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine hicret edenleri seviyor ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymuyorlar. Kendileri ihtiyaç içerisinde olsalar bile onları kendilerine tercih ediyorlar. Her kim de nefsinin cimriliğinden korunursa, bilsin ki o kimselerdir kurtuluşa erecek olanlar.**
10. **Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. İman edenlere karşı kalbimize bir kin sokma. Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok şefkatli çok merhametlisin."**

Göklerde ve yerde bulunan her şey, Allah'ın eksikliklerden beri ve yüce olduğuna delil olup hepsi de O'nun buyruklarına uyarlar. İradeyle ilişkili konularda buyruklarına uymayanların durumu ise O'nun izin vermesi sebebiyledir. Bu yönüyle onlar da Allah'ın buyruğunun dışında değillerdir. Çünkü O, mutlak güç sahibidir, O'nun gücüne karşı koyacak yoktur. Şayet teşrii konu-

larda buyruklarına uymayan kimseler varsa dünya hayatının imtihan yurdu olmasından dolayıdır. Bu sebeple buyruklarına uymama iznini vermesi yerli yerincedir.

Yahudi kabilelerinden Medine yakınında bulunan Nadr oğullarının Medine'den sürgün edilmelerine sebep teşkil eden olaylar sûrenin girişinde anlatılmıştı.

Kelime olarak *haşr* toplanma, bir yere doğru toplu bir şekilde sevk anlamına gelir. 2. âyette geçen *li evveli'l-haşr*'in kimler hakkında kullanıldığı ve bundan ne kastedildiği konusunda farklı görüşler zikredilmiştir. İfadenin Müslümanlar hakkında kullanılmış olması durumunda, Müslümanların Nadr oğullarını kuşatmalarının başında ve savaşa girişmemeleri kastedilmektedir. Yani Müslümanlar toplanıp Nadr oğullarını kuşatır kuşatmaz Medine'yi terk etmeyi kabul etmişlerdir ve böylece savaşmaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Şayet ifade Yahudiler hakkında kullanılmışsa sürgün anlamına kullanılmaktadır ve bu, Yahudilerin sürgünlerinin başlangıcı anlamındadır. Bilahare Hayber'den ve nihayet Arap yarımadasının tamamından sürülmüşlerdir. Bu sürgün olayına kadar Arap yarımadasında Kitap Ehli olmalarından dolayı itibar görüyorlardı. Fakat yaptıkları, Arap yarımadasından sürgün edilmelerinin başlangıcı olmasına neden oldu.

Müfessirler genelde *li evveli'l-haşrı* ilk sürgün şeklinde anlamışlardır. Fakat başta bulunan *lam* vakit bildirdiğinden ifadeyi sürgünün başlangıcı şeklinde anlamak daha doğru olur kanaatindeyiz. İfadenin ilk *haşır/ilk sürgün* şeklinde anlaşılması için *li'l-haşrı'l-evveli* yahut *li evveli haşrın* şeklinde olması gerekirdi.

İşte kuşatılmalarıyla Medine'yi terk etmelerinin Allah'ın bir lütfu olduğuna dikkat çekilmektedir. Allah kalplerine bir korku salmış ve onlar da sürgün edilmeyi kabul etmişlerdir. Değilse ne Müslümanlar onların sürgün edilmeyi kabul edeceklerini tahmin ediyorlardı ne de onlar sürgünü kabullenirlerdi. Çünkü kalelerinin sağlamlığına güveniyorlardı ve Müslümanların onlara bir şey yapamayacaklarına inançları vardı.

Kendi elleriyle ve Müslümanların eliyle evlerinin tahrip edilmesi meselesine gelince, evlerini terk etmek mecburiyetinde kaldıklarını hissedince içerden evlerini yıkma işine girişmiş; kapı pencere ne varsa söküp develerine yüklemişlerdir. Müslümanlar da savaş meydanına çıksınlar diye dışarıdan evlerini tahrip ediyorlardı.

Evlerinin tahrip edilmesi, onları terk edip ıssız bırakmaları anlamında da kullanılmış olabilir.

Aslında sürgün olmayı kabul etmeleri onlar için de iyi olmuştur. Çünkü

bunu kabul etmeyip savaşacak olsalardı Müslümanlar tarafından öldürülecek ve geri kalanları da esir alınacaktı. Dolayısıyla hem dünyada hem de ahirette ağır bir cezaya çarptırılmış olacaklardı.

Onların Medine'den sürülmelerinin sebebi, Allah'a ve Peygamberine karşı gelmeleri; antlaşmayı bozmaları, Müslümanların düşmanı olan Mekke müşrikleriyle gizli ittifak kurmaları ve Peygambere suikast teşebbüsünde bulunmalarıdır. Kuşkusuz, Allah'a ve Peygambere savaş açanların cezalandırılmaları da çetin olacaktır.

Müslümanların Nadr oğullarının ağaçlarının bir kısmını kestikleri 5. âyetten anlaşılmaktadır. Niçin kestiklerine dair Kur'ân'ın kendisinde bir beyan bulunmamaktadır. İslâm hukukçuları çevrenin korunması, yeryüzünde fesat çıkarma ve savaşlarda gereksiz tahribatın yasaklanması gibi konuları işleyen genel anlamdaki âyetlere ve konuyla ilgili Peygamberden nakledilmiş hadislere bakarak birtakım sınırlamalar getirmişlerdir. Buna göre ağaç, tarla ve ev gibi hususlara zarar verebilmek için bunun savaşta zafere ulaşmanın zorunlu şartı olması gerekir. Nitekim kesilen ağaçların, kuşatma esnasında askeri harekâtı engelleyen ağaçlar olduğu söylenmektedir. Askeri harekâta engel olmayanlara ise ilişilmemiştir. İbnu Mesud, sadece savaş alanında bulunan ağaçların kesildiğini belirtmektedir. (Nisaburî, VII, 150).

Nakledilen rivayetlerden anlaşılıyor ki Müslümanların söz konusu ağaçları kesmeleri üzerine Benu Kurayza ve Benu Nadr: *"Muhammed, yeryüzünde fesat çıkarmayı yasaklıyor ama kendisi ağaçları kesmekle yeryüzünde fesat çıkarıyor"* demişlerdir. Bunun üzerine: **"Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz veya onu dikili bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve bu O'nun yoldan çıkmışları cezalandırması içindir"** âyeti indirilerek bunun Allah'ın izniyle olduğu belirtilmiştir. Bu âyetten, savaş sırasında zorunlu birtakım sebeplerle yapılacak tahribatın yeryüzünde fesat çıkarmanın kapsamına girmediği anlaşılmaktadır.

Ta Kur'ân'ın indirildiği dönemde ağaçların kesilmesinin bir problem olarak Allah'ın kitabında yer alması İslâmiyet'in çevreye ve tabiat varlıklarına verdiği önemi göstermesi bakımında dikkat çekicidir. Gerek rivayetlerde, gerek halifelerin savaşla ilgili sözlerinde tabiat varlıklarının korunması, kadınların, çocukların, yaşlıların ve kendilerini ibadete vermiş din adamlarının öldürülmemesi gerektiği İslâm savaş hukukunda özenle vurgulanan hususlardır.

"Allah'ın onlardan alıp Peygamberine verdiğine (fey'e) **gelince, bilmelisiniz ki siz onların üzerine at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, dilediklerinin üzerine peygamberlerini üstün kılar. Allah, her şeye gücü yetendir."**

Fey'in ne anlama geldiği, kimlere verileceği ve verilecek miktarlar konu-

sunda fukaha arasında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Konunun ayrıntıları ve farklı görüşler için fıkıh ilmiyle ilgili kaynaklara bakılabilir. Burada anlatılan kısaca şudur:

Nadr oğullarından alınan mallar, Peygamberin tasarruf yetkisindedir. Çünkü söz konusu mallar savaşsız elde edilmiş; Nadr oğullarının üzerine Müslümanlar ne at sürmüşler ne de deve. Kısacası savaş yapılmaksızın bu mallar elde edilmiştir. Bu nedenle Peygamber bu malların nasıl dağıtılacağına karar verirse öylece dağıtılacaktır.

Rivayetlerden de anlıyoruz ki Müslümanların, Nadr oğullarının mallarının kendilerine taksim edilmesi beklentisi içine girmeleri üzerine bu âyet inmiş ve Peygamber, söz konusu malları muhacirler arasında dağıtmıştır. Sadece fakir durumda olan Ensar'dan iki veya üç kişiye bu mallardan pay verilmiştir. (Kurtubi, XVIII, 10).

"Allah'ın kent ehlinden peygamberine verdiği ganimetler Allah'a, Peygambere, onun akrabalarına, yetimlere ve yolda kalmış kimselere aittir. Bu, o malların sizden zengin olanlar arasında dolaşan bir servet olmaması içindir. Peygamber size ne verdiyse onu alın ve neden de sakındırdıysa onu tamamen terk edin. Allah'tan hakkıyla sakının; şüphesiz ki Allah'ın azabı çetindir."

Bu âyetle kendisinden önceki âyetin aynı konuyu mu yoksa farklı konuları mı düzenledikleri konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu konudaki ayrıntılar için konuyla ilgili kaynaklara bakılabilir. Burada sadece şunu belirtmek isteriz ki önceki âyette malların tasarrufunun Peygambere bırakılmasına gerekçe olarak Müslümanların Nadr oğullarıyla savaşa girmemiş olmaları zikredilirken, bu âyette malların, söz konusu edilen gruplar arasında taksim edilmesine sebep olarak belirli ellerde toplanmasına engel olmanın hedef alındığı anlatılmaktadır. Buna göre mallar Müslümanların fakirlerine verilmiştir. Bu da İslâm'ın sosyal adalete ne denli değer verdiğini gösterir. Amaçlanan, servetin belirli ellerde toplanmaması ve topluma yayılmasıdır. Faizin yasaklanması, zekâtın farz kılınması, karaborsacılığın yasaklanması, infak etmenin teşvik edilmesi, mirasın mümkün olduğunca geniş çerçevede akrabalar arasında dağıtılması, kimi söz ve davranışlar sebebiyle mali cezaların (kefaretlerin) belirlenmiş olması ve bunların fakirlere dağıtılmasının istenmesi gibi hususlar hep malların belli ellerde toplanmaması için alınmış tedbirlerdir.

"Bu muhacirlerden önce Medine'yi yurt edinmiş ve kalplerine imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine hicret edenleri seviyor ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymuyorlar. Kendileri ihtiyaç içerisinde olsalar bile onları kendilerine tercih ediyorlar. Her kim

de nefsinin cimriliğinden korunursa, bilsin ki o kimselerdir kurtuluşa erecek olanlar."

İslâm toplumunun öncüleri Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirlerle Medine'de onları bağırlarına basan Medineli Ensar'dır. Öncü olan bu iki grup sonra gelen Müslümanlara örnek gösterilmişlerdir. Fey'in, yurtlarını ve mallarını Mekke'de terk etmiş olan fakir Muhacirler arasında dağıtılacağı belirtildikten sonra kendilerine pay ayrılmayan Ensar'ın faziletleri dile getirilmektedir. Sözü edilen bu Ensar topluluğu, Mekke'den hicret edenleri seviyordu. Mallarını onlarla paylaştılar, ihtiyaç içerisinde olsalar bile onları kendilerine tercih ettiler. Bu sebeple onlar nefislerinin cimriliğinden sıyrılmış ve böylece kurtuluşa ermişlerdir.

Bir toplum, Muhacirler gibi inançları için yurtlarından ve mallarından vazgeçebiliyorsa ve Ensar gibi de yardımlaşma ve yardıma muhtaç kimselere yardım etme sevgisini öne çıkarmışsa bütün iyilikler o toplumda vardır. İşte Müslümanlara örnek gösterilen Muhacir ve Ensar toplumu böyleydi.

Bu iki topluluktan oluşan toplumu izleyenlerin söylemeleri gereken de şöyle ifade edilmektedir; "**Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: 'Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. İman edenlere karşı kalbimize bir kin sokma. Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok şefkatli çok merhametlisin."**

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا
يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ
لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ
مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ
الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ

مِنَ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ
جَمٖيعًا اِلَّا فٖي قُرًى مُحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَرَٓاءِ جُدُرٍۜ بَأْسُهُمْ
بَيْنَهُمْ شَدٖيدٌۜ تَحْسَبُهُمْ جَمٖيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰىۜ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَۚ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَرٖيبًا ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌۚ ﴿١٥﴾
كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْۚ فَلَمَّا كَفَرَ
قَالَ اِنّٖي بَرٖٓيءٌ مِنْكَ اِنّٖٓي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمٖينَ ﴿١٦﴾
فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَٓا اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فٖيهَاۜ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا
الظَّالِمٖينَ ﴿١٧﴾

11. Şu münafıklık yapanların, Kitap Ehli'nden inkâr eden dostlarına: "Yurtlarınızdan çıkarılacak olursanız kesinlikle biz de sizinle birlikte çıkacağız; sizin aleyhinizde asla kimseye uymayız. Savaşacak olursanız kesinlikle yardımınıza koşarız" dediklerini görmedin mi? Oysa Allah onların yalancılar olduğuna tanıklık eder.

12. Yurtlarından çıkarılacak olurlarsa onlarla çıkmayacak ve savaşırlarsa yardımlarına gitmeyecekler. Yardıma gitseler bile geri dönüp kaçacaklar. Sonra kendilerine de yardım edilmez.

13. Sizin onların kalbine verdiğiniz korku, kesinlikle (kalplerindeki) **Allah korkusundan fazladır. Böyledir; çünkü onlar, kavrayışı olmayan kimselerdir.**

14. Onlar sizinle topluca savaşamaz, sadece muhkem yerlerde yahut surların arkasından savaşırlar. Kendi aralarındaki savaşları ise

pek çetindir. Kendi aralarında birlik içinde olduklarını zannedersin; oysa onların kalpleri darmadağındır. Çünkü onlar, aklını kullanmayan bir topluluktur.

15. Kendilerinden az önce yaptıklarının cezasını tatmış onlara benzerler ki böylelerine ahirette acıklı bir azap vardır.

16. Tıpkı şeytanın şu misalinde olduğu gibi: Hani insana: "İnkâr et" dedi. İnsan inkâr edince de: "Ben senden sorumlu tutulamam; çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım" dedi.

17. Sonuçta ikisinin akıbeti de ateştir ve orada ebedi kalacaklardır. Zalimlerin cezası işte budur.

Söz tekrar muhasara öncesine dönüyor. Peygamber, Nadr oğullarına Medine'yi terk etmeleri için mühlet tanıdığında münafıklar kendilerine haber gönderip sonuna kadar yanlarında yer alacaklarını, Medine'yi terk etmeleri pahasına da olsa bu sözlerinden geri dönmeyeceklerini söylediler. Yahudiler tarafından hep Müşrik araplar aldatılıyordu, şimdi de müşrik Araplar Yahudileri aldattılar. Yahudiler Medine'den sürüldüler ama o münafıkların kılı kıpırdamadı.

Tefsirini yapmakta olduğumuz âyetler olay gerçekleşmezden önce indirilmişti ve âyetlerde anlatılanlar aynıyla vuku bulmuştur.

Münafıkların, Yahudilerin yardımına koşmamaları Müslümanlardan korkuları sebebiyle idi. Öyle ki bu denli Allah'tan korkmuyorlardı. Çünkü onlar akıllarını kullanmayan; kavrayışı olmayan bir topluluktur.

Âyetlerde bu husus belirtildikten sonra hem Yahudilerin hem de münafıkların Müslümanlardan korkuları dile getirilerek: **"Onlar sizinle topluca savaşamaz, sadece muhkem yerlerde yahut surların arkasından savaşırlar. Kendi aralarındaki savaşları ise pek çetindir. Kendi aralarında birlik içinde olduklarını zannedersin; oysa onların kalpleri darmadağındır. Çünkü onlar, aklını kullanmayan bir topluluktur"** denilmektedir.

Kuşkusuz, Müslümanların her dönemde bu anlatılanlardan ibret almaları gerekir. Onların hâkimiyetlerinin son bulması, düşmanlarının güçlü olmalarından kaynaklanmadı. İslâm toplumunun yozlaşmasından, tefrikaya düşmesinden, imanlarının zayıflayıp ahlâki tefessühe düşmelerinden kaynaklandı. Bu durum, düşmanlarının iştahını kabarttı. Böylece Müslüman ülkeler üzerine yürüme cesaretini buldular, buraları fethedip onları sömürgeleri haline ge-

tirdiler. Bugün Müslüman toplumların çektiği sıkıntıların en önemli sebepleri bunlardır.

"Kendilerinden az önce yaptıklarının cezasını tatmış onlara benzerler ki böylelerine ahirette acıklı bir azap vardır."

Nadr oğullarından önce yine Yahudi olan Kaynuka oğulları antlaşmaları bozmuş ve Müslümanlara karşı küstahça tavırlar içerisine girmişlerdir. Peygamber onları uyarmış fakat uyarı da fayda vermemiştir. Nihayet Medine'den Şam bölgesine sürülmüşlerdi. Âyet, Nadr oğullarına ve onlara yardım edeceklerini söyleyen münafıklara Kaynuka oğullarının akıbeti hatırlatılmaktadır.

"Tıpkı şeytanın şu misalinde olduğu gibi: Hani insana: "İnkâr et" dedi. İnsan inkâr edince de: "Ben senden sorumlu tutulamam; çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım" dedi.

Nadr oğulları şeytan tarafından aldatılmış insana, münafıklar da şeytana benzetilmektedir. Şeytan insanı aldatır, yardımcısı olacağını söyler. Fakat insanın ona tam da ihtiyacının olduğu bir sırada: **"Ben senden sorumlu tutulamam; çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım"** der. Münafıklar da Nadr oğullarına: *"Medine'yi terk etmeyin, savaş olursa Medine'den göç etmemiz pahasına olsa bile biz de sizinle birlikte savaşacağız"* demişlerdi, ama kuşatma gerçekleştiğinde yardımlarına koşmamışlardı.

"Sonuçta ikisinin akıbeti de ateştir, orada ebedi kalacaklardır. Zalimlerin cezası işte budur."

Nadr oğulları Yahudileri de, onların yardımına gideceklerini söyleyen ve yardımlarına koşmayan münafıklar da Allah ve Peygamberine karşı gelmeleri ve antlaşmalara riayet etmemeleri nedeniyle zalim olmuşlardır. Cezaları ise cehennem olacaktır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ
لِغَدٍۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ
نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

18. Ey iman edenler! Allah'tan korkun; ve herkes yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

19. Sakın Allah'ı unutan ve bu nedenle Allah'ın da kendi canlarını kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar yoldan çıkmışlardır.

20. Cehennem ehli ve cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli; işte onlardır kurtuluşa erenler.

Nadr oğulları Yahudileriyle münafıkların durumları, yaptıkları sebebiyle uğradıkları akıbet dile getirildikten sonra söz iman edenlere getirilmekte ve yarın için ne hazırladıklarına bakmaları hatırlatılmaktadır.

Müşrik, münafık yahut Kitap Ehli veya gayr-i Müslim diğer grup ve inanç sahipleri hakkında Kur'ân'da yer alanların tamamı öncelikle müminlerin bunlardan ibret almaları için zikredilmektedir. En nihayet bütün bu grupların geçmişi tevhit üzere idi. Ama zamanla tedrici olarak hak dinden uzaklaşma onları bu duruma düşürmüştür. Söz konusu akıbetlerin tamamı şu anda Müslüman olanlar için muhtemel akıbetlerdir. Hem Kur'ân'ı okuyan ve ona inananlar, Müslümanlardır. Kur'ân diğer insanları da uyarır, onlara yol gösterir ve deliller sunar ama ancak inandıktan yani Müslüman olduktan sonra anlatılanlara uyar, onlara inanır ve onlardan yararlanırlar. O halde uyarma noktasında Kur'ân *"hudan linnas"tır: "İnsanların tamamına yol gösterir"*. Ama bundan sonrası *"hudan lilmuttakin: Kendilerini Allah'ın azabından koruma altına almak isteyen inananlar için yol gösterir."* Kur'ân'ı anlayarak okuyan ve âyetleri üzerinde düşünen hiçbir Müslüman *"şu âyetler müşrikler hakkındadır... Şunlar Kitap ehli hakkındadır... Bunlar da geçmiş zaman insanları hakkındadır beni ve toplumumu ilgilendirmez"* diyemez.

Evet, ey iman edenler! Şu Nadr oğulları Yahudileri ve münafıklar, Allah ve Resulüne karşı gelerek hem dünyalarını ve hem de ahiretlerini harap ettiler. Ya siz, yarınınız için ne takdim ettiniz, buna bakın. Yoksa siz de onların uğradıkları akıbete uğrayabilirsiniz. Kuşkusuz Allah her yaptığınızdan haberdardır.

"Sakın Allah'ı unutan ve bu nedenle Allah'ın da kendi canlarını kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar yoldan çıkmışlardır."

Yukarıda Müslümanların: *"Şu âyetler müşrikler, Yahudiler, Hıristiyanlar vs. hakkında indirilmiştir, bizi ilgilendirmez"* diyemeyeceklerini çünkü bütün bunların geçmişlerinin Müslüman olduklarını fakat zamanla şu veya bu sebeple hak yoldan ayrıldıklarını söylemiştik. İşte bu âyet de Müslümanları bu konuda uyarmakta; Allah'ın kendilerine yüklediği sorumlulukları yerine getirmemeleri sebebiyle zamanla kalpleri paslanan ve nihayet salih ameller işlemeyi unutan kimseler gibi olmamak için dikkatli davranmaları istenmektedir. Değilse yoldan çıkmış olurlar ve kendilerinden önce yoldan çıkmışlara benzerler.

"Cehennem ehli ve cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli; işte onlardır kurtuluşa erenler."

Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak Allah'ı anan ve bu sebeple cenneti hak edenler, Allah'ın emir ve yasaklarını unutup kendileri de unutulmayı hak eden cehennem ehli gibi değildir.

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ خَاشِعًا
مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذٖى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحٖيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذٖى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزٖيزُ الْجَبَّارُ
الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللّٰهُ
الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ لَهُ
مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٢٤﴾

21. Biz bu Kur'ân'ı şayet bir dağa indirseydik muhakkak ki onun Allah korkusundan ürperdiğini ve parçalandığını görürdün. Biz bu misalleri insanlara anlatıyoruz ki düşünsünler.

22. O Allah ki O'ndan başka ilâh yoktur. Görülmeyeni de bilir görüleni de O, Rahmân'dır, Rahîmdir.

23. O Allah ki O'ndan başka ilâh yoktur. O hükümrandır, eksiklikten münezzehtir, esenlik verendir, güvenilen ve emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, mutlak güç sahibidir, gücüne karşı konulamayandır ve büyüklükte eşi olmayandır. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir.

24. O yaratıcı, var eden ve şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedir. O, mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.

Sûrenin başından itibaren yoldan çıkmış Yahudilerle münafıklardan söz edildi. Ardından müminlerden takvaya sarılmaları ve ahiretleri için hazırlık yapmaları istenildi. Sûrenin bu son bölümünde müminlerin ne denli yüce bir kitaba ve bir rehbere sahip oldukları anlatılmaktadır.

Kur'ân öyle yüce bir kitaptır ki dağa akıl verilmiş olup kendisine Kur'ân indirilmiş olsaydı Kur'ân'daki uyarı, müjde ve üstün hakikatler karşısında o heybetli ve yüksek dağ bile saygı ve korkusundan dağılıp un ufak olurdu. "**Biz bu misalleri insanlara anlatıyoruz ki düşünsünler.**" Verilen bu misal insanlar için bir uyarıdır. İnsan akıl ve kalp sahibidir. Kur'ân'ın anlattığı o yüce hakikatler karşısında eriyip yok olması gerekirken nice insan bu uyarılara ve üstün hakikatlere tıpkı cansız ve duygusuz varlıklar gibi duyarsız kalabiliyor!

Kur'ân'ın yüceliği dile getirildikten sonra bu Kur'ân'ı indiren yüce Allah'ın temel niteliklerine yer verilmektedir. Şöyle ki:

O'ndan başka ilâh yoktur: Kendisine kulluk yapılması gereken sadece O'dur. O'ndan başkasına kulluk edilmez. Sevgisinin her türlü sevginin, korkusunun da her türlü korkunun üstünde tutulması gerekir.

Görülmeyeni de görüleni de bilir: O'na hiçbir şey gizli olmaz. Olmuş olanları da bilir, olacak olanları da, gizliden yapılanları da bilir, açıktan yapılanları da.

O, Rahman'dır, Rahîmdir: Kendisine itaatin gerekliliğine ve ilminin sınırsızlığına rağmen o çok merhametlidir, şefkat sahibidir.

O, hükümrandır (el-Melik): Varlıkta her ne varsa; görüneni ile ve görün-

meyeni ile hepsinin sahibi ve yöneticisidir. Onları idare eder ve onlar üzerinde tasarrufta bulunur. Bu sebeple dilediğini aziz kılar, dilediğini de zelil kılar. Yönetiminde ortağı yoktur.

Eksiklikten münezzehtir (el-Kuddûs): Her türlü eksiklikten uzaktır. Eksik sıfatlar hiçbir surette O'na arız olmaz.

Esenlik verendir (es-Selam): Kendisi eksik sıfatlardan salim olduğu gibi insanlar için de esenlik diler. Emir ve yasaklarına uyanlar esenlik içinde olurlar. Esenliğin kaynağı O'dur.

Güvenilen ve emniyete kavuşturandır (el-Mü'min): Güven sağlayan, kendisine güvenilen, vaadine itimat edilen; iman edenlere mükâfat vereceğine ve kötülük işleyenleri cezalandıracağına dair sözüne güvenilen ve kendisine güvenenleri korkudan emin kılandır.

Gözetip koruyandır (el-Muheymin): Olup biten her şeye hâkimdir, yaratıklarını korur ve ihtiyaçlarını giderir.

Mutlak güç sahibidir (el-Azîz): Karşı gelinemeyen bir güce sahiptir. İzzetli ve şereflidir.

Gücüne karşı konulamayandır (el-Cebbâr): İstediği her durumda her istediğini yapabilen, hüküm ve gücüne karşı konulamayandır.

Büyüklükte eşi olmayandır (el-Mütekebbir): Büyüklük O'na mahsustur. O, büyüklük taslayan değildir, gerçekten büyüktür. Büyüklük ve azamette eşi olmayandır.

Yaratandır (el-Hâlik): Her şeyin yaratıcısıdır. Onları yoktan varlık âlemine çıkarmıştır. Hiçbir şey tesadüfî meydana gelmemiştir. Yaratılmalarında başka bir kimsenin payı yoktur.

Var edendir (el-Bâri'): Örneği olmadan yaratandır. Varlıktaki her şeyin tasarımı da O'na aittir, varlığa gelmesi de.

Şekil verendir (el-Musavvir): Her şeye şekil veren O'dur. O her cinse her cüz'e ve her ferde benzersiz şekil vermiş ve hiçbir modeli aynen tekrarlamamıştır.

"En güzel isimler O'nundur." Eksiklik O'na arız olmaz. Bütün mükemmellikler O'na aittir.

60.
Mumtehine Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 13 âyettir. Hudeybiye antlaşmasına göre Mekke'den Müslümanların yanına kaçan olursa iade edilmesi gerekiyordu. 10. âyette Mekke'den kaçıp gelen kadınların imtihan edilmeleri ve inanmış iseler geri iade edilmemeleri istenmektedir. İşte bu nedenle sûreye ***"imtihan edilen kadın"*** *anlamına gelen* ***"mumtehine"*** *adı verilmiştir. Sûrenin temel konusu, Müslüman olmayanlarla ilişkilerin mahiyeti, onlarla dostluğun olup olmayacağı ve bunun sınırları meseleleridir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّ۪ي وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَٓاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَٓاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّۚ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ
تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْۜ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا ف۪ي سَب۪يل۪ي وَابْتِغَٓاءَ مَرْضَات۪ي
تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِۗ وَاَنَا۬ اَعْلَمُ بِمَٓا اَخْفَيْتُمْ وَمَٓا اَعْلَنْتُمْۜ وَمَنْ
يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١﴾ اِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ

أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ
تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾ لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ
بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr ettikleri ve Rabbiniz olan Allah'a iman etmiş olmanızdan dolayı Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan çıkardıkları halde onlara sevgi besliyorsunuz. Şayet benim yolumda cihad etmek ve hoşnutluğumu kazanmak için çıkmışsanız nasıl olur da onlara sevgi gösterip sır verirsiniz? Oysa ben, gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden her kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur.**
2. **Şayet onlar sizi ele geçirecek olurlarsa size düşman kesilir, ellerini ve dillerini size kötülükle uzatırlar. Onlar sizin küfre sapmanızı arzu ederler.**
3. **Kıyamet günü yakınlarınız da çocuklarınız da size fayda vermeyecektir. Allah aranızı ayırır. Allah yaptıklarınızı görmektedir.**

Âyetlerin nüzul sebebine dair şöyle bir olay nakledilir:

Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye sefer için hazırlık yapmaktadır. Bu niyetini güvendiği sahabilerinden başkasına açmamıştır. Bu sırada Mekke'den Medine'ye azatlı bir cariye olan Sâre isminde bir kadın Peygamberden yardım almak üzere gelir. Peygamberden yardım talebinde bulunur. Peygamber, Müslüman olarak mı yoksa göçmen olarak mı yardım istediğini sorar. Kadın azat edildikten sonra muhtaç duruma düştüğünü ve bu sebeple yardım istediğini söyler. Bunun üzerine Peygamber, daha önce cariyeleri olup kendisini azat etmiş olan Abdulmuttalip oğullarından kadının ihtiyaçlarını gidermelerini ister. Kadına yardım edilir. Azatlı bir köle olan Hatıb b. Ebi Beltaa da kadına bir miktar yardımda bulunur ve Mekkelilere kendisine verdiği mektubu ulaştırmasını ister. Mektubunda Peygamberin üzerlerine yürüme hazırlığı içinde olduğunu haber vermektedir. Cebrail, durumu Peygambere haber verir. Peygamber Hz. Ali'yle birlikte birkaç kişiyi görevlendirir ve kadını bulup

mektubu ondan geri almalarını ister. Peygamberin kadını bulacaklarını söylediği yere ulaştıklarında kadını bulurlar ve saçları arasında sakladığı mektubu alıp geri dönerler. Peygamber Hatıb'ı huzuruna çağırtır ve bunun sebebini sorar. Hatıb, İslâm'dan dönmediğini fakat çoluk çocuğunun Mekke'de kaldıklarını, hicret eden Müslümanların Mekke'de akrabalarının bulunduğunu, geride kalan çoluk çocuklarını bu akrabalarının koruduğunu fakat kendisinin çoluk çocuğunu koruyacak orada kimsesinin bulunmadığını, Mekkelilerin çocuklarını gözetmeleri için bu mektubu yazdığını söyler. Peygamber mazeretini kabul eder. Hz. Ömer'in Hatıb'ın öldürmesini istemesi üzerine de bu kişinin Bedir savaşına katılanlardan olduğunu ve Allah'ın bu savaşa katılanları affetmiş olabileceğini söyleyerek Ömer'in isteğini yerine getirmez.

Âyetlerin bu olay üzerine indirildiği nakledilir. Olay üzerine indirilen âyetlerin yukarıdaki âyetlerle sınırlı olup olmadığı tartışmalıdır.

Söz konusu olay üzerinden inanmayanlarla ilişkiler konusunda birtakım düzenlemeler anlatılmaktadır. Bu bağlamda, inanmayanların dost edinilmeleri kesin bir dil ile yasaklanmaktadır. Nüzul sebebi de göz önünde bulundurulduğunda burada yasaklanan dostluk Müslümanlar aleyhinde sonuçlanacak ilişkidir. Müslümanlardan bir kişinin veya topluluğun, inanmayan kimselerle diğer Müslümanlar aleyhinde olabilecek bir ilişkiye girmeleri kesinlikle yasaklanmıştır. Böyle bir davranış imanla çelişmektedir. Çünkü ilk âyetin sonunda: "**Sizden her kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur**" denilmektedir. Söz konusu olayda Hatıb'ın, kötü bir niyetle olmasa da sırf kişisel çıkarı için Müslümanların aleyhine sonuçlanabilecek bir ilişkiye girmesi ve Müslümanların sırlarını onlara haber vermesi kınanmaktadır.

İnanmış kişi, Allah'ı dost seçmiş kişidir ve Allah da onu kendisine dost kabul etmektedir. Bu sebeple inanmış kimselere düşman olan Allah'a da düşmanlık yapmaktadır. İnanmış bir kişi, Allah'a düşman olanlarla birlik olup inanmışlar aleyhine nasıl ilişkiler kurabilir ki? Kaldı ki o kimselerin kendileri inanmışları ele geçirecek olsalar elleriyle ve dilleriyle onlara zarar vermekten çekinmeyeceklerdir. Onların bütün arzuları müminlerin imanlarından vazgeçmeleridir.

İkinci âyette **"Şayet onlar sizi ele geçirirlerse size düşman kesilir, ellerini ve dillerini size kötülükle uzatırlar. Onlar sizin küfre sapmanızı arzu ederler"** denilmesi de Müslüman olmayanlardan hangileriyle dostluğun kurulamayacağı daha da vuzuha kavuşturulmaktadır.

"Kıyamet günü yakınlarınız da çocuklarınız da size fayda vermeyecektir. Allah aranızı ayırır. Allah yaptıklarınızı görmektedir."

Hatıb'ın Mekkelilere mektup yazmasının gerekçesini hatırlayalım. Çoluk çocuğunun korunup gözetilmesi maksadıyla Müslümanların sırrını Mekke müşriklerine bildirmişti. Oysa ahirette çoluk çocuğun insana bir faydası olmayacak, herkesin ameli ne ise onunla yargılanacaktır. Allah'a düşman olanlara dost olanlar, Allah'ın dostları olamazlar. Bu sebeple çoluk çocuklarının korunup gözetilmeleri için Müslümanların aleyhine Allah düşmanlarıyla dost olunmaz.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ
فِي إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ
أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ
لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا
وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ
كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾
لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

4. İbrahim ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve Allah dışında taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Yalnızca Allah'a tapıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke açığa çıkmıştır bir kere." İbrahim'in babasına söylediği: "Senin için bağışlama dileyeceğim; fakat Allah'tan sana gelebilecek

herhangi bir şeye engel olamam" sözü bunun dışındadır. "Rabbimiz sana tevekkül ettik ve sana yöneldik. Dönüş sanadır."

5. **Rabbimiz bizi inkâr edenler için bir imtihan kılma ve bizi bağışla. Ey Rabbimiz, sen mutlak güç sahibisin, her şeyi yerli yerince yapansın.**
6. **Sizlerden Allah'a ve ahiret gününe dair umutları olan herkes için onlarda güzel bir örnek vardır. Kim de yüz çevirirse bilsin ki Allah, kimseye ihtiyacı olmayandır, her türlü övgüye layıktır.**

Önceki âyetlerde müminlerin kâfirleri dost edinmemeleri gerektiği zikredilmişti. Bu âyetlerde de onlara örnek olacak Hz. İbrahim ve onunla birlikte iman edenlerden bir misal anlatılmaktadır.

Hz. İbrahim ve onunla birlikte iman etmiş olanlar, inkâr edip putlara tapan kavimlerine: **"Biz sizden ve Allah dışında taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Yalnızca Allah'a tapıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke açığa çıkmıştır bir kere."."** Hatıb b. Ebi Beltaa ve onun gibi davrananlar, Hz. İbrahim ve onunla beraber olanları örnek almalı, Allah düşmanlarından uzak durmalılar.

Kur'ân-ı Kerim, peygamberler dışında fert olarak hiçbir kimseyi dini anlamda ne denli ileri olursa olsun bütün eylemleriyle örnek göstermemiştir. Bütün davranışlarıyla örnek olan sadece peygamberlerdir. Bu sebepten olmalı ki Hz. İbrahim'in örnek alınmaması gereken bir davranışına işaret edilmiş ve **"İbrahim'in babasına söylediği: 'Senin için bağışlama dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelebilecek herhangi bir şeye engel olamam' sözü hariç"** denilmiştir. Babasına şunu demişti: *"İnkârından dolayı Allah'tan sana bir ceza gelirse ona engel olamam. Benim sana yapabileceğim, sadece dua etmektir, ben de bunu yapacağım."*

Hz. İbrahim'in babasına dua etmesinin sebebinin, daha önce verdiği bir sözden dolayı olduğu Tevbe sûresinde şöyle ifade edilmektedir: *"İbrahim'in babasının bağışlanması için yaptığı duaya gelince, bu, daha önce vermiş olduğu bir sözden kaynaklanıyordu. Onun Allah düşmanı olduğunu kesin olarak anlayınca ondan uzak durdu."* (Tevbe 9/114).

Hz. İbrahim, verdiği sözden dolayı babasının bağışlanması için dua etmişti. Ancak babası küfür üzere ölüp kâfir olduğu kesin olarak ortaya çıkınca bundan uzak durmuştur.

"Rabbimiz bizi inkâr edenler için bir imtihan kılma; bizi bağışla. Ey Rabbimiz, sen mutlak güç sahibisin, her şeyi yerli yerince yapansın."

Âyet daha çok şöyle anlaşılmıştır: Bu kâfirler bizi yenilgiye uğratırlarsa hak üzere olduklarını iddia eder ve: *"Eğer şu Müslümanlar Allah yolunda olsalardı, biz onları yenemezdik"* derler. O zaman hak yolda olduğumuzu anlatmamız zorlaşır.

Müslümanların kâfirler için imtihan konusu olmaları, kâfirlerin baskı ve zulümlerinin artması sonucunda Müslümanların dinlerinden taviz vermeleri yahut dinlerinden dönenlerin olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Kısacası, inançları konusunda imtihan konusu olmamak için dua etmişlerdir ve bu her zaman ve her yerde iman edenlerin yapmaları gereken bir duadır.

"Sizlerden Allah'a ve ahiret gününe dair umutları olan herkes için onlarda güzel bir örnek vardır. Kim de yüz çevirirse bilsin ki Allah, kimseye ihtiyacı olmayandır, her türlü övgüye layıktır."

Allah'la karşılaşıp O'na hesap vereceğine inanan ve ahirette mükâfata kavuşmayı umanlar, kâfirlerden uzak durma konusunda Hz. İbrahim ve onunla birlikte iman etmiş olanları kendilerine örnek alsınlar. Ama kim onları kendisine örnek almaz, yüz çevirip büyüklenir ve kâfirleri dost edinirse zararı sadece kendisine olur, Allah'a bir zarar veremez. O'nun, herhangi bir kimsenin iman etmesine ve emirlerini yerine getirmesine ihtiyacı yoktur. Başkaları kendisini övse de övmese de O, övgüye layıktır.

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَ الَّذ۪ينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةًۜ وَاللّٰهُ قَد۪يرٌۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧﴾
لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ ﴿٨﴾
اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾

7. **Belki Allah sizinle onlardan düşmanlık besledikleriniz arasına bir sevgi koyar. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.**
8. **Allah sizi, din konusunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik etmenizden ve onlara adil davranmazdan sakındırmaz. Kuşkusuz Allah, adil davrananları sever.**
9. **Allah din konusunda sizinle savaşan, sizleri yurdunuzdan çıkaran ve çıkarılmanız için destek olan kimseleri dost edinmekten sakındırıyor. Sizden her kim onları dost edinirse bilesiniz ki onlar zalimlerin ta kendileridir.**

Düşmanla dostluğu yasaklayan önceki âyetler indikten sonra Mekke'de akrabaları bulunan muhacirler, bir daha akrabalarıyla karşılaşmanın ve onlarla ilişki kurmanın kapılarının artık kapandığını düşünerek üzülmüşlerdi. Belki de aralarında, Müslümanlara düşmanlık beslemeyen ve onları yurtlarından çıkarma işine destek vermemiş olan akrabalarıyla ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konusunda Peygambere müracaat edenler de olmuştu. İşte bu âyetler, üzülen Müslümanlar için ve akrabalarıyla ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini soranlara çözüm olmuştur.

Kuşkusuz kâfirlerle dostluk ve içli dışlı olmak ancak onların Müslüman olmalarıyla mümkündür.

"Belki Allah sizinle onlardan düşmanlık besledikleriniz arasına bir sevgi koyar. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir"

Âyet, Mekke kâfirleriyle aradaki bu durumun devam etmeyeceğini, onların İslâm'ı kabul edeceklerini de imalı bir şekilde müjdelemektedir. Nitekim bir müddet sonra Mekke'de bulunanlar Müslüman olmuş ve Müslümanlarla aralarında sevgi ve dostluk oluşmuştur.

Âyet ayrıca her dönem ve her yerde bulunan Müslümanlara, aralarında düşmanlık bulunan kâfirlerin İslâm'ı kabul ederek onlarla dost olabilecekleri mesajını vermektedir. Bu sebeple düşmanlıktan dostluğa açılabilecek bir kapının açık bırakılması gerektiğini hatırlatmaktadır. O halde Müslümanların bütün kapıları kapatacak şekilde bağnazca bir düşmanlığa kendilerini kaptırmamaları gerekmektedir.

İnkâr edenlerin tamamı İslâm karşıtlığı konusunda aynı değildir. Hem bunlarla ilgili hükmü ve hem de hicret edenlerden Müslümanlara düşmanlık yapmamış olan akrabalarıyla ilişkiler konusu takip eden âyette belirtilmektedir: Bunlarla iyi münasebetler devam ettirilir. Akraba iseler akrabalık bağı gö-

zetilir, onlara adaletle davranma konusuna özen gösterilir. Âyetin devamında **"Kuşkusuz Allah, adil davrananları sever"** denilerek aslında adaletin sadece bunlara değil, Müslümanlarla aralarında düşmanlık bulunanlara da gösterilmesi gerektiğine dikkat çekilir.

İnkâr edenlerden dost edinilmemeleri gerekenler, din konusunda Müslümanlarla savaşan ve Müslümanların yurtlarından çıkarılmaları konusunda destek verenlerdir. Allah'a ve Peygamberine düşmanlık yapanları dost edinmek zalimlikten başka bir şey değildir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ
اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُمْ
مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا
مَا أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾
وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

10. Ey iman edenler! Mümin kadınlar size hicret edecek olurlarsa onları imtihan edin. Allah onların imanlarını en iyi bilendir. Şayet onların mümin olduklarına kanaat getiriseniz onları kâfirlere iade etmeyin. Ne bu kadınlar onlara helaldir ne de onlar bunlara helaldir. Onların (Bu kadınlara) **yapmış oldukları harcamaları** (mehirleri) **de geri verin. Ücretlerini** (mehirlerini) **vermeniz kaydıyla** (bu kadınlarla) **evlenmenizde sizin için bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayınız. Onlara harcadıklarınızı isteyi-**

niz, onlar da harcadıklarını istesinler. Allah'ın hükmü işte budur. Aranızda hükmünü O böyle veriyor. Allah bilendir, her şeyi yerli yerine yapandır.

11. Şayet eşlerinizden biri kâfirlere kaçar (ve ona verdiğiniz mehri de kaçırmış olup) **siz de onlarla savaşır da galip gelirseniz, eşleri kaçmış olanlara harcamış olduklarını verin. İnanmış olduğunuz Allah'a karşı gelmekten sakının.**

Hudeybiye antlaşmasında kabul edilen antlaşma maddelerinden biri, Mekke'den Medine'ye kaçanların iade edilecekleri şeklinde idi. Nitekim Medine'ye kaçan erkekler iade edilmişti. Ancak bir müddet sonra Medine'ye iki kadın kaçıp geldi. Kaçacak kadınlar hakkında nasıl bir yol izleneceği antlaşmada belirtilmemişti. Kaçan iki kadının iade edilmeleri istenilmiş ve bunun üzerine 10. âyet indirilmiştir. Buna göre kaçıp gelmiş kadınların münafık mı, gerçekten mümin mi oldukları, sırf bir yerden bir yere göç etmek veya dünyalık bir menfaat elde etmek için mi yoksa Allah ve Peygamber sevgisinden dolayı mı göç ettikleri konusunda imtihan edilecekler. Müslümanlar, bu kaçanların mümin kadınlar olduklarından dolayı kaçtıklarını tespit ederlerse onları iade etmeyeceklerdir. Bu arada Allah'ın, onların imanlarını daha iyi bildiği ifade edilerek insanların kalpte neler saklandığını tam olarak anlamalarının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır. O halde Müslümanların bu konuda varacakları sonuç, kanaatlerinin vardığı sonuç olacaktır.

Hicret eden kadının Müslüman olduğuna inanılırsa müşrik olan kocasına iade edilmeyecek ama kocasının kendisine vermiş olduğu mehir geri verilecektir. Aynı şekilde dinden dönerek kâfirlere kaçan bir kadın olursa Müslüman kocasının ona vermiş olduğu mehir de kâfirlerden istenecektir.

Müslüman kadının iade edilmemesi, müşrik kocasıyla olan nikâh bağının bitmiş olmasındandır. Çünkü Müslüman bir kadın, müşrik olan birinin nikâhlısı olamaz ve müşrik erkeklerle evlenemez.

Müslüman olarak kaçan bu kadınlarla evlenmekte bir sakınca yoktur. Çünkü Müslüman olmakla üzerindeki müşrik kocasının nikâhı düşmüş olur. Bu sebeple mehrinin verilmesi ve kadının bekleme iddetinin dolması kaydıyla onunla evlenmekte bir sakınca yoktur.

11. âyette ise karısı dinden dönerek kaçmış fakat mehrini Müslüman kocası geri alamamışsa, kendilerine kaçtığı kâfirlerle savaş çıkıp onlara galip gelindiği takdirde ganimet dağıtılmadan o kimsenin vermiş olduğu mehrin mis-

li çıkarılıp kendisine verildikten sonra ganimetin taksim edileceği anlatılmaktadır.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ
بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا
يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ
فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

12. Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi bir iş konusunda sana karşı gelmemek hususunda biat etmeye geldiklerinde biatlerini kabul et. Onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

13. Ey iman edenler! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Öyle ki bu topluluk, tıpkı kâfirlerin kabir ehlinden ümidini kesmesi gibi ahiretten ümitlerini kesmişlerdir.

Buhari'nin Hz. Aişe'den naklettiği bir rivayete göre Peygamber (s.a.v.), Mekke'den kaçıp kendisine gelen mümin kadınlardan bu âyete göre biat alırdı. (Buhari, Tefsir, Mumtehine 60/2) Buna göre âyetin o sıralarda indirilmiş olması gerekir. Mekke fethinde de bu âyete göre hem kadınlardan hem de erkeklerden yine bu âyette zikredilen hususlar üzerine biat aldığı nakledilmektedir. Haddizatında Peygamber, önemli durumlarda hem erkeklerden hem de kadınlardan biat almıştır. Biat, bir anlamda bağlılık yeminidir. Kadınlardan da biat alınması, onların da toplumun özgür ve sorumlu fertleri oldukları anlamına gelmektedir.

Âyette geçen **"elleri ve ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek"** ifadesiyle, başkasından peydahladığı zina çocuğu için kocasına gelip bu çocuk sendendir dememesi kastedilmektedir.

Âyette geçen **"iyi bir iş konusunda sana karşı gelmemek"** ifadesi dikkat çekicidir. Çünkü Peygamberin münker bir şeyi emretmesi düşünülemez. Öyle anlaşılıyor ki böyle bir ifadenin kullanılması, Müslümanlara itaat bilinciyle ilgili bir mesaj vermek içindir. Müslüman kişi, âlim birinden ya da yöneticiden de gelse kendisine verilen emrin Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olup olmadığına bakmalıdır. Allah'ın emirlerine karşı bir emir ise can ve mal tehlikesi söz konusu olmadıkça yani takıyye şartları oluşmadıkça o emri yerine getirmesi caiz değildir. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde: *"Allah'a karşı gelerek itaat yoktur. İtaat ancak maruf/iyi şeyler üzeredir"* buyurmaktadır. (Müslim ve Ebu Davud).

Hanefi müfessirlerden Cassas âyetin tefsirinde şöyle demektedir: *"Allah, Peygamberinin maruftan/iyilikten başka bir şey emretmeyeceğini biliyordu. Buna rağmen Peygamberine itaat konusunda iyiliği şart koşmuştur ki hiç kimse, Allah'a itaate aykırı olarak sultanların/idarecilerin emirlerine itaat ruhsatını çıkarmasın."* (Cassas, III, 441-442).

Âlûsî de bu emrin, cahillerin, *"Yöneticilere mutlak itaat gerekir"* şeklindeki düşüncelerini reddettiğini söylemektedir. Allah'ın Peygamberine itaat edilirken bile bunun maruf üzere olması şartı koşulmuştur. Oysa Peygamber maruftan başkasını emretmez. Bunun amacı, Allah'ın emirlerine aykırılık taşıyan bir konuda yaratılmışa uymanın caiz olmadığını vurgulamaktır. Yani Allah'a isyan olan yerde kula itaat yoktur. (Âlûsî, XX, 473).

"Ey iman edenler! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Öyle ki bu topluluk, tıpkı kâfirlerin kabir ehlinden ümidini kesmesi gibi ahiretten ümitlerini kesmişlerdir."

Sûrenin başında müşrikleri dost edinmek yasaklanmıştı. Sûrenin sonunda aynı konuya dönüş yapılmakta ve Yahudi olsun, Hıristiyan olsun veya başkaları olsun Allah'ın gazabını hak eden ve tıpkı inkâr eden müşriklerin kabirdekilerin tekrar diriltilecekleri konusundaki umutsuzlukları gibi ahiretten bir umudu kalmamış olanların da dost edinilmemeleri gerektiği belirtilmektedir.

61.
Saff Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 14 âyettir. Adını müminlerin Allah yolunda saf tutarak savaştıklarını bildiren dördüncü âyetten almaktadır. İnançta samimiyet sûrenin temel konusunu teşkil etmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتاً

عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذ۪ينَ

يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِه۪ صَفّاً كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Göklerde bulunanlar da yerde bulunanlar da Allah'ı tesbih eder. O, mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.**
2. **Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri ne diye söylersiniz?**
3. **Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır.**
4. **Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf tutarak savaşanları sever.**

Tesbih, irade ve akıl sahibi varlıkların söz ve davranışlarıyla Allah'ı bütün eksik sıfatlardan tenzih etmeleridir. Ancak dil ile yapılan tesbihi şayet takınılan tavır ve davranışlar desteklemiyorsa bunun bir anlamı olmaz. Nitekim ikinci âyette söz ve davranış arasında birliğin olmaması ağır bir şekilde kınanmaktadır.

İrade ve akıl sahibi olmayan varlıkların Allah'ı tesbih etmeleri ise hem varlıkları hem de Allah'ın evrene hâkim kıldığı kanunlara tam boyun eğmeleriyle O'nun eksikliğin her türlüsünden uzak olduğuna delalet etmeleridir. İnsanlara rehberlik ve doğru yolu göstermek için indirilmiş olan Kur'ân'ın tabiat varlıklarından ve olaylarından çokça söz etmesi genellikle bunların Allah'ın yaratıcılığına, kudretine, ilmine vs. gibi üstün vasıflarına delil olmaları nedeniyledir.

Gerek hayvanların gerek cansız varlıkların kendilerine has dilleriyle Allah'ı tesbih ettiklerini ileri sürenler olmuştur. Şunu belirtmek gerekir ki Kur'ân insanlara indirilmiştir. Bu nedenle insanları ilgilendiren şeylerden söz eder. Söz konusu varlıkların Allah ve din konusunda bizi ilgilendiren yönleri, az önce sözünü ettiğimiz Allah'ın yüce sıfatlarına hal lisanlarıyla delalet etmeleridir.

İkinci âyetteki **"Ey iman edenler!"** hitabının gerçekten iman etmiş olanlara mı yoksa içlerinde iman etmeyip mümin görünen münafıklara mı ait olduğu konusunda iki görüş ileri sürülmüştür. (Taberi, XXIII, 354-355). Taberi, *"amellerin Allah'a en sevimli gelenlerini bilmiş olsaydık onları yapardık"* diyen, fakat bunların ne olduğu ortaya çıkınca da yapmaktan kaçınan müminlerin kastedildiğini söylemektedir. Müfessirlerin çoğu ise savaşa izin verilmezden önce *"Allah yolunda savaşa izin verildiği takdirde savaşırız"* diyen fakat savaş izni çıktıktan sonra bundan kaçanların öncelikle kastedildiğini söylemektedir. Bununla birlikte müfessirlerin büyük çoğunluğu âyetin genel anlamda söz ile davranışlar arasındaki uyum meselesini içerdiğine dikkat çekerler. Hatta âyetin, hem ileride yapılacaklar konusunda verilen sözleri, hem de geçmişte yapılmış eylem ve davranışlara dair gerçeği yansıtmayan sözleri içerdiğini belirtirler.

Sonuç olarak ikinci âyet, hem verilmiş olan sözlerin yerine getirilmesi açısından hem de kişinin yapmadığı şeyleri yaptığını söylemesi yahut yaptığı şeyleri abartarak anlatması açısından, sözlerle davranışlar arasında bir uyumun olmamasını kınamakta, müminlerden, söz ve davranışları arasındaki uyuma dikkat etmelerini istemektedir. Söylenenle yapılan arasında uyumsuzluk mümin kişiye yakışmayan ve üçüncü âyette belirtildiği üzere Allah'ın nefretini gerektiren bir durumdur.

Kişi ancak günah içeren bir söz vermişse bu takdirde o sözünü yerine getirmez ve yemin etmişse yemin kefaretini öder.

"Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf tutarak savaşanları sever."

Toplumlar için birbirine kenetlenmişlik her zaman gereklidir ama savaş durumunda buna daha çok ihtiyaç vardır. Birbirine kenetlenmemiş toplumların savaşlarda galip gelmeleri neredeyse mümkün değildir. Tefrika bulunan bir toplum bu haliyle savaşa girerse tefrika daha da artar ve o toplumun çökmesine sebep olur. Ayrıca toplumun birliği ve beraberliği ancak Allah yolunda olursa anlam kazanır ve ancak bu takdirde Allah onları sever. Batıl üzere birlik toplumun zulmünü arttırmaktan başka bir işe yaramaz.

وَاِذْ قَالَ
مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَن۪ي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْۜ
فَلَمَّا زَاغُٓوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾
وَاِذْ قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْت۪ي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُٓ اَحْمَدُۜ فَلَمَّا جَٓاءَ
هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٦﴾

5. **Hani Musa bir zamanlar kavmine: "Ey kavmim! Benim size gönderilmiş Allah elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?" demişti. Ne zaman ki onlar yoldan çıktılar Allah'da onların kalplerini saptırdı. Allah, fasıklar güruhunu doğru yola iletmez.**

6. **Yine bir zamanlar Meryem oğlu İsa demişti ki: "Ey İsrailoğulları! Ben size, benden önce indirilmiş olan Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak gönderilmiş bir Allah elçisiyim. Buna rağmen İsa onlara açık deliller getirince "Bu, apaçık bir sihirdir", dediler.**

Müslümanlardan bir kısmının savaşa izin verildiği takdirde Allah yolunda savaşacaklarını ve böylece büyük sevaba nail olacaklarını söylediklerine ve savaşa izin verildiğinde ise savaşmak istemediklerine yukarıda değinmiştik.

Bir yandan Peygambere böyle bir durumla karşılaşma konusunda yalnız olmadığı bildirilerek teselli verilmekte, bir yandan savaştan kaçanlara, peygamberlerine takındıkları bu tavrı takınan Hz. Musa ve Hz. İsa'nın ümmetlerinden örnek verilerek onlar gibi olmamaları konusunda uyarılmaktadırlar.

Hz. Musa, İsrailoğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarmış ve özgürlüklerine kavuşturmuştur. Ama Kudüs üzerine yürümelerini istediğinde, orada güçlü bir kavmin bulunduğunu belirtmiş: *"Ey Musa! Onlar orada oldukça oraya asla giremeyiz. Sen Rabbinle git; ikiniz çarpışın onlarla. Biz burada kalacağız."* (Mâide 5/24) demişlerdir.

Allah, kimseyi hidayete zorlamadığı gibi dalâlete de zorlamaz. Hidayet ve dalâleti seçen insanın kendisidir. Ancak kişi hidayet veya dalâleti seçtiğinde o yolda yürüme ve yol alma imkânını veren Allah'tır. O'nun izni olmadan hiçbir şey olmaz. O halde bir şahsın veya toplumun dalâlete düşmesinin müsebbibi Allah değildir. İşte bu nedenle âyette: **"Ne zaman ki onlar yoldan çıktılar Allah'da onların kalplerini saptırdı. Allah, fasıklar güruhunu doğru yola iletmez."** denmektedir. Onlar yoldan çıktıktan sonra Allah kalplerini saptırmıştır.

Peygamberlerine karşı takındıkları bu tavır nedeniyle İsrailoğulları'nın kalpleri katılaşmış ve yoldan çıkmışlardı.

"Yine bir zamanlar Meryem oğlu İsa demişti ki: "Ey İsrailoğulları! Ben size, benden önce indirilmiş olan Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak gönderilmiş bir Allah elçisiyim. Buna rağmen İsa onlara açık deliller getirince "Bu, apaçık bir sihirdir", dediler."

Hz. İsa döneminde de İsrailoğulları aynı inatçı ve nankör tavırlarını devam ettirmişler, hatta onu öldürmeye bile kalkışmışlardı. O da her peygamber gibi türedi bir din getirmediğini, kendisinden önce gelmiş olan peygamberlerin dinini devam ettirdiğini; kendisinden önce gelen Musa'nın da aynı dini getirdiğini ve bu sebeple kendisinin Tevrat'ı yalanlamaya değil, bilakis tasdik etmeye geldiğini söylemiştir. Yine kendisinden önce gelen peygamberler gibi kendisinden sonra gelecek olan peygamberi yani Hz. Muhammed'i müjdelemiş, kendisine inananlardan, geldiğinde bu peygamberi (Muhammed'i) desteklemelerini istemiştir. (Yuhanna, 14/16-17; 15/26-27). Ama müjdelediği

Ahmed (övülen yahut çokça hamd eden) açık delillerle kendilerine geldiğinde: **"Bu, apaçık bir büyüdür', dediler.**"

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾
يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾
هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

7. **İslâm'a davet ediliyorken kalkıp Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim vardır? Allah, zalimler güruhunu hidayete erdirmez.**
8. **Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah nurunu tamamlayacaktır.**
9. **Müşriklerin hoşuna gitmese de elçisini dinin tamamına muttali kılmak için hidayet ve hak din ile gönderen O'dur.**

İslâm, teslimiyet anlamına gelir. O halde Allah'a teslim olmaya ve emirlerine boyun eğmeye çağırıldığı ve bu konuda Peygamber açık deliller getirdiği halde Peygamberin getirdiği bu Kur'ân'a *apaçık bir büyüdür* diyenden daha zalim kim vardır? Nihayet bu Peygamber onlara: "*Allah'a ortak koşmayın ve O'nun size bildirdiği şu talimatlara uyun*" demekten başka bir şey yapmamış, bundan dolayı onlardan herhangi bir ücret de talep etmemiştir.

8. âyette geçen "*Allah'ın nuru*" kelimesiyle ne kastedildiği konusunda birbirine yakın anlamlar verilmiştir. Kurtubi bu konuda beş görüşün bulunduğunu söyler. (Kurtubi, XVIII, 85). Buna göre:

a. *Kur'ân'dır.* Sözleriyle onu ortadan kaldırmaya ve geçersiz kılmaya çalışıyorlar.

b. *İslam'dır.* Sözleriyle onu ortadan kaldırmaya çalışıyorlar.

c. *Muhammed'dir.* Komplolarla onu öldürmeye çalışıyorlar.

d. *Allah'ın hüccet ve delilleridir.* İnkâr ederek ve yalanlayarak onları ortadan kaldırmaya ve işlevsiz kılmaya çalışıyorlar.

e. *Bu bir darb-ı meseldir.* Yani nasıl güneşin ışığını üflemekle söndürmek mümkün değilse hakkı ortadan kaldırmak da mümkün değildir.

Aslında ileri sürülen bu görüşlerin tamamı bir noktada birleşmektedir ki o da, İslam dininin önüne geçilemeyeceği ve bu dinin tamamlanacağıdır. Kâfirler istemese de İslam tamamlanacak ve insanlar arasında yayılacaktır.

"Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderdi ki müşriklerin hoşuna gitmese de onu dinin tamamına muttali kılacaktır."

Âyete değişik anlamlar verilmiştir. لِيُظْهِرَهُ ifadesinde geçen هُ zamirinin *din* kelimesine döndüğünü söyleyenler, İslam dininin diğer dinlere galip geleceğini, *resul* kelimesine döndüğünü söyleyenler ise Peygamberin diğer din ve şeriatlara muttali kılınacağını söylemişlerdir. Peygamber diğer dinlere muttali olmakla hem diğer dinlerin neden batıl olduklarına, nerelerinde tahrifat yapılıp değiştirildiklerine de muttali olacaktır. (İbnu Âdil, XV, 262; Kurtubi, XVIII, 86)

Müfessirler arasında yaygın görüş, zamirin *"din"* kelimesine döndüğü şeklindedir. Derler ki: *"İslam dini bütün dinlere galip gelecektir."* Nasıl galip geleceği konusunda da iki görüş ileri sürülmüştür.

a. Delil ve hüccet bakımından galibiyeti ki bu hem Peygamber döneminde vardı hem de sonraki bütün dönemlerde delil ve hüccet İslam'dan yanadır. Tarafsız düşünen herkes bunu fark eder.

b. Fiilen İslam dininin galibiyetinden söz edenler ise bunun Hz. İsa'nın nüzulü sırasında ahir zamanda gerçekleşeceğini söylerler. (Taberi, XXX, 246; İbnu Atiyye, VI, 351; Kurtubi, XVIII, 86; İbnu Âdil, XV, 262; Âlûsî, XX, 487).

Müfessirler bu görüşleri ileri sürerken, âyette geçen *din* kelimesi mastar olduğundan tekil manada kullanıldığı gibi çoğul manasında da kullanılır, derler. O halde burada geçen *din* kelimesi *"edyân/dinler"* anlamındadır.

Mastarın çoğul anlamında da kullanılabildiği bilinen bir husustur. كُلِّهِ kelimesindeki zamirin *din* kelimesinin anlamı gözetilerek *hâ* şeklinde değil de *hi* şeklinde gelmesi de, *din* kelimesinin lafız olarak tekil oluşuna bağlanabilir.

Ancak söz konusu müfessirlerin anladığı şekilde âyetin tefsir edilmesinde önemli bir problem kalmaktadır ki onun izahı çok zordur. O da âyetin, "**müşriklerin hoşuna gitmese de**" ifadesiyle son bulmuş olmasıdır. Çünkü İslam

dininin diğer dinlere galebe çalması yahut Peygamberin diğer dinlere muttali kılınarak nerelerde tahrifatın yapıldığını görmesi meselesi, müşriklerden çok Kitap Ehli'ni ilgilendiren bir husustur. Bu işten en çok hoşlanmayacak olanlar onlardır. Bu ifadeye bir çözüm yolu olarak, *"gerçekte onlar da şirke sapmışlardır"* denilip işin işinden çıkılması da bizce doğru değildir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'de hiçbir kayıt ve izah getirilmeksizin Kitap Ehli hakkında *"müşrik"* kelimesi kullanılmamaktadır. O halde bu ifadede kullanılan *"müşrik"* kelimesi, bildiğimiz müşrik Araplar hakkında kullanılmıştır.

O halde âyetin anlatmak istediği nedir?

6. âyette Hz. İsa'nın, kendinden önce indirilmiş olan Tevrat'ı tasdik ettiği ve kendisinden sonra gelecek olan Peygamberimizi müjdelediği belirtilmekte idi. Böylece peygamberlerin aynı dini getirdiklerine işaret ediyordu. Ardından 8. âyetle tefsirini yapmakta olduğumuz 9. âyette Peygamberimizin de hak din ile -ki Hz. Musa ve İsa ile diğer peygamberlerin getirdikleri dinin aynıdır- gönderildiği belirtilmektedir. Böyle bir ortamda Peygamberimizin getirdiği dinin diğer dinlere galebe çalacağından söz edilir mi?

Kur'ân'da dinlerin çatışmasından değil, bilakis dinlerin birliğinden söz edilmektedir. Müfessirlerimiz, bunu göz önünde bulundurmuş olmalı ki لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ ifadesinde geçen *ed-din* kelimesini *batıl dinler* şeklinde yorumluyorlar. Her şeyden önce kelime *elif-lam* takısı almıştır ve *ed-din* kelimesiyle batıl dinlerin kastedildiğini söyleyebilmek için öncesinde batıl dinlerden söz edilmiş olması gerekir. *Azharahu* ifadesi *alâ* edatıyla kullanıldığında "yenmesini sağladı, onu galip getirdi" anlamında kullanılır ama *azharehu alâ sırrihi/onu sırrına muttali kıldı, sırrını ona açıkladı* kullanımında olduğu gibi *muttali kılmak* anlamında da kullanılır. Nitekim âyetin tefsirini, *"Peygamberi diğer dinlere muttali kıldı, böylece onların batıl olduklarını ve nerelerde tahrif yapıldığını Peygamber öğrenmiş oldu"* şeklinde yapanlar da söz konusu ifadeyi bu anlamda anlamışlardır.

Sonuç olarak âyet, şunu anlatmaktadır: *"Allah Peygamberini hak din ile göndermiştir. Bu dinin mesajları bitinceye ve Peygamber bu dinin mesajlarının tamamına muttali olup onları insanlara tebliğ edinceye kadar hiç kimse buna engel olamayacak ve müşrikler hoşlanmasa da bu din tamamlanacak, Allah peygamberini, insanların onu öldürmesinden koruyacaktır."* Âyetin bu şekilde açıklanması, kendisinden önceki âyetin anlattığı *"Allah nurunu tamamlayacaktır"* ifadesiyle de tam uyum içerisindedir. Çünkü nurun yani dinin tamamlanabilmesi ancak Peygamberin vahyin tamamına muttali olması ve tamamını insanlara tebliğ etmesiyle mümkündür.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ
تُنْج۪يكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتُجَاهِدُونَ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۙ ﴿١١﴾
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ
طَيِّبَةً ف۪ي جَنَّاتِ عَدْنٍۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُۙ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَاۜ
نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَر۪يبٌۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُٓوا
اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّ۪نَ مَنْ اَنْصَار۪ٓي اِلَى اللّٰهِۜ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ وَكَفَرَتْ
طَٓائِفَةٌۚ فَاَيَّدْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِر۪ينَ ﴿١٤﴾

10. Ey iman edenler! Sizi acıklı bir azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi?

11. Allah'a ve peygamberine iman edersiniz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilseniz, bu sizin için en iyisidir.

12. Böylece Allah günahlarınızı bağışlar, sizi zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetlere ve Adn cennetlerinde bulunan güzel konutlara yerleştirir. İşte bu, büyük kurtuluştur.

13. Seveceğiniz bir diğeri ise Allah'tan yardım ve yakın bir fetih! Müminleri müjdele!

14. Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Tıpkı İsa'nın Havarilere şöyle dediği gibi: "Allah'a (giden yolda) **yardımcılarım kimdir?" Havariler: "Allah'ın yardımcıları biziz" dediler. Böylece**

İsrailoğulları'ndan bir grup inandı, bir grup da inkâr etti. Biz de iman edenleri, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece galip geldiler.

Yukarıda Hz. Musa ve Hz. İsa'nın kavimlerinden ve onların peygamberlerine itaatsizliklerinden söz edilmişti. Peygamberlerine itaatsizlik onları başarısızlığa ve nihayet cehenneme götürdü.

O halde ey Müslümanlar! Siz başarılı olmak; imtihan yurdu olan bu dünya hayatı sonucunda cennete girip dünya hayatındaki ticaretinizin sonucunda kâr etmek ve böylece cennete girmek istiyorsanız Allah'a ve Peygamberine gerçek bir imanla iman edin. Fakat iman kuru ve işlevsiz bir inanç değildir. Dillerinizle *"inandım"* demekle olmaz. Gerçek iman mutlaka sahibini harekete geçirir, onun davranışlarına yansır. Bu sebeple hem mallarınızla hem de canlarınızla gayret edeceksiniz. Sakın Musa'nın kavminin ona: *"Git sen ve Rabbin savaşın"* dedikleri gibi demeyesiniz. Gerektiğinde malınızla ve canınızla cihad edeceksiniz. Bu, sizin için daha hayırlıdır. Çünkü o zaman ticaretinizde başarılı olmuş olursunuz ve Allah günahlarınızı bağışlayıp sizi altlarından nehirlerin aktığı cennetlere sokacak, sizi orada güzel konutlara yerleştirecektir.

Ama size bir müjde daha vardır. Söylenenleri yaptığınız takdirde mükâfatınız sadece cennete girmek olmayacak, Allah size yardım edecek ve bu dünya hayatında da size fetihler nasip edecektir.

Yüce Allah'ın vaadi gerçekleşmiş, Müslümanlar kısa bir müddet içerisinde tarihte benzeri görülmemiş büyük fetihler yapmış ve o dönemin süper güçleri olan Bizans ve İran imparatorluklarını yenilgiye uğratmışlardır.

Ey Müslümanlar! İsa peygamberi hatırlayın. O, Havarilere Allah yolundaki çabasında kimin yardımcı olacağını sormuş, Havariler de: *"Biz varız, biz sana yardımcı olacağız"* demişlerdi. Böylece İsrailoğulları inananlar ve inanmayanlar şeklinde iki gruba ayrılmışlardı. Nihayet iman edenleri galip geldi. Siz de iman etmeyenlere galip geleceksiniz. Söylenenleri yaptığınız takdirde Allah'ın yardımı sizinle olacaktır.

62.
Cumua Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 11 âyettir. Cuma namazından söz ettiği için bu adı almıştır. Cuma namazının Müslümanlar için öneminden söz edilen sûrede Yahudilerin bazı tutumları eleştirilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَز۪يزِ
الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذ۪ي بَعَثَ فِي الْاُمِّيّ۪نَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِه۪ وَيُزَكّ۪يهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ
لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَر۪ينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَز۪يزُ
الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظ۪يمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذ۪ينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ

اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝٥ قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا
إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ۝٦ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
بِالظَّالِمِينَ ۝٧ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٨

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Göklerde ve yerde bulunanlar hükümran olan, her türlü eksiklikten münezzeh, karşı konulamaz mutlak güç sahibi ve her yaptığını yerli yerince yapan Allah'ı eksikliklerden tenzih edip yüceltirler.**

2. **Ümmiler içinden bir elçi gönderen O'dur. Bu Peygamber onlara Allah'ın âyetlerini okumakta, onları arındırmakta, kitabı ve hikmeti onlara öğretmektedir. Oysaki onlar, daha önce açık bir sapıklıkta idiler.**

3. **Onlardan olup henüz onlara ulaşmamış başkalarına da gönderilmiştir. O, karşı konulamaz mutlak güç sahibidir, her şeyi yerli yerince yapandır.**

4. **Bu, Allah'ın bir lütfudur; onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.**

5. **Tevrat'tan sorumlu tutulan ve sonra da ona karşı yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap yüklenmiş eşeklerin durumuna benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür! Allah zalimler güruhunu doğru yola kavuşturmaz.**

6. **De ki: "Ey Yahudiler! Diğer insanlar dışında sadece kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bu iddianızda samimi iseniz o zaman derhal ölümü isteyin de görelim."**

7. **Oysa onlar, yaptıkları sebebiyle ölümü asla istemezler. Allah, zalimleri çok iyi bilir.**

8. De ki: "Kendisinden kaçtığınız ölüm, sizi mutlaka bulacaktır. Sonra görülmeyeni ve görüleni bilenin önüne götürüleceksiniz. O, yaptıklarınızı size haber verecektir.

Göktekilerin ve yerdekilerin Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih edip yüceltmeleri, varlıklarının buna delil olması anlamındadır. Çünkü irade sahibi varlıklar içerisinde Allah'ı tenzih edip yüceltmeyenlerin varlığını biliyoruz. İnsanlar ve cinler arasında inanmayanlar O'nu tenzih etmezler. Ama dilleri ve kalpleriyle tenzih etmeseler bile varlıkları O'nu tenzih etmektedir.

Göktekilerin ve yerdekilerin Allah'ı tenzih etmelerinin ifade edilmesiyle anlatılmak istenen şudur: Ey insanlar, çevrenizdeki her şey Allah'ın emrine tam bir teslimiyet içerisinde görevlerini yerine getiriyorlar. Bu varlıklar üzerinde düşünün ve delilleri değerlendirin. Siz de bu sonuca varacaksınız. O halde niçin Allah'ı tenzih ederek yüceltmiyor ve sadece O'na kul olmuyorsunuz?

İkinci âyetteki *"ümmiler"* ile Araplar kastedilmektedir. Kitap Ehli olan Yahudiler, Arapların kitapla bir ilgilerinin bulunmadığını ve medeniyetten uzak bir millet olduklarını ifade edip onları dışlamak için onlara bu ismi vermişlerdi. Yahudilerin, kendilerine verilen kitaba karşı sorumluluklarını yerine getirmedikleri için cehalet simgesi olan eşeğe benzetilerek eleştirildikleri bir sûrede, onların isimlendirmesi esas alınmıştır. Bir bakıma onlara, siz Arapların peygamberi yok, kitapları yok diyerek onlara ümmi diyorsunuz ama onlara şimdi Peygamber de geldi, kitap da verildi. Kendilerine gönderilen Peygamber, onlara bu kitabın âyetlerini okuyor ve onları arındırıyor. Bu yüzden, öncesinde onlar açık bir sapıklık içindeydiler, fakat şimdi durumlarını düzeltiyorlar. Oysa size öncesinden Tevrat verilmişti. Ne var ki siz, Tevrat'ı taşıyamadınız. Sorumluluğunuzu yerine getirmediniz. Tevrat'tan belki bilgi yüklendiniz ama elde ettiğiniz, malumattan öteye geçmedi. Elde ettiğiniz malumat, sizi eğitmedi ve davranışlarınıza yansımadı. Sizin durumunuz, ciltlerce kitap yüklenmiş eşeğin durumuna benziyor. Cahildirler diye Araplara *ümmi* adını taktınız ama şimdi o ada siz daha layıksınız. İlahi kitaplardan anlayan güya sizdiniz, fakat ilâhi bir kitap gönderildi ve siz onu yalanlıyorsunuz! Siz ve sizin gibi zalimleri Allah doğru yola kavuşturmaz.

Siz kim oluyorsunuz da Allah'ın lütfunu kendinize tahsis ediyor ve başka milletten geldi diye bir peygamberi yalanlıyorsunuz? Allah kime peygamberlik vereceğini size mi danışacak? Sizin yapmanız gereken, Allah kime peygamberliğini verdiyse peygamberliğini kabul edip ona itaat etmektir.

Yahudiler sadece kendilerinin hak yol üzere ve Allah'ın dostları oldukla-

rı iddiasında bulunuyorlar. Bu iddialarına kendileri samimiyetle inanıyorlarsa o zaman ölümü istesinler de bir an önce cennete kavuşsunlar. Ölümü asla istememeleri bu konuda samimi olmadıklarını gösterir. Ama gerek Yahudiler gerek başkaları ölümden ne kadar kaçarlarsa kaçsınlar mutlaka onunla karşılaşacaklardır ve görülen görülmeyen her şeyi bilen Allah'ın huzurunda hesap vereceklerdir. Allah o gün, bu dünya hayatında yaptıklarını tek tek önlerine dökecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

9. **Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığınızda, alış-verişi bırakıp hemen Allah'ı anmaya koşun! Bilirseniz sizin için en hayırlı olanı budur.**
10. **Namaz bittiğinde yeryüzüne dağılın, Allah'ın nimetlerinden nasibinizi arayın ve Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz.**
11. **Onlar herhangi bir ticaret veya bir eğlence gördükleri zaman seni camide ayakta bırakarak ona koşarlar. De ki: "Allah'ın katında olanlar, eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.**

Peygamber döneminde vuku bulmuş bir olay üzerinden Cuma namazının Müslümanlar için taşıdığı önem anlatılmaktadır.

9. âyette "**Cuma günü namaza çağırıldığınızda**" denilirken bundan,

öğle vaktinde kılınan Cuma namazının kastedildiği açıktır. Âyetlerden de anlaşıldığı gibi bu âyetler inmezden önce Cuma namazı kılınıyordu. Zaten Cuma gününe bu ismin verilmesi de bir araya toplanma günü olmasından dolayıdır. Arap dilinde *cumu'a* toplamak, bir araya getirmek manasındadır.

Müezzin Cuma namazına çağırınca artık alış-verişle yahut namaza gitmekten başka bir işle uğraşmanın haram olduğu 9. âyetten anlaşılmaktadır.

Cuma namazının nerelerde kılınması, sıhhatinin şartları vs. gibi ayrıntılar ve mezheplerin bu konudaki farklı görüşleri fıkıh kitaplarında ayrıntılarıyla mevcuttur. Biz burada sadece bir meseleye dikkat çekmek istiyoruz: "*Cuma namazına çağırıldığınızda namaza koşun*" ifadesi bir emirdir. Mezheplerin Cuma'ın şartlarına dair ileri sürdükleri sadece bir düzenlemeden veya içtihattan ibarettir. Dolayısıyla şu veya bu mezhebe bağlı olan kimse, kendi mezhebinin şartları oluşmadı diye Kur'ân'ın açık emrini ihmal etmesi bizce tutarlı bir davranış değildir. Yapılacak şey, mezhebinin görüşünü bahane ederek Cuma namazına gitmemek değil, hem namaza gitmek ve hem de mezhebinin şartlarının yerine getirebileceği ortamın oluşması için gayret etmektir.

Beş vakit namaz kıldığı halde Cuma namazına gitmeyenlerin önemli bir kısmının Kur'ân'ı hayatlarında esas aldıklarını iddia etmeleri ise gariptir. Çünkü her konuda Kur'ân'ı esas aldıklarını iddia ettikleri halde Kur'ân'da hiçbir kayıt olmaksızın "*Cuma namazına koşun*" denilmesine rağmen bu konuda fıkhî görüşleri gündeme getirmektedirler. Bu yüzden söz konusu iddiayı ileri sürenler her şeyden önce kendi kendileriyle çelişmektedirler.

"Namaz bittiğinde yeryüzüne dağılın, Allah'ın nimetlerinden nasibinizi arayın ve Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz."

Önceki âyette "*Cuma namazına çağırıldığınızda ticareti bırakın ve Allah'ı anmaya (namaz kılmaya) koşun*" denildiğinden muhatapta, ticaret yapmanın ve rızık peşinde koşmanın dışlanan bir şey olduğu ve dünya işleriyle uğraşmayı bırakıp hep ibadetle meşgul olmanın daha hayırlı olduğu izlenimi uyanmış olabilir. Bu sebeple namaz bittiğinde yeryüzüne dağılıp dünya işleriyle meşgul olmaları istenmekte ve ardından "**Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz"** denilerek Allah'ı anmanın vakti ve şekli belirlenmiş ibadetlerle sınırlı olmadığı anlatılmaktadır. Ayrıca kişinin kurtuluşa ermesi için, dünya işleriyle meşgul olurken de Allah'ı anmasıyla mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Kişinin dünya işleriyle uğraşırken yaptıklarının, söylem ve davranışlarının Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olup olmadığını düşünüp gözden geçirmesi, Allah'ı anması demektir. *Zikir* den maksat da budur. Vakti ve şekli belirlen-

miş ibadetlerin emredilmelerindeki amaç da aslında budur. Böylece hayatın tamamı ibadete dönüşmüş olur.

Namaz bittikten sonra yeryüzüne dağılıp rızık temini için çalışılmasının istenmesi, Yahudilerde olduğu gibi zorunlu tatil günü belirlenmediğini göstermektedir.

"Onlar herhangi bir ticaret veya bir eğlence gördükleri zaman seni camide ayakta bırakarak ona koşarlar. De ki: "Allah'ın katında olanlar, eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."

9. âyetin tefsirinde Peygamber döneminde vuku bulmuş bir olay üzerinden Cuma namazının öneminin anlatıldığına dikkat çekmiştik. Sözünü ettiğimiz olay bu âyette özetlenmiştir. Rivayetlerde aktarıldığına göre özet olarak olay şöyledir:

Bir gün Peygamber cuma hutbesi irat ederken Medine'ye bir ticaret kervanının ulaştığını ilân eden sesler duyulur. O sıralarda kıtlık olduğu için gıda maddesi getirecek bir kervanın gelmesi dört gözle bekleniyordu. Bu sesleri duyan cemaatin önemli bir kısmı o anda ibadet halinde olduklarını unutup yerlerinden fırladılar ve o tarafa doğru koşmaya başladılar. Mescitte az sayıda cemaat kalmıştı. Peygamber'i minberde bu şekilde (ayakta dururken) bırakıp gidenler henüz yeni İslâm'a girmiş olanlardı.

O dönemde kervanın gelişi, o günkü âdetlere göre çalgı aletleriyle ve insanların ona eşlik eden sevinç çığlıklarıyla duyurulduğu için bu koşuşturma aynı zamanda bir şenlik ve eğlence havası da oluşturuyordu. Âyette hem ticaret hem de eğlenceden söz edilmesinin sebebi budur. Muhtemelen gidenlerden bir kısmı alış-veriş için değil, sırf eğlenmek için gitmişlerdi. Ama ister alış-veriş, ister eğlence için gidilmiş olsun hatibi minberde bırakıp gitmek elbette doğru bir davranış değildi.

63.
Munâfikûn Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 11 âyettir. Münafıklardan söz ettiği için bu adı almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا جَٓاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾
اِتَّخَذُٓوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ وَاِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ
لِقَوْلِهِمْ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ
الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Münafıklar sana geldiklerinde derler ki: "Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederiz." Allah da biliyor ki sen kesinlikle O'nun elçisisin.**

Ama bununla birlikte Allah, münafıkların yalan söylediklerine de şahitlik ediyor.

2. **Onlar yeminlerini kalkan edinip Allah'ın yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kötüdür.**
3. **Çünkü onlar, iman ettiler ve sonra da inkâr ettiler. Böylece Allah, kalplerini mühürledi; artık onlar anlamazlar.**
4. **Onları gördüğün zaman boyları, posları, hoşuna gider. Konuştuklarında da sözlerine kulak kesilirsin. Onlar dizilmiş kütükler gibidir. Her sesi aleyhlerinde sanırlar. Düşman onlardır; sen onlardan sakın. Allah kahretsin onları, nasıl da başka yola sapıyorlar!**

Münafık, kalbinde iman etmediği halde birtakım çıkarlar elde etmek yahut çıkarını korumak için Müslüman görünen kimsedir. Müslümanların güçlenmeleriyle Medine'de bu tip kimseler yaygın hale geldiler. Bunlar, Peygamberin yanına gittiklerinde kendisinin peygamber olduğunu söylüyor ama kalplerinde buna inanmıyorlardı. Âyette onların yalan söyledikleri belirtilirken kastedilen budur. Onun peygamber olduğunu söylerken bir doğruyu dile getiriyorlardı ama kalplerinde inanmadıkları için yalan söylüyorlardı. Çünkü sözlerinde samimi ve tutarlı değillerdi. Bu sebeple bir kimse İslâm'ın hak din olduğunu söyler, fakat eski dinini devam ettirirse o kimse yalancıdır, Müslüman değildir.

Kur'ân-ı Kerim'de münafıklardan çokça söz edilmesi, davranışlarına dair ayrıntılı bilgi verilmesi, bunların açıktan açığa iman etmediklerini söyleyenlere nazaran İslâm ve Müslümanlar için daha tehlikeli olmaları sebebiyledir. Böylece verebilecekleri zarar konusunda müminlerin daha dikkatli olmaları hedeflenmiştir.

2. âyette sözü edilen yeminlerini kalkan edinmeleri, dünyevi çıkarlarını korumak için Müslüman olduklarını söylemeleri mi, yoksa Müslüman olduklarına dair yemin etmeleri midir? Her ikisi de mümkündür. Çünkü Allah'ı şahit tutarak Müslüman olduklarını söylemeleri de yemin hükmündedir.

Fırsat düştükçe İslâm konusunda yaydıkları şüpheler nedeniyle iman etmek, Allah yolunda savaşmak, ibadet etmek vs. gibi imanı ilgilendiren meselelerde engelleyici bir tutum sergilerler.

"Çünkü onlar, iman ettiler ve sonra da inkâr ettiler. Böylece Allah, kalplerini mühürledi; artık onlar anlamazlar."

İman edip sonra inkâr etmeleri iki şekilde anlaşılmıştır:

a. Aralarında iman ettikten sonra inkâra sapanları vardı. Âyette bu kesim münafıklar kastedilmektedir.

b. Bütün münafıklar kastedilmektedir ki iman etmeleri, dilleriyle Müslüman olduklarını söylemeleridir. İnkâr etmeleri ise kalplerinde inanmamalarıdır.

Özellikle iman gibi bir konuda içi dışı bir olmamak, kişinin karakter ve ahlâk yapısıyla da yakından ilgilidir. Böyle birinden ciddiyet asla beklenemez ve böyle birine asla güvenilemez.

Aslında münafıkların münafıklık yapma zorunlulukları da yoktur. Çünkü Müslümanlar, kimseye inancından dolayı baskı yapmazlar. İslâm'ı esas alan bir yönetimde herkes inancını açıklama ve topluma zarar vermedikçe inandığı gibi yaşama hakkına sahiptir. Böyle bir ortamda bile inanç konusunda iki yüzlülük yapan kişi kalbinin mühürlenmesini hak etmiştir. Daha doğrusu, kalbini mühürleyen bizzat kendisidir. Aklı hep başkasını kandırmakla meşgul olduğu için kendisine anlatılanları dinlemez ve anlamaz, sadece dinler gibi görünür.

"Onları gördüğün zaman boyları posları hoşuna gider. Konuştuklarında da sözlerine kulak kesilirsin. Onlar dizilmiş kütükler gibidir. Her sesi aleyhlerinde sanırlar. Düşman onlardır; sen onlardan sakın. Allah kahretsin onları, nasıl da başka yola sapıyorlar!"

Münafıklar genelde toplumun ileri gelenleri arasından çıkarlar. Bu sebeple giyim kuşamları, hatta beden yönüyle görüntüleri göz doldurur. Konuşmayı ve kendilerini dinletmeyi de gayet iyi becerirler. Bir mecliste yan yana oturduklarında dizilmiş koca kütüklere benzerler. Çünkü onlarda insanlık özü ölmüştür. Karaltıları var ama ruhları yoktur. Öyle cansız ve yüreksizdirler ki bir ses duyduklarında onu aleyhlerinde sanır ürkerler. İçyüzleri ortaya çıkar diye ödleri kopar. Durumları polis gören hırsıza benzer, her bir polis gördüğünde hırsızlık yapanın kendisi olduğunun farkına mı vardılar diye titrer.

Münafıklar açıkça düşmanlık yapandan yahut inkâr ettiğini açıkça söyleyenden çok daha tehlikelidir. İşte bundan dolayı "**düşman onlardır, onlardan sakın**" denmektedir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ
أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ
اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا
إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ
وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

5. **Kendilerine: "Gelin, Peygamber sizin için mağfiret dileyecek" dendiğinde başlarını çevirirler de sen onların büyüklük taslayarak yan çizdiklerini görürsün.**
6. **Onlar için mağfiret dilesen de mağfiret dilemesen de birdir. Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır. Şüphesiz ki Allah, fasık topluluğu doğru yola kavuşturmaz.**
7. **Onlar o kimselerdir ki "Peygamberin yanındakilere nafaka vermeyin ki yanından dağılsınlar" derler. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır; fakat münafıklar anlamazlar.**
8. **Diyorlar ki: "Medine'ye döndüğümüzde güçlü olanlar, zelil olanları oradan elbette çıkaracaktır." Hâlbuki asıl güç Allah'ın, Peygamber'in ve inananlarındır; fakat o münafıklar bunu anlamazlar.**

Münafıklar korkak ve her duydukları sesi aleyhlerine sanıp ürktükleri halde münafıklıkları ifşa olunup **"Gelin, Peygamber sizin için mağfiret dileyecek"** denildiğinde yine büyüklük taslayıp yüz çevirirler.

Tevbe sûresinde Peygambere, yetmiş kez onlar için af dilese de affedilmeyecekleri belirtilmişti. (Tevbe, 9/80) Öyle anlaşılıyor ki Peygamber merhametinden dolayı yine de "Acaba affedilmeleri için bir yol var mı?" diye düşünüyordu ki affedilmelerinin kesinlikle mümkün olmadığı 6. âyette belirtilmektedir. Çünkü onlar, fasıklık yaparak din çerçevesini çatlatıp dışına çıkmış ve bununla da yetinmeyerek Peygamberin etrafında toplananları dinlerinden uzaklaştırmak için çaba sarf ediyor, Peygamberin çevresinde toplananları ekonomik baskılarla çevresinden dağıtmaya çalışıyorlar. Kuşkusuz, inkâr etmek bir suçtur ama iman edenleri yollarından ayırmaya çalışmak daha büyük bir suçtur.

Münafıklar, ekonomik baskılarla iman edenleri yollarından alıkoymaya çalışıyorlar ama göklerin ve yerin hazinelerinin Allah'a ait olduğunu anlamıyor ve ekonomik açıdan bir yolu tıkarlarsa Allah'ın başka bir yol açacağını akıl edemiyorlar.

"Diyorlar ki: 'Medine'ye döndüğümüzde güçlü olanlar, zelil olanları oradan elbette çıkaracaktır.' Halbuki asıl güç Allah'ın, Peygamberin ve inananlarındır; fakat o münafıklar bunu anlamazlar."

Münafıklar güç ve şerefin mal ve adam çokluğundan ibaret olduğunu sanıyorlardı. Bu sebeple Müslümanlarla birlikte bir gazveden döndükleri bir sırada Muhacirlerden biriyle Ensar'dan biri arasında geçen bir çekişmeden dolayı münafıkların başı Abdullah b. Übey, Medine'ye döndüklerinde bunun hesabını soracağını belirterek kendisi ve kendisiyle birlikte olanların güçlü ve şerefli olduklarını, Peygamberle Müslümanların güçsüz ve şerefsiz olduklarını kastederek: **"Medine'ye döndüğümüzde güçlü olan, zelil olanı elbette oradan çıkaracaktır"** demiştir. Böyle söylediği Peygambere haber verildiğinde ise bunu inkâr etmiş, ancak bu âyet inerek onun yalancı olduğu ortaya çıkmıştır.

Münafık kişi, izzet ve şerefin Allah, O'nun Peygamberi ve inananlara mahsus olduğunu ne bilsin! Eğer o münafık gerçekten izzet sahibi olsaydı en azından yalan söyleyip böyle bir şey söylediğini inkâr etmezdi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ
عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

وَاَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا
اَخَّرْتَن۪ٓي اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهَاۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

9. Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Çünkü her kim böyle yaparsa bilsin ki onlar hüsrana uğrayanların kendileridir.

10. Birinize ölüm gelip de: "Rabbim, beni kısa bir süreliğine erteleseydin de sadaka verip iyilerden olaydım" diyeceği andan önce size rızık olarak verdiklerimizden infak edin.

11. Allah, bir cana eceli gelip çattığında onu asla ertelemeyecektir. Ve Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Müfessirlerin çoğu hitabın gerçekten iman etmiş olanlara olduğunu söylemektedir. Hitabın münafıklara olduğu da söylenmiştir. Hatta ayırım olmaksızın mümin yahut münafık, iman ettiğini söyleyen herkese olduğunu söyleyen de vardır. Böylece imanın donuk bir inanç olmadığı, insanın söz ve davranışları üzerinde etkili olması gerektiği anlatılmaktadır.

Günümüzde *zikir* denildiğinde genelde, *Allah Allah…, subhanellah subhanellah…, elhamdu lillah elhamdu lillah…* vs. şeklindeki lafız tekrarı akla gelmektedir. Kelime olarak *zikir* anmak, hatırlamak, ibret almak, uyarmak gibi anlamlara gelir. O halde Allah'ı ve O'nun emir ve yasaklarını hatırlatan, insanın ibret almasını sağlayan ve insanı dini bir konuda uyaran her söz veya davranış zikirdir.

Zikrin anlamlarını en kapsamlı şekliyle içeren elbette Kur'ân-ı Kerim'dir. Çünkü Allah'ın emir ve yasaklarını kısaca dinin ne olup ne olmadığını hatırlatan odur. Zaten onun isimlerinden biri de *zikir* dir. Pek çok âyette bu isimle anılmıştır.

Bir oturumda lafzın tekrarı şeklindeki zikrin, günümüzde bazı çevrelerde yaygın olduğu ölçüde ilk dönemde yaygın olmadığı nakledilen rivayetlerden anlaşılmakla birlikte bütünüyle yok olduğu da söylenemez. Konuyla ilgili rivayetlerde 3, 7, 10, 11 kez tekrar edilen zikirlerden söz edilmektedir. Tek-

rar itibariyle en yüksek sayı beş vakit namazlardan sonra ve yatmadan önce 33 kez *sübhanellah*, 33 kez *elhamdu lillah*, 34 kez de *Allahu ekber* demek şeklindedir. Sayıların arttırılması bazı âlimlerce hoş karşılanmamış uzak durulması gereken bid'atlerden kabul edilmiştir. Tasavvufi bazı çevrelerde raksederek, birtakım enstrümanlar çalarak, kaside ve ilâhiler söyleyerek zikretmek ise âlimler tarafından şiddetle kınanmış ve reddedilmiştir. (Abdulfettah Ebu Ğudde, Leknevi'nin *"Sibahatu'l-Fikr fi'l-Cehri bi'z-Zikr"* isimli kitabına yazdığı mukaddime, Haleb-1988, s.10-11).

Âyette mal ve çocukların özellikle zikredilmeleri, genellikle insanlardan bir kısmının mal ve çocuklarının hatırı için imanın sorumluluklarından yüz çevirmeleri nedeniyledir. Değilse, insanı Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmekten alıkoyan ve Allah'ı anmaktan gaflete düşüren her şey kastedilmektedir. İşte bunlara takılıp Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen kişi hüsrandadır.

Burada sözü edilen Allah'ın zikrinden birinin, Allah yolunda infak olduğu 10. âyetten anlaşılmaktadır. Çünkü mal ve çocukların Allah'ın zikrinden alıkoyabileceklerine dikkat çekildikten hemen sonra, ölüm gelip çatmadan infak etmenin gerektiğinden söz edilmektedir. Çok mal biriktirme tutkusu cimriliği doğurur ve cimrilik de Allah yolunda infak etmeyi engeller. Aynı şekilde kişinin, *çocuklarımın geleceği* diyerek biriktirdikçe mal biriktirmesi de infak etmeyi engellen bir husustur. Ama ecel gelip çattığında artık ertelenemez. Ne malı o kişiyi kurtarır ne de çocukları.

64.
Teğâbun Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 18 âyettir. Adını 9. âyette geçen ve aldanma anlamına gelen **"et-teğâbun"** *kelimesinden almaktadır. Kâfirler iman etmemeleri sebebiyle kıyamet günü kaybedip aldandıklarının farkına varacaklarını anlayacaklardır. Sûre bu nedenle bu adı almıştır. Sûrenin ana konusu, insanın imtihanıdır. İnsanlar Allah'a kul olmaya ve güzel ahlâka çağırılmaktadır. İmtihanları ancak bu sûretle başarılı olacaktır. Değilse kaybedip aldananlardan olacaklardır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ
وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَۜ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Göklerde bulunanlarla yerde bulunanlar Allah'ı tesbih ediyor. Hükümranlık O'nun, hamd O'nundur ve O, her şeye gücü yetendir.**
2. **Sizi yaratan O'dur. Buna rağmen sizden kiminiz kâfir kiminiz de mümindir. Ve Allah, yaptıklarınızı görmektedir.**
3. **Gökleri ve yeri hak ile yarattı ve sizi şekillendirdi de şeklinizi güzel yaptı. Dönüş O'nadır.**
4. **Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir. Allah, sinelerin sakladığını bilir.**

Göklerde olanlarla yerde olanların Allah'ı tesbih etmelerinin ne anlama geldiği, Haşr ve Saff sûrelerinin başlarında anlatıldı.

İkinci âyette Allah'ın insanları yarattığı belirtildikten sonra onlardan kiminin kâfir, kiminin ise mümin olduğu söyleyerek iman ve küfrün insanların kendi seçimleri olduğuna dikkat çekilmektedir. Ardından gelen **"Allah, yaptıklarınızı görmektedir"** cümlesi de bu anlamı desteklemekte, iman ve küfrü seçmenin insanların kendi iradeleri dâhilinde olduğu anlatılmaktadır. Çünkü bu cümle adeta şunu söylemektedir: *"Allah sizi yarattıktan sonra küfrü mü yoksa imanı mı seçeceğinizi seyredip izlemektedir."*

Buna rağmen bazı müfessirler, âyetin **"sizden kiminiz kâfir, kiminiz de mümindir"** kısmını *hal* yaparak yahut فَمِنْكُمْ kelimesinin başındaki *fe* harfini yaratma anlamına gelen *halaka* fiiline atıf kabul ederek âyete, **"kiminizi kâfir olarak, kiminizi de mümin olarak yarattı"** anlamını vermişlerdir. Oysa İbnu Âşur'un da belirttiği gibi *fe* harfi, *halaka* fiiline değil, cümlenin kendisine atıftır. Yani Allah sizi yarattığı halde bir kısmınız kâfir, diğer bir kısmınız ise mümindir. (İbnu Âşûr, XXVIII, 262).

Allah insanları yaratmış, onlara hem küfrü, hem de imanı seçme yeteneğini vermiştir. Rahmeti sebebiyle onlara doğru yola rehberlik eden peygamberlerini göndermiş, doğruyu seçmeleri için akıl vermiş ama kimseyi iman etmeye zorlamadığı gibi küfre sapmaya da zorlamamıştır.

Kuşkusuz, yüce Allah kimin küfrü ve kimin de imanı seçeceğini ezeli bilgisi ile biliyordu, fakat O'nun bunu biliyor olması, insanları kâfir yahut mümin olmaya zorlaması anlamına gelmez. Seçim tamamen insanın kendisine aittir. Mesele sadece neyi seçeceklerini önceden bilmesidir. Bilgisi, onların yapacakları seçimden dolayıdır.

Kur'ân'ın pek çok âyetinde seçimin insana ait olduğu açık bir şekilde anlatılmaktadır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

"De ki: "Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin dileyen de inkâr etsin." (Kehf 18/29)

"Bu, bir hatırlatmadır. Artık dileyen Rabbine bir yol tutsun." (Müzzemmil 73/ 19)

"Asla, bu bir hatırlatmadır. Dileyen onu düşünür, öğüt alır." (Müddessir 74/54-55)

"Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik. İsterse şükredici olur, isterse nankör olur." (İnsan 76/3)

Küfrün imandan önce zikredilmesi, şöylece izah edilmiştir: Asıl olan imandır. Çünkü kişi fıtrat üzere yaratılır. Allah'a iman, kişinin yaratılışına yerleştirildiğinden iman üzere doğar. Ama dileyen inkâra yönelir, dileyen de iman üzere devam eder. O halde burada küfrün önce zikredilmiş olması bile iman ve küfür seçiminde insanın etkili olduğuna bir işarettir.

Kısaca birinci ve ikinci âyette şunlar anlatılmaktadır: Göktekilerle yerdekiler üzerinde düşünen kişi, Allah'ın eksiklerden uzak olduğunu görür. Allah, her şeyin hükümranı olmasına, hamd edilmeye layık sadece kendisi olmasına, gücü her şeye yetmesine ve sizi yaratan da O olmasına rağmen küfrü de imanı da seçmenize izin vermiştir. Ama bilesiniz ki küfrü de seçseniz imanı da seçseniz ne yaptığınızı görmektedir.

"Gökleri ve yeri hak ile yarattı ve sizi şekillendirdi de şeklinizi güzel yaptı. Dönüş O'nadır."

Allah, göklerle yeri üstün bir hikmet için yaratmıştır. Yaratılan her şeyin, hem bir gayesi vardır hem de bu gaye gözetilerek diğer yaratılmışlarla tam bir uyum içerisindedir. Aynı şekilde insan da, şekli ve kendisine verilen yetenekleri itibariyle yaratıldığı gayeyle tam bir uyum içerisindedir. Ona akıl ve irade verilmiştir. Bu sebeple de dünya hayatı onun için bir imtihan yurdudur. O halde o, Allah'ın huzuruna çıkarılacak ve bu imtihanın hesabını verecektir.

"Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir. Allah, sinelerin sakladığını bilir."

Hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacak insan bilsin ki Allah, göklerde ve yerde olanları bilir. İnsanın açığa vurduğunu bildiği gibi içinde sakladığını da bilir ve hesap oraya kadar uzanacaktır. İnsanın gizlediğini bilmesi iki anlama gelebilir:

a. İnsanın yaptıklarını ne niyetle yaptığını bilir ve niyetine göre yaptıklarını değerlendirir.

b. İnsanın dışa vurmayıp içinden geçirdiklerini bilir ve insan bundan do-

layı da sorguya çekilecektir. İçinden geçirdikleri şayet iradesi dışında ise Allah bunu da bilir, yalnız bundan dolayı o kişiyi hesaba çekmez. İradesi dâhilinde ise hesaba çekilir.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُ
كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا
وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾

5. **Daha önce inkâr edenlerin haberi size gelmedi mi? Onlar yaptıklarının cezasını tattılar. Ayrıca onlar için acıklı bir azap da vardır.**
6. **Çünkü peygamberleri onlara açık mucizeler getirmişti fakat onlar; "Bir insan mı bize yol gösterecek" dediler ve böylece inkâra sapıp yüz çevirdiler. Ancak Allah da muhtaç değildi. Allah elbette övülmeye layıktır.**

Kur'ân'ın sık sık önceki dönem insanlarından örnekler vermesi, toplumların da birtakım kanunlara tabi olduklarını gösterir. Örneğin burada önceki toplumların, açık mucizeler getiren peygamberlerini yalanlayıp insan bir peygamberin kendilerine yol gösteremeyeceğini söylemeleri sonucunda yaptıklarının cezasını bu dünya hayatında da gördüklerine dikkat çekiyorsa aynı yolu izleyenlerin de aynı şekilde yaptıklarının cezasını bu dünya hayatında da çekeceklerine işarettir.

Peygamberin bir beşer yani insan olmaması gerektiğini savunanlar geçmişte de müşrik toplumlar olmuştur. Müşrik toplumların bir peygamberin insan olmaması, bir melek olması gerektiğini savunmaları garip karşılanabilir. Çünkü onlardan melekleri Allah'a ortak koşanlar olmakla birlikte salih kimseleri ve insanlara iyilik edip fakirleri gözetmiş olanları veya kahramanları da Allah'a ortak koşuyorlardı. Dolayısıyla bir insanı Allah'a ortak koşabiliyor ama peygamber olmasını yadırgıyorlardı. Bizce bunun birkaç sebebi vardır:

a. Allah'ı hakkıyla takdir etmemeleri ve yaratan ile yaratılan arasındaki farkı yeterince kavrayamamaları: *"Onlar Allah'ı hakkıyla anlayamadılar."* (En'âm 6/91; Hac 22/74: Zümer 39/67).

b. Bu gibi meseleleri yeterince ciddiye alıp üzerinde düşünmemeleri yani samimiyet eksikliği. Birçok âyette onların akıllarını kullanmadıkları belirtilmektedir. Akıllarını kullanmış olsalardı böyle bir iddia ileri süremezlerdi.

c. Allah'a ortak koştukları kimseler ölmüş kimselerdir ve onlar hakkında uydurulan olağanüstülüklerle onları efsaneleştirip, insan üstüne çıkarmaları. Allah'a ortak koştukları kimselere yakıştırdıkları efsanevi yücelik ve üstünlüğü peygamberlerde bulamıyorlar. O ortak koştukları kimselere göre peygamberler sıradan kimseler olarak kalmaktadır.

Belirtelim ki Allah'a ortak koşmanın en önemli sebeplerinden biri, iyi kimselerin olduğundan fazla yüceltilmeleridir. Yücelttikleri bu kişiler bir peygamber veya melek de olabilir.

d. Bir peygamberin insan olmasını kabul etseler bile kendi değer yargıları içerisinde toplumun zenginlerinden, meşhur kodamanlarından veya kahramanlarından biri olmalı. Mesela Peygamberimiz gibi öksüz büyümüş, malmülkü olmayan biri olmamalı.

Bazen bu sebeplerin toplamı, bazen bir kısmı peygamberin beşer olmaması gerektiği şeklindeki iddialarında etkin oluyordu ama temel sebep her zaman için akıllarını kullanmamalarıdır.

Onlar bu tavırlarının vebalini bu dünya hayatında çektiler, fakat asıl acıklı azabı ahirette çekeceklerdir.

Allah'ın peygamberlerini açık delillerle göndermesi yine insanların yararınadır. Onlar yüz çevirip gittilerse istedikleri yere gitsinler, bunun Allah'a bir zararı yoktur. Allah insanların inanmalarına muhtaç değildir.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ
يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ
عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ
فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

7. **İnkâr edenler, yeniden diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: "Hayır, Rabbim hakkı için kesinlikle yeniden diriltileceksiniz ve sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu da Allah için çok kolaydır.**
8. **O halde Allah'a, peygamberine ve indirdiğimiz nura/Kur'ân'a iman edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.**
9. **Toplama günü için sizi topladığı gün; işte o gün, teğabun/aldanma günüdür. Kim Allah'a iman edip salih amel işlemişse Allah onun kötülüklerini örter ve onu zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı, içlerinde ebedi kalacakları cennetlerde ağırlar. İşte büyük kurtuluş budur.**
10. **İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar, içinde ebedi kalacakları ateşin ehlidirler. Orada ebedi kalacaklardır. Ne kötü dönüş yeridir o.**

Müşriklerin öldükten sonra dirilmeyi inkârları pek çok âyette dile getirilmektedir. "**Toprak olduktan sonra yeniden mi diriltileceğiz?**" (Ra'd 13/5). **"Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?"** (Yasin 36/78) diyorlardı. Müşrikler arasında yaygın inanç buydu. Eğer gerçekten yeniden diriltilme söz konusu olsa bu takdirde putlarının Allah katında kendilerine şefaat edeceklerine inanıyorlardı.

da tam olarak almıyorsa, bu durumda insanlar, her şeyi mükemmel bir ölçü ve dengede yaratan Allah'ın huzuruna çıkıp yaptıklarının hesabını verecek ve yaptıklarının karşılığını almakla denge tamamlanmış olacaktır.

Ölümden sonra diriltmenin imkân dâhilinde oluşunun en önemli delili ilk diriltmedir. Her şeyi ve bu arada insanı yoktan var edebilen Allah, insanı ölümünden sonra diriltmeye de elbette kadirdir.

Ölümden sonra dirilmek ve Allah'ın huzuruna çıkıp dünya hayatında yapılanların hesabını vermek gerçek olduğuna göre, **"Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz nura/Kur'ân'a iman edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."**

Kur'ân, *nur* olarak nitelenmektedir. Zira Kur'ân'sız insan karanlıklar içerisindedir. Nereden gelmiştir? Nereye gidecektir? Bu soruların doğru cevabını Kur'ân'da bulur, böylece şaşkınlıktan kurtulur. Aklın cevabına ulaşamayacağı gaybi konularda yolu aydınlatan Kur'ân'dır. Aslında bu nur, hayatın her safhasında insanın yolunu aydınlatmaktadır.

"**Toplama günü için sizi topladığı gün; işte o gün, teğabun/aldanma günüdür. Kim Allah'a iman edip salih amel işlemişse onun kötülüklerini örter ve onu altından nehirlerin aktığı cennetlere sokar. Orada ebedi kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş budur.**"

Teğabun kelimesinin kök harfleri olan *ğabn* alışverişte kullanılan bir terimdir. Alışverişte karşı tarafı, farkına varmayacağı bir şekilde aldatmak; az bir malı değerinden fazlaya satmak veya bir malı değerinden az pahayla satın almaktır. Kelime olarak *teğabun* ise *karşılıklı aldanma, aldatma* anlamındadır. Bütün insanların mahşer alanına, hayatlarının en büyük ve en önemli ticaretlerinin sonucuyla karşılaşmak üzere hesap vermek için toplatıldıkları gün, şirk koşanlar ve peygamberlerine karşı çıkanlar büyük bir oyuna geldiklerinin ve aldandıklarının farkına varacaklardır. Bu dünya hayatında iman edenlerin aldanıp oyuna geldiklerini sananlar, mahşerde oyuna gelenlerin kendileri olduklarının farkına varacaklardır. İşlemiş oldukları kötülükler bir bir yüzlerine vurulacak, buna karşılık iman edenlerin kötülüklerinin üstü örtülecektir. Onlar altlarından nehirlerin aktığı bahçelere bir daha çıkmamak ve orada ebedi kalmak üzere güzel meskenlere yerleştirileceklerdir. Diğer yandan **İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar, içinde ebedi kalacakları ateşin ehlidirler. Orada ebedi kalacaklardır. Ne kötü dönüş yeridir o.**"

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

11. Allah'ın izni dışında hiçbir musibet isabet etmez. Ve her kim de iman ederse Allah onun kalbini doğruya iletir. Üstelik Allah, her şeyi bilendir.

12. Allah'a itaat edin ve elçisine itaat edin. Ama yüz çevirirseniz bilin ki Peygamber'e düşen sadece apaçık tebliğ etmektir.

13. Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. O halde müminler yalnızca Allah'a tevekkül etsinler.

Allah'ın izni olmadan hiçbir şey olmaz. Allah'ın izni bir muamma değildir. Allah evren için ve toplumlar için birtakım kurallar koymuştur. Başarıya ulaşmak isteyen, başarı için Allah'ın koyduğu kuralların gereğini yapar ve başarıya ulaşır. Bu kurallara uymayan ise başarısız olur. Allah'ın iznini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. "**Her kim de iman ederse Allah kalbini doğruya iletir**" cümlesi, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü Allah iman eden kimsenin kalbine hidayet veriyor. Durup dururken Allah ne kimseyi hidayete kavuşturur ne de delâlete. Seçim tamamen insanın elindedir. Zaten insanın hidayeti seçmesine de delâleti seçmesine de izni vardır.

Allah'ın koyduğu kurallar çerçevesinde gerçekleştiğine iman ederek musibete sabretmek, kalbin hidayete yönlendirilmesi konusunda kurallardan biridir. Ayrıca Allah'a ve Peygambere itaat etmek, musibetin kolay bir şekilde atlatılmasına neden olur.

Peygamber sadece Allah'ın kurallarını tebliğ eder, bunun ötesinde bir sorumluluğu yoktur.

O halde yapılacak şey, Allah'a tevekkül etmek ve O'nun koyduğu kurallara riayet etmektir.

İman eden kişi, başarıya ulaşmak istiyorsa imanın bir gereği olarak Allah'ın koyduğu kurallara sarılsın.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ
مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ
تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾
إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا
لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِنْ تُقْرِضُوا
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

14. **Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan öyleleri vardır ki sizin için bir düşmandır; onlardan sakının. Ne var ki affeder, kusurlarını görmezlikten gelir de üzerini örterseniz şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır, çok merhametlidir.**

15. **Mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır. Allah'ın yanında ise büyük bir mükafat vardır.**

16. **Bu nedenle gücünüz yettiğince Allah'a karşı gelmekten sakının; dinleyin, itaat edin ve kendiniz için infakta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa bilinsin ki bu kimseler kurtuluşa erenlerdir.**

17. **Eğer Allah'a güzel bir borç verirseniz Allah onu, sizin için kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Allah şükretmeye çok karşılık verendir, çok hoş görülüdür.**

18. "Gaybı da duyularla algılayabilen şeyleri de bilir; gücüne karşı gelinemeyen güç sahibidir ve herşeyi yerli yerince yapandır."

Eşlerin ve çocukların tamamının kastedilmediği ifadeden anlaşılmaktadır. Farklı inanç ve ahlâki değerlere sahip olsalar bile kişinin eşine ve çocuklarına bağlılığı, atacağı adımlarda onları hesaba katması söz konusudur. Burada sözü edilen, inanç ve değerlerin farklılığı durumunda ortaya çıkacak problemlerdir. Bu takdirde eş ve çocuklar, kişinin dini vecibelerini yerine getirmesine engel olabilir hatta onu inancından vazgeçirmeye bile çalışabilirler. Özellikle yeni İslam'a giren toplumlarla günümüzde olduğu gibi inanç ve ahlâki değerler açısından farklı bireyleri bir aile çatısı altında bulundurmak durumunda kalan toplumlarda buna çokça rastlanmaktadır. Sözünü ettiğimiz husus, hem erkek hem de kadın için söz konusu olabildiği gibi anne-baba ile çocukları arasında da olabilmektedir.

Kişi bazen eşinin veya çocuklarının kendisini inancının aksine şeyler yapmaya zorladıklarının veya sebep olduklarının farkına bile varamayabilir. Âyet bu meseleyi gündeme getirerek *"onlardan sakının"* demekle bunun farkına varamayanları daha fazla hassasiyet göstermeleri konusunda uyarmaktadır.

Aile bireyleri arasında inanç yahut değerler çatışması olsa bile affedici ve kusurlarını görmezlikten gelinerek bağışlayıcı bir yolun izlenmesi tavsiye edilmektedir. Değilse kaba ve kırıcı davranışlarla şiddete başvurma durumunda aile çatısı daha tahammül edilemez bir hal almakta, huzur ve sükûn olması gereken aile yuvası azaphaneye dönüşmektedir. Böyle bir durumda yanlış yolda olanların ıslah edilmeleri kapısı da kapanmış olmaktadır.

Günümüzde pek çok baba, birtakım yanlışlarından dolayı hamaset duygularıyla çocuklarına kaba davranmakta, onurlarını kırıcı söz ve davranışlarla onları daha tehlikeli davranış ve kötülüklerin kucağına itebilmektedir. Bu sebeple kişiden bağışlayıcı olması istendikten sonra **"şüphesiz ki Allah, çok bağışlayandır ve çok merhametlidir"** denilerek bağışlayıcı olmanın ve merhametle hareket etmenin önemine ikinci kez vurgu yapılmaktadır.

"Mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır. Allah'ın yanında ise büyük bir mükafat vardır."

Mal hırsı ve çocuk sevgisi dini emirleri yerine getirip yasaklarından sakınmak konusunda önemli engeller olarak karşımıza çıkabilir. Daha çok mal kazanma hırsı, haram yollardan mal kazanmayı ve çocuk sevgisi de haram yollara başvurmayı teşvik edebilir. Mesela kişi çocuklarının daha iyi bir geçim imkânına kavuşmaları için haram yollardan mal kazanmaya yönelebilir vs.

Âyet bu hususlara dikkat çekmekte, dinin emir ve yasaklarına riayet edil-

diği takdirde Allah katındaki mükâfatın çok daha önemli ve çok daha büyük olduğu ifade edilmektedir. Çünkü mal ve çocuklar için Allah'ın emir ve yasaklarına uymamakla elde edilebilecek mükâfat sadece bu dünya hayatıyla sınırlıdır. Oysa Allah'ın yanındaki mükâfat ebedi sürecek olan ahiretle ilgilidir. Akıllı ve gerçekten inanmış olan kişinin Allah katında kalıcı olan mükâfatı geçici olan mükâfatlara tercih edeceği kesindir.

"Bu nedenle gücünüz yettiğince Allah'a karşı gelmekten sakının; dinleyin, itaat edin ve infak ederek kendinize iyilik yapın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

Allah katındaki mükâfat kalıcı ve daha büyük olduğundan gücünüzün yettiğince Allah'ın emirlerine ve yasaklarına riayet edin. Mal hırsıyla haram yollardan mal kazanma yollarına başvurmak bir tarafa, malınızı Allah yolunda infak edin. Aslında infak ederken kendinize zarar vermiyorsunuz, bilakis kendinize iyilik etmiş oluyorsunuz. Nefsinizin cimriliğinden kurtulmanız ve Allah yolunda malınızı infak etmeniz sizi gerçek kurtuluşa götüren bir yoldur.

"Eğer Allah'a güzel bir borç verirseniz Allah onu, sizin için kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Allah şükre çok karşılık verendir ve çok hoş görülüdür."

O'nun yolunda yapılmış infakı on katıyla hatta yedi yüz katıyla mükâfat olarak size geri verecektir.

Bazı müfessirler Allah'a verilen güzel borçtan maksat, farz olan zekâttır demişlerdir. Bazıları, zekât dışında verilen sadakalardır demişlerdir. Bazıları da, ikisinden daha umumi olduğunu söylemişlerdir ki teşvik bağlamında yer alan bu ifadeye en uygun olanı bu görüştür.

Kuşkusuz, burada *"Allah'a borç vermek"*ten söz edilmesi, Allah'ın böyle bir borca ihtiyacı olduğunu anlatmaz. Allah yolunda her ne harcanırsa O'nun kesinlikle bunun karşılığını vereceğini anlatır. Yüce Allah'ın, kendi yolunda yapılmış olan harcamaları mükâfatlandırmayı taahhüt etmesi anlamına gelir. Allah yolunda harcamak, verdiği nimetler için Allah'a bir şükürdür ve Allah bu şükrü kabul edip onu kat kat mükâfatlandıracaktır.

"Gaybı da duyularla algılayabilen şeyleri de bilir; gücüne karşı gelinemeyen güç sahibidir ve herşeyi yerli yerince yapandır."

Yüce Allah insanların görüp bildiklerini de bilmediklerini de bilir. O, bilmekle de kalmaz, bilgisinin gereğini yerine getirecek güce de sahiptir.

Karşı konulamayacak bir güce sahip olması, sırf gücüne dayanarak işler yaptığı anlamına gelmez. O'nun her yaptığı mutlaka yerli yerincedir ve adaletine uygundur.

65.
Talâk Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 12 âyettir. Aile sorunları ve boşamadan söz ettiği için bu adı almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ

وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ

مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ

حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي

لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْراً ﴿١﴾ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ

فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا

ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَق۪يمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ

يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ
لَهُ مَخْرَجًا ۝٢ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى
اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا
۝٣ وَالّٰٓئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَٓائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ
اَشْهُرٍ وَالّٰٓئِي لَمْ يَحِضْنَ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ
وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِهِ يُسْرًا ۝٤ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُٓ اِلَيْكُمْ
وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُٓ اَجْرًا ۝٥
اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَٓارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا
عَلَيْهِنَّ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَاِنْ
اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَاِنْ
تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُٓ اُخْرٰى ۝٦ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ
عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّٓا اٰتٰيهُ اللّٰهُ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَٓا اٰتٰيهَا
سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝٧

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey Peygamber! Kadınları boşadığınızda iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesaplayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Açık bir hayâsızlık yapmadıkları sürece ne siz onları evle-**

rinden çıkarın ne de onlar kendileri çıksınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa kendine haksızlık etmiş olur. Bilemezsin, belki Allah bunun ardından bir durum ortaya çıkarır.

2. **Bekleme sürelerini doldurduklarında ya onları uygun bir biçimde tutun yahut uygun bir biçimde onlardan ayrılın. Aranızdan adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği ise Allah için dikkatlice yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu gösterir.**
3. **Ummadığı yerden ona rızık verir. Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter. Şüphesiz ki Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.**
4. **Kadınlarınızdan iddetten kesilmiş olanların ibadetleriyle ilgili şüpheye düşerseniz bilesiniz ki onların iddetleri üç aydır. Âdet görmeyenler de böyledir. Hamile olanlara gelince, onların iddetleri doğum yapmalarıdır. Allah'tan her kim sakınırsa Allah da ona işinde bir kolaylık verir.**
5. **İşte bu, Allah'ın size indirmiş olduğu emridir. Her kim de Allah'tan sakınırsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun için büyük bir ödül hazırlar.**
6. **O kadınları imkânlarınıza uygun olarak oturduğunuz yerde oturtun ve onları bezdirip** (evden çıkarmak için) **baskı altına almayın. Şayet hamile iseler doğum yapıncaya kadar geçimlerini sağlayın. Sonra sizin için emzirirlerse onlara ücretlerini verin ve aranızda güzellikle konuşup anlaşın. Eğer zorluk çıkar da anlaşamazsanız o zaman başka biri emzirsin.**
7. **Zengin olanlar zenginliğine göre harcasın; fakir olanlara gelince onlar da Allah ne verdiyse ona göre harcasın. Allah, kendi verdiği kadarı müstesna kimseyi gücünün üstünde bir şeyle sorumlu tutmaz. Allah pek yakında güçlüğün ardından bir kolaylık sağlayacaktır.**

Ailenin birliğinin devam ettirilmesi esastır. Ne var ki bazı durumlarda beraberliği devam ettirmemek, ettirmekten daha hayırlı hale gelmiş olabilir. Bunun kararını eşler ve özellikle koca verecektir. Karşılıklı anlaşarak boşanma ve bazı durumlarda kendini boşatma yetkisi kadına verilmişse de normal durumlarda yetki kocadadır.

Karısını boşamaya karar vermiş olan koca belirli aşamalardan geçerek bo-

şamayı gerçekleştirmek durumundadır. İlk âyette anlatılanların açılımı şöyledir:

Kesin boşamaya karar vermiş olan kişi, eşine yanaşmadığı temizlik döneminde bir talâkla onu boşar. Kadın bir talâkla boşanmış olur ama evlilik sona ermiş değildir. Bir görüşe göre boşamayı izleyen üç, diğer bir görüşe göre iki âdet dönemi sona erinceye kadar kadın aynı evde oturmaya devam eder. Bu süre içerisinde koca evliliği sürdürme isteğini söz veya davranışlarıyla belirtecek olursa yeni bir nikâh akdine ihtiyaç olmaksızın evliliğini devam ettirir. Dönme söz konusu olmadığı takdirde süre dolunca boşama kesinlik kazanır ve eşler birbirlerinden ayrılmış olurlar. Daha sonra bir araya gelmek isterlerse yeniden nikâh kıyılır. Ama erkek bir daha o kadınla evlenme imkânını da ortadan kaldıracak şekilde üç talâkın tamamını kullanmak istiyorsa üç temizlik veya diğer görüşe göre iki temizlik dönemi sonunda ikinci kez boşar ve yine aynı süre bekler. O sürenin sonunda da üçüncü kez boşar. Artık o kadın dönüşü olmayan bir boşama ile boşanmış olur. Tekrar evlenebilmeleri için kadının normal şartlarda başka biriyle evlenmiş ve yine normal şartlarda boşanmış olması gerekir. Eski kocasıyla tekrar bir araya gelebilmek için yapay nikâh ve boşama geçerli değildir.

İlk âyette sözü edilen **"iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesaplayın"** ifadesiyle kastedilen anlattığımız süreçtir. Bu süreç boyunca kadın evinden ayrılmaz. Kocası da onu evden atamaz. **"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa kendine haksızlık etmiştir."**

Sözü edilen sürenin uzun tutulmasının hikmeti âyetin sonunda şu şekilde ifade edilmektedir: **"Bilemezsin, belki Allah bunun ardından bir durum ortaya çıkarır."** Yani bu süre içerisinde belki problemlerini çözer veya hatalarını anlayıp düzeltir de evliliklerini devam ettirirler. Söz konusu sürenin beklenmesi hamile olup olmadıklarını da ortaya çıkaracaktır.

İkinci âyette bekleme süreleri boyunca kadınlara iyi davranılması ve eğer kesin ayrılığa karar verilmişse de hakları gözetilerek güzel bir biçimde ayrılığın gerçekleşmesi istenmektedir.

Nikâh akdi nasıl iki şahit huzurunda yapılmışsa, boşama da adalet sahibi iki şahit huzurunda yapılır. Ne var ki, Ehl-i Sünnet fakihleri nikâh akdinde şahitlerin hazır bulunmalarını şart koşarken burada bu şartı koşmamış, boşamanın sonradan şahitler tarafından duyulmuş olmasını yeterli görmüşlerdir. Onlara göre boşayan kişinin boşaması, şahit huzurunda olmasa da gerçekleşmiştir.

İkinci âyetin sonundaki: **İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara**

verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir" cümleleriyle bunları takip eden âyetlerde, boşama gibi sıkıntılı anlarda Müslüman'ın hayata bakışını belirleyen ilkeler zikredilmektedir. Buna göre Müslüman kişi, sıkıntılı anlarında da Allah'ın emir ve yasaklarını gözetmeli, Allah'a duyduğu güven ve O'na sadakati sarsılmamalıdır. Böyle davrandığı takdirde Allah kendisine o sıkıntıyı aşma yolunu gösterir. Hiçbir sıkıntının aşılamaz olduğunu düşünmemeli, Allah'ın yardımıyla her türlü sıkıntıyı aşabileceğine inanmalı ve Allah'a güvenmelidir.

4. âyette iddetten kesilmiş yahut iddet görmeyen kadınlar konusunda şüpheye mahal vermemek için onların iddetlerinin üç ay olduğu belirtilmektedir. Hamile kadınların iddetleri ise doğurmalarıdır.

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا
وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدٖيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾
فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا
شَدٖيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ
اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ
الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِنْ
بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ
فٖيهَٓا اَبَدًا قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذٖي خَلَقَ سَبْعَ
سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

8. Nice kent halkı Rabbinin ve peygamberinin emirlerine karşı çıktı da onları çetin bir hesaba çektik ve onlara eşi benzeri görülmemiş bir azap verdik.

9. Böylece yaptıklarının vebalini çektiler ve sonları hüsran oldu.

10. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Öyleyse ey iman etmiş olan akıl sahipleri, Allah'tan korkun. Kuşkusuz, Allah size bir öğüt/uyarı indirmiştir.

11. Bir Peygamber indirmiştir; iman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa kavuşturmak için onlara Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan... Her kim Allah'a iman eder ve iyi şeyler yaparsa onu, zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı, içinde ebedi kalacakları cennetlerde ağırlar. Allah o kimseye gerçekten güzel bir rızık vermiş olacaktır.

12. Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan, Allah'tır. O'nun emri bunlar arasında inip durur ki Allah'ın her şeye güç yetirdiğini ve yine Allah'ın bilgi yönüyle her şeyi ihata etmiş olduğunu bilesiniz.

Önceki âyetlerde anlatılan ilkelere riayet eden toplumların aksine hareket eden ve özellikle aile kurumunda Allah'ın ve peygamberinin emirlerine karşı gelen nice kent helak edilmiştir. Onlar hem bu dünyada türlü türlü azap şekilleriyle helak edildiler hem de ahirette şiddetli bir azaba çarptırılacaklardır. Hem dünya hayatında helak edilmeleri hem de ahirette şiddetli bir azaba çarptırılmaları kendilerinin yaptıkları sebebiyledir. Allah kimseye zulmetmez.

10. âyette, Allah ve peygamberinin emirlerine karşı çıkanlar için şiddetli bir azap hazırlandığı belirtilirken akıl sahibi müminlerin dikkatleri çekilmekte ve bu duruma düşmemeleri konusunda uyarılmaktadırlar. Bunun yolu kendilerine gönderilmiş olan peygamberi dinlemeleridir.

Bu Peygamber, daha önce içinde bulundukları karanlıklardan onları aydınlığa kavuşturuyor ve onlara anlaşılması kolay olan Allah'ın âyetlerini okuyor. Onlar bu âyetlerde anlatılanları yerine getirecek olurlarsa karanlıklardan kurtulup aydınlığa kavuşmuş olurlar. Öteki dünyada da altlarından nehirlerin aktığı cennetlere kavuşacaklardır.

66.
Tahrîm Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 12 âyettir.

Bir önceki sûre gibi Peygambere hitapla başlayan sûre, Peygamberin bazı yiyecekleri kendisine haram kılmasını konu edindiği için bu adı almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ تَبْتَغ۪ي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ
وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪ حَد۪يثاًۚ فَلَمَّا
نَبَّاَتْ بِه۪ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا
نَبَّاَهَا بِه۪ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾
اِنْ تَتُوبَٓا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ
هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْر۪يلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِن۪ينَۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ

ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ
مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ
وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey Peygamber! Eşlerinin gönlünü hoş hoş tutmak arzusuyla Allah'ın sana helal kıldığı şeyleri niçin kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.**
2. **Allah size, kefaretini vererek yeminlerinizi çözmenizi meşru kılmıştır. Allah'tır sizin mevlânız. O bilendir ve her şeyi yerli yerince yapandır.**
3. **Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir şey söylemişti. Fakat eşi, o sırrı başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e haber verince, Peygamber bunun bir kısmını bildirmiş bir kısmından da vazgeçmişti. O, eşine bunu haber verdiğinde, eşi: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber: "Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan bana haber verdi" diye cevapladı.**
4. **İkiniz de Allah'a tövbe ederseniz** (iyi olur)**. Çünkü ikinizin de kalbi kaymıştır. Şayet ona karşı birbirinize destek çıkarsanız bilesiniz ki Allah kati surette onun mevlâsıdır. Ayrıca Cebrail, müminlerin iyileri ve melekler de ona destektir.**
5. **Şayet o sizi boşayacak olursa Allah ona sizden daha hayırlı, Allah'a teslim olmuş, inanmış, sebat ederek itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verecektir.**

Âyetten de bu konuda yapılan rivâyetlerden de burada sözü edilen "*Peygamberin haram kılması*" ile şer'i anlamda haram kılma kastedilmemekte, helal olan bir şeyi kendisine yasaklaması kastedilmektedir. Sıradan bir insanın bile helal olan bir şeyi -sağlık gibi bir durum söz konusu olmadan- kendisine yasaklaması doğru bir davranış değilken bir peygamber için bunun sonuçlar çok daha büyük olumsuzluklara sebep olur. Zira Peygamber, diğer insanların örnek aldığı ve davranışlarını din olarak algıladığı kimsedir. Eğer Peygambe-

rin bu davranışı düzeltilmeseydi kimileri kendiliğinden bazı helalleri yasaklama yoluna bile gidebilirdi.

Söz konusu rivayetlerin daha tutarlı gibi görüneni özet olarak şöyledir: Peygamber, hanımlarından birinin yanında bal şerbeti içmiş, bunu kıskanan diğer hanımları -böyle olmadığı halde- Peygambere ağzından meğafir kokusu geldiğini söylemişlerdir. *Meğafir*, başkasına rahatsızlık veren kokuya sahip bir çiçektir. Arı, balını bu çiçekten alırsa balında meğafir kokusu olur. Peygamber (s.a.v.), ağzının kokmasından ve başkasına rahatsızlık vermekten titizlikle kaçınırdı. Bu yüzden bir daha bal şerbeti içmeyeceğini ve onu kendisine yasakladığını söylemiş, bu olay üzerine ilk âyet indirilmiştir.

Âyetin sonunda **"Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir"** denilmesi, Peygamberinin bu davranışını bağışladığına delildir.

Peygamberin bir daha bal yemeyeceğini söylerken yemin ettiğini bildiren rivayetler de vardır, etmediğini söyleyenler de. Yemin etmişse yahut söylediği, yemin anlamı taşıyor idiyse ikinci âyette belirtildiği üzere yemin kefaretini de ödemiştir.

Peygamberin başından geçen olayın Kur'ân'da yer alması, hem onun aile hayatı hakkında bize bilgi vermekte hem de yanlış bir yemin yaptığımızda söz konusu yemini nasıl çözeceğimizi öğretmektedir. Allah, yararımıza olan şeyleri bilir, emir ve yasaklarının her biri bizim yararımızadır. Bütün yol göstermeleri de yerli yerincedir.

Peygamber, eşlerinden birine, diğer eşinin yanında bal şerbeti içtiğini ve bir daha içmeyeceğini söyledikten sonra o eşinden bunu kimseye söylememesini istemişti. Belki de Allah'ın helal kıldığı bir şeyi kendisine yasaklayarak hanımlarının gönlünü aldığını kimsenin duymasını istememişti. Ne var ki o eşi, sırrını bir başkasına çıtlatmaktan imtina etmemişti. Buna rağmen vahiy gelip durumu haber verdiğinde Peygamber, o eşini daha fazla mahcup etmemek için kendisine bildirilenin bir kısmını ona söylemişti. Eşi: **"Bunu kim sana haber verdi?"** dediğinde de, Peygamber: **"Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan bana haber verdi"** diye cevap vermişti.

Olayda Peygamber hanımlarına önemli bir mesaj vardır. Böylece onlara sıradan birinin değil, Peygamberin hanımları oldukları hatırlatılmıştır. Onlar davranışlarını buna göre düzenlemeli, diğer kadınlardan daha titiz davranmalılar.

Peygamber, hak mücadelesinin başında bulunuyordu ve evinde Müslümanları ilgilendiren önemli sırlar konuşulur ve kararlar alınırdı. Şayet bu sırlar dışarıya aktarılırsa Peygamberin yaptığı mücadele büyük zararlar görebilir-

di. Bu sebeple Peygamber eşleri sır meselesinde daha titiz davranmak zorunda idiler.

Sırrın kendisine ifşa edildiği ve Peygambere, *"ağzından meğafir kokusu geliyor diyelim"* diye plan kuran eşinin de sırrı ifşa eden eşinin de aşağıdaki âyette kalp eğriliğiyle nitelenmelerinin sebebi budur.

"İkiniz de Allah'a tövbe ederseniz (iyi olur)**. Çünkü ikinizin de kalbi kaymıştır. Şâyet ona karşı birbirinize destek çıkarsanız, bilesiniz ki Allah kati surette onun mevlâsıdır. Ardından Cebrail, müminlerin iyileri ve melekler de ona destektir."**

Sırrı ifşa eden eşinin de plan kuran eşinin de bu yaptıklarından pişmanlık duyarak tövbe etmeleri ve Peygamberin sevdiğini sevip istemediğinden uzak durmaları kendi yararlarınadır. Çünkü bu davranışları, kalplerinin kaydığını göstermektedir. Ama Peygamberin aleyhine ittifak kurup birbirlerine arka çıkacak olurlarsa bilsinler ki Allah onun mevlasıdır. Cebrail, iyi müminler ve diğer melekler ona destek çıkacaklardır.

Peygamber ve onun eşleriyle bu şekildeki detay bilgiler, peygamber inancımızın şekillenmesi bakımından önemlidir. Eğer Peygamber geleceği biliyor olsaydı o eşine bal şerbeti içtiğini söylemezdi.

"Şayet o sizi boşayacak olursa Allah ona sizden daha hayırlı, Allah'a teslim olmuş, inanmış, sebat ederek itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verecektir."

Peygamberin eşlerini kırmamak konusunda titizlik göstermesi onlarda *"ben vazgeçilmezim"* gibi bir duygunun oluşmasına neden olmuş olabilir. Ama bu tür davranışları Peygamberi üzer ve nihayet iş onları boşamaya kadar gidebilir. Bu takdirde Allah Peygambere onlardan daha hayırlı ve sırlarını ifşa etmeyen itaatkâr eşler nasip edecektir.

Yukarıda da dikkat çektiğimiz gibi Peygamberle eşleri arasında geçenlerin bu şekilde bütün insanların okuyacakları Kur'ân'da yer alması, diğer Müslümanlar için örnek alınacak hususlar içermesinden dolayıdır. Ayrıca günümüzde yaşayan insanlara da nasıl bir Peygambere iman ettiklerini öğretmektir. Peygambere iman, sadece onun Allah tarafından peygamberlikle görevlendirildiğini bilmekle sınırlı değildir. O Peygamber, çevresindekilere nasıl davranıyordu? Eşleriyle ilişkileri nasıldı? Eşleri nasıldı? Ona nasıl destek veya köstek oluyorlardı? vs. İşte bütün bunlar, Peygambere imanı ilgilendiren şeylerdir ve bütün bunlar, Peygamberin bir ilâh değil bir insan olduğunu, eşlerinin de diğer kadınlar gibi kimi konularda kaprisleriyle hareket ettiklerini göstermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا
وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ
لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا
عَسٰى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾

6. Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun başında sert ve güçlü melekler vardır. Onlar Allah'ın kendilerine emrettiği konularda itaatsizlik etmezler; emrolundukları herşeyi yaparlar.

7. Ey kâfirler! Bugün mazeret ileri sürmeyin; siz ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.

8. Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz elbette kötülüklerinizi örtecek ve sizi, zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetlerde ağırlayacaktır. O gün Allah, peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacaktır. Nurları önlerinde ve sağlarında beraberlerinde yürür. "Ey Rabbi-

miz! Bizim için nurumuzu tamamla ve bizi bağışla çünkü sen her şeye gücü yetensin" derler.

Peygamberin ailevi bir probleminden söz edildikten ve onun bu problem karşısında takındığı tavır dile getirildikten sonra iman edenlerin tamamına hitap yöneltilmekte, ailelerinden sorumlu oldukları hatırlatılmaktadır. Kişi, sadece kendisinden sorumlu değildir, aile bireylerinin de ateşe girmemeleri konusunda çaba harcamaktan sorumludur. Şayet aile bireyleri, cehennem yolunu tutmuşsa gücü yettiğince buna engel olmaya çalışmalıdır.

İnsanlar genellikle aile bireylerinin dünyada müreffeh ve mutlu olmaları için gayret eder ve çalışırlar, ama ahiret hayatlarının mutluluğunu ihmal ederler. Oysa daha önemli olan ahiret mutluluğudur.

Aile reisi, gerek davranışıyla ve gerek sözleriyle aile bireylerine örnek olur; öncelikle sağlıklı bir inanca sahip olmalarına ve ardından dini vecibelerini yerine getirmelerine rehberlik eder. Ancak bunu yapabilmesi için öncelikle aile reisinin dini bilgilerle mücehhez olması ve kendisinin dini vecibelerini yerine getiriyor olması gerekir. Aile reisinin böyle bir donanımı yoksa yahut günümüzün yoğun dünya meşgaleleri nedeniyle çoğu zaman aile bireylerini dini yönden eğitmeyi yeterince yapamayabiliyorsa dini eğitim yapan kurumlara çocuklarını göndererek bu sorumluluğunu yerine getirmeye çalışması, işini kolaylaştıracaktır.

Âyetin "**kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun**" dedikten sonra cehennemin yakıtının insanlardan ve taşlardan olacağına, cehennemden sorumlu meleklerin sert ve güçlü oluşlarına dikkat çekilerek oradan kaçışın mümkün olamadığını bildirmesi ciddi bir tehdittir. Ayet, bu görevinizi yerine getirmediğiniz takdirde siz ve çok sevdiğiniz aile bireyleriniz o cehennemin yakıtı olabilirsiniz imasında bulunulmaktadır.

Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehenneme atılma günü geldiğinde kâfirler bir takım mazeretler ileri sürmeye kalkışacak ama mazeretleri kabul görmeyecektir. Kendilerine: "**Ey kâfirler! Bugün mazeret ileri sürmeyin, sadece yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz**" denilecektir.

Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz elbette kötülüklerinizi örtecek ve sizi, zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetlerde ağırlayacaktır. O gün Allah, peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacaktır. Nurları önlerinde ve sağlarında beraberlerinde yürür. "Ey Rabbimiz! Bizim için nurumuzu tamamla ve bizi bağışla çünkü sen her şeye gücü yetensin" derler.

Samimi kelimesiyle tercüme ettiğimiz *nasuha* kelimesi samimi, ihlaslı anlamlarına gelir. Dolayısıyla *tövbeten nasuha*, kendisine nifak ve riya bulaşmamış, işlenmiş olan günahtan dolayı derin bir pişmanlık duyarak ve bir daha o günaha dönmeme konusunda kesin bir azimle içten yapılan tövbedir. O halde tövbede üç unsurun bulunması gerekmektedir:

a. İşlenen günahtan kesin bir şekilde vazgeçmek.

b. Onu işlemiş olmaktan pişmanlık duymak.

c. Benzeri bir günaha bir daha dönmemeye azmetmek.

Şayet işlenen günah, bir kimsenin haklarına zarar vermişse o haksızlığı telafi etmek.

Kişi bu şekilde tövbe ettiğinde Allah işlediği günahın üstünü örter ve o kişiyi bağışlar. Hesap günü, işlemiş olduğu iyilikler önünü aydınlatır. (Hadîd 57/12-13).

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِق۪ينَ
وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٩﴾
ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ
لُوطٍۜ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا
فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَق۪يلَ ادْخُلَا النَّارَ
مَعَ الدَّاخِل۪ينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ
فِرْعَوْنَۢ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ ل۪ي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّن۪ي
مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِه۪ وَنَجِّن۪ي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ

عِمْرَانَ الَّت۪ٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا ف۪يهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ
بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِه۪ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِت۪ينَ ﴿١٢﴾

9. Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla kıyasıya mücadele et ve onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. Gidilecek o yer ne kötüdür!

10. Allah, inkâr edenlere Nûh'un karısı ile Lut'un karısını misal verdi. Bunlar, kullarımızdan salih iki kişinin nikâhlısı idiler. Ama onlara ihanet ettiler. Kocaları, Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Böylece onlara: "Haydi, cehenneme girenlerle birlikte siz ikiniz de girin" dendi.

11. Allah, iman edenlere de Firavun'un karısını misal verdi. O; "Rabbim, bana kendi katında cennette bir ev yap ve beni Firavun'dan ve onun kötü işlerinden kurtar. Beni zalimler topluluğundan da kurtar" demişti.

12. Bir de, İmran kızı Meryem... O ırzını korumuş biriydi. Biz de bunun üzerine ona ruhumuzdan üfledik. O, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti ve o gönülden itaat edenlerden olmuştu.

Kâfirlerle münafıkların tövbe ile bir ilişkileri yoktur. Onlar, İslam'la mücadele halindedirler. O halde Peygamber de onlarla mücadele halinde olmalıdır. Onlarla yapılacak mücadele, onların İslam'a karşı yürüttükleri mücadele tarzında ve ona denk olmalıdır. Onların mücadele tarzı delil ileri sürmek şeklinde ise onlarla mücadele de delil getirmek tarzında olmalıdır. Ama kaba kuvvete başvurmak, silaha başvurmak şeklinde olduğunda Peygamberin ve Müslümanların da onlarla mücadeleleri silaha başvurmak şeklinde olacaktır. İşte böyle bir durumda onlara karşı sert bir tavır takınılmalıdır. Onlar bu dünya hayatında Peygamber ve Müslümanların eliyle cezalandırılacakları gibi ahirette de onların varacağı yer cehennem olacaktır.

10. âyette Hz. Nûh ve Lut'un eşleri inkâr edenlere misal getirildikten sonra o eşlerin kocalarına ihanetlerinden söz edilmektedir. Buradaki *ihanet* le din konusundaki ihanetleri kastedilmektedir. İbnu Abbas ve başkalarından yapılan rivayetler bu doğrultudadır. (Taberi, XXX, 439; İbnu Atiyye, VI, 383). O iki kadın, kendi kocalarına iman etmemiş ve onlara karşı, inkâr edenlerin

safında yer alıp peygamber olan kocalarıyla mücadele etmişlerdir. Onlar, o peygamberlerin nikâhları altında ve onlarla aynı çatı altında yaşadıkları halde iman etmemişlerdir. Çünkü insanın kendi içinde bir cevher yoksa iyi kimselerle birlikte yaşaması onu düzeltmez.

Firavun'un karısı ise dünyanın en zalim ve en münkirlerinden birinin karısı olduğu halde kalbinde olan cevherden dolayı Hz. Musa'ya iman etmekten geri kalmamıştır. Bu sebeple 11. âyette bu mübarek kadın iman edenlere misal getirilmiştir.

Yine 10. âyette ihanet eden o iki kadının kocaları peygamber olmalarına rağmen Allah'ın o iki kadına verdiği cezayı savmaya güçlerinin yetmediğine dikkat çekilmesi önemlidir. Allah mutlak adalet sahibidir. O şunun veya bunun hatırı için adaletten sapmaz.

Allah, inkâr edenlere misal olarak iki kadını, Firavun'un karısını da iman edenlere misal verdikten sonra Hz. Meryem'i de 12. âyette misal vermektedir. Böylece iki inkâr eden kadına karşılık iki iman eden kadın misal veriliyor. İnkâr eden kadınlar iyi bir ortamda yaşadıkları halde inkâr etmişlerdi. Oysa iman eden kadınlardan biri, Firavun'un sarayında yani iman açısından kötü bir ortamda, Meryem ise mabette yani iyi bir ortamda yetişmişti. O halde iman ve küfür konusunda ortam önemli olmakla birlikte yalnız başına belirleyici bir etken olamıyor.

67.
Mülk Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 30 âyettir. Adını ilk âyette geçen "**el-mülk**" kelimesinden almaktadır. Sûre başka isimlerle de bilinmektedir. Allah'ın kudreti ve tevhid ile ahiret inancı sûrenin temel konularıdır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَارَكَ الَّذ۪ي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرٰى ف۪ي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَس۪يرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَاب۪يحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاط۪ينِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّع۪يرِ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hükümranlık elinde olan, ne yücedir! Üstelik Onun her şeye gücü yeter.**
2. **O, hanginiz daha güzel işler yapacak diye sizi denemek için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.**

3. **O, yedi göğü kat kat yaratandır. Rahmân'ın yaratmasında hiçbir düzensizlik göremezsin. Gözünü çevir de dön bak, bir ölçüsüzlük görebiliyor musun?**
4. **Sonra tekrar tekrar çevir bak; gözün, aciz ve bitkin bir şekilde önüne dönecektir.**
5. **Andolsun, dünya göğünü kandillerle donattık ve onları, şeytanların taşlayıcıları kıldık. Ayrıca onlara o çılgın ateş azabını hazırladık.**

Allah yüceler yücesi ve gücü her şeye yetendir. Göklerin ve yerin hükümranlığını elinde tutmaktadır. Göklerde ve yerde O'nun izni dışında hiçbir şey olmaz. Dilediğini yapma gücüne sahiptir; kimine nimet verir, kimini cezalandırır; kimi toplumları yükseltir, kimini alçaltır. Dilediğini aziz, dilediğini de zelil kılar. O'nun dilemesine karşı koyacak bir güç yoktur. İzin vermedikçe hiçbir şey olmaz. Bu sebeple O, yüceler yücesidir, üstünlüğün zirvesindedir. Yine bu sebeple O'nun ortağı yoktur; yetkilerini başkalarına devretmesi gibi bir durum asla söz konusu değildir. Hükümranlığı elinde tutmakta ve olup biteni O yürütmektedir.

Ancak O, ne yapacağı belli olmayan kaba ve yıkıcı bir güce sahip değildir. O'nun gücüyle adaleti, gücüyle merhameti paralel gider. Bir sıfatı, diğer bir sıfatına aykırı sonuçlar doğurmaz. Ölümü ve hayatı, kimin daha çok iyilik yapacağını sınamak için yaratmıştır. Ölüm ve hayatı yaratması kudretini, kimin daha iyi işler yapacağı meselesi de adaletini ilgilendirir. Sınırsız ve karşı konulamaz bir güce sahip olması, insanların ne yaptıklarına bakmaksızın onların kimini mükâfatlandıracağı yahut kimini cezalandıracağı anlamına gelmez. Adalet ve merhametinin bir gereği olarak hangi davranışların mükâfatı ve hangilerinin cezayı gerektirdiğini peygamberleri kanalıyla insanlara bildirmiştir. Dolayısıyla bunlardan hangisini seçeceği insanın kendisine bırakılmıştır. Ancak hangisini seçeceğine dair insanı serbest bırakan kendisi olduğundan yine hükümran olan O'dur. Bu dünya hayatını imtihan için yarattığından insanların emir ve yasaklarını çiğnemeleri, hatta kendisini inkârları sırasında bile hükümranlığı altındadırlar. Çünkü buna izin veren O'dur.

Sözünü ettiğimiz güç, adalet ve merhamet dengesi, ikinci âyetin sonunda şu şekilde ifade edilmektedir: "**O, mutlak güç sahibi ve çok bağışlayandır.**"

4. âyette evrenin mükemmelliği ve buradan hareketle Allah'ın mutlak gücü gözler önüne serilirken "**Rahmân'ın yaratmasında**.." denilerek Allah'ın

Rahmân sıfatının zikredilmesi de söz konusu dengeye ikinci bir işarettir. Mutlak gücü sayesinde her şeyi yapabilme imkân ve kudretine sahiptir. Ama yaratıklarına zulmetmez. Onlara karşı merhametli ve affedicidir. Ayrıca O, emirlerine itaat etmeyeni cezalandırmaya kadirdir. Ama suç işleyen kişi tövbe ederse O, aynı zamanda bağışlayandır da.

3. ve 4. âyette Allah'ın yarattığı evrenin mükemmelliği dile getirilmektedir. Bu bağlamda kişi, göğe bakacak olsa, tekrar tekrar dönüp bakacak olsa onda hiçbir düzensizlik ve bir ölçüsüzlük göremez. Evrendeki bu mükemmelliğe ve varlıklar arasındaki denge ve ölçülülüğe Kur'ân'da sıkça dikkat çekilmesi, hem Allah'ın kudret ve ilmine işaret etmekte hem de insandan, evrenin bu mükemmeliyeti karşısında kendi davranışları üzerinde düşünmesi istenmektedir. Evrendeki her şey mükemmel bir şekilde görevini yerine getirirken insanların davranışlarında bir uyumsuzluk söz konusudur. Kimi insan adalet ve merhameti esas alırken kimi de zalimdir, başkalarının hak ve hukukuna tecavüz etmektedir. Allah, peygamber göndererek insanlara uyum içerisinde nasıl davranacaklarının yolunu göstermesine rağmen yine de insanların davranışlarında istenen denge ve uyum sağlanamamaktadır. İşte bu denge ve uyumluluk, başkasının hakkını yiyen ve zulmedenin ahirette cezalandırılmasıyla, haksızlığa uğrayanın ve birtakım fedakârlıklarda bulunarak iyilik yapanın da mükâfatlandırılmasıyla sağlanacaktır.

"Andolsun, dünya göğünü kandillerle donattık ve onları şeytanları taşlayanlar kıldık. Ayrıca onlara o çılgın ateş azabını hazırladık."

Âyetten anlaşıldığı gibi gördüğümüz yıldızların bize en yakın olanları bize en yakın olan göktedir. Söz konusu göğün üzerinde altı gök, bunları kuşatan Kürsi (Bakara 2/255) ve nakledilen hadislerden de anlaşıldığı üzere onun üzerinde de Arş vardır. Bu da evrenin ne denli geniş ve büyük olduğunu göstermektedir. Yıldızların şeytanları taşlamaları, kayarak şeytanlara çarpmaları şeklinde değil, yıldızdan kopan bir alev topunun onları yakmasıdır. (Hicr 15/18; Saffat 27/9-10).

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ

عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ

نَذِيرٌ ۝٨ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝٩ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا

فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝١٠ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝١١

6. **Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Ne kötü dönüş yeridir orası!**
7. **Oraya atıldıkları zaman onun kaynarken çıkan uğultusunu duyarlar.**
8. **Öfkeden neredeyse çatlayacak. Oraya her bir topluluk atıldığında o cehennem bekçileri onlara: "Size bir uyarıcı gelmedi mi" diye sorarlar.**
9. **"Bilakis, bize de bir uyarıcı gelmişti; ama biz onu yalanlamıştık. Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz büyük bir sapıklık içindesiniz demiştik" diye cevap verirler.**
10. **Ayrıca derler ki: "Eğer dinleseydik yahut akıl erdirseydik cehennem halkı arasında olmazdık."**
11. **Böylece günahlarını itiraf ettiler. Bu sebeple kahrolsun o cehennem halkı!**

"**Rablerini inkâr edenler**"le Allah'ın varlığını reddedenler kastedilmiyor. Allah'a kul olmayı kabul etmeyen, O'na itaati reddeden, Allah'ın vasıflarından bir kısmının üzerini örtenler bu kavramın kapsamına girmektedir. Bu kavramın kapsamına giren insan ve cinler, uzaktan kaynaması duyulan ve neredeyse öfkesinden çatlayacak homurtular çıkaran cehenneme atılacaklardır.

Cehennemliklerden her bir grup oraya atıldıklarında cehennemin muhafızları onlara: "**Size bir uyarıcı gelmedi mi**" diye soracaklardır. Aslında orada iş işten geçmiştir. Ama onları tahkir ve pişmanlıklarını arttırıp onlara azap çektirmek için bu soru kendilerine sorulacaktır. Ayrıca onlara bunun sorulacağının haber verilmesi, yaşayanların ibret almaları içindir.

Bugün bahaneler ileri süren, işin gerçeğinin ne olduğunu bildikleri halde bilmezlikten gelen veya açıkça yalan söyleyenler orada artık bildiklerini gizlemenin anlamının kalmadığının farkına varacak: "**Bilakis bize de bir uya-**

rıcı gelmişti; ama biz onu yalanlamıştık. Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz büyük bir sapıklık içindesiniz demiştik" diyeceklerdir. Kendileri bizzat itirafta bulunacaklardır. İtirafa devam edecekler ve pişmanlıklarını şöyle dile getirecekler: **"Eğer dinleseydik yahut akıl erdirseydik cehennem halkı arasında olmazdık."**

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾
وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ
مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

12. Gaybte Rablerinden korkanlara gelince kuşkusuz onlar için bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vardır.

13. Sözünüzü ister gizleyin ister açıkça söyleyin; bilin ki O, kalplerde gizlenenleri bilir.

14. Yaratan bilmez mi? O, her şeyi inceden inceye bilen ve her şeyden haberdar olandır.

15. Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. O halde onun üzerinde dolaşın ve O'nun rızkından yiyin. Dönüş O'nadır.

12. âyetteki "**Gaybte Rablerinden korkanlar"** ifadesi *"Allah'ı görmedikleri halde"* şeklinde anlaşıldığı gibi *"yalnız başlarına iken; insanların gözlerinden uzak bir yerde"* şeklinde de anlaşılabilir. Her iki anlam birbirleriyle çelişmediğine göre âyeti her iki anlam üzere anlamak gerekir. Her halükarda *Allah'a iman, Allah'tan korkmak, Allah'tan dilemek* vs. gaybte olmaktadır. Çünkü Allah'ı görmediği, duyularıyla O'nu algılamadığı halde kişi bunları yapmaktadır. Allah'ın mükâfatına nail olmak ise samimiyet gerektiren bir husustur. Kuşkusuz başkalarının gördüğü yerde de Allah'tan korkmak, buna göre davranmak samimiyet olduğu takdirde mükâfatlandırılacak bir durumdur. Ama gözlerin görmediği bir yerde Allah'tan korkmak ve bunun gereğince davranmak, bizatihi samimiyet göstergesidir.

Rabbine iman eden, O'ndan korkan Rabbini görmediği halde bunu yapıyorsa da Rabbi onu görmektedir. Hiçbir şey O'na gizli olmaz. O, kişinin kalbinden geçirdiklerini de bilir. Yaratan bilmez mi?

Ardından yeryüzünün insanın geçimini sağlamasına elverişli kılındığı belirtilerek dönüşün Allah'a olacağına dikkat çekilmektedir. Burada Allah'a şükretmeyen ve emirlerini yerine getirmeyen münkirlere imalı bir tehdit vardır. Şöyle ki: *"Ben sizin gizlediğinizi de, açığa vurduklarınızı da biliyorum. Yeri geçiminize elverişli hale getiren benim. Sonunda da huzuruma çıkıp size verilen bu nimetlerin gereğince hareket edip etmediğinizin hesabını soracağım."*

ءَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾
أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾
وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

16. Yer sarsılıp çalkalanırken gökte olanın sizi yerin dibine batırmayacağından emin olabilir misiniz?

17. Göktekinin üzerinize içi taşla dolu ölümcül bir kasırga göndermesinden emin olabilir misiniz? Tehdidimin nasıl olduğunu yakında göreceksiniz.

18. Kendilerinden öncekiler de yalanlamıştı. Ama beni inkâr nasılmış!

19. Üstlerinde ki kuşların kanat açıp yumarak bir düzen içinde süzüldüklerini görmüyorlar mı? Onları orada Rahmân'dan başkası tutmuyor. O, her şeyi görmektedir.

Gökte olanla Allah'ın mı, meleklerin mi, Cebrail'in mi kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Meleklerin kastedildiğini söyleyenler, cezalandırma işinin melekler vasıtasıyla yapılmasından dolayı onların kaste-

dildiğini söylemişlerdir. Ne var ki sözün zahirinden Allah'ın kastedildiği açıktır.

Allah'ın kastedildiğini söyleyenler de farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Allah'ın, göğün içinde olmayacağı, yaratıklarının onu kapsayıp sınırlayamayacağı da bilinen bir husustur. Bu sebeple bazıları O'nun Arşının ve kudret yerinin orası olmasının kastedildiğini söylemişlerdir. Bazıları, burada muhatapların anlayışları gözetilerek böyle bir ifade kullanılmıştır, demişlerdir. Çünkü muhataplar, Allah'ın gökte olduğuna inanıyorlardı. Bazıları da âyette kullanılan *fi* edatının *alâ* anlamında olduğunu ve bununla Allah'ın, göklerin yukarısında olduğunun kastedildiğini söylemişlerdir. Selef âlimleri daha çok bu son görüşü savunmuşlardır.

Şu bir gerçektir ki bolluk ve merhametin de felaket ve musibetlerin de yukarıdan geldiğine inanılır. İlk iki âyette de, *yukarıdan gelen bir ceza ile yere batırılmayacağınızdan yahut gökten taş yağıp cezalandırılmayacağından emin misiniz?* denmektedir. Yani ceza yukarıdan da, ayaklarınızın altından da gelebilir. Nitekim daha önceki ümmetler içerisinde bu tür cezalarla cezalandırılanlar olmuştur. 18. âyette peygamberlerini yalanlayanların uğradıkları cezaların hatırlatılması bu sebepledir.

18. âyette kuşları havada tutanın Allah olduğunun hatırlatılması, O'nun insanlara böyle cezalar vermeye de kadir olduğunun bir delili olarak zikredilmektedir. Allah tabiat kanunlarını onların havada durabilecekleri biçimde düzenlememiş olsaydı havada duramaz, yere çakılırlardı. Aynı şekilde üzerinde insanların yaşaması için yeryüzünü elverişli hale getiren de Allah'tır. Bütün bunlar rahmetinin bir sonucudur.

اَمَّنْ هٰذَا الَّذ۪ي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ
الرَّحْمٰنِۜ اِنِ الْكَافِرُونَ اِلَّا ف۪ي غُرُورٍۚ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذ۪ي يَرْزُقُكُمْ
اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُۚ بَلْ لَجُّوا ف۪ي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ يَمْش۪ي مُكِبًّا عَلٰى
وَجْهِه۪ٓ اَهْدٰٓى اَمَّنْ يَمْش۪ي سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢٢﴾
قُلْ هُوَ الَّذ۪ٓي اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ

قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾
فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي
كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

20. Rahmân'ın dışında sizin için bir koruyucu ve savunucu olabilecek kimdir? Şüphesiz kâfirler bir aldanış içindedirler.

21. Allah rızkınızı tutacak olsa şayet, size rızık verecek olan kimdir? Bilakis onlar bir azgınlık ve nefret içinde direnip duruyorlar.

22. Şimdi söyleyin bakalım, yüz üstü kapanarak giden mi daha doğru yoldadır, yoksa dosdoğru bir yolda dümdüz giden mi?

23. De ki: "Sizi var eden, size kulaklar, gözler ve kalpler/beyinler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz!"

24. De ki: "Sizi yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. O'nun huzuruna toplanıp götürüleceksiniz."

25. "Şayet doğru söylüyorsanız peki bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?" derler.

26. De ki: "O bilgi Rabbimin katındadır. Ben, sadece açık bir uyarıcıyım."

27. Fakat onu yakından gördüklerinde inkâr edenlerin yüzleri kararacak ve: "Sizin isteyip durduğunuz şey işte budur" denecektir.

Başınıza bir felaket gelecek olursa, önceki milletlerin başına geldiği gibi yerin dibine geçirilir yahut üstünüze taş yağdırılırsa Allah'a karşı sizi kim koruyabilir? 20. âyette Allah'ın *Rahmân* sıfatının kullanılması şuna işarettir: Aslında yeryüzünde şu anda yaşıyor ve geçiminizi sağlıyorsanız bunun, Allah'ın Rahmân oluşunun bir sonucudur. Yaşamınızı devam ettirmeniz, kendi gücünüzün dışında olan bir şeydir. Çünkü her şey Allah'ın elindedir. Allah rızkı-

nızı kesmiş olsa size rızık verecek bir başkası mı var? Ama o münkirler inatla diretiyorlar.

22. âyette inkâr eden kişi yüzüstü kapanarak giden, iman eden kişi de dosdoğru bir yolda dümdüz gidene benzetilmektedir. Çünkü inkâr karanlıktır. İman ise aydınlıktır. Karanlıkta giden nereye gittiğini bilmez, ayağı engellere takılır ve iki de bir yüzükoyun düşer. İnkâr edenlerin, niçin inkârı seçtiklerine dair ellerinde bir delilleri yoktur. Şaşkındırlar, karanlıkta rastgele giden gibidirler. Oysa iman eden deliller nedeniyle o yolu seçmiştir. Bu sebeple de iman yolu aydınlıktır. Elbette delilleri olmayan ile delilleri olan bir değildir ve elbette delili olan doğru yoldadır.

İnkâr edenlerin delilleri olmadığı ve bu sebeple yolda düşe kalka gittikleri fakat nereye gittiklerinin şaşkınlığı içerisinde olduklarını belirttikten sonra Peygamberden şunu hatırlatması istenmektedir: **"Sizi var eden, size kulak, göz ve kalp/beyin veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz! Sizi yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. O'nun huzuruna toplanıp götürüleceksiniz."** Allah size kulak verdi ki size gerçeklik delillerini sunanları dinleyesiniz. Size göz verdi ki Allah'ın varlığına ve birliğine delil olan evrendeki nice delilleri göresiniz. Size beyin verdi ki kulaklarınızla duyduklarınızı ve gözlerinizle gördüklerinizi değerlendirip bir sonuca varasınız; doğru ile yanlışı birbirinden ayırt edesiniz. Kulaklarınızla duyduklarınızı ve gözlerinizle gördüklerinizi beyninizle değerlendirmiyorsanız sizin gibi işiten ve sizin gibi gören hayvanlardan bir farkınız olmaz. Eğer size verilen kulak, göz ve beyni belirttiğimiz şekilde kullanmıyorsanız bu nimetlere şükretmiyorsunuz demektir. Bilesiniz ki; **"O'nun huzuruna toplanıp götürüleceksiniz."** Allah'ın huzurunda dünya hayatında yaptıklarınızın hesabını vereceksiniz.

İnkâr edenler, kendilerine kulak, göz ve beyin verildiği ve kendilerine verilen bu nimetleri kullanmaları hatırlatıldığı halde bunları kullanmadan;**"Doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecek?"** diyorlar. Bu sorularıyla *"gerçeği gördük, kıyamet kopmadan hazırlığımızı yapalım"* demek istemiyorlar. Kıyametin kopması ve insanların Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerine inanmadıklarını ifade ediyorlar.

"De ki: 'O bilgi Rabbimin katındadır. Ben, sadece açık bir uyarıcıyım."

Peygamber de gaybın bilgisine sahip değildir. O, ancak Allah tarafından kendisine bildirilenleri bilir. Kıyametin ne zaman kopacağını Peygambere de bildirmemiştir. Âyet, bunun açık bir delilidir. Kıyametin ne zaman kopacağı-

nı bilmez. O da bütün inananlar da mutlaka kopacağını bilir ve buna böylece inanırlar, fakat ne zaman kopacağını bilmezler.

"**Onu yakından gördüklerinde inkâr edenlerin yüzleri kararacak ve: 'Sizin isteyip durduğunuz şey işte budur' denecektir.**"

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ
اَوْ رَحِمَنَاۙ فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ
اٰمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَاۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

28. De ki: "Ne dersiniz, Allah beni ve benimle birlikte olanları helake de uğratabilir bize merhamet de edebilir; peki acı bir azaptan o inkarcıları kim kurtaracaktır?"

29. De ki: "O, Rahmân'dır; biz de O'na iman ettik ve O'na tevekkül ettik. Kimin açık bir sapıklık içinde olduğunu yakında bileceksiniz."

30. De ki: "Ne dersiniz, sularınız çekilip kayboluverse size kim akarsu getirebilir?"

Müşrikler, Peygamberin ölmesini istiyor ve bunu açıkça söylemekten de çekinmiyorlardı. Hatta onu öldürmek için de planlar kuruyorlardı. "*Ne de olsa o bir şairdir, zamanın başına ne getireceğini bekleyip görelim*" diyorlardı. (Tûr 52/30). Mekke döneminde onu öldürmeyi az düşünmediler. Hicretinden önce bu işi kendi aralarında kararlaştırmış, planlar kurmuş ve uyuduğunu sandıkları bir sırada baskın yaptıklarında yatağında Hz. Ali'yi bulmuşlardı.

28. âyet onların bu beklentilerine cevap veriyor ve Peygamberden onlara şöyle demesi isteniyor: "*Siz hep benimle ve benimle birlikte iman edenlerle uğraşıp duruyorsunuz. Diyelim ki Allah canımı aldı veya hayatta bıraktı, bunun size ne faydası var? Ölmem veya hayatta kalmam sizi acıklı azaptan kurtarmaz ki. O halde bizimle uğraşacağınıza kendi durumunuzu düşünün. O acıklı azaptan kimse sizi kurtaramayacaktır. O azaptan kendinizi ancak kendiniz kurtarabilirsiniz. Bu-*

nun da tek bir yolu vardır ve o da bana iman etmenizdir. Siz ne yaparsanız yapın biz Allah'a iman ettik. ***"O, Rahmân'dır; biz O'na iman ettik ve O'na tevekkül ettik. Kimin açık bir sapıklık içinde olduğunu yakında göreceksiniz."***

Son olarak tekrar Peygamberden onlara Allah'ın üzerlerindeki lütuf ve nimetini hatırlatması isteniyor: "**De ki: 'Ne dersiniz, sularınız çekilip kayboluverse size kim akarsu getirebilir?"**

68.
Kalem Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 52 âyettir. Adını ilk âyette geçen ***"kalem"*** *kelimesinden almıştır. Yine ilk âyetinde* ***"nûn"*** *harfi zikredildiğinden bu isimle de anılmaktadır. İlk inen sûrelerdendir. Sûre Peygamberimizden ve ona karşı çıkan müşriklerden söz eder.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ ﴿١﴾ مَٓا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍۚ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ
لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظ۪يمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَۙ ﴿٥﴾
بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَب۪يلِه۪ۖ
وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَد۪ينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ
فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَه۪ينٍۙ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّٓاءٍ بِنَم۪يمٍۙ ﴿١١﴾
مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَث۪يمٍۙ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَن۪يمٍۙ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ

ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Nûn, kaleme ve yazdıklarına yemin olsun ki**
2. **Rabbinin nimeti sayesinde sen bir mecnun değilsin.**
3. **Senin için bitmez tükenmez bir mükâfat vardır.**
4. **Ve şüphesiz ki sen yüce bir ahlâk üzeresin.**
5. **Yakında sen de göreceksin onlar da** (görecek)
6. **Hanginizde delilik olduğunu.**
7. **Rabbin, kendi yolundan sapanı en iyi bilendir. Doğru yolu bulanı en iyi bilen de O'dur.**
8. **O halde yalanlayanlara boyun eğme.**
9. **Onlar istiyorlar ki sen onlara yaranasın, onlar da sana yaransınlar.**
10. **Her yemin edip duran aşağılık kimseye de boyun eğme.**
11. **Sürekli laf getirip götüren, onu bunu kınayıp durana.**
12. **İyiliği engelleyen, saldırgan, günahkâra.**
13. **Kaba, dahası kötülükle damgalanmışa.**
14. **Malların ve oğulların sahibi oldu diye.**
15. **Kendisine âyetlerimiz okunduğunda o; "Eskilerin masalları" demişti.**
16. **Yakında onun burnunun üzerini damgalayacağız.**

Sûrenin ilk âyetinin başında bulunan *nûn* harfi mukattaa harflerindendir. Bazı sûrelerin başında bulunan bu harflere dair bilgi Bakara sûresinin ilk âyetinin tefsirinde verilmiştir.

Müfessirlerin çoğu, kaleme ve yazdıkları şeylere yemin edilirken bununla vahiy kâtiplerinin kalemleri ile söz konusu kalemlerin yazdıkları Kur'ân'ın kastedildiğini söylerler. Biz de aynı kanaatteyiz. Günümüz müfessirlerinden

pek çoğu ise bunları vahiy kâtiplerinin kalemleri ile bu kalemlerin yazdıkları Kur'ân'a hasretmemek gerektiğini söylerler. Çünkü insanlığın bilgi birikimi ve uygarlıkların diğer nesillere aktarılması kalem sayesinde olmaktadır, derler. Bu anlamda kalemin ve yazdıklarının önemi inkâr edilemez. Ancak âyetleri Kur'ân'ın kendi bünyesi ve bütünlüğü içinde değerlendirip yorumlamanın daha tutarlı olduğunu düşünüyoruz. Çünkü mukattaa harflerinden sonra hep Kur'ân'dan söz edilmektedir. O halde burada kastedilen de Kur'ân'dır. Ayrıca hemen ikinci âyette Peygambere: "**Rabbinin nimeti sayesinde sen bir mecnun değilsin**" denmektedir. Müşrikler Peygamberi mecnun diye itham ederken ona gelen Kur'ân'ın cinler tarafından getirildiğini kastediyorlardı. Belli ki ortam tamamen Kur'ân'la ilgilidir.

Kuşkusuz vahiy kâtiplerinin kalemleri ve bu kalemlerin yazdıklarına yemin edilmesi, sözünü ettikleri kalemin ve onun yazdıklarının inkârı anlamına gelmez. Ama unutmamak gerekir ki şeytani hezeyanlar ve fikirler de kalemle dile getirilmektedir. Belki kalemin masumiyetinden söz edebiliriz, fakat kalemle yazılanların hepsinin masumiyetinden söz edemeyiz.

Bilindiği gibi Kur'ân'da Allah'ın eşyaya yemin etmesi, onların önemine dikkat çekmek içindir. Kur'ân'dan söz edilen bir ortamda Kur'ân'a yemin edilmektedir.

Peygamberin mecnun/deli biri olmadığının kendisine hitaben söylenmesi, onun bu konuda kendisinden şüphe ettiği anlamına alınmamalıdır. Peygamberi mecnun olmakla itham edenler muhatap alınmaya değer bulunmamış, fakat onların attığı bu çamurun etkisinde kalacaklar hesaba katılarak Peygamber muhatap alınıp onun mecnun biri olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca peygamber de olsa bir kimsenin evrenin yaratıcısı olan Allah tarafından tezkiye edilmesi büyük bir şereftir. Peygambere yapılan ithamlar sonucunda onun duymuş olduğu üzüntü ancak bu şekilde izale edilebilirdi.

Peygamberi mecnun olmakla itham edenler nasıl muhatap alınsın ki?! Peygamber aralarında bir ömür kalmıştı ve onlar onun güvenilir, muhakemesi güçlü biri olduğunu, delilikle uzaktan yakından bir ilişkisinin bulunmadığını gayet iyi biliyorlardı. Ona *el-emin* lakabını takanlar kendileridir. Bununla birlikte kendisine Kur'ân indirilmeye başlandıktan sonra ve Kur'ân kendilerine meydan okuduğu halde bu meydan okumaya cevap verecekleri yerde onu deli olmak, şair olmak ve kâhin olmakla suçlamaya başlamışlardır.

Yüce Allah'ın Peygamberi tezkiyesi ve teselli vermesi devam ediyor;

"Senin için bitmez tükenmez bir mükâfat vardır. Ve şüphesiz ki sen yüce bir ahlâk üzeresin. Yakında sen de göreceksin onlar da görecek;

hanginizde delilik olduğunu. Rabbin, kendi yolundan sapanı en iyi bilendir. Doğru yolu bulanı en iyi bilen de O'dur."

Peygamber, insanlara hidayet yolunu gösterrmek için büyük çaba harcamış bu yüzden bir sürü eziyet ve cefaya uğramıştır. Buna rağmen yoluna devam etmiştir. İşte bu yüzden o, elbette büyük bir mükâfatla ödüllendirilecektir. Eğer yüksek bir ahlâk üzere olmasaydı bu sıkıntılara katlanamazdı.

"O halde yalanlayanlara boyun eğme. Onlar istiyorlar ki sen onlara yaranasın, onlar da sana yaransınlar."

Müşrikler Peygamberden Allah'a ortak koştukları putların aleyhinde bulunmamasını, ahlâki değerler konusunda tavizkâr davranmasını istiyor ve her iki taraf birtakım tavizler versin, orta bir yerde buluşalım diyorlardı. Mesela bir yıl onlar Allah'a tapacaklar Peygamber ve Müslümanlar da ertesi yıl putlara tapacaklar.

İşte Peygamberden, hangi sebeple olursa olsun onların bu tür tekliflerine katiyetle yanaşmaması istenmektedir.

Kuşkusuz, Peygambere yapılan bu hitap nerede ve ne zaman yaşıyor olurlarsa olsunlar Müslümanların tamamınadır da. Onlar da dinden taviz veremez, başka inanç ve sistemlerle pazarlığa oturarak, dinlerinden tavizler vererek onların da kendilerine tavizler vermelerini isteyemez ve onlardan bu doğrultuda gelebilecek tekliflere olumlu cevap veremezler. Din Allah'ındır ve Allah'ın kendisi taviz verilmemesini istiyorsa hiç kimse din adına dinden taviz veremez.

"Her yemin edip duran aşağılık kimseye de boyun eğme. Sürekli laf getirip götüren, onu bunu kınayıp durana. İyiliği engelleyen, saldırgan, günahkâra. Kaba, dahası kötülükle damgalanmışa. Malların ve oğulların sahibi oldu diye. Kendisine âyetlerimiz okunduğunda o; "Eskilerin masalları" demişti. Yakında onun burnunun üzerini damgalayacağız."

Âyetler, Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinin tutumlarını anlatıyorsa da aynı tutumu her zaman ve her yerde sergileyenler olmasaydı bunların Kur'ân'da yer almalarına gerek olmazdı.

10. âyette *çokça yemin eden*le kastedilen, yalanlarıyla şöhret bulmuş ve kendisine güvenilmediği için neredeyse her söylediğini yemin ederek pekiştirme ihtiyacı duyan kimsedir. Zengin olduğundan yahut bir makam işgal ettiğinden veya başka bir sebepten dolayı belki kimse yüzüne karşı yalancı olduğunu söylememekte ama dinleyenler de onun yalancı biri olduğunu bilmekte, kendisi de bunu hissetmektedir.

11. âyette geçen "hemmâz" kelimesiyle herkesin söz ve davranışında kusur bulan ve insanları birbirlerine karşı gammazlayanlar kastedilmektedir. Bu karakterdeki kimseler, toplum için bozgunculuk kaynağıdır.

16. âyette burnuna damga vurmakla kastedilen zenginliğinden dolayı şımarıp böbürlenen kişinin zelil ve perişan bir duruma düşürülmesidir.

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

17. **Onları da tıpkı şu bahçe sahiplerini sınadığımız gibi sınadık; hani onlar, sabah erkenden bahçeyi devşireceklerine yemin etmişlerdi.**

18. **Onlar istisna da yapmıyorlardı.**

19. **Fakat onlar uykudayken Rabbinden bir afet o bahçeyi sardı.**

20. **Bahçe simsiyah kesilivermişti.**

21. Sabah erkenden birbirlerine seslendiler:

22. "Devşirecekseniz erkenden ekininize gidin."

23. Hemen gittiler. Birbirlerine fısıldayarak:

24. "Sakın ha, bu gün yanınıza bir fakir gelmemeli."

25. Devşirebileceklerini umarak gittiler.

26. Bahçeyi gördüklerinde: "Herhalde yolumuzu şaşırdık" dediler.

27. "Aksine, biz bundan özellikle mahrum bırakıldık!"

28. Ortancaları: "Ben size Allah'ı tenzih etmeniz gerekir, demedim mi?"

29. Dediler ki: "Allah'ı tenzih ederiz. Biz kendimize yazık etmişiz."

30. Ardından suçu birbirlerine yüklemeye başladılar.

31. Dediler ki: "Yazıklar olsun bize! Biz azgınlık yapıyorduk."

32. "Belki de Rabbimiz bunun yerine bize daha iyisini verir. Çünkü artık Rabbimize yöneldik."

33. İşte azap böyledir. Ancak bilseler ahiret azabı daha çetindir.

Allah'ın verdiği nimetlere şükretmeyip fakirlerin hakkını gözetmeyen Mekke müşrikleriyle cimrilikte onlara benzeyen herkese, ibret alınacak bahçe sahiplerinin bir kıssası anlatılmaktadır. Sözü edilen bahçe sahipleri ne zaman ve nerede yaşamışlardır? Kur'ân'ın pek çok kıssasında yer, zaman ve olayın başlarından geçtiği kimselerin kim oldukları zikredilmez. Bunun sebebi, okuyucunun bu gibi hususlara takılıp kıssadan alınacak ibretin ikinci plana itilmemesi içindir. İkinci sebep de kıssaya evrensel bir boyut kazandırmaktır. Sözünü ettiğimiz hususlara şu veya bu sebepten ihtiyaç duyulursa bunlar zikredilirler.

Burada anlatılan kıssada bahçe sahipleri *"Allah izin verirse"* şeklinde bir istisna yapmaksızın fakirler farkına varıp devşirme esnasında oraya gelmesinler diye ertesi gün sabah erkenden bahçelerini devşireceklerini söylerler. Yolda giderken kendi aralarında fısıltıyla konuşmalarının amacı da fakirlerin duymamasıdır. Fakat onlar uykuda iken Allah bahçeye bir felaket gönderir. Bahçe kurumuş, simsiyah kesilmiş ve devşirilecek bir şey kalmamıştır. Bahçeyi bu halde gördüklerinde acaba yanlış bir yere mi gelmişler diye tereddüt ederler, fakat çok geçmeden yaptıklarını anlarlar. Hiçbir şeyleri kalmamıştır. Suçun kendilerinde olduğunu anladılar: **"Allah'ı tenzih ederiz. Biz kendimize yazık etmişiz"** dediler. Azgınlıklarının farkına vardılar. Ama inanan kimse-

ler idiler ve umutlarını yitirmediler: **"Belki de Rabbimiz bunun yerine bize daha iyisini verir. Çünkü artık Rabbimize yöneldik"** dediler.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ
النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ
لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ
أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُمْ
بِذٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا
صَادِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾
خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ
وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾
أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ
فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

34. Takva sahipleri için Rableri katında, naîm cennetleri vardır.

35. Biz hiç müslümanları suçlular gibi yapar mıyız?

36. Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?

37. Yoksa size mahsus bir kitap var da ona mı müracaat edip duruyorsunuz?

38. Ve onda istediğinizi buluyorsunuz?

39. Yoksa ne hüküm verirseniz sizin için uygunu odur diye bize karşı kıyamete kadar sürecek yeminler mi aldınız?

40. Sor onlara: Onların hangisi buna kefil olacak?

41. Yoksa ortakları mı var? Doğru söylüyorlarsa ortaklarını getirsinler.

42. İşlerin güçleşip de secde etmeye çağrılacakları gün buna güçleri yetmeyecektir.

43. Kendilerini bir zillet kaplamış şekilde gözleri önlerine düşecektir. Çünkü onlar sapasağlam iken de secdeye davet edilmişlerdi.

44. Öyleyse bu sözü yalanlayanları bana bırak. Biz onları yavaş yavaş, farkına varamayacakları bir şekilde azaba sürükleyeceğiz.

45. Onlara mühlet de vereceğim; doğrusu benim tuzağım çetindir.

46. Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da ağır yük altına mı giriyorlar?

47. Yoksa yanlarında gaybın bilgileri var da yazıyorlar mı?

Mekke müşriklerinin ileri gelenleri, dünya hayatında zengin ve işlerinin yolunda oluşunu, şayet Müslümanların söylediği gibi ahiret diye bir hayat varsa orada da işlerinin iyi gideceğine bir delil olarak ileri sürüyorlardı. *"Allah bu dünya hayatında bizi gözettiği gibi orada da gözetir"* diyorlardı. Esasında bu düşünce Mekke müşriklerinin ileri gelenlerine has bir düşünce değildir. Ahirete şüphe ile bakan, zenginlik ve gücü üstün değer olarak gören her zengin ve güçlünün düşüncesi budur. Onlara göre bu dünya hayatında fakir ve güçsüz olan Müslümanlar ahirette de öyle olacaklardır. Bunu mutlaka dilleriyle söylemeleri gerekmiyor. Onların hayat felsefeleri böyledir.

Oysa Allah'ın kendi emirlerine uyanlarla emirlerine karşı çıkanları bir tutması ve emirlerine uyamayanları mükâfatlandırması asla söz konusu olamaz. Bilakis, emirlerine uyanları mükâfatlandıracaktır. Onlar nimetlerle dolu cennetlerde olacaklardır.

Bu dünya hayatı imtihan yurdudur; kim ne için çalışırsa Allah ona onun karşılığını verecektir; dünya hayatı için çalışanlara dünyada, ahiret için çalışanlara ahirette ve her ikisi için çalışanlara da her iki hayatta mükâfat verecektir.

Müşriklerin tutumlarına sorularla cevap verilmesi, tutumlarının hayret verici ve kabul edilemez olduğuna işarettir. Ellerinde Allah katından indiril-

miş hiçbir delil bulunmazken nasıl oluyor da kendilerinin öteki dünyada da müreffeh olacaklarına hükmediyorlar? Yoksa onlar Allah'tan söz mü aldılar ki bu kadar rahat ahkâm kesiyorlar?

Kıyamet günü kimin Allah'ın emirlerine uyduğu ve kimin uymadığı açıkça ortaya çıkacaktır. Bunun tefrik edilmesi için herkesten Allah'ın huzurunda secde etmesi istendiğinde bu dünya hayatında Allah'a itaat edenler hemen secdeye kapanacak, ama boyun eğmemiş olanların belkemikleri kaskatı kesilip secde edemeyeceklerdir. **"Gözleri önlerine düşmüş ve onları zillet kaplamıştır. Onlar sapasağlam iken de secdeye davet edilmişlerdi."** O zaman secdeye varmadıkları için bugün secdeye kapanamazlar.

Onlar yavaş yavaş azaba sürükleniyorlar ama farkında değiller. Bu dünya hayatında inat ve küfürlerinde devam edebiliyorlarsa belki pişman olurlar diye Allah'ın onlara mühlet vermesindendir. Ama pişman olup dönmezlerse aleyhlerindeki deliller çoğalıyor ve azaba doğru sürüklenip gidiyorlar.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ
إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ
بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾
وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

48. Rabbinin hükmüne sabret ve balık sahibi (Yûnus) **gibi olma. Hani o, sıkıntıdan yutkunarak seslenmişti.**

49. Eğer ona Rabbinden bir nimet erişmemiş olsaydı kınanmış olarak çıplak bir yere atılırdı.

50. Fakat Rabbi onu seçti ve onu salihlerden kıldı.

51. Kâfirler, zikri (Kur'ân'ı) **işittiklerinde neredeyse bakışlarıyla senin ayaklarını kaydıracaklardı. "O, delidir" diyorlardı.**

52. Hâlbuki o, bütün insanlar için bir öğütten başkası değildir.

Peygambere hitap eden bu âyetlerde Hz. Yûnus gibi sabırsız olmaması Allah'ın hükmü gelinceye kadar O'nun vahyini tebliğ etmeye devam edip direnmesi istenmektedir. Hz. Yûnus acele etmiş, vakit dolmadan bunlar tövbe etmezler diyerek toplumunu terk edip gitmiş, denizde balık tarafından yutulmuştu. Orada hatasını anlamış ve Allah'a yakarmıştı. Allah'ın nimetinin bir sonucu olarak da balık onu sahile atmıştı.

Yazılan Kur'ân'a yemin ile başlayan sûre yine Kur'ân'dan söz ederek son bulmaktadır. Kâfirler Kur'ân'ı işittiklerinde öfkelerinden onu yiyecekmiş gibi Peygambere bakıyorlardı. Kur'ân'ın bir benzerini, en azından Peygamber gibi daha önce okuma yazma işiyle, şiir ve hitabetle uğraşmamış biri tarafından bir sûresinin benzerini getirme konusunda meydan okumasına cevap verememenin çaresizliği içinde Peygambere deli dediler. Ama bu çabaları fayda vermedi. Peygamber de Allah'ın emri gelinceye kadar Mekke'yi terk etmedi.

Kur'ân'ı işittiklerinde öfke ve kızgınlıklarından saçmalamaya başlıyorlardı. Oysa Kur'ân hem onların hem de bütün insanların yararına şeyler içeren bir öğüttür.

69.
Hâkka Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 52 âyettir. Adını ilk âyetteki ***"el-hâkka"*** *kelimesinden almaktadır.* ***Gerçekleşen*** *anlamına gelen kelime kıyametin gerçekleşeceğini anlatmaktadır. Sûre Kur'ân'ın Allah kelamı oluşu ve ahiretten bahsetmektedir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَٓاقَّةُۙ ﴿١﴾ مَا الْحَٓاقَّةُۚ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْحَٓاقَّةُۜ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾
فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِر۪يحٍ
صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍۙ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍۙ حُسُومًا فَتَرَى
الْقَوْمَ ف۪يهَا صَرْعٰىۙ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍۚ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾
وَجَٓاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِۚ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا
رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَٓاءُ حَمَلْنَاكُمْ
فِي الْجَارِيَةِۙ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَٓا اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Gerçekleşecek olan!**
2. **Nedir o gerçekleşecek olan?**
3. **Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sana kim bildirdi ki?**
4. **Âd ve Semûd aniden kapılarını çalacak olana inanmadılar.**
5. **Semûd, korkunç bir sesle helak edildiler.**
6. **Âd'a gelince, kökten söküp deviren bir kasırga ile helak edildiler.**
7. **Yedi gece sekiz gün aralıksız bir şekilde o kökten söken rüzgârı onlara musallat etti. Görseydin onları, içi boş hurma ağacının kütükleri gibi yere serilmişlerdi.**
8. **Onlardan geriye bir kalıntı görüyor musun?**
9. **Firavun da ondan öncekiler de ve o altüst olanlar da o hatayı işlediler.**
10. **Rablerinin peygamberine karşı geldiler. O da onları şiddetli bir şekilde yakalayıverdi.**
11. **Biz, su kabarıp azgınlaşınca sizi gemide taşımıştık.**
12. **Böylece onu sizin için ibret ve öğüt kılalım ve kulak verenler onu anlasın diye...**

Gerçekleşecek olan! la yani *el-hâkka* ile kıyametin kastedildiğini müfessirlerin kahir ekseriyeti söylemektedir. *Hâkka* dan söz edildikten sonra dünyada azaba uğramış kavimlerin anılmasından hareketle *hâkka* kelimesinden, Hz. Peygamber'e isyan eden Kureyş'in başına gelecek olan azabın kastedildiği ve bu azabın dehşet ve şiddetine dikkat çekildiği görüşünde olanlar da vardır.

Kıyamete niçin bu ismin verildiği konusunda anlam yakınlığı olsa da farklı iki temel görüş ileri sürülmüştür. Şayet bu kelimeyle kıyametin kendisi kastediliyorsa onun vukuunun mutlaka gerçekleşeceği kastedilmiştir. Ama kıyametin kendisi değil de onda vuku bulacaklar kastediliyorsa iyilik edenlerin hak ettikleri, kötülük işlemiş olanların da hak ettikleri karşılıklarla karşılaşacakları kastedilmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de kıyametin, kendisinde meydana gelecek dehşetli olaylar ve felaketlerle isimlendirilmesi insanların ona hazırlıklı olmaları konusunda uyarılmalarını amaçlamaktadır. Çünkü insan eğitiminde teşvikin önemi gibi uyarı ve korkutmanın da önemi vardır. Eğitimde sadece teşvik yeterli ol-

madığı gibi sadece tehdit de yeterli değildir. Önemli olan bunların dengeli bir şekilde ve yerinde kullanılmalarıdır.

"Gerçekleşecek olan!" denildikten sonra **"Nedir o gerçekleşecek olan? Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sana kim bildirdi ki?"** denilmesi, kıyamete dikkat çekmek ve önemine işaret etmek içindir.

Kuşkusuz Peygamber kıyametin kopacağını biliyordu. Fakat bilmek ve yaşamak farklı şeylerdir ve kıyametin dehşeti ancak yaşanmakla anlaşılır. Merhum Elmalılı bu konuda şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

"Yani o hâkka öyle büyük, öyle dehşetli bir trajedidir ki onun şiddet ve dehşetinin büyüklüğü yaratıklardan birinin kavrayış ve zekâsıyla, tahmin ve takdiri ile bilinemez. Kimsenin tasarı ve kavramasına sığmaz. Onun ne olduğunu, fiilen meydana gelmesi anlatır. Meydana gelmesi de önceden kavrama ile değil, ancak Allah tarafından haber verilmek ve nakledilmek suretiyle bilinebilir. Bundan dolayı sen de onu bilgi ve kavrayışınla değil, yüce Allah tarafından Peygamber olarak gönderilmekle bilip haber vereceksin. Fakat onun hakikati ve büyüklüğü, meydana gelmeden önce tasarı ve düşüncelere sığmayacağı için haber vermekle de kavranamaz. Ancak detayını araştırmaksızın verilen habere iman edilmek suretiyle rivayet yoluyla bilinir. Bu nedenle habere inanmayanlar onu sadece akıl ve zekâ ile kavrayamadıklarından dolayı 'kuruntu, masal, boş inanç, şiir, uydurma, aldatma' diye türlü sözlerle yalanlamaya kalkışırlar. Böylelerine verilecek en güzel öğüt de, akılların tahmin ve takdirine sığmaz dehşetli ve korkunç halleri ile meydana gelmesi öteden beri kulaklara küpe, dillere destan olmuş, geçmiş olayların haber verilip hatırlatılmasıyla geleceğin aday olduğu birtakım tehlikeleri bir dereceye kadar olsun sezdirmektir."

Kıyametin dehşeti bu şekilde dile getirildikten sonra kıyameti inkâr edenlere ibret olsun diye önceki kavimlerin başlarına gelenler hatırlatılmaktadır:

Âd ve Semûd kavimleri kıyameti yalanlamışlardı. Âd kavmi yedi gece sekiz gün devam eden şiddetli bir fırtına ile cezalandırıldı. Semûd kavmi de korkunç bir sesle helak edildiler.

Firavun ve ondan önceki ümmetlerden peygamberlerine karşı gelenler de helak edildiler. Nûh kavmi de iman edenleri hariç, suda boğulup helak edildiler. İman edenler ise gemiye binerek kurtuldular.

Önceki kavimlerin helak edilişlerinin ve iman edenlerinin kurtulduklarının anlatılması 12. âyette de belirtildiği gibi sonrakilerin bunlardan ibret almaları içindir.

فَاِذَا

نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً
وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ
يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلٰى اَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ
يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

13. Sûra bir kerecik üflendiğinde,

14. Yer ve dağlar kaldırılıp bir kere birbirlerine çarpıldığında,

15. İşte o gün kıyamet kopacaktır.

16. O gün gök yarılıp çökmeye yüz tutacaktır.

17. Melekler, göğün köşe bucağında toplanmışlardır ve o gün Rabbinin Arş'ını sekiz melek taşır.

18. O gün sizden hiçbir şey gizli kalmaksızın hesap için getirilirsiniz.

Önceki âyetlerde daha önce yaşamış milletlerin helak edilişlerine dair anlatılanlar kıyametin bir delili olarak anlatılmaktadır. O helakleri gerçekleştirebilen Allah'ın kıyameti koparmaya da gücü yeter.

Bu âyetlerde de kıyametin ayrıntılarına geçilmektedir. Görevli melek sura ilk üfürdüğünde yerle dağlar kaldırılıp birbirine çarpacak ve her şey darmadağın olacaktır. Bu iş çok şiddetli bir rüzgârla mı olacak başka türlü mü olacak, bunu bilemeyiz. Bu gibi gaybi konularda elde sağlıklı bir nass bulunmadıkça söz söylemek doğru değildir. Aynı şekilde gök yarılacak ve o muhkem yapısı yıkılmaya ve çökmeye yüz tutacaktır. Ama bu konu da gaybi bir konudur ve göğün nasıl ve neyle yarılacağı hatta göğün yarılmasının tam olarak ne anlama geldiği bizce bilinen bir husus değildir.

Melekler ise göğün köşe bucağında toplanmış olup biteni seyredecekler. Diğer taraftan sekiz melek Allah'ın Arş'ını taşımaktadır. Haşir için hazırlık yapılmaktadır ve nihayet mezarlarından çıkarılan insanlar Allah'ın huzurunda

hesap vermek üzere toplatılacaklardır. Bu dünya hayatında işledikleri her şey, hiçbiri gizli kalmayacak şekilde ortaya dökülecektir.

فَأَمَّا مَنْ
أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنْتُ
أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾
قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾
وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾
وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا أَغْنَى
عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُ
كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾
فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾
لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾

19. Kitabı sağ tarafından verilen kimse şöyle diyecektir: "İşte kitabım, okuyun."

20. "Çünkü ben, kitabımla karşılaşacağımı anlamıştım."

21. Artık o, hoş bir hayattadır.

22. Yüce bir cennettedir.

23. Ki o cennetin meyveleri sarkıp yaklaşmıştı.

24. "Geçmişte yaptıklarınız sebebiyle afiyetle yiyin için."

25. Kitabı sol tarafından verilene gelince, o da şöyle diyecektir: "Keşke kitabım verilmeseydi!"

26. "Şu hesabımın ne olduğunu bilmeyeydim!"

27. "Keşke o ölüm benim için son olaydı!"

28. "Malımın bana hiç faydası dokunmadı."

29. "Gücüm yok oldu."

30. Onu yakalayıp bağlayın.

31. Sonra da cehenneme sallayın.

32. Ardından yetmiş arşın uzunluğunda olan bir zincire sarmalayıp yollayın.

33. Çünkü o, pek yüce olan Allah'a inanmıyordu.

34. Yoksulu doyurmaktan hoşlanmazdı.

35. Bugün onun burada candan bir dostu yoktur.

36. İrinden başka bir yiyeceği de yoktur.

37. Ki onun günahkârlardan başka kimse yiyemez.

Kitapla kastedilen dünyada işlenen amellerin yazıldığı defterdir. Yüce Allah geçmiş ve geleceği, kimin ne yaptığını en ince ayrıntısına varıncaya kadar bildiği halde, adaletinin bir gereği ve hesaba çekilen kişinin de adaletinden mutmain olması için amellerin görevli melekler tarafından yazılmasını emretmiştir. Hatta yazılanlarla da yetinilmeyecek işlenen her amel için şahitler dinlenecektir.

Amel defteri sağından verilecek olan, dünya hayatındayken ahirette hesaba çekileceğinin bilinci içinde olan ve buna göre hazırlık yapmış olandır. Kitabını sağ taraflarından yahut sağ eliyle alacak olan bu kimse, mutluluğunu başkalarıyla da paylaşmak istercesine **"İşte kitabım, okuyun"** diyecektir. Başkasından saklayacağı kendisini utandıracak bir şeyi yoktur. Artık o hoş bir hayatta, çeşit çeşit nimetlerle dolu cennettedir. Bu kimselere: **"Geçmişte yaptıklarınız sebebiyle afiyetle yiyin için"** denilecektir.

Amel defteri kendisine sol tarafından verilen yahut sol eliyle alan kimse ise dünya hayatında Allah'ın emrine uygun hareket etmemiş ve ahirete bir hazırlık yapmamıştır. Kitabı kendisine verildiğinde derin bir pişmanlık duyacaktır. Onun varacağı yer ise cehennem olacaktır.

Sonuç olarak hesap sonrası insanlar cennetlikler ve cehennemlikler olmak üzere iki kısma ayrılacaklardır.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾
إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾
وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾

38. Hayır, gördüklerinize de yemin ederim,

39. Görmediklerinize de.

40. Kuşkusuz o, değerli bir elçinin sözüdür.

41. Bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!

42. Bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

43. Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.

Kıyametin mümkün olduğuna dair delil getirip iman edenlerin ve etmeyenlerin kıyametten sonraki durumları anlatıldıktan sonra ahiretteki bu durumları belirleyen iki önemli öğe olan Kur'ân ve Peygamberin yücelikleri anlatılmaktadır.

Kur'ân ve Peygamberin önemine dikkat çekmek için yüce Allah görülen ve görülmeyen şeylere yani varlıktaki her şeye yemin etmektedir.

40. âyetteki elçi ile Peygamberin kastedildiği açıktır. Çünkü hemen ardından gelen âyetlerde Kur'ân'ın şair ve kâhin sözü olmadığı ifade edilmektedir. Müşriklerin Peygamberi şairlik ve kâhinlikle itham ettikleri bilinen bir husustur. Tekvîr sûresi 19. âyette Kur'ân'ın değerli bir elçinin sözü olduğu belirtilirken oradaki *elçi* ile de Cebrail'in kastedildiği anlatımdan anlaşılmaktadır. Müfessirler de bu görüştedir. Diğer taraftan Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olduğu belirtilmektedir. (Bakara 2/75; Tövbe 9/6 Fetih 48/15). Pek çok âyette de Kur'ân'ın Allah tarafından Arapça olarak indirildiği söylenmektedir. Nitekim burada da 43. âyette onun âlemlerin Rabbi tarafından indirildiği ifade edilmiştir. Bu anlatımlar arasında bir çelişki yok mudur?

Kur'ân bize iki elçi kanalıyla ulaşmıştır: Cebrail ve Peygamber. Elçiye izafe edilen söz, aslında onu elçi olarak göndermiş olanın sözüdür. İşte bu sebeple Tekvîr sûresinde Cebrail, *Cebrail* ismiyle değil, *elçi* sıfatı ile söz konusu edilmekte, burada da Peygamber, *Muhammed* ismiyle değil, yine *elçi* sıfatıyla anılmaktadır. O halde Kur'ân için *elçi sözü* ifadesi kullanılırken aslında onları elçi olarak tayin etmiş olan *Allah'ın sözü* olduğu kastedilmektedir. Her iki elçiden söz edilirken onların *değerli elçiler* olarak nitelenmeleri, kendilerini elçi olarak tayin eden Allah'ın sözünde hiçbir değişiklik yapmadan elçilik görevlerini yerine getirdiklerine dikkat çekmek içindir. Nitekim *elçi sözü* denildikten sonra aynı söz için **"Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir,"** buyrulmaktadır.

Sonuç olarak Kur'ân, Allah'ın sözüdür ve yukarıda söz konusu ettiğimiz kullanışlar arasında bir çelişki söz konusu değildir. Kur'ân Allah kelamıdır ve onda hiçbir değişiklik yapmadan elçiler onu insanlara ulaştırmışlardır.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

44. Şayet o, bazı sözleri uydurup da bize yamasaydı,

45. Onu kıskıvrak yakalardık.

46. Sonra onun can damarını koparırdık.

47. Sizden hiçbiriniz de buna mani olamazdınız.

48. Doğrusu o, takva sahipleri için bir öğüttür.

49. İçinizde yalanlayanların olduğunu şüphesiz biliyoruz.

50. Doğrusu o, kâfirler için bir iç yarasıdır.

51. Şüphesiz ki o, gerçeğin ta kendisidir.

52. O halde sen yüce Rabbinin adını tenzih et.

Peygamberin güvenilir ve değerli bir elçi olduğu önceki âyetlerde belirtilmişti. İşte burada güvenilirliği ve Kur'ân'ın, hiçbir değişikliğe uğramadan bize ulaştırıldığı pekiştirilmektedir. Peygamberin birtakım sözler uydurup onları Allah'a yamaması asla mümkün değildir. Böyle bir durum söz konusu olsa Allah onun can damarını keser ve anında hayatına son verirdi. Kimse de buna engel olamazdı. Bu sebeple Kur'ân'ın şair sözü yahut kâhin sözü olması asla düşünülemez.

Müşrikler, Peygamberi sıkıştırarak kendi dinlerini ve putlarını aşağılamayan bir Kur'ân getirmesi ve kendisine indirilen vahyi istedikleri şekle dönüştürmesi beklentisi içerisindeydiler. İsra sûresinde aynı konu ele alınmakta ve söz konusu beklentileri anlatılmaktadır: *"Sana vahyettiklerimizden başka şeyleri düzüp bize iftira etmen için az kalsın seni saptıracaklardı. İşte o takdirde seni candan dost edineceklerdi. Seni dayanıklı kılmasaydık, neredeyse onlara bir parça meyledecektin. O zaman da hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık. Sonra da bize karşı kendine yardımcı da bulamazdın."* (İsra 17/73-75).

Böylece boş bir beklenti içerisinde oldukları kendilerine kesin bir dille anlatılmış oldu: *"Boşuna hayali kuruntular peşinde koşmayın, Peygamberin kendisi de bu Kur'ân'ı değiştirme gücüne sahip değildir."*

Günümüzde de Kur'ân'ın şu emir ve yasağından vazgeçilmesi konusunda baskılar yapılmakta, İslam'ın bazı hükümlerinin değiştirilmesi istenmektedir. Vakıa, Kur'ân'ı istenen şekilde yorumlamaya kalkışanlar da vardır. Ama günümüze kadar Kur'ân'ın kendi metninde değişiklik yapmaya cesaret eden çıkmamış, cılız birtakım gayretler olmuşsa da hiçbiri kabul görmemiştir. Kuşkusuz, yorum bazında tahrifata kalkışanlar da bunun hesabını hesap günü vereceklerdir.

Peygamberin Kur'ân karşısındaki durumu anlatıldıktan sonra söz Kur'ân'ın kendisine getiriliyor: **"Doğrusu o, takva sahipleri için bir öğüttür."** Allah'ın azabına karşı kendisini koruma altına almak isteyen kimse, kendi seçim ve rızasıyla bu Kur'ân'dan öğüt alır. İsteyen de onu yalanlar. Bu sebeple Allah: **"İçinizde yalanlayanların olduğunu şüphesiz biliyoruz,"** demektedir.

"**Doğrusu o, kâfirler için bir iç yarasıdır.**"

Kur'ân'ın inanmayanlar için *iç yarası* olması iki şekilde izah edilmiştir. İlki dünya hayatıyla ilgilidir. Bütün çabalarına rağmen Kur'ân'ın bir benzerini getirememişler. Bu, içlerinde bir hasret olarak kalmıştır.

İkincisi ise ahiretle ilgilidir. Çünkü ahirette her şey apaçık ortaya çıkacak; inanmayanlar Kur'ân'ın Allah kelamı olduğunu ayan beyan görecek ve ona uyanlar mükâfat alacak, kendileri ise ona inanmadıkları için cezalandırılacaklardır.

Ahirette onlar da görecekler: "**Şüphesiz ki o, gerçeğin ta kendisidir.**"

"O halde yüce Rabbinin adını tenzih et."

70.
Meâric Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 44 âyettir. Adını üçüncü âyette geçen ve ***yükselme dereceleri*** *anlamına gelen* ***"el-meâric"*** *kelimesinden almaktadır. Hâkka sûresinden sonra indirilmiş olup işlenen konu itibariyle de onun devamı mahiyetindedir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَاَلَ سَٓائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍۙ ﴿١﴾ لِلْكَافِر۪ينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌۙ ﴿٢﴾ مِنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِۜ
﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْس۪ينَ اَلْفَ سَنَةٍۚ ﴿٤﴾
فَاصْبِرْ صَبْرًا جَم۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَع۪يدًاۙ ﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَر۪يبًاۜ ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ
السَّمَٓاءُ كَالْمُهْلِۙ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِۙ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَم۪يمٌ حَم۪يمًاۚ ﴿١٠﴾
يُبَصَّرُونَهُمْۜ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَد۪ي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَن۪يهِۙ ﴿١١﴾
وَصَاحِبَتِه۪ وَاَخ۪يهِۙ ﴿١٢﴾ وَفَص۪يلَتِهِ الَّت۪ي تُؤْو۪يهِۙ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًاۙ ثُمَّ

يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾

وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Birisi, gerçekleşmesi kesin olan bir azabı istedi.**
2. **İnanmayanlar için olacak olan ve bir engelleyeni olmayan** (azabı).
3. **O, yükseltme derecelerinin sahibi Allah katından olacaktır.**
4. **Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl olan bir gün içinde O'na çıkar.**
5. **O halde güzel güzel sabret.**
6. **Çünkü onlar** (o azabı) **uzak** (bir ihtimal olarak) **görürler.**
7. **Biz ise onu yakın görüyoruz.**
8. **O gün gök erimiş maden gibi olur.**
9. **Dağlar da çırpılmış renkli yün gibi olur.**
10. **Bir dost, bir dostun halini sormaz.**
11. **Onları görürler** (fakat herkes kendi derdine düşmüştür)**. Suçlu, o günün azabından kurtulmak için fidye vermek ister; çocuklarını,**
12. **Eşini, kardeşini,**
13. **Kendisini barındıran tüm ailesini,**
14. **Yeryüzündekilerin tamamını** (fidye olarak vermek ister)**... Tek kendisi kurtulsun diye.**
15. **Fakat ne mümkün. O, halis alevdir.**
16. **Derileri soyan.**
17. **Yüz çevirip arkasını dönenleri kendisine çağırıp duran.**
18. **Toplayıp toplayıp yığanı** (da)**...**

Sûrenin kendisiyle başladığı سَأَلَ kelimesinin iki anlamı vardır: İstemek, bir de soru sormak. Müfessirlerin çoğu *istemek* anlamını tercih etmişlerdir. Biz de bu anlamı tercih ediyoruz. Çünkü müşriklerin, başlarına gelecek azaba inanmadıklarından sözü edilen azabın bir an önce gelmesini istediklerini başka âyetlerden de biliyoruz. Mesela Enfâl sûresinin 32. âyetinde "**"Allah'ım! Eğer o** (kitap) **katından gelen bir gerçek ise gökten üzerimize taş yağdır**

veya bize acıklı bir azap ver" demişlerdir. Yine Sad sûresinin 16. âyetinde **"Ey Rabbimiz! Hesap gününden önce bizim azaptan payımızı acele ver"** dedikleri anlatılmaktadır.

Dünyevî azap için şartların olgunlaşması gerekir. Bir toplumda iman etme potansiyeli bulunduğu müddetçe o toplum toplu olarak helak edilmez. Ancak inanmayanların ahiretteki azabı kaçınılmaz olarak gelecek, kimse buna engel olamayacaktır.

Meâric, mirac kelimesiyle aynı kökten gelmektedir ve yükselme yerleri anlamına gelir. Kelimenin başında bulunan *zi* ise, sahip anlamındadır. Meâric kelimesiyle ne kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ardından gelen âyette Meleklerle Ruh'un, miktarı elli bin yıl olan bir günde Allah'a yükseldiklerinden söz edildiğinden dolayı bu kelimeyle meleklerin bir gökten diğerine yükselme yerlerinin kastedildiğini söyleyen görüşün tercihe şayan olduğunu düşünüyoruz.

4. âyette geçen *ruh* kelimesiyle Cebrail'in kastedildiği görüşü de aynı şekilde tercihe şayan görüştür. Müfessirlerin çoğu bu görüştedir. Çünkü Şuara sûresinin 193. âyetinde Kur'ân'ın güvenilir ruh tarafından indirildiği belirtilmektedir ki bununla Cebrail'in kastedildiği açıktır. Melekler zikredildikten sonra ruh kelimesiyle Cebrail'in ayrıca zikredilmesi onun büyüklük ve yüceliğine bir işarettir.

Dünyalı birinin oraya çıkmak istemesi durumunda elli bin yıl sürecek bir mesafeyi melekler kısa bir müddet içerisinde kat edebilmektedir. Ayrıca bununla yüce Rabbin makamı ile insanların makamı arasındaki uzaklık da ifade edilmektedir.

Bazı müfessirlere göre âyette geçen bu mesafenin kat edileceği *gün* ile kıyamet günü kastedilmekte, ayrıca *elli bin* sayısıyla da kesin rakam değil çok uzun bir müddet kastedilmektedir.

Yüce Allah böyle bir kudrete sahip olduğu halde o müşrikler, Allah'ın buna gücü yetmezmiş gibi, cezalandırılacaklarsa o azabın bir an önce gelmesini istiyorlar. Yüce Allah Peygamberine onların bu tür tavırlarına karşı 5. âyette sabretmesini yani onların baskı ve inatlarına karşı direnmesini öğütlemektedir. Çünkü onlar, azaba çarptırılmalarını uzak bir ihtimal olarak görüyorlar. Ama Allah katında o gün yakındır. Aslında her gelecek olan yakındır. Ama o inkâr edenler bunu anlamazlar.

"**O gün gök erimiş maden gibi olur. Dağlar da çırpılmış renkli yün gibi olur.**" İşte o kıyamet günü böyle çetin bir gün olacaktır. O günün şiddetinden "**dost, dostun halini sormaz.**"

Birbirlerinin halini sormamaları, birbirleriyle karşılaşmamaları ve birbirlerini görmediklerinden değil, bilakis "**onları görürler** (fakat herkes kendi derdine düşmüştür). **Suçlu, o günün azabından kurtulmak için fidye vermek ister; çocuklarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran tüm ailesini, yeryüzündekilerin tamamını** (fidye olarak vermek ister). **Tek kendisi kurtulsun diye.**" Ancak o gün fidye vererek kurtulma günü değildir. Kimse kimsenin cezasını çekmeyecek ve kimse kimseyi kurtaramayacaktır. Bu dünya hayatında o güne hazırlık yapmamış olanların sonuçta varacakları yer cehennem olacaktır. **"O, halis alevdir. Derileri soyan. Yüz çevirip arkasını dönenleri çağırıp duran."**

Gerçekten ateş dile gelip çağıracak mıdır yoksa bu temsili bir anlatım mıdır, onu bilemiyoruz. Ama temsili de olsa o anın dehşetini anlatmak bakımından önemlidir. Ateşin, kimi kendisine çağırdığı da sonraki âyette anlatılmaktadır:

"Toplayıp toplayıp yığanı (da)**..."**

Ayette sözü edilen kimse dünyaya düşkünlüğünden dolayı ahiretini unutmuş; hep mal peşinde koşmuş, yığdıkça yığmış ama zekâtını vermemiş, muhtaçları gözetmemiştir. Daha açık bir ifadeyle bütün mesaisini dünyaya harcamış, ahiretini unutmuş ve ona bir hazırlık yapmamıştır.

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾
وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾
وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ
يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾
إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ
حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ

مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾
وَالَّذٖينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ
قَٓائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ
فٖي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

19. Doğrusu insan aceleci, bencil ve hırs sahibi olarak yaratılmıştır.
20. Kendisine kötülük dokundu mu sızlanır.
21. Bir hayır elde ettiğinde ise cimrilik eder.
22. Ancak namaz kılanlar bundan müstesnadır.
23. Onlar ki namazlarında karar sahibidirler.
24. Onların mallarında belirli bir hak vardır.
25. Dilenenler ve yoksullar için.
26. Onlar ki, ceza gününü tasdik ederler.
27. Onlar ki, Rablerinin azabına karşı korku içindedir.
28. Çünkü Rablerinin azabı karşısında kimse güvende değildir.
29. Onlar ki, ırzlarını korurlar.
30. Ancak kendi eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hariç, bundan dolayı kınanmazlar.
31. Ne var ki bunun ötesine geçenler; işte, onlar sınırı aşanlardır.
32. Onlar ki, yeminlerine ve sözlerine sadakat gösterirler.
33. Onlar ki, şahitliklerini hakkıyla eda ederler.
34. Ve onlar ki, namazlarını aksatmazlar.
35. İşte onlar cennetlerde ikramlara mazhar olmaktadırlar.

Yukarıda kıyamet gününün dehşeti ve günahkârların akıbeti dile getirilmişti. Okuyucunun zihninde bu duruma düşmemek için, *"peki ben ne yapmalıyım"* diyesi geliyor. İşte bu âyetlerde insanın temel bir özelliğine değinildikten sonra ne yapması gerektiği anlatılıyor.

İlk âyette geçen ve **"aceleci, bencil ve hırs sahibi"** kelimeleriyle mea-

lini vermeye çalıştığımız *helû'* kelimesi, çok hırslı, çok sabırsız, çok sızlanan, hoşlandığı şeylere düşkün, ağır yükün ve sorumluluğun altına girmek istemeyen gibi olumsuz anlamlara gelmektedir. Bazı müfessirler, kelimenin en tutarlı açıklamasının kelimenin geçtiği âyeti takip eden: **Kendisine kötülük dokundu mu sızlanır. Bir hayır elde ettiğinde ise cimrilik eder"** âyetleridir, demişlerdir.

Söz konusu üç âyet, insan yaratılışındaki bir zaafı ortaya koymaktadır. Yüce Allah insanı imtihan için yarattığından insanda olumlu ve olumsuz hasletler dengeli bir şekilde yaratılmıştır. İman etmek, salih ameller işlemek, insandaki olumsuz duyguları bütünüyle yok etmez, sadece üstünü örter ve zararsız bir çizgiye çekmeye veya onları iyiye yönlendirmeye çalışır. Kur'ân'ın bu olumsuz hasletleri dile getirdikten sonra burada olduğu gibi bazı âyetlerde iman eden ve salih amel işleyenleri istisna etmesi, sözünü ettiğimiz anlamda anlaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Değilse insan iman etmekle melekleşmiş olur ki bu mümkün değildir. İnsan için namaz, oruç vs. gibi sürekli eğitimin gerekliliği de üstü örtülmüş olan bu olumsuz hasletlerin bu örtülü hallerini devam ettirmek içindir.

Müteakip âyetlerde, söz konusu olumsuz hasletlerin üzerinin örtülmesi için şu hususlar zikredilmektedir:

a. Namazı kılmak.

b. Namaza, aksatmadan sürekli devam etmek.

c. Kalb huzuru ile Allah'a derin saygı duyarak ve namazın rükün ve âdâbına riayet ederek onu yerine getirmek.

d. Fakirleri gözetmek, zekât ve nafile sadaka vermek.

e. Ahirete iman etmek ve bunun kişinin davranışlarında etkisini göstermesi.

f. Allah'ın azabından korkmak.

g. Söz ve anlaşmalarına bağlı kalmak.

h. Emanetleri ehline vermek.

i. İffetini korumak

j. Şahitliği doğru bir şekilde yerine getirmek.

İlk olarak namazın zikredilmesi ve tam olarak kılınması, aksatılmaması gibi yönlerine dikkat çekilmesi önemlidir. Çünkü iyi hasletlere sahip olmak ve kötülerinden kurtulmak konusunda en eğitici olan ibadet namazdır. Namazı hakkıyla eda eden kişinin sıralanan diğer maddeleri yerine getirmesi kolaylaşır.

"İşte onlar cennetlerde ağırlanacaklardır."

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

36. **Şu kâfirlere ne oluyor ki sana doğru koşuşuyorlar.**

37. **Sağdan ve soldan bölükler halinde.**

38. **Onlardan her biri nimetler cennetine gireceğini mi umuyor?**

39. **Hayır, asla! Biz onları kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık.**

40. **Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki bizim gücümüz kesinlikle buna yeter.**

41. **Onları, kendilerinden daha hayırlı olanlarla değiştirmeye** (gücümüz yeter). **Bize engel olunamaz.**

42. **Bırak onları kendilerine vaat edilen günlerine kavuşuncaya kadar oyalanıp eğlensinler.**

43. **Dikili hedeflere koşuyorlarmışçasına kabirlerinden hızla kalkacakları güne dek.**

44. **Gözleri önlerine düşmüş ve kendilerini bir zillet kuşatmış olduğu halde. İşte onlara vaat edilen gün, o gündür.**

Peygamber Kur'ân okuduğunda yahut insanları İslam'a davet ettiğinde müşrikler, alay edecek yahut reddedecekleri bir konu bulma umuduyla Peygamberin etrafına doluşurlardı. Müminlerin cennete girecekleri söylendiğinde ise, *"bunlar mı cennete girecek? Eğer gerçekten nimetlerle dolu bir cennet varsa oraya yine biz gireriz"* diyorlardı. Çünkü İslam'ın ilk dönemlerinde daha çok fakirler İslam'a girmişti ve İslam düşmanlığı yapanlar da daha çok zengin kesim müşrikleriydi. Onların değer ölçülerine göre bir kimsenin Allah katında da makbul biri olup olmaması, servetiyle ve gücüyle ölçülür. Kısacası onların tek bir ölçüleri vardı ve o da zengin olmaktı. Maddiyat onlar için her şeydi.

Söz konusu bakış açısı, sadece o dönemin ölümden sonra dirilmeye inanmayan zenginlerinin bakış açısı değildir. Böyle olsaydı bunun Kur'ân'da yer almasına ihtiyaç olmazdı. Maddiyatı tek ölçü olan her dönem ve her bölgedeki insanların bakış açıları budur. Ölümden sonra dirilmeye inanmayan bugünün zenginleri de böyledir, yarının zenginleri de böyle olacaktır.

Allah'a ve Peygambere inanmayanların, Allah'ın sözüyle alay edenlerin ve Allah'ın hak sözünü bile duymaya tahammül edemeyenlerin cennete girmesi mümkün mü? Elbette ki değil.

Hem bunlar düşünmüyorlar mı ki Allah onları bir damla sudan yarattı, onlara şekil verdi ve dünya hayatına getirdi. Yürümekten ve konuşmaktan aciz iken onları yaşatıp büyüttü. Nihayet güçlü insanlar oldular. Onları bir damla sudan yaratan Allah'ın onları tekrar yaratamayacağını düşünen bu insanların Allah'ın cennetine girme hakları olur mu?

Doğuların ve batıların, dolayısıyla evrendeki her şeyin Rabbi olan Allah, insanları ölümlerinden sonra diriltmeye de elbette kadirdir. Hatta Kur'ân'ın indiği dönemde ve sair zamanlarda yaşayan kâfirleri öldürüp onların yerine iyi kimseleri yaratmaya da gücü yeter.

Ama yine de inanmıyorlarsa, bırak onları yeniden diriltilecekleri güne kadar oyalanıp dursunlar. Onlar kabirlerinden diriltilip Allah'ın huzuruna çekilecekleri, gözleri önlerine düşmüş ve zelil duruma düşecekleri gün bunu anlayacaklar ama iş işten geçmiş olacaktır.

71.

Nûh Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 28 âyettir. Hz. Nûh'un kıssasından söz ettiği için bu adı almıştır. Sûre inanç esaslarının yanında Hz. Nûh kıssasından ve tufan olayından söz etmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ
﴿٣﴾ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا
يُؤَخَّرُ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Biz Nûh'u, kendilerine acıklı bir azap gelmezden önce uyarsın diye kavmine gönderdik.**
2. **O da dedi ki: "Ey kavmim! Ben size apaçık bir uyarıcı olarak geldim."**
3. **"Allah'a kulluk edin, O'nun azabından korkup kendinizi koruma altına alın ve bana itaat edin."**
4. "(Böylece O sizin) **Günahlarınızı bağışlasın, sizi belli bir süreye ertelesin. Şüphesiz Allah'ın belirlediği süre geldiğinde ertelenmez. Keşke bilseydiniz!"**

İlk âyette Hz. Nûh'un kendi kavmine gönderilmiş olmasından söz edilmesi sebebiyle bazı müfessirler o dönemde Hz. Nûh'un kavminden başka kavimlerin de var olduğu sonucunu çıkarmış ve bu sebeple tufanın bütün yeryüzünü kapsamadığını, sadece Nûh'un kavminin yaşadığı bölgeyi kapsadığını söylemişlerdir. Ayrıca Hint ve Çin gibi bölge halklarının tufan hakkında bir bilgiye sahip olmamalarını da buna delil getirirler.

Aslında o dönemde Hz. Nûh'un kavminden başka kavimlerin bulunması yahut bulunmaması, tufanın yeryüzünün tamamını kapsamasını gerektirmez. Ayrıca Nûh'un kavminden söz edilmesi başka kavimlerin varlığını zorunlu kılmadığı gibi olmamasını da zorunlu kılmamaktadır. Bizim burada söyleyebileceğimiz, Peygamberimiz hariç bütün peygamberlerin kendi kavimlerine ve kendi kavimlerinin lisanıyla gönderildikleridir. Peygamberimizin de aslında ilk muhatapları kendi kavmidir. Kur'ân da o ilk muhatapların diliyle indirilmiştir.

Hz. Nûh'un kavmi, şirke sapmış ilk kavimdir. Kavmini uyarırken üç temel hususa davet etmiştir:

a. Allah'a kulluk etmeye ve Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamaya.

b. Allah'ın azabından korkup kendilerini koruma altına alacak davranışlara yani takvaya. Takvadan maksat, Allah'ın hoşnut olduğu davranışları yerine getirmek ve hoşnut olmadıklarından uzak durmaktır.

c. Kendisine itaat etmeye. Kuşkusuz kendisine itaat etmelerini isterken peygamber olarak onlara tebliğ ettiği Allah'ın emir ve yasaklarına uymaya onları davet ediyordu.

İşte bu üç hususu yerine getirdikleri takdirde Allah günahlarını bağışlayacak, onları helak etmeyip belli bir süreye erteleyecektir.

4. âyette **"sizi belli bir süreye/ecele ertelesin"** denildiği halde **"Şüphesiz Allah'ın belirlediği süre/ecel geldiğinde ertelenmez"** denilmektedir. Burada bir çelişki yok mudur?

Âyetin birinci kısmında zikredilen ecel, inkâr ve günahlara dalmadan yaşayacakları normal müddettir. Âyetin ikinci kısmında sözü edilen ecel ise inkâr ve günahlara dalmalarından dolayı helak edilme zamanıdır. Yani toplum inkâra ve günahlara dalıp işlediklerinden dolayı tam helak edilecekleri ana kadar tövbe etmemeleri halinde o an geldikten sonra artık tövbelerinin anlamı kalmaz ve helak edilirler. İşte o an gelmezden önce tövbe ederseniz helak edilmeyecek, normal hayatınızı yaşayacaksınız denilmektedir. İkinci kısımda geçen ecel kelimesiyle normal ecellerini de anlamak mümkündür. Buna göre

tövbe ettikleri takdirde normal ecellerine kadar yaşatılırlar ama o an geldiğinde artık erteleme diye bir şey söz konusu olmaz.

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي دَعَوْتُ قَوْم۪ي لَيْلاً وَنَهَاراًۙ
﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَٓاء۪ٓي اِلَّا فِرَاراً ﴿٦﴾ وَاِنّ۪ي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ
جَعَلُٓوا اَصَابِعَهُمْ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا
اسْتِكْبَاراًۚ ﴿٧﴾ ثُمَّ اِنّ۪ي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراًۙ ﴿٨﴾ ثُمَّ اِنّ۪ٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ
وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَاراًۙ ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّاراًۙ ﴿١٠﴾
يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراًۙ ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَن۪ينَ وَيَجْعَلْ
لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَاراً ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَاراًۚ ﴿١٣﴾
وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَاراً ﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقاًۙ
﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ ف۪يهِنَّ نُوراً وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجاً ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ
مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتاًۙ ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُع۪يدُكُمْ ف۪يهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجاً ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ
جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطاًۙ ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلاً فِجَاجاً ﴿٢٠﴾

5. Dedi ki: "Rabbim! Kavmimi gece-gündüz davet ettim."

6. "Fakat benim davetim sadece daha çok uzaklaşmalarına sebep oldu."

7. "Onları bağışlaman için onları her davet ettiğimde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, örtülerini başlarına çektiler, direttiler ve böbürlendikçe böbürlendiler."

8. "Sonra ben onları açıktan açığa davet ettim."
9. "Daha sonra açık açık da söyledim gizli gizli de söyledim."
10. "Rabbinizden bağışlanma dileyin; O, çok bağışlayandır, dedim."
11. "Size gökten bol bol yağmur yağdırsın."
12. "Mal ve çocuklarınızı arttırsın."
13. "Size ne oluyor ki Allah'a saygı göstermiyorsunuz?"
14. "O, sizi merhalelerden geçirerek yaratmıştır."
15. "Allah'ın yedi göğü kat kat yarattığını görmüyor musun?"
16. "Ayı içlerinde bir nur, güneşi ise bir kandil kıldı."
17. "Allah sizi yerden bitki bitirir gibi bitirmiştir."
18 "Sonra sizi oraya iade edecek ve yine oradan çıkaracaktır."
19. "Ve Allah sizin için yeri bir sergi kıldı."
20. "Siz orada geniş geniş yollarda gezip dolaşasınız, diye."

Önceki âyetlerde Nûh'a, başlarına azap gelmezden önce uyarması emredilmişti. Hz. Nûh, Allah'ın emrine icabet etti. Kavminden Allah'ın emirlerini yerine getirmelerini, azabına karşı kendilerini koruma altına almalarını istedi. İcabet ettikleri takdirde günahlarının bağışlanacağını ve helak edilmekten kurtulacaklarını söyledi. Ne var ki kavminden çağrısına bir karşılık bulamadı. Karşılık bulamayınca durumu Allah'a şikâyet etti ve gösterdiği çabayı Allah'a arz etti:

Gece-gündüz ara vermeden emrini yerine getirdim, onları senin dinine davet ettim. Davetim fayda vermediği gibi gittikçe benden uzaklaştılar. Benim bütün çabam, onları bağışlayacağın bir çizgiye gelmelerini sağlamaktı. Ama onlar bu davetimi duymamak için parmaklarını kulaklarına tıkadılar, beni görmemek için elbiselerini başlarına geçirdiler. Sesimi onlara duyuracak bir yol bulamadım. Ben sesimi duyurmakta direttim. Onlar da duymamakta direttiler. Üstelik bana üstünlük tasladılar. Beni duymaya ve beni görmeye bile tenezzül etmediler. Açıktan hepsine seslendim olmadı, tek tek onlarla görüştüm yine olmadı. Onları azabınla korkuttum olmadı. Nimetlerini müjdeledim yine inkârda ısrar ettiler.

Rabbim! Senin ne kadar bağışlayıcı olduğunu anlattım. Her şeyin senin elinde olduğunu ve sana ortak koşmadıkları takdirde sadece ahirette değil bu dünya hayatında da onlara bol nimetler ihsan edeceğini; servet ve çocuklarının çoğalacağını, hem dünyada ve hem de ahirette mutlu olacaklarını söyledim, yine olmadı.

Rabbim! Senin büyüklüğünü anlattım. Onları yaratanın sen olduğunu, yedi göğüyle evreni yaratanın sen olduğunu, güneşi, ayı senin yarattığını, bu sebeple sadece sana kulluk etmeleri gerektiğini ve sana ortak koşmamalarını tek tek onlara anlattım. Öleceksiniz dedim. Öldükten sonra tekrar diriltileceksiniz, Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceksiniz dedim yine olmadı.

Hâsılı Hz. Nûh, onları uyarmak konusunda başvurulabilecek her yola başvurduğunu, düşünmeleri için hem kendilerinden, hem yeryüzünden ve hem de göklerden misaller verdiğini fakat bunların hiçbirinin fayda vermediğini Allah'a şikâyet etmektedir.

Allah'ın insanların bitki bitirdiği gibi yerden bitirmesi, Adem'in topraktan yaratılmasıyla izah edileceği gibi bitkileri yoktan var ettiği gibi sizi de yoktan var etti anlamıyla da izah edilebilir.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْن۪ي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ
اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ
اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا
﴿٢٣﴾ وَقَدْ اَضَلُّوا كَث۪يرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِم۪ينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَط۪يٓـَٔاتِهِمْ
اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾
وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِر۪ينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾
اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا اِلَّا فَاجِرًا
كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِم۪ينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

21. **Nûh dedi ki: "Rabbim! Bunlar bana karşı geldi. Malı ve çocukları zararından başka hiçbir şeyini arttırmayan kimseye uydular."**

22. **"Büyük büyük hilelere başvurdular."**

23. **Dediler ki: "Ilâhlarınızı asla terk etmeyin; ne Vedd'i ne Suva'ı ne Yeğûs'u ne Yauk'u ne de Nesr'i."**

24. **"Onlar çok kimseyi yoldan çıkardılar. Rabbim! Sen de şu zalimlerin şaşkınlıklarından başka bir şeylerini arttırma."**

25. **Günahlarından dolayı suda boğuldular. Böylece ateşi boyladılar. Allah'tan başka kendilerine yardımcı da bulamadılar.**

26. **Nûh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden yurt edinen hiç kimseyi sağ bırakma."**

27. **"Doğrusu onları bırakırsan, kullarını saptırırlar ve ahlâksız kâfirden başkasını doğurmazlar."**

28. **"Rabbim! Beni, annemi, babamı, inanmış olarak evime gireni ve erkek olsun kadın olsun inanmış olan herkesi bağışla. Zalimlere gelince, onlarınsa helakinden başka hiçbir şeyini arttırma."**

Diğer peygamberler gibi Hz. Nûh'a da zengin ve toplum içinde ileri gelen konumunda olanlar karşı çıkmışlardır. Cahiliye toplumlarında zenginler ve çoluk çocuğu fazla olanlar yani güçlü kimseler kendilerini Allah nezdinde de daha makbul kimseler olarak görürler. Onlara göre şu fakir ve inanan tabaka gerçekten Allah'a yakın olsaydılar Allah onların rızıklarını bol ve imkânlarını daha fazla yapardı.

Bu kesim kendileri inanmamakla yetinmez halk kesiminin inanmasına da engel olurlar. Çünkü onlar toplumun mevcut yapısı içerisinde o konumu elde etmişlerdir. Toplumun değişime uğraması, kendi konumlarını sarsar endişesi taşırlar. Bu sebeple halkı aldatmak için türlü türlü hilelere başvururlar.

Toplumun değişime uğramasını istemeyen ve halkı peygamberlerinden uzaklaştırmak için her yola başvurmaktan çekinmeyen bu ileri gelenlerin hilelerinden burada zikredileni, toplumun kutsallarını istismar etmektir. Hz. Nûh'un toplumu, putperest bir toplumdu ve o toplumların en kutsalları, putları idi. Bu sebeple şöyle diyorlardı: **"İlahlarınızı asla terk etmeyin; ne Vedd'i ne Suva'ı ne Yeğûs'u ne Yauk'u ve ne de Nesr'i."**

Kur'ân'da zikredilen diğer hileleri, Nûh'un da kendileri gibi bir insan olduğunu bu sebeple kendisine vahiy gelmesinin mümkün olmadığını söylemeleridir. (A'raf 7/63).

Bir diğeri, Nûh'a inananların toplumun düşük tabakasından aklı kıt kimseler olduklarını ve gerçekten bir peygamber olsaydı toplumun ileri gelenlerinden bazı kimselerin de ona inanması gerektiğini ileri sürmeleridir. (Hûd 11/27).

Ayrıca Hz. Nûh'un liderlik peşinde koştuğunu, gerçekten peygamber olsaydı gaybı bilmesi ve hazineleri olması gerektiğini iddia ediyorlardı.

İşte Hz. Nûh, halkın peşlerinden gittiği bu üst tabakanın servet ve mevkilerinin onların kibirlerini ve küstahlıklarını arttırdığını Allah'a şikâyet etmektedir.

23. âyette sözü edilen putlar, Hz. Nûh kavminin en önem verdikleri putlarıdır. Bunların dışında da putları vardı. Nakledildiğine göre bunlar, Hz. Âdem ile Hz. Nûh dönemi arasında yaşamış salih kimselerin adlarıdır. Bazıları bu kimseleri kendilerine örnek alıyor ve onlar gibi Allah'a çokça ibadet etmeyi arzu ediyordı. Bilahare İblis, bunların heykellerini diktikleri takdirde daha da hatırlatıcı, daha çok onları ibadet etmeye teşvik edici bir unsur olacaktır diye fısıldadı. Onlar da Allah'ın velisi bu kimselerin heykellerini diktiler. Sonraki dönemlerde de, kendilerinden öncekilerin bu kimselere ibadet ettiklerini onlara fısıldadı. İnsanlar da, bu veli kimselerin kendilerini Allah'a yaklaştırdıklarına ve Allah katında kendilerine şefaatçi olacaklarına inanarak onlara ibadet etmeye başladılar.

Hz. Aişe'den nakledilen bir hadiste şöyle denilmektedir: *"Ümmu Habibe ve Ümmu Seleme Peygambere Habeşistan'da gördükleri Mariya isminde bir kiliseden söz ettiler ve o kilisede bir takım tasvirlerin bulunduğunu söylediler. Bunun üzerine Peygamber dedi ki: 'Onlardan salih bir kişi öldüğünde kabrinin üzerine bir mescit inşa ettiler. Sonra da o resimleri tasvir ettiler. İşte onlar kıyamet gününde Allah katında insanların en kötüleridir."* (Buhari, Salat, 48,54; Cenaiz 70; Müslim, Mesacid 16: Nesai, Mesacid 13).

Bilahare Hz.Nûh dönemindeki bu putlar müşrik Araplara intikal etti.

Hz. Nûh, kavmini Allah'a şikâyete devam ediyor, toplumunun ileri gelenlerinin birçok kimseyi yoldan çıkardıklarını belirttikten sonra **"Rabbim! Sen de şu zalimlerin şaşkınlıklarından başka bir şeylerini arttırma"** diye beddua ediyor. Daha önce Hz. Nûh, gece gündüz demeden, gizli ve açık davette bulunduğunu, müjdelediğini ve korkuttuğunu kısaca her yolu deneyerek kavmini davet ettiğini belirtmiş ve inkârda ısrar ettiklerini hatta gittikçe kendisinden uzaklaştıklarını söylemişti. Artık onlardan bütünüyle ümidini kesmişti. Bedduası bu nedenle olabileceği gibi artık hidâyete gelmeyeceklerini vahiy yoluyla öğrenmesi sebebiyle de olabilir.

"Günahlarından dolayı suda boğuldular. Böylece ateşi boyladılar. Allah'tan başka kendilerine yardımcı da bulamadılar."

Bir kavmin topluca helak edilmeleri için bütün şartlar tamamlanmıştı: Uyarıcı vardı. Hz. Nûh onları uyarmıştı. Toplumda ileride inanacak kimse de kalmamıştı. Bu sebeple Hz. Nûh bedduasının devamında: **"Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden yurt edinen hiç kimseyi sağ bırakma. Doğrusu onları bırakırsan, kullarını saptırırlar ve ahlâksız kâfirden başkasını doğurmazlar"** demiştir. Katade, bu bedduayı**,** *"Kavminden, şu ana kadar iman etmiş olanlar dışında kimse iman etmeyecektir. O halde yapmış olduklarına üzülme,"* (Hûd 11/36) vahyini aldıktan sonra yaptığını söylemektedir. (Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr, X, 110). Bu bedduayı kendisine bu şekilde beddua etmesi izni Allah tarafından verildikten sonra yapmış olması da mümkündür. (Maturidi, V, 269).

Hz. Nûh ile kendisine inanan az sayıdaki kişi gemiye bindiler. Geri kalanlar ise tufanda boğuldular. Sonradan varacakları yer cehennem olacaktır. Kendilerine şefaat edeceklerini umdukları putları da onlara yardım etmeyecektir.

Hz. Nûh inanmamakta direnen kimselere beddua ettikten sonra kendisi, anne babası ve iman edenlere dua ederek şöyle demektedir:

"Rabbim! Beni, annemi, babamı, inanmış olarak evime gireni ve erkek olsun kadın olsun inanmış olan herkesi bağışla. Zalimlere gelince, onlarınsa helakinden başka hiçbir şeyini arttırma."

Âlimler, dua ederken Hz. Nûh'un takip ettiği bu sıralamanın takip edilmesi gerektiğini söylerler. (Maturidi, V, 269).

72.
Cin Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 28 âyettir. Sûrede cinlerden söz edildiği için bu adı almıştır. Cinlerle ilgili bazı meselelerin yanında Allah'ın birliği, imanın esasları ve gaybın sadece Allah tarafından bilinebileceği gibi konulara değinilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًاۙ ﴿١﴾
يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًاۙ ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى
جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًاۙ ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَف۪يهُنَا
عَلَى اللّٰهِ شَطَطًاۙ ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًاۙ ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ
فَزَادُوهُمْ رَهَقًاۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ
اَحَدًاۙ ﴿٧﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَٓاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَد۪يدًا
وَشُهُبًاۙ ﴿٨﴾ وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِۜ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ

يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي
الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ
وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ
اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ
آمَنَّا بِهِ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾
وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ
تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **De ki: "Vahiy yoluyla bana cinlerden bir topluluğun dinleyip şöyle dedikleri bildirildi: 'gerçekten harika bir okunan/Kur'ân dinledik".**
2. **"O doğru yola rehberlik ediyor. Böylece biz de ona iman ettik. Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız."**
3. **"Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir. O ne bir eş edinmiştir ne de bir çocuk."**
4. **"Meğer bizim bir beyinsizimiz, Allah hakkında saçma şeyler söylüyormuş."**
5. **"Biz sanmıştık ki insanlar da cinler de Allah hakkında asla yalan söylemezler."**
6. **İnsanlardan bazıları cinlerden bazılarına sığınıyorlardı ve onlar, bunların azgınlıklarını arttırıyorlardı.**
7. **Onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiç kimseyi tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı.**
8. **"Doğrusu biz göğü yokladık da onu sert bekçilerle ve alev huzmeleriyle doldurulmuş bulduk."**

9. "Dinlemek için biz orada bazı yerlerde oturuyorduk. Fakat şimdi bizden kim dinleyecek olsa pusu kurmuş bir alevle karşılaşıyor."

10. "Doğrusu bilmiyoruz, yeryüzündekiler için bir kötülük mü isteniyor, yoksa Rableri onlara bir iyilik mi murat etti?"

11. "Şüphesiz ki aramızda iyiler de vardır onlardan düşük seviyede olanlar da. Biz ayrı ayrı yollar tuttuk."

12. "Anladık ki yeryüzünde Allah'ı asla acze düşüremeyeceğiz ve kaçmakla da asla O'ndan kurtulamayacağız."

13. "Doğrusu biz o doğru yola ileteni işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse ne zarara uğrar ne de haksızlığa uğramaktan korkar."

14. "Aramızda Müslüman olanlar da var, hak yoldan sapmış olanlar da var. Müslüman olanlar, doğruyu araştıranlardır."

15. "Yoldan sapmış olanlara gelince; onlar cehenneme yakıt oldular."

Kelime olarak *cin* görünmeyen anlamındadır. Terim olarak ise ateşten yaratılmış ve duyularla idrak edilemeyen, şuur ve irade sahibi olduğundan dolayı insanlar gibi sorumlu olan varlıktır. Onların da tıpkı insanlar gibi inananları da inanmayanları da vardır.

İslam gelmezden önce farklı toplumlarda ve Kur'ân'ın ilk muhatabı olan Araplar arasında cinlerle ilgili farklı inanç ve telakkiler mevcuttu. Bu yüzden Kur'ân değişik sûrelerde cinlerden söz etmekte ve yaygın yanlış telakkiler düzeltilmektedir.

Burada sûrenin bu ilk on beş âyetinde Kur'ân dinleyen cinlerden bir topluluğun, Kur'ân'a iman etmelerinden ve kendi toplumlarına dair söylediklerinden söz edilmektedir. Muhtemelen Kur'ân'a iman etmelerinden söz edilmesi, Mekke müşriklerine mesaj vermek içindir. Bakın şu cinler topluluğu Peygamberi daha önce hiç tanımamış kimselerdir, fakat onun mucizesi olan Kur'ân'ı dinlediler ve ona iman ettiler. Oysa bu Peygamber aranızda bir ömür geçirdi. Peygamber oluncaya kadar da ona değer veriyor ve güvenilir biri olduğunu söylüyordunuz. Peygamber olduktan sonra ne oldu da ona cin çarpmış, delinin teki gibi sözlerle onu yaftaladınız yahut büyücü olmakla onu itham ettiniz. Şu Kur'ân'ı dinleyen cinlerden ibret alın, denmektedir.

Peygamber Kur'ân okuduğunda cinlerin kendisini dinlediklerini bilmemiş ve onları görmemiştir. Kendisini dinlediklerini gelen vahiyden duymuştur. Bu durum ilk âyetin üslubundan gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu konuda gelen rivayetlerde Peygamberin ikinci kez onlarla konuşmaya gittiği anlatılmakla birlikte bu rivayetler çelişkilerle doludur. Mesela İbnu Mesud'dan gelen rivayetlerin birinde onun Peygambere refakat ettiği ve cinleri gördüğü şeklindedir. Başka bir rivayet Peygambere refakat ettiği fakat onları görmediği sadece seslerini duyduğu şeklindedir. Bir diğeri refakat ettiği fakat ne onları gördüğü ne de seslerini duyduğu şeklindedir. Bir diğeri ise Peygamberin *"benimle gelecek var mı?"* dediği fakat kendisinin gitmediği şeklindedir. Bu konuda sahih kabul edilen rivayetler İbnu Mesud'dan gelen bu rivayetlerdir. Zaten esrarengiz bir konu oldu mu genellikle o konuda birbiriyle çelişen pek çok rivayet bulunur.

Kur'ân'ı dinleyen cinlerin **"gerçekten harika bir Kur'ân dinledik"** derken, Kur'ân'ın ismini kastettiklerini sanmıyoruz. Çünkü onların Peygambere gelen vahyin Kur'ân ismini taşıdığını nereden bilsinler? *Kur'ân* kelimesi *okunan* anlamına geldiğinden bu anlamı kastettiklerini düşünüyoruz.

Cinlerin, "**Böylece biz de ona iman ettik. Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız"** sözlerinden hareketle Peygamberimizin hem insanlara hem de cinlere gönderildiği birçok müfessir tarafından ileri sürülmektedir.

Peygamberin okuduğu Kur'ân'daki bir pasaja iman etmeleri Peygamberimizi onların da peygamberi kılar mı? Biz buna olumlu cevap veremiyoruz. Çünkü Kur'ân'da peygamberin, gönderildiği kimselerle aynı cinsten olması hükmü savunulmaktadır. Müşriklerin bir peygamberin ancak melek olması gerektiği şeklindeki itirazlarına karşı şöyle cevap verilmektedir: *"Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olmuş olsaydı yukarıdan onlara melek bir peygamber gönderirdik"* (İsra 17/95).

Bir peygamberin gönderildiği kimselerle iletişim kurabilmesi için onlarla aynı cinsten olması gerekir. Söz ve davranışlarıyla onlara örnek olması için buna ihtiyaç vardır. Ayrıca Peygamberimize indirilen Kur'ân'daki ilke ve kurallar insan yapısına uygundur.

Buradaki anlatımdan Kur'ân'ı dinleyen cinler grubunun Allah'ın birliğine inanan mümin kişiler oldukları anlaşılmaktadır. (Maturidi, V, 275). Dolayısıyla okunan ayetlere iman etmeleri, mevcut inançlarını pekiştirmek anlamındadır.

Anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Peygamberin okuduğu Kur'ân ayetleri, tevhit konusunu içeriyordu ve cinler de sorumlu varlıklar olduklarından elbette tevhit konusu onları da ilgilendirir. Onlara gelen peygamberler de tevhit konusunu işlemişlerdir.

4. âyette kendisinden *beyinsiz* diye söz edilen iblistir. Ondan bahsederken *bizim* ifadesini kullanmaları İblis'in de cinlerden olması sebebiyle olmalıdır.

"İnsanlardan bazıları cinlerden bazılarına sığınıyorlardı ve onlar, bunların azgınlıklarını arttırıyorlardı."

Cinlerin kendileri hakkında bilgi verdikleri bu bölümün bu âyeti ile onu takip eden âyet cinlerin sözlerinden değildir. Allah onların verdikleri bilgilerin arasına girerek insanlara konuyla ilgili verilmek istenen mesaj tamamlanmaktadır.

Müfessirler, âyetin tefsirinde cahiliye döneminde Arapların ıssız bir vadide konaklamak zorunda kaldıklarında; *"Kötülerin şerrinden bu vadinin efendisine sığınıyorum"* der ve bununla o ıssız yerin efendisi olan cinin kendilerini koruyacağına inanırlardı anlamında şeyler anlatırlar. Bunun üzerine cinler onları daha çok korkutur ve daha çok sığınmaya koyulurlardı. Böylece sapıklıkları artmış olurdu. Bazı müfessirler ise azgınlıkları artan cinler olurdu derler. Çünkü insanlar onlara sığındıklarından kendilerinde olağanüstü bir güç vehmeder, kibirlenir ve azgınlaşırlardı.

Ancak anlatılanın sadece Arapların söz konusu uygulamalarını vehmettirecek şekilde yorumlanması eksik olur. Arapların söz konusu uygulamaları bir örnekten ibarettir. Cinlere insanların farklı türde sığınmaları da söz konusudur ve bu mesele evrenseldir. Günümüzde sadece Müslüman toplumlarda değil, diğer toplumlarda da kaybolan yahut çalınan eşyanın bulunması, hazine bulma, gelecekle ilgili haberler vs. gibi konularda cinlerden medet umup onlara sığınanlar vardır.

Cinler, kendileri hakkında bilgi verirken: **"Biz sanmıştık ki insanlar da cinler de Allah hakkında asla yalan söylemezler"** şeklindeki sözlerinden sonra araya girilerek bazı insanların onlara sığındıklarından söz edilmesi dikkat çekicidir. Yani cinler bu kadar bilgi ve muhakemeden yoksun iken insanlardan bazıları onlara sığınmakta ve kendilerine yardım edebileceklerine inanmaktadır!

"Onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiç kimseyi tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı."

Cinler de sorumlu varlıklar olduklarından aralarından bazıları ölümden sonra diriliş ve hesaba inanırken bazıları da buna inanmamaktadır; aralarında mümin olanlar da vardır, kâfir olanlar da vardır.

"Doğrusu biz göğü yokladık da onu sert bekçilerle ve alev huzmeleriyle doldurulmuş bulduk. Dinlemek için biz orada bazı yerlerde otu-

ruyorduk. Fakat şimdi bizden kim dinleyecek olsa, pusu kurmuş bir alevle karşılaşıyor."

Anlatımdan anlaşılan cinlerin göklerde dinleme yerleri edindikleridir. Müfessirlerin aktardıklarına göre cinler melekler arasında geçen konuşmalardan bir şeyler kapıyorlar, fakat kaptıkları bilgilere birtakım yorumları kataрак onları irtibat kurdukları kâhinlere aktarıyorlardı. Ancak Kur'ân indirilmeye başlandığında göklerdeki koruma artmış ve cinlerden dinlemeye kalkışan olursa alev toplarıyla kovulmuştur. Müfessirler, Peygamberin gönderilişinden itibaren artık onların dinleme imkânları kıyamete kadar kaldırılmıştır, derler. Peygamberin gönderilişinden önce de aslında sağlıklı bilgiler edindiklerine dair bir şey söylenmemekte, dinlemeye çalıştıkları ifade edilmektedir. Ancak Kur'ân'ın indirilmeye başlamasıyla gökte daha sıkı tedbirler alınmaya başlanmıştır. İşte bu sırada cinler: **"Doğrusu bilmiyoruz, yeryüzündekiler için bir kötülük mü isteniyor, yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?"** deyip alınan bu sıkı tedbirlerin nedenlerini araştırmaya koyulmuşlardır. Nihayet *Nahle* denilen yerde Peygamberle karşılaşmışlar ve Kur'ân'dan bir pasajı dinlediklerinde bunun sebebini anlamışlardır.

"Şüphesiz ki aramızda iyiler de vardır onlardan düşük seviyede olanlar da. Biz ayrı ayrı yollar tuttuk."

Sorumlu varlıklar olmalarının sonucu olarak onlar da insanlar gibi farklı yollar takip ediyorlar. Aralarında iyileri var, daha aşağı seviyede olanları; iman edenleri var, iman etmeyenleri var.

Cinler bunu söylerken aralarında da ıslah edilmeye ihtiyaçları olduğunu söylemek istiyorlar.

"Anladık ki yeryüzünde Allah'ı asla acze düşüremeyeceğiz ve kaçmakla da asla O'ndan kurtulamayacağız."

Kur'ân'ı dinledikten sonra bu sözü söylemişlerdir. Dinledikleri Kur'ân'ın üzerlerindeki etkisi o kadar derin olmuştur ki en güçlünün Allah olduğunu ve O'na karşı gelinemeyeceğini anlamışlardır. O halde kurtuluş O'nun emirlerine boyun eğmekte ve O'na kul olmaktadır.

"Doğrusu biz o doğru yola ileteni işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse ne zarara uğrar ne de haksızlığa uğramaktan korkar."

O cinler Kur'ân'ı dinledikten sonra söylenenlere kesin iman etmişler. Daha önce de dikkat çektiğimiz üzere onların Kur'ân'dan dinledikleri inanç esaslarından olan tevhit konusuna dair bir pasaj idi ve inanç esasları bakımından insanlarla cinler arasında bir fark yoktur.

Kişi inanmakla mükâfatı hak eder. Cinler, Allah'ın mükâfat verirken kimseye haksızlık etmeyeceğini yani eksik mükâfat vermeyeceğini de anlamışlardır.

"Aramızda Müslüman olanlar da var, hak yoldan sapmış olanlar da var. Müslüman olanlar, doğruyu araştıranlardır. Yoldan sapmış olanlara gelince onlar; cehenneme yakıt oldular."

Cinlerin ateşten yaratıldıkları bilinmektedir. Ateşten yaratıldıkları halde ateşle cezalandırılmaları mümkün mü?

Topraktan yaratılmış olan insan sert bir toprak parçasıyla kendisine vurulduğunda nasıl acı çekiyorsa ateşten yaratılmış olan cinin ateşle cezalandırılması da mümkündür. Cinler ateşten yaratılmış olsa da artık hisseden canlı bir varlık haline gelmiştir.

Ayrıca âyetlerden sorumlu varlıklar olan cinlerin cehenneme ve cennete girecekleri anlaşılmaktadır.

Günümüz de bazıları cin diye ayrı bir varlığın bulunmadığını ve o çevrede görülüp tanınmayan kimselere, kısaca yörenin yabancılarına cin denildiğini ileri sürmektedir. Mecazi olarak böyle birine *cin* demek mümkündür ama bu, cin diye insandan ayrı bir varlığın olmadığı anlamına gelmez. Her şeyden önce cinler, insanın yeryüzüne gelmesinden önce var idiler ve insanlar topraktan yaratılmışken onlar ateşten yaratılmışlardır. Burada da ifade edildiği gibi gökte olup biteni dinlemek üzere göklerde oturma yerleri edinebiliyorlar. Oysa insanlar için böyle bir durum söz konusu değildir.

Halk kesiminin cinler hakkında yanlış inançlara sahip olmaları cinlerin varlığını inkâr etmeyi gerektirmez. Yapılacak şey, insanlara doğruyu anlatmaktır.

وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾
وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾ وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ
عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي

وَلَٓا اُشْرِكُ بِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾
قُلْ اِنّ۪ي لَنْ يُج۪يرَن۪ي مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾
اِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِه۪ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ لَهُ
نَارَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْر۪ٓي
اَقَر۪يبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبّ۪ٓي اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ
فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ
يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِه۪ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا
رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

16. Şayet doğru yolda gitmiş olsalardı onlara bol bol su verirdik.

17. Bu yolla imtihan edelim diye yaptık. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse Rabbi onu meşakkatli bir azaba sokar.

18. Şüphesiz ki mescitler Allah'a aittir. O halde Allah'ın yanında başka birini katarak ona dua etmeyin.

19. Allah'ın kulu kalkmış O'na dua ederken tıpkı bir keçe gibi üzerine üşüşeyazdılar.

20. De ki: "Ben yalnızca Rabbime dua ederim ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmam."

21: De ki: "Ben size ne bir zarar vermeye mâlik olabilirim ne de bir yarar."

22. Şunu da de ki: "Kimse beni Allah'a karşı koruyamaz ve O'ndan başka herhangi bir sığınak bulamam."

23. Ancak Allah'tan ve O'nun mesajlarından bir tebliğde bulunmam bundan müstesnadır. Kim Allah'a ve peygamberine karşı gelirse ona, içinde ebediyyen kalacağı cehennem ateşi vardır.

24. Kendilerine yapılan tehdidi gördüklerinde kimin yardımcılarının daha güçsüz ve sayıca daha az olduğunu göreceklerdir.

25. De ki: "Size yapılan tehdidin vaktinin yakın mı yoksa uzak mı olduğunu bilmiyorum."

26. Gaybı bilen O'dur ve gaybına kimseyi muttali kılmaz.

27. Ancak peygamberler içinden uygun bulup seçmiş olduğu müstesnadır; bu peygamberin önünden ve ardından gözetliyiciler görevlendirir.

28. Böylece (peygamber, görevlilerin) **Rablerinin mesajlarını tebliğ ettiklerini, yaptıklarını kuşattığını ve her şeyi tek tek tespit ettiğini kesin olarak bilsin.**

"Doğru yolda gitmiş olsalardı" ifadesiyle kimin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ama kim kastediliyor olursa olsun hüküm geneldir.

16. âyette **"onlara bol bol su verirdik"**le kastedilen bol nimetlerin verilmesidir. İnsanların gıdaları su sayesinde yetiştiğinden mecazi anlamda kullanılmıştır.

O halde dinin emirlerine uymak toplumun dünya hayatının düzelmesine ve dünya mutluluğuna da sebep olmaktadır. Ancak sıkıntı ve fakirlikle imtihan edildiği gibi bol nimetlerle de imtihan olur. Bu yüzden istikamet üzere oldukları takdirde bol nimetlerle mükâfatlandırılırlar ama dünya hayatı imtihan dönemi olduğundan ve hayat da devam ettiğinden dolayı imtihan da devam etmektedir. Allah insanları çeşitli vesilelerle sınamaktadır; fakirlikle, zenginlikle, sağlıkla, hastalıkla vs. O halde zengin olmak hep insanın hayrına bir şey olarak düşünülmemelidir. Önemli olan, imtihanı başarmaktır.

"Şüphesiz ki mescitler Allah'a aittir. O halde Allah'ın yanında başka birini katarak ona dua etmeyin"

Mescitler anlamına gelen *mesacid* secdeye kapanırken yere temas eden organlar anlamına da gelmektedir. Bu yüzden bazı müfessirler bununla söz konusu organların kastedildiğini söylemişlerdir. Buna göre mescitler de söz

konusu organlar da Allah tarafından yaratılmışlardır. O halde mescitlerde ve mescitlerin dışında bu organlarla başkalarına secde etmeyin; duanızda, ibadet ve isteklerinizde başkasını Allah'a ortak koşmayın denilmektedir.

Mescitlerle Mescid-i Haram'ın mı, kilise ve havraların mı yoksa Müslümanların ileride inşa edecekleri mescitlerin mi kastedildiği konusunda da farklı görüşler ileri sürülmüştür. Söz konusu edilen yerlerin tamamı Allah'a ibadet etmek için inşa edildiklerinden hepsinin kastedildiğini söyleyebiliriz.

"Allah'ın kulu kalkmış O'na dua ederken tıpkı bir keçe gibi üzerine üşüşeyazdılar."

Âyet hem olumlu hem de olumsuz olarak tefsir edilmiştir. Bazı müfessirler bunun, Peygamberin cinlerle ikinci görüşmesini anlattığını söylemektedir. Buna göre Peygamber ikinci kez cinlerin Kur'ân dinledikleri yere gitmiş ve namaz kılıp Kur'ân okurken binlerce cin ne dediğini duymak için etrafına üşüşmüşlerdir.

Bazı müfessirlere göre ise âyet, Peygamber Allah'a ibadet ediyor ve Kur'ân okuyor diye insanların ve cinlerin onun aleyhine kenetlenip karşı koyduklarını anlatmaktadır.

Âyetin bağlamına ikinci görüş daha uygundur kanaatindeyiz.

"De ki: 'Ben yalnızca Rabbime dua ederim ve başkasını O'na ortak koşmam."

Ben Allah'a dua ediyor ve O'na ortak koşmuyorum. Buna karşı koyacak bir şey yok ki bana karşı kenetlenip karşı çıkıyorsunuz. Esasında bana karşı gelmenizin tek sebebi, Allah'ın adını O'na ortak koşmadan duymanızdır. Asıl kınanacak şey, Allah'a ortak koşmaktır ve siz bunu yapıyorsunuz. Ben inancımı sadece anlatıyorum. Ama siz, sizin gibi inanmıyorum diye bana saldırıyorsunuz. Ben sadece sizi Allah'ın birliğine davet ediyorum. Size herhangi bir baskı uygulamıyorum.

De ki: "Ben size ne bir zarar vermeye mâlik olabilirim ne de bir yarar." Şunu da de ki: "Kimse beni Allah'a karşı koruyamaz ve O'ndan başka herhangi bir sığınak bulamam."

Ben size zarar da veremem, fayda da sağlayamam. Ben Allah'ın ortağı değilim ki size bunları yapabileyim. Benim böyle bir iddiam yok. Sizin dediğinize uyup Allah'a ortak koşacak olsam beni Allah'a karşı koruyacak kimse yoktur. Zarar ve fayda kişinin kendi elinde olan bir şeydir. İnanan ve Allah'a kulluk eden fayda görecek, inanmayan da zarar görecektir. Siz de benim bu söy-

lediklerimden ibret alın. Allah'ın azabı geldiğinde şu ortak koştuklarınız sizi koruyamaz. Allah'tan başka sığınak yoktur. Siz de O'na sığının.

"Ancak Allah'tan ve O'nun mesajlarından bir tebliğde bulunmam bundan müstesnadır. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse ona, içinde ebediyyen kalacağı cehennem ateşi vardır."

Benim görevim sadece Allah'tan gelenleri size tebliğ etmektir. Sizi bu tebliğ ettiklerime inanmaya zorlayamam. Benim böyle bir görevim yoktur. Allah'a ve Peygamberine karşı gelirseniz, sonunuz cehennemdir. O halde kendisine fayda veren de zarar veren de kişinin kendisidir.

"Kendilerine yapılan tehdidi gördüklerinde kimin yardımcılarının daha güçsüz ve sayıca daha az olduğunu göreceklerdir."

Âyetin indiği dönemde müşrikler zengindi ve taraftarları çoktu. Onlar bununla övünüyor hatta bunu Allah'ın da kendilerinden yana olduğunun bir delili olarak sayıyorlardı.

Söz konusu tehditle Bedir gününün mü yoksa genel anlamda dünya hayatının mı veya ahiretin mi kastedildiği konusunda farklı görüşler vardır. Vakıa Bedir savaşında güçlerine ve çokluklarına güvenen müşrikler yenilgiye uğramış, onu başka yenilgiler takip etmiş ve nihayet Arabistan yarımadasında kısa bir zaman içinde bütünüyle yenilgiye uğramışlardır. Ahirette de ne bir kimsenin ne de tapmakta oldukları putların onlara bir yardımı olacaktır.

"De ki: 'Size yapılan tehdidin vaktinin yakın mı yoksa uzak mı olduğunu bilmiyorum."

Muhtemelen müşrikler tehdit edildikleri vakti sormuşlar ve âyet onların bu sorularına bir cevap olarak gelmiştir. Tehdit edildikleri vakti belirlemenin bir yararı olsaydı Allah onu da bildirirdi. Ne var ki vaktin belirsizliği insanlar üzerinde daha etkilidir. Peygamber de o vakti bilmez ama o vakit mutlaka gelecektir.

"Gaybı bilen O'dur ve gaybına kimseyi muttali kılmaz. Ancak peygamberler içinden uygun bulup seçmiş olduğu müstesnadır; bu peygamberin önünden ve ardından gözetliyiciler görevlendirir."

Gelecekte vuku bulacak şeyleri kimse bilemez. Onu bilen sadece Allah'tır. Allah dilerse dilediği miktarı peygamberlerine bildirir. Ancak kıyametin ne zaman kopacağı meselesi hariç. Onu ne bir peygambere ve ne de meleklere bildirmiştir.

Kâhinlerin kehanet yoluyla ve evliyanın keşf yoluyla gaybı bildiklerine dair iddiaların tamamı batıldır. Peygambere gaybi bir bilgi geldiğinde bir koruma altında gelir. Önünden ve ardından gözetleyicilerin bulunması bu nedenledir. "**Böylece** (peygamber, görevlilerin) **Rablerinin mesajlarını tebliğ ettiklerini, yaptıklarını kuşattığını ve her şeyi tek tek tespit ettiğini kesin olarak bilsin.**" Böylece peygamber, kendisine gelen vahyin kesin olarak Allah'tan geldiğini bilir. Ayrıca bilir ki kendisine gelen meleklerin ne yaptıklarını ve kendisinin ne yaptığını Allah kesin olarak bilmektedir.

73.
Müzzemmil Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 20 âyettir. 10, 11 ve 20. âyetlerinin Medine'de indirildiği rivayet edilmiştir. Sûre adını ilk âyette geçen ve örtülerine bürünen ve yük yüklenmiş olan anlamına gelen **"el-Müzzemmil"** kelimesinden almaktadır. Peygamberlik görevine hazırlık, Peygamberin görevleri ve ahiret sûrenin ele aldığı konulardır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿٢﴾ نِصْفَهُٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَل۪يلًاۙ
﴿٣﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْت۪يلًاۜ ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلًا
ثَق۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ ق۪يلًاۜ ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ
فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَو۪يلًاۜ ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْت۪يلًاۜ
﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَك۪يلًا ﴿٩﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey örtüsüne bürünen!**
2. **Az bir kısmı hariç olmak üzere gece** (ibadete) **kalk.**
3. **Yarısını yahut bundan biraz eksiğini.**
4. **Ya da biraz arttır ve Kur'ân'ı tane tane oku.**
5. **Şüphesiz ki biz sana sorumluluğu ağır bir söz indireceğiz.**
6. **Çünkü gece kalkışı hem daha etkilidir hem de söz bakımından daha sağlamdır.**
7. **Bir de gündüz senin için uzun bir uğraş var.**
8. **Rabbinin adını an ve tüm benliğinle O'na yönel.**
9. **O doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde sen de onu koruyucu edin!**

Müzzemmil kelime olarak iki anlama gelmektedir: Örtülerine bürünen, bir de yük yüklenen. Müfessirlerin âyeti tefsirleri de bu iki anlama göre olmuştur. Kelimeyi gerçeği üzere örtü anlamına alanlar genellikle Peygamberin Hira mağarasında ilk vahiy aldığında fevkalade etkilenip evine giderek eşi Hatice'ye *"Beni örtün, beni örtün!"* dediğini, korkusu geçip rahatlayıncaya kadar bu şekilde kaldığını söylerler. Müzzemmil kelimesi onun bu halini ifade etmektedir. Hâlâ örtülerine bürünmüşken Cebrail gelmiş ve *"Ey örtüsüne bürünen..."* vahyini getirmiştir.

Kelimeyi yük yüklenen anlamına alanlar ise bununla peygamberlik yükünün kastedildiğini söylerler.

Her halükarda söz konusu hitapla Peygamber dikkatli olmaya, uyanık davranmaya çağırılıyor ve artık büyük bir sorumluluğun altına girdiği kendisine hatırlatılıyor.

Bu büyük sorumluluğun yerine getirilebilmesi için hazırlık yapmak üzere gece ibadeti kendisine emrediliyor. Peygamberden gecenin çoğunu, yarısını veya daha azını yahut biraz fazlasını ibadet ederek geçirmesi isteniyor. Vefatına kadar peygamberlik görevini yerine getirdiğinden dolayı bu ibadeti de vefatına kadar devam ettirmiştir. Çünkü bu ibadeti kendisine güç ve sıkıntılara katlanma direnci kazandırıyordu.

Gece ibadetinin belkemiğini Kur'ân okumak teşkil etmektedir. Bu bağlamda Peygamberden Kur'ân'ı tertil üzere/tane tane okuması istenmektedir. Kur'ân'ın acele etmeden tane tane okunması, sadece harflerin mahreçlerine ri-

ayet ederek lafız olarak okunması değil, kalp huzuruyla anlatılanları anlamaya çalışarak ve anlatılanlar üzerinde düşünerek okunmasıdır. Örneğin Allah'tan söz edildiğinde kişinin, kendisinin de yaratıcısı olan Allah'ın büyüklüğünü hissetmesi, müjde ve tehdit âyetleri geçtiğinde kalbinde sevinç veya ürperti duyması, emir ve yasaklardan söz edildiğinde hayatında bunlara ne kadar riayet ettiğinin muhasebesini yapması, kısacası Kur'ân'la canlı bir iletişime geçmesidir.

Maturidi, âyetin tefsirinde şöyle demektedir: *"Kur'ân, sadece kıraatinin güzelleştirilmesi için indirilmemiştir. O, üç şey sebebiyle okunur:*

a. Kıyamet gününe kadar korunup kaybolmasın ve unutulmasın diye.

b. Anlatılanlardan ibret alınsın, onda yer alan Allah'ın kulları üzerindeki hakları ve kulların birbirleri üzerindeki hakları gibi ahkâmı anlaşılsın diye.

c. Onunla amel edilsin, kişi öğütlerinden ibret alsın diye.

Böylece Müslümanlar Kur'ân'ı kendilerine rehber edinir, emirlerine uyar ve sakındırdıklarından sakınırlar. Namazda okunan Kur'ân'dan maksat da anlatılan bu hususların tamamıdır.

Bunlara ancak âyetleri üzerinde düşünmek ve onu tane tane okumakla ulaşılabilir. (Maturidî, V, 290).

Kur'ân'ın kıyamete kadar korunması amacıyla okunması, ilk dönemlerde gerekliydi ama günümüz için artık böyle bir okumaya ihtiyaç kalmadığı ortadır. Çünkü artık Kur'ân'ın unutulması yahut kaybolması ihtimali ortadan kalkmıştır. Geriye iki okuma kalıyor ki biri bilgilenmek için okunması, ikinci ise amel etmek için okunmasıdır.

"Şüphesiz ki biz sana sorumluluğu ağır bir söz indireceğiz."

Gecenin uzunca bir miktarını ibadetle geçirmesinin Peygamberden istenmesi, *ağır bir söz* olan Kur'ân'ın sorumluluğunu üstlenmeye bir hazırlıktır. Gece uykusundan fedakârlık ederek ibadete kalkamıyorsa bu ağır yükü yüklenemez.

Peygamber üzerindeki Kur'ân'ın ağırlığı iki yönden değerlendirilebilir:

a. Vahyini alışı ağırdı. Nitekim Kur'ân vahyini alırken soğuk günde boncuk boncuk ter döktüğü nakledilmektedir.

b. Kur'ân'ın tebliği, emir ve yasaklarının yerine getirilmesi, ağır bir işti. Çünkü Peygamber, dünyanın tamamını karşısına alarak bu dini yayacaktı.

Bu iki sebeple Kur'ân'ın sorumluluğunu yüklenmek ağırdı ama ahiretteki karşılığı da o oranda büyük olacaktır.

Gece ibadet için kalkmanın önemi şu şekilde açıklanmaktadır:

“Çünkü gece kalkışı hem daha etkilidir hem de söz bakımından daha sağlamdır.”

Gece ibadetinin belkemiğinin, Kur’ân okumak olduğuna dikkat çekmiştik. Kur’ân okumaktan maksat da âyetleri üzerinde derin derin düşünmek olunca gece sessizliğinde Kur’ân okumanın önemi açıktır. Söz konusu vakitte zihin meşgalelerden uzaktır, insana huzur ve sükûn hâkimdir ve insan kendini bütünüyle anlama ve düşünmeye verebilir. Hem gece ibadetine riyanın karışması ihtimali de yoktur.

Gecenin gündüzden farkı:

“Bir de gündüz senin için uzun bir uğraş var.”

Gündüz vaktinin uğraşlarının çokluğu, Kur’ân âyetleri üzerinde düşünmeye ve kendini kalp huzuruyla Allah’a ibadete vermeye gece kadar elverişli değildir. Çünkü gündüz geçimle uğraşma zamanıdır. Peygamber de olsa gündüz vaktinin geçim meşgalesi, insanların gidip gelmeleri, ses ve gürültü, dini tebliğ görevi, toplumsal sorunlar vs. gibi meşgaleler bu vakti doldurmaktadır.

“Rabbinin adını an ve tüm benliğinle O’na yönel.”

Gündüzün meşgalelerine rağmen bu vakitte de Allah’ı anmaktan gafil kalma. Bir iş yaptığında o işin Allah’ın dinine uygun olup olmadığına bak. Bütün benliğinle O’nun emir ve yasaklarına uymaya çalış.

“O doğunun ve batının Rabbidir. O’ndan başka ilâh yoktur. O halde tek dayanağın O olsun.”

Gece Allah’a ibadet etmenin gayesi, gündüz meşgalelerinde emir ve yasaklarının gözetilmesidir. Bu takdirde kişi bütün benliğiyle O’na yönelir. Çünkü evrende yegâne hükümran Allah’tır. O halde bütün işlerde O’na tevekkül etmeli.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ
أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾
وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ
وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا

شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَى
فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ
كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ
وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

10. Söylediklerine sabret ve yanlarından kibarca uzaklaş.

11. Nimet içinde yüzen o yalanlayanları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.

12. Çünkü yanımızda bukağılar ve bir cehennem vardır.

13. Boğaza takılıp kalan bir yiyecek ve acıklı bir azap vardır.

14. O gün yer ve dağlar sarsılıp sallanacak ve dağlar eriyip akan bir kum yığınına dönüşecektir.

15. Firavun'a bir elçi gönderdiğimiz gibi size de bir elçi; üzerinize tanıklık edecek bir şahit gönderdik.

16. Firavun, o elçiye karşı geldi. Biz de onu şiddetli bir şekilde yakaladık.

17. Peki, inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlaştıran o günden nasıl korunacaksınız?

18. O gün gök paramparça olacaktır. Böylece O'nun vaadi yerine gelmiş olacaktır.

Yukarıda 5. âyette Kur'ân için *ağır bir söz* denilmişti. Biz de âyetin tefsirinde, ağır olmasının nedenlerinden birinin, inkâr edenlerin tamamının Peygambere karşı cephe açması olduğuna dikkat çekmiştik. Kur'ân her ne kadar isteyen inansın ve isteyen inanmasın diyor ve hem Peygamber hem de Müslümanlar herhangi bir kimseye inanması konusunda bir baskı yapmıyor olsalar da inkâr edenler saldırgandır. Peygamber, İslam'ı tebliğ etmeye başlamasından itibaren saldırganlığa başlamışlar, iman edenlere işkence ve baskı uygulamaya koyulmuşlardır. İnanmayanların saldırganlığı o gün de vardı, bugün de vardır ve yarın da var olacaktır. Bu sebeple ta ilk dönemde indirilmiş olan bu sûrede Peygambere, inkâr edenlerin söylediklerine sabretmesi öğütlenmekte-

dir. Kuşkusuz Peygambere yapılmış olan bu tavsiye onun şahsında bütün inananlara yapılmıştır.

Bu arada Peygambere **"yanlarından kibarca uzaklaş"** emri, artık onlara dini tebliğ etmekten vazgeç anlamına alınmamalıdır. Aksine, terbiyesizce ve seviyesizce sözler söylediklerinde onlara cevap verip onların seviyesine düşme ve bütün bağları koparıp artık tebliğ etme ortamını yok edecek davranışlarda bulunma, nazikçe oradan uzaklaş denilmektedir.

Peygambere sataşma ve zenginliğin kendilerine verdiği güven sayesinde ayrıca İslam'ın en çok kendilerinin önünü tıkayacağı endişesiyle zengin kesimin Peygamberle ve davasıyla alay edecekleri bilinen bir husustur. Her dönemde peygamberlerin karşısına çıkan toplum kesimlerinin başında bu şımarık zenginler gelir. Bu kesimin, onlara imrenen halk tabakası üzerindeki etkisi de bilinmektedir. Bu sebeple yüce Allah: "**Nimet içinde yüzen o yalanlayanları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver**" demektedir. Bu dünya hayatında onlar cezalandırılırlar ama ahirette azapları daha çetin olacaktır: "**Çünkü yanımızda bukağılar ve bir cehennem vardır. Boğaza takılıp kalan bir yiyecek ve acıklı bir azap vardır.**" Orada ellerine ve ayaklarına zincirler vurulacak, o şekilde cehenneme atılacaklardır. Cehennemdeki yiyecekleri ise boğaza takılıp kalan bir yiyecek olacaktır. O halde bu dünya hayatında kendilerine verilmiş olan nimetlerin tam zıddı ile karşılaşacaklardır.

Cehennemde çekecekleri azap anlatıldıktan sonra söz konusu azaba başlangıç kıyametin kopması olduğundan, onun kopacağı günün dehşetinden söz edilmektedir: "**O gün yer ve dağlar sarsılıp sallanacak ve dağlar eriyip akan kum yığınına dönüşecektir.**"

Ahirette başlarına gelecekler hatırlatıldıktan sonra dünya hayatında da Firavun'un uğradığı cezaya benzer bir cezaya çarptırılabilecekleri hatırlatılıyor:

"**Firavun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi size de bir peygamber, üzerinize tanıklık edecek bir şahit gönderdik. Firavun, o peygambere karşı geldi. Biz de onu şiddetli bir yakalayışla yakaladık.**"

Mekke müşriklerinin zenginleri, zenginlikleri ve güçleriyle övünüyor ve bu durumu kendileri için yeterli bir güvence olarak görüyorlardı. Bu yüzden onlara bu gibi hususlarda kendilerinden çok daha ileri olan Firavun misal getiriliyor ve inkârda ısrar edip zulümlerine devam ettikleri takdirde Firavun'un akıbeti kendilerine hatırlatılıyor: Firavun, peygambere karşı çıktı ve helak oldu. Siz de size gönderilen peygambere karşı çıkmaya devam ederseniz helak olacaksınız.

Diyelim ki bir şekilde dünya azabından kurtuldunuz, kıyamet koptuğunda ne yapacaksınız?

"Peki, inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlaştıran o günden nasıl korunacaksınız? O gün gök parçalanacaktır. Böylece O'nun vaadi yerine gelmiş olacaktır."

إِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

19. Bu, bir öğüttür; artık dileyen Rabbine bir yol edinir.

20. Rabbin biliyor ki sen gecenin üçte ikisinden biraz eksiğini, yarısını veya üçte bir kadarını kalkıp ibadetle geçiriyorsun. Seninle birlikte olanlardan bir grup da bunu yapıyor. Gece ve gündüzü ölçüp biçen Allah'tır. O, sizin bu gece ibadetine riayet edemeyeceğinizi bildiği için sizi affetti. O halde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. O, biliyor ki aranızda hastalar var; bir kısmınız Allah'ın lütfundan rızık elde etmek üzere yola çıkacak bir kısmınız ise Allah yolunda savaşacaktır. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için her ne hayır takdim ederseniz Allah

katında onu, hatta daha hayırlısını ve mükâfat itibarıyla daha fazlasını bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyin, Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

Müslümanların güçsüz oldukları dönemlerde de güçlü oldukları dönemlerde de Kur'ân'ın bir öğüt olduğu dileyenin bu öğüdün gereğini yapacağı ve dileyenin ise ona uymayacağı, yani İslam dinine girme konusunda kimseye baskı yapılmayacağı defalarca ifade edilmiştir. Oysa Müslümanların zayıf oldukları dönemlerde onları dinlerinden vazgeçirmek için inkâr edenlerin baskı ve işkenceleriyle karşılaşmışlardı. İşkence altında ölen Müslümanlar bile vardı. Buna rağmen Müslümanlar ne denli güçlenirlerse güçlensinler başkalarına İslam dinini seçmeleri konusunda baskı yapamazlar. Hatta başkalarının Müslümanlara baskı ve şiddet uygulaması sebebiyle patlak veren savaşta bile Müslümanlar üzerindeki baskı ortamı ortadan kaldırıldıktan sonra o savaşa son verilir. (Bakara 2/191).

İnancından dolayı baskı uygulamak ve zor kullanmak batıl inançlara sahip olanların işidir. Müslümanların tarihi başka inanç mensuplarının tarihiyle karşılaştırıldığında inanç konusunda baskı yapmadıkları, hep başkalarının onlara baskı yaptıkları görülecektir. Müslüman kesimden baskıya dair ferdi olaylara rastlansa bile bu, dinin kendi emri değil o kişinin hatasıdır.

20. âyetin Medine'de indirildiğine sûre başında dikkat çekmiştik. Bu âyette İslam'ın ilk dönemlerinde emredilen gece namazının hafifletildiğinden söz edilmektedir. Aslında ta başından itibaren gece namazının Müslümanlar için bir emir olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bazı âlimlere göre başta Müslümanlara da bu namaz farz kılınmış fakat bu âyetle nafile bir namaz haline getirilmiştir.

Konuyla ilgili âyetlerin anlatımından anlaşılan ta başta bu namazın Peygambere farz kılındığı, fakat Müslümanların bir kısmının gönüllü olarak bu ibadete katıldıkları ve buna riayet etmek için azami gayret sarf ettikleridir. İşte bu âyetle gece ibadet etmenin önemli bir hayır olduğuna işaret etmekle birlikte Müslümanların kendilerini bu konuda zorlamamaları ve kolaylarına giden miktarla yetinmeleri öğütlenmektedir.

74.
Müddessir Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 56 ayettir. Sûre adını ilk ayetinde geçen ve bürünüp sarınan anlamına gelen ***"el-müddessir"*** *kelimesinden almaktadır. Önceki sûrede olduğu gibi peygamberliğin görevlerinden ve inkârcıların iftiralarına karşı direnmenin gerekliliğinden söz etmektedir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ
﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾
فَاِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَس۪يرٌ ﴿٩﴾ عَلَى
الْكَافِر۪ينَ غَيْرُ يَس۪يرٍ ﴿١٠﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ey bürünüp sarınan!**
2. **Kalk ve uyar.**
3. **Rabbini yücelt.**
4. **Elbiseni temizle.**
5. **Pislikten uzak dur.**

6. Yaptığın iyiliği büyük görüp de başa kakma.

7. Rabbin için sabret.

8. Sur'a üflendiği zaman,

9. İşte o gün zorlu bir gündür.

10. Kâfirler için hiç de kolay değildir.

Müzzemmil süresinin ilk ayetine dair yapılan yorumlara benzer yorumlar yapılmıştır. Buna göre *"ey örtülerine bürünen!"* hitabına, vahyin kesilmesi nedeniyle *"ey sıkıntıya bürünen!"* yahut *"ey peygamberlik yükünü yüklenen!"* gibi anlamlar verilmiştir.

İlk indirilen vahyin, Müddessir sûresinin ilk beş ayeti olduğunu söyleyenler olmuşsa da yaygın kanaat, ilk indirilen ayetlerin İkra' sûresinin ilk ayetleri olduğu ve ardından bir süreliğine vahyin kesildiği yönündedir.

Bir rivayete göre Peygamber, ilk vahyin gelişinden sonra vahyin kesilmesi nedeniyle son derece üzülmüş ama bir gün yolda yürürken gök tarafından bir ses duymuş, başını yukarı kaldırmış; bir de ne görsün, Hira mağarasında kendisine gelen melek, yer gök arasında bir kürsüye oturmuş kendisine seslenmektedir. Bunu görünce dehşete kapılmış, hemen eve gelerek: *"Beni örtün!"* demiştir. Evdekiler hemen üzerini örtmüşler. Ardından gelen vahiy: *"Ey örtülerine bürünen..."* diye başlayan bu ayetlerin ilk beşini getirmiştir.

Sûrenin indirilişine dair diğer rivayetler de sûrenin erken dönemde indirildiğini göstermektedir. İşte bu erken dönemde indirilen vahiy ile bütün peygamberlerin ortak vasıfları olan *uyarma* göreviyle Peygamber görevlendirilmektedir: *Kalk ve putperestliğe dalmış olan kavmini uyar. Değilse onları da kendilerinden önceki putperestlerin uğradıkları akıbet beklemektedir.*

Yine Peygamberlerin ortak ve ilk çağrıları olan sadece Allah'ı yüceltme yani *tevhid* ilkesi üçüncü ayette dile getirilmektedir. Allah dışında insanların yücelttiği yahut kendileri yücelik taslayanların tamamını bir tarafa itmek ve sadece Allah'a kulluk, dinlerin temel ilkesi olan tevhit ilkesini oluşturmaktadır.

Vahyin talimatı devam ediyor:

"Elbiseni temizle.

Pislikten uzak dur.

Yaptığın iyiliği büyük görüp başa kakma.

Rabbin için sabret."

"Elbiseni temizle" ile elbisenin maddi kirliliklerden temizlenmesi kastediliyor olabilir. Çünkü din manevi temizlik kadar maddi temizliğe de önem verir. Ancak Arap dilinde *elbise* iffet, ahlâklı olma, yakın çevre gibi anlamlar için de kullanılır. O halde elbisenin temizlenmesi ile kötü ahlâktan, iffetsizlik gibi hasletlerden uzak dur yahut yakın çevrenden başlayarak onları şirkten temizle gibi anlamlar da kastedilmiş olabilir.

Bütün bu anlamlar birbirleriyle çelişmediklerine ve hepsi de muhtemel olduğuna göre ayeti bütün bu anlamlara hamletmekte de bir sakınca yoktur.

Bununla birlikte ayeti sadece maddi kirliliklerden temizlenme anlamına alsak bile ardından gelen ayette riczle/pislikle manevi pislikler kastedilmektedir. Böylece dinin hem maddi hem de manevi temizlik isteği pekişmektedir.

Peygamberlik işi hem zor hem de büyük fedakârlıklar gerektirir. Yükün ağırlığı, insanların inatları vs. gibi olumsuzluklar insan psikolojisini etkiler. Yaptığım bütün bu fedakârlık ve iyiliğe rağmen insanlar nankörlük ediyorlar deyip yaptığı iyiliği başa kakmaması da Peygambere verilen ilk talimatlar arasında yer almaktadır.

Yine bu görevi yürütmek metanet ve sabır ister. Peygamber çetin, sürekli ve kesintiye uğramayacak bir mücadelenin içine girecektir. İşte bu sebeple de metanet gösterip sabretmesi istenmektedir.

Peygamberin kendisine bu uyarılar yapıldıktan sonra ona karşı çıkanlar uyarılıyor:

"Sur'a üflendiği zaman,

İşte o gün zorlu bir gündür.

Kâfirler için hiç de kolay değildir."

Ey Peygamber! Sen inanmayanların eziyetlerine katlan. Onlar bu yaptıklarının karşılığını göreceklerdir. Sura üflendiğinde sen yaptıklarının ve sabrının karşılığında mükâfatlarla karşılaşırken onlar için zorlu ve azap dolu bir dönem başlayacaktır.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ
لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ

اَنْ اَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾
اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ
﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ
يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَا اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَاُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ
مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾
وَمَا جَعَلْنَا اَصْحَابَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً
لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِيمَانًا
وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

11. O kimseyi bana bırak. Onu yarattığımda yapayalnızdı.

12. Kendisine bol servet verdim.

13. Göz önünde hazır oğullar verdim.

14. Kendisine bol imkânlar verdim.

15. Sonra daha da arttırayım diye tamahkârlık etti.

16. Ama hayır, (bu olamazdı)**; çünkü âyetlerimiz karşısında inatla direniyordu.**

17. Ben elbette onu sarp bir yokuşa tırmandıracağım.

18. Çünkü o düşündü, ölçüp biçti.

19. Kahrolası nasıl da ölçtü biçti!

20. Yine kahrolası nasıl ölçtü biçti!

21. Sonra düşündü.

22. Sonra da surat astı ve kaşlarını çattı.

23. Sonra da yüz çevirip ve küstahça büyüklendi.

24. Dedi ki: "Bu, süregelen bir sinirden başkası değil."

25. "Bu, ancak bir insanın sözüdür."

26. Onu yakıcı cehenneme atacağım.

27. Yakıcı cehennemin ne olduğunu sana kim bildirdi ki?

28. O, ne bırakır ne de terk eder.

29. İnsanın derisini kavurur.

30. Onun üzerinde on dokuz vardır.

31. Biz cehennem bekçilerini melekler dışında bir varlık grubundan seçmedik. Sayılarını da inkâr edenler için bir imtihan aracı kıldık. Böylece kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye bilsinler ve iman edenlerin imanı artsın. Ayrıca kendilerine kitap verilenlerle müminler kuşkuya kapılmasınlar. Kalplerinde hastalık bulunanlarla inkâr edenler de; "Allah bu misalle ne demek istedi ki?" desinler. İşte böylelikle Allah dilediğini, dileyeni saptırır ve dilediğini, dileyeni doğru yola erdirir. Rabbinin ordularını kendinden başkası bilmez. Bu ise insanlık için bir öğütten başkası değildir.

Rivayetlerden sözü edilen kişinin Velid b. Muğire olduğunu anlıyoruz. Müfessirler de bu görüştedir. Ama kuşkusuz hedef sadece Velid olsaydı Kur'ân gibi kıyamete kadar kalacak olan bir kitapta yer almazdı. İsminin gizlenmesi de benzerlerinin tamamı ayetin kapsamına girsin diyedir. Her zaman ve her yerde bu tip insanlara rastlanır.

Velid, Kureyş müşriklerinin zenginlerindendi. Bağları, bahçeleri, ticareti, atları, deve ve koyunları, köle ve cariyeleri vardı. Çok sayıda da oğulları vardı. Bilahare Müslüman komutanlar arasında şöhret bulan Halid b. Velid onun oğludur.

Velid gibi kimseler dünyaya gelirken aciz bir bebek olarak dünyaya geldiler; ne malları vardı, ne de çocukları. Ama büyüyüp mal ve servete, çoluk çocuğa sahip olunca Allah'a nankörlük ederek karşı çıkarlar. Kendilerine verilmiş imkânları kullanarak hak dini karalamaya çalışır, Kur'ân'ı insanların gö-

zünü boyayan bir büyü olarak tavsif eder, hak dini tebliğ eden Peygamberi ve o dinin savunucularını menfaat peşinde koşan, insanların gözlerini boyamaya çalışan ve saf zihinleri bulandıran kişiler olarak nitelerler. İşte bu kimselerin varacağı yer yakıcı cehennem olacaktır.

Nakledilen bir rivayete göre Velid b. Muğire Peygamberin yanına gitmiş ve okunan Kur'ân'dan etkilenmiştir. Müşrik arkadaşlarının yanında Kur'ân'dan hayranlıkla bahsedince, müşrikler o, Müslüman olursa herkes İslam'ı kabul eder diye endişeye kapılmışlar. Ebu Cehil, onu Müslümanlara yardakçılık yapmakla itham ederek gururuna dokunmuş, o da bu durumdan kurtulmak için düşünüp taşınmış ve kendisince bir yol bularak Kur'ân'ın bir büyüden ve insan sözünden başka bir şey olmadığını söylemiştir.

30. ayette geçen *on dokuz* sayısına dair geçmişte de günümüzde de pek çok şey söylenmişse de sonra gelen ayet göz önünde bulundurulduğunda bunların cehennem bekçileri olan melekler oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Tahrîm sûresinin 6. ayetinde cehennemin başında iri yapılı, sert tabiatlı ve Allah'ın emirlerini hemen uygulayan meleklerin bulunduğu bildirilmektedir.

Cehennemi koruyan bekçilerin on dokuz kişi olduğunu duyan müşrikler: *"Hem Âdem'den kıyamete kadar dünyaya gelmiş ne kadar münkir varsa bunların hepsi cehenneme girecek, hem de cehennemde toplanan bunca insana azap vermek için sadece on dokuz görevli bulunacakmış!"* diyerek alay etmeye başlamışlardır. **"Sayılarını da inkâr edenler için bir imtihan aracı kıldık"** ifadesi buna delalet etmektedir.

Cehennemi koruyan bekçilerin sayılarının on dokuz olduğunun belirtilmesi Yahudilerden gelen soruya cevap olarak indirildiği nakledilir. Kendilerinin yanındaki bilgi de bu şekilde idi. Böylece Kitap Ehli, aldıkları cevap nedeniyle Hz. Muhammed'in gerçek bir peygamber olduğunu bildiler ama yine de inanmadılar. İşte 31. ayette geçen gerçeği iyi bilmeleri ve kuşkuya düşmemeleriyle ilgili ifadenin de buna işaret ettiği belirtilmiştir.

Peygamberin peygamberliği konusunda kuşku duyan hasta kalpliler, bu az sayı ile Allah neyi kastediyor, derler. Aslında Allah'ın orduları hem sayı hem de güç bakımından öyle fazladır ki onu ancak Allah bilir.

İşte Allah bütün bunları insanların imtihanı için anlatmaktadır. Böylece kimi hak yoldan sapar, kimi de doğru yolu seçer. Allah kimseyi şu veya bu yolu seç diye zorlamaz, anlattıklarıyla sadece öğüt verir, ibret alacak olan insanın kendisidir.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ اِذَٓا اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَٓاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾

32. Hayır, andolsun aya,

33. Dönüp gittiğinde geceye,

34. Ağardığında sabaha,

35. Muhakkak ki o, büyüklerden biridir.

36. İnsanlık için bir uyarıcıdır.

37. İçinizden ileri geçmek veya geri kalmak isteyenler için.

Daha önce de birkaç kez dikkat çekmiştik: İnsanların Allah'tan başkasına yemin etmeleri caiz değildir. Allah'ın zaman ve mekâna yemin etmesi, onların önemine dikkat çekmek ve insanların bunlar üzerinde düşünmelerini sağlamak içindir. Burada aya, gecenin bitişi ve gündüzün başlamasına yemin edilmektedir. Bütün bu vakitler aydınlığa işaret ettikleri için burada bunlara yemin edilmektedir. Bunun, cahiliye karanlığının bitmek üzere ve İslam aydınlığının doğuşuna işaret ettiğini söyleyenler olmuşsa da bu anlamda olduğunu söylemek için elimizde kesin bir delilin olması gerekir.

Her zaman diliminin kendine has bir özelliği vardır ve onda cereyan eden olayları o zaman dilimi kuşatır. Bu zaman dilimlerine yemin edilmekle onların kuşattığı olaylar üzerinde düşünülmesi istenmektedir. Ayrıca bu zaman dilimlerine varıncaya kadar bütün zaman dilimlerine ve geceye son verebilen, gündüzü de başlatabilen Allah, dünya hayatına son verip kıyameti koparmaya ve onun zamanını da getirmeye kadirdir.

Yukarıda sözü edilen cehennem ve onun insanları yakıcılığı ile kendilerine yemin edilen bu zaman dilimleri insanlar için uyarıcı şeylerdir. Artık isteyen hazırlığını buna göre yapar, isteyen de yapmaz.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾
فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا
لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾
فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ
﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ
مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ
﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ
إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

38. Herkes yaptıkları karşılığında bir rehindir.

39. Ancak sağ ehli hariç.

40. Onlar cennetlerdedirler, soruyorlar.

41. Suçlulara.

42. “Sizi cehenneme sürükleyip sokan nedir?”

43. Dediler ki: “Biz namaz kılanlardan değildik.”

44. “Yoksulu yedirmezdik.”

45. “Dalanlarla biz de dalardık.”

46. “Hesap verme gününü yalanlardık.”

47. “Nihayet ölüm bize gelip çattı.”

48. Şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermeyecektir.

49. O halde bunlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar?

50. Sanki ürkmüş yaban eşekleri gibiler!

51. Aslandan ürküp kaçan.

52. Hayır, onlardan her biri kendisine açılmış sahifeler verilsin istiyor.

53. Hayır, hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar.

54. Hayır! O, bir öğüttür.

55. Dileyen ondan öğüt alır.

56. Allah'ın dilemesi hariç onlar öğüt alamazlar. Azabından sakınılmaya ehil olan ve bağışlama yetkisi bulunan O'dur.

Herkes, yaptığı amele rehindir, ona bağlıdır. Her insan bağımsız bir kişiliktir, bireysel olarak sorumludur. Ahirette de bizzat kendisinin yapıp ettiklerinin karşılığını görecek ve kimse kimsenin sorumluluğunu üstlenmeyecektir. Ancak kitaplarını sağ taraftan alanlar hariç, onlar rehin alınmışlıklarını çözmüş ve iyi amelleri sebebiyle kötü amellerin rehini olmaktan ve onların boyunduruğundan kurtulmuşlardır. Onlar cennetin bahçelerinde şarıl şarıl akan pınarların olduğu yerde nimetler içerisinde yüzmektedir.

Dünya hayatında iken inkâr edenler o müminleri küçümsüyor, horluyorlardı. Şimdi o küçümsedikleri müminler onlara soruyorlar: **"Sizi cehenneme sürükleyip sokan nedir?"**

Dünya hayatında onları yaratana karşı nankörlük etmiş olan, yalan söylemeyi adet haline getirmiş olan o kâfirler, birtakım gerçekleri gizlemenin artık bir yararının olmadığını anlamış, cennet ehlinin sorularına doğru cevaplar veriyorlar:

"Biz namaz kılanlardan değildik.

Yoksulu yedirmezdik.

Dalanlarla biz de dalardık.

Hesap verme gününü yalanlardık.

Nihayet ölüm bize gelip çattı."

Kendi ağızlarından kısaca özgeçmişleri budur. Allah'a karşı görevlerini yerine getirmiyorlardı, kullara karşı da. Namaz kılmıyorlardı ve yoksulları da doyurmuyorlardı.

Öyle ciddi, sorumlulukların bilincinde olan bir hayatları yoktu. Yaptıklarını, söylediklerini düşünerek yapmıyor ve söylemiyorlardı. Öylesine yaşıyorlardı! Biri peygamber delidir, büyücüdür ve yalancının tekidir mi dedi, onlar

da koroya katılıyorlardı. Batıl ile uğraşan ve ahlâksızlıklara dalan mı gördüler, onlar da düşünmeden dalıyorlardı.

Hayatı, yaşadıkları hayattan ibaret sanıyorlardı; ahireti inkâr ettiklerinden ona hiçbir hazırlık yapmamışlardı. İşte böyle bir hayat sürerken ölüm gelip çattı.

Şayet ahiret diye bir şey varsa, Allah'tan başka taptıkları ve kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarını sandıkları tanrıları onlara şefaat edeceklerdi ama onların da kendilerine bir yararı olmadı. Şimdi amellerinin rehini olarak kalakaldılar.

"O halde bunlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar?"

Ahirette şefaatçileri olmayacağına göre neye güveniyorlar? Bu Kur'ân önemli hatırlatmalarda bulunuyor. Körü körüne bana uyun da demiyor, onları düşünmeye davet ediyor. Kâinatın yaratıcısının karşısına çıkacak ve yaptıklarınızın hesabını vereceksiniz diyor. Ama onlar, "**sanki ürkmüş yaban eşekleri gibiler! Aslandan ürküp kaçan.**" Kur'ân'dan bu şekilde kaçıyor, onu duymak istemiyorlar.

"Ürkmüş yaban eşeği gibi kaçmak" Arapların kullandıkları bir deyimdir. Yaban eşekleri bir tehlike sezdiklerinde öyle ürküp kaçarlar ki başka bir hayvan böyle kaçamaz. Bu sebeple Araplar, çok korkarak aklı başından gitmişçesine kaçanı, aslan görmüş yaban eşeğine benzetirler.

"Hayır, onlardan her biri kendisine açılmış sahifeler verilsin istiyor."

Onlar işi öyle inada bindirdiler ki hiçbir uyarı ve öğüt onlara fayda vermiyor. Allah'ın, onlardan her birine tıpkı peygamberlerine vahiy gönderdiği gibi kendi adlarına yazılmış mektup göndermesini, bu mektupta Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğunun açıkça yazılmasını ve ancak bu takdirde Peygamberin çağrısına *evet* diyebileceklerini söylüyorlar.

Kuşkusuz, yüce Allah onlara istedikleri şekilde yazılı metinler de indirebilirdi. Ama onlar yine inanmayacaklardı.

"Hayır, hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar."

Bu inatlarından ve bitmez tükenmez isteklerinden anlaşılıyor ki aslında onlar ahirete inanmıyorlar, aymazlıkları bundandır. Ama bu aymazlıklarına rağmen bu Kur'ân süregelen bir büyü değildir. "**Asla! O, bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır.**" Kur'ân Allah katındandır ama onlara dayatılacak değildir. İsteyen bundan öğüt alır, isteyen de bunun hesabını vermeyi ahirete bırakır ve orada bunun hesabını verir.

Ta ilk dönemlerde indirilen ayetlerde Kur'ân'ın bir öğüt olduğu, inanma ve inanmama konusunda insanlara baskı yapılamayacağı söyleniyordu. Belki o zaman Müslümanların baskı yapacak güçleri yoktu. Ama Müslümanlar güçlendikten sonra da bu söylem devam etti. Bu çizgiden hiçbir sapma olmadı. Yine de şu inkâr edenler bilsinler ki her şey Allah'ın izniyledir. O izin vermedikçe hiçbir şey olmaz: "**Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Azabından sakınılmaya ehil olan ve bağışlama yetkisi bulunan O'dur.**"

Kıyâme Sûresi

Mekke'de indirilmiş olan sûre, 40 âyettir. Adını, ilk âyetinde geçen ***"el-kıyâme"*** *kelimesinden almıştır. Kıyamet koparken meydana gelecek olaylar, öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme gibi meseleleri anlatır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِۙ ﴿١﴾ وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ
الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُۜ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِر۪ينَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُر۪يدُ
الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُۚ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِۜ ﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُۙ ﴿٧﴾
وَخَسَفَ الْقَمَرُۙ ﴿٧﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُۙ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ
الْمَفَرُّۚ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَۜ ﴿١١﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍۨ الْمُسْتَقَرُّۜ ﴿١٢﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hayır! Kıyamet gününe yemin ederim.**
2. **Hayır! Kendini kınayan kişiliğe de yemin ederim.**
3. **İnsan kemiklerini toplamayacağımızı mı sanıyor?**
4. **Aksine biz onun, parmaklarını bile düzeltmeye kadiriz.**

5. **Yok yok, insan günah ve ahlâksızlıklara devam etmek istiyor.**
6. **Kıyamet günü de ne zamanmış? diye soruyor.**
7. **Gözler dehşetle çaktığında,**
8. **Ay karardığında,**
9. **Güneşle ay bir araya getirildiğinde,**
10. **İşte o zaman insan: "Nereye kaçmalı?" der.**
11. **Heyhat! Hiçbir sığınak yoktur.**
12. **O gün gidilecek yolların tek varış noktası Rabbinin huzurudur.**

Yüce Allah'ın bir şeye veya zamana yemin etmesi o şeyin veya zamanın önemine dikkat çekmek anlamı taşıdığına daha önce değinmiştik. Kıyametin insan açısından önemi ise ortadadır.

Yeminden önce *lâ:hayır* diye başlanması, devam eden bir sözün devamı olduğu izlenimi verir ki o da müşriklerin kıyameti inkâr ettiklerinin bilinmesidir. O halde buradaki *lâ* ile *"hayır, durum sizin sandığınız ve iddia ettiğiniz gibi değildir"* anlamı kastedilmektedir. Yeminle birlikte kullanıldığından iddialarını reddetme konusunda yemin, sözü pekiştirmektedir.

"Kişilik" kelimesiyle tercüme ettiğimiz *nefis*, bir şeyin kendisi, benlik, can, ruh gibi anlamlara gelir. Kur'ân-ı Kerim'de ise insanın kişiliği anlamında kullanılmaktadır.

Müfessirler genellikle *"kendini kınayan kişilik"*le mümin kişiliğin kastedildiğini söylerler. Mümin kişi, kötülük işlediğinde bundan dolayı kendisini kınar. İyilik işlediğinde de neden daha fazlasını işlemedim diye kendisini kınar.

Kâfir kimse ahirette pişmanlık duyup kendi kendisini kınayacağından onun kişiliğinin kastedildiğini söyleyenler de vardır. Aslında herkesin kıyamette kendisini kınayacağını; iman edenler neden daha çok amel etmedik diye, iman etmeyenler ise neden iman edip iyi ameller işlemedik diye kendini kınayacağını böylece iman eden-etmeyen herkesin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.

Kıyamet ve kınayan kişiliğe yemin edildikten sonra Mekki sûrelerin temel konularından biri olan ahirete iman konusuna geçiliyor:

Müşrikler, binlerce yıl önce ölmüş olan ve kemikleri çürüyüp dağılmış toprak haline gelmiş bulunan kimselerin parçalarını bir araya getirmek mümkün mü, diye soruyorlardı. Sorularının altında bunun mümkün olamayacağını ileri sürmek vardır. Onlara cevap olarak yüce Allah, değil onların iri kemik-

lerini, kemiklerin en nahifi olan parmak ucu kemiklerini de toplayıp düzeltmeye kadiriz demektedir.

Müfessirlerin çoğu, parmakların düzeltilmesiyle kastedilenin, parmakların birleştirilerek deve ve hayvanların ayakları gibi düz kılınması olduğunu söylemişlerdir. (Taberi, XXIV, 51; İbnu Atiyye, VI, 455; İbnu Âdil, XVI, 94-95) Buna göre şöyle denilmektedir: *Biz, daha önce el ve ayaklarınızda parmaklar yaptık buna kadir olduğumuz bellidir. Ama dilesek el ve ayaklarınızın parmaklarını hem toplayabilir ve hem de hayvanların ayakları gibi düz bir hale bile getirebiliriz. Ey inkâr edenler, o zaman hayvanlar gibi ellerinizi kullanmadan yiyeceğinizi ağzınızla toplar yersiniz.* (İbnu Abdisselam, VII, 194).

Aslında onlar Allah'ın çürümüş ve dağılmış kemikleri toplamaya ve insanı tekrar diriltmeye kadir olduğunu biliyorlar ama işlemekte oldukları günahlara ve ahlâksızlıklara devam etmek istiyorlar. İşte bu sebeple**: "Kıyamet günü de ne zamanmış? diye soruyor"**lar. Bir gün gelip kıyametin kopacağını biliyor ama inanmak istemiyorlar. Soruları bundan. Ama onlar inanmak istemeseler de:

"Gözler dehşetle çaktığında,

Ay karardığında,

Güneşle ay bir araya getirildiğinde,

İşte o zaman insan: "Nereye kaçmalı?" der.

Heyhat! Hiçbir sığınak yoktur."

O gün mutlaka gelecek ama inkâr edenler için iş işten geçmiş olacaktır. Ne kaçacak yer ne de yardımlarına koşacak bir kimse vardır. **"O gün gidecek bir tek yer vardır ve o da Rabbinin huzurudur."** Huzura çıkacak ve yaptıklarının hesabını vereceklerdir.

يُنَبَّؤُا الْإِنْسَانُ

يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَى

مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ

وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ
اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٢﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٣﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا ﴿٢٤﴾
فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

13. O gün insana yaptıkları ve erteledikleri haber verilecektir.
14. Hatta işin gerçeği, insan ne yaptığını gayet iyi bilir.
15. Birtakım mazeretler ileri sürse de.
16. Acele ederek onunla dilini depreştirip durma.
17. Çünkü onu derleyip toplamak bize aittir.
18. Onu okuduğumuzda sen okunuşunu takip et.
19. Hem sonra onu açıklamak da bize aittir.
20. Hayır, siz acele olanı/dünyayı seviyorsunuz.
21. Ve ahireti bırakıyorsunuz.
22. O gün öyle yüzler var ki pırıl pırıldır.
23. Rablerine bakmaktadır.
24. O gün öyle yüzler de vardır ki asıktır.
25. Beli kıracak olanın başına getirileceğini anlamıştır.

Başka kaçış yerinin bulunmadığı ve insanın hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıktığı gün yaptığı amellerin tamamı; daha önce yaptıkları, daha sonra yapacakları, öne aldığı, geri bıraktığı, büyük veya küçük amellerinin hepsi hiçbir şey atlanmaksızın insana haber verilecektir. Bunları işleyen insanın kendisi olunca, birtakım mazeretler ileri sürse de aslında bunların tamamını gayet iyi bilmektedir.

16-19. âyetlerin tefsirinde müfessirler şu anlamda şeyler söylerler: Cebrail Kur'ân'ı vahyettiğinde Peygamber, kendisine vahyedilenleri unuturum korkusuyla veya bir an önce ezberleyip insanlara onları tebliğ edeyim endişesiyle alelacele tekrar ediyordu. Âyetlerde bu şekilde acele etmemesi istenmekte, Kur'ân'ı hafızasında toplayıp kendisine ezberletmenin, ezberlediklerini insanlara tebliği etmesini sağlamanın Allah'a ait olduğu ifade edilmektedir.

Müfessirlerin neredeyse ortak kanaati olan bu yorum, birtakım rivayetlerle de desteklenmektedir.

Söz konusu âyetlerin, kendilerinden önceki âyetlerle ve kendilerinden sonra gelenlerle bir münasebetlerinin bulunmadığını ileri sürerek Kur'ân'a ilaveler ve ondan çıkarmaların bulunduğunu ileri süren Rafızî'lerden bazı kimselerin bulunduğuna da dikkat çeken bazı müfessirler, buna da cevap vererek birkaç yönden münasebetin bulunduğunu söylerler.

Şöyle ki:

Muhtemeldir ki bu sûre indirildiğinde söz konusu âyetlere gelince Peygamber acele ediyordu ve bu âyetler, bir ara uyarı mahiyetinde indirildi. Tıpkı hoca ders anlatırken sağa sola dönen öğrenciye *"sağa-sola dönme, dersi dinle"* deyip sonra asıl konusuna dönmesi gibi. Ders notları tutulup hocanın her dediği yazılmışsa, hocanın öğrenciyi uyarı mahiyetindeki sözleri konu bütünlüğünü bozucu gibi görünür.

İleri sürdükleri bir diğer münasebet de şöyledir:

Bu âyetlerden hemen sonraki âyette inkâr edenlerin *acele olanı* sevdikleri ifade edilmektedir. Böylece dinde bile olsa acele etmenin iyi bir şey olmadığı anlatılmıştır.

Arada münasebetin bulunduğuna dair daha başka gerekçeler de ileri sürülmüştür. (Razi, XXX, 222-223; İbnu Âdil, XVI, 102-103). Ancak ileri sürülen bu gerekçelerin hiçbiri tatmin edici değildir. Bizce ileri sürülen gerekçeler içerisinde en tutarlısı Razi'nin Kaffal'dan naklettiği şu görüştür:

"Hitap Peygambere değil, yukarıda, ***"O gün insana yaptıkları ve erteledikleri haber verilecektir"*** *âyetinde sözü edilen insandır. O insana çirkin amelleri sıralanıp amel defteri eline verildiğinde:* ***"Oku kitabını, bugün hesap sorucu olarak kendi kendine yetersin"*** *(İsra 17/14) denilecektir. O da korkusundan ve bir an önce ne var ne yok diye acele edip dili dolanıp gevelemeye başlayınca, kendisine:* ***'Acele ederek dilini depreştirip durma. Çünkü (****verdiğimiz söz veya hikmet gereği)* ***onu derleyip toplamak bize aittir. Onu okuduğumuzda*** *(söylenenleri yaptığını ikrar ederek)* ***okunuşunu takip et. Sonra onu****(n yani işlediklerinin durumunu ve gerektirdiği cezaları)* ***açıklamak da bize aittir.'*** *Kısacası, âyetlerde kâfir kimseye işledikleri ayrıntılı bir şekilde okunacağı anlatılmaktadır. Anlatımda dünya hayatında şiddetli bir tehdit ve ahirette şiddetli bir korkutma vardır."*

Razi'nin belirttiğine göre Kaffal, görüşünü belirttikten sonra: *"Her ne kadar destekleyecek rivayetler yoksa da bu, aklın reddedemeyeceği güzel bir yorumdur"* demiştir. (Razi, XXX, 223-224). Bizce de Kaffal'ın bu görüşü, âyetler arasındaki münasebeti ortaya koyan gayet isabetli bir görüştür.

Ayrıca Kur'ân'ın Cebrail tarafından Peygambere vahyediliş şeklinin onun kalbine indirme suretiyle olduğunu (Bakara 2/97. Şuarâ, 26/193) düşündüğümüzde Kaffal'ın görüşünün ne kadar isabetli olduğu anlaşılacaktır. O zaman müfessirlerin: *"Okuduğumuzda denilirken, aslında okuyan Cebrail'dir ama onu gönderen Allah olduğundan... aslında açıklayan yani Kur'ân'ı insanlara tebliğ eden Peygamberdir ama..."* şeklindeki tevil ve yönlendirmelerine de ihtiyaç kalmaz.

"Hayır, siz acele olanı/dünyayı seviyorsunuz. Ve ahireti bırakıyorsunuz."

Ey inkâr edenler, aslında siz de Allah'ın o çürümüş kemikleri toplayabileceğini biliyorsunuz, ama dünya sevginiz ve ahiret için birtakım zevklerden vazgeçmek istemeyişinizden dolayı buna inanmak istemiyorsunuz. Dünya sevgisi, ahirete inanmanızı size unutturmuştur. Ama inansanız da inanmasanız da **"O gün öyle yüzler var ki pırıl pırıldır. Rablerine bakmaktadır."** İşte bunlar, inananlardır. O gün onlar mutluluk içerisindeler ve Allah'ın kendilerine cennette vereceği nimetleri bekliyorlar.

Müfessirlerin çoğu, **"Rablerine bakmaktadır"** sözünü gerçek anlamıyla alıp ahirette cennette olanların *Allah'ı görmeleri* şeklinde yorumlamaktadırlar. Ne var ki burada hesap gününden söz edilmektedir. Bu sebeple hesap günü amel defterlerini sağ taraftan alanların, cennette nail olacakları nimetlere bir an önce kavuşma beklentisi içinde oldukları anlatılmaktadır. Âyetin cennette Allah'ın görülmesi yahut görülmemesiyle bir ilgisi yoktur.

"O gün öyle yüzler de vardır ki asıktır. Belinin kırılacağını anlamıştır."

Diğer taraftan amel defterlerini sol taraftan alan kâfirlerin suratları asıktır. Büyük bir felaketle karşı karşıya kaldıklarını anlamışlardır.

كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ
الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾
فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ

﴿٣٣﴾ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٥﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

26. Hayır, can boğaza gelip dayandığında,

27. "Yok mu bir doktor?" dendiğinde,

28. Ayrılık vaktinin geldiğine inanıldığında,

29. Ayaklar birbirlerine dolandığında,

30. İşte o gün sevk edilecek yer, Rabbinin huzurudur.

31. Fakat o, ne sadaka verdi ne de namaz kıldı.

32. Ama yalanlamış ve yüz çevirmişti.

33. Sonra gerine gerine evine çekip gitmişti.

34. Yazık sana yazık!

35. Yine yazık sana yazık!

36. İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?

37. O, dökülen bir damla meniden değil miydi?

38. Sonra asılı duran bir parça oldu. Sonra Rabbi ona bir şekil verdi de düzgün bir biçime soktu.

39. Ondan da iki cinsi; erkek ve dişiyi var etti.

40. Şimdi bunları yapanın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?

Hesap gününde iman edenlerle inkâr edenlerin durumları ve iman edenlerin duyacakları mutluluk ile inkâr edenlerin o perişan hali anlatıldıktan sonra bu dünya hayatının ebedi olmadığı hatırlatılarak ölümün gelip çatmasından ve inkâr edenler için artık fırsatın kaçırıldığından söz edilmektedir.

Can gelip boğaza dayandığında telaşla kurtaracak doktor aranır. Ama ayrılık vakti gelmiştir. Ayaklar birbirlerine dolanır. Bir hayat bitmiş ve yeni bir hayat başlamıştır. Artık gidilebilecek tek bir yer vardır, o da Allah'ın huzuru-

na gidip önceki hayatında yaptığının hesabını vermektir. Kişi istese de isteme-se de oraya sevk edilecektir.

Kişi oraya sevk edildiğinde eğer fakiri doyurmamış, namazı kılmamış, Peygamberi yalanlayıp yüz çevirmişse vay onun haline. Oysa o, dünya haya-tındayken Peygamberi yalanlamaktan gurur duymuştu ve gerine gerine evi-ne gitmişti.

Bu anlatılanlar, inkâr eden kişinin içine düşeceği perişanlığı gözler önüne sererken ahiretin bir delili olarak da zikredilmektedir. Gerçekleri yalanlarken, yaratıcısını hafife alıp O'na isyan ederken gerine gerine ne işler başardığı duy-gusuna kapılan kişinin bu yaptıkları karşılıksız kalmayacaktır. Elbette onun cezalandırılması gerekir. Bunun cezasını ahirette çekecektir. İşte bu durum ahireti gerekli kılmaktadır. Değilse bu yaptıkları karşılıksız kalmış olacaktır.

Kendisine akıl ve irade verilen insanların bir kısmı gerçekleri kabul edip onlar doğrultusunda kendine bir yol çizerken, gerçeklere sırt çeviren, onlara karşı çıkan ve öncekinden farklı bir yol çizenlerin akıbetleri aynı olmamalıdır. Her iki kesimi yaratan Allah, onları eşit tutmamalıdır ve tutmayacaktır.

İnsan, kendisine verilen akıl ve iradeye rağmen bu dünya hayatında hiç-bir kural tanımadan yaşayacağını ve başıboş olduğunu mu sanıyor? Onu bir damla sudan yaratan, ana rahminde onu değişik evrelerden geçiren ve aciz bir halde doğarken ona güç ve kuvvet veren Allah, o kişinin canını aldıktan son-ra onu tekrar diriltemez mi?

76.
İnsan Sûresi

Tümünün Mekke'de, tümünün Medine'de, bir kısmının Mekke'de, bir kısmının da Medine'de indirildiğini söyleyen rivayetler bulunmaktadır. 31 âyetten oluşan sûre adını ilk âyetinde geçen ***"el-insan"*** *kelimesinden almaktadır. Zaman anlamına gelen* ***"Dehr"*** *ismi yanında başka isimlerle de anılmaktadır.*

Sûre insanı konu edinmektedir; yaratılış aşamaları, sorumlulukları ve iman edenlere ahirette hazırlanan nimetlerle inkâr edenlere hazırlanan cezalardan bahsedilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـٔاً مَذْكُوراً ﴿١﴾ اِنَّا خَلَقْنَا
الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَل۪يهِ فَجَعَلْنَاهُ سَم۪يعاً بَص۪يراً ﴿٢﴾ اِنَّا
هَدَيْنَاهُ السَّب۪يلَ اِمَّا شَاكِراً وَاِمَّا كَفُوراً ﴿٣﴾ اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ سَلَاسِلَا۟
وَاَغْلَالاً وَسَع۪يراً ﴿٤﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً ﴿٥﴾
عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْج۪يراً ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَط۪يراً ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّه۪ مِسْك۪يناً وَيَت۪يماً

وَاَسِيرًا ﴿٨﴾ اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَٓاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾
اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ
وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزٰيهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾
مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَٓائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ
ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ
وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَا۠ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ
فِيهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ
عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ اِذَا رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾
وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ
خُضْرٌ وَاِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّٓوا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَٓاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **İnsanın anılan bir şey olmasından önce çok uzun bir süre geçmedi mi?**
2. **Şüphesiz ki biz, imtihan etmek için insanı karmaşık olan bir damla sudan yarattık. Bundan dolayı onu işiten ve gören bir varlık yaptık.**
3. **Ona doğru yolu gösterdik; ya şükreder veya nankörlük eder.**
4. **Kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık.**

5. **Şüphesiz ki iyi kimseler, karışımı kâfûr olan bir bardaktan içerler.**
6. **Öyle bir pınar ki, Allah'ın has kulları ondan içer ve onu bol bol akıtırlar.**
7. **O kullar adaklarını yerine getirirler, şerri salgın olan günden korkarlar.**
8. **Kendi canları onu çektiği halde yemeği bir yoksula, bir yetime ya da bir esire yedirirler.**
9. **"Sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için size yediriyoruz; sizden herhangi bir karşılık ya da bir teşekkür beklemiyoruz."**
10. **"Biz asık suratlı o sert günden dolayı Rabbimizden korkarız."**
11. **Allah o günün şerrinden onları korudu. Yüzlerine aydınlık ve gönüllerine mutluluk verdi.**
12 **Sabırlarına karşılık onlara bir cennet ve bir ipekli** (elbise).
13. **Orada divanlara kurulmuşturlar ve orada ne güneşin bir sıcaklığını, ne de bir soğuk görürler.**
14. **Gölgeleri üzerlerine sarkmıştır; meyveleri de kolayca ulaşabilecekleri yerdedir.**
15. **Gümüş kaplar ve billur kadehlerle onlara servis yapılır.**
16. **Gümüşten billurlar ve onların belirledikleri biçimde.**
17. **Onlara orada kâseler sunulur ki karışımı zencefildir.**
18. **Orada bir pınar var ki, selsebil diye isimlendirilir.**
19. **Onlara ölümsüz gençler servis yaparlar. O gençleri gördüğünde onları saçılmış bir inci sanırsın.**
20. **Nereye bakarsan orada bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün.**
21. **Üzerlerinde ince ve kalın yeşil ipek elbiseler ve gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.**
22. **Bu sizin için bir mükâfattır ve çabanız karşılık bulmuştur.**

İnsan ile Âdem'in, insan cinsinin veya âdemoğullarından her birinin kastedildiğini söyleyen görüşler vardır. Her ne kadar âyette ifade edilen *"anılmaya değer bir şey olmadan üzerinden uzun müddetin geçmesi"* hem Âdem, hem insan soyu ve hem de her insan için geçerliyse de anlatımdan Âdem'in kendisinin kastedilmiş olması daha muhtemeldir. Çünkü sonraki âyette Âdemoğullarının yaratılışı anlatılmaktadır. Âdem'in yaratılması göklerle yerin ve içindekilerin

yaratılmasından epey sonradır. Ancak âyette bundan çok, Âdem'in yaratılışının uzun bir süre aldığının kastedildiğidir. Kuşkusuz Allah, dileseydi *ol* derdi ve Âdem bir anda yaratılırdı. Ama Allah birkaç aşamadan geçmesini diledi. Böylece Âdem, toplanan toprağın çamur haline getirilmesi, mayalanmaya bırakılan çamurun şekillenecek kıvama gelmesi, şekillendikten sonra muhtemelen fırınlanarak kurutulmasının ardından kendisine ruh üfürülerek canlanması şeklinde yaratılmıştır. Söz konusu aşamalar üzerinden kaç yıl geçmiştir, onu Allah bilir. İşte Âdem canlanıncaya kadar anılacak değerde bir şey değildi. Aslında diğer insanların ana rahmine girmeleri, ana rahminde geçirdikleri aşamalar ve nihâyet doğmaları üzerinden de uzun müddet geçmektedir.

Önce babasının belinde küçücük bir damla su/sperm iken ana rahmindeki yumurta ile birleşmekte, ileride teşekkül edecek et, kemik, saç, tırnak, hâsılı vücudunun her bir maddesinin, ten, saç ve gözlerinin rengine varıncaya kadar bütün bunların temelini teşkil eden hususlar bu nutfede bulunmaktadır. İşte bu şekildeki bir karışımla ana rahminde insanın oluşma aşamaları başlamaktadır. Kendisine görme, işitme gibi organlar da lütfedilen bu varlık artık yükümlülüklere muhatap ve yaratılış amacı olan imtihana tabi tutulabilecek bir kıvama gelmiş olmaktadır.

2. âyettte insanın imtihan amacıyla yaratıldığı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu sebeple Allah'ın, tanınmak amacıyla insanın yaratıldığını dile getiren anlayışın İslam'la bir ilgisinin bulunmadığı açıktır. Kaldı ki ilk insanın yaratılışından önce melekler ve cinler yaratılmıştı ve bu iki varlık da Allah'ı biliyordu.

Allah insanı imtihan için yarattığından onu imtihana uygun yeteneklerle yaratmış, ona doğru yolu kendisine verdiği akıl ve gönderdiği peygamberler vasıtasıyla göstermiş ve onu doğru yahut batıl yolu seçme konusunda muhayyer bırakmıştır. Artık şükretmek yahut nankörlük etmek insana bırakılmış bir şeydir.

Şükretmez de nankörlük ederse ahirette onun için zincirler, demir halkalar ve alevli ateş hazırlanmıştır. Buna karşın şükreden kimseler, karışımı kâfûr olan bir bardaktan içerler. Cennette sunulan bu içki, insanın aklını başından almayan, dolayısıyla saçma sözler söylenmesine sebep olmayan ve baş ağrısı yapmayan hoş kokulu bir içkidir.

Yine cennettekiler, pınarların başında olacaklar ve gönüllerince eğleneceklerdir.

Ancak cennetlikler bu nimet ve ikramlara durup dururken kavuşmuş değillerdir. Dünya hayatında yaptıkları iyilikler sebebiyle buna kavuşacaklardır.

Çünkü onlar adaklarını yani dini vecibelerini yerine getirmişlerdir. Bir fıkıh terimi olarak *"adak"*, kişinin yerine getirmek zorunda olmadığı halde yerine getirmeyi taahhüt etmesi böylece kendisine onu zorunlu kılması ve verdiği sözü yerine getirmesidir. Ancak burada onu geniş anlamıyla alıp kişinin Allah'a verdiği sözü, kalubela'daki taahhüdü yerine getirmesi, İslam'ı kabul ederken Peygamberin getirdiği emir ve yasaklarına uyacağına dair zımnen söz vermesi anlamına almak gerekir ki bu durumda terim anlamıyla adak dâhil dini vecibelerin tamamı kastedilmektedir.

Cennetliklerin oraya girmelerinin sebeplerinden biri de, yoksul kimselere, öksüzlere ve esirlere yardımcı olmalarıdır.

8. âyettte geçen عَلَى حُبِّهِ ifadesindeki ـهِ zamirini Allah'a gönderen olmuştur. Buna göre *"Allah sevgisinden dolayı"* söz konusu kimselere yedirirler anlamını vermek gerekir. Söz konusu ifadeyi *seve seve* anlamına alıp âyette, söz konusu kimselere *"seve seve yedirirler"*, anlamını verenler de olmuştur. Kuşkusuz mesele sadece yedirmek değildir. Muhtaçların giyecek, barınak, eğitim ve benzeri diğer ihtiyaçları da aynı durumdadır.

Âyet, verilen anlamların hepsine muhtemel olup bu anlamlar arasında çelişki bulunmadığına göre âyetin bu anlamların tamamını içerdiğini söylemekte bir sakınca yoktur.

Onlar muhtaçlara yedirirken bunu başlarına kakmaz, **"Sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için size yediriyoruz; sizden herhangi bir karşılık ya da bir teşekkür beklemiyoruz. Biz asık suratlı o sert günden dolayı Rabbimizden korkarız"** der, tavır ve davranışlarıyla bunu ortaya koyarlar. Böyle davrandıkları için de **"Allah o günün şerrinden onları korudu. Yüzlerine aydınlık ve gönüllerine mutluluk verdi. Sabırlarına karşılık onlara bir cennet ve bir ipekli** (elbise) **verdi. Orada divanlara kurulmuşlardır ve orada ne güneşin sıcaklığını görürler ne de soğuk görürler. Gölgeleri üzerlerine sarkmıştır, meyveleri de kolayca ulaşabilecekleri yerdedir. Gümüş kaplar ve billur kadehlerle onlara servis yapılır. Gümüşten billurlar ve onların belirledikleri biçimde."** Kendilerine sunulacak içeceklerin bardaklarının ve sunulacak yemeklerin tabaklarının stilleri bile hesaba katılmıştır. Sadece bardak ve tabakların hoşa giden sitilleri seçilmekle kalınmamış servis yapanlar da seçilmişlerdir. Hatta cennetliklerin elbiseleri ve takıları bile hoşlarına gideceklerden seçilmiştir. Kısacası kendilerine verilen nimetlerin tamamı özenle seçilecek ve bu seçim onların zevklerine uygun olacaktır.

إِنَّا نَحْنُ

نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ

آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ

الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ

خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ

تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ

مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

23. Şüphesiz Kur'ân'ı peyderpey biz indirdik biz.

24. O halde Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan bir günahkâra veya nankör birine itaat etme.

25. Sabah-akşam Rabbinin adını an.

26. Gecenin bir bölümünde O'na secde et ve geceleri uzun uzun O'nu tesbih et.

27. Gerçek şu ki bunlar çarçabuk geçmekte olanı (dünyayı) **seviyor ve o çetin günü umursamıyor, terk ediyorlar.**

28. Onları biz yarattık ve bağlarını biz sıktık. Dilersek onları yok eder, benzerlerini getiririz.

29. Bu bir hatırlatmadır; dileyen, Rabbine giden bir yol tutar.

30. Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır.

31. Dilediğini/dileyeni rahmetine sokar. Zalimlere gelince, onlar için acıklı bir azap hazırlamıştır.

Müşriklerin itirazlarından biri de neden Kur'ân'ın topluca indirilmediğidir. Yüce Allah son kitabın bu şekilde indirilmesini dilemiştir. Kıyamete kadar kalıcı olan, böylece çok uzun süre uygulanacak olan bu kitabın hayata uygulana uygulana özümsenmesi ve ondan bir eksilme olmaksızın zaptedilmesi gerekiyordu ve öyle yapıldı.

Müşriklerin itirazına cevap olsun diye Allah, kendisinin bu şekilde indirilmesini dilediğini vurgulayarak belirtmektedir. Bunun Peygamber açısından doğurduğu birtakım sıkıntılar olduğundan dolayı ondan sabretmesi istenmektedir. Onlar her indirilene itiraz edecekleri için birtakım meselelerle ilgili hükümlerin indirilmesi beklenilecektir ve bunlar sabrederek direnmeyi gerektirir. Peygamber bu direncini sürekli kendisini bu görevle görevlendirmiş olan Allah'ı anarak elde edecektir. Nerede kâfirlere karşı sabır ve sebat telkin edilmişse hemen ardından Allah'ın zikri ve namazın emrolunması Kur'ân'ın üslubundandır. Bu nedenle burada da Peygambere: "**Sabah akşam Rabbinin adını an. Gecenin bir bölümünde O'na secde et ve geceleri uzun uzun O'nu tesbih et**" diye tavsiye edilmektedir. Ancak bu şekilde azmi bilenecek, inkâr edenlerin saldırılarına göğüs gerebilecektir. Peygamberlik ağır bir yüktür ve azmin sürekli yenilenmesi gerekmektedir. Söz konusu direnme ve sabrın en iyi araçları ise namaz kılmak ve Kur'ân okumaktır. Âyetlerde de tavsiye edilen budur.

Peygamberden, insanlardan korkarak yahut ahlâksız birinin gönlünü almak için inançlarından taviz vermemesi ve yamulmaması istenmektedir. Çünkü din Allah'ındır. Peygamberin onu yamultmaya ne hakkı, ne de yetkisi vardır. Onlar bu tür isteklerde bulunabilirler. Çünkü onlar için dünya önemlidir; onu ahirete tercih ederler. Ahiret onların umurunda değildir. Peygambere karşı çıkmalarının sebebi de budur. Hâlbuki onları Allah yaratmıştır. Onları güçlü kuvvetli hale getiren de O'dur. Dilerse onları yok eder, yerlerine O'na kulluk eden itaatkâr kulları onların yerine getirir. Hiçbir millet İslâm için vazgeçilmez değildir. Bugünün bütün Müslümanları bu dinden vazgeçecek olsalar bile Allah başkalarını onların yerine getirecek ve bu din kıyamet kopuncaya kadar kalacaktır.

"Bu bir hatırlatmadır, dileyen Rabbine giden bir yol tutar."

Allah yukarıda ifade edilen gücüne; inkâr edenleri yok edip yerlerine iman edenleri getirme kudretine rağmen iman etme ve etmeme konusunda

insanları serbest bırakmıştır. Dileyen Rabbine giden bir yol tutar, dileyen başka yollar seçer. Allah, peygamberleri vasıtasıyla insanlara doğru yolu gösterir. Tercih insanların kendilerine bırakılmıştır. Bununla birlikte ister doğru yolu seçsinler ister başka yollar seçsinler, bunların tamamı Allah'ın izni ve dilemesi çerçevesinde olmaktadır: **"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir, her şeyi yerli yerince yapandır."** İnkâr yolunu seçen de Allah'ın dilemesinin dışına çıkmış değildir.

Kelam ehli Allah'ın iki tür dilemesinin olduğunu söylerler: *Teşrii irade*, bir de *tekvini irade*. Teşrii iradesiyle insanların doğru yolu seçmelerini diler. Ancak baskı ve zorlaması yoktur. Tercih insanlara bırakılmıştır, onlar hangi yolu seçerlerse tekvini iradesi devreye girer ve onu yaratır.

"Dilediğini rahmetine sokar ve zalimler için acıklı bir azap hazırlamıştır."

Meşru olmayan yolları seçen Allah'ın dilemesinin dışına çıkmadığı gibi hak yolu seçen de dilemesinin dışına elbette çıkmamış olur. Teşrii iradesi doğru yolu seçmesini diler. Bunun yanı sıra insanların doğru yolu seçmeleri için peygamberler göndermiştir. Bu sebeple batıl yolları seçenler, kendi kendilerine zulmetmişlerdir. Allah onlar için acıklı bir azap hazırlamıştır.

77.

Mürselât Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 50 âyettir. Adını, **"gönderilenler"** anlamına gelen ve ilk âyette geçen **"el-mürselât"** kelimesinden almaktadır. Sûre kıyametin kopmasının delillerini anlatmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًاۙ ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًاۙ ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًاۙ
﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًاۙ ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًاۙ ﴿٦﴾ اِنَّمَا
تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَٓاءُ فُرِجَتْ
﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ
﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Yemin olsun ardı ardınca iyilik için o gönderilenlere,**
2. **O esip savuranlara,**
3. **O yaydıkça yayanlara,**

4. **O seçip ayıranlara,**
5. **O öğüt bırakanlara,**
6. **Bir özür ya da bir uyarı için.**
7. **Şüphesiz, size vaat edilen mutlaka gerçekleşecektir.**
8. **Yıldızlar karanlığa gömüldüğünde**
9. **Gök yarıldığında,**
10. **Dağlar savrulduğunda,**
11. **Elçilere vakit belirlendiğinde,**
12. **Bunlar hangi güne ertelendiler?**
13. **Hüküm gününe.**
14. **Sen hüküm günü nedir, bilir misin?**
15. **O gün, yalanlayanların vay haline!**

İlk altı âyette sözü edilen güçlerle neyin veya kimin kastedildiği konusunda müfessirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi bunlarla rüzgârın, kimi meleklerin kastedildiğini söylerken kimi de bazı âyetlerde rüzgârın ve bazılarında ise meleklerin kastedildiğini söylemişlerdir. İlk âyetin tefsirinde *"iyilikle gönderilenlerin"* peygamberler olduklarını söyleyen de olmuştur.

Rüzgârın kastedildiğini söyleyenler, rüzgârın insanlara yağmur getirmesinden, ağaçları aşılamasından söz ederler. Meleklerin kastedildiğini söyleyenler, onların insanların yararına olan vahyi; Allah'ın emir ve yasaklarını getirdiklerini söylerler. Bunlarla peygamberlerin kastedildiğini söyleyenler ise onların, insanların yararına olan kuralları getirdiklerinden söz ederler.

Belki de bunlarla kimin ve neyin kastedildiğinin açıklanmaması, insanlara iyilik getiren herkesi ve her şeyi içersin, okuyucu kendisine iyilik getirenler üzerinde düşünerek bunları gönderenin insanları tekrar diriltmeye kadir olduğunu anlasın ve inandığı takdirde Allah'ın kendisine daha ne nimetler verebileceğini bilsin diyedir.

Müfessirlerin geneli, *esip savuranlar*la rüzgârın kastedildiğini, esip savurduğunda önünde duran bir şeyin olmadığını söylerler. Meleklerin kastedildiğini söyleyenler ise onların rüzgâr gibi hızlı hareket ettiklerini belirtirler.

Yine söz konusu güçlerle rüzgârın kastedildiğini söyleyenler, *yaydıkça yayanlar* âyetiyle rüzgârın yağmur getirdiğini, bulutları yaydığını, meleklerin kastedildiğini söyleyenler ise yağmur ve bulutlardan sorumlu meleklerin bu-

lutları yaydıklarını yahut yere indiklerinde kanatlarını yayarak indiklerini söylerler.

4. âyette *seçip ayıranlar*la melekler kastediliyorsa onlar hak ile batılı birbirinden ayıran vahyi getiriyorlar. Rüzgâr kastedildiğinde ise bulutları dağıtıp yok ettiği anlatılmaktadır.

Müfessirler, geri kalan âyetlerde anlatılanları da bu minval üzere yorumlarlar.

Âyetler, Müslümanların çevrelerinde olup biten tabiat olaylarına karşı duyarsız kalamayacaklarını, bütün bunlar üzerinde düşünüp ibret almaları gerektiğini anlatmaktadır. Ayrıca bütün bu olaylara gücü yeten Allah, elbette ölümlerinden sonra insanları tekrar yaratmaya da kadirdir ve bu olaylar kıyametin kopacağının da delilleridir. Bu sebeple ardından: " **Şüphesiz size vaat edilen mutlaka gerçekleşecektir"** denilmekte ve kıyametin şu sahnesi anlatılmaktadır: **"Yıldızlar karanlığa gömüldüğünde, Gök yarıldığında, Dağlar savrulduğunda, Elçilere vakit belirlendiğinde, Bunlar hangi güne ertelendiler? Hüküm gününe..."**

Peygamberler için kıyamet gününde bir vakit belirlenecek ve bu vakitte onlarla ümmetleri arasında hüküm verilecektir, Onlar kendilerine gelen vahyi ümmetlerine tebliğ ettiklerine dair şahitlik edeceklerdir. Şahitlik edecekleri o gün, insanlardan kimin cennete, kimin de cehenneme gideceğine hüküm verilecek gündür. İşte o günün önemine dikkat çekmek için yüce Allah, Peygamberine şöyle demektedir: **"Sen hüküm günü nedir, bilir misin? O gün yalanlayanların vay haline!"**

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾ أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

16. Önceki toplulukları helak etmedik mi?
17. Ardından sonrakileri de onlara katarız.
18. Suçluları işte böyle yaparız.
19. O gün yalanlayanların vay haline!
20. Sizi basit bir sudan yaratmadık mı?
21. Onu sağlam bir yere yerleştirdik.
22. Belli bir süreye kadar.
23. Buna güç yetirmişizdir; nasıl da güç yetireniz!
24. O gün yalanlayanların vay haline!
25. Yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?
26. Dirilere ve ölülere.
27. Onda yüksek yüksek dağlar yerleştirdik ve size tatlı sular içirdik.
28. O gün yalanlayanların vay haline!

Kıyamet gününe dair uyarıdan sonra inkâr eden önceki kavimlerin akıbetleri hatırlatılmaktadır. Bir toplumda hakkı kabul edecek kimse kalmadığı takdirde o toplumun helak edilmesi toplumsal bir yasadır. Bu nedenle önceki helak edilenlerin ardından gelenler de aynı duruma düşünce onlar da helak edildiler. Şu Mekke müşrikleri veya herhangi bir toplum uyarılır da aynı duruma düşürse onlar da helak edileceklerdir. Suçlu toplumların akıbetleri budur. Bu toplumlar dünya hayatında cezalandırılmış olsalar bile ahirette yine cezalandırılacaklardır: **"O gün yalanlayanların vay haline!"**

Bütün bunlar insan için birer uyarıdır. Allah'ın onları ölümlerinden sonra diriltmeye kadir olduğunun delilleridir. İnsan bir de kendi yaratılışına baksın. O, basit bir sudan/meniden yaratılmıştır. O basit su, sağlam bir mekâna yerleştirilmekte, belli bir süreye kadar orada kalmakta ve yaratılışını orada güvenli bir şekilde tamamlamaktadır. Buna rağmen inkâr eden insan, Allah'ın ken-

disine verdiği bu nimete nankörlük etmekte ve ölümünden sonra onu ilk kez yaratan Allah'ın tekrar yaratmaya kadir olamayacağını sanmaktadır. İşte bu sebeple de hesaba çekileceği gün, işte **"O gün yalanlayanların vay haline!"**

Ana rahminde insanın yaratılış aşamalarını tamamlaması için güvenli bir ortam hazırlayan yüce Allah, bununla da kalmayıp doğduktan sonra yeryüzünde yaşamını devam ettirme ortamını hazırlamıştır. Geçimini bu ortamda sağlamaktadır. Yeryüzüne çakılan yüksek dağlarla yeryüzünün güvenliği sağlanmış, diriler yeryüzünün üzerinde geçimlerini sağlamakta, ölüler de yerin altında tekrar yaratılacakları günü beklemektedir. Buna rağmen insan nankörlük ediyorsa hesaba çekildiğinde yine **"O gün yalanlayanların vay haline!"**

انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ انْطَلِقُوا
إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا
تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هَذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ
﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ
وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

29. Hadi o yalanladığınıza gidin.

30. Üç dallı bir gölgeye gidin.

31. O ne gölgeler ne de alevden korur.

32. Şüphesiz ki cehennem, kale gibi kıvılcımlar saçar.

33. Her kıvılcım sanki sarı develer gibidir.

34. O gün yalanlayanların vay haline!

35. Bugün konuşamayacakları bir gündür.

36. Kendilerine izin de verilmez ki özür dilesinler.

37. O gün yalanlayanların vay haline!

38. İşte bugün hüküm günüdür; sizi ve sizden öncekileri bir araya topladık.

39. Şayet bir planınız varsa, gösterin bana planınızı!

40. O gün yalanlayanların vay haline!

Yukarıda peygamberleri ve ahireti yalanlayanların hüküm gününde cezaya çarptırılacakları belirtilmişti. Bu âyetlerde ise söz konusu azabın nasıl olacağı anlatılmaktadır.

Hüküm verilmiş cehennemlikler belirlendikten sonra yalanladıkları cehennem azabına doğru sürüleceklerdir. Önce cehennem alevlerinden doğan ve kollara ayrılarak yükselen dumanla karşılaşacaklar. Ne var ki bu duman ne onları güneşin sıcağına karşı gölgeler, ne de alevlerden onları korur. Ardından alevlerin şiddetinden sağa sola sıçrayan kocaman kıvılcımlarla karşılaşacaklardır. Kıvılcımlar, kızgın develer gibi sağa sola sıçramaktadır. **"O gün yalanlayanların vay haline!"**

Cehenneme doğru yol alanlar dehşet içindeler, dilleri tutulmuş konuşamıyorlar. Özür dilemelerine de izin verilmeyecektir. Zira yalan mazeret beyan etmenin zamanı geçmiştir ve onların gerçek bir mazeretleri yoktur. **"O gün yalanlayanların vay haline!"**

Cehennemliklerin karşılaştıkları bu sahneler, onlar cehenneme girmezden önce mahşer yerinde karşılaştıkları manzaralardır.

"**İşte bugün hüküm günüdür; sizi ve sizden öncekileri bir araya topladık.**"

Bütün insanların mahşerde hesap vermek için bir arada toplandıkları gün, insanlar arasında hüküm verilecek, mazlumların hakları zalimlerden alınacak, herkes yaptığının karşılığını hiçbir haksızlığa uğramadan alacaktır.

Bu dünya hayatında türlü türlü dümenler çevirmiş olan o inkâr edenler azarlanarak onlara şöyle denilecektir: **"Şayet bir planınız varsa, gösterin bana planınızı!"** Ne var ki onları cehennem azabından kurtaracak bir yol bulamayacaklardır.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا
يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ
مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ
﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

41. **Şüphesiz ki takva sahipleri gölgeliklerde, pınar başındadırlar.**
42. **Canlarının istediği meyveler** (içerisindedirler).
43. **Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin, için.**
44. **İyilik edenleri biz işte böyle mükâfatlandırırız.**
45. **O gün yalanlayanların vay haline!**
46. (Sizler de) **yiyin ve bir süre dünyadan haz alın; ancak sizler suçlularsınız.**
47. **O gün yalanlayanların vay haline!**
48. **Onlara: "Rükûa varın" dendiğinde rükûa varmazlar.**
49. **O gün yalanlayanların vay haline!**
50. **Bundan sonra artık hangi söze inanacaklar!**

Kıyamet gününde inkâr edenlerin başlarına gelecekler önceki âyetlerde anlatılmıştı. Burada da inananların görecekleri ikram ve saygınlık anlatılmakta ve ardından yine Peygamber ve ahireti inkâr edenler tehdit edilmektedir.

İnananlar, gölgede pınarların başında olacaklardır. Canlarının çektiği meyveler yanı başlarında durmaktadır. Eskimeyen pörsümeyen meyveler. Dilediklerini yemekte serbest olacaklar. O meyvelerin tükenmesi diye bir durum da söz konusu değildir. Bunlar, dünya hayatında işlemiş oldukları iyiliklerin karşılığıdır. İyilik edenler işte böyle mükâfatlandırılacaklardır.

Ya dünya hayatında ahireti yalanlamış olanlar: **"O gün yalanlayanların**

vay haline!" O halde o gün gelmezden önce bu dünya hayatında geri kalan ömürleri kadar bir miktar yararlansınlar. Çünkü bu dünya hayatının sonuna gelip ahirete intikal ettiklerinde, **"O gün yalanlayanların vay haline!"**

Bütün bu gerçekleri önlerine seren, onlara deliller sunan, kendi nefislerinden deliller getiren, önceki milletlerin başından geçmiş olanları onlara anlatan, dünya ve ahiretin hallerini açık bir şekilde gözler önüne seren bu Kur'ân'a inanmıyorlarsa, **"Bundan sonra artık hangi söze inanacaklar!"**

Nebe' Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 40 âyettir. Adını ikinci âyetinde geçen ve haber anlamına gelen **"en-nebe'"** kelimesinden almaktadır. Sûrenin temel konusu ahiret inancıdır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
عَمَّ يَتَسَٓاءَلُونَۚ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَاِ الْعَظ۪يمِۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ي هُمْ ف۪يهِ مُخْتَلِفُونَۜ ﴿٣﴾ كَلَّا
سَيَعْلَمُونَۙ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَاداًۙ ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ
اَوْتَاداًۖ ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجاًۙ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتاًۙ ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا
الَّيْلَ لِبَاساًۙ ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشاًۖ ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعاً
شِدَاداًۙ ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجاً وَهَّاجاًۖ ﴿١٣﴾ وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَٓاءً ثَجَّاجاًۙ
﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِه۪ حَبّاً وَنَبَاتاًۙ ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ اَلْفَافاًۜ ﴿١٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. Onlar ne hakkında birbirlerine sorular sorup duruyorlar?

2. **O büyük haber hakkında mı?**
3. **Üzerinde anlaşamayıp tartıştıkları şey...**
4. **Hayır, yakında bilecekler!**
5. **Bir kez daha hayır, yakında bilecekler.**
6. **Biz yeryüzünü bir döşek kılmadık mı?**
7. **Dağları da kazıklar?**
8. **Ve sizi çift çift yarattık.**
9. **Uykunuzu bir dinlenme yaptık.**
10. **Geceyi bir örtü yaptık.**
11. **Gündüzü de bir geçim zamanı yaptık.**
12. **Üstünüzde yedi kat göğü muhkem kıldık.**
13. **Parıldayan bir kandil astık.**
14. **O sıkıştırılan** (bulutlardan) **şarıl şarıl bir su indirdik.**
15. **Ki onunla taneler ve bitkiler çıkaralım.**
16. **Bir de sarmaş dolaş olmuş bahçeler.**

Mekke'de müşriklerin meclislerinde konuşulan konuların başında Peygamber, Peygambere indirilen Kur'ân ve bu Kur'ân'da anlatılanlardı. Şu peygamber olduğunu ileri süren Muhammed büyücü mü, deli mi, şair mi, yoksa putlarının çarptığı hastalıklı bir vak'a mı? Her kafadan bir ses çıkıyordu. Şu getirdiği Kur'ân, şiir mi, büyü mü, bir kâhinin safsataları mı? Hele şu Kur'ân'da anlatılanlar: Öldükten sonra diriltilecekmişiz! Gelmiş geçmiş bunca insan var, kemikleri çürümüş toprak olmuş, her bir parçası bir yere savrulmuş, bunların tekrar ayıklanıp bir araya getirilmesi mümkün mü? Daha başka sorular ve sonu gelmeyen tartışmalar... Tartıştıkları bu konuların hiçbirinde görüş birliğine varamıyorlardı.

Soruşturdukları büyük haberin ne olduğunun belirtilmemiş olması, belki de bütün bu hususları ve onların içine düştükleri belirsiz durumu da çağrıştırmak içindir.

Âlimlerin önemli bir kısmı söz konusu önemli ve büyük haberle kıyametin kastedildiğini söylerler.

Üçüncü âyette onların o haber konusunda ayrılığa düştükleri belirtilmektedir. Oysa ahiret konusunda aralarında bir ihtilafın bulunmadığını, hepsinin ahireti inkâr ettikleri itirazına karşılık da şu cevabı verirler: Aslında hepsi ahireti inkâr etmiyordu. Kimi kesin olarak inkâr ediyordu, kimi de inkâr etmi-

yordu, şüphesi vardı. Bu durum, Fussilet sûresinin 50. âyetinden anlaşılmaktadır. Çünkü orada müşrik birinden söz edilirken *"Kıyametin kopacağını sanmıyorum"* dediği belirtilmektedir. Buna ilave olarak Hıristiyanların ölümden sonra dirilmeyi ruhla da olsa kabul ettikleri ileri sürülmektedir. (İbnu Âdil, XVI, 181). Ancak Mekke'de indirilmiş bir sûrede Hıristiyanların kastedilmesi uzak bir ihtimaldir.

Söz konusu haber yani kıyamet konusundaki ihtilafın aslında iman edenlerle müşrikler arasında olduğunu söyleyenler de vardır.

Büyük haber ile Peygamberin gerçek bir peygamber olduğu ve onun ahirete dair söylediklerini birlikte anlamak, itirazları ortadan kaldıracak bir yol olarak görünmektedir.

Bundan sonra, verilen haberi gerçekleştirmeye Allah'ın kadir olduğuna şu yaptıkları delil olarak zikredilmektedir:

a. Yeryüzünün bir döşek haline getirilerek insanların üzerinde hayatlarını devam ettirmelerine elverişli hale getirilmesi.

b. Göğe doğru uzanan dağların yeryüzü için kazık görevi görmesi.

c. İnsanların üremeleri için erkek ve dişi olarak yaratılmaları.

d. Uykunun insan için bir dinlenme vesilesi kılınması. Böylece insan gün boyu yoğun meşgalelerin yorgunluğunu üzerinden atmaktadır.

e. Gündüz vaktinin geçim için uygun olması.

f. Göklerin yedi kat olarak ve muhkem bir şekilde yaratılmaları; yeryüzünün üstüne çökmemeleri.

g. Güneşin parlayan bir kandil yapılması ve insanın hayatını devam ettirmesindeki katkıları.

h. Yağmurun yağdırılması ve bu sayede bitkilerin yeşerip beslenmeleri.

Bütün bunlara kadir olan Allah, bir peygamber göndermeye ve ölümlerinden sonra insanları diriltmeye de elbette kadirdir.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ

مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ

فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ

كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَاٰبًا ﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ فِيهَا اَحْقَابًا ﴿٢٣﴾
لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ اِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا
﴿٢٦﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ
اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

17. Şüphesiz, hüküm gününün belirlenmiş bir vakti bulunmaktadır.
18. Sûr'a üfürüldüğünde bir de ne göresin; bölük bölük geliyorsunuz.
19. O gün gök açılacak ve kapı kapı olacaktır.
20. Dağlar yürütülecek ve serap haline gelecektir.
21. Şüphesiz, cehennem pusuda bekleyecektir.
22. Azgınlar için varılacak bir yer olacaktır.
23. Orada çağlarca kalacaklardır.
24. Orada ne bir serinlik duyacaklardır ne de bir içecek bulacaklardır.
25. Yalnız bir kaynar su ve bir irin.
26. Yaptıklarına uygun bir ceza olarak.
27. Çünkü onlar bir hesabı beklemiyorlardı.
28. Âyetlerimizi yalanladıkça yalanlıyorlardı.
29. Oysa biz her şeyi bir kitapta sıralamıştık.
30. Hadi tadın bakalım! Bundan sonra azabınızdan başka hiçbir şeyi arttırmayacağız.

Kıyamet kopup hesaba çekildiklerinde inkâr edenler gerçeğin ne olduğunu göreceklerdir. İşte o gün herkes amelinin karşılığını görecektir. O gün, Sûr'a üfürülmesiyle başlayacaktır. Ona üfürüldüğünde herkes mezarından çıkmış ayaktadır ve mahşer yerinde toplanmak üzere bölük bölük akın edecektir. O gün yer ve göğün mevcut düzeni bozulacak, gök kapıları açılacak ve dağlar serap gibi yürütülecektir. Cehennem de, azgın kişiler için pusuda beklemektedir. Cehennem öyle bir yerdir ki oraya girecek olanlar, rahat yüzü göremeyecek, cehennem ateşini onlara serinletecek bir şey bulamayacak, içleri-

ni serinletmek için de içecekleri olmayacaktır. İçecekleri, kaynar su ve irinden başkası değildir.

Onlara verilecek bu ceza, dünya hayatındaki amellerine uygun bir ceza olacaktır. Çünkü onlar, kendilerine sunulan delillere rağmen hesap gününe inanmamış ve ona bir hazırlık yapmamışlardır. Kendilerine Allah tarafından getirilen delilleri yalanlamış ve onlar üzerinde düşünme ihtiyacı bile duymamış, kötü amellerine devam etmişlerdir. Allah da bütün bu yaptıklarını bir bir kaydetmiştir. İşte bu sebeple kendilerine verilen ceza, yaptıklarına uygun bir cezadır ve azaplarının arttırılmasından başka bir şey yapılmayacaktır.

Belirtelim ki Sûr'un mahiyeti ve mahşerde olup bitecek olanlar gibi gaybi konularda kesin bilgiye kaynaklık teşkil eden naslar bulunmadıkça söz söylemek tutarlı bir davranış değildir.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾
وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ
رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ
رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

31. Şüphesiz, takva sahipleri için bir kurtuluş vardır.

32. Bahçeler ve üzümler.

33. Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar, vardır.

34. Ve dopdolu kadehler vardır.

35. Orada ne boş sözler ne de yalanlar; asla işitmezler.

36. Rabbinden bir karşılık olarak yeterli bir bağıştır bu.

Peygamberi ve ahireti yalanlayanların durumları yukarıda anlatılmıştı. Kur'ân'ın üslubunun bir gereği olarak ardından onların tam zıttı olan takva sahiplerinin kavuşacakları cennetlerle nimetler anlatılmaktadır.

Kur'ân'ın değişik âyetlerinde cennetliklere verilen nimetlerden söz edilmektedir. Zikredilen nimetler örnek kabilinden olup oradaki nimetleri zihne

yaklaştırmak içindir. Örnekleme kabilinden verilen bu misaller, dünya hayatında insanların en çok arzuladıkları şeylerdir. İşte burada bunlardan bir kısmı zikredilmektedir: Bahçeler, üzüm bağları, yeni yetişmiş gencecik eşler ve dopdolu kadehler.

33. âyette yaşıt kızlar denilirken hepsinin genç ve aynı yaşta olmaları anlaşılabileceği gibi eşlerine yaşıt olmaları da anlaşılabilir ki buradan, insanların cennete öldükleri yaşta değil, genç yaşta olacakları anlaşılmaktadır.

Orada girecekleri Cennette, boş lakırdılar ve yalan sözler olmayacaktır.

Dopdolu diye tercüme ettiğimiz دِهَاقًا kelimesi *saf, temiz* gibi anlamlara da gelmektedir. Buna göre cennet içkisi, dünya içkilerinin sebep olduğu baş ağrısı, sarhoş edicilik vs. gibi olumsuzluklardan uzaktır.

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّه۪ مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّٓا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَر۪يبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَن۪ي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

37. **Göklerle yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi O Rahmân**(dan gelen bir ödüldür); **ki, O'nun huzurunda konuşmaya muktedir olamazlar.**

38. **O gün Ruh ve melekler saf bağlarlar; Rahmân'ın izin verdikleri dışında hiç kimse konuşmaz. İzin verdiği de doğruyu söyler.**

39. **İşte o, kesinlikle gerçekleşecek gündür. Artık her kim Rabbine bir yol tutmayı dilerse tutsun o yolu.**

40. **Biz, gelmesi yakın bir azapla sizi uyardık. O gün herkes ne yapıp ettiklerine bakacak ve kâfir kişi; "Keşke toprak olaydım" diyecektir.**

Kâfirlerin özür dilemek için konuşmalarına bile izin verilmeyecek, o hesap gününde ne müminler ve ne de melekler kendilerine izin verilmedikçe konuşamayacaklardır.

Müfessirlerin çoğu 37. ve 38. âyette sözü edilen *konuşma* ile şefaatin kastedildiğini ve konuşmasına izin verilen kimsenin şefaat edeceğini söylerler. **"İzin verdiği de doğruyu söyler,"** ifadesinden de konuşmasına izin verilen kimsenin, ancak Allah'ın rıza gösterdiği kimseye şefaat edebileceği sonucunu çıkarırlar. Eğer gerçekten dedikleri gibi ahirette şefaat olacaksa, şefaat Allah'ın yardımını talep etmektir ve talep cümlesiyle dile getirilir. Oysa *"doğru söylemek"*, yargı/haber cümleleri için kullanılır. Bu sebeple âyetlerin şefaatle bir ilgisi yoktur. Hangi konuda konuşmalarına izin verilecek, onu Allah bilir. Burada söylenmek istenen, Allah'ın en faziletli ve O'na en yakın kulları olan meleklerin bile konuşma yetkisine sahip olamayacakları ve ancak Allah'ın izin vermesinden sonra konuşabilecekleridir. Onlar da ancak doğruyu söyleyebilirler.

38. âyette *Ruh* kelimesiyle kimin yahut kimlerin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüşse de birçok müfessir bununla *Cebrail*'in kastedildiğini söylemektedir ki biz de buna katılıyoruz.

17. âyette "**Şüphesiz, hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir,"** denilmişti. Bu arada evrenin nasıl bir dönüşüme uğrayacağı, ölülerin nasıl dirilip haşrolunacakları, hesap gününden bazı sahneler ve insanların amellerine göre taksim edilecekleri; kötülerin akıbetleriyle iyilerin akıbetleri anlatıldıktan sonra söz tekrar hüküm gününe getirilmekte ve **"işte o, kesinlikle gerçekleşecek gündür,"** denilmektedir. İyilerin ve kötülerin akıbetleri gözler önüne serildiğine göre**, "artık dileyen Rabbine bir yol tutar.**" Karar, insanın kendisine bırakılmıştır. Kişi isterse cennetteki nimetlere kavuşturacak yolu, dilerse de cehennem azabına götürecek yolu seçer. Uyarı yapılmıştır. **"O gün herkes ne yapıp ettiklerine bakacak ve kâfir kişi, 'keşke toprak olaydım' diyecektir."**

Böyle bir duruma düşmemek için bugünden tedbirinizi alın.

79.
Nâzi'ât Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 46 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve ***söküp çıkaranlar*** *anlamına gelen* ***"en-nâziât"*** *kelimesinden almaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًاۙ ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًاۙ ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًاۙ ﴿٣﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًاۙ ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًاۢ ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُۙ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا
الرَّادِفَةُۜ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌۙ ﴿٨﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌۢ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَاِنَّا
لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِۜ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةًۜ ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ اِذًا
كَرَّةٌ خَاسِرَةٌۢ ﴿١٢﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌۙ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِۜ ﴿١٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun söküp çıkaranlara,**
2. **Yavaşça çekenlere,**
3. **Yüzdükçe yüzenlere,**
4. **Yarışıp geçenlere,**

5. **Bir işi çekip çevirenlere.**
6. **O gün sarsıntı sarsar.**
7. **Onu ikinci sarsıntı izler.**
8. **O gün yürekler çarpmaktadır.**
9. **Gözler korkudan aşağıya kaymış durumdadır.**
10. **Diyorlar ki: "Kabir çukurunda olduğumuz halde gerçekten geri döndürülecek miyiz?"**
11. **"Çürümüş kemikler haline geldikten sonra, öyle mi?"**
12. **Dediler ki: "Bu durumda zararına bir dönüş olacaktır."**
13. **Doğrusu o, tek bir çığlıktır.**
14. **Bir de ne göreceksin, hepsi meydandadır.**

İlk beş âyette neye yemin edildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar arasında en yaygın olan, yemin edilenlerin hepsinin melekler olduğu şeklindeki görüştür. Birçok müfessir tarafından savunulan diğer bir görüş ise, bunlarla gök cisimlerinin kastedildiğidir.

Gök cisimlerinin kastedildiğini söyleyenler onların battıktan sonra doğuşları, bir aşamadan diğerine geçişleri, yüzer gibi yörüngelerinde yol alışları, yarışır gibi; kimi yörüngesinde daha süratli, kiminin daha yavaş oluşu, hareketlerinin yeryüzündeki hayatı etkileme ve düzenlemesi gibi hususlara yemin edildiğini, böylece bunların önemine dikkat çekildiğini söylerler.

Hepsinde meleklerin kastedildiğini söyleyenler ise daha çok insanların ruhlarını alan meleklerin kastedildiğini söylerler. Bu melekler inkâr edenlerin ruhlarını sertçe söküp alırken inananların ruhlarını yumuşak bir şekilde alırlar. Ruhları alıp çıkardıktan sonra yarışırcasına, özellikle inananların ruhlarını bir an önce emredilen yere götürürler vs.

Kastedilen ister gök cisimleri olsun, ister melekler olsun bunların hepsi sûrenin ana konusu olan ahiretle yakından ilgilidir. İşte bunlara dikkatler çekilerek insanların kabirlerinde kemikleri çürüyüp toprağa karışmış olsa da yeniden hayata geri döndürüleceklerine birer kanıt olarak zikrediliyorlar. Bu sebeple bu yeminlerden sonra kıyamet sahnesine geçilmektedir. Sûra ilk üfürüşle yer gök her şey şiddetli bir sarsıntı ile sarsılır. Gök açılır, dağlar hallaç pamuğuna döner. Göklerle yerin düzeni bozulmuş, kıyamet kopmuştur. Ardından ikinci üfürüş gelir ve herkes mezarından kalkmış ayaktadır. Yürekler çarpmaktadır, gözler dehşet ve korku içerisinde öne kaymıştır. Oysa ahireti inkâr

edenler dünya hayatında laubali bir eda ile: **"Kabir çukurunda olduğumuz halde gerçekten geri döndürülecek miyiz? Çürümüş kemikler haline geldikten sonra, öyle mi?" derlerdi.**

Yüce Allah, dünya hayatında yine alay ederek şöyle dediklerini naklediyor: **"Bu durumda zararına bir dönüş olacaktır."**

Çürümüş kemiklerinin toplanıp dirilmeleri hiç de zor olmayacaktır. Tek bir sura üfürüş -ki ikinci üfürüştür- bunu sağlayacaktır. Sura üfürülecek ve hepsi meydana dökülmüş olacaklardır.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾
اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ
إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ
أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ
نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾

15. Sana Musa'nın haberi geldi mi?

16. Hani ona Rabbi kutsal vadide; Tuva'da seslenmişti.

17. "Firavun'a git, çünkü o azdı."

18. De ki: "Arınmaya gönlün var mı?"

19. "Seni Rabbinin yoluna ileteyim de O'ndan korkasın."

20. Ve ona büyük mucizeyi gösterdi.

21. Fakat o yalanladı ve isyan etti.

22. Sonra sırtını dönüp giderek işe koyuldu.

23. (Adamlarını) **topladı ve haykırdı.**

24. Dedi ki: "En yüce Rabbiniz benim."

25. Bunun üzerine Allah onu dünya ve ahiret azabına çarptırdı.

26. (Allah'tan) **korkan kimseler için elbette bunda bir ibret vardır.**

Mekke müşriklerinin ölümden sonra dirilmeyi inkâr etmeleri, Peygambere karşı çıkarak işi kendisiyle alay etmeye kadar vardırmaları, inkâr ve isyanda ısrarlı inatları Peygamberi üzüyordu.

Bu ortamda nakledilen Hz. Musa ile Firavun'un kıssası iki yönlü bir amaç gütmektedir:

Bir yandan Peygambere, kendi kavminden inkârda daha azgın ve daha zalim kimselerin bulunduğu, Firavun'un, Musa'nın peygamberliğini inkârla yetinmeyip ilâhlık iddiasında bulunacak kadar azgınlaştığı ama buna rağmen Hz. Musa'nın bütün bunlara katlanarak yılmadan görevine devam ettiği hatırlatılarak teselli veriliyor.

Diğer taraftan da Mekkeli müşriklere, Firavun ve kendisiyle birlikte olanların, kendilerinden çok daha güçlü oldukları halde Musa'ya karşı çıkarak Rablerinin emirlerine isyan etmelerinden dolayı hem dünya hayatında hem de ahirette cezalandırılmayı hak ettikleri hatırlatılıyor ve bundan ibret almaları isteniyor. Firavun'u ve beraberindekileri cezalandırabilen Allah, sizi cezalandıramaz mı?

20. âyette sözü edilen *büyük mucize* ile yılana dönen asa mucizesinin kastedildiği müfessirlerin çoğu tarafından belirtilmektedir. Bazı müfessirler ise Musa'nın gösterdiği diğer mucizeleri de buna ilave ederler.

ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَاءُ بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾
وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾
اَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا
لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

27. Allah için sizin yaratılmanız mı daha zordur; yoksa şu bina ettiği semanın mı?

28. Şu yükselttiği ve tesviye ettiği.

29. Gecesini karanlık yaptığı ve kuşluğunu çıkardığı.

30. Bundan sonra da yeryüzünü yaydı O.

31. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı.

32. Dağları da dikip oturttu;

33. Siz ve hayvanlarınızın geçimi için.

İbret almaları için Hz. Musa ile Firavun'un kıssası özet olarak hatırlatıldıktan sonra söz ölümden sonra diriltilmeye getiriliyor ve herkesin her gün müşahede ettiği gökler misal olarak zikrediliyor: Sizler öldükten sonra sizi yaratmak mı daha zor yoksa göklerin yaratılışı mı?

Gökleri yaratıp düzenleyen, onları direksiz ayakta tutan, gece ile gündüzü yaratan, yeryüzünü hayatınızı devam ettirmeniz için elverişli hale getiren Allah elbette ölümünüzden sonra sizi tekrar yaratmaya da kadirdir.

Göklerin yaratılışından sonra yeryüzünün yaratılmasından söz edilmesi, hem Allah'ın kudretini ortaya koymakta hem de insanlara nimetlerini hatırlatmaktadır.

فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰىۘ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ
يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰىۙ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَح۪يمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ
طَغٰىۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۙ ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَح۪يمَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٣٩﴾
وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ
الْمَأْوٰىۜ ﴿٤١﴾

34. Fakat o büyük felaket geldiği zaman,

35. O gün insan, yapıp ettiklerini hatırlar.

36. Cehennem de görenlerin gözlerinin önüne serilir.

37. Artık her kim azmışsa,

38. Ve dünya hayatını tercih etmişse,

39. Şüphesiz ki cehennem onun varacağı yerdir.

40. Kim de Rabbinin makamından korkup kendini kötü arzulardan uzak tutmuşsa,

41. Şüphesiz ki cennet onun barınağı olacaktır.

Öldükten sonra dirilişi inkâr edenler inatlarına devam etseler de o gün mutlaka gelecektir ve o gün geldiğinde iyilik işlemiş olanlar da kötülük işlemiş olanlar da dünya hayatında yapıp ettiklerini hatırlayacaklardır. O gün cehennem gözler önüne serilecek, dünya hayatında azmış olanlar, çatışma söz konusu olduğu yerde dünya hayatını tercih edip ahirete azık hazırlamamış olanlar, gözler önüne serilmiş olan o cehenneme gideceklerdir.

Buna karşın Rabbinin makamından korkup O'nun yasakladıklarından uzak durmuş olanlara gelince onların gideceği yer ise cennet olacaktır.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ اَنْتَ
مِنْ ذِكْرٰيهَا ﴿٤٣﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا ﴿٤٥﴾
كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

42. Sana kıyameti soruyorlar: Ne zaman gelip çatacak?

43. Sen onu nereden bileceksin?

44. Onun bilgisi Rabbine aittir.

45. Sen ancak ondan korkanları uyarırsın.

46. Onu gördükleri gün, sanki onlar bir akşam veya bir kuşluk vaktinden daha fazla kalmamış gibi olurlar.

Müşrikler kıyametin kopacağına ve insanların yeniden diriltileceklerine inanmıyorlardı. Kıyametin ne zaman kopacağını sormaları, alay yollu olabildiği gibi gerçekten böyle bir şey olacaksa ne zaman olacağını merak ediyor da olabilirler. Peygamber de keşke sorularına cevap verebileydim belki de o zaman inanacaklardı diye içinden geçiriyordu. Bunun üzerine yüce Allah: **"Sen**

onu nereden bileceksin?" diyerek bu konuda bilgi edineceğim diye bir beklentiye girmemesi gerektiğini hatırlatıyor. Ne Peygamber, ne melek kıyametin ne zaman kopacağını bilir. Allah bu bilgiyi sadece kendisine saklamıştır. Peygamberin bu konudaki görevi insanları uyarmaktır, ne zaman kopacağını bildirmek değil. Bu nedenle ey Peygamber, kendini onların sorularına cevap verme konusunda meşgul etme, denilmektedir.

Fakat onların o inanmadıkları gün mutlaka gelecek ve onu gözleriyle göreceklerdir. O gün geldiğinde ise, sanki dünyada bir akşam vakti veya bir kuşluk vakti kalmış gibi hissedeceklerdir.

Abese Sûresi

Mekke'de indirilmiştir. 42 âyettir. Adını, ***surat astı*** *anlamına gelen ve ilk âyette geçen* ***"abese"*** *kelimesinden almaktadır.*

Peygambere yapılan bir uyarı ile başlayan sûre, ölümden sonra diriliş ve peygamberlikten söz etmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

عَبَسَ وَتَوَلّٰىۙ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰىۜ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْر۪يكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىۙ ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰىۙ ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰىۜ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰىۙ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰىۙ ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Surat astı ve döndü.**
2. **Yanına âmâ geldi diye.**
3. **Ne bilirsin belki de o, temizlenecek;**
4. **Ya da öğüt alıp öğüt, kendisine fayda verecek...**
5. **Ama müstağni davranana gelince;**

6. **Sen ona yöneliyorsun.**
7. **Onun temizlenmesinden sana ne?**
8. **Koşarak sana gelene ise**
9. **Ürperti duyduğu halde,**
10. **Sen onunla ilgilenmiyorsun!**

Âyetlerin Abdullah İbnu Ümmi Mektum hakkında indiği rivayet edilmektedir. Müfessirlerin tamamı bu konuda müttefiktir. Söz konusu kişi âmâ olup Hz. Hatice'nin dayısının oğludur.

Olay, İslam'ın ilk yıllarında vuku bulmuştur. Bazı rivayetlerde olay sırasında İslam'ı kabul etmiş olduğu, bazı rivayetlerde ise henüz İslam'ı kabul etmediği fakat İslam'a sempati duyan biri olduğu belirtilmektedir.

Peygamber, Kureyş'in ileri gelenlerinden Utbe b. Rabia, kardeşi Şeybe, Ebu Cehil b. Hişam, Abbas b. Abdulmuttalip, Umeyye b. Halef, Velid b. Muğire ile oturuyor onlara İslam'ı anlatıyordu. Umuyordu ki Kureyş'in bu ileri gelenleri İslam'ı kabul ettikleri takdirde diğer insanlara da bunun etkisi olacak ve onlar da İslam'ı kabul edecekler. Peygamber bu düşüncelerle hararetle onlara İslam'ı anlatırken Abdullah b. Ummi Mektum çıkageldi. Gözleri görmediğinden Peygamberin ne denli meşgul olduğunu anlayamamış ve *"Ya Rasûlullah, bana doğru yolu göster"*, başka bir rivayete göre: *"Ya Rasûlallah! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret"* demiştir. Peygamber cevap vermeyince sözünü ikinci kez tekrar etmiştir. Peygamber böyle bir ortamda sözünün kesilmesinden dolayı rahatsız oldu. Rahatsızlığı yüzüne yansımış ve suratını asmıştı. Abdullah'a dönmedi ve yine cevap vermedi. İşte bu olay üzerine Peygambere azarlama ve uyarı içeren bu âyetler indirilmiştir.

İlk iki âyette **"Surat astı ve döndü. Yanına âmâ geldi diye"** üçüncü şahıs kipiyle hitabın, Peygambere olayı objektif değerlendirme ortamı oluşturulmaya çalışılırken diğer taraftan hitabın bu şekilde davranan herkesi kapsadığının açıkça bilinmesi için olmalıdır. Ardından hitap direkt olarak Peygambere yöneltilmektedir:

"Ey Peygamber! Sen ne diye insanlar arasında ayırım yapıyor, engelli bir âmâdır diye o temizlenmek arzusuyla sana gelenden yüz çeviriyor, anlattıklarını önemsemeyip aldırış etmeyen o zengin makam sahipleriyle uğraşıp duruyorsun! O müstağni tavırlar sergileyen küstahlar cahiliye pisliğinden temizlenmiş veya temizlenmemiş, sana ne! Bunun sana bir zararı mı var? Sen şu temizlenmek arzusuyla koşarak sana gelene bak! Onunla ilgilen, sorularına cevap ver."

İslam'ın daha ilk yıllarında Peygamberin bu şekilde ikaz edilmesi değişik toplum kesimlerine önemli mesajlar vermektedir. Şöyle ki:

a. İnanan, inanmayan bütün insanlar şunu bilesiniz ki bu din, dünyevi makam ve değerlere göre insanlar arasında ayırım yapmaz. Onun için önemli olan, kişinin hakka susamışlığıdır. Bir kimse ne kadar zengin olursa olsun, tahsili ne olursa olsun ve dünyevi değerler açısından insanlar üzerinde etkisi ne denli fazla olursa olsun bu dinin nazarında onun engelli bir insandan ve parası pulu olmayan bir fakirden farkı yoktur.

b. Siz ey inanmayanlar! Bilesiniz ki bu din, Allah'ın dinidir. Muhammed'in kendi uydurduğu bir din değildir. Eğer böyle olsaydı, henüz davetine yeni başlamışken kendi kendisini kınar mıydı?

c. Siz ey inananlar! Peygamber de bir beşerdir, ilâh değildir; o da hata yapabilir. Ama burada olduğu gibi hatası Allah tarafından düzeltilmiştir. Bütün davranışlarınızda onu örnek alın.

d. Siz ey bütün insanlar! Bilesiniz ki Peygamber, kendisine Allah tarafından ne vahyedilmişse onu olduğu gibi insanlara aktarmış, işine gelmiyor diye vahyin bazı kısımlarını gizlemiş değildir.

كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾
فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾
كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

11. Hayır, şüphesiz ki o bir öğüttür.

12. Dileyen öğüt alır.

13. Değerli sayfalardadır.

14. Yüceltilmiş ve tertemiz sayfalarda.

15. Elçilerin ellerindedir.

16. Değerli ve güvenilir elçilerin.

11. ve 12. âyette geçen **"şüphesiz ki o bir öğüttür. Dileyen öğüt alır,"** cümleleri Mekke'de indirilen sûrelerde çokça zikredilirler. Henüz dinin temel-

leri atılırken bunun çok iyi bilinmesi gerekiyordu. Din yani Kur'ân'da anlatılan inanç esasları, gönülden kabul edilmesi gereken şeylerdir, zorlamayla olmaz. Bu sebeple zoraki, yapay yahut hileli yollarla kabul ettirilmeleri yanlıştır. Peygamberin yukarıda uyarılması, inanmaya gönlü olmayanlara zoraki dini kabul ettirme çabasından dolayıdır da.

Öğüt kelimesiyle tercüme ettiğimiz تَذْكِرَةٌ kelimesi, dildeki kök manasıyla *"hatırlatma"* anlamındadır. Dolayısıyla Peygamber, insanların yaratılışlarında var olan gerçekleri kendilerine hatırlatır, gafletten onları uyandırır. Peygamberin hatırlatmalarını kabul etmeyen kişi ise inadından kabul etmemektedir.

Peygamberin hatırlattığı o hidayet, yüce değere sahip ilâhi kitap ve sayfalarda vardır. Söz konusu bu kitap ve sayfalar, Allah'a itaatte hiçbir kusurları bulunmayan, günahlara bulaşmayan değerli ve güvenilir melekler kanalıyla peygamberlere ulaştırılmaktadır.

İnsanların inanmamaları bu ilâhi kitap ve sayfaların değerini eksiltmez. Çünkü onlar bizatihi değerli ve yücedirler. İnsanların onlara inanmalarına onların ihtiyacı yoktur. Onlara inanan kendisine değer katmış olur, kitap ve sayfaların kendilerine değil.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾
مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾
ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾

17. Kahrolası insan, ne kadar da nankördür!

18. Onu, yaratan kangi şeyden yarattı?

19. Bir damla sudan. Onu yarattı ve düzenledi.

20. Sonra ona yolunu kolaylaştırdı.

21. Sonra onu öldürdü ve kabre soktu.

22. Sonra dilediği zaman onu diriltip kaldıracak.

23. Ama hayır, ona emrettiğini de yerine getirmedi.

Dinin temelini teşkil eden inanç esasları ve dolayısıyla onları ihtiva eden Kur'ân, bir öğüt ve hatırlatmadır. Dileyen kimse bu hatırlatmadan ibret alır ve doğru yolu seçer. İnsanın malı, şan ve şöhreti ne denli olursa olsun Allah'a karşı büyüklük taslaması ve sonucu düşünmeden kötü arzularının peşine takılması kendisine yakışmaz.

Allah insanı bir damla sudan yaratmış ve sonra da ona güzel bir şekil vermiştir. Buna rağmen Rabbine karşı ne kadar da nankördür. Hâlbuki Rabbi onu yaratmış, ona güç kuvvet vermiş; iyi yolu da, kötü yolu da seçme imkânı vermiş, bu yolların her birinin akıbetini kendisine anlatmış ve geçimini sağlaması için yollarını kolaylaştırmıştır. Yine de o, kendisine bütün bu nimetleri verenin emirlerine uymamaktadır. Bu, onun nankörlüğünün bir sonucudur.

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِه۪ۙ ﴿٢٤﴾ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَٓاءَ صَبًّاۙ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ
شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّاۙ ﴿٢٦﴾ فَاَنْبَتْنَا ف۪يهَا حَبًّاۙ ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًاۙ ﴿٢٨﴾
وَزَيْتُونًا وَنَخْلًاۙ ﴿٢٩﴾ وَحَدَٓائِقَ غُلْبًاۙ ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَاَبًّاۙ ﴿٣١﴾
مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْؕ ﴿٣٢﴾

24. Öyleyse insan yediğine bir baksın.

25. Kuşkusuz biz suyu bol bol döktük.

26. Sonra toprağı güzelce yardık.

27. Onda taneler bitirdik.

28. Üzümler, yoncalar,

29. Zeytinler, hurmalar,

30. Gür bahçeler,

31. Meyveler çayırlar...

32. Siz ve hayvanlarınız yararlansın diye.

İnsan dönüp her gün yediği kendi yiyeceğine baksın, Allah'ın kudret ve lütfu sayesinde yaratılıp yetiştirilmiş, insanın damak zevkine ve hayatını devam ettirmesine uygun hale getirilmiştir. İnsan bunun üzerinde düşünsün de

hem kendisini ve hem yiyeceğini yaratan Allah'ın kendisine ne nimetler ihsan ettiğinin farkına varsın. Bunların hakkını ödemek için ne kadar şükretmesi gerektiğini anlasın.

Yukarıdan yağmuru bol bol yağdıran Allah'tır. Birbirine bitişik olan toprak yarılıyor hem suyun toprağın altına girmesi sağlanıyor hem de toprağın altındaki tohumlar toprağı yararak yeşeriyor. Toprağı su geçirir kılan ve tohumların yeşermesine, beslenmesine, üzümlerin, yoncaların, zeytinlerin ve hurmaların vs.nin yetişmesine uygun hale getiren yüce Allah'tır. Bütün bunlar, insanların ve hayvanlarının hayatlarını devam ettirmeleri için yapılmıştır. Şayet toprağa bu özelliği vermemiş olsaydı yahut tohumların yeşerme hususiyeti bulunmasaydı ve bütün bunlar insanın yararlanmasına sunulmasaydı insanın hayatını devam ettirmesine imkân olmazdı.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾
يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾
لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾
ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ
﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

33. Kulakları sağır eden o ses geldiğinde,

34. Kişinin kaçtığı gün: Kardeşinden,

35. Annesinden ve babasından,

36. Eşinden ve oğullarından.

37. O gün herkesin başından aşan işi vardır.

38. O gün yüzler vardır, pırıl pırıl parlayan,

39. Güleç ve mutlu.

40. O gün öyle yüzler de vardır ki tozlanmış,

41. Bir karanlık bürümüştür onları.

42. İşte onlar kâfirlerdir, facirlerdir.

Yukarıda Allah'ın insana verdiği nimetlerden söz edilmiş, aklı başında bir kişinin bu nimetleri verene diklenmeyeceği anlatılmıştı. Ama insanlar hep bu nimetler içerisinde hayat sürüp gitmeyecek, bu dünyevi nimetlerin son bulduğu bir gün gelecektir. İşte bu âyetlerde o gün anlatılmaktadır:

Kulakları sağır eden o dehşet verici ses geldiğinde öyle korkunç bir gün olacak ki herkes kendi derdine düşmüştür. İşi o denli yoğundur ki başkasına el atacak hal ve mecali kalmamıştır. Kimse anne, baba, kardeş, eş, oğul dinlemeyecek kendi derdiyle uğraşacak ve onlardan kaçacaktır. Kimsenin kimseye bir faydası olmayacaktır.

Birbirlerinden kaçmaları belki de aleyhinde şahitlik etmeleri korkusudur. Bu dünya hayatında birbirlerinin günahlarına ve suçlarına tanık olanlar, aleyhine şahitlik ederler korkusuyla onlardan uzak durmak çabası içerisinde olacaktır.

Ama o gün yüzü pırıl pırıl parıldayanlar da vardır. Mutluluk ve sevinç yüzlerine vurmuştur. Bunlar, imanları ve yaptıkları iyi ameller sebebiyle amel defterlerini sağ taraftan alanlardır.

Diğer taraftan hüzün, keder ve pişmanlıktan yüzü toz toprağa bürünmüş gibi kararmış olanlar da vardır. Bunlar iman etmemiş ve türlü türlü haksızlık ve ahlâksızlık işlemiş, amel defterlerini sol taraftan almış olanlardır.

81.
Tekvîr Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 29 ayettir. Adını ilk ayette geçen ve ***dürülme*** *anlamına gelen* ***"küvviret"*** *kelimesinden almıştır. Sûrede kıyametin kopuşu esnasında ortaya çıkacak dehşet verici sahnelerden söz edildikten sonra peygamberlik ve vahiy konusu işlenmektedir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ
سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾
وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَاِذَا الْمَوْؤُدَةُ
سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾
وَاِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَح۪يمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَاِذَا الْجَنَّةُ
اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Güneş dürüldüğünde,**
2. **Yıldızlar bulanıklaştığında,**
3. **Dağlar yürütüldüğünde,**
4. **Gebe develer salıverildiğinde,**
5. **Vahşi hayvanlar bir araya toplandığında,**
6. **Denizler kaynatıldığında,**
7. **Nefisler çiftleştirildiğinde,**
8. **Diri diri gömülen kıza sorulduğunda,**
9. **Hangi suçtan öldürüldü diye.**
10. **Defterler açıldığında,**
11. **Gök sıyrılıp yüzüldüğünde,**
12. **Cehennem kızıştırıldığında,**

13 Ve Cennet yaklaştırıldığında,

14. Bir can (o gün) **ne hazırlamış olduğunu görür.**

Âyetlerde kıyametin kopuş anında meydana gelecek olan bazı sahneler tasvir edilmektedir. Güneşin dürülmesi, içine kapanıp aydınlığını yitirmesi anlamındadır. Yıldızlar sönüp dökülecektir. Dengeler bozulduğundan yer çekimi ortadan kalkacak ve dağlar darmadağın olup toz haline gelecektir.

4. âyette gebe develerin terk edilip salıverilecekleri anlatılmaktadır. Kur'ân'ın indiği dönemde deve önemli mallardandır. Hele gebe ise çok daha önemlidir ve en tehlikeli anlarda gebe deveye sahip çıkılıp korunmaya çalışılırdı. Çünkü karnında bir deve daha taşımaktadır. Gebe devesine bile sahiplenemeyip onu salıveriyorsa çok korkunç bir durumla karşı karşıyadır demektir.

Vahşi hayvanlar korku anlarını kollayan hayvanlardır. Çünkü korku esnasında zayıf hayvanlar sürüden kopar daha kolay avlanabilirler. Ama kıyametin kopması o kadar korkunç olacak ki yalnız başına dolaşan o vahşi hayvanlar korkularından bir araya gelip birbirlerine sığınacaklar.

Korku sadece kara parçasında olmayacak, yer parçalanacak ve merkezindeki fokur fokur kaynayan mağma tabakası denizleri kaynatacak, oksijen ve hidrojenden oluşan su ayrışarak hidrojen tutuşacak, oksijen de yanmasını sağlayacaktır. O halde kara parçasının korkunçluğu gibi denizler de korku veren bir hal alacaktır.

İlk 6 âyet kıyametin kopuşunun ilk safhasıdır. 7. âyetten itibaren yeni bir safhaya geçilmektedir.

Nefislerin çiftleştirilmesi, genelde bedenlerin ruhlarıyla buluşup dirilmeleriyle yorumlanmıştır. Cennete gideceklerin bir araya, diğerlerinin de bir araya getirilmeleriyle de yorumlanmış, başka yorumlar da yapılmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 7. âyetle ikinci safhaya geçilmektedir. İnsanlar diriltilip hesaba çekilmektedir. Öldürmelerin en çirkini ve en zalimcesi olan kız çocukların diri diri gömülmeleri zikredilmektedir. Bunların ne suçu vardı ki diri diri toprağa gömülüp öldürüldüler? Bunun ve yapılan bütün haksızlıkların hesabı sorulacaktır.

Araplar arasında ya fakirlikten yahut düşman tarafa esir düşer de namusu kirlenir diye kız çocuğunu gömenler olurdu. Ama sebep ne olursa olsun kalbinde zerre miktar merhamet duygusu olan kendi kızını öldüremez, hele diri diri asla toprağa gömemez. Hayat, dünya hayatından ibaret görülüyor ve insanların şehevi istekleri kamçılandıkça kamçılanıyorsa insanlar vahşi hayvanlardan bile daha canavar olabiliyorlar.

Amel defterleri açılmıştır. Küçük-büyük, iyilik-kötülük dünya hayatında yapılanların tamamı atlanmaksızın kayda geçirilmiştir. Herkes yapıp ettiklerinin tümünü görecek, unuttuklarını hatırlayacaktır.

Bir yandan da cehennem, kendisine atılacaklar için kızıştırılırken diğer yandan cennet oraya girecekler için hazırlanmaktadır.

Hesap işinin görülmesiyle kıyamet günü bitmiştir. Hesap görüldüğüne göre ceza ve mükâfat zamanıdır.

Bundan sonraki ayetlerde peygamberlik ve vahiy konusu işlenmektedir.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾

الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾
فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ
أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

15. Şimdi yemin olsun o sinenlere,

16. Akıp akıp yuvasına girenlere,

17. Sırtını dönen geceye,

18. Soluk almaya başlayan sabaha,

19. Şüphesiz ki o, değerli bir elçinin sözüdür.

20. O (elçi) **güçlüdür, Arş sahibinin katında itibarlıdır.**

21. Kendisine itaat edilen, hem sonra güvenilendir.

22. Arkadaşınız bir mecnun değildir.

23. O, onu açık ufukta gördü.

24. O, gayb konusunda kıskançlık göstermez.

25. O, lanetlenmiş şeytanın sözü değildir.

26. Böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?

27. O herkes için bir öğüttür.

28. Sizden doğru yolda gitmek isteyen için.

29. Ve Âlemlerin Rabbi dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

15. ve 16. ayetlerde yıldızlara yemin edilmektedir. Onlar gündüz gözden kaybolup gece görünürler. Yörüngelerinde yol alışları yuvasına doğru yol alan geyiklere benzetilmiştir. Yıldızlar gözden kaybolunca sabah soluk almaya başlamaktadır. Burada da sabah vakti canlıya benzetilmiştir. Sabah uykudan kalkış gibidir. Canlılar harekete, bitkiler kıpırdamaya başlamıştır. Her tarafta canlanma belirtileri vardır.

Sabah vaktine vurgu yapılması Cebrail'i gören Peygamberin rüyada değil uyanıkken onu gördüğüne dikkat çekmek içindir. Peygamber vahyi aldığında bütün akli melekeleri ve duyuları tam bir uyanıklık içindedir. Kur'ân'ı böyle bir durumda almaktadır.

19. ayette *değerli elçi* ile Cebrail'in kastedildiği genel kanaattir. Bununla Peygamberin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.

Cebrail hem vahyi getirme gücüne sahiptir hem de Allah katında itibarlı biridir. Vahyi getirdiğinde Peygamber onun direktiflerine uyar. Zira getirdikleri Allah katındandır ve bu konuda tamamıyla güvenilirdir.

Güvenilir elçi, ilave ve eksiltmede bulunmadan kendisini elçi olarak görevlendirenin sözlerini olduğu gibi aktarandır. Bu sebeple Cebrail'in getirdiği Kur'ân, muhteva olarak da lafız olarak da Allah katındandır. Çünkü Cebrail'i elçi olarak görevlendiren O'dur.

Güçlü, değerli ve güvenilir bir elçi olan Cebrail'in kendisine Kur'ân'ı getirdiği içinizden biri olan Peygamber, cinlerin vahiylerini alan ve cinlerin çarptığı bir mecnun değildir. Kendisine vahiy gelmezden önce aranızda bir ömür geçirdi. Onu yakından tanıyorsunuz. Aranızdan çıkmış biridir. Sizin arkadaşınızdır. Cinlerle bir ilişkisinin bulunmadığını siz de biliyorsunuz. İşte bu arkadaşınız Cebrail'i tozlu ve bulutlu olmayan açık bir ufukta net olarak gördü.

O bir cinci değildir. Cinciler, cinlerden aldıklarını iddia ettikleri gayba dair sahte bilgileri bir bedel karşılığında satarlar. Oysa bu Peygamber, gaybtan aldığı gerçek bilgileri sizden bir karşılık beklemeden size ulaştırıyor. Size ulaştırdığı Kur'ân, Şeytan'ın sözü değildir. Böyle iken siz bu Kur'ân'dan yüz çeviriyorsunuz. O, yararınıza olacak öğütler veriyor. Esasında o, herkese bir öğüttür. Ama siz ondan yüz çevirirseniz doğru yoldan gitmek isteyenler vardır, onlar ondan öğüt alırlar. Yalnız bu Kur'ân'a yönelir de ne denli değerli bir hazineye sahip olduğunuzu görürseniz şımarmayın; benim iznim olmadan ona yönelmeye bile sahip olamazsınız. Bilesiniz ki benim iznim olmadan ve bana rağmen hiçbir şey olmaz.

82.
İnfitâr Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 19 âyettir. Göğün yarılmasıyla konuya başladığından dolayı ***yarılmak*** *anlamına gelen bu ismi almıştır.*

Sûre ahireti konu almaktadır. Bu çerçevede kıyamet koparken evrende dehşet verici olaylar, diriliş, hesap verme ve iman edenlerle inkâr edenlerin varacakları yerler gibi meseleler ele alınmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Gök yarıldığında,**
2. **Yıldızlar saçılıp döküldüğünde,**
3. **Denizler fışkırtıldığında,**
4. **Kabirler deşildiğinde,**
5. **Bir can neleri yaptığını ve neleri ertelediğini öğrenir.**

Önceki sûrede olduğu gibi burada da kıyametin kopuş sahneleri anlatılıyor. Sözü edilen dört sahneden ikisi yukarı âlemle ilgilidir: Göğün yarılma-

sı ve yıldızların saçılıp dökülmesi. İkisi de aşağı âlemle ilgilidir: Denizlerin fışkırması ve kabirlerin deşilmesi.

Göğün yarılması, göğe hâkim olan kozmik düzenin bozulmasıdır. Söz konusu düzen bütünüyle darmadağın olacaktır. Bunun sonucunda da yıldızlar saçılıp dökülecek, un ufak olacaktır. Gökteki kozmik düzenin bozulması, yerküreyi etkileyecek ve denizler fışkıracaktır. Yerkürede oluşacak volkanik patlamalar, lavların fışkırıp akmaları ve dağların yürütülmesi sonucunda ortaya çıkacak büyük çaplı heyelanların denize dökülmesiyle deniz suları kaynayıp taşacak ve bir müddet için yeryüzünü kaplayacaktır. Belki de yerkürenin içinin dışına çıkmasıyla deniz suları kaynayıp buharlaşacaktır. Hâsılı evrene hâkim olan mevcut düzen bozulunca her şey birbirine karışacaktır. İşte bu sırada kabirlerin içindekiler mahşerde toplanmak üzere dışarıya fırlatılacaktır.

Böylece insan, o gün için ne hazırlamış, yapması gerekip de neleri yapmamış bunların hepsini gerçeği üzere görecektir. Orada artık her şey ayan beyan olmuştur. Yaptıklarının ve yapması gerekip de yapmadıklarının tamamı insanın gözlerinin önüne serilecektir.

Ayrıca dünya hayatında olduğu gibi bazı kimseler için iyilikler kötülük, kötülükler de iyilik olarak algılanamayacak, her şey hakikati üzere algılanacaktır. O sırada iyilik ehli, keşke daha fazla iyilik yapmış olsaydım diye hayıflanırken kötülük ehli öyle bir pişmanlık duyacak ki "*keşke toprak olaydık*" diyecekler.

يَا أَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذ۪ي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ ف۪ٓي اَيِّ صُورَةٍ مَا شَٓاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

6. Ey insan! Bol kerem sahibi Rabbin hakkında seni ne aldattı?

7. O ki seni yarattı, seni düzenleyip dengeli kıldı.

8. Dilediği şekilde seni oluşturdu.

Kıyametin o korkunç sahnelerinden sonra söz insana getiriliyor ve bu dünya hayatında Allah'tan ne gibi lütuf ve ikramlara mazhar olduğu anlatılarak bundan ibret çıkarması isteniyor:

Her şey yaratılış amacına uygun ve bu uygunluğun en mükemmel şekliyle yaratılmıştır. İnsan da kuşkusuz yaratılış amacına en uygun şekilde yaratılmıştır: Hem fizik olarak, hem de yetenek olarak.

İnsanın bu denli güzel, düzgün ve dengeli bir şekilde yaratılması, üzerinde uzun uzun düşünmesini ve o denli şükretmesini gerektiren bir durumdur. Bunlar üzerinde düşünen kişi Rabbine karşı daha edepli ve daha saygılı olur.

Yeryüzünde birçok canlı var, ama insan bunlardan farklı ve üstün yaratılmıştır. Bu şekilde yaratılmış olması, kendisini yaratana şükretmesini gerektirmez mi? Aynı yetenekte ve özellikte yaratılmış olan insanların biri iyi şeyler yapıyor, insanlara faydalı işlerde koşuşturuyor, onlara zarar vermekten uzak duruyor, işlerinde adaletle hükmediyor. Diğer tarafta işi gücü başkasına zarar vermek olan zalim biri var. Bu ikisi yaptıklarının karşılığını görmeli değil mi? Her şeyde denge ve ölçüyü hâkim kılmış olan Allah, üstün niteliklere sahip bir şekilde yarattığı insanın yapıp ettikleri arasında bir denge olmayacak mı? Onu başıboş mu bırakacaktır?

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ
لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي
نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ
عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا
يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

9. **Hayır, aksine siz hesaba çekilmeyi/cezayı yalanlıyorsunuz.**
10. **Oysa yaptığınızı gözetleyenler var.**
11. **Çok değerli kâtipler.**
12. **Onlar yaptıklarınızı biliyorlar.**
13. **Şüphesiz ki iyiler nimetler içerisindedir.**
14. **Kötüler ise cehennemdedir.**
15. **Ceza/hesap gününde oraya varacaklar.**

16. Oradan çıkacak da değiller.

17. Ceza/hesap günü nedir, bilir misin?

18: Sonra yine ceza/ günü nedir bilir misin?

19. O, öyle bir gündür ki kimsenin kimseye bir faydası olmaz. O gün iş, tamamen Allah'ındır.

Yukarıda insanın yaratılışından söz edilmiş, Allah'ın onu dilediği şekilde oluşturup yarattığına dikkat çekilmişti. İnsan kendi yaratılışı üzerinde düşünse bile böyle bir yaratılmışın, yaptıklarının karşılığını görmesi gerektiği sonucuna varır. Çünkü yeryüzünde başka canlılar da vardır. Fakat bu canlılara akıl ve irade verilmemiştir. Hem diğer canlılardan her biri kendi türünden olan canlılara benzerken insanlar birbirlerinden farklı tavırlar sergileyebiliyor ve yukarıda belirttiğimiz gibi biri iyi bir hal sergilerken diğeri zalimce tavırlar içerisine girebiliyor. Aslında insan kendi ruh yapısı itibariyle de bunu hissetmektedir ve böyle bir beklenti içerisindedir. Buna rağmen hesaba çekileceğini ve yaptıklarının karşılığını göreceğini reddediyorsa bunu ancak inatçılıkla izah edebiliriz.

Allah peygamberler göndermiş, bu peygamberler mucizelerle peygamberliklerini ispat etmişler ve insanlara birçok deliller sunmuşlar. Bunların muallâkta kalması elbette mümkün değildir.

Ayrıca Allah, insanın yapıp ettiklerini tespit eden gözetleyiciler dikmiş; küçük büyük her yapılanı kaydeden çok değerli kâtipler, insanların yaptıklarını olduğu gibi zapt ediyorlar. İşte bu yazdıkları şahitlerle belgelenerek insanın gözlerinin önüne serilecektir. Bunun sonucunda yaptıklarının karşılıklarını görmek üzere iyiler cennete, kötüler de cehenneme gideceklerdir. Cennete gidenler, ebedi nimetler içerisinde olacak, kötüler de cehennemde ebedi kalacaklardır.

Ceza günü ile karşılığın verileceği gün kastedilmektedir. Arap dilinde *ceza* karşılık anlamına gelmektedir. Dolayısıyla iyilerin görecekleri iyi karşılığı da *ceza* kötülük işlemiş olanlara da verilen ve Türkçe'de *ceza* dediğimiz şeye de Arap dilinde *ceza* denilmektedir. İşte o günün önemine dikkat çekmek için "**Ceza/hesap günü nedir, bilir misin?**" diye sorulmakta, ardından soru tekrar edilmektedir. Cevap olarak da **"O, öyle bir gündür ki kimsenin kimseye bir faydası olmaz. O gün iş, tamamen Allah'ındır"** denilmektedir. O gün ne şefaatçi vardır, ne günahlarını yüklenecek ne de yardım edecek biri vardır. İş tamamen Allah'ın elindedir. Kişi ameliyle baş başa Allah'ın huzurundadır.

83.
Mutaffifîn Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 36 âyettir. Medine'de indirildiğini söyleyenler de vardır.

Ölçü ve tartıda hile yapanları kınadığı için bu adı almıştır. ***"Mutaffifîn"*** *kelimesi* ***ölçü ve tartıda eksik yapanlar*** *anlamındadır. Sûrede ölçü ve tartıda hile yapanların ahirette cezalandırılacakları ve iyi kimselerin ise mükâfat görecekleri anlatılmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّف۪ينَ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾

وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ اَلَا يَظُنُّ اُو۬لٰٓئِكَ اَنَّهُمْ

مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline!**
2. **Ki onlar başkalarından alırken tam alırlar.**
3. **Ama onlara ölçüp tartarken eksiltirler.**
4. **Onlar tekrar diriltileceklerini sanmıyorlar mı?**
5. **Büyük bir gün için.**
6. **İnsanlar o gün âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkarılacaklar.**

Vah haline! şeklinde tercüme ettiğimiz *veyl* kelimesi şiddetli azap, helak gibi anlamlara gelir. O halde söz konusu ifade, ölçü ve tartıda hile yapanları şiddetle kınamakta, onlara acıklı bir azabın var olduğunu ve başlarına şiddetli bir kötülüğün geleceğini bildirmektedir.

Mutaffifîn, ölçü ve tartıda başkasından bir şey alırken tam olarak ölçüp tartmak, ama satarken ölçü ve tartıyı eksiltmek anlamında olsa da alışverişte her türlü hile kastedilmektedir. Müşteriye bir malı gösterip başkasını satmak, malın arızalarını göstermemek vs. gibi bütün hileler bunun kapsamına girer. Sanatkârın birine iş yaparken anlaştığı şekilde yapmayıp kullandığı malzemede kısıntıya gitmesi yahut söylediğinden daha ucuz malzeme kullanması, hâsılı müşteriyi aldatma şekillerinin tamamı bunun kapsamına girmektedir. Bu tür suçları işleyenler, dilleriyle ahirete ve hesap gününe inandıklarını söyleseler bile fiilleriyle inanmadıklarını ortaya koyuyorlar. Bu nedenle yüce Allah böyleleri için, "**Onlar tekrar diriltileceklerini sanmıyorlar mı?**" buyurmaktadır. Zira kıyamet gününde dirilmeyeceğini ve hesap vermeyeceğini zanneden kişi ancak böyle davranır. Ahirete inanan kişi ise böyle bir şeye cesaret edemez. Çünkü o gün insanlar, âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkacak ve bunun hesabını vereceklerdir.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾
كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ
بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَى
عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

7. **Hayır, kuşkusuz facirlerin kitabı kesinlikle "siccîn"dedir.**
8. **Siccînin ne olduğunu sana ne bildirdi ki?**
9. **Kayda geçmiş bir kitap/yazıdır.**
10. **O gün yalanlayanların vay haline!**
11. **Onlar hesap gününü yalanlıyorlar.**
12. **Oysa onu azmış günahkârdan başkası yalanlamaz.**

13. Böyle birine âyetlerimiz okununca, “öncekilerin masalları” der.

Ölçü ve tartıda hile yapmaktan vazgeçin. Değilse facirlerden olursunuz. Facir kimselerin amel defterleri ise *siccîn*dedir.

“*Siccîn*”in ne anlama geldiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Müfessirlerin bir kısmına göre, yedi kat yerin dibi yahut yerin dibinde bulunan büyük bir kayadır. Bir kısmına göre, cehennemde dar ve derin bir kuyudur. Bir kısmı, *sicn* kökünden gelip zindan anlamındadır demiştir. Bir kısmına göre ise *sicl* kökünden gelip belgelerin kaydedildiği defter anlamındadır.

Gelecek 17. âyette iyilerin amel defterlerinin *illiyîn*de yani çok yükseklerde olduğu ifade edildiğine göre, *siccîn* onun zıt anlamlısıdır ve *aşağı/alçak* anlamına gelir. Ne var ki burada aşağıda olma yahut yukarılarda olma temsili bir anlatım olup manevi yönden aşağı ve yukarı anlamında olmalıdır. Çünkü önemli olan meleklerin bu defterlerin yerini bilmeleri ve lazım olduğunda onları alıp getirmeleridir. Ayrıca yine önemli olan, amel defterlerinin nerede olduğu değil, kötülük işleyenlerle iyilik işleyenlerin nerede olduklarıdır. Allah, kötülerin de iyi kimselerin de yaptıklarını tek tek yazdırmıştır. Herkesin, küçük-büyük yaptıklarının tamamı kayda geçmektedir.

Yukarıda ölçü ve tartıda hile yapanlar için 4. âyette “**Onlar tekrar diriltileceklerini sanmıyorlar mı?**” denilmişti. Burada ise ölümden sonra dirilmeyi inkârları soru kipinden çıkarılmış, “**O gün yalanlayanların vay haline! Onlar hesap gününü yalanlıyorlar**” denilerek hakikatte onların ölümden sonra dirilmeyi ve insanların hesap vereceğini inkâr ettikleri ifade edilmiştir.

Menfaat tutkusu ve günah bu kimselerin kalplerini öylesine paslandırmıştır ki kendilerine Allah’ın âyetleri hatırlatıldığında, *öncekilerin masalları* derler.

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

14. Hayır, aksine yaptıkları kalplerinin üzerine pas bağlatmıştır.

15. Hayır, o gün onlar Rablerinden perdelenmişlerdir.

16. Sonra onlar cehenneme girerler.

17. Sonra onlara: "Yalanladığınız işte budur!" denecektir.

Hayır, bu Kur'ân öncekilerin masalları değildir. Onların, Kur'ân âyetleri için, **"öncekilerin masalları"** demeleri, işlemiş oldukları günahlar nedeniyle kalplerinin üzerinde pas tutmasından dolayıdır. Bu sebeple gerçekleri görmüyorlar ve anlamıyorlar.

Müfessirlerin bir kısmı, **"o gün onlar Rablerinden perdelenmişlerdir"** âyetini inanmayanların *Rablerini görmeyecekleri*yle izah etmektedir. Oysa âyet hesap gününden söz etmektedir. Hesap günü, Allah'ın görülmesi yahut görülmemesi tartışmasıyla ilgili bir dönem değildir. İnanmayanlar, şayet gerçekten kıyamet kopar da Allah'ın huzuruna hesap vermeye çıkarılacak olurlarsa şefaatçileri olacaklarına inandıkları putları sayesinde Allah katında değer verilenler arasında yer alacaklarını söylüyorlardı. Burada böyle bir şeye nail olamayacakları gibi Allah'ın rahmet, lütuf ve hoşnutluğundan, O'nun bağışlamasından uzak olacakları anlatılmaktadır. Nitekim Mücahid, Katade ve İbnu Muleyke âyete, *Allah'ın kereminden uzak olacakları ve Allah'ın onlara merhamet etmeyeceği* anlamını vermişlerdir. (Taberi, XXIV, 289).

Hesap bittikten sonra bu kimseler cehenneme sürülecek ve kendilerine: **"Yalanladığınız işte budur!"** denilecektir.

كَلَّا

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ

﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ

﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ

﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

18. **Hayır, şüphesiz iyilerin kitabı "illiyîn"dedir.**

19. **"İlliyîn"in ne olduğunu sana ne bildirdi ki?**

20. **Kayda geçmiş bir kitap/yazıdır.**

21. (Rablerine) **yakınlaştırılmış** (melek)**ler onu görürler.**

22. **Şüphesiz iyiler nimetler içerisindedir.**

23. **Koltuklar üzerinde seyrediyorlar.**

24. **Nimetlerin sevincini yüzlerinde görürsün.**

25. **Onlara mühürlenmiş saf bir içkiden sunulur.**

26. **İçiminin sonunda misk kokusu vardır. O halde yarışanlar bunda yarışsın.**

27. **Onun karışımı "tesnîm"dendir.**

28. **O, bir pınardır ki** (Rablerine) **yakınlaştırılanlar ondan içer.**

Kelime olarak *illiyîn* yüksekler, yüksek yerler anlamına gelmektedir. İyi kimselerin amellerinin *İlliyîn*de oluşu, kötülerin amellerinin *siccîn*de oluşunun karşıtı olarak zikredilmekle birlikte her ikisi için o, **"Kayda geçmiş bir kitap/yazıdır,"** ifadesi geçmektedir. O halde *illiyîn* ve *siccîn* aynı şeylerdir. Ancak içerikleri açısından aralarında bir nitelik farkı vardır. *Siccîn* kelimesiyle ilgili olarak söz konusu ettiğimiz temsili anlatım burada da söz konusudur. İyi kimselerin şanlarının yüceliği anlatılmaktadır. Amel defterleri, değerli meleklerin kontrolünde muhafaza edilmektedir. Zamanı geldiğinde hesap için huzura getirilecektir. Hesaptan sonra ise o iyiler, yapmış oldukları iyiliklerin karşılığı olarak nimetler içerisinde olacaklardır.

Bunlar dile getirildikten sonra söz konusu nimetlerin nitelikleri anlatılmaktadır: Koltuklarına kurulmuş, cennetin güzel manzaralarını seyrediyorlar. Yüzlerinde mutluluk sevinci vardır. Onlara, hoşlarına gidecek kaplarda tertemiz içkiler sunulacaktır. Bu içkilerden dolayı ne baş ağrısı çeker, ne sarhoş olur ve ne de sersemleşirler. Dünya içkilerinde olan rahatsız edici kokunun aksine bu içkiler mis gibi kokar. İnsanlar arasında kayda değer bir yarış olacaksa bu nimetleri elde etme yarışı olmalıdır.

27. âyette sözü edilen *tesnîm*, yükseklik anlamına gelir. Bir çeşmeye *tesnîm* denilmesinin nedeni de, suyun yüksekten gelerek akmasıdır.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا
كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾
وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا
إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ
الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

29. Şüphesiz o suç işleyenler, iman edenlerle alay ediyorlardı.

30. Yanlarından geçtikleri zaman da birbirlerine göz kırpıyorlardı.

31. Ailelerinin yanına döndüklerinde keyifli keyifli dönerlerdi.

32. İman edenleri gördüklerinde: "Kesinlikle bunlar sapıtmış" diyorlardı.

33. Oysa onlara bekçi olarak gönderilmemişlerdi.

34. Bugün ise iman edenler, kâfirlerle alay ediyorlar.

35. Koltuklara kurulmuş seyrediyorlar.

36. Nasıl, kâfirler yaptıklarının karşılığını buldular mı?

İnkâr edenlerin ve suç işleyenlerin tavrı tarih boyunca hep bu olmuştur: İman edenlerle alay etmek, onları sapıtmış olmakla nitelemek ve küçümsemek. Onlara göre olacağı meçhul ahiret korkusuyla iman edenler şu zevk ve sefadan vazgeçiyor ve şahsi çıkarlarını gözetmiyorlar. Bu, ancak sapıtmış beyinsizlerin işi olabilir. Oysa hayattan zevk almak, oynayıp eğlenmek gerekir.

Ahirette durum tamamen tersine dönecektir. İman edenler, nimetler içerisinde koltuklarına kurulmuş keyif çatarken inkâr edenler cehennemde azap çekecekler.

Kuşkusuz, bunların anlatılması inkâr edenlere bir uyarıdır, vakit varken ibret alıp dönmeleri içindir.

84.
İnşikâk Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 25 âyettir. Adını ilk âyetinden almaktadır. **"İnşikâk"**, **yarılma** anlamındadır. Bununla kıyamet koptuğunda göğün yarılması kastedilmektedir.*

Sûrenin konusu ahiret, iman edenlerin oradaki mükâfatı ve inkâr edenlerin uğrayacağı cezadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْۙ ﴿١﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْۙ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْاَرْضُ
مُدَّتْۙ ﴿٣﴾ وَاَلْقَتْ مَا ف۪يهَا وَتَخَلَّتْۙ ﴿٤﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾
يَٓا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحاً فَمُلَاق۪يهِۚ ﴿٦﴾ فَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ
كِتَابَهُ بِيَم۪ينِه۪ۙ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَس۪يراًۙ ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ اِلٰٓى
اَهْلِه۪ مَسْرُوراًۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ وَرَٓاءَ ظَهْرِه۪ۙ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ
يَدْعُوا ثُبُوراًۙ ﴿١١﴾ وَيَصْلٰى سَع۪يراًۜ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ كَانَ ف۪ٓي اَهْلِه۪ مَسْرُوراًۜ ﴿١٣﴾

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Gök yarıldığında,**
2. **Rabbini dinleyip de emrine uyduğunda,**
3. **Yer uzatılıp düzlendiğinde,**
4. **İçinde bulunanları dışarı atıp boşaldığında,**
5. **Rabbini dinleyip de emrine uyduğunda,**
6. **Ey insan! Sen gerçekten de Rabbine doğru öyle bir çalışıp çabalıyorsun ki; nihayet O'nunla karşılaşacaksın.**
7. **Kitabı sağından verilene gelince,**
8. **Kolay bir hesaba çekilecektir.**
9. **Ailesinin yanına sevinç içinde dönecektir.**
10. **Kitabı kendisine arkasından verilen ise,**
11. **"Ölüm!" diye feryat edecektir.**
12. **Alevli ateşe girecektir.**
13. **Oysa ailesi içinde gayet neşeliydi.**
14. **O, asla dönmeyeceğini sanmıştı.**
15. **Hayır, Rabbi onu görmekteydi.**

İlk beş âyette kıyametin korkunç sahnelerinden bazıları anlatılmaktadır. Buna göre düzeninin bozulmasından dolayı gök yarılacaktır. Ancak düzenin bozulması bir arızadan dolayı olmayacak, yüce Allah'ın emriyle olacaktır. O da, diğer varlıklar gibi Allah'ın yaratmasıyla var olduğundan, her daim O'nun emrindedir ve emrine itaat edecektir.

Yerküresi, kendisini dengede tutan dağlarını yitirecek ve dümdüz bir alan haline gelecek, içinde barındırdığı cesetleri, madenleri vs.yi dışarı atacak, içini boşaltacaktır. Bunlar da yine Allah'ın emriyle olacaktır.

İnsanoğlu farkında olsun veya olmasın her an Allah'a doğru yol almaktadır ve nihayet O'nun huzuruna çıkacaktır. İşte bu sırada insanlar iki ana gruba ayrılacaklardır: Kitabı sağından verilenler, bir de kitabını arkasından alanlar.

Kitabı sağından verilenlerin hesabı kolay olacaktır. Yaptığı iyilikler de kö-

tülükler de kendisine haber verilecektir. Ancak iyiliklerinden dolayı mükâfatlandırılıp işlemiş olduğu kötülükler bağışlanacak ve *"neden bu kötülüğü işledin, sana yakışır mıydı?"* gibi muahezelere maruz bırakılmayacaktır. Hesabı bittikten sonra sevinç içinde yakınlarının yanına gidecektir.

Kitabını arkasından alanlara gelince bunlar çetin bir sorgulamadan geçirileceklerdir. Bunların kitaplarını sol taraftan alacak olanlar olduğu daha önce belirtilmişti. (Hakka 69/25) Burada ise arkadan alacakları anlatılmaktadır. Muhtemelen dünya hayatında ne işlediklerini bildiklerinden kitaplarını almak istemeyecek ve arkalarını döneceklerdir. Arkalarından alacaklarının söylenmesi bu sebepledir. Yahut sağ elleri bağlandığından kitaplarını almamak için sol ellerini arkalarına saklayacaklar ama arkalarında tuttukları sol ellerine kitapları tutuşturulacaktır. Bundan kurtuluş yoktur. Hâlbuki bu kimseler dünya hayatında iken ahiretle, Kur'ân'la ve Peygamberle alay ettiklerinde keyiflenerek ailelerinin yanına gidiyorlardı.

Yine bu kimseler, hayatın sadece dünya hayatından ibaret olduğunu sanıyor ve öldükten sonra diriltilemeyeceklerine inanıyorlardı. Oysa Allah bütün yaptıklarını görüyor ve kaydettiriyordu.

فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾
وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

16. Hayır, yemin ederim ki şafağa,

17. Geceye ve içindekilerine,

18. Dolunay olmuş aya,

19. Siz elbette bir halden hale geçiriliceksiniz.

20. O zaman onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar?

21. Kendilerine Kur'ân okunduğu zaman secde etmiyorlar.

22. Tersine, o inkâr edenler yalanlıyorlar.

23. Hâlbuki Allah onların sakladıklarını çok iyi bilir.

24. O halde onları acıklı bir azapla müjdele!

25. İman eden ve salih amel işleyenler bundan müstesnadır; onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır.

İnsanların hesaba çekilip bir kısmının hesabının kolay, diğerlerinin ise zor olacağı belirtildikten sonra herkesin her gün yaşadığı ve yakından bildiği tabiat olaylarından zaman dilimlerine yemin edilmektedir.

Şafak, güneş batımından sonra batı ufkunda görülen kırmızılıktır. Şafak vakti gün içerisinde kısa bir dönemi teşkil eder ki insan hayatına benzetilmiştir. İnsan hayatı da böyle çarçabuk gelir geçer.

Ardından geceye ve gecenin içinde barındırdıklarına yemin edilmektedir. Gece karanlıktır ve içinde birçok gizlilikleri barındırır. Ancak dolunay olursa gecenin korkunçluğu ve verdiği sıkıntıların önemli bir kısmı dağılmış olur. İşte insan hayatı da böyledir. Kısalığına rağmen dönemden döneme geçer, kalıcı değildir.

İnsan kendi hayatında bütün bunları yaşıyorken ne diye ahirete ve farklı bir döneme geçeceğine inanmıyor? Kur'ân âyetleri kendisine okunduğunda ne diye hakkı kabul edip secdeye kapanmıyor da yalanlıyor? Aslında her insan bunu kalbinin derinliklerinde hissetmektedir ama inadından bunu kabullenmiyor, kabullenmek istemiyor. Allah, onların içlerinde gizlediklerini biliyor. **"O halde onları acıklı bir azapla müjdele!"** Çünkü o inkâr edenler bunu hak ediyorlar. Kendilerine getirilen delillerin gerçekliğini içlerinde hissediyorlar ama yine de yüz çeviriyor, inkârda ısrar ediyorlar. İşte bu nedenle acıklı bir azabı onlara müjdele.

"İman eden ve salih amel işleyenler bundan müstesnadır; onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır."

85.
Burûc Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 22 âyettir. Adını birinci âyette geçen ve burçlar anlamına gelen ***"el-burûc"*** *kelimesinden almaktadır.*

Sûrenin ana konusu geçmiş dönemde inkârcıların iman edenleri hendeğe atarak yakmaları olayıdır. Bu vesileyle iman edenlerin ahirette mutlu sona kavuşacakları ve inkâr edenlerin şiddetli bir azaba çarptırılacakları anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّٓا اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ ﴿٨﴾ اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٩﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun burçlarla dolu göğe,**
2. **O vaat edilen güne,**
3. **Şahitlik edene ve şahitlik edilene,**
4. **Kahrolsun o hendeği kazanlar!**
5. **O alevli ateşi yakanlar!**
6. **Hani onlar çevresine oturup**
7. **İman edenlere yaptıklarını seyrediyorlardı.**
8. **Doğrusu onlar, berikilerden, mutlak güç sahibi olan ve övgüyü hak eden Allah'a iman etmelerinin dışında bir sebeple intikam almamışlardı.**
9. **O Allah ki göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Allah, her şeye tanıktır.**

Burç kelimesi, *görünen şey, yüksek köşk, kale* anlamlarına gelmektedir. Bir astronomi terimi olarak da yıldız kümeleri için kullanılır. Güneş ve ay yörüngelerinde yol alırken bu kümeler arasından geçer.

Yaygın olarak on iki burçtan söz edilir. Sayılarını çoğaltanlar da vardır. Söz konusu yıldız kümeleri diğer yıldızlara nazaran daha belirgindir ve daha çabuk göze çarpmaktadır.

Gökteki yıldız kümelerine yemin edildikten sonra söz vaat edilen güne yani hesap gününe getirilmektedir. Göğü bu şekilde yaratan Allah, kıyameti koparmaya ve sizi diriltip hesaba çekmeye kadirdir mesajı verilmekte ve o güne de yemin edilmektedir.

Müfessirler şahitlik eden ve şahitlik edilenle neyin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ancak sözün bağlamını göz önünde bulundurduğumuzda ileri sürülen iki görüş öne çıkmaktadır. Bunlardan biri, şahit ile insanın amellerini kaydeden iki melek, şahitlik edilen ise amel sahibi olan insandır. İkinci görüş ise, görme duyusuna sahip olan varlıklar şahit, görmeye konu olan varlıklar da şahitlik edilendir. Bu görüşe göre Allah, görme duyusu olan ve olmayan bütün varlıklara yemin etmektedir.

Kısaca bütün varlıklara yemin edilerek önceki bir devirde iman edenleri çukurlara atıp yakarak azap eden ve çukurun etrafında toplanıp bu işkenceyi seyrederek eğlenenlere *kahrolsunlar!* denilmektedir. Onlar Allah tarafın-

dan lanetlenmişler; hem bu dünyada hem de ahirette büyük bir cezaya çarptırılmışlardır.

Sırf iman etmişler diye onlar için çukur kazan ve onları bu çukurlarda yakanlar bu nedenle de lanetlenmiş olanlar kim? Müfessirler bunların kimlikleri hakkında çok değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Ama bunların kimlikleri hakkında bilgi vermenin bir yararı olsaydı Allah bunların kim olduklarını bildirirdi. Şu bir gerçek ki iman edenlere sırf iman ettiklerinden dolayı her dönemde ve her yerde eziyet edenler olmuştur ve olacaktır. İşte bu âyetlerin muhatapları bunların tamamıdır. Zaten âyet indirildiği sıralarda Mekke müşrikleri iman edenlere eziyet ediyorlardı. İşte *Ashâbü'l-uhdûd* üzerinden onlara seslenilmektedir. Tarih boyunca iman edenlere sırf iman ettiler diye zulmedenler, yaptıkları zulüm miktarınca Allah'ın gazabına uğrarlar. Allah, yapılan her zulme tanıklık etmektedir ve göklerle yerin hükümranlığı O'nundur. Bu tür zulümleri işleyenler genelde hem dünya hayatında hem de öteki hayatta cezalandırılırlar.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

10. İnanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edenler ve sonra da bu yaptıklarından vazgeçip tövbe etmeyenler için cehennem azabı ve yangın azabı vardır.

11. İman edip salih amel işleyenlere gelince onlar için de zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.

Yukarıda iman edenleri çukurlara atıp yakanların kimliklerine dair neden bilgi verilmediğine değinmiş, ne zaman ve nerede olursa olsun sırf inanmaları sebebiyle insanlara işkence yapanların muhatap olduklarına dikkat çekmiştik. Burada bu hususa ışık tutmakta, inanmış erkeklerle inanmış kadınlara, inançlarından vazgeçsinler diye işkence edenlere, bu davranışlarından vaz-

geçmedikleri takdirde cehennem azabı ve yangın azabı olduğu ifade edilmektedir. Müminlere işkence yapanlar şayet bu dünya hayatında ölünceye kadar bir azaba maruz kalmazlarsa ahirette mutlaka cehennem azabıyla cezalandırılacaklardır.

Cehennem azabından sonra yangın azabının zikredilmesi, cehennem azabını açıklama mahiyetindedir. Cehennem azabından maksadın yangın azabı olduğu açıklanmaktadır.

Buna karşın iman edip salih amel işleyenler, zaman zaman bu dünyada inanmayanların işkencelerine maruz kalsalar bile ahirette ağaçlarının altından nehirlerin aktığı cennetlerde olacaklardır. **"İşte büyük kurtuluş budur."**

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ
الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

12. Şüphesiz ki Rabbinin yakalayışı olağanüstü şiddetlidir.

13. Çünkü O'dur ilkin var eden ve bunu tekrar edecek olan.

14. Ama bununla birlikte O, çok bağışlayandır, çok sevendir.

15. Yüce Arş'ın sahibidir.

16. Ne dilerse onu yapandır.

Önceki âyetlerde Allah'ın iman edenlere işkence yapanları cezalandıracağı ve iman edip salih amel işleyenleri mükâfatlandıracağı anlatılmıştı. Bu âyetlerde O'nun buna bütünüyle kadir olduğu anlatılmaktadır. İnkâr edenlerin azgınlıklarına mühlet tanıması, güçsüzlüğünden dolayı değildir, cezalandırmayı tam olarak hak ettiklerinde O'nun öyle bir yakalayışı vardır ki bundan kimse kurtulamaz. Yaratmayı O başlatmıştır ve ölümlerinden sonra insanları diriltecek olan da O'dur. Yaptığınız kötülüklerin veya iyiliklerin karşılığını eğer bu dünya hayatında görmeden ölmüşseniz bunların karşılığını sizi dirilttikten sonra verecektir. Onun bunları ihmal ettiğini yahut unuttuğunu sanmayasınız.

Böyle mutlak bir güce ve hükümranlığa sahip olan için şiddetli cezalandırmalarla yetinmek yakışmaz, aynı zamanda O, tövbe edip yaptıklarından vazgeçenleri de çokça bağışlar. Çokça merhamet ve sevgi sahibidir de. Çünkü O, yüce Arş'ın sahibidir, dileğine engel yoktur; dilediğini yapar.

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ

الْجُنُودِۙ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَۜ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي تَكْذ۪يبٍۙ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ

مِنْ وَرَٓائِهِمْ مُح۪يطٌۚ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَج۪يدٌۙ ﴿٢١﴾ ف۪ي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

17. Orduların haberi sana geldi mi?

18. Firavun ve Semûd'un?

19. Doğrusu inkâr edenler, sürekli bir yalanlama içerisindeler.

20. Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.

21. Hayır, o, yüce bir Kur'ân'dır.

22. Korunmakta olan bir levhada (Levh-i Mahfûz'da)**dır.**

Peygamber döneminde ve gelecek dönemlerde düşmanları güçlü olan inanmışlara teselli olarak güçlü iki kavmin orduları hatırlatılıyor: Bunlardan biri, Firavun ordusudur. Firavun, ordusuna çok güveniyordu fakat ordusuyla birlikte denizde boğuldu. İkincisi ise Hz. Salih'in kavmi olan Semûd olup onun mucizesi olan deveyi öldürmüş ve bunun üzerine helak edilmişlerdi.

Araplar Firavun hakkında da Semûd kavmi hakkında da malumat sahibiydiler. Medine Yahudileri, Firavun hakkında onlara çok şey anlatmışlardı. Ne denli güçlü ordulara sahip olduğunu ve denizde boğularak helak edildiğini biliyorlardı. Bir Arap kavmi olan Semûd hakkında da bilgileri vardı. Ticaret için sefer yaptıklarında söz konusu kavmin harabelerinin yanından geçiyorlardı. Semûd kavmi de helak edilmişti. O halde söz konusu iki kavimden söz edilmesiyle bir yandan iman edenlere kendilerine baskı yapan zorbaların bu durumlarının devam etmeyeceği müjdesi verilirken müşriklere de bu yaptıklarının yanlarında kâr kalmayacağı, vakit varken zorbalıktan vazgeçmeleri mesajı verilmektedir.

İnanmayanlar her dönemde baskıdan yanadır, onlar birbirlerine benzerler. Ancak zulüm devam etmez. O halde ey iman edenler: *"Sabredin, şüphesiz akıbet takva sahiplerinindir."* (Hud 11/49). Bilesiniz ki: **"Allah ise, onları arkalarından kuşatmıştır."**

"Hayır, o, yüce bir Kur'ân'dır. Korunmakta olan bir levhada (Levh-i Mahfûz'da)**dır."**

İnanmayanların tamamı bu Kur'ân'a zarar vermek için bir araya gelseler ona hiçbir zarar veremezler. Çünkü bu yüce Kur'ân, Allah'ın koruması altındadır.

Yine iddia ettikleri gibi bu Kur'ân, öncekilerin masalları değildir. Şair yahut kâhin sözü de değildir. Bilakis o, şerefli ve yüce bir kitaptır; doğruları ve insanların dünya ve ahirette mutlu olmalarını sağlayan kuralları anlatır. Onlara doğru yolu gösterir. Cinler onu Muhammed'e getirmiş değildir, o, korunmuş bir levhadadır. Şeytanlar ona asla ulaşamaz. Melekler eliyle Peygambere getirilmiştir.

86.
Târık Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 17 âyettir. Adını 1. âyette geçer ***"et-târık"*** *kelimesinden almaktadır.* ***Târık*** *geceleyin gelen, şiddetle vuran, kapıyı çalan gibi anlamlara gelmektedir. Sûrenin ana konusu ölümden sora diriliş yani kıyametin kopmasıdır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالسَّمَٓاءِ وَالطَّارِقِۙ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُۙ ﴿٢﴾ اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُۙ

﴿٣﴾ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌۜ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَۜ ﴿٥﴾

خُلِقَ مِنْ مَٓاءٍ دَافِقٍۙ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَٓائِبِۜ ﴿٧﴾ اِنَّهُ عَلٰى

رَجْعِه۪ لَقَادِرٌۜ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَٓائِرُۙ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍۜ ﴿١٠﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun göğe ve gece vakti gelene.**
2. **Gece vakti gelenin ne olduğunu sana ne bildirdi ki?**
3. **O, karanlığı delen yıldızdır.**
4. **Hiçbir kişi yoktur ki üzerinde bir gözetleyicisi olmasın.**
5. **O halde insan neden yaratıldığına bir baksın!**

6. Atılan bir sudan yaratıldı.
7. O, bel kemiği ile göğüs kemiği arasından çıkar.
8. Elbette Allah onu geri döndürmeye de kadirdir.
9. O gün sırlar yoklanıp ortaya çıkarılır.
10. Artık onun ne bir gücü vardır ne de bir yardımcısı.

Birçok âyette göğe, güneşe, aya ve yıldızlara yemin edilmektedir. Yapılan bu yeminler, söz konusu gök varlıklarına, onların hareketlerindeki düzene ve göğe hâkim olan mükemmeliyete dikkat çekmek içindir. Gökte milyonlarca yıldız var, her biri, diğerlerine çarpmadan kendi yörüngesinde hareket ediyor. Bütün bunlar büyük bir gücün eseridir.

Burada da, göğe ve gece karanlığında karanlığı delerek ışığı bize ulaşan yıldızlara yemin edilmektedir. Göğü bu akıllara durgunluk veren mükemmel sistemiyle yaratan Allah'ın insanı tekrar diriltmeye kadir olduğu anlatılmaktadır.

Gece vakti ışığı karanlıkları delip gelen yıldızdan söz edilirken belli bir yıldızdan mı söz edilmektedir yoksa ışığı gelen her yıldız mı kastedilmektedir? Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak belli bir yıldızın kastedildiğine dair açıklayıcı bir bilgi bulunmadığına göre ışığı gelen her yıldızın kastedildiğini söylemek daha tutarlı görünmektedir.

3. âyette sözü edilen gözetleyici ile insanların amellerini kaydeden meleklerin kastedildiğini söyleyenler olduğu gibi insanları tehlikelerden koruyan muhafız meleklerin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Bazı müfessirler ise bununla yüce Allah'ın kastedildiğini, O'nun hem insanları hem de melekleri gözetlediğini söylemişlerdir.

Allah'ın sonsuz kudretini anlamak için dikkatler göğe ve yıldızlara çekildikten sonra insanın kendi yaratılışına dikkati çekilmektedir. O, basit bir sudan yaratılmıştır. O su, bel kemiği ile göğüs kemiği (kaburgalar) arasından çıkmaktadır. Böyle basit bir sudan yaratılmış olan insan birtakım aşamalardan geçerek akıl ve irade sahibi güçlü bir varlık haline gelebilmektedir.

Işığı karanlıkları delip geçen yıldızı ve insanı basit bir sudan yaratan Allah, elbette onu tekrar yaratmaya da kadirdir. Ayrıca basit bir sudan yaratılıp sonra güçlü bir varlığa dönüşen insan, sadece kendisini yaratan ve aşamalardan geçirip akıl sahibi bir varlık haline getiren Allah'a kulluk etmelidir, başkasına değil.

Allah'ın insanı tekrar yaratmaya kadir olduğu ifade edildikten hemen

sonra, bunun Allah için ne denli kolay olduğunu hatırlatırcasına hemen hesap gününde insanın başkalarından gizleyerek yaptığı sırlarının ortaya döküleceği ifade edilerek: **"O gün sırlar yoklanıp ortaya çıkarılır"** denilmektedir. İnsanın sadece başkalarından gizli yaptıkları değil, yapmayıp içinde beslediği niyetleri bile ortaya dökülecek ve o, sadece yaptıklarından dolayı değil, içinde gizlediği niyetlerinden dolayı da hesaba çekilecektir. Bu dünya hayatında güç sahibi olan, türlü türlü entrikalar çevirebilen insan, orada hiçbir güce sahip olamayacak, Allah nezdinde kendisine şefaat edeceklerini umduğu kimselerden de hiçbir yardım görmeyecektir.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلٌ
فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾
وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

11. Andolsun dönüşlü olan göğe,

12. Ve yarılan yere.

13. Şüphesiz ki o (Kur'ân), (hakkı batıldan) **ayıran bir sözdür.**

14. O bir şaka değildir.

15. Onlar bir tuzak kuruyorlar.

16. Ama ben de bir tuzak kuruyorum.

17. O halde sen inkâr edenlere pek az bir mühlet tanı.

Gök, buharlaşarak yukarılara yükselen suları yağmur olarak tekrar yere gönderir. Dönüşlü olan gökten maksat bu olmalıdır. İnsanların yağan bu yağmurlar sayesinde kurumuş olan tarlaları yeşerir. Böylece onlar hayvanlarını otlatır ve hayatlarını devam ettiren gıdayı bu sayede elde ederler.

Yerin yarılması ise tohum filizlerine yol vermesidir. Allah onu bitki bitirmez şekilde de yaratabilirdi. Ama insanların ve hayvanların gıdalarını temin edebilmeleri ve daha başka yararları nedeniyle toprağı bu şekilde yarattı.

"Şüphesiz ki o (Kur'ân), (hakkı batıldan) **ayıran bir sözdür. O bir şaka değildir."**

Bu iki âyetle Kur'ân'ın kastedildiği gâyet açıktır. Ancak bu iki âyetin öncesiyle münasebeti nedir?

Yukarıda 8-10. âyetlerde kıyamet ve hesap gününden söz edilmiş, insanın sırlarının bir bir ortaya çıkarılacağı anlatılmıştı. Bunları haber veren Kur'ân'dır. Oysa müşrik Araplar ahiret ve hesaba inanmıyorlardı. İşte bu gibi konularda ancak Kur'ân'la sağlıklı bilgilere ulaşılabileceğinden Kur'ân'ın hakkı batıldan ayıran bir söz olduğunu hatırlatma ihtiyacı hâsıl olmuştur. Ayrıca yağmurun yağması ve bitkilerin yeri yararak çıkması nasıl bir şaka değil aynıyla bir gerçek ise Kur'ân da bir şaka değil, aynıyla ciddi ve gerçektir. O bitkilerin yeri yarıp çıkmaları gibi toprak altındaki cesetler de toprağı yarıp ortaya çıkacaktır.

"Onlar bir tuzak kuruyorlar."

O inanmayanlar Kur'ân'ı yenilgiye uğratmak için her türlü yola başvuruyorlar, *"hayat, bu dünya hayatından ibarettir"* diyorlar... *"çürüyüp toprak olduktan sonra bu kemikleri kim diriltecek?"* diyorlar. Kur'ân'ı susturmak için ve Kur'ân'ın kendisine indirildiği Peygamberi ortadan kaldırmak için değişik yollara başvuruyorlar. *"Kur'ân için öncekilerin masallarıdır"* diyorlar. *"Peygamber cinlenmiş biridir, cinler ona bu Kur'ân'ı getiriyor"* diyorlar vs.

"Ben de bir tuzak kuruyorum."

Yüce Allah, onların bütün bu kafa karıştırıcı hilelerine karşı tedbir aldığını, bütün hilelerini boşa çıkaracağını ve bu hilelerine karşı, yolu Kur'ân ile aydınlatacağını garanti etmektedir.

"Sen inkâr edenlere bir mühlet, az bir mühlet tanı."

Ey Peygamber, sen azimle ve sabırla yoluna devam et, cezalandırılmalarını isteme konusunda acele etme. Onlar çok geçmeden bu yaptıklarının karşılığını göreceklerdir. Bu konuda hiçbir endişen olmasın.

Müşriklere tanınan mühlet çok kısa olmuştur. Peygamber Müslümanlarla birlikte Medine'ye hicretinden kısa bir müddet sonra Bedir savaşıyla birlikte müşriklerin yenilgiye uğramaları başlamış ve on yıl içerisinde bütünüyle Arabistan yarımadasından temizlenmişler: Ya Müslüman olmuşlar veya öldürülmüşlerdir.

A'lâ Sûresi

Mekke'de indirilen ilk sûrelerden olup 19 âyettir. Adını ilk âyette Allah'ın yüceliğini ifade eden **"el-a'lâ"** *kelimesinden almaktadır. Sûre baştan sona Peygambere hitaptır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰىۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ فَسَوّٰىۙ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ي قَدَّرَ فَهَدٰىۙ ﴿٣﴾

وَالَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الْمَرْعٰىۙ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَٓاءً اَحْوٰىؕ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Rabbinin yüce adını tenzih et.**
2. **O ki yaratıp düzene koydu.**
3. **Takdir etti, böylece yol gösterdi.**
4. **Otlağı çıkardı.**
5. **Sonra da onu kararan bir çöpe çevirdi.**

Rabbini tenzih et yerine *adını* tenzih et denilmesi haklı olarak müfessirlerin, *"Allah'ın isimleri"*, *"isimlerine dair hükümler"* gibi konuları bu vesileyle ele almalarına sebep olmuştur. Kuşkusuz yüce Allah zatıyla yüce olduğu gibi isimlerinin de, kendisi hakkında yapılan nitelemelerin de O'nun o yüceliğine

uygun olmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple isimleri konusunda en tutarlı yol, Kur'ân'da sözü edilen isimlerle ve bu isimlerin diğer dillerdeki karşılıklarıyla yetinmek, Allah hakkında eksiklik ve zafiyeti anımsatan nitelemeler ve fiillerle O'nu tavsif etmekten uzak durmaktır. Ayrıca Allah'a has olan isimlerle başkalarını anmamaktır. Aynı noktadan hareketle Allah'ın isminin yazılı olduğu levha yahut kâğıtları maddi pisliklerden, şanlarına yakışmayan ortamlardan uzak tutmak gerekir.

Kısacası Allah'ı ve O'nun güzel isimlerini maddi ve manevi olarak yüceltmek, aynı şekilde olumsuz maddi ve manevi ortamlardan uzak tutmak âyetin çağrıştırdığı hükümler arasındadır.

Niçin Allah'ın adını yüceltmek gerekiyor?

Çünkü yerden göğe kadar her şeyi yaratan ve her şeye düzen veren O'dur. İnsanı yaratan ve ona yaratıldığı amaca uygun şekil ve yetenek veren yine O'dur. Her şeyi yarattı ve her şeyi amacını yerine getirecek nitelikte kıldı. Örneğin yerküreyi yarattı ama güneş olmasaydı yerküre bir işe yaramazdı. Yerküreyi ve güneşi yarattı ve onları bir sisteme bağladı. Güneşle yerküre arasındaki mesafe farklı olsaydı yine yerküre üzerinde hayat devam edemezdi vs. Aynı şekilde canlıları yarattı ama yaratmakla kalmayıp onlara hayatlarını nasıl devam ettireceklerine dair yol gösterdi; gerekli nitelik ve yeteneklerle mücehhez olarak yarattı. Nihayet canlıların hayatlarına son vermeyi de takdir etti. Yarı canlı mesabesinde olan bitkileri yarattı ama yarı canlı olduğundan onun da bir sonu var. Kararıp kuruyor ve çerçöp haline geliyor. Böylece onun yerine yeni bitkilerin yeşermesini sağlıyor.

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىٓ ۙ ﴿٦﴾ اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ ۜ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ۜ ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ۚ ﴿٨﴾

6. Biz sana okutacağız; böylece sen de unutmayacaksın.

7. Allah dilemediği müddetçe. Şüphesiz ki O, açık olanı da, gizli olanı da bilir.

8. Seni en kolay olana muvaffak kılacağız.

Peygamber ilk dönemlerde kendisine gelen Kur'ân vahyini ezberleme konusunda oldukça aceleci davranır, Cebrail vahyi henüz tamamlamadan bir şeyler unuturum endişesiyle onu tekrar ederdi. Bunun Peygamberde meyda-

na getirdiği gerilimi tahmin etmek zor değildir. **"Sana okutacağız, sen de unutmayacaksın"** denilip hem Peygambere unutmayacağına dair güvence verilerek bu gerilimden kurtulması ve rahatlaması sağlanmış hem de bizlere Peygamberin hafızasına güvenmemiz konusunda bilgi ve teminat verilmiştir.

Âyetin ardından gelen: **"Ancak Allah'ın dilediği başka"** ifadesindeki istisna, *"unutmayacağına dair Peygambere verilen güvenceyi pekiştirme"* anlamı mı taşımaktadır, yoksa Allah tarafından unutturulanların olabileceğini ve gerçekten vaki olduğunu mu anlatmaktadır?

Unutturulmanın fiilen vaki olduğunu söyleyenler, Bakara sûresinin 106. âyetiyle bağlantı kurarak metni unutturulmak sûretiyle nesh edildiğini ileri sürdükleri âyetlerle bunu izah ederler.

Söz konusu ifadenin, Peygamberi rahatlatma amacı güttüğünü yahut Allah'ın kudretiyle ilgili olduğunu söyleyenler ise -Peygamberin beşer olmasından kaynaklanan, geçici olarak bir an için söz konusu olan unutmalar hariç- Kur'ân vahiylerinden bir kısmını unutması gibi bir durumun asla mümkün olmadığını, kısacası Allah'ın böyle bir şeyi dilemediğini söylerler. O halde söz konusu istisnanın amacı: *"Ey Peygamber! Unutsan da, bilesin ki bu, Allah'ın dilemesiyle olmuştur, o halde bu konuda hiçbir endişen olmasın"* diyerek Peygamberi rahatlatmaktır. Yahut bu ifade ile *"sana Kur'ân'ı ezberleten Allah, unutturmaya da kadirdir"* ilkesi dile getirilmekte, Allah'ın kudretine sınır getirilemeyeceği anlatılmaktadır. Ferrâ, Mekki, Zamahşeri, Ebu Hayyan, bu ikinci görüştedirler. (İbnu'l-Cevzi, VI, 148; İbnu Adil, XVI, 305).

Metni unutturulmak suretiyle nesh edilmiş olan sûre ve âyetlerin bulunduğunu ifade eden rivayetler sorunlu rivâyetlerdir. Çünkü söz konusu rivayetlerde: *"Şu sûre uzunluğunda bir sûre vardı da unutturuldu ama orada şöyle deniliyordu..."* Yahut: *"Ondan şunu hatırlıyorum..."* şeklinde ifadeler bulunmaktadır ki Allah tarafından unutturulan bir şeyin hatırlanması asla mümkün değildir. Çünkü böyle bir iddia, Allah'ın unutturmasına karşı meydan okuma anlamı taşımaktadır. Allah o âyeti yahut sûreyi unutturduysa o kimsenin de onunla ilgili hiçbirşeyi hatırlamaması gerekir.

Ayrıca unutturulmuş olan böyle bir âyet ve sûrenin varlığını kabul edebilmemiz için onun bize tevatür yoluyla gelmiş olması gerekir ki önce onun Kur'ân'dan olduğuna hükmedebilelim, ardından da nesh edildiğini kabul edelim. Çünkü Kur'ân tevatür yoluyla bize gelmiştir ve bir şeye *"Kur'ân'dan idi"* diyebilmemiz için onun tevatür yoluyla bize gelmiş olması gerekir. Böyle bir durum söz konusu olmadığına göre bu konudaki rivayetler hiçbir anlam ifa-

de etmez. Bu tür rivayetlere değer vermek, Kur'ân'a gölge düşürmekten başka bir işe yaramaz.

Peygambere bu güvence verildikten sonra **"Seni en kolay olana muvaffak kılacağız"** denilmektedir. Yani seni din ve dünya konusunda en kolay yola ileteceğiz; cennete gitme yolunu sana kolaylaştıracağız, sana uyulması kolay bir şeriat vereceğiz.

فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾
وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقَى ﴿١١﴾ اَلَّذ۪ي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿١٣﴾

9. O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver.
10. Korkan öğüt alacaktır.
11. Bedbaht olansa ondan kaçınır.
12 O ki en büyük ateşe girecektir.
13. Sonra da orada ne ölecektir ne de dirilecektir.

Peygamber (s.a.v.)in Kur'ân'ı insanlara tebliğ etmek ve bu Kur'ân'a inanmalarını sağlamak için ne denli çaba harcadığı bilinmektedir. Öyle ki kendisini helak edercesine bir çaba içerisindeydi. Nitekim bu husus Kehf sûresinde şöyle dile getirilmektedir: **"Onlar bu söze inanmazlarsa onlar için duyduğun üzüntü sebebiyle belki de kendini helak edeceksin."** (Kehf 18/6). Yüce Allah, Peygamberinden kendisini bu denli yormamasını istemektedir. Burada da aynı konuya değinilmektedir. Peygamber, öğüt verme konusunda kendisini son derece yoruyor; gecesini gündüzüne katarak her önüne gelene tekrar tekrar dini tebliğ ediyordu. Bunun üzerine bazıları daha da inatlaşarak inkâra daha çok sarılıyordu. İşte bu nedenle Peygambere *"eğer öğüt vermenin bir yararı varsa öğüt ver, değilse kendini helak edercesine yorma"* denilmektedir. (Ebu's-Suûd, VIII, 1; Âlûsî, XXII, 370).

Yukarıda 8. âyette: "**Seni en kolay olana muvaffak kılacağız**" denilmişti. Kolaylık, Peygamberin kendisini bu denli yormasını gerektirmez.

Bazı müfessirler ise burada amacın inat edenleri kınamak olduğunu, bu sebeple fayda versin vermesin dini tebliğ etmenin bir görev olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre âyetin anlamı şöyledir: **"O halde eğer öğüt fayda verse** (de vermese de) **öğüt ver."** Bu görüşte olanlara göre âyetin *"vermese de"* kısmı mahzuftur.

Kuşkusuz, Peygamberin şahsına yönelen bu hitaplar aynı zamanda Müslümanlara da yöneliktir. Dini tebliğ etmek, Müslümanların da bir görevidir. Âyette de ifade edildiği gibi din tebliği yapılırken inkârda inat edenin peşinde koşmanın anlamı yoktur. Din tebliğ edilir, ilgi duyana teferruatıyla anlatılır. Ama tebliğ ettikten sonra muhatap inatlaşmaya girip diretiyorsa peşine takılmamak en doğrusudur. Hatta Müslüman biri dahi olsa kimi meselelerde inada yönelmişse peşini bırakmak gerekir. Hz. Ali, ilmi yaymanın da bir adabının bulunduğunu ifade etmek için şöyle demiştir: *"Aklı ermeyen kimselere kimi konuları anlattığın zaman onu fitneye düşürebilirsin, dikkatli ol."* (İbnu Kesir, VIII, 380).

O halde ilk tebliğ önemlidir. Belki ihtiyaç duyulursa tekrarlanabilir de. Ama muhatabın inada doğru gittiği yahut kendisine yapılan tebliği hiç kale almadığı görülürse onunla uğraşmanın anlamı yoktur.

Allah'tan korkusu olan ve gerçeklere saygılı olan kişi elbette yapılan tebliğden yararlanacak, inkârda ısrarlı olan ve böylece kalbi mühürlenmiş kişi de tebliğden kaçacaktır. Böyle birinin varacağı yer cehennem olacak, ölmeyi isteyecek ama ölemeyecek, diriler gibi rahat yüzü de görmeyecektir. Kısacası artık o, ne ölüdür ne de diridir.

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪

فَصَلّٰىؕ ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۘ ﴿١٦﴾ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقٰىؕ ﴿١٧﴾

اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُولٰىۙ ﴿١٨﴾ صُحُفِ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

14. Doğrusu, temizlenip arınan felah bulmuştur.

15. Rabbinin adını anıp namaz kılan/O'na kulluk eden.

16. Hayır, siz dünya hayatını üstün tutuyorsunuz.

17. Oysa ahiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

18. Şüphesiz ki bu, ilk sahifelerde de kesinlikle vardı.

19. İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde.

Delillerden yüz çevirip inat edenlerden söz edildikten sonra kendini arındırmaya talip olanlardan bahsedilmektedir. Bunlar kendilerine sunulan delilleri önemsiyor, inanç ve davranışlarını buna göre düzenliyorlar. Kişi, inançlarını şirkten arındırıyor, ahlâk ve davranışlarını düzeltiyor, namazını Allah'ın emrettiği şekilde kılıyor; kısacası Rabbinin emirlerini yerine getirip yasaklarından uzak duruyorsa felaha ermiştir. Böyle biri, bir söz söyleyeceğinde ve bir iş yapacağında Rabbini hatırlar ve ona göre davranır; hem içinde Allah'ın azametini hisseder hem davranışlarında O'nun emir ve yasaklarına riayet eder.

İyilerin felaha ereceği anlatıldıktan sonra zaman zaman inananlarda da görülen genel bir hastalığa değinilmektedir:

"Hayır, siz dünya hayatını üstün tutuyorsunuz."

Ahirete inanmayanların tüm gayretleri bu dünyada rahatlık, refah ve dünyanın lezzetlerini elde etmektir. Çünkü onlar için sadece bu dünya hayatı vardır. Ama ahirete inandığı halde dünya hayatını tercih edenler vardır ki âyette asıl bunlar kastedilmektedir.

Belki namaz kılıyor, ibadetlerini yerine getiriyor ama bu ibadetlerin etkisi hayatında görünmüyor; dünya çıkarı söz konusu olunca onu tercih ediyor. **"Oysa ahiret daha hayırlı ve kalıcıdır."**

Ahiret hayatının daha üstün tutulması iki gerekçeye bağlanmaktadır:

a. Ahiret, nimet ve lezzetler bakımından dünyadakilerden çok daha üstündür.

b. Dünya hayatının nimet ve lezzetleri geçicidir. Oysa ahirettekiler kalıcıdır.

Daha önce de birkaç kez dikkat çekmiştik: Ahiret hayatının üstün tutulması, dünya hayatının ihmal edilmesi yahut önemsenmemesi anlamına gelmez. Buradaki üstünlük, ancak çatışmanın söz konusu olduğu mesele ve durumlardadır. Çatışma söz konusu olduğu yerde ahiret hayatının gerektirdikleri tercih edilmelidir. Kur'ân'ın va'zettiği bu ilke, önceki peygamberlere indirilen sahifelerde; Hz. İbrahim'e ve Hz. Musa'ya indirilen sahifelerde de aynıyla mevcuttur.

88.
Ğâşiye Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 26 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve ***her şeyi sarıp kaplayan*** *anlamına gelen* ***"el-ğâşiye"*** *kelimesinden almaktadır. Sûrede dehşeti her şeyi kaplayıp kuşatan kıyamete dair haberler ve Allah'ın birliğine işaret eden deliller yer almaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ
نَاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلٰى نَاراً حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ
اِلَّا مِنْ ضَر۪يعٍ ﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْن۪ي مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾
لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ ف۪ي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَا تَسْمَعُ ف۪يهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾
ف۪يهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ ف۪يهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَاَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾
وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Her şeyi kuşatıp saran kıyametin haberi sana geldi mi?**
2. **O gün öyle yüzler var ki öne eğilmiştir.**
3. **Çalışmış ve yorgun düşmüştür.**
4. **O yüzler kızışmış bir ateşe girecektir.**
5. **Onlara kızgın bir kaynaktan su verilir.**
6. **Onlara kuru bir dikenden başka yiyecek yoktur.**
7. **O ne besler ne de açlığı giderir.**
8. **O gün öyle yüzler de var ki mutludur.**
9. **Yaptıklarından hoşnutturlar.**
10. **Yüksek bir cennettedirler.**
11. **Orada boş söz işitmezler.**
12. **Orada akan bir kaynak vardır.**
13. **Orada yüksek tahtlar vardır.**
14. **Yerleştirilmiş küpler,**
15. **Dizilmiş yastıklar,**
16. **Serilmiş halılar vardır.**

Kıyametin dehşeti her şeyi saracağı için ona *el-ğaşiye* denilmiştir. İnsanların durumlarını en iyi ifade eden yüzleridir. Cehennemliklerin yüzleri önlerine eğilmiştir. Dünyada çalışıp çabalamış mal biriktirmişti. Kendisine göre itibar sahibiydi. Hatta iman edenleri küçümsüyordu. Ama bugün hiçbir itibarı yoktur. Malı ve dünyadaki gücü onu bırakıp gitmiş, yalnız kalmıştır. Yorgun ve bitkindir. Artık gideceği yer bellidir. Ateşe girecektir. Acıktığında ona kuru diken verilecektir. O da onu ne besler ne de doyurur.

Başka âyetlerde cehennemliklerin yiyeceklerinin zakkum ağacı ve içeceklerinin irin olduğu ifade edilmektedir. Burada kuru diken ve kaynar sudan söz edilmektedir. Ya cehennem tabakalarının her birine farklı yiyecek verileceğinden böyle denilmektedir veya birinden yiyemeyince diğeri verilecektir ama hiçbiri açlığını gidermeyecektir.

Diğer taraftan bazı kimselerin yüzlerinden mutluluk okunmaktadır. Dünya hayatında Allah'ın emirlerine uymalarından dolayı hoşnutturlar. Şimdi dünya hayatında yaptıklarının mükâfatını alıyorlar. Yüksek yerlerdeki bahçe-

lerde kalıyorlar ve yüksek tahtlara kurulmuşlardır. Keyiflerine keder verecek hiçbir şey yoktur. Her şey zevklerine göre serilmiş ve dizilmiştir.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ

كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ

نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾

لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ

الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

17. Bakmıyorlar mı deveye; nasıl yaratıldı?
18. Göğe bakmıyorlar mı nasıl yükseltildi?
19. Dağlara bakmıyorlar mı nasıl dikilmişler?
20. Yere bakmıyorlar mı nasıl yayılmış?
21. O halde sen sadece hatırlat. Çünkü sen bir hatırlatıcısın.
22. Sen onları zorlayan biri değilsin.
23. Ancak kim yüz çevirir ve inkâr ederse
24. Allah onu en büyük azapla cezalandıracaktır.
25. Şüphesiz ki onlar döne dolaşa bize gelecekler.
26. Sonra da onları hesaba çekmek bize aittir.

Tekrar dirilmenin en güzel delili ilk yaratmadır. Bu sebeple Allah, ölümden sora dirilmeyi inkâr edenlerden çevrelerine bakmalarını istemektedir. Develeri yaratan, gökleri yükselten, dağları diken elbette ölmüş insanları diriltmeye de kadirdir. Ancak Peygamberin görevi sadece hatırlatmaktır. İnanmaları için Peygamber kimseyi zorlayacak değildir. İnkâr edenler, kendilerine takdim edilen delillere aldırmadıkları için büyük bir azapla cezalandırılacaklardır. İnsanlar ne yaparlarsa yapsınlar eninde sonunda Allah'ın huzuruna çıkıp yaptıklarından dolayı sorguya çekileceklerdir.

21. ve 22. âyetlerde **"Sen sadece hatırlat. Çünkü sen bir hatırlatıcısın. Sen onları zorlayan biri değilsin"** denilmesi ve Kur'ân'da geçen benzeri âyetler delil getirilerek dünya hayatında dine dayalı bir yaptırım ve cezanın uygulanamayacağını, dinin sadece ahirete yönelik kural ve ilkeler getirdiğini ileri sürenler vardır.

Şu bir gerçektir ki Kur'ân-ı Kerim'de dünyada sosyal hayatın değişik yönlerine dair emir ve yasaklar, helal ve haramlar yer almaktadır. Söz konusu emir ve yasaklara riayet etmenin karşılığının ahirette verileceğini bir an için kabul etsek bile kasten adam öldürenin öldürülmesi, zina edene sopa vurulması, hırsızlık yapanın elinin kesilmesi vs. gibi cezalardan da söz edilmektedir. Yine Kur'ân, savaşmanın sebepleri, ne zaman savaşılacağı, savaşta takip edilmesi gereken esaslar ve antlaşmalara dair kural ve ilkelerden söz etmektedir. Bütün bunlar bireyi değil, toplum ve yönetimi ilgilendiren hususlardır ve bunlar, dünya hayatında uygulanacak şeylerdir.

Bu yüzden dinin sadece ahiret hayatına yönelik olduğunu söylemek bir saptırmadan başka bir şey değildir.

21. ve 22. âyetlerle benzeri âyetlerde anlatılmak istenen, inanç konusunda bir zorlamanın yapılmayacağıdır.

Kur'ân'ı esas alan bir yönetim, topluma zarar veren davranışları cezalandırır. Çünkü söz konusu yönetim toplumun temsilcisi konumundadır ve toplumun yararlarını gözetir.

89.
Fecr Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 30 âyettir. Adını, tanyerinin ağarması anlamına gelen ve ilk âyette kendisine yemin edilen ***"el-fecr"*** *kelimesinden almaktadır. Sûrenin ana konusu ahiretteki ceza ve mükâfattır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْفَجْرِۙ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍۙ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِۚ ﴿٤﴾ هَلْ

ف۪ي ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذ۪ي حِجْرٍۜ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun fecre,**
2. **On geceye,**
3. **Çifte ve teke,**
4. **Akıp gittiği zaman geceye,**
5. **Nasıl, akıl sahipleri için bunda bir yemin yok mudur?**

Fecir vakti sabah aydınlığının başladığı andır. Canlılar derin uykularından uyanmaya başlamıştır. Bitkilerde de bir kıpırdanma vardır. Canlıların yanında zaman ve mekân bile neredeyse canlanacaktır. İşte ilk âyette bu vakte yemin edilmekte, böylece bu vakte dikkat çekilmektedir.

İkinci âyette sözü edilen on gece ile hac ayı olan Zilhicce'nin ilk on gecesinin kastedilme ihtimali büyüktür. Kur'ân'ın indiği dönem göz önünde bulundurulduğunda müşrik Araplarca da söz konusu günler kutsal sayılıyordu. Bu sebeple bu günler dışında rivayetlerde sözü edilen diğer günler tutarlı görünmemektedir.

Üçüncü âyetteki tek ve çiftle ne kastedildiği konusunda çok farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak önceki yeminlerin zamanla ilişkili oldukları göz önünde bulundurulursa tek ve çift günler olma ihtimali büyüktür. Kameri aylar ya otuz yahut 29 çeker. Böylece zamanın tamamına yemin edilmektedir. Aynı şekilde ayın her günü ya tek sayıya yahut çift sayıya tekabül eder. Bu görüş dışında tercih edilebilecek görüş, zaman ve varlıkların tamamına yemin edildiği şeklindeki görüştür. Varlıkların tamamı ya tektir yahut çifttir. Söz konusu yeminler ahiretin gerçekliği ve ahireti inkâr edenlerin cezalandırılacaklarına dair yapılmış yeminler olduklarından kıyametin kopması çok önemli bir hadisedir ve varlıkların tamamını ilgilendirir. İşte bu sebeple varlıkların tamamına yemin edilmiştir, denilebilir.

Özel olarak on geceye yemin edildikten sonra genel olarak gecenin tamamına yemin edilmekte, **"akıp gittiği zaman geceye"** denilmektedir.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾

إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ

الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ

طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ

عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

6. Görmedin mi Rabbin Âd kavmine ne yaptı?

7. Sütunları olan İrem'e,

8. Ki şehirler içerisinde bir benzeri yaratılmamıştı.

9. Vadide kayaları oyan Semûd kavmine?

10. Kazıklar sahibi Firavun'a?

11. Ki onlar şehirlerde azgınlaşmışlardı.

12. Oralarda çok kötülük etmişlerdi.

13. Bu yüzden Rabbin üzerlerine azap kamçısı yağdırmıştı.

14. Şüphesiz ki Rabbin, gözetlemektedir.

Kıyametin kopacağına, ölümden sonra dirilişin gerçekleşeceğine ve inkâr edenlerin büyük bir cezaya çarptırılacaklarına dair zamanın tamamına yemin edildikten sonra geçmiş kavimlerden inkâr eden iki Arap kavminin ve Firavun'la ordusunun başına gelenlere dikkat çekiliyor

Bu iki kavmin kıssalarıyla Firavun kıssasına: **"Görmedin mi?"** diye başlanıyor. Söz konusu ifade, ya bizzat görülen yahut hakkında bilgi sahibi olunan şeyler hakkında kullanılır ki *"bu konuda ne dersin... Bu konuyla ilgili görüşün nedir?"* gibi anlamları amaçlamaktadır. Peygamber de Mekkeliler de sözü edilen iki kavimle Firavun'un helaklerine dair birtakım şeyler duymuşlardı. Belki bu konuda çok sağlıklı bilgilere sahip değillerdi ama en azından güçlü müreffeh kavimler olduklarını ve helak edildiklerini biliyorlardı. Zaten Kur'ân'ın dikkat çekmek istediği de konunun bu yönleridir.

Âd kavmi Yemen'de yaşamış eski bir Arap topluluğudur. İrem ise Âd kavminin bir kolu olup adını kabilenin atası olan İrem'den almıştır. Yerleşim merkezleri de bu adla anılır. İrem hakkında, **"şehirler içerisinde bir benzeri yaratılmamıştı"** nitelemesini bazı müfessirler, İrem kentinin bahçelerinin güzellikleri ve muhteşem sütunlu villalarına hamlederken bazıları insanlarının boylu poslu ve güçlü yaratılışta olmalarına hamletmektedir.

Semûd kavmi de aynı şekilde eski bir Arap topluluğu olup Salih peygamberin kavmidir. Onlar da büyük kayaları yontarak güzel ve muhkem evler yapmakla şöhret bulmuşlardır.

Firavun'un gücü ise bilinmektedir. *Kazıklar sahibi* şeklinde nitelenmesini bazı müfessirler ters dönmüş kazıklara benzettikleri piramitlerle yorumlarken bazıları da ordularının güç ve kuvvetine yorumlamışlardır.

Her üç kavim de, bulundukları bölgelerde fesat çıkarıp zulmettikleri için helak edilmişlerdir.

Sözü edilen üç kavim üzerinden Mekke müşriklerine gönderme yapılmaktadır. Onlar da kendilerini zengin ve güçlü görüyorlardı. Oysa sözü edilen üç kavim kendilerinden daha zengin ve daha güçlü idiler. Ama inkârları ve zulümleri nedeniyle helak edilmişlerdir.

فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهُ فَاَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ٓي اَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَاَمَّٓا اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ٓي اَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَت۪يمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٓاضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

15. Fakat insan böyledir; Rabbi onu imtihan eder de ikramda bulunur, nimetler verirse: "Rabbim bana ikramda bulundu" der.

16. Ama onu imtihan eder ve rızkını daraltırsa bu seferde: "Rabbim beni perişan etti" der.

17. Hayır! Aksine siz öksüze ikramda bulunmuyorsunuz.

18. Yoksulu yedirmeye teşvik de etmiyorsunuz.

19. Helal mi haram mı olduğuna bakmadan mirası yiyorsunuz.

20. Ve malı alabildiğince seviyorsunuz.

Yüce Allah insanı nimet ve bollukla da fakirlik ve sıkıntıyla da imtihan eder. Ancak insanların pek azı bunun bir imtihan olduğunun farkındadır ve bollukta şükrederken fakirlik ve sıkıntılarda ise serzenişte bulunur, **"Rabbim beni perişan etti"** der.

İnsanların çoğu bolluğa erdiklerinde bunun Allah'ın kendilerini kayırması olarak algılar ve her halükârda Allah'ın kendisinden yana tavır takınacağını sanır. Fakir düştüğünde ise sabretmez, *"Rabbim beni perişan etti"* der. Oysa Rabbi onu imtihan etmektedir. Belki bu sayede Rabbi katında üstün bir makama erişecektir.

Geçmiş dönemlerde de insanların genel yapısı buydu, bugün de genel yapıları budur. Ama günümüz şartlarında insanlardan birçoğu kısa bir zamanda çok zengin yahut çok fakir düşebiliyorlar. Zenginler ve güç sahipleri şımarıyor; kendilerini Allah'ın cezalandırmasından korunmuş sayıyor, *Allah* dese de sadece diliyle *Allah* diyor. Kalbi hiç mi hiç etkilenmiyor. Birden fakir düşenler ise genelde isyana sapıyor, helalinden kazanmış olsa bile zengine düşman kesiliyor.

Oysa insanlar zenginliğin de fakirliğin de imtihan vesileleri olduklarını bilselerdi ve zenginleri şükrederek fakirlerini gözetip fakirler de sabretselerdi toplumlarda sınıf çatışmaları ortadan kalkar, topluma huzur hâkim olur: Toplum daha çabuk kalkınırdı. Ama öyle olmuyor, öksüz kimseler ihmal ediliyor, zenginler şımardıkça şımarıyor, mal sevgisi gözleri boyamış ve herkes çıkarı peşinde koşuyor. Bunun sonucunda da toplumda kapkaççılar, hırsızlar çoğalıyor; huzursuzluk ve güvensizlik toplumun her kesimini sarıyor, toplumsal sınıflar arasında kin ve düşmanlık yaygın bir hal alıyor.

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا
﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ
وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا
النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً
﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

21. Hayır, yer paramparça olduğu zaman,

22. Rabbin gelip melekler saf saf dizildiklerinde,

23. O gün cehennem de getirilmiştir. İşte o gün insan anlayacaktır ama anlamanın ne faydası olacak ki?

24. "Keşke hayatım için önden bir şey takdim etmiş olsaydım" diyecektir.

25. Artık o gün kimse O'nun vereceği azabı veremez.

26. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz.

27. Ey sükûna kavuşmuş nefis!

28. Sen de hoşnut olmuş ve Rabbini de hoşnut etmiş olarak Rabbine dön.

29. Gir kullarımın arasına.

30. Cennetime gir!

Zenginlik ve fakirliğin imtihan araçlarından olduğunu takdir etmeyen, mal-mülk hırsına kapılıp öksüzü doyurmayan, helal-haram demeyip mal yığmaya kalkışanlar yaptıklarının yanlarında kâr kalacağını ve hesaba çekilmeyeceklerini sanıyorlar. Hayır, öyle olmayacaktır. Yer paramparça olduğunda Melekler saf tutmuş oldukları halde Rab gelecektir.

Rabbin gelişi konusunda ilk dönem âlimleri, herhangi bir tevil yapmaksızın *Rab gelir* derlerdi. Rabbin gelmesi yaratılmış varlıkların bir yerden başka bir yere intikal etmesi şeklinde yorumlanamaz, tıpkı Rabbin duymasının yaratılmışların duymasına benzemediği gibi, gelmesi de yaratılmışların gelmesine benzemez derler. Söz konusu gelişi, keyfiyetini bilmediğimiz şanına yakışır bir geliştir, derlerdi. Halef dediğimiz sonraki dönem âlimleri ise tenzih endişesiyle *gelmesini, emrinin gelmesi* şeklinde tevil ederler.

Biz bu gibi meselelerde selefin tuttuğu yolun daha tutarlı olduğuna inanıyoruz. Çünkü Allah'ın gelmesiyle ilgili halefin ileri sürdüğü endişeler Allah'ın görmesi yahut duyması gibi konularda da geçerlidir. Bu sebeple selefin, *"gelmesi vardır ama yaratıkların gelmesi gibi değildir, nasıllığını bilmeyiz, şanına yakışır bir gelmedir"* şeklindeki izahları bizce daha tutarlı bir yorumlama şeklidir.

Cehennem de o gün gözler önüne çıkarılmıştır. İşte o gün inkâr edenler ne yaptıklarını anlayacaklardır ama imtihan dönemi geçmiş olacak, anlamalarının kendilerine bir yararı olmayacaktır. O gün: *"Keşke dünya hayatında iken bugüne hazırlık yapmış; salih amel işlemiş olsaydık"* diyecekler ama bu sözü sadece bir hasret olarak söyleyecekler.

O gün, zengin olması kendisini şımartıp Allah'ın nimetlerine şükretmemiş olan yahut fakir olması kendisini ifsat ettiğinden inkâra sapmış olanlar öyle bir azapla cezalandırılacaklar ki dünya hayatında kimse böyle bir azap görmemiştir. O gün o azaptan kurtuluş yolu da kesinlikle olmayacaktır.

Buna karşın samimiyetle inanmış olan ve inanmakta huzur bulmuş olanlar ise hem Allah'ın kendilerine bahşettiği nimetlerle hoşnut olacaklar hem de amelleriyle Allah'ı hoşnut etmiş ve O'nun rızasını kazanmış olacaklardır. İşte bunlara yüce Allah: **"Gir kullarımın arasına. Cennetime gir!"** diyecektir.

Allah bizi bu kimselerden eylesin.

90.
Beled Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 20 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen ve şehir anlamına gelen ***"beled"*** *kelimesinden almaktadır. Kelime ile Mekke şehri kastedilmektedir. Sûrede insanın yaratılışından, ona verilen üstün vasıflardan ve bu vasıfları nasıl kullanıyorsa benzer akıbetle karşılaşacağından söz edilmektedir.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَۙ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ي كَبَدٍۜ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌۢ ﴿٥﴾ يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًاۜ ﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌۜ ﴿٧﴾ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِۙ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِۙ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِۚ ﴿١٠﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَۘ ﴿١١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُۜ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍۙ ﴿١٣﴾ اَوْ اِطْعَامٌ ف۪ي يَوْمٍ ذ۪ي مَسْغَبَةٍۙ ﴿١٤﴾ يَت۪يمًا ذَا مَقْرَبَةٍۙ ﴿١٥﴾ اَوْ مِسْك۪ينًا ذَا مَتْرَبَةٍۜ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا

بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Hayır. Bu şehre yemin ederim.**
2. **Ki sen bu şehirde yaşamaktasın.**
3. **Baba ve doğan çocuğa da yemin ederim ki.**
4. **Biz insanı meşakkat içinde yarattık.**
5. **Kendisine kimsenin gücünün yetmeyeceğini mi sanıyor?**
6. **"Ben onca mal telef ettim" diyor.**
7. **Kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?**
8. **Biz ona iki göz vermedik mi?**
9. **Bir dil ve iki dudak?**
10. **Ona iki de yol gösterdik.**
11. **Fakat o, yokuşu aşmaya girişmedi.**
12. **Yokuşu ne olduğunu sana kim bildirdi ki?**
13. **Köleyi boyunduruktan kurtarmaktır o.**
14. **Yahut açlık gününde doyurmaktır.**
15. **Akrabalığı olan yetimi.**
16. **Yahut bir şeyi olmayan yoksulu.**
17. **Sonra iman edenlerden, sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.**
18. **İşte bunlar sağ ehlidir.**
19. **Âyetlerimizi inkâr edenlere gelince onlar uğursuzluk/sol ehlidir.**
20. **Bunların cezaları, kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateştir.**

Mekke şehrine yemin edilmesinin sebebi açıktır. Yeryüzünde insanlar için inşa edilmiş ilk mabet buradadır. Hz. İbrahim eşini ve küçük çocuğunu buraya yerleştirdiğinde burası bir çöldü. Bilahare yüce Allah, İbrahim'e Ka'be'yi inşa etmesini ve insanları haccetmek üzere buraya çağırmasını istedi. O za-

mandan beri burası insanların haccetmeleri için bir merkez oldu. Hz. İbrahim de buranın güvenlikli bir yer olması ve insanların gönüllerinin buraya meyletmesi için dua etmişti. Üstelik son Peygamber de burada yaşamaktadır ve son vahiy de burada inmeye başlamıştır.

Baba ve doğan çocukla kimin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüş olsa da Âdem ve onun zürriyetinin, yani bütün insanların kastedildiği şeklindeki görüş daha yaygındır. Ardından insanlardan söz edilmesi de bu görüşü destekler mahiyettedir.

Dünya hayatı insana tatlı gelse de insan için meşakkat ve tehlikeler ana karnındayken başlamaktadır. Hiçbir insanın bütün istekleri gerçekleşmez. İnsan daima ölüm vs. gibi tehlikelerle karşı karşıyadır. Sağlığı, maddi imkânları yerinde olur, belki itibarlı bir makamı da vardır ama hiç ummadığı anda bir yakınını kaybeder. Derken diğer sevdikleri onu takip eder. Kendisi için de ölüm her an mukadderdir. Türkçede boşuna *hayat mücadelesi* denilmemiştir. Araplar da *la rahate fiddünya:**dünyada rahat yoktur*** demişlerdir.

İnsan için meşakkatin olduğunun zikredilmesinin nedenlerinden biri de Peygamber ve Müslümanların Mekke'de çekecekleri sıkıntılara da bir işarettir.

İnsan hiçbir an, kendi hayatı hakkında bir garantiye sahip değilken bile kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini zannedebiliyor. Gösteriş için mal harcadım deyip övünebiliyor. Kendi güçlerine güvenen Mekke müşrikleri işkence yaparak Müslümanları alt edebileceklerini ve İslâm nurunu söndürebileceklerini sanıyorlardı. Oysa kısa bir müddet içerisinde Müslümanlara yenilip tarihin karanlıklarına gömüldüler.

Servet biriktirirken onu nereden kazandıklarını ve nereye ne niyetle harcadıklarını Allah'ın görmediğini ve bilmediğini mi sanıyorlar? Onların sırf şöhret için yaptıkları israfın Allah katında bir değer taşıdığını mı zannediyorlar?

Oysa Allah insana çevrede olup bitenleri algılayacak duyular vermiştir. Ona görme duyusu vermiştir. Gördüklerini değerlendirecek akıl vermiştir. Gördüklerini aklıyla değerlendirecek ve diliyle gerçekleri söyleyecekti.

Bir de insana doğru yolu da sapıklığı da vermiş ve duyularınla topladıklarını aklınla değerlendir ve ona göre bu iki yoldan birini seç demiştir. Doğru yolun meşakkatleri vardır. Sarp bir yokuştan çıkmaya benzer. Ödenecek bir bedel vardır ama karşılığında büyük bir mükâfat da mevcuttur. Fakat inkâr eden sarp yokuşa göğüs geremedi. Yokuşu aşıp selamete eremedi. Malını israf ederek gösteriş için boşu boşuna harcadı. Hâlbuki köle azat etseydi, aç olan fakirleri doyursaydı, yetim ve öksüzleri gözetseydi, işte bu sarp yokuştu ama sonunda selamet vardı. Kendini heva ve heveslerinin akıntısına terk etti. Yo-

kuş tırmanmak yerine kendini uçurumdan aşağıya bırakmak kolaydır ama sonu hüsrandır.

"Sonra iman edenlerden, sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden oldu. İşte bunlar sağ ehlidir."

Uçuruma doğru yuvarlanırken iman edenler oldu. Ancak sırf iman etmek yetmiyor. Sabrı tavsiye etmek yani yokuşu tırmanmayı göze almak, merhameti tavsiye etmek yani fakir ve yoksulu gözetmek gerekiyor. Bunların anlam ve değer kazanması için iman şarttır. Ancak yalnız başına iman da yeterli değildir. İmanla birlikte sabrı ve merhameti tavsiye edenler sağ ehlidir. Amel defterleri kendilerine sağ taraftan verilecek ve onlar mutlu olacaklardır.

"Âyetlerimizi inkâr edenlere gelince, onlar uğursuzluk/sol ehlidir. Bunların cezaları kapıları sımsıkı kapatılmış ateştir."

Yukarıda anlatılan yokuşu tırmanmayı göze alamayanlar ve fakirleri gözetmeyenler, işte onlar, uğursuz kimselerdir; amel defterlerini sol taraftan alacaklardır. Bunlar cehenneme atılacak ve cehennemin kapıları sıkı sıkıya kapatılacaktır; oradan kaçmalarına imkân olmayacaktır.

91.
Şems Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 15 âyettir. Adını ilk âyetinde kendisine yemin edilerek sûreye başlanan ve güneş anlamına gelen ***"eş-şems"*** *kelimesinden almaktadır. Sûrenin ana konusu kulluktur.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ﴿٣﴾
وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَٓاءِ وَمَا بَنٰيهَا ﴿٥﴾ وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ﴿٦﴾
وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ﴿٧﴾ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا ﴿٨﴾
قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا ﴿١٠﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun güneşe ve onun parıltısına,**
2. **Onu izlediğinde aya,**
3. **Onu açığa çıkardığında gündüze,**
4. **Onu bürüdüğünde geceye,**
5. **Göğe ve onu bina edene,**
6. **Yere ve onu yayıp döşeyene,**

7. **Nefse ve onu düzenleyene,**
8. **Sonra da ona kötülük ve iyiliği ilham edene,**
9. **Onu arındıran şüphesiz kurtuluşa ermiştir.**
10. **Onu kirleten ise kaybetmiştir.**

Gerek bu sûrede gerek bundan önceki ve sonraki sûrelerde yaygın bir şekilde evrendeki birtakım varlıklara ve tabiat kanunlarına yemin edilmesi, onları var edenin kudretine, bunların insanlar için yararlarına ve bu yeminlerden sonra anlatılan hususların önemine dikkat çekmek içindir. Allah bütün bunları insanın yararına yaratmıştır. Böylece insan, hem bu varlıklar üzerinde düşünerek Allah'ın o yüce kudretini anlasın hem de O'na şükretsin. İnsana yakışan, bunları yaratana kulluk etmesidir.

İlk âyette göründüğü veya görünmediği vakitlerde olsun güneşe ve onun ışığına yemin edilmektedir. Güneşin canlılar için önemi herkes tarafından bilinmektedir. Güneş olmasa gerek bu âyetlerin ilk muhatabı olan Peygamberin, gerek bu âyetleri okuyan herkesin ve diğer canlıların hayatlarını devam ettirmeleri asla mümkün değildir. Bu anlamda ışığının önemi de ortadadır. Onun batıp görünmediği gece vakti de canlıların hayatlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirmeleri için önemlidir. Çünkü bu vakitte canlıların pek çoğu dinlenirken bir kısmı için geçim vaktidir.

İkinci âyette yine güneş merkeze alınmış, onu takip eden aya yemin edilmiştir. Ayın güneşi takip etmesi yani onun ardından gelmesi, ancak dolunay şeklinde olduğu günlerdedir. Dolunay geceleri yarı aydınlık olur ki eğer Allah dileseydi bütün geceleri yarı aydınlık kılardı. Ama sair gecelerin karanlık olmalarını dilemiştir. Böylece ay, insanların vakitleri belirlemeleri için bir araç olmuştur. Oruç ve hac gibi önemli ibadetler ayın hareketlerine göre ayarlanmıştır.

Üçüncü âyette de güneş merkeze alınmış ve gündüz vaktinin güneşi tam olarak ortaya çıkardığını anlatmaktadır.

Böylece ilk üç âyette ışık ve ısının insan hayatı için ne denli önemli olduğuna dikkat çekilmektedir.

Ardından geceye yemin edilmektedir ki böylece vakitlerin tamamına yemin edilmiş olmakta, zamanın insan için ne denli önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Gecenin baştanbaşa karanlık oluşu sayılı gecelerdedir.

Vakitlerdeki bu değişim insan hayatı ve yerküre gezegeni için büyük önem arz etmektedir. Bütün bu oluşumlar yüce bir kudretin varlığının delilleridir.

Güneş ve güneşin hareketleri nedeniyle oluşan vakitlere yemin edildikten sonra göğe ve onu bina edene yemin edilmektedir. Gök, insanın yukarısında bulunan her şeye; varlıklara, yörüngelerine vs.ye verilen bir isimdir. Onu bina edene yemin edilmesi, oluşumundaki mükemmelliğe ve bu mükemmelliği meydana getiren kudrete dikkat çekmek içindir. Milyonlarca yıldız, gezegen ve galaksileriyle gök; söz konusu varlıkların her birinin bir ölçü içerisinde düzenlenmesi, varlıkları arasındaki çekim gücü ile birbirlerine bağlantıları muazzam bir kudrete delalet etmektedir. Her bir varlık, gök kubbeyi oluşturan bir tuğla mesabesindedir.

Henüz ışığı yerküreye ulaşmayan yıldızların varlığını düşündüğümüzde göğün genişliği ve bu genişlikteki her bir tuğlanın diğerleriyle uyum içerisinde oluşu üzerinde düşünen kişinin Allah'ın bilgi, kudret ve planlaması karşısında hayrete düşmemesi ve bunların sahibi olan Allah'a teslim olmaması mümkün değildir.

Göğü bu mükemmeliyette yaratan Allah, yeryüzünü üzerinde yaşamaya elverişli halde yaydı. Kur'ân'ın muhatabı olan insan yeryüzünde yaşadığından yerküre gezegenine ayrı bir önem verilmesi ve ona yemin edilmesi doğaldır.

Yüce Allah ışığın kaynağı olan güneşe ve onun ışığına, karanlığa, göğe ve içindeki gezegenlere, insanın üzerinde yaşadığı yerküreye yemin ettikten sonra Kur'ân'ın asıl muhatabı olan insan kişiliğine yemin etmektedir: Allah insanı yaratmış ve onu düzenleyip yaratılış amacına uygun olarak ona birtakım güçler vermiştir. İnsan kendisine verilen bu güçler sayesinde hidayet ve dalâleti; doğru ve yanlışı, hak ve batılı birbirinden ayırt edebilmektedir. İşte bu sebeple insana yemin edildikten sonra insana kötülük ve iyiliğin ilham edildiği belirtilmektedir. Çünkü insanın yaratılış amacı imtihandır. Kendisine verilen güçleri kullanıp kendisini arındıran kişi kurutuluşa erecek, bunları yerinde kullanmayıp kirleten kişi ise büyük bir hüsrana uğrayacaktır.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ

بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ

نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ

رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰيهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ﴿١٥﴾

11. Semûd, azgınlığı nedeniyle yalanladı.

12. O en azgınları öne fırladığında,

13. Allah'ın elçisi onlara dedi: "Aman ha, Allah'ın devesine ve onun su hakkına özen gösterin!"

14. Ama onlar onu yalanlayıp deveyi öldürdüler. İşledikleri suç sebebiyle Rableri onlara büyük bir felaket göndererek orayı dümdüz etti.

15. Yaptığının sonuçlarından korkacak değildi ya.

Yukarıda kendilerini kirletenlerin büyük bir hüsrana uğrayacaklarından söz edilmişti. İşte burada buna dair geçmiş kavimlerden Semûd kavmi örnek verilmektedir. Semûd kavmi azgınlıkları nedeniyle peygamberlerini yalanlamışlardı. Peygamberleri, kendilerinin isteği sonucunda mucize olarak verilmiş olan deveye ve onun su hakkına riayet etmelerini istemişti. Ama onlar hem peygamberlerini yalanladılar hem de o deveyi öldürdüler. Bunun üzerine Allah o kavmi helak etti.

Söz konusu kıssanın anlatılmasıyla bir yandan Peygamberimiz teselli edilerek yalanlanan peygamberin sadece kendisi olmadığı, önceki peygamberlerin de kavimleri tarafından yalanlandıkları haber verilmektedir. Diğer yandan kendisini yalanlamakta olan kavmine: "*Sizden önceki kavimler peygamberlerini yalanlamaları nedeniyle helak edildiler. Vakit varken bu tavırlarınızdan vazgeçin, öncekilerin durumuna düşmeyin*" denilmektedir.

92.
Leyl Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 21 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen ve gece anlamına gelen ***"el-leyl"*** *kelimesinden almaktadır.*

Sûrenin ana konusu insanın ameli ve ahiretteki karşılığıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰىۙ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰىۙ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٣﴾

اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٦﴾

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰىۙ

﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰىۜ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰىۜ ﴿١١﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun bürüdüğü zaman geceye,**
2. **Açtığı zaman gündüze,**
3. **Erkeği ve dişiyi yaratana,**
4. **Şüphesiz sizin çabalarınız çeşit çeşittir.**
5. **Artık kim Allah yolunda malını harcar ve kendini Allah'ın azabına karşı koruma altına alırsa,**

6. Ve en güzel olanı doğrularsa,
7. Biz de onu en kolay olana muvaffak kılarız.
8. Cimrilik yapıp kendini müstağni sayan,
9. Ve en güzel olanı yalanlayana gelince,
10. Biz de onu en zora yöneltiriz.
11. Helak edildiğinde malı da ona bir yarar sağlamayacaktır.

Sûreye başlarken üç şeye yemin edilmektedir: Geceye, gündüze ve erkekle dişiyi yaratana yani Allah'a. Gece ile gündüz birbirlerinin tamamen zıttı olan iki vakittir. Gece karanlığın çöktüğü, insanların sessizliğe bürünüp uykuya daldıkları vakittir. Gündüz ise her tarafın aydınlandığı ve insanların harekete geçip çalıştıkları bir vakittir. Erkek ve dişi de aslında aynı yerde ve aynı maddeden yaratılmalarına rağmen birbirlerinin zıttı olan varlıklardır. En azından gece ile gündüz birbirlerinden farklı vakitler, erkek ve dişi ise birbirlerinden farklı cinslerdir. İnsanların amelleri de gece ile gündüz gibi, erkekle dişi gibi birbirinden farklıdır. Kiminin ameli tamamen karanlık, kiminin ameli ise tamamen aydınlıktır.

Vakitleri, canlıları ve insanların amellerini bu denli birbirinden farklı kılan yüce Allah'ın böyle bir güce sahip olduğuna dikkat çekilmektedir.

İnsanların amellerinin farklı farklı olduklarına dikkat çekildikten sonra bu farklılığın açılımı yapılmaktadır:

Malını Allah yolunda harcamak ve Allah'ın diğer emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak suretiyle kendisini Allah'ın azabına karşı koruma altına almış olan, iyiliğin kötülükten üstün olduğunu kabullenerek Allah yolunda infak etmeyi ve iyilikleri işlemeyi hem söz hem de amelleriyle doğrulayan kimseyi Allah kolaya hidayet ettirir.

"Güzel olanı doğrulamak" sadece dil ile onu söylemek, mesela fakirlere yardım etmenin iyi olduğunu söylemek değildir, fiilen de bunu yerine getirmektir. Peygamberin hak ve doğru şeyler getirdiğini söyleyip davranışlarını buna göre düzenlemeyen kişi, kendi söylediğini kendi fiilleriyle yalanmaktadır. Bu sebeple *doğrulama* söz ve onu destekleyen fiil ile birlikte olmalıdır.

"Kolay olan", insanın da yaratılışına uygun düşen Peygamberin getirdikleridir. Kolaylaştırma iki şekilde söz konusu olur: Peygamberin getirdiği yükümlülükler insan fıtratına uygun şeyler olduklarından yerine getirilmesi kolay şeylerdir. Ancak kalben onları tasdik etmek, onları daha da kolay hale getirir. Örneğin muhtaç birine mali yardımda bulunmak aslında insan fıtratın-

da var olan sevgi, acıma ve paylaşma duygularına uygun bir davranıştır ve yapılabilir bir şeydir. Ama kişi, bu duyguların yanı sıra bundan dolayı ahirette büyük mükâfatlara nail olacağına kalben iman etmişse yardım etmesi daha da kolaylaşır ve bundan mutluluk duyar.

Kolaylaştırmanın ikinci şekli ise şöyledir: Söz ve davranışlarında samimi olan, insanlar için iyilik isteyen ve davranışlarıyla bunu kanıtlayan kişi, Müslüman olmayan kişiler tarafından bile saygı görür. Kendisine saygı gösterilmesi ve sözüne inanılması kişinin hayatını kolaylaştıran hususlardandır. Ayrıca Allah da böyle kimselerin yardımına koşar.

Buna karşın cimrilik yapıp kendini müstağni sayan ve güzel şeyleri yalanlayana gelince Allah onu sıkıntıya sokar, öldüğünde de malı ona hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Din dilinde *cimri,* malını Allah yolunda harcamayan kimsedir. Bir kimse şehvetlerini tatmin için yahut gösteriş olsun diye malını saçıp savurabilir. Böyle biri halk nazarında cömert kabul edilse de din açısından o cimri biridir. Böyle kimseler, bir gün gelip kendilerinin de başkalarına muhtaç duruma düşeceklerini düşünmezler. İşte bu sebeple kendilerini müstağni sayarlar. Allah yolunda yapacakları harcamaların Allah tarafından karşılığının verileceğine inanmazlar. İşte bunlar günü gelip cezalandırılacaklarında mallarının onlara hiçbir faydası olmayacaktır. Malın kişiye fayda vermesi ancak ondan Allah yolunda infak etmesiyle mümkün olur. Böyle biri için mal hayırlara vesile olur.

إِنَّ عَلَيْنَا
لَلْهُدٰىۘ ﴿١٢﴾ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُو۫لٰى ﴿١٣﴾ فَاَنْذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظّٰىۚ ﴿١٤﴾
لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الْاَشْقٰىۙ ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا
الْاَتْقٰىۙ ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰىۚ ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ
تُجْزٰىۙ ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰىۚ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

12. Şüphesiz ki doğru yolu göstermek bize aittir.

13. Ve hiç şüphesiz ki ahiret de dünya da bize aittir.

14. Ben sizi alev saçan bir ateş konusunda uyardım.

15. Ona ancak isyankâr olan girer.

16. Yalanlayan ve yüz çeviren.

17. Takva sahibi olan ise ondan uzak tutulacaktır.

18. Malını verip arınan.

19. Öyle ki ondan, hiç kimseye, karşılığı beklendiği için bir nimet verilmiş değildir.

20. Sadece ve sadece Allah'ın hoşnutluğu beklenerek (verilmiştir).

21. Kesinlikle o da hoşnut kalacaktır.

İyilere yolu kolaylaştıracağını ve kötülük yapanın hüsrana uğrayıp yolun kendisi için zorlaştıracağını ifade ettikten sonra bunun gerekçesi anlatılmaktadır:

Biz, doğru yolu insana gösterdik; ona iyilikle kötülüğü birbirinden ayırma yeteneği verdik. Bununla yetinmedik, söz ve davranışlarında onlara örnek olacak hakkı tebliğ eden peygamberler gönderdik. Doğru yolu göstermek bize ait ama onu seçmek veya batıl yollara sapıp onları seçmek insanın kendisine aittir. O halde doğru yolu seçen kendisi için seçmiş olur, batıl yolları seçen de kendi aleyhine kendisi seçmiştir. Biz dünyanın da sahip ve hâkimiyiz, ahiretin de. Hak yolu isteyip seçene hakkı, batıl yolu isteyip seçene batıl yolu veririz. Şunu veya bunu seçmesi bize ne fayda ne de zarar verir. Fayda ve zarar insanın kendisine aittir.

Biz yakıcı ateşi yarattık ama peygamberlerimiz vasıtasıyla insanları ateş konusunda uyardık. Hem sadece ve sadece hakkı yalanlayan, söz ve davranışlarıyla hem kendisine hem de insanlara zarar vereni o ateşte cezalandıracağız. Kendine ve insanlara yararlı işler yapan, hakkı kabul edip ona göre davrananları, malını muhtaçlara infak edenleri, yaptıkları iyilikleri sırf benim hoşnutluğumu kazanmak için yapanları ise mükâfatlandıracağız. Hem öyle bir mükâfatla mükâfatlandıracağız ki onlar da bundan hoşnut olacaklar.

93.
Duhâ Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 11 ayettir. Adını ***kuşluk vakti*** *anlamına gelen ilk kelimeden almıştır.*

Ana konusu Allah'ın, Peygamberini himaye edip korumasıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالضُّحٰىۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىۜ ﴿٣﴾
وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُو۫لٰىۜ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْط۪يكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ
﴿٥﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ يَت۪يماً فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَٓالاًّ فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾
وَوَجَدَكَ عَٓائِلاً فَاَغْنٰىۜ ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا
السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun kuşluk vaktine,**
2. **Dindiği zaman geceye,**
3. **Rabbin ne seni terk etmiştir ne de sana darılmıştır.**

cak yine müfessirlerin önemli bir kısmının dile getirdikleri yoksul olan Peygamberin zengin biri olan Hz. Hatice ile evlenmesinin kastedildiğini söylerler ki bizce de âyette kastedilen budur. Kuşkusuz peygamberin servete kavuşması, sadece Kureyş'in zenginlerinden olan Hatice ile evlenmesinden kaynaklanmıyordu. Önce Hatice'nin ticaret işine ortak olmuş, ardından onunla evlenerek servetin yönetimini kendisi üstlenmiş ve başarılı yönetimi sayesinde servetini daha da arttırmıştır.

Peygambere yetim ve öksüz büyüdüğü hatırlatıldıktan sonra yetimi horlamaması emredilmektedir: **"O halde sakın yetimi horlamayasın."** Sen de yetim büyüdün, Allah sana lütfetti de seni koruyanlar oldu, nihayet zengin oldun. Öyle fakir ve muhtaç durumdaydın ki dedenin ve amcanın yardımları sayesinde karnını doyuruyordun. O muhtaç durumda olan **"dilenciyi de sakın azarlama."** Rabbinin sana verdiği nimetleri hatırla ve anlat.

94.
Inşirâh Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 8 ayettir. Adını ilk ayetinde geçen açtık, yardık, gönül ferahlığı verdik, sevindirdik anlamlarına gelen ***"neşrah"*** *kelimesinden almaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَۙ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذٓي
اَنْقَضَ ظَهْرَكَۙ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَۜ ﴿٤﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۙ ﴿٥﴾ اِنَّ
مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۜ ﴿٦﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْۙ ﴿٧﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Senin göğsünü açmadık mı?**
2. **Üstünden yükünü indirip atmadık mı?**
3. **O yük ki belini çökertmişti.**
4. **Senin şanını yüceltmedik mi?**
5. **Şüphesiz tüm zorluklarda bir kolaylık vardır.**
6. **Gerçekten de zorluklarda bir kolaylık vardır.**
7. **O halde bir işi bitirir bitirmez diğerine giriş.**
8. **Ve yalnızca Rabbine yönel.**

Önceki sûrede Peygamberin peygamberlik öncesinde ne yapacağını bilmez bir şaşkınlık içerisinde olduğu belirtilmişti. Peygamberlik öncesinde, kavminin inançlarından ahlâk ve davranışlarından memnun değildi. Toplumunda bazı kimselerin bağlı olduğu *"haniflik"* de gönlünü yeterince mutmain etmiyordu. Böyle bir zihin karışıklığı yaşıyordu. Allah'ın göğsünü açması, içinde bulunduğu bu mutsuz ve şaşkın durumdan kurtularak kendisine gelen vahiy sayesinde bir çıkış yolu bulmasıdır. Kalbin açılması/inşirâhı bir inanca, bir düşünceye yatkınlık duyarak mutmain olması ve ferahlamasıdır. Nitekim En'âm sûresinde: *"Allah kimi hidayete erdirmeyi dilerse onun göğsünü İslam'a açar"* (En'âm 6/125) denilmektedir. Zümer sûresinde de: *"Allah'ın göğsünü İslam'a açtığı kimse Rabbinden bir aydınlık üzere olmaz mı?"* (Zümer 39/22) buyrulmaktadır.

İkinci âyette sözü edilen *yükünün indirilip atılması*, içinde bulunduğu mutsuz ve şaşkın durumdan kurtarılmasıdır. Çok istediği halde ne yapacağını bilememenin insan üzerindeki ağırlığını ancak yaşayan bilir. Bu öyle ağır bir yüktür ki altında ezilmemek için insan büyük bir mücadele verir. Gelen vahiyle Peygamber böyle bir yükten kurtulmuştu.

Bir yetim olarak büyüyen Peygamber, kendisine peygamberlik geldikten sonra büyük bir şana kavuşmuş, peygamberlikle taltif edilmiştir. Böylece Peygamber, pek çok milleti cehalet karanlıklarından kurtarıp aydınlığa kavuşturmuştur.

Belirtelim ki *Inşirâh* sûresi, kendisinden önceki *Duhâ* sûresinden hemen sonra indirilmiştir. Orada vahyin bir müddet için kesilmesinin Peygamberi son derece üzdüğüne dikkat çekilmişti. İşte karşısına dikilen bu engellerden dolayı İslam'ın insanlara tebliğ edilmesi, elbette kolay bir şey değildir. Birtakım zorluklar ve sıkıntılar olacaktır. Ama bu zorluklar aşılacak ve onları kolaylıklar takip edecektir. O halde her çabanın ve zorluğun ardından bir kolaylık vardır.

O halde ey Peygamber, yılmadan yoluna devam et. Bir işi bitirdiğinde yeter deme, Allah yolunda yeni bir işe koyul, onu da aşarsın. Sen sadece Rabbine yönel, O'ndan yardım dile. O, sana yardım edecektir.

95.
Tîn Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 8 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve ***incir*** *anlamına gelen* ***"et-tîn"*** *kelimesinden almaktadır. Sûrenin ana konusu insanın yaptığı amellerin ahirette karşılığını görmesinin gerekli olduğudur.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالتّ۪ينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ س۪ين۪ينَ ﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَم۪ينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ٓي اَحْسَنِ تَقْو۪يمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِل۪ينَ ﴿٥﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدّ۪ينِ ﴿٧﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun incire ve zeytine,**
2. **Sina dağına.**
3. **Ve şu güvenlikli beldeye.**
4. **Kesinlikle biz insanı en güzel biçimde yarattık.**

5. Sonra da onu aşağıların aşağısına düşürdük.

6. İman edip salih amel işleyenler hariç. Onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır.

7. Bütün bunlardan sonra hesap gününü yalanlamana sebep nedir?

8. Allah, en kudretli hükümdar değil midir?

Müfessirlerin çoğu incir/tîn ve zeytinle bildiğimiz incir ve zeytinin kastedildiğini söylemekle birlikte diğer müfessirler birbirlerinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Problem, iki gıda olan incir ve zeytine yemin edildikten sonra Hz. Musa'yla konuştuğu Sina dağına ve güvenlikli belde olan Mekke'ye yemin edilmesidir. Bu iki gıda ile vahyin indirildiği iki yer arasında ne ilişki var ki bir arada zikredilmişlerdir? Belki incir ve zeytinin, insanlık için yararlarından söz edilerek inen vahiylerin de insanlar için yararları bulunduğundan bir arada zikredildikleri söylenebilir. Hatta incir ve zeytinin diğer gıdalara nazaran faklılıklarına dair birtakım şeyler söylemek de mümkündür. Nitekim bazı müfessirler incir ve zeytinin diğer gıdalardan farklılıklarına dair pek çok şey söylemişlerdir.

Kelimelerin hakiki manaları dururken güçlü bir delile dayanmaksızın başka manalara yönelmenin doğru olmadığı da kabul edilmesi gereken makul bir tavırdır. Bununla birlikte bazı bölgeleri orada yetişen bitkilerle isimlendirmek Arapların adetlerindendi. Arapların bildiği bölgeler arasında incir ve zeytin Şam ve Filistin bölgelerinde yetişmektedir. Hıristiyanlığın bu bölgelerden dünyaya yayıldığı da düşünülürse bu meyvelere yemin edilmesi ister istemez bu dini akla getirmektedir. O halde Sina dağına yemin Hz. Musa'ya gelen vahyi, güvenlikli beldeye yemin de Hz. Peygambere gelen vahyi, incir ve zeytine yemin Hz. İsa'ya gelen vahyi ve bu vahiylerin geldiği bölgeleri akla getirmektedir.

İşte bu bölgelere yemin edildikten sonra *"insanın en güzel biçimde yaratıldığı"* beyan edilmektedir. Çünkü söz konusu bölgelerde gelen vahyin muhatabı insandır. Vahye göre hayatını devam ettiren insan *"en güzel biçimde yaratılmışlığını"* devam ettirmektedir. Değilse, aşağıların aşağısına bir seviyeye düşmektedir. Salih amel işleyenler *"en güzel biçimde olmayı"* devam ettirirler ve onlar için kesintiye uğraması söz konusu olmayan bir mükâfat vardır.

Bütün bunlardan sonra hesap gününü yalanlamana sebep nedir?

Söz konusu vahiylere muhatap olan Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar ahirette hesaba çekilmeyi kabul ederken siz ey müşrikler, size ne olu-

yor da hesap gününü inkâr ediyorsunuz? Bu konuda elinizde bir deliliniz mi var? En güzel biçimde yaratılmışken aşağıların aşağısına düşebilen; vahşi hayvanlardan bile daha canavarlaşmış hale gelen insanlar sorgulanmasın mı? Bütün hayatını insanlığın yararına ve güzel ahlâk üzere geçirmiş olan insanla insanlara zarar veren, ahlâk ve kural tanımayan insan bir mi tutulsun? Elbette Allah iyi kimseleri mükâfatlandıracak ve kötü olanları cezalandıracaktır: **"Allah, en kudretli hükümdar değil midir?"**

96. Alak Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 19 âyettir. Sûre adını, ikinci âyetinde geçen ***"alak"*** *kelimesinden almaktadır. İlk beş âyeti Kur'ân'dan indirilen ilk âyetler olarak kabul edilir. Bu âyetlerin indirilişinden sonra bir süre vahiy kesilir ve ardından Müddessir sûresi indirilir.*

Sûrede insanın yaratılışı, nankörlüğü ve bundan dolayı alacağı cezadan söz edilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Yaratan Rabbinin adıyla oku!**
2. **O, İnsanı asılı duran bir parçadan** (embriyo'dan) **yarattı.**
3. **Oku! Rabbin en büyük kerem sahibidir.**
4. **Ki O, kalemle yazmayı öğretti.**
5. **İnsana bilmediklerini öğretti.**

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Kur'ân'dan indirilen ilk âyetlerin bu beş âyet olduğu kabul edilir. Buhari'nin Hz. Aişe'den naklettiğine göre Peygamber kendisine gelen ilk vahyi şöyle anlatmıştır:

"Ben Hira'da ibadet etmekle meşgul iken Melek bana geldi ve: 'Oku' dedi. 'Ben okuma bilmem' dedim. Melek, beni aldı, takatim kesilinceye kadar sıktı ve bıraktı: 'Oku!' dedi. 'Ben okuma bilmem.' dedim. Melek beni ikinci defa aldı ve takatim kesilinceye kadar sıktı, sonra bıraktı: 'Oku!' dedi. 'Ben yine, okuma bilmem.' dedim ve üçüncü defa aldı, takatim kesilinceye kadar sıktı ve bıraktı. Ardından da: 'Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı asılı durandan (embriyo'dan) yarattı.' âyetlerini okudu ve ben bunları öğrenmiş olarak Melek benden uzaklaştı." (Buhari, *Bedu'l-Vahy*, 1).

Vahiy kendisine geldiği sırada Peygamberin okuma-yazma bilmediğini biliyoruz. Nitekim rivayetten de bu durum anlaşılmaktadır. O halde melek Peygambere ne diye *"oku"* dedi. Meleğin elinde yazılı bir metin vardı da eline alır almaz okur-yazar mı olacaktı? Allah elbette buna kadirdir. Lakin Peygamber niçin *"okuma bilmem"* dedi?

Geriye iki ihtimal kalmaktadır:

İlki, meleğin dediğini tekrar ederek okumasıdır. Rivayette anlatılanlara bakılırsa bu ihtimal güç kazanmaktadır. Çünkü Melek Peygamberi üçüncü kez alıp sıktıktan sonra *"oku"* emrinin devamını tamamlamış ve Peygamber de meleğin getirdiklerini bellemiştir. Buna göre *"oku"* derken Kur'ân'ı okuması emredilmektedir. Ancak birinin söylediklerini tekrar etmeye *"okumak"* denir mi? Belki tekrar edilenin *"okunan"* anlamına gelen *"Kur'ân"* olması böyle bir kullanımı tecviz edebilir.

İkinci ihtimal ise *oku* emri ile bir metnin okunması değil, Peygamberden artık Allah'ın adıyla çevresinde olup bitenleri titiz bir şekilde değerlendirmesi ve bundan anlam çıkarması anlamındaki okumadır. Artık Peygamber karşılaştığı olayları Allah'ın adıyla değerlendirecek ve böylece hayata bakışı değişecektir.

Melek *"oku"* der demez Peygamberin *"ben okuma bilmem"* demesine gelince, geçirdiği heyecan ve şoktan kaynaklanan bir durum olmalıdır. Nitekim olaydan sonra evine geldiğinde de hala geçirdiği şok sebebiyle titremesi devam etmiş, titremesini durduramayıp *"beni örtün"* demiştir.

*"Yaratan Rabbin adıyla oku"*mak, karşılaşılan her varlığın Allah tarafından yaratıldığının bilincinde olmak ve o gözle onu değerlendirip ibret almaktır.

Allah insanı anasının rahim cidarına asılı duran küçücük bir parçadan ya-

ratmış ve hiçbir şeye gücü yetmeyen asalak bir varlık iken Rabbin keremi sayesinde kalemle yazmayı öğrenmiş, bilgisine bilgi katarak çevresine hükmetmeye başlamıştır.

كَلَّٓا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى ﴿٧﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى
﴿٨﴾ اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يَنْهٰى ﴿٩﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ
عَلَى الْهُدٰى ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ﴿١٢﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٣﴾
اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ
﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ
الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

6. **Gerçek şu ki insan azar;**
7. **Kendini müstağni gördüğü zaman...**
8. **Kuşkusuz dönüş Rabbinedir.**
9. **Gördün mü şu yasaklayanı?**
10. **Namaz kıldığı zaman bir kulu.**
11. **Gördün mü? Ya o kul hidayet üzere ise,**
12. **Yahut takvayı emrediyorsa!**
13. **Gördün mü? Yalanlayıp yüz çevirseydi** (daha mı iyi olurdu)**?**
14. **O, Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?**
15. **Gerçek şu ki, yaptığına son vermezse onu alnındaki perçeminden yakalarız!**
16. **Bir alın ki; yalancı, günahkâr...**
17. **Hadi, çağırsın o zaman dostlarını!**
18. **Biz de Zebanileri çağırırız.**
19. **Hayır, sakın ona uyma;** (Rabbine) **secde et ve yaklaş.**

Önceki âyetlerin Kur'ân'dan ilk indirilen âyetler olarak kabul edildiklerine yukarıda dikkat çekmiştik. Bu âyetler ise tahminen üç yıl sonra indirilmişlerdir. Takınılan kimi tavırlardan söz etmeleri de sonradan indirildiklerini göstermektedir.

10. âyette sözü edilen namaz kılanla Peygamber kastedilmekte, kendini müstağni görüp azanın kim olduğuna dair de nakiller bulunmaktadır. Yüce Allah'ın isimleri kapalı tutması, âyetlerin genellik ifade etmesi içindir. Kıldığı namazdan dolayı engellenen ve kendini müstağni görüp azan nice insan vardır. O halde âyetler bunların tamamını kastetmektedir.

Basit bir embriyodan yaratılan insan, Allah'ın keremi ile doğup büyümekte eline imkân geçti mi de azabilmektedir. Allah'ın lütuf ve keremiyle bunlara sahip olmuştur fakat Allah'a kulluk görevini yapıp namaz kılanı engellemektedir. Ama dönüş Rabbinedir. Herkes yaptığının hesabını verecektir.

Bir kimsenin Rabbine kulluk ederek namaz kılması, Allah'tan korkarak başkalarına zarar vermemesi ve onlara yardım etmesi mi yoksa Allah'ın âyetlerini yalanlayıp azması mı iyidir?

Şu Allah'a kulluk yapıp namaz kılanı engelleyen ve Allah'ın emirlerine karşı gelen kimse Allah'ın kendisini gördüğünün farkında değil midir? Allah bu yaptıklarını tek tek kayda geçirmektedir. Ahirette o günahkârın perçeminden tutulacak ve dünya hayatında yaptıklarına yardımcı olan, oturup kalktığın o dostlarını yardımına çağır denilecek. Sonunda zebanilerin kontrolündeki cehenneme atılacaktır.

O halde ey Peygamber ve ey inanan herkes, bunların yaptıklarına aldırmayın. Siz secde ederek Allah'a yaklaşmaya devam edin.

97.
Kadr Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 5 âyettir. Adını ilk âyetindeki ***Kadir Gecesi*** *anlamına gelen* ***"leyletu'l-kadr"*** *ifadesinden almaktadır.*

Kur'ân'ın indiği gece olması nedeniyle bu gecenin önemini anlatır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ ف۪يهَا

بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Biz onu Kadir gecesinde indirdik.**
2. **Kadir gecesinin ne olduğunu sana ne bildirdi ki?**
3. **Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır.**
4. **Rabbinin izniyle o gece melekler ve Ruh her iş için iner dururlar.**
5. **O gece bir esenliktir var olan. O, fecrin doğuşuna kadardır.**

Kadr, ululuk, şeref, güç ve kudret gibi anlamlara gelir. İlk âyette geçen *"o"*

zamiriyle Kur'ân'ın kastedildiği müfessirlerin tamamı tarafından kabul edilmiştir. Zahir ismi yerine *o* zamirinin getirilmesi de bu bilinirlikten dolayıdır.

İslam'dan önce böyle bir gece bilinmiyordu. O halde sözü edilen geceyi şerefli kılan, Kur'ân'ın kendisidir. Duhan sûresinde Kur'ân'ın mübarek bir gecede indirildiği (44/3), beyan edilmekle o gecenin *mübarek bir gece* olduğu ifade edilmektedir ki o gecenin söz konusu niteleme ile nitelenmesi de yine Kur'ân'dan kaynaklanmaktadır.

Bakara sûresinde ise Kur'ân'ın Ramazan ayında indirildiği ifade edilmektedir.

Müfessirler bu âyetlere dayanarak Kur'ân'ın Ramazan ayında ve Kadir gecesinde indirildiği konusunda ittifak etmişlerdir. Konuyla ilgili rivayetlerin farklılığından dolayı söz konusu gecenin Ramazan'ın 17si mi, yoksa 27si mi olduğu konusunda ihtilaf olmuşsa da genel kanaat, 27. gece yani Ramazan'ın 26sını 27sine bağlayan gece olduğudur. Yine söz konusu âyetlerde peyderpey indirilmeyi çağrıştıran *tenzil* kelimesi yerine *inzal* kelimesinin kullanılmasından dolayı Kur'ân'ın söz konusu gecede toplu bir şekilde dünya semasındaki *beytu'l-izze*ye indirildiğini söyleyenler olmuştur. Hatta bu konuda birtakım rivayetler de nakledilmektedir.

Ne var ki bu konudaki rivayetler sahih değildir. Ayrıca sözü edilen *inzal* ve *tenzil* kelimelerinin Kur'ân'da birbirlerinin yerine kullanıldıkları bilinmektedir. Bu yüzden genel kanaat, topluca değil, peyderpey indirilmeye başlandığı şeklindedir. Ayrıca *Kur'ân* kelimesi hem Kur'ân'ın tamamı için hem de bir parçası için kullanıldığından *tenzil* kelimesi yerine *inzal* kelimesinin kullanılması normaldir. Söz konusu gecede Peygambere ilk vahiy gelmiş ve Alak sûresinin ilk beş âyeti indirilmiştir.

Bu gecenin *bin aydan hayırlı olması* sebebiyle onda yapılan amellerin de sair gecelerde yapılan amellerden bin kat daha faziletli olduğunu söyleyen âlimler olmuştur.

Kur'ân'ın indirilmeye başlamasıyla insanlığın içine düştüğü karanlıklardan kurtuluşuna kapının aralandığında kuşku yoktur. Böylece insanlığın tamamının hayrını hedefleyen ilâhi mesajın aydınlığı, yeryüzünü aydınlatmaya ve ışıldatmaya başlamıştır. Bu sebeple söz konusu gecede yapılan ibadetin daha faziletli ve bereketli olacağını elbette söyleyebiliriz. Ancak bu gecenin bin aydan daha hayırlı olduğu söylenirken, vahiysiz geçen ve insanlığın karanlıklar içerisinde geçirdiği dönemler kastedilmektedir.

Ayrıca *bin* sayısı Arap dilinde kesretten kinaye olarak kullanılan sayılardandır. O halde anlatılmak istenen, gecenin çok hayırlı olduğudur.

Sonuç olarak böyle bir gecede yapılan amellerin karşılığının sair gecelerde yapılanlardan daha çok olduğu söylenebilir ama bunun mutlaka bin kat olduğu söylenemez.

Geceye söz konusu değeri kazandıran, Kur'ân'ın bu gecede indirilmiş olmasıdır. O halde söz konusu gecenin ihyası da Kur'ân'la olmalıdır. Günümüzde olduğu gibi İslam'la ve gerçeklerle bağdaşmayan birçok anlatım içeren mevlitlerle yahut eğlence ve gösterilerle ya da anlamı bilinmeden ve âyetleri üzerinde düşünülmeden yapılan Kur'ân kıraatiyle ihya edilmesi ne kadar tutarlıdır?

Eğer geceyi ihya etmekten söz edilecekse bu gecenin mahiyetine uygun bir ihya olmalıdır. Gecenin değeri Kur'ân'dan kaynaklandığına göre Kur'ân'ın istediği şekilde âyetleri üzerinde tedebbür ederek yani derin derin düşünerek Kur'ân okunmalı, toplum olarak ve fert olarak bir yıl boyunca yapılan eylem ve davranışların ne derece Kur'ân'ın anlattıklarıyla uyum gösterdiklerinin muhasebesi yapılmalı ve yine bu doğrultuda gelecek yılın planlaması yapılmalıdır.

Söz konusu gecenin faziletlerinden biri de, meleklerin ve Ruh'un yani Cebrail'in o gecede inmiş olmasıdır. *Ruh* ile Peygambere vahiy getiren Cebrail'in kastedildiği müfessirlerin çoğu tarafından belirtilmektedir. Ayrıca zikredilmesi şanının yüceliğinden ve makamının yüksekliğinden dolayıdır. Söz konusu meleklerle birlikte Cebrail, insanlığın hayrına olan kural ve kaideleri getirmişlerdir.

Asıl Kadir gecesi, Kur'ân'ın indirilmiş olduğu gecenin kendisidir. İşte o gecede, sûrede sözü edilen olaylar gerçekleşmiştir. Sair Ramazanlardaki Kadir geceleri, o gecenin yıl dönümü gecelerdir. Gerek İslam dininde ve gerek diğer dinlerde yıldönümleri, olayın gerçekleştiği ilk gece veya günü hatırlatmaları nedeniyle değer kazanırlar.

98.
Beyyine Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 8 âyettir. Mekki olduğunu söyleyenler de çoktur. Adını ilk âyette geçen ve ***açık delil*** *manasına gelen* ***"el-beyyine"*** *kelimesinden almaktadır. Peygambere karşı çıkan Kitap Ehli'nin bu davranışlarıyla kendi kitaplarına aykırı hareket ettikleri anlatılmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ

الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ

﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ

﴿٤﴾ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا

الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ

الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ

﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

جَزَٓاؤُ۬هُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ
ف۪يهَٓا اَبَداًۜ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Kitap Ehli'nden ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine beyyine/apaçık delil gelinceye kadar bulundukları durumdan ayrılacak değillerdir.**
2. (O açık delil), **Allah tarafından gönderilmiş tertemiz sayfaları okuyan bir elçidir.**
3. **O sayfalarda dosdoğru değerli hükümler vardır.**
4. **Kitap Ehli, kendilerine apaçık deliller gelmeyinceye kadar ihtilafa düşmemiştiler .**
5. **Oysa onlar, ancak dini Allah'a halis kılan hanifler olarak Allah'a ibadet etmek, namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte dosdoğru din budur.**
6. **Şüphesiz ki Kitap Ehli'nden inkâr edenler ve müşrikler, içinde ebedi kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte onlar, yaratılmışların en kötüleridir.**
7. **İman edip salih ameller işleyenlere gelince, şüphesiz onlar yaratılmışların en hayırlılarıdır.**
8. **Onların Rableri katındaki mükâfatları, zeminlerinde ırmakların çağlayıp aktığı ve içinde ebedi kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnuttur. İşte bu, Rabbinden korkup saygı duyan içindir.**

İlk âyette geçen *min* edatının beyaniye mi, kısım bildiren *tab'idiyye* mi olduğu ve âyetin yorumuyla ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Biz diğer görüşleri nakletmeden tercih ettiğimiz görüş doğrultusunda yorumumuzu yapmayı uygun gördük.

Kitap Ehli ile Yahudi ve Hıristiyanlar, müşriklerle de Arap putperestleri kastedilmektedir. O günün Kitap Ehli ve müşrikleri arasında gidişattan memnun olmayanlar pek çoktu. İnsanlık koyu bir cahiliye bataklığına gömülmüş-

tü. Kitap Ehli'nin, çıkarlarını korumak amacıyla kimi cehaletten, kimi de öyle olması gerektiğine inandığı için dinlerini tahrif etmiş ve din insanların mutluluğunu sağlayacakken insanlar arasında ayırım yapmak ve zulüm aracı haline gelmişti. Bu sebeple artık bir peygamberin gelme zamanının olduğuna inanıyor ve peygamber geldiğinde etrafında kenetleneceklerini söylüyorlardı. Böylece ne Kitap Ehli ne de müşrikler hallerinden memnundu. Ne var ki bu durumdan kurtulmak için ne yapacaklarını da bilmiyorlardı. Mevcut durumu devam ettirmekten başka yolları yoktu.

Yüce Allah böylesi durumlarda peygamber gönderir. Peygamber insanların arayışına çare olur. Son Peygamber işte böyle bir ortamda gönderildi. Peygamber, peygamberliğini ispat eden apaçık delille gelir. Gönderilen son Peygamberin peygamberliğinin delili, getirdiği kitaptır. Bu kitapta değerli hükümler vardır. Bu hükümler sayesinde insanlık bu karanlıklardan kurtulacaktır.

Ne var ki beklenen Peygamber geldiğinde ne Kitap Ehli'nin tamamı ona inandı ne de müşriklerin tamamı. Gelecek peygamberin etrafında kenetleneceğini söyleyen Kitap Ehli kendi aralarında tefrikaya düştüler. Kimi inandı ama çoğu inanmadı. Oysa onlar, dini Allah'a halis kılmak, namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlardı. Dini Allah'a halis kılmak, bedeni ve mali fedakârlıklarda bulunmayı ve sadece Allah'ın rızasını gözetmeyi gerektirir. Çünkü dosdoğru din budur. İşte bu dosdoğru dinden sapanlar, yaptıklarının bir karşılığı olarak cehennem ateşine atılacaklardır. Onlar orada ebedi kalacaklardır.

Yüce Allah, dosdoğru dine sarılanları; sahih bir imanla iman edip sırf Allah rızası için bedeni ve mali fedakârlıkta bulunan, kısaca salih ameller işleyenleri ise mükâfatlandıracak, onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Allah kendilerinden hoşnut olmuştur ve kendilerine verilen mükâfatlarla onlar da Allah'tan hoşnut olacaklardır.

99.
Zilzâl Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 8 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve ***deprem*** *anlamına gelen* ***"zilzâl"*** *kelimesinden almaktadır. Şiddetli yer sarsıntılarıyla kıyamet koparken yaşanacak dehşetli anlar anlatılmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ
الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحٰى لَهَا
﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Yeryüzü korkunç bir sarsıntı ile sarsıldığı,**
2. **Yer de ağırlıklarını çıkardığı,**
3. **Ve insan; "Buna ne oluyor?" dediği zaman,**
4. **İşte o gün yer, haberlerini anlatacaktır.**
5. **Rabbinin ona vahyettiği şekilde.**

6. İşte o gün insanlar, amelleri kendilerine gösterilsin diye bölük bölük fırlayıp çıkarlar.

7. Kim zerre miktar iyilik işlemişse onu görür.

8. Kim de zerre miktar kötülük işlemişse onu görür.

Mekkî sûrelerde en çok gündeme getirilen inanç esasları, Allah'ın birliği, peygamberlik ve ahiret konularıdır. Esasında bu inanç esasları diğer esasların da esası mahiyetindedir. Mekke müşrikleri ahirete inanmıyor, dolayısıyla kıyametin kopacağına da inanmıyorlardı. Bu sebeple kıyametin ne zaman kopacağını çoğu zaman alaycı bir dil ile soruyorlardı. Sûre, onların bu tür sorularına bir cevap mahiyetindedir:

Yeryüzü korkunç bir sarsıntı ile sarsılacak ve toprak altında bulunan cesetler dâhil içi dışına çıkacaktır. O ilk sarsıntıya şahit olanlar, daha önce benzerini ne görmüş ne de duymuş olduklarından: **"Buna ne oluyor?"** diyecekler. Kuşkusuz yer, sarsıntıyı kendi kendine yapmayacak, ona bunu yapmasını Allah emredecektir. İşte o gün yine yer, hem niçin böyle sarsıldığını anlatacak hem de üzerinde insanların işlediklerini tek tek sayarak ortaya dökecektir.

"İşte o gün insanlar, amelleri kendilerine gösterilsin diye bölük bölük fırlayıp çıkarlar. Kim zerre miktar iyilik işlemişse onu görür."

Dünya hayatında yapılmış olan amellerin karşılığının görülmesi iki şekilde açıklanmıştır:

a. Amellerin kendisinin amel defterinde görülmesi: Kişi, mümin olsun kâfir olsun, küçük-büyük işlemiş olduğu amellerin tamamını amel defterinde görecektir.

b. Kişi, mümin olsun kâfir olsun işlemiş olduğu amellerin tamamının karşılığını görecektir.

Müfessirlerin bir kısmı âyetleri birinci şekilde anlarken bir kısmı da ikinci şekliyle anlamışlardır.

Belirtelim ki âyetlerin metninde *"amellerin görüleceğinden"* söz edilmekte, *"karşılıklarının görüleceğinden"* söz edilmemektedir. Bununla birlikte eğer kastedilen sadece görmekten ibaret ise görmenin ne anlamı olabilir ki, şeklinde bir soru sorulabilir. Aslında sadece görmenin başlı başına bir anlamının olmadığını söyleyemeyiz. En azından mümin kişi, işlemiş olduğu kimi küçük günahlarının tövbesi nedeniyle de diğer günahlarının bağışlandığını görecek ve sevinecektir. Aynı şekilde kâfir kişi de azabı gerçekten hak ettiğini anlayacaktır. Bununla birlikte bundan maksadın, amellerin karşılığını görmek olduğu-

nu ileri sürenlerin görüşlerini bütünüyle bir tarafa atamayız. Kâfirin amellerinin boşa gideceği; amellerinin fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu kül yığını gibi olduğu, (İbrahim 14/18) ve benzeri tasvirlerle yapılan anlatımlar, amellerinin iptal edileceğini anlatmaktadır. Bizce bunun izahı şöyledir: Kâfir kişi ne kadar iyi amel işlemiş olursa olsun, küfrü sebebiyle amelleri onu cennete sokamayacaktır. Sadece cehennemde çekeceği azabın hafiflemesine sebep olabilir. Mümin kişiye gelince, tövbesi yahut Allah'ın bağışlaması nedeniyle yaptığı kötülüklerin karşılığını azap olarak çekmez ama küçük de olsa işlemiş olduğu iyiliklerin karşılığını cennette görecek, amelinin çokluğuna göre cennetteki mertebesi yükselecektir.

100.
Âdiyât Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 11 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve **koşanlar** anlamına gelen **"el-âdiyât"** kelimesinden almaktadır.*

Sûrenin ana konusu insanın mala olan düşkünlüğüdür. Oysa ahirette insana yararı dokunacak olan salih ameldir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًاۙ ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًاۙ ﴿٢﴾ فَالْمُغ۪يرَاتِ صُبْحًاۙ
﴿٣﴾ فَاَثَرْنَ بِه۪ نَقْعًاۙ ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِه۪ جَمْعًاۙ ﴿٥﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ
لِرَبِّه۪ لَكَنُودٌۚ ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَه۪يدٌۚ ﴿٧﴾ وَاِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ
لَشَد۪يدٌ ﴿٨﴾ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِۙ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ
مَا فِي الصُّدُورِۙ ﴿١٠﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَب۪يرٌ ﴿١١﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Andolsun soluk soluğa koşanlara,**
2. **Çakarak kıvılcım çıkaranlara,**
3. **Sabah vakti baskın yapanlara,**
4. **Tozu dumana katanlara,**

5. **Topluluğun ta ortasına dalanlara,**
6. **Şüphesiz ki insan, Rabbine karşı nankördür.**
7. **Kendisi de buna şahittir.**
8. **Şüphesiz ki insan, mala pek tutkundur.**
9. **Fakat bilmiyor mu ki kabirdekiler deşilip atıldığında,**
10. **Ve kalpte gizlenenler ortaya çıkarıldığında,**
11. **Evet o gün Rableri, her şeylerinden haberdardır.**

İlk beş âyette beklenmedik bir baskın sahnesi anlatılmaktadır: Sabaha doğru baskın yapacak süvariler, baskın yapacakları yere doğru atlarını alabildiğine sürmektedir. Atlar soluk soluğa koşmakta, nalları kıvılcım saçmaktadır. Tozu dumana katmışlardır. Sabahın aydınlığıyla birlikte baskın yapacakları yerin orta yerine dalmışlardır. Baskına uğrayanlar, hazırlıksız yakalanmış neye uğradıklarının şaşkınlığı içerisindedir. İşte kıyametin kopması da böyle bir şeydir. İnsanlar neye uğradıklarının şaşkınlığı içinde olacaklardır. Kıyametteki curcuna da buna benzer, sarsıntı ile kopan toz duman fırtınası içerisinde insanlar kabirlerinden dışarı fırlatılacaklardır. Yer, içindeki ağırlıkları dışına atmıştır.

Her şey ortaya çıkmıştır; baskın yapacakların planları niyetleri artık gizlenemeyecek şekilde ortadadır. İşte kıyamette de böyle olacaktır. İnsanların planları, yaptıkları niyet ve gayeleri ortaya çıkacaktır.

İnsan nankördür; Allah'ın kendisine verdiği o güzelim atları başkalarına baskın yapmak, yeryüzünde bozgunculuk ve fesat çıkarmak için kullanmaktadır. Bütün bu yaptıkları mal tutkusundan dolayıdır. Ahirette de insanın nankörlüğü ortaya çıkacaktır. Çünkü dünya hayatında kendisine verilen nimetlere şükretmemiş, onları hor kullanmış, insanların yararına kullanacağı yerde onların zararına kullanmıştır. Aslında kendisi de buna tanıktır. Yaptığı nankörlükleri elleri, ayakları, hâsılı bütün organları dile getirecek, kendi aleyhine şahitlik edecektir.

İnsanın nankörlüğü, mala olan tutkusundan kaynaklanmaktadır. O baskınlar, baskınlarda öldürülen insanlar, yeryüzündeki fitne ve fesatlar, servet yığma tutkusundan değil midir? "**Fakat bilmiyor mu ki kabirdekiler deşilip atıldığında ve kalpte gizlenenler ortaya çıkarıldığında, Evet o gün Rableri, her şeylerinden haberdardır.**" Yaptıklarının hesabını vereceklerdir. O mal tutkularının onlara zararı olacaktır. Oysa yararı dokunacak olan salih ameldir.

101.
Kâri'a Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 11 âyettir. Adını ilk âyet olan ve ***dehşetle çarpan*** *anlamına gelen* ***"el-kâri'a*** *kelimesinden almaktadır. Sûrede kıyametin bazı sahneleri anlatılarak bunlar üzerinden insanlar uyarılmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْقَارِعَةُۙ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُۚ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُۜ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِۙ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِۜ ﴿٥﴾
فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَاز۪ينُهُۙ ﴿٦﴾ فَهُوَ ف۪ي ع۪يشَةٍ رَاضِيَةٍۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَاز۪ينُهُۙ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌۜ ﴿٩﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْۜ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **O dehşetle çarpan!**
2. **Nedir o dehşetle çarpan?**
3. **O dehşetle çarpanın ne olduğunu sana kim bildirdi ki?**
4. **O gün insanlar, sağa sola savrulup çarpılmış pervaneler gibidir.**
5. **Dağlar da çırpılmış renkli yün gibidir.**

6. **O gün tartısı ağır basan var ya,**
7. **İşte o, hoşnut bir hayattadır.**
8. **Tartı hafif çekene gelince,**
9. **Onu kucağına basacak olan anası cehennemdir.**
10. **Onun ne olduğunu sana ne bildirdi ki?**
11. **O, kızgın bir ateştir!**

Kelime olarak *karia* ses çıkaran şiddetli çarpma anlamındadır. Buradan hareketle Arap dilinde büyük felaket, şiddetli musibet anlamında kullanılır olmuştur. Burada ise kıyamet anlamında kullanılmıştır.

Sûreye tek kelimeyle başlanmaktadır: "el-Karia!"

Muhatabın irkilmemesi ve söylenene kulak kesilmemesi mümkün değildir. Dikkati artırmak için ardından muhatabın onu hakkıyla anlayıp idrak etmesinin imkânsızlığı anlamında bir diğer soru soruluyor. Bütün bunlar o dehşetli olaya dikkat çekmek ve muhatabı o gün konusunda uyarmak içindir.

İşte o olayın patlak vereceği günde insanlar, ne yaptığının bilincinde olmadan ateşe çarpan ve kanatları kavrulduğundan yere düşüp çırpınan pervanelere benzetilmektedir. O gün insanlar da tıpkı o pervaneler gibi şaşkındır, ne yapacaklarını bilememektedir. Dağlar ise çırpılmış renkli yün gibi etrafa saçılmıştır.

O gün amelleri kabarık olanlar hallerinden hoşnuttur. Allah katında bir değer taşımayan işlerle uğraşmış, dolayısıyla tartısında ağırlık yapacak amelleri olmayanlar ise işte onlar şefkat dolu ana kucağı yerine cehennemin kucağına atılacaklardır. Artık onları kucağında barındıracak olan odur.

"Onun ne olduğunu sana ne bildirdi ki?"

Onu ancak tadacak olan bilir! Ama onu dil ile anlatmak gerekirse:

"O, kızgın bir ateştir!"

102.
Tekâsür Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 8 âyettir. Adını ***çokluk yarışı*** *anlamına gelen ve ilk âyetinde geçen* ***"et-tekâsür"*** *kelimesinden almaktadır.*

İnsanın mal çoğaltma isteği ve bundan dolayı sorguya çekileceği anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْهٰيٰكُمُ التَّكَاثُرُۙ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَۜ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا
سَوْفَ تَعْلَمُونَۜ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَق۪ينِۜ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَح۪يمَۙ ﴿٦﴾
ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَق۪ينِۙ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّع۪يمِ ﴿٨﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Çokluk yarışı sizi oyaladı.**
2. **Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz** (boyladınız)**!**
3. **Hayır, yakında bileceksiniz!**
4. **Sonra yine hayır, yakında bileceksiniz!**
5. **Hayır, kesin bir bilgi ile bilmiş olsaydınız,**
6. **O cehennemi kesin olarak görürdünüz.**

7. Daha sonra onu mutlaka göreceksiniz!

8. Nihayet o gün nimetlerden sorgulanacaksınız!

Oyalamak diye tercüme ettiğimiz *elhâ* kelimesi, önemlisi dururken önemsiz bir şeyle oyalanmak anlamına gelir. Türkçede kullanılan *lehviyât* kelimesi aynı kökten gelmektedir. Bu sebeple kelimeyi bir yararı bulunmayan nefsi arzuların peşinde koşmak, boş eğlence şeklinde anlayanlar da olmuştur. Burada kastedilen, kişinin geleceğini düşünüp gerekeni yapmakla uğraşacağına mal çokluğu, evlat çokluğu, taraftar çokluğu, hizmetçilerinin çokluğu vs. gibi dönemin yahut yörenin telakkisine göre çoklukla övünmesidir. Aslında övünmenin kendisi bile marazi bir hastalık olup oyalayıcıdır. Söz gelimi günümüzde *"tarih bilinci oluşturma"* ismi altında ulusun geçmişiyle övünme çabaları, bu uğurda harcanan emek ve imkânlar, bizzat o ulusun günü ve geleceğine dair harcanacak emek ve imkânlar adına çoğu zaman bir kayıptır. Bu uğurda harcanan enerji ve imkânlar o ulusun günü ve geleceği için harcansa o ulus için çok daha yararlı olurdu. Sözünü ettikleri bu bilinçle tarih okumaların da insanlara bir yararı olmamaktadır. Oysa tarihi olaylar olduğu gibi anlatılacak olsa insanlar bunlardan ibret alıp geleceklerini daha tutarlı düzenleme imkânı bulur, geçmişin işlediği hataları tekrar etmemeye ve güzelliklerini devam ettirmeye çalışırlar.

Müfessirler **"nihayet kabirleri ziyaret ettiniz!"** âyetini üç şekilde anlamışlardır:

a. Sayınızın çokluğuyla övünmek için nihayet mezarlığa gidip oradaki ölülerinizi bile saydınız.

Bu konuda bir rivayet de nakledilmektedir. Söz konusu rivayette deniliyor ki: Mekke'de Abdulmenaf oğulları ve Sehm oğulları sayılarının çokluğu yarışına girmişlerdi. Biri kendilerinin sayılarının çokluğunu iddia ederken, diğeri kendilerinin daha çok olduklarını iddia etmişlerdi. Hangi tarafın daha çok olduğunu tespit etmek için sayıma girdiler. Nüfus sayımında Abdulmenaf oğulları çok çıktı. Diğerleri buna itiraz etti ve kabirdeki ölülerimizi de sayalım dediler. Bu sefer ikinciler birincileri geride bıraktı. Tabi ki tartışma ve övünme bununla bitmedi başka alanlara kaydı.

b. *Kabirleri ziyaret*, mecazi olup *"nihâyet ölülerinizi de saymaya kalktınız"* anlamındadır.

c. Siz çoklukla övünüp dururken nihayet ölüm gelip çattı.

Biz üçüncü anlamı tercih ediyor ve bunun daha makul ve daha evrensel olduğu kanaatini taşıyoruz.

Yapılacak işler varken ister mal, ister çocuk, ister başka bir şeyin, daha doğrusu dünyevi geçici şeylerin çokluğuyla övünüp oyalanmanın anlamı yoktur.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci âyetlerde *kellâ/hayır,* ifadesi kullanılmaktadır ki bununla, *sizin bu yaptığınız asla doğru değildir,* denmektedir. Ama siz yakında bu yaptığınızın boş olduğunu anlayacak ve bileceksiniz. Mal çokluğu da çocuk çokluğu da diğer çokluklar da dünya hayatında geçici imtihan vasıtalarıdır. Bunlarla oyalanacağınıza geleceğinize/ahirete yatırım yapın. Bilesiniz ki çokluğuyla övündüğünüz şeyler, Allah'ın size verdiği nimetlerdir ve bunlarla ilgili sorguya çekileceksiniz. Övünmekle oyalanmak yerine bunlara şükretmenin gereklerini yerine getirin.

103.
‘Asr Sûresi

Mekke’de indirilmiş olup 3 âyettir. Adını ilk âyetinden almaktadır. İnsanı hüsrandan kurtaran hususları özet olarak anlatır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْعَصْرِۙ ﴿١﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَف۪ي خُسْرٍۙ ﴿٢﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah’ın adıyla.

1. **Asra yemin olsun ki,**
2. **İnsan kesin zarardadır!**
3. **Ancak şunlar hariç: İman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, bir de birbirlerine sabrı tavsiye edenler.**

Arap dilinde *asr*, zaman, yüzyıl, çağ, ikindi vakti gibi anlamlara gelmektedir. Kelimenin tefsirinde de söz konusu zamanlar zikredilmekte, kimi şu sebeple bu zamanı tercih ederken, kimi de başka bir sebeple diğerini tercih etmektedir.

Ardından insanın zararda olduğu söylendiğine göre insanın yaşadığı zamanın yani ömrünün kastedildiğini söylemek daha tutarlı görünmektedir. İnsanın ömründen geçen her an eğer değerli şeylerle geçirilmemişse o kimse za-

rardadır. Tıpkı imtihana giren birinin imtihan süresince başka işlerle uğraşması yahut imtihan süresini boş geçirmesi gibi.

Gerek Araplarda ve gerek diğer milletlerde bazı vakitler uğursuz olarak görülmektedir ki zamana yemin edilmesi zamanın kendisinde bir uğursuzluğun olmadığını gösterir.

Ömürlerinden geçen zamanın zararlarına olmadığı kimseler, "**İman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve bir de birbirlerine sabrı tavsiye edenler**"dir. O halde söz konusu kimseler dört özellik taşımaktadır:

a. *İman etmek*: İmanın dil ile ifade edilmesi sadece sair insanların o kişinin mümin olduğunu bilmeleri ve ona göre muamele etmeleri açısından anlam taşır. Asıl iman kalpte olan Allah'ın birliğini ve yüceliğini tasdiktir. Kalpten inanmayan kişinin dil ile iman ettiğini söylemesinin kendisine bir yararı yoktur. Zaten böyle biri münafıktır, iman etmeyen kâfirler sınıfındadır.

İman yakine ulaşmak ve tam teslim olmakla olur: "**Hayır! Rabbine ant olsun ki, aralarında anlaşmazlığa düştükleri şeylerde seni hakem tayin edip sonra senin verdiğin hükmü, içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar.**" (Nisa 4/65). Bu sebeple iman kişinin günlük hayatını, amelini, tavır ve davranışlarını mutlaka etkiler. Zaten bu sûrede de kişinin hüsranda olmaması için iman etmesi yeterli görülmemekte ve aşağıdaki maddeler buna ilave edilmektedir.

b. *Salih amel işlemek*: Samimiyetle Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan amellerdir.

Söz konusu amellerin neler olduğunu vahiy belirlemiş ve Peygamber uygulamıştır. Vahyin açık bir şekilde değinmediği yahut Peygamberin fiil ve davranışlarında ortaya çıkmayan hususlarda kıyas yoluyla hangi amelin salih olduğu belirlenir. Bütün bunları anlayacak ve çözümleyecek olan akıldır. Bu sebeple aklın daima faaliyet halinde olması gerekir.

Salih amelin geçerliliği sahih bir imana bağlıdır. Sahih bir iman yoksa amel de geçerli değildir. Aslında sahih bir imanın geçerliliği de salih amele bağlıdır. Salih amele sevk etmeyen iman kök salmamış, sadece dilde bir imandır. Bu sebeple Kur'ân'da daima "**İman edip salih amel işleyenler**" denilerek birlikte zikredilirler. *"İmanları yalnız gönüllerinde ve dillerinde kalmamış, bütün hislerine, akıllarına, varlıklarına işleyerek iradelerine sahip olmuşlar da yaptıkları işleri iman ve inançlarına uygun, Allah'ın rızasına, indirdiği hükümlerine uygun, hak ve hayır olduğuna inanarak yapmışlar."* (Elma-

lı, X, 117). Kurtuluşa götürecek olan böyle bir iman ve imanın sevk ettiği amellerdir.

c. *Hakkı tavsiye etmek*: *Hak*, *batıl*'ın zıttıdır. İnanç olarak, ibadet olarak, hukuk olarak, ahlâk olarak vahyin getirdiklerinin tamamı haktır. Vahyin getirdiklerine aykırı düşenler ise batıldır.

Hakkı tavsiye, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak prensibinin başka bir ifadesidir. Hüsranda olmayan kişi, toplumuna kayıtsız kalmayan kişidir. Toplumuna vahyin getirdiği hak ve hakikatlerin hâkim kılınması için gayret ederken batılın uzaklaştırılması için çalışır.

O halde hüsrana uğramayacak kişi, önce kendisi hakkın ne olduğunu anlayacak, ona iman edecek ve sonra da bunun toplumuna da hâkim olması için gayret edecektir.

d. *Sabrı tavsiye etmek*: Sabır, Allah'ın hoş ve güzel kabul ettiği iyilikleri işleme meşakkatine katlanmak ve yasakladığı şeylerde şayet arzu ve hevesin hoşlandığı şeyler varsa bunları yapmamakta direnmektir. Kısacası dinin emir ve yasaklarına uymak konusunda direnç göstermektir. Hüsrana uğramayacak kişi önce nefsinde bunları gözetir, kendisi uygular ve toplum bireylerinin de böyle olmaları için gayret eder.

İşte bu dört haslete sahip olanlar, hüsrana yani zarara uğramazlar.

Mekke'de indirilmiş olup 9 âyettir. Adını ***imalı ve kinayeli söz söyleyip aşağılayan*** *anlamına gelen* ***"hümeze"*** *âyetinden almaktadır.*

Süre başkasına üstten bakmanın ve onlarla alay etmenin çirkinliğini anlatmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۙ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُٓ

اَخْلَدَهُۚ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِۘ ﴿٤﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُۜ ﴿٥﴾ نَارُ اللّٰهِ

الْمُوقَدَةُۙ ﴿٦﴾ اَلَّت۪ي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِۜ ﴿٧﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌۙ ﴿٨﴾ ف۪ي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Arkadan çekiştirip duran, jest ve mimikleriyle insanları aşağılamaktan haz duyan ve bunu huy edinmiş olan kim varsa yazıklar olsun ona!**
2. **O ki mal biriktirmiş onu sayıp durmaktadır.**
3. **Malının kendisini ölümsüzleştireceğini sanmaktadır!**
4. **Hayır, o kesinlikle hutame'ye atılacaktır.**

5. **Hutame'nin ne olduğunu sana ne bildirdi ki?**
6. **O, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.**
7. **Öyle ateş ki kalplere kadar uzanır.**
8. **O, onların üzerine abanacaktır.**
9. **Uzatılan kalaslarla...**

Hemz ve *lemz*, insanları aşağılamak için arkalarından konuşma, imalı ve kinayeli sözlerle onlara dokundurma, kaş, göz ve mimiklerle onları eğlenceye alma vs. gibi davranışlardır. Bu tür insanlar, başkalarını aşağılarken kendilerinin yükseleceklerini sanırlar. Yine bu tür insanların amaçları ve tek dert edindikleri mal biriktirmektir. Bunlar durmadan mallarını sayar dururlar. Sanırlar ki malları hayatlarını garanti altına almıştır. Bir gün ölüp bu malları geride bırakacaklarını ve biriktirdikleri bu malları nereden biriktirdikleri ve nerede harcadıkları konusunda hesaba çekileceklerini hiç düşünmezler. Mallarının kendilerini ölümsüzleştirdiğini zannederler. Ama hayır, onların sandıkları gibi asla olmayacaktır. Onlar bu davranışlarından dolayı tutulup o kemikleri eriten ve kalplere kadar uzanan ateşe atılacaklardır. Ateşin alevi bir yorgan gibi üstlerine abanacak, cehennemin kapıları uzatılmış kalaslarla sıkı sıkıya üzerlerine kapanacaktır.

Mekke'de indirilmiş olup 5 âyettir. Ka'be'yi yıkmak isteyen Ebrehe'nin fillerle buraya saldırmasını konu edindiği için bu adı almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?**
2. **Allah onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?**
3. **Ve onların üzerine kuşları sürü sürü göndermedi mi?**
4. **Kuşlar, pişmiş çamurdan taşlarla onları taşlamadılar mı?**
5. **Böylece Allah onları çiğnenmiş ekin yaprağına çevirmedi mi?**

Sûre indirildiğinde Fil olayının üzerinden kırk yıldan fazla bir zaman geçmişti. Dolayısıyla o zaman Mekke'de yaşayanların çoğu Fil olayını görmemişti. O halde *görmedin mi* ifadesinin muhatabı ister Peygamber olsun, ister baş-

kaları olsun bu ifade ile mutlaka gözle görmeyi kastetmemektedir. Hakkında, gözle görülmüş gibi kesin bilgi bulunan şeyler için de Arap dilinde bu ifade kullanılmaktadır.

O sıralarda Yemen'in hâkimi, Ebrehe idi. Bu zat her ne kadar Habeşistan kralına bağlı idiyse de güçlü bir vali idi ve çoğu zaman müstakil kararlar alırdı. Habeşistan Hıristiyanlarının Yemen'i fethetmedeki amaçları deniz yolu ticaretine hâkim olmaktı. Buraları fethederken Bizans'tan yardım görmüşlerdi ve Bizans'ın amacı da bu yolu Arapların elinden almaktı. Deniz yolu ele geçirilmişti ama kara yolu yine Arapların hâkimiyetinde bulunuyordu. Arapların birliği büyük ölçüde Ka'be'ye bağlı idi. Ebrehe, her yıl Mekke'deki Kabe'yi ziyaret eden Arap hacılarını San'â'ya çekmek için burada Kulleys veya Kalîs (kilise) denilen büyük bir katedral yaptırdı. Çeşitli bölgelere propagandacılar göndererek mabedi ziyaret etmeleri için halkı buraya teşvik etti. Fakat başarılı olamadı. Bunun üzerine Ka'be'yi yıkmak üzere büyük bir ordu hazırladı. Arapların 60 000 kişiden oluşan bu orduya karşı koymaları mümkün değildi. Mekke dışında yol güzergâhında karşı koymaya teşebbüs eden kabileler olmuştu ama yenilgiye uğramışlardı. Ebrehe ordusu, fillerin öncülüğünde Mekke yakınına kadar geldi. Fakat Mekke'yi savunmak maksadıyla karşısına hiç kimse çıkmamasına rağmen bir türlü Mekke'ye giremedi. Bir anda ordu kuşların saldırısına maruz kalmış, kuşlar taşıdıkları pişirilmiş çamurdan sertleşmiş küçük taşlarla saldırdılar. Ordu darmadağın olmuştu. Âyetin ifadesiyle çiğnenmiş ve saman haline gelmiş, çerçöp olmuş ota dönmüştü. Allah kendi evini düşmanlarından korumuştu.

Rivayetlerin naklettiğine göre Ebrehe ordusuna ait bir askeri birlik, Peygamberin dedesi Abdulmuttalib'in 200 devesinin de bulunduğu Mekkelilere ait çok sayıda deveyi ele geçirdi. Ardından Ebrehe elçisini Mekke'ye göndererek Mekke reisiyle görüşmek istediğini söyledi. O dönemde Mekke'nin ileri geleni Abdulmuttalib idi. Elçi onunla görüşerek Ebrehe'nin mesajını iletti. Abdulmuttalib, Ebrehe ile görüşmeye gitti. Nakledildiğine göre Abdulmuttalib o kadar asil bir insandı ki Ebrehe onu görünce çok etkilendi. Tahtından inerek onun yanına oturdu. Abdulmuttalib'e kendisinden bir isteğinin olup olmadığını sordu. Abdulmuttalib: *"Adamlarının ele geçirdiği develerimi geri isterim"* dedi. Ebrehe: *"Seni görünce çok etkilenmiştim. Ama bu sözü duyunca gözümden düştün. Atalarınızın dini merkezi olan Ev'i yıkmaya geldik, sen bunu hiç kale almıyorsun da develerini geri istiyorsun"* demesi üzerine Abdulmuttalib: *"Ben yalnızca develerin sahibiyim ve ancak onlar için talepte bulunabilirim. Bu Ev'e gelince, onun bir Rabbi var ve O, bu Ev'i koruyacaktır"* karşılığını verdi.

Abdulmuttalib Mekkelilere de: *Ebrehe ordusuna karşı koyacak güçlerinin bulunmadığını, bu sebeple Mekke'yi boşaltmalarını, Ka'be'nin sahibi olan Allah'ın Ka'be'yi koruyacağını* söylemişti.

Anlatılan bu ve benzeri rivayetlerde Ka'be'de bulunan putların Ka'be'yi koruyacaklarına dair hiçbir ifadenin bulunmaması dikkat çekicidir. Anlaşılıyor ki böylesi ciddi durumlarda putların bir şey yapamayacağını onlar da biliyorlardı. Belki de bu rivayetler tamamen Peygamber'in dedesini övmek için uydurulmuştur.

Kur'ân'da yer alan Fil kıssası ile Mekke müşriklerine hem onlar üzerindeki nimetini, karşı koyamayacakları bir orduya karşı öldürülmekten ve esir düşmekten onları koruduğunu hatırlatmakta hem de gönderdiği Peygambere karşı çıkmamaları konusunda onları tehdit etmektedir. Eğer Allah'ın Peygamberine karşı çıkmaya devam ederseniz sizin de akıbetiniz, Allah'ın evine saldıranların akıbeti gibi olacaktır, mesajı verilmektedir.

Kureyş Sûresi

Mekke'de indirilmiş sûrelerden olup 4 âyettir. Adını ilk âyette geçen **"Kureyş"** *kelimesinden almaktadır. Kelime, Peygamberin de mensubu bulunduğu büyük Arap kabilelerinden birinin adıdır. Putperest olan Arap kabilelerinin putlarının Ka'be'de bulunmaları ve Ebrehe'nin Ka'be'ye zarar veremeden geri dönmek mecburiyetinde kalması, Kureyş kabilesine Araplar arasında büyük bir itibar kazandırmış, kabilenin ticaret kervanları emniyet içerisinde gidip gelir olmuştu.*

Sûrede bu husus anlatılarak onların Ka'be'nin Rabbine kulluk etmeleri gerektiği anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لِا۪يلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ ا۪يلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَٓاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ٓي اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Kureyş'i alıştırıp imkân sağladığı için,**
2. **Kış ve yaz yolculuklarına ısındırıp buna imkân verdiği için,**
3. **Evet bu sebeple, bu evin Rabbine kulluk etsin onlar.**
4. **Öyle ki onları açlıktan kurtarıp doyurdu ve korkudan kurtarıp emniyete kavuşturdu.**

Kureyş'in her yıl biri Yemen'e diğeri Şam'a olmak üzere iki önemli ticari seyahati vardı. Kışın Yemen'e, yazın da Şam'a gidiyorlardı. Kureyş ticaret kervanlarının Araplar arasında itibarları vardı; saldırıya uğramaz, yolları kesilmezdi. Birbirlerinin mallarını yağmalayan Arap kabileler Kureyş'in mallarına ve kervanlarına dokunmazlardı. Çünkü onlar, kutsal toprakların sakinleri, Allah'ın evinin bekçileri ve koruyucuları idiler. Ebrehe ordusunun Mekke'ye girememesi ve bozguna uğrayıp dağılıp gitmesi, Kureyş'in itibarına itibar katmıştı. Araplar arasında Allah tarafından korunan bir kabile olarak görülüyorlardı. Onlar da civar ülkelerle yaptıkları ticari anlaşmalar sayesinde servetlerini çoğalttıkça çoğaltıyorlardı.

Güvenli ticaret yapma ve itibar görmeleri, emniyet içerisinde hayat sürmeleri ve ticaret yapmalarının nedeni Ka'be, yani Allah'ın evi idi. Bütün bunlara Allah'ın evi sayesinde kavuştuklarına göre sadece Allah'a kulluk etsinler.

107.
Mâûn Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 7 âyettir. Adını son âyette geçen ***"mâûn"*** *kelimesinden almaktadır.*

Sûrede ahirete iman etmemenin doğurduğu ahlâki çöküntü anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَرَاَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا
يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ
سَاهُونَ ﴿٥﴾ اَلَّذِينَ هُمْ يُرَاۤؤُنَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Şu dini/hesap gününü yalanlayanı gördün mü?**
2. **İşte odur yetimi itip kakan,**
3. **Yoksulu doyurmaya teşvik de etmeyen.**
4. **Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki,**
5. **Onlar kıldıkları namazı ciddiye almıyorlar.**
6. **Onlar gösteriş peşindeler.**
7. **En küçük bir yardıma da engel oluyorlar.**

Mekki sûreler esas itibariyle tevhit, ahiret, peygamberlik gibi inanç konularını işlemekle birlikte inanç, sosyal hayattan kopuk olamayacağına göre inanç esasları anlatılırken bunların sosyal hayatla ilgili oluşturmaları gereken bakış açısı da verilmektedir. Bu konularda sınırların belirlenmesi yani hukuk kuralı haline gelmeleri Medine'de indirilen ayetlerde şekillenmektedir.

"Gördün mü?" sorusu, şaşılacak bir tutumdan dolayı sorulan sorulardandır. *"Falan kimsenin şu yaptığını gördün mü, durup dururken kendisini tehlikeye attı?"* gibi. Böylece konunun önemine dikkat çekilmiş olur. Dini yalanlamak da hayret edilecek hususlardandır.

Din, duyuların ötesinde olan, ancak görünen evrende eser ve delilleri bulunan Allah'ın birliği, müjdeci ve uyarıcı peygamberler göndermesi, insanların dünya hayatında yaptıklarından dolayı ahirette hesaba çekilmeleri ve dolayısıyla ahiret hayatı gibi gaybi konulardır. Bununla birlikte bu sûrede olduğu gibi bazı ayetlerde *din* ile hesaba çekilmenin kastedildiği âlimlerin bir kısmınca dile getirilmiştir. Ancak *Yevmuddin* şeklindeki ifade ile kıyamet koptuktan sonra insanların hesaba çekilme döneminin kastedildiği bütün âlimler tarafından kabul edilmektedir.

İnsanlar, dini yalanladıklarını açıkça ifade edebilirler. Fakat bunu açıkça ifade etmeyen, dinin toplumlardaki saygınlığından dolayı onun birtakım emirlerini gösteriş olsun diye yerine getirenler yahut dinin kimi emirlerini yerine getirmekle birlikte bunların şuurunda olmayan, yaptıklarının hayatlarına ve hayata bakış açılarına etkisi bulunmayan kimseler de vardır. İşte sûrede bu tip insanlar dile getirilmekte ve dini yalanlayan kimseyi tanımıyorsan şu davranışlarından onu tanırsın, denilmektedir. Bu kimselerin temel iki davranışları vardır:

a. Toplumda etkinliği bulunmayan kimseleri horlar, onlara zulmederler. Sözgelimi yetim çocukları horlar onları itip kakarlar. Haklarını yemekten çekinmezler. Karnını doyuramayan kimselere yardım edilmesini teşvik etmezler. Kendileri yardım etmedikleri gibi başkasının yardım etmeleri konusunda da bir şey yapmazlar.

b. Cimridirler. Yoksul kimselere yardım etmemeleri, insanların ihtiyaçlarının karşılanmasına engel olmaları bundandır. Onlar için en önemli değer mal ve servettir. Bunun üstünde bir değer tanımazlar.

Bu hasletleri taşıyan kimselerin dine inandıklarını söylemelerine, namaz gibi dini emirleri yerine getirdiklerine aldanmayın.

Burada "din" ile öncelikle hesaba çekilme kastedilmekle birlikte genel anlamda gaybi konulara sahih olsun veya olmasın her türlü inanç için kullanıl-

makta, namazla da sahih olsun olmasın her türlü Allah'a kulluk ifade eden ibadet kastedilmektedir. Çünkü burada öncelikle müşriklerin namazından söz edilmektedir. Yahudi olsun, Hıristiyan olsun yahut Müslüman olsun namazını ciddiye almayan, daha açık bir ifade ile Allah'a yaptığı ibadetle günlük hayattaki davranış ve eylemleri arasında çelişki bulunanlar, Allah'a inandığını söylediği halde Allah'ın emir ve yasaklarını kâle almayan yahut başkalarının emir ve yasaklarını üstün tutanlar, ahirete inandığını söylediği halde günlük hayatında bunun izine rastlanmayan herkes bu sûrenin muhatabıdır.

Ahirete inandığını söylediği halde güçsüz kimselere zulmedip onları kakalayan, muhtaca yardım etmeyi engelleyen ve serveti her türlü değerin üstünde tutanlar eğer kimi ibadetleri yapıyorlarsa, yaptıkları bu ibadetler gösteriş içindir.

Kısaca sûre, inançla günlük hayat ve dine inanma, dinin emirlerini yerine getirme gibi konularda tutarlılığın olması gerektiğini dile getirmektedir.

108.
Kevser Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 3 âyettir. Adını ilk ayetinde geçen ***"el-kevser"*** *kelimesinden almaktadır. Sûrede Peygambere verilen önemli nimetler anlatılmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik.**
2. **O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.**
3. **Asıl soyu kesik olan, elbette sana kin besleyendir.**

Peygamberin erkek çocukları küçük yaşta ölmüşlerdi. Müşrikler bu sebeple Peygamberi alaya alıyor, imalı sözlerle soyunun kesik olduğunu söylüyorlardı. Bunun, Peygamberin tebliğ ettiği vahiyle elbette bir ilişkisi yoktu ama müşrikler bu yolla insanları hak dine girmekten alıkoymaya çalışıyorlardı. Peygamberden söz edildiğinde: *"Bırakın onu, kavmiyle bağlarını kesmiş, çocukları da yaşamıyor. O, köksüz bir ağaç gibidir, kurumaya ve yok olmaya mahkûmdur. Yarın öldüğünde ismini anan bile olmayacaktır"* türü sözler söylüyorlardı.

Peygambere iman edenler de genelde fakir ve güçsüz kimselerdi. Serveti

olanlar, *"servetim elden gider"*, itibarı olanlar, *"itibarımı yitiririm"* vs. gibi nedenlerle iman etmeye yanaşmıyordu. Peygamberin etrafında toplananların genelde fakirlerden ve güçsüz kimselerden olmaları da müşriklerin dillerine doladıkları hususlardan idi. Onlara göre Peygamberin davası gerçekten hak olsaydı zengin ve toplumda itibarı olan kimseler ona inanırlardı.

Sûre böyle bir ortamda indirildi: *"Ey Muhammed! Sana Kevser'i verdik."*

Kevser'in ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. *Kevser* kelimesi, *çokluk* anlamına gelmektedir. Hayırlı olarak kabul edilen bol nimetler için kullanılır. Söz konusu görüşlerin de tamamını içeren *"bol nimet, çok hayır"* görüşü bizim de tercih ettiğimiz görüştür.

Peygamber ve Müslümanlar için zorlu ortamda Peygambere bol hayır verildiğinin ifade edilmesi, kuşkusuz Peygamber ve Müslümanlar için mutluluk kaynağı olmuştur. Verilen bu nimetler karşısında Peygambere ve diğer Müslümanlara yakışan Rableri için namaz kılmaları ve kurban kesmeleridir.

Önü tıkanan Peygamberin Medine'ye hicretiyle Müslümanların sayısı her geçen gün arttı. Nihayet kendisine zindan edilen müşriklerin yurdu Mekke fethedildi. İslam, Arap yarımadasını aşarak dünyaya yayıldı. Peygambere *"soyu kesik; ölümünden sonra unutulup gidecek"* diyenler unutuldu ama Peygamberin şanı, bölgeleri ve asırları aşarak dünyanın tamamında yüceldi.

109.
Kâfirûn Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 6 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve ***kâfirler*** *anlamına gelen* ***"el-kâfirûn"*** *kelimesinden almaktadır.*

Dinden taviz vererek uzlaşmanın olmayacağını anlatmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا اَعْبُدُ ﴿٣﴾

وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا اَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **De ki: "Ey kâfirler!"**
2. **"Ben sizin taptıklarınıza tapmıyorum."**
3. **"Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz."**
4. **"Ben de sizin taptıklarınıza tapmıyorum"**
5. **"Siz de benim taptığıma tapınıyorsunuz."**
6. **"Sizin288 dininiz sizin olsun, benim dinim de benim"**

Mekke müşrikleri, İslam'ın yayılmaması için Müslümanlara baskı ve işkence uygularken başarılı olmadıklarını gördüklerinden bir taraftan da Peygamberle uzlaşma yollarını arıyorlardı. Bu anlamda Peygambere birtakım tek-

lifleri olmuştur. İbnu Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre, bir defasında Peygambere şu teklifte bulunmuşlardır: *"Biz sana o kadar mal veririz ki Mekke'de herkesten zengin olursun. Eğer bir kadın istersen onunla seni evlendiririz. İstersen seni önder olarak kabul ederiz. Yalnız tanrılarımızı kötülemekten vazgeç. Eğer bu teklifi kabul etmezsen başka bir teklifimiz var. Bu, senin için de bizim için de hayırlı olur."* Peygamber onlara: *"O nedir?"* diye sordu. Onlar: *"Sen bir sene tanrılarımız olan Lat ve Uzza'ya ibadet et. Biz de bir sene senin tanrına ibadet edelim"* dediler.

Peygamber teklifleri üzerine: *"Bekleyin bakalım, Rabbim ne emredecek"* dedi. İşte bu olay üzerine sûre indirilmiştir. (Taberi, XXVİ.662).

Peygamber sûre indirildikten sonra Mescid-i Haram'a gider ve Kureyşli müşriklerin de bulunduğu bir topluluğa sûreyi okur. Bunun üzerine uzlaşma konusunda bütünüyle umutlarını yitirir, Müslümanlara daha çok baskı uygulamaya başlarlar.

Sûre, din konusunda tavizler vererek; dini başka bir dinle karıştırarak uzlaşma yollarının tamamını kapatmaktadır.

Aslında müşrikler Allah'ı biliyor ve O'na inanıyorlardı. Zaten onlara *"müşrik"* denilmesi, yalnız Allah'a kul olmamaları, O'nunla birlikte başkalarına da kulluk etmeleri; başka ilâhlar tanımalarıdır. Onlara**,** bundan dolayı **"Ey kâfirler!"** diye hitap edilmiştir.

Kâfir, örten anlamındadır. Allah'la birlikte başka ilâhlara kulluk etmeleri sebebiyle tevhit gerçeğinin üstünü örtmüşlerdir. Kâfir kişi, gerçeğin aydınlığını gördüğünde üstünü örten, gerçeğe dair bir şey işittiğinde kulaklarını tıkayan ve bu sebeple kendisine sunulan delillere inadına karşı koyup onları duymak istemeyen kişidir. İşte Mekke müşriklerinin yaptıkları buydu ve bundan dolayı onlara: **"Ey kâfirler!"** diye hitap edilmiştir.

Onların putlara kulluk etmeleri Allah'ı inkâr etmelerinden değil, Allah katında bu putların aracılık yapacaklarına ve kendilerine şefaat edeceklerine inanmalarından dolayıdır. Peygamberden: **"Ben sizin taptıklarınıza tapmıyorum"** demesi istenirken, *"Sizin taptığınız evsafta, aracı ve şefaatçiler kabul eden yahut oğlu veya kızları bulunan ya da bir şahsa hulûl edip onda ortaya çıkan vs. gibi ileri sürdüğünüz vasıfları bulunan bir ilâha tapmıyorum"* demesi isteniyordu. *"Buradan anlaşılıyor ki ibadetinde başkasını Allah'a ortak koşan ve kendisini Allah'a yaklaştıracak umuduyla O'nun dışında başkasına kulluk eden, aslında Allah'a kulluk etmemiş ve O'nu birlememiştir. Çünkü şu müşrikler, kendilerine Allah katında şefaat edecekler ve kendilerini biraz daha Allah'a yaklaştıracaklar umuduyla putlara kulluk ediyorlardı."* (Maturidi, V, 529). **"Siz de benim taptığıma**

tapmıyorsunuz" derken de, *"benim taptığım aracıları olmayan ve her türlü eksiklikten uzak olan ortaksız bir Allah'a tapmıyorsunuz"* demektedir.

4. ve 5. âyetler, anlamı tekit için 2. ve 3. âyetlerin aynen tekrarları mıdır yoksa farklı bir zamanı mı kastediyorlar. Bazı müfessirler, 2. ve 3. âyetlerle şimdiki zamanı, 4. ve 5. âyetlerle ise gelecek zamanın kastedildiğini söylerler. Buna göre 4. ve 5. âyetlerin mealleri şöyledir: **"Ben de sizin taptıklarınıza tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz."** Bu görüşü ileri sürenler, o anda inkâr edenlerin önemli bir kısmının bilahare Müslüman oldukları itirazına karşı 5. âyetle Allah'ın ilminde iman etmeyecekleri bilinen kimselerin kastedildiğini söyleyerek cevap verirler. Bu görüşü ileri sürenlerin amacı, tekrardan kurtulmaktır. Bu sebeple 4. ve 5. âyetlerle şimdiki zaman kastediliyorsa, bu sefer 2. ve 3. âyetlerle gelecek zamanın kastedildiğini söylerler.

Muhammed Abduh ise 4. ve 5. âyetlerdeki مَا ya mastar anlamı veren مَا olduğunu söylemektedir. Böylece 2. ve 3. âyetlerde tarafların mabutlarının bir olmadığını, 4. ve 5. âyetlerde ise iki tarafın ibadetlerinin bir olmadığını anlatmaktadır. (Abduh, Tefsiru Cüz'i Amme. S.129).

Okuyucunun anlamakta güçlük çekeceği gramer izahlarına girmeden her dört âyetin de şimdiki zamanı kastettikleri görüşünü tercih ettiğimizi belirtelim. İlk iki âyetle onları takip eden iki âyet arasında salt bir tekrar değil, anlamı pekiştiren bir tekrar söz konusudur. Arap dilinde o konudaki bütün şüpheleri kesin olarak ortadan kaldırmak için söz tekrarı takip edilen üsluplardandır.

Aslında sûrenin son âyeti olan **"Sizin dininiz sizin olsun, benim dinim de benim"** cümlesi de müşriklerin yaptığı teklifle ilgili uzlaşmanın olmayacağına dair hükmü pekiştirmekte, tekliflerine son noktayı koymaktadır. Dinin ne'liği üzerine pazarlık yapılamaz; tevhit inancından asla taviz verilemez. İsteyen, istediğine inanır. Bu konuda herhangi bir kimseye baskı yapılamaz.

110.
Nasr Sûresi

Medine'de indirilmiş olup 3 âyettir. Adını ilk âyette geçen ve ***yardım*** *anlamına gelen* **"*nasr*"** *kelimesinden almaktadır.*

Sûrede Allah'ın lütfettiği fetihten sonra insanların gruplar halinde İslam'a girdikleri anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ
أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman,**
2. **Ve insanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman,**
3. **Hemen hamd ederek Rabbini tenzih et ve O'ndan bağışlanma dile. Şüphesiz ki O, tövbeleri çok kabul edendir.**

Bazı müfessirler *fetih* ile Mekke'nin fethinin kastedildiğini ve söz konusu fetihten sonra Arap kabilelerinin heyetler göndererek İslam'ı kabul ettiklerini bildirdiklerini söyler. Allah'ın evinin koruyucuları durumunda olan Kureyş'in

bu yeni din karşısında duramamasını, 60 000 kişiden oluşan Ebrehe ordusunun fethedemediği Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesini bu yeni dinin Allah tarafından gönderilişinin bir delili olarak algılamışlardır.

Bazı müfessirler ise, bu konudaki bazı rivayetlere bakarak sûrenin Mekke fethinden sonra indirildiğini dolayısıyla fetihle İslam'ın karşı konulamayacak büyük bir güç haline gelmesinin kastedildiğini söylemişlerdir. Belki Mekke'nin fethi Müslümanların bu konumu kazanmaları için önemli bir adımdır ama süreç devam etmektedir.

Yine bazı rivayetlerin ifade ettiğine göre Peygamber (s.a.v.), sûreyi vefatının yaklaştığına bir işaret olarak algılamış ve bunu dile getirmiştir. Nitekim sûrenin, veda haccı esnasında teşrik günlerinin ortasında indirildiğini bildiren rivayetler vardır. Peygamber de sûrenin indirilişinden sonra veda hutbesinde Müslümanlara yaptığı konuşmada bir daha onlarla görüşmenin nasip olmayabileceğinden söz etmiştir.

Peygamberden, İslam'ın kesin zafere ulaştığı, Arap yarımadasında ona karşı koyacak bir güç kalmadığı zaman Allah'a hamd ederek O'nu tenzih etmesi istenmektedir. Müslüman başarılarını Allah'tan, başarısızlıklarını da kendinden bilir. Bu sebeple başarısından dolayı gurura kapılmaz, başarısızlıklarında ise kendi durumunu yeniden gözden geçirerek durumunu düzeltir.

Müslümanların kesin zafere ulaşmaları kolay olmamıştır. Peygamber ve Müslümanlar, kesin zafere ulaşıncaya kadar büyük zorluklar çekmiş, umutsuzluğa düşeyazdıkları olmuştur. Bu gibi durumlardan ve bu uzun süreç içerisinde karşı tarafın kimi fertlerine muhtemel haksızlıklardan dolayı Allah'tan bağışlanma dilemesi istenmektedir.

111.
Leheb Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 5 âyettir. Adını ilk âyetinde geçen ve ***alev*** *anlamına gelen* ***"leheb"*** *kelimesinden almaktadır. Tebbet, Mesed, Ebu Leheb gibi isimlerle de anılmaktadır.*

Sûrede Peygambere eziyet eden amcası ve onun eşi anlatılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **Ebu Leheb'in iki eli kurusun /çabaları boşa gitsin. Helak oldu/çabaları boşa gitti de.**
2. **Ona ne serveti fayda verdi ne de kazancı!**
3. **Yakında alev alev yanan bir ateşi boylayacaktır!**
4. **Ve karısı da; odun taşıyarak!**
5. **Boynunda hurma lifinden örülmüş bir iple!**

Ebu Leheb Peygamberin amcasıdır. Asıl adı *Abdul'uzzâ* olup parlak yüzlü olduğundan veya öfkelendiğinde yanakları kızardığı için babası tarafından

kendisine *alevli, çok parlak* anlamına gelen *Ebû Leheb* lakabı verilmiştir. Daha önce Hz. Muhammed'i çok sevdiği, hatta iki oğlu onun kızlarıyla evli olduğu halde Peygamber olduktan sonra azılı düşmanı oldu. Kibirli ve zengin biriydi. İslam, fakirlerle zenginlerin eşit olduklarını söylüyordu. O ise bundan nefret ediyor, fakirlerle eşit tutulmayı asla kabul etmiyordu. Bu sebeple İslam'ın azılı düşmanlarından olmuştu. Peygamberi takip ediyor, Peygamber birilerine bir şey anlattı mı ardından gidip onun aleyhinde konuşuyor ve yalancı olduğunu söylüyordu. Bu konuda karısı da kendisinden geri kalmıyordu. Hasta olduğundan Bedir savaşına katılamamış fakat yerine adam göndermiş ve cimri biri olmasına rağmen ayrıca mali destek sağlamıştı. Ancak Bedir savaşında müşrikler yenilgiye uğramış, çiçek hastalığına yakalanmış olan Ebu Leheb, bir hafta sonra ölmüştür. Söz konusu hastalık bulaşıcı olduğundan rivayet edildiğine göre defin işlemine akrabaları katılmamış parayla adam tutulmuş, defin işlemi bu şekilde gerçekleşmiştir.

Onun Peygamberin amcası olması, dinin ona farklı bir gözle bakmasını gerektirmiyordu. İslamiyet soy yahut mal çokluğu nedeniyle ayrıcalıklı sayılmayı ayaklar altına almıştır. Asıl olan kişinin amelidir. İşte bu nedenle Ebu Leheb, Peygamberin amcası da olsa yaptıklarından dolayı lanetlenmiştir.

"İki eli kurusun" Arap dilinde mecazi bir kullanım olup helak olsun anlamındadır.

En çok malına güvenen Ebu Leheb'in malı, bu dünya hayatında kendisine fayda vermedi, ne hastalığına çare buldu ne de ölümüne. Ahirette de fayda sağlamayacağı gibi aleyhine olacak, lakabına uygun olarak alev alev yanan bir ateşe atılacaktır.

Ebû Leheb'in karısı, Harb'ın kızı ve Ebû Süfyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemîl Avrâ'dır. Eziyet etmek maksadıyla diken, çalı çırpı toplayıp geceleyin Peygamber'in yoluna serdiği için kendisinden söz edilirken *odun taşıyan* anlamına gelen *hammaletu'l-hatab* diye nitelendirilmiştir. İnsanların arasını bozmak amacıyla laf götürüp getirdiği ve Hz. Peygamber'i maddî sıkıntısı sebebiyle aşağıladığı için mecazî anlamda bu şekilde nitelendirildiği yorumunu yapanlar da vardır. Çünkü Arap dilinde bu şekilde davrananlara *"odun taşıyıcısı"* anlamında, *"yahtatibu ala zahrihi"* denilmektedir. .

Söz konusu kadının boynunda dünyada taktığı takıların yerine ahirette hurma liflerinden örülmüş bir ip bulunacaktır.

112.
İhlâs Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 4 âyettir. Adını işlediği konudan almaktadır. ***İhlâs***, ***şaibelere bulaşmamış, saf ve temiz*** *anlamına gelir. Sûre tevhidi şaibelere bulaşmayan saf şekliyle anlatmaktadır.*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **De ki: Allah, tektir!**
2. **Allah Samed'dir** (her şey O'na muhtaçtır ama kendisinin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur).
3. **O, doğurmamıştır ve doğurulmamıştır.**
4. **Ve hiç kimse O'na denk olmamıştır.**

Sûrenin *de ki* emriyle başlaması, öncesinde Peygamberin bu konuda bir soruya muhatap olduğunu akla getirmektedir. Nitekim müşriklerin Allah'ın nesebi, sıfatları yahut kim olduğuyla ilgili sorular yönelttikleri aktarılan rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bu sorulardan hangisi sorulmuşsa sorulsun, sûre, bunların hepsine şümullü ve kâfi bir cevaptır:

"O, Allah'tır." Yani bana sorduğunuz Rabbim ve mabudum yeni bir ilâh değil, öteden beri insanların taptığı, peygamberlerin kendisine çağırdığı ve sizin de bildiğiniz Allah'ın kendisidir. O, tektir. O'nun bir ikincisi yoktur. Samed'ir; her şey O'na muhtaçtır ama O hiç kimseye muhtaç değildir. Bu sebeple kendisine kulluk yapılmayı hak eden sadece O'dur. Yegâne ve tek olduğu için ne doğurmuştur, ne de doğurulmuştur. (Yani ne birinizin babası olmuştur, ne de çocuğu!)

Kısacası O'na denk biri olmamıştır ve asla olmayacaktır.

113.
Felak Sûresi

*Mekke'de indirilmiş olup 5 âyettir. Ardından gelen Nâs sûresiyle birlikte **iki koruyucu** anlamına gelen **"muavvizeteyn"** olarak bilinirler.*

Söz konusu sûrelerin Peygambere bir Yahudi tarafından sihir yapılması üzerine Medine'de indirildiğini söyleyenler de vardır. Ancak gerek sûrelerin üslubu ve gerek Mekke'de indirildiğini ifade eden rivayetlerin daha güçlü olmaları nedeniyle Mekke'de indirildikleri görüşünü tercih etmek gerekir. Mekke'de indirildiklerini kabul etmekle birlikte ileri sürülen sihir nedeniyle ikinci kez Medine'de indirildiklerini yahut Cebrail'in sihrin ortadan kaldırılması için bu sûrelere işaret ettiğini söyleyenler de vardır.

Söz konusu iki sûrenin Peygamberin sihirlenmesi meselesiyle ilgili olarak indirildiği meselesinden çok daha önemlisi, Abdullah b. Mes'ud gibi önemli bir sahabinin bu sûreler hakkında söylediğine dair nakledilen rivâyetler ve bu iki sûreyi mushafına almamış olmasıdır. Bu konuda birbiriyle çelişen rivayetler ve bu rivayetlerle ilgili farklı değerlendirmelerin yapıldığı bilinen bir konudur. Ama şu bir gerçektir ki, eğer bu konudaki rivayetler doğruysa söz konusu sûreleri Kur'ân'dan saymama konusunda İbnu Mes'ud yalnız kalmıştır. Onların Kur'ân'dan olduğuna dair Peygamberin kendisinden gelen pek çok rivayette bu sûreleri namazda okuduğu ve başkalarına tavsiye ettiği sabittir. Ayrıca sahabenin tamamının ittifak ettikleri ve üçüncü halife Hz. Osman'ın çoğaltıp İslam ülkesinin değişik bölgelerine gönderdiği Mushaflarda söz konusu iki sûrenin yazılı bulundukları bilinen bir vakıadır.

*İbnu Mus'ud, sûrelerin **"kul/ de ki"** şeklinde Peygambere hitapla başlamasından, onların Allah'a nasıl sığınılacağını Peygambere öğretme ve ona mahsus **"sığınma duası"** oldukları gibi bir yanılgıya düşmüş olabilir. Büyük bir sahabi de olsa İbnu Mes'ud masum değildir ve yanılabilir.*

Sonuç olarak her iki sûre Peygamber ve onun şahsında ümmetin tamamına kötülüklerden Allah'a sığınmayı öğretmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفّٰثَاتِ فِي الْعُقَدِۙ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **De ki: "Sabah'ın Rabbi ile sığınma talebinde bulunurum."**
2. **"Yarattığı şeylerin şerrine karşı."**
3. **"Çöktüğü zaman karanlığın şerrine karşı."**
4. **"Düğümlere üfüren kadınların şerrine karşı da."**
5. **"Ayrıca haset ettiği zaman haset edenin şerrine karşı."**

Kelime olarak *felak* yarmak anlamındadır. Burada yarılan anlamında kullanılmıştır. Sabah olduğunda karanlık yarılıp dağıldığından sabah için felak kullanılmaktadır ki sabahın aydınlığı her şeyin üzerine çökmüş olan karanlığı giderip ferahlık getirmektedir. Böylece gecenin karanlığını sona erdirip ferahlığı getiren Allah'a sığınan kişi, O'nun kendi sıkıntılarını giderip ümitsizlik karanlığından ferahlığa kavuşturabileceğine kadir olduğuna inanmakta ve bunu O'ndan istemektedir.

Yokluğu yarıp ortaya çıktığından dolayı *var olmuş* her şey için bu kelimenin kullanılabileceğini söyleyenler de vardır.

Allah hiçbir şeyi boşuna yaratmamıştır. Dolayısıyla her şeyin yaratılışının bir hikmeti vardır. Bu sebeple de yarattığı her şey bizatihi hayırdır. Diğer yaratıkların toplamı içerisinde bir varlık sahibidir ve varlığı, o bütünlük içerisinde güzel bir konuma sahiptir, anlamlıdır. Ama kimi varlıklar, kimileri için zararlıdır ve onlara kötülük dokundurabilirler. Hatta kötülük dokundururken bile, bir taraf için zarar söz konusu iken diğer taraf için yarar söz konusu olabilmektedir. Örneğin yırtıcı bir hayvan birini parçalayıp yediğinde parçalanan kişi için zarar vardır ama o vahşi hayvan açısından yarar vardır. İşte bu nedenle ikinci âyette, **"yarattığı şeylerin şerrinden,"** denilmekte, yaratılan şeyin kendisinin ve yaratılmasının şer olduğu söylenmemektedir.

Yaratılan şeylerin şerrinden onları yaratana sığınma dile getirildikten sonra üç şeyin şerrinden sığınma ayrıca zikredilmektedir. Kuşkusuz, bu şeyler de, **"yarattığı şeylerin şerrinden,"** ifadesinin kapsamına girmektedir. Bunların ayrıca zikredilmeleri, sebep olacakları kötülüklerin önemine dikkat çekmek içindir. Bunlar:

a. "**Çöktüğü zaman karanlığın şerrinden.**" Aslında gecenin kendisinden yahut karanlığının kendisinden sığınma kastedilmemektedir. Çünkü her ikisi de insanlara zararlı değildir. Zarar, bu sırada suç işleme ortamının müsait oluşundan kaynaklanmaktadır. Suçların pek çoğu gece karanlığında işlenmektedir. Aynı şekilde suikastların çoğu, gecenin karanlığından yararlanarak işlenir. Hicretten önce Mekke'de Peygambere suikast girişimi gece karanlığında yapılmıştır. Zehirli veya yırtıcı hayvanlar çoğunlukla gece çıkarlar. Bu sebeple birçok kişi için gece tedirginlik vericidir.

b. **"Düğümlere üfüren kadınların şerrinden de."**

Düğümlere üfüren kadınlar şeklinde çevirdiğimiz *neffâsât* kelimesi, müfessirlerin çoğuna göre, sihir işiyle uğraşan kadınlardır. İpe düğüm attıklarında veya çözdüklerinde -tükürüklü ve tükürüksüz- düğümlere üflediklerinden onlara *neffâsât fi'l-ukad* denilmiştir. Bazı müfessirlere göre, kastedilen sadece kadınlar değil sihirle uğraşan herkestir. Bu işle uğraşanların çoğu kadın olduğu için *neffâsât* denilmiştir.

Razi'nin naklettiğine göre mutezili müfessir Ebu Müslim, burada gönüllere üfleyen kadınların kastedildiğini iddia etmiştir. Erkeklerin onlara olan sevgi ve düşkünlüklerini istismar edip onların akıllarını çelen ve böylece görüşlerini değiştirip onları parmaklarında oynatan kadınlar kastedilmektedir. Razi, Ebu Müslim'in görüşünü beğenmekte ne var ki bu görüşün, müfessirlerin çoğunun görüşüne aykırı olduğunu belirtmektedir. (Razi, XXXII, 196).

Sihrin gerçekliğinin olup olmadığı dolayısıyla gıyabında bir kişiye yapılan sihrin o kişiyi etkileyip etkilemeyeceği âlimler arasında ihtilaflı bir konudur. Ehl-i Sünnet, sihrin sadece göz boyamadan ibaret olmadığını, bir gerçekliğinin bulunduğunu ve dolayısıyla gıyabında bir kişiye yapılmış olan sihrin onu etkileyebileceğini kabul eder. Mutezili âlimlerin geneli ise, sihrin bir gerçekliğinin bulunmadığını sadece göz boyama ve muhatabı aldatmadan ibaret olduğunu söylemektedir.

İster göz boyama şeklinde olsun, ister gerçekliği var olsun bu işlerle uğraşan kimseler, kendilerinde olağanüstü güçlerin bulunduğunu vehmettirmeye çalışır, muhataplarını buna inandırmaya gayret eder, böylece insanları aldatır ve onları birbirine düşürmeye çalışırlar. Eski dönemlerde de günümüz-

de de bu işlerle uğraşanların oyununa gelen pek çok insan vardır. Sihirle uğraşanların çıkarları, ancak insanlara kendilerinde ilâhi güçler bulunduğunu vehmettirmek ve insanları birbirine düşürmekle devam edebilir. Bu sebeple onlar toplum için fitne fesat kaynaklarından biridir. İşte sûrede bu gibi kimselerin şerrinden Allah'a sığınılmaktadır.

Sûrenin girişinde de belirttiğimiz gibi Nâs sûresiyle birlikte *muavvizeteyn* olarak bilinen bu iki sûrenin, Peygamberin sihirlenmesi üzerine indirildikleri birçok müfessir tarafından ileri sürülmektedir. Konuyla ilgili rivayetler, sihrin Peygamber üzerindeki etkisinin müddetine dair farklı rakamlar verseler de onun yapmadığı şeyleri yaptığını sanacak kadar sihrin etkisinde kaldığını anlatmaktadır. Etkilenme müddetini altı aya çıkaran ve muhaddislerce sahih kabul edilen rivayetler vardır.

Rivayetlerde iddia edildiği gibi gerçekten Peygamber yapılan sihrin etkisinde kalmış mıdır?

Geçmişte de günümüzde de bazı âlimler, nakledilen bu rivayetlerin, İsra sûresinde geçen ve Kur'ân-ı Kerim'in kesin olarak reddettiği müşriklerin: "*Siz ancak sihirlenmiş birine tabi oluyorsunuz*" (İsra 17/48) şeklindeki iddialarıyla paralellik arz ettiğini söyleyerek reddetmişlerdir. Hicri dördüncü asırda yaşamış olan Hanefi âlim Ebu Bekr el-Cassas, söz konusu rivayetlerin mülhitlerin bir uydurması olduğunu söylemektedir. (Ahkâmu'l-Kur'ân, I, 117).

İçtimai tefsir ekolünün kurucusu olarak kabul edilen Muhammed Abduh da bu rivayetlerde anlatılanları kabul etmenin, İsra sûresinin 48. âyetinde dile getirilen müşriklerin iddialarını kabul etmek anlamına geldiğini belirtmektedir. Peygamberliğin ne olduğunu bilmeyenlerin ancak böyle bir iddiada bulunabileceklerini söyleyen Abduh, söz konusu rivayet sahih olsa bile âhâd haber olduğunu, itikat ve Peygamberin masumiyeti gibi bir konuda bu tür hadislere itibar edilemeyeceğini söylemektedir. (Cüz'ü Amme, s.139).

Konuyla ilgili rivayetlere yapılan bu tür itirazları cevaplamaya çalışanlar, rivayetleri kurtarmak için birtakım yorumlar yapıyorlarsa da sihir, bedenin biyolojik yapısına değil kişinin akıl ve muhakemesine zarar verdiğinden Peygamber hakkında bunu kabul etmek, vahiy olmayanla vahyi karıştırabileceğini kabul etmek sonucunu doğurur. Allah peygamberlerini bu gibi durumlardan korumuştur.

Sonuç olarak âyet, müminlerin toplumlar için fitne fesat kaynağı olan büyücü ve üfürükçülere itibar etmemeleri, onlardan uzak durmaları, onlara değer vermekten sakınmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

c. **"Ayrıca haset ettiği zaman haset edenin şerrinden."**

Haset, Allah'ın bir kimseye verdiği nimetin yok olmasını istemektir. Hasedin değişik sebepleri olabilir. Bir kimse, kendisinde var olan nimetin başkasında da olmasını çekemez, bende yoksa başkasında da olmasın der ve başkasına verilmiş olan nimetin ondan alınıp kendisine verilmesini ister vs. Haset eden kişi bu duygularını dışa vurmadıkça şerrinden dolayı Allah'a sığınmaya ihtiyaç duyulmaz. Ama haset duygusu, kişinin içini kemirir ve bir çıkış yolu bulur. Daha önemlisi, hasetçinin duygularını açıkça ifade etmemesi ve değişik hilelere başvurmasına neden olur. Haset edenin, başvuramayacağı entrika yoktur.

114.
Nâs Sûresi

Mekke'de indirilmiş olup 6 âyettir. Felak sûresinden sonra indirilmiştir. Felak sûresinde olduğu gibi Medine'de indirildiğini söyleyenler de vardır. Âyetlerinin çoğunda ***insanlar*** *anlamına gelen* ***"nâs"*** *kelimesi geçtiğinden bu adı almıştır.*

Önceki sûrede özellikle üç sınıf insanın şerrinden Allah'a sığınılmıştı. Burada ise sinsi bir şekilde yaklaşıp insanların kalplerine vesvese veren şeytanın şerrinden Allah'a sığınılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ
ف۪ي صُدُورِ النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Hem Rahmân hem Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1. **De ki: "İnsanların Rabbi ile sığınma talebinde bulunurum."**
2. **"İnsanların meliki ile."**
3. **"İnsanların ilâhı ile."**
4. **"O sinsice yaklaşıp vesvese verenin şerrine karşı."**

5. "Ki o, insanların kalbine vesvese verir."

6. "(O vesvese veren) **cinlerden de olur, insanlardan da.**"

Dördüncü âyette geçen *hannâs,* sinsice yaklaşan ve tehlikeyi görünce de geri dönüp kaçan anlamına gelmektedir. Bu, şeytanın bir özelliğidir. İnsanların ayaklarını kaydırmak için fırsat kollar, fırsatını bulunca da saldırıp kişinin kalbine vesvese verir; onu kışkırtır, zan ve şüpheye sokar. İnsanda kin, nefret ve düşmanlık tohumlarını eker. İnsanları birbirlerine düşürür. Allah'ın emirlerini yerine getirmemeleri ve yasaklarını çiğnemelerini sağlamak için her yola başvurur. Bu sebeple insanlar üzerindeki etkisi büyük ve büyük olduğu kadar da tehlikelidir.

Son âyette insanı bu kötü yollara sevk eden vesvesecilerin hem cinlerden hem de insanlardan olabileceği hatırlatılmaktadır. İnsanı bu şeytanlardan koruyacak olan Allah'tır. O Allah ki insanı yaratıp büyütmüş ve ona türlü türlü nimetler vermiştir. O, insanların malikidir. İnsanları şeytanların şerrinden korumak için onlara yasalar gönderip sınırlar çizmiş ve bu sınırlara riayet sayesinde onları şeytanların şerrinden korumaktadır.

İnsanlar, Allah'ın kendilerine vahyettiği talimat ve kurallara uyacak olurlarsa şeytanların saptırmalarından kendilerini korumuş olurlar. O halde Allah'ın insanları koruması, onlara vahiy göndermesi ve onlara verdiği akıldır.

Allah, aynı zamanda insanların ilâhıdır. O'na kulluk edecek ve O'nun emir ve yasaklarını her türlü emir ve yasağın üstünde tutacaklardır. O'nun sevgisini, her türlü sevginin ve O'ndan korkmayı her türlü korkunun üstünde tuttuklarında işte o zaman O'na sığınmış olur ve şeytanların şerrinden güvenlik içinde olurlar.

İndeks

Bibliyografya

ABDUH, Muhammed, **Cüz'ü Amme**, Kitâbu'ş-Şa'b, ts.

ASKALÂNÎ, Ahmed b. Alî b. Hacer Ebu'l-Fadl, **Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, Beyrut-1379h.

ATEŞ, Süleyman, **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri**, İstanbul, 1995.

BEYDÂVÎ, Nâsiruddîn Ebî Saîd Abdillâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl** (nşr. Ebu'l-Fadl el-Kureşî es-Sıddîkî el-Kureşî), Beyrut-ts.

BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali, **es-Sünenü'l-Kübra,** Haydarabad-1344h.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, Sahîhu'l Buhârî, **Mevsûatü's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuhâ**, İstanbul-1992.

CASSÂS, Ebû Bekr Ahmed, **Ahkâmu'l-Kur'ân**, Beyrut-ts.

CEVHERÎ, İsmâîl b. Hammâd, es-Sıhâh **Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-Arabiyye**, Beyrut-1990.

DERVEZE, İzzet, **et-Tefsîrü'l-Hadîs Nüzul Sırasına Göre Kur'ân Tefsiri** (trc. Şaban Karataş ve arkadaşları), İstanbul-1997.

___________, **ed-Dustûru'l-Kur'ânî ve's-Sünneti'n-Nebeviyyeti fî Şuûni'l-Hayât**, Mısır-1966.

DUMAN, M. Zeki, **Beyânu'l-Hak**, Ankara-2008.

EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, **Sünen**, (Mevsûatü's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuhâ) İstanbul-1992.

EBÛ ZEHRA, Muhammed, **Zehratü't-Tefâsîr**, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ts.

EBU'S-SUÛD, Muhammed b. Muhammed el-Amedî, **İrşâdu Akli's-Selîm İlâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Kahire-ts.

NAHHÂS, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl, **İ'râbu'l-Kur'ân** (thk. Züheyr Gâzî Zâhid), Kahire-1985.

ESED, Muhammed, **Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir**, İstanbul-1999.

FADLALLAH, Muhammed Hüseyn, **Tefsîru Min Vahyi'l-Kur'ân**, Beyrut-1998.

FERRÂ, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Ziyâd, **Meâni'l-Kur'ân**, 2. baskı, Beyrut-1980.

FÎRÛZÂBÂDÎ, Müciddîn Muhammed b. Ya'kûb, **Basâiru Zevi't-Temyîz fî Letâifu'l-Kitâbi'l-Azîz** (thk. Muhammed Alî en-Neccâr), Beyrut-ts.

HAFNÎ, Abdulmunim, **Mevsûatü'l-Kur'âni'l-Azîm**, Kahire-2004.

HALÎL B. AHMED, Ebû Abdurrahman el-Ferâhîdî, **Kitabu'l-Ayn** (thk. Mehdî el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmirânî Abdulhamîd Hindâvî), Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, ts.

HAMÎDULLAH, Muhammed, **İslâm Peygamberi**, İstanbul-2003.

HARMAN, Ömer Faruk, **"Firavun",** DİA, XIII, İstanbul-1996.

HÂZİN, Alâuddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî, **Lübâbu't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl**, Beyrut-1979.

HUSEYNÎ, Ebu't-Tayyib Sıddîk b. Hasen b. Alî, **Fethu'l-Beyân fî Makâsıdı'l-Kur'ân** (nşr. Muhammed Alî Beydûn), Beyrut-1999.

İBNU ABBÂS, Abdullah, **Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîri İbn Abbâs**, el-Mektebetü'ş-Şâmile.

İBNU ACÎBE, Ahmed b. Muhammed b. el-Mehdî, **el-Bahru'l-Medîd**, Beyrut-2002.

İBNU'L-ARABÎ, Ebû Bekr, **Ahkâmu'l-Kur'ân**, Mısır-1957.

İBNU ATİYYE, Abdulhak b. Ğâlib, **el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz** (thk. Abdusselâm Abduşşâfî Muhammed), Beyrut-1993.

İBNU ÂŞUR, Muhammed Tâhir**, et-Tahrîr ve't-Tenvîr,** Tunus-1997.

İBNU'L-CEVZİ, Abdurrahman b. Ali, **Zâdu'l-Mesîr**, Beyrut-1404h.

İBNU FÂRİS, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyya, **Mu'cemu'l-Makâyıs fi'l-Lüğa** (thk. Şihâbuddîn Ebû Amr), Beyrut-1414h.

İBNU HAYYÂN, Muhammed b. Yusuf, **el-Bahru'l-Muhît**, Beyrut-2001.

İBNU KAYYIM, et-Tefsîru'l-Kayyım (thk. Muhammed Hâmid el-Fakkı'), Beyrut-ts.

İBNU KESÎR, Ebu'l-Fida', **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm** (thk. Abdulazîz Ğanîm, Muhammed Ahmed Âşûr, Muhammed İbrâhîm el-Bennâ), Kahire-ts.

İBNU MÂCE, Ebû Abdillah Muhammed el-Kazvinî, **Sünen**, (Mevsûatü's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuhâ), İstanbul-1992.

İBNU MANZÛR, Muhammed b. Mükerrem, **Lisân'ül-Arab** (thk. Abdullah Aliyyü'l-Kebîr, Muhammed Ahmed Hasbullah, Hâşim Muhammed eş-Şâzelî), Kahire-ts.

İBNU'L-CEVZÎ, Abdurrahman b. Alî b. Muhammed, **Zâdü'l-Mesîr fî Ilmi't-Tefsîr,** Beyrut-1404h.

KÂSIMÎ, Muhammed Cemâluddîn, **Mehâsinü't-Te'vîl**, Mısır-1957.

KARAMAN, Hayreddin ve Arkadaşları, **Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir,** Ankara-2006.

KURTUBî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, **el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân,** Beyrut-ts.

KUŞEYRÎ, Letâifu'l-İşârât (thk. İbrahim Basyûnî), Mısır-1981.

KUTUB, Seyyid, **Fî Zilâli'l-Kur'ân**, Beyrut-ts.

MÂLİK, İbn Enes el-Medenî, **Muvattâ.** (Mesûatü's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuhâ), İstanbul-1992.

MÂTURÎDÎ, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, **Te'vîlâtu Ehli's-Sünneti** (thk. Fâtıma Yûsuf el-Haymî), Beyrut-2004.

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb, **en-Nüketü ve'l-Uyûn**, Beyrut-ts.

MEHRÂN, Muhammed Beyyûmî, **Dirâsâtun Târihiyyetun ve'l-Kur'âni'l-Kerîm,** Beyrut-1988.

MEVDÛDÎ, Ebu'l-Al'â, **Tefhîmu'l-Kur'ân** (trc. Muhammed Han Kayanî ve arkadaşları), İstanbul-1996.

MUSTAFAVÎ, Hasen, **et-Tahkîk fî Kelimâti'l-Kur'âni'l-Kerîm,** Tahran-1416h.

MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, **Sahîhu Müslim,** (Mevsûatü's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuhâ), İstanbul-1992.

NEHHÂS, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl, **İ'râbu'l-Kur'ân** (thk. Zeyd Ğâzî Zâhid), Beyrut-1988.

NESEFÎ, Ebu'l-Berekât, **Tefsîru'n-Nesefî,** İstanbul-1984.

NÎSÂBÛRÎ, Mahmûd b. Ebi'l-Hasan b. el-Hüseyin, **Tefsîru'n-Nîsâbûrî,** el-Mektebetü'ş-Şâmile.

RÂZÎ, Fahruddin, **et-Tefsîru'l-Kebîr**, Tahran-ts.

RIZA, Reşid, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm**, Mısır-1373h.

es-SA'DÎ, Abdurrahman b. Nâsır, **Teysîru'l-Kerim er-Rahmân fi Tefsiri'l-Kelâmi'l-Mennân,** Cidde-1988.

SEÂLİBÎ, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf, **el-Cevâhiru'l-Hısân fî Tefsîri'l-Kur'ân**, Beyrut-ts.

SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. İbrâhîm, **Tefsîru's-Semerkandî** (thk. Muhammed Matracî), Beyrut-ts.

SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, **el-İklîl fî İstinbâtı't-Tenzîl** (thk. Seyfuddîn Abdulkâdir el-Kâtib) Beyrut-1985.

________, **ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr**, Mısır-2003.

________, **Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl** (nşr. Ahmed Abduşşafi'), Beyrut-ts.

ŞEVKÂNÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlânî, **Fethu'l-Kadîri'l-Ca'mi' Beyne Fenniyyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min Ilmi't-Tefsîr,** baskı yeri ve tarihi yok.

ŞİMŞEK, M. Sait, **Kur'ân'ın Anlaşılmasında İki Mesele**, İstanbul-2004.

TABATABÂÎ, Muhammed Hüseyn, **el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân** (nşr. Câmiatu'l-Müderrisîn fi'l-Havzeti'l-Ilmiyye fî Kısmi'l-Mukaddeseti), yy, ts.

TİRMÎZİ, Ebû İsa Muhammed, **Sünen**, (Mevsûatü's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuhâ), İstanbul-1992.

VÂHIDÎ, Alî b. Ahmed Ebu'l-Hasen, **el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz**, yy. ts.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dîni Kur'ân Dili,** İstanbul-2005.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dîni Kur'ân Dili**, İstanbul-1979.

ZECCÂC, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Seri b. Sehl, İ'râbu'l-Kur'ân, el-Mektebetü'ş-Şâmile.

ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer, **el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîli fî Vücûhi'-Te'vîl**, Beyrut-ts.

_____________, **Esâsu'l-Belâğa,** Beyrut-1965.